BIBLIOTHECA

CLASSICA LATINA

SIVE

COLLECTIO

AUCTORUM CLASSICORUM LATINORUM

CUM NOTIS ET INDICIBUS

On souscrit, à Paris,

Chez N. E. LEMAIRE, Éditeur, boulevard Italien, n° 22, en face des Bains Chinois.

BARROIS l'aîné, libraire, rue de Seine, n° 10, Faub. St.-Germ.

DEBURE frères, libraires du Roi, rue Serpente, n° 7.

J. DIDOT, l'aîné, Imprimeur du Roi, rue du Pont-de-Lodi, n° 6.

F. DIDOT, Imprimeur du Roi et de l'Institut, rue Jacob, n° 24.

TREUTTEL et WURTZ, libraires, rue de Bourbon, n° 17.

Aug. RENOUARD, libraire, rue de Tournon, n° 6.

MONGIE aîné, libraire, boulevard Poissonnière, n° 18.

BOSSANGE père, libraire, rue de Richelieu, n° 60.

BRUNOT-LABBE, libraire, quai des Augustins, n° 33.

H. VERDIÈRE, libraire, quai des Augustins, n° 25.

ARTHUS-BERTRAND, libraire, rue Haute-Feuille, n° 23.

Et chez tous les libraires de France et des pays étrangers.

MARCUS FABIUS
QUINTILIANUS
DE INSTITUTIONE ORATORIA

EXCUDEBAT PETRUS DIDOT
NATU MAJOR, REGIS TYPOGRAPHUS.

MARCUS FABIUS
QUINTILIANUS

DE INSTITUTIONE ORATORIA

AD CODICES PARISINOS RECENSITUS

CUM INTEGRIS COMMENTARIIS

GEORGII LUDOVICI *SPALDING*

QUIBUS NOVAS LECTIONES ET NOTAS ADJECIT

JOANNES JOSEPHUS *DUSSAULT*

UNUS E PRÆFECTIS

SERVANDÆ BIBLIOTHECÆ SAN-GENOVEFANÆ

VOLUMEN QUARTUM

PARISIIS

COLLIGEBAT NICOLAUS ELIGIUS LEMAIRE

POESEOS LATINÆ PROFESSOR

MDCCCXXIII

EDITORIS PRÆFATIO.

Quum G. L. Spaldingium operi, cui per viginti fere annos optimas horas singulari ac pæne inenarrabili cum studio impendisset, profligato jam et propemodum ad finem perducto subita mors, die 7 jun. ann. 1811, eripuisset, Philippum Buttmannum potissimum amicorum ejus destinavit voluntas, qui calamum sumeret ipso mortis die ab eo depositum, et perfectore suo orbatum opus, quoad proprium pateretur judicium, ipsius more et modo absolveret. Demandatum negotium Buttmannus suscepit eo libentius, quod per intimam multorum annorum cum Spaldingio familiaritatem necessitudinemque ita virum pernoverat, atque in ingenii studiorumque ejus habitum se insinuaverat, ut, quam ille in expoliendo scriptore viam institisset, eam persequi facilius commodiusque posset.

Si summam rei spectes, Spaldingius telam plane pertexuerat, præter exiguam extremi voluminis partem; commentarium enim qui tum ad lectionum varietatem, tum ad textus explanationem pertinet, reliquerat elaboratum usque ad libri XII caput 3, §. 7: at accuratius inspicienti patebat nondum talem ab auctoris manu exiisse, qualem ille emissurus in publicum fuisset: quippe et singula fuderat prima manus, tot mutatis additisque, ut nisi diligentiore calamo exarata typothetæ tradi non possent, et mul-

tas animadversiones ut inchoatas et imperfectas notaverat Spaldingius ipse, non pauca denique textum et notas comparanti occurrebant ejusmodi, quæ iterum scribens emendasset vir omnium prope, quos Germania tulit, accuratissimus. Hæc igitur describendi, perficiendi emendandique operam Buttmannus suscepit, et opus, quod intra mensium aliquot spatium exsecutus esset, si a propriis laboribus antea destinatis plus otii superfuisset, inito quinto post Spaldingii obitum anno, peregit.

Non alienum videtur hic prædicere nihil novi apparatus ad scripturæ varietates pertinentis inde a tertii voluminis editione Spaldingio accessisse, præter duo Codd., non adeo magni quidem pretii, quos tamen paratos negligere noluit. Quippe vir illustrissimus et doctissimus H. F. DE DIEZ, in cujus ditissimo rerum ad germanicas litteras pertinentium thesauro primas partes occupat supellex Santenii litteraria, quique hujus usum bonis permittere in laude sua ponit, Spaldingio inde tum libellum obtulit varias lectiones Quintiliani ex codice aliquo excerptas continentem, tum florilegum codicem ab antiqua manu in membranis scriptum, sententiasque ex latinorum scriptorum operibus collectas exhibentem. Horum librorum alter, quem hoc signo *Exc. Sant.* notavit Spaldingius, ignotas aliunde scripturas non offert, sed ita fere cum codice Guelferbytano conspirantes omnes, ut ex hoc ipso eas manasse pro comperto prope habeatur; alter, quem *Floril. Sant.* nominat Spaldingius, haud raro quidem ab omnium librorum scriptura recedit, ita tamen ut variationes ab illo ipso, qui flores hos excerpserat, aut sedulo, quo rotundiores exirent sententiæ, aut neglectu etiam quodam admissas fere esse facile appareat. Attamen, ut de hoc ipso constaret, Spaldingii secutus

exemplum diligenter inde singula et ipse enotavit Buttmannus, et in cæteris quoque decessoris morem servavit: quem quum Spaldingius non satis explicuerit, describamus necesse est; simul et quam nosmet ipsi viam tenuerimus a prima propositi itineris meta usque ad ultimam, quodque viaticum non mediocre, germano quidem editori negatum, comparaverimus, paucis rursus attingere operæ pretium est. Nimirum Spaldingius statuerat ab initio editionem dare communi tantum usui aptam, quam tamen parvo, quem tum fors obtulerat, apparatu ita exornaret, ut posset inde augeri penus variarum lectionum illa, quæ apud Burmannum et Gesnerum prostat. Hinc factum est, ut tam parva appareat in primo volumine notatio variationum: quippe ex omnibus iis, quæ Burmannus habet, nihil repetebat Spaldingius, nisi quo ad constituendam confirmandamque suam scripturam opus videretur. Mox crescente codicum copia, quum jam, velut se invito, criticam, id est, scripturarum varietatibus refertam, sibi evadere editionem videret, quod tum utique ratio suadebat, fecit: memoratis suorum codicum lectionibus, Burmannianos etiam, qui cum quaque concordarent, libros annotavit; illas autem variationes a Burmanno, Gesnerove jam notatas, quibus nova nulla auctoritas accederet, quarumque usum perspiceret nullum, in suam quoque editionem congerere detrectavit; atque ad hanc plenitatem, quæ quamvis lectori docto criticoque sufficeret, non tamen futuris editoribus, aut rerum antiquarum indagatoribus supervacuas illas redderet editiones, priora etiam volumina supplementis augere aliquando constituerat.

Illa vero consilii, quod in primo operis volumine sequebatur Spaldingius, diversitas aliud etiam incommodum

peperit, quod, quamvis non grave, mancam tamen aliquatenus universam viri optimi operam effecit: nam quum ei ad manum non essent multæ ex sæculi XVI editionibus, nec nisi admodum paucarum exiguus usus factus esset in Burmanni et decessorum ejus commentariis, fieri non potuit, quin multis eum locis receptæ, seu vulgatæ scripturæ fons et ex alia in aliam transitus plane lateret; neque tamen id admodum curabat Spaldingius in tali, qualem tum parabat, editione. Mox, augescente vetustorum librorum numero, quum accuratius exponendum esset de plurimis varietatibus, aucta est etiam sensim necessitas illi criticorum desiderio satisfaciendi; quod tamen quomodo fieri posset, in tanta illius ævi editionum raritate non apparebat: igitur etiam tum iis, quas habebat, opibus contentus Spaldingius, quoties mutatam aliquam invenisset jam antiquitus scripturam, id saltem ubique diligenter notavit, in quonam *suorum librorum* primo quæque appareret: sunt autem illi libri ejusmodi fere, quos nihil primitus dare satis constat, ut Basil. 1541, Gryph. Stoer. Hunc defectum explere Buttmannus, tot et tantis rebus distentus, neque potuit, neque, si potuisset, in tam exigua, quam absolvendam susceperat, muneris parte operæ pretium fuisset. Hoc igitur optat ille, ut idoneus aliquis huic succedat operi, *quintumque volumen*, supplementa et indices complectens, digna et Quintiliano et Spaldingio cura perficiat. Nos autem illius vota implevimus, diversam tamen, at illam longe certiorem, secuti rationem: etenim *quintum volumen* notis refertum otiosum esse, lectoribus ad supplementa raro recurrentibus, integrum vero Spaldingii opus esse retexendum censuimus, et *indices* ad calcem *Declamationum*, quas jam curamus publicandas,

relegavimus: itaque summa cum fide et religione Spaldingii commentarios inspeximus, et fontes, quos ille neglexerat, quosve non noverat, scrutati sumus, ut hauriremus inde illam, quam expetebat Buttmannus, varietatum copiam, suo quasque loco reponentes. Fatendum quidem est satis amplas nobis obtigisse divitias; nam, præter commentarios et codices, quos Spaldingius interrogavit incuriosius, adfuerunt unice nobis duodecim Regiæ Bibliothecæ MSS. et insuper PRATENSIS codex, quos ad ultimum verbum contulit inter se doctissimus D. VICAIRE (vide præf. nostram, vol. I, pag. 17 seqq.); adfuit quoque magna, quibus caruit Spaldingius, editionum copia, de quibus præ cæteris indicamus Basil. I (1527), ed. Vidovæi (Paris. 1527, 1538), Vascosani (Paris. 1538, 1549), Ascensianam (1531) cum notis Philandri, et omnium maxime *Gallandianas* inde ab ann. 1538.

Huic emendationis rationi curam eo diligentius impendimus, quod jamdudum viri, et illi quidem apud Germanos ingenio et doctrina præstantissimi, quanti interesset augere, aut corrigere, collatis prioribus libris, Spaldingii commentarios, variis inter se disputationibus declaravere. Itaque non alienum videtur hic quædam proferre, quæ, post obitum Spaldingii, fuerunt vulgata: in quibus primo loco ponenda sunt illa, quæ in locum quemdam primi libri ingeniose pariter ac vere a se notata cum Buttmanno per litteras communicavit vir in hoc litterarum genere celeberrimus C. G. Schützius: verba Quintiliani hæc sunt lib. I, cap. 1, §. 27: « Quum vero jam ductus (*litterarum*) « sequi cœperit (*puer*), non inutile erit eas tabellæ quam « optime insculpi, ut per illos velut sulcos ducatur stilus: « nam neque errabit, quemadmodum in ceris (continebitur

« enim utrinque marginibus); neque extra præscriptum « poterit egredi; et celerius ac sæpius sequendo certa vestigia formabit articulos; neque egebit adjutorio manum « suam mauu superimposita regentis. » Ad hæc quum Spaldingius annotarit, quid hoc *neque extra præscriptum poterit egredi* differret ab illo *neque errabit*, dicere se non posse, esse tamen in omnibus codicibus; offendiculum removit Schutzius verbis sic distinguendis: *Nam neque errabit, quemadmodum in ceris (continebitur enim utrinque marginibus, neque extra præscriptum poterit egredi), et celerius ac sæpius sequendo certa vestigia formabit articulos.* In quibus postremis neglectam a Spaldingio scripturam, quam cum plerisque libris Cod. Turic. pro hoc *formabit* exhibet, *firmabit*, unice veram esse monet idem Schutzius, quum *firma* puero manus quæratur, dum *certa* sequitur illa vestigia, istud autem *formabit* commodum sensum hoc loco non præbeat: quapropter hujus optimæ lectionis mentionem fecimus in nota 1, lib. I, cap. 1, §. 27.

His duo subjungemus loca feliciter, nostro quidem judicio, tentata a Gustavo Sarpio in libello, quem inscripsit *Analectorum ad G. L. Spaldingii M. Fab. Quintilianum specimen, Halis*, 1815. Alter est I, 9, 3, *Quod opus* (fabellas Æsopi variando exprimere), *etiam consummatis professoribus difficile, qui commode tractaverit, cuicunque discendo sufficiet*, ubi *consummatis profectibus*, quos ille reponit firmatos ex altero loco X, 5, 14 (*dum adolescit profectus.... quum est consummatus*), suffragamur plane, ablativos tamen potius quam dativos agnoscentes. Verior etiam, si modo veri sunt gradus, in altero loco (lib. I, cap. 4, §. 13) videtur conjectura, ubi quum vulgatum sit *ita arbos, labos, vapos etiam et clamos, ac lases ætatis fuerunt*, e varia lec-

tione *et as* pro *ætatis* hanc ille extudit scripturam, *ac lases et asa fuerunt*. Quæ ut merito laudamus, ita non possumus non monere cætera, quæ libellus ille contineat, si levioris momenti nonnulla exceperis, ejusmodi esse omnia, ut virorum doctorum oculis subjecta valde miremur: nam quæ vel grammaticam, vel aliam ob causam ad mutandum textum conjectata, aut quæ eodem ex genere observata sunt, in iis plane desideramus subactum illud grammatici judicium, sine quo in his litteris effici nihil potest. Quod ne durius dici videatur, ponenda sunt hic specimina quædam: velut, quum in his verbis (I, 1, 36). *Prosequitur hæc memoria* (sententiarum ad imitationem scribendi propositarum) *in senectutem, et impressa animo rudi usque ad mores proficiet*, satis dilucide a Spaldingio explicitis, Sarpius voce *usque* significari vult *semper*, sive *per totam vitam*, in eoque usu confirmando Almelov. et Spalding. non veretur admonere Horatiani illius *tamen usque recurret*, alia se præterire dicens exempla « quæ sint ὅσα ψάμαθός τε κόνις τε: » qui si vel lexica inspexisset, prosariæ orationis exempla nonnisi paucissima, si locos ipsos, nulla invenisset: sed fac ita Cicerones etiam et Quintilianos locutos esse; ne illud quidem attendit Sarpius, particulas *usque ad* sic junctas nullis machinis distineri posse. Paulo superius in ejusdem capitis §§. 24, 25, Quintilianus litterarum nomina et seriem prius quam formas docere pueros vetat; obstare enim *hoc agnitioni earum, non intendentibus mox animum ad ipsos ductus, dum antecedentem memoriam sequuntur*. Hæserat in extremis verbis Spaldingius diffisus veræ Gedoyni explicationi, quam in quarto demum volumine ad X, 7, 10 agnovit. Hærenti hic itidem Sarpio quis id vitio vertat? Sed quis ferat emendantem *dum antecedentem me-*

moria sequuntur, et hæc ita explicantem « dum antecedentem litteram memoria, nec sequentem intuitu sequuntur? » Quod quid sit, aut, si quid est, quomodo ex more illo litterarum nomina prius quam formas discendi euasci queat, non facile aliquis dixerit; neque, quidquid est, deteriore illud oratione proferri potuit. Quale autem istud viri judicium est, quum in perversissima illa loquendi forma I, 4, 5, *quæ* (musica) *vel sola omni studiorum genere plus habeat operis quam ostentationis*, facillimam certissimamque *in* ante *omni* inserentium medelam respuit, et ablativum comparandi, quamvis statim subjiciatur *quam*, agnoscens, hunc approbare conatur adhibito ablativo æstimandi, qualis est in hisce: « *uno die* plus vixi, quam vivendum fuit, » similibusque? Quid porro intolerabilius quam quod in difficili illo de cognominum origine loco I, 4, 25, quem corruptum magis etiam corrupit, posita post vocem *Scauri* majore interpunctione, novum sensum ita inchoat, *Taliaque et ex casu nascentium: hinc Agrippa.... erunt*, ut *taliaque* sit pro *talia quoque*, in quo securus utitur valde lubricis virorum doctorum ad Vell. I, 8, 2, Flor. IV, 2, 95, disputationibus; quæ ut alio adhibitæ certissimæ sint, sunt tamen a Quintiliano et ab hoc potissimum loco, ubi particula *et* intercedit, alienissimæ. Quæ singula ideo monuimus, ut nimiam Sarpii famam imminueremus, atque ne quis illius opere ad Spaldingii opus infirmandum abuteretur.

• Quid de Buttmanno dicemus, quod jam fama non prædixerit? Satis per se commendatur vir ille ingenii acumine et doctrina præstantissimus, de litteris tum græcis, tum latinis bene meritus, dignus Spaldingii successor, et eximius Quintiliani interpres. Cui ut justas laudes rependere

nos juvat, ita, si quid mendi subesse ejusdem commentariis forte deprehendemus, annotare non dubitabimus: nempe ea est modestia viri, ut quædam loca ex sua amicorumve observatione emendata initio voluminis præfixerit, æquorum judicio lectorum cætera permittens. Has vero notas pro more nostro suis quasque locis reponendas curavimus, ne rerum series solveretur: præterea non solum reposuimus, sed etiam contraximus longiora quædam additamenta, ad Spaldingii tantum animadversiones pertinentia, quæ *Addendorum* nomine inscripta extremo volumini Buttmannus subjunxerat.

Hæc sunt, quæ lectores monitos voluimus, ut sua Spaldingio et Buttmanno servarentur, simul ut illa, quæ sunt nostri juris, vindicaremus, satis amplam mercedem e nostris percepturi lucubrationibus, si nostro labori faverint eruditi.

J. J. D.

DE INSTITUTIONE ORATORIA

LIBRI DECIMI ARGUMENTUM.

Cap. I. De copia verborum. — II. De imitatione. — III. Quomodo scribendum sit. — IV. De emendatione. — V. Quæ scribenda sint præcipue. — VI. De cogitatione. — VII. Quemadmodum extemporalis facultas paretur et contineatur.

M. FABII QUINTILIANI

ORATORIÆ

INSTITUTIONIS

LIBER X[1].

Cap. I. Sed hæc eloquendi præcepta, sicut cogitationi[2] sunt necessaria, ita non satis ad vim dicendi valent, nisi illis firma[3] quædam facilitas, quæ apud 1

1. Inscriptio hujus libri in Turicens. Flor. Guelf. hæc: *De copia verborum. Quæ legenda. Qui græcorum maxime legendi* (postremum sic Guelf. et a sec. manu Turic.; reliqui duo *elegendi*). *Qui Romanorum. De imitatione. Quomodo scribendum. Quomodo emendandum* (Turic., *enim dandum*). *Quæ maxime scribenda. De cogitatione. Quomodo ex* (Guelferb. et a sec. manu Turic., *et*) *temporalis* (Turic., *tempora, vel*) *facilitas* (Guelf., *facultas*) *paretur et continuatur* (Turic. a sec. manu *continuetur*. Guelferb., *continetur;* lege: *contineatur*. Vide X, 7, 18, 24). Nihil horum in excusis, nec ullus præterea codex auctor eorum memoratur, nisi quod in illis *de copia verborum*, exc. Gibs, Obr. Gesner., nec e Camp. quidquam notavi. Caret inscriptione et Goth. — Hoc caput omnium Quintiliani mendosissimum putat Barth. ad Stat. Theb. VI, vers. 93, et ad lib. X, vers. 700, et quædam loca emendare conatur. Ed.

2. *Cogitationi*; sic Turic. Flor. Guelferb. Exc. Sauten. Tarv. cum Jens. Reliqui *cognitioni*, jubente etiam Regio, sed dant Goth. Vall. Camp. Languet. Sic X, 3, 19. *Cognitioni* Steph. pro *cogitationi*. — Eadem nostri. Ed. — De hac proprie disputat cap. hujus libri 6. Nos hodie *meditationem* dicimus, et Noster IV, 5, 2, « nihil *cogitati præmeditatique*. » Vide et II, 11, 4. Opponit *vim dicendi* huic cogitationi.

3. *Firma quædam*. Turic. Flor *forma quadam*. Ille a sec. manu,

Græcos ἕξις[1] nominatur, accesserit[2]; ad quam *scribendo* plus, an *legendo*, an *dicendo* conferatur[3], solere quæri scio : quod esset diligenti[4] nobis examinandum [5] cura, si qualibet earum rerum possemus una esse contenti.
2 Verum ita sunt inter[6] se connexa et indiscreta omnia, ut, si quid ex his defuerit[7], frustra sit in cæteris laboratum : nam neque solida atque robusta[8] fuerit unquam eloquentia, nisi multo stilo vires acceperit; et citra lectionis exemplum labor ille, carens rectore, fluit[9]: qui

Guelf. Exc. Santen. CAMP., *formæ quædam*, cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Reposuit nostrum Regius e §. 59, ubi Turiceus. item *formam*. Flor. Guelf. rectam scripturam. — Nostri *formæ quædam facilitas*, exc. R. 13, qui *forma quædam et facilitas*. Quæ non spernenda lectio. Ed.

1. Ἕξις. Turic., *ex his*; a secunda manu *lexis*, et sic Flor. Guelf. (hic græc. litt.) CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et editt. ante Gryph. — Nostri omnes *lexis*. Latine ἕξις vertitur *habitus*. Ed.

2. *Accesserit; ad quam;* sic Guelf. Goth. Exc. Sant. Jens. (tac. Gesn.) CAMP. Tarv. cum Voss. 2, Alm. et edd. ante Locat. quæ cum reliquis omittit *ad*, expungente Regio. Sed Turic. Flor., *accesserat ad q.* Ille a sec. manu *accesserit*.

3. *Conferatur*. Turic. Flor., *conferuntur*, cum Alm. Sed Guelferb., *consequantur*. Tarv., *consequemur*. Reliqui *consequamur*. Nostrum e conjectura. *Plus* igitur capiebant pro *magis;* an jungebant gerundiis istis, ut *plus scriberetur*, etc.? Hoc quidem contortum, illud non latinum. — Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *consequamur*. R. 10, *consequantur*. RR. 7, 11, et apud Burmann. V. C. Alm., *conficiuntur*. Ed.

4. *Diligenti nobis;* ita CAMP. Andr. Ald. Bad. uterque et aliquot ap. Burm. edd. Reliqui *diligentius nobis*, facili corruptela.

5. *Examinandum cura, si;* sic Turicens. Guelf. Exc. Sant. CAMP. cum Bodl. Bal. Gothan. Voss. 2, et edd. ante Basil. acc. Obr. Aliquot horum incidunt ante *cura*, ut ea regat genitivum; male. Turic. (a pr. manu) Flor., *ex citra si*, cum Alm. Reliqui omittunt.

6. *Sunt inter*. Turic. Flor., *sint inter*.

7. *Quid ex his defuerit*. Turic., *qui flex. h. d.;* a sec. manu *qui flexus vel hisdem defuerint*, ut et Guelf. nisi quod sine *vel* et quod *iisdem*, cum Bodl. Voss. 2, Jens. (err. Gesn.) et edd. ante Basil. Sed CAMP., *qui flexus hisdem d.* Flor., *qui flexus his defuerint*, et sic Gothan. (err. Gesn.) — Nostri omnes habent *ut si qui flexus iisdem defuerint*, exc. R. 9, qui pro *iisdem* dat *his*. Ed.

8. *Atque robusta*. Guelf. Gothan. (tac. Gesn.) *ac r.* An fuit *aut robusta?*

9. *Fluit*. Observat Gesn. hoc dici pro *fluitando*, *fluctuando* et po-

autem scierit [1], quo [2] quæque sint modo dicenda, nisi
tamen [3] in procinctu, paratamque [4] ad omnes casus
habuerit eloquentiam, velut clausis thesauris [5] incu-
babit. Non autem ut quidque [6] præcipue necessarium 3
est, sic ad efficiendum oratorem maximi protinus erit
momenti: nam certe quum sit in eloquendo positum
oratoris officium, *dicere* ante omnia est; atque hinc
initium ejus artis fuisse manifestum est; proximam
deinde *imitationem* [7], novissimam *scribendi* quoque

nit exempli loco Martial. IV, 66, 14. « Nec mersa est pelago, nec « fluit ulla ratis, » quæ sane fracta intelligitur, ut laceræ ejus tabulæ fluitent per undas. Subit tamen dubitatio, an hic quoque *fluitat* Noster scripserit, sicuti est VII, præf. 3, loco plane gemino. Vide not. seq. Etiam in thesauro suo Gesn. hoc uno *fluendi* sic usurpati exemplo defungi cogitur. Forcellinus ipsum quoque ignorat. Similius quid nostro habet lib. IX, cap. 4, §. 129.

1. *Qui autem scierit*. Turicens. (a prima manu) Flor., *autem qui scivit*. Guelf., *q. u. sciunt*. Apud Riccium textus ita exhibetur: *fluitabit. Etiam qui sciet*, monente etiam Landsidelio *fluitabit* præstare præ illo *fluit*. Ex bis indiciis scribam *fluitat*. (s. *fluitabit*): *et qui scierit*. Ita concinnius etiam *neque*... *et*... *et*....

2. Quo *quæque sint modo*; sic Turic. Guelf. Camp. Goth. (tacente Gesn.). *Quo quæque* modo *s.*, Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Aldum. *Quæ quoque s. m.*, Turic. (a manu pr.) Flor. Reliqui *quo sint quæque modo*.—Nostri omnes *quo quæque sint modo*. Ed.

3. *Tamen*; sic Turic. (a pr. m.) Flor. cum Almel. et Ricc. Reliqui *tanquam*.

4. *Paratamque*. Turic. (a pr. m.) Flor. cum Almel. Reliqui *paratam quidem*. — Sic nostri, exc. R. 11, qui omittit *quidem*. Ed.

5. *Clausis thesauris*. Flor., *clausos thesauros*.—*Clausis*... *incubabit*. Vide Georg. II, 507, *defossoque incubat auro*.

6. *Quidque*. Turic. Flor. Guelf. Camp., *quicquid*, cum Almel. Sed Goth., *quicque* (err. Gesn.).

7. *Imitationem*. Apparet loco ipso, quo hoc ponitur, intelligi debere *lectionem*; quæ quomodo comprehendi possit et significari *imitatione*, fateor me parum assequi. Nec quisquam hæsit in loco. Fortasse consuetudine frequentatum fuit, ut, quum imitationis causa susciperetur lectio optimorum scriptorum, ipsa quoque hæc tractandi libros industria imitatio appellaretur. Ita opus illud Dionysii Hal. quo veterum oratorum judicia proponit, cujusque nonnisi aliquot partes reliquæ factæ sunt, inscriptum fuisse videtur *de imitatione*, quo indice memoratur a Scholiaste Hermogenis τὸ περὶ μιμήσεως. Vide Taylori Lectt. Lys., p. (Rsk.) 162.

4 *diligentiam.* Sed ut perveniri[1] ad summa[2], nisi ex principiis non potest, ita procedente jam opere[3] minima incipiunt esse, quæ prima sunt: verum nos non, quomodo[4] instituendus orator, hoc loco dicimus; nam id quidem aut satis, aut certe uti potuimus, dictum est; sed athleta[5], qui omnes[6] jam perdidicerit a præceptore numeros[7], quo genere[8] exercitationis ad certa-

— *Quoque.* Omittit solus R. 10. Malim. Ed.

1. *Perveniri.* Turic. Flor., *pervenire.*

2. *Ad summa.* Camp. Goth. Jens. (tacente. Gesn.) *ad summam*, cum Voss. 2, et edd. ante Basil. Vide I, Prooem. 20; X, 4, 9. — Eadem nostri. Ed.

3. *Jam opere minima.* Turicens. Flor. Guelf. Exc. Sant. Tarv. Jens., *j. o. jam m.?* Expunxit Regius. An fuit *procedente etiam opere jam m.?*

4. *Quomodo instituendus;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et editt. ante Basil. Reliqui inserunt *sit.* — Sic solus R. 11. Ed. — *Quomodo instituendus.* Quod recentiores hic necessario interponere sibi visi sunt *sit*, differtur et post *præparandus* demum comparet; quamquam duriore hyperbato, sed quo brevitatem et acumen quæsierit Noster.

5. *Sed athleta.* Turic., *s. adhleta.* Flor., *s. adleta*, cum Alm.; a sec. manu uterque *s. ut a.*, et sic reliqui omnes et scripti et excusi ante Ald acc. Bad. Ille cum reliquis *s. ut athletam.*

6. *Omnes;* sic Basil. *Omnis*, Turic. Flor. Sed a sec. manu uterque *omnia*, cum reliquis. — *Omnes... numeros.* Palæstrici *numeri* iterum dicuntur a Nostro XII, 2, 12. Vide IX, 4, 8; item II, 8, 13, ubi positus Senecæ locus præter *nexus* « magni luctatoris » etiam *numeros* habet. Adde Juvenal. VI, 249, ubi femina « *omnes* implet *numeros* » palæstricos, cui loco non male Forcellinus confert alterum ejusdem V, 122, in quo structorem mensæ « volanti cultello » et « chironomonta » secare altilia dicit, « donec peragat dicta magistri Omnia. » *Numeros* rectissime hic et legunt et interpretantur præceptores nostrates Melanthon, Velcurio, Stigelius in ed. Riccii.

7. *Numeros, quo;* sic Basil. (ex Philandri, ut videtur, conjectura) cum Ricc. *Num muro quæ*, Turic. (a pr. manu). *Numeroque*, Florent. Reliqui *nimirum quo.* Gallæus (vide II, 11, 4; VI, 3, 47; IX, 4, 135) glossam accusat *nimirum... præparandus sit.* Burmannus *nimirum* gravatur; rectissime. Cæteri acquiescunt. Satisfactum spero nostra scriptura Morgensternio, qui codd. destitutus probabilem eruerat suo ingenio rationem: « sed ut *athleta*, qui omnia jam perdidicerit, a præceptore eruditur, quo... præparandus sit; ita. » — Nostri omnes *nimirum quo.* Ed.

8. *Genere exercitationis.* Turic. Flor. Guelf. inserunt *et.* — Sic BR. 10, 11. Ed.

mina præparandus sit: igitur eum[1], qui res invenire et disponere sciet, verba[2] quoque et eligendi[3] et collocandi rationem perceperit, instruamus[4] qua[5] ratione, quod didicit, facere quam optime[6], quam facillime possit. Num[7] ergo dubium est, quin ei velut opes sint quædam parandæ[8], quibus uti,[9] ubicunque desideratum erit, possit[10]? Eæ constant *copia rerum ac ver-*

1. *Igitur eum;* sic Turic. a pr. manu Flor. Bas. cum Alm. Gryph. (1536). Priores quidem duo capitis prope incipientis modo dirimunt ab antecedentibus. Reliqui *ita eum*, respiciendo ad *ut* suum ante *athlet.* — Nostri omnes *ita eum*. Ed.

2. *Verba... perceperit.* Accusativum in *verba* cave referas ad *perceperit;* pendet ille a gerundiis *eligendi*, quo omnis elocutionis doctrina demonstratur, et *collocandi*, quo compositionis. Eleganter enim totum operis sui tractatum comprehendit hisce : « qui... sciet... perce- » perit. »

3. *Eligendi.* Turic. Flor., *elicendi* (vide V, 14, 29; IX, 2, 97; IX, 4, 113).

4. *Instruamus.* Non opus est cum Gallæo hic reponere *instituamus* (quo ipso ingrata fit repetitio verbi quod erat modo in *instituendus*), si *instruamus qua ratione* dictum accipias pro *ea ratione instruamus qua.* Vide de *instr.* VIII, 6, 2.

5. *Qua ratione, quod didicit.* Turic. Flor. Guelf. Camp., *qua in oratione quod* (ita pronomen Turic. *Quam*, Flor. *Quæ*, Guelf. Camp. cum Turic. sec. manu et reliquis) *dicere*, cum Bodl. Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Stoer. nisi quod *quæ in or.* Gryph. Basil. Sed nostrum jam Vascosa, 1542, fol. et aliquot ap. Burm. Posui *quod did.* pro reliquorum *quæ d.*, cum Philandro et Turicensi.—Omnes nostri *qua in oratione quæ dicere.* Ed.

6. *Optime, quam;* sic Turicens. Flor. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Stoer. Reliqui inserunt *et*. Guelf. *quam optime* omittit.

7. *Num.* Camp., *non*, cum Goth. et edd. ante Burm. Nostrum et Turic. Flor. Guelf. cum Alm. Vide V, 10, 102. — Eadem nostri. Ed.

8. *Parandæ, quibus.* Turic. Flor. Guelf. *paranda e quib.*, cum Goth. Jens. *Parandæ e q.*, Ald.

9. *Uti, ubicunque.* Turic., *ubique cumque.* Florent. Guelf. Camp. omittunt *uti*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil.

10. *Possit? Eæ constant.* Turic. Flor., *posite constantia.* Ille a sec. manu *possit* e (« vel *est* » additur a conferente) *constantia*, hic idem, sed *posit* una *s*, cum Turicensis sec. manu Guelf. ut et Goth. Sed Voss. 2, *p. est constantia.* Camp., *p. occurrere constanti.* Ald., *p. ei occurrere* (absque *const.*). Jens., *p. ei constare*, cum edd. ante Basil. Hoc ut rotundius malit Burm. omisso *uti*, et eum *e* ante *quibus.* Sed destituit gravitatem præcipientis, quæ prodit se in ingressu illo loci universi : *Eæ constant.*

6 *borum*: sed res propriæ sunt cujusque causæ, aut paucis communes; verba in universas paranda: quæ si in rebus [1] singulis essent singula, minorem curam [2] postularent; nam cuncta [3] sese cum ipsis protinus rebus offerrent [4]: sed quum sint aliis alia aut magis propria, aut magis ornata, aut plus efficientia, aut melius sonantia, debent esse non solum nota omnia, sed in promptu, atque, ut [5] ita dicam, in conspectu, ut, quum se judicio dicentis ostenderint, facilis ex his optimorum sit elec-
7 tio. Et quæ [6] idem significarent solitos scio [7] ediscere,

1. *Si in rebus*; sic Turic. Flor. Camp. cum Goth. Alm. et edd. ante Basil. Reliqui omittunt *in*, suadente jam Regio. *Sed res... offerrent* omittit Guelf. — Nostri *si in rebus*, exc. R. 11, qui *in* non habet. Hæc et nonnulla alia ante et post omittit R. 10. Eo.

2. *Minorem curam*. Flor. (a pr. man.) *in aurem coram*. Alm., *Maurem coram*. — Nostri omnes Codd., *minorem curam*. Eo.

3. *Nam cuncta... offerrent*. Vide Horat. ad Pisones, vers. 311, « Verbaque provisam rem non invita « sequentur. » Eo.

4. *Offerrent*. Toric. (a pr. manu) *offerent*. Goth., *offerunt*.

5. *Atque, ut*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) inserunt *id*.

6. *Et quæ idem significarent*. Turic. Flor. (a pr. mano) *e. q. i. significarentur*. Camp., *e. q. i. significent*. Nobiscum faciunt Guelf. Gothan. Vall. Voss. 2; item Alm., nisi quud *et* omittere narratur, me quidem incredulo, cum edd. ante Basil. Sed Bad. sec., *At q.*, etc. Mox, e Philandri, opinor, conjectura, *Equidem scio quosdam collecta quæ idem significarent vocabula*.

7. *Solitos scio ediscere*. Turic., *solitos ediscere* (a sec. manu) *solitos edicere*. Flor., *solito se discere* (a sec. facit cum Turicensis prima). Guelf., *solitos se dicere*. Camp., *soliti sæpe dicere*. Guth., *solitos sæpe dicere*, cum Voss. 2, Vall. Ald. Sed Jens., *solitos scio dicere*, cum rell. ante Bad. qui (io utraque) *solitos scio discere*. Reliqui hinc cum Turic. eximunt *scio*, quod supra posuerant. Nihil facilius quam hinc excidisse scio. — Has Spald. subobscuras notas in *Addendis*, quæ extremo volumini subjunxerat, sic illustrat Buttmannus: « Recepta ante « Spald. scriptura erat hæc: *Equi-« dem scio quosdam collecta quæ « idem significarent vocabula solitos « ediscere*. Turic. horum loco hæc « dabat: *Et quæ idem significarentur « solitos ediscere*. In his mendosum « erat passivum, cujus locu cæteri « plerique activum exhibent. Sed « deerat verbum finitum. Jam quum « *solitos ediscere* perperam in non-« nullis ita distinctum esset *solito « se discere*, hoc tandem ansam « dedit inserendo verbo *scio*, qood « hoc quidem loco in scripto nullo « comparet: sic nata Badii scriptu-

quo facilius et occurreret[1] unum ex pluribus, et, quum essent[2] usi aliquo[3], si[4] breve intra spatium[5] rursus desideraretur[6], effugiendæ repetitionis gratia sumerent aliud, quo idem[7] intelligi posset[8]: quod quum est

« ra, *Et quæ idem significarent solitos scio discere.* Hanc itaque Spald., « nisi quod e Turic. *ediscere* restituendum sibi esse censeret, præ« posuit subsequentium editionum « scripturæ pleniori, quam supra « posui; neque quisquam profecto « damnet religionem viri, repetere « verentis, quæ, unde fluxerint, « nemo dixerit. Quod autem e Phi« landri illa esse conjectura suspi« caretur, animum non advertit « Spald. ad not. marg. Basil., ubi, « *longe aliter legit hanc periodum* « *vetustus Cod.* (e Polonia ad Si« chardum missus) *et ipse Aldus;* « *unde non dubitamus quin a neo*« *terico hic locus sit conversus.* Hinc « apparet Basil. edit. hanc scriptu« ram non tamquam Philandri, cu« jus castigationes in fronte libri « promittit, emendationem adop« tasse, sed in editis jam reperisse; « quærendumque adhuc, in quo« nam primo compareat illa. » Deinde Buttmannus in recept. a Spald. lect. reprehendit particulam *et* in fronte, quæ ob præcedentia hic apte non ponitur; eidem quoque non placet *solitos*, suppresso subjecto *quosdam*: contra videtur ille probare longiorem hanc primariam scripturam, e qua manasse Turic. et reliquorum lectt. (*Equidem* mutato in *et quæ idem*, et supresso *vocabula* plane otioso) contendit. Hujusce scripturæ fontem indicare haud in promptu est; quippe nulla prorsus lectio digna, quæ referatur, e nostris Codd. erui potest. En.

1. *Occurreret.* Camp., *occurrat*, cum Ald.

2. *Essent usi.* Turic., esseut usui. Flor. Guelf. Camp. (hic *et* quoque omittit post *plur.*) *esset* usui, cum Goth. Voss. 2, Alm. (quamquam e duobus postremis *esset* non affertur) et edd. ante Basil.

3. *Aliquo.* Camp., *aliquid.* Goth., *aliquod*, cum Voss. 2, et edd. ante Basil.

4. *Si.* Camp. omittit cum Goth.

5. *Spatium.* Turic. Flor. Guelf., *semet ipsum*, cum Goth. Voss. 2, Vall. Jens. et edd. ante Ald. exc. Camp. qui cum hoc et Bad. sec., *semet ipsos.* Sed Badius nostrum ex superscripta correctione Vallensis. Qui vetustam scripturam tueri cupiat, ut sit vocabulum post se prius positum rursus ponendum, et modo pro *breve* legatur *brevi;* nunquam tamen probabit *intra* sic posse dici pro *post.* Vera igitur censenda emendatio et mira corruptela interim notanda. Unus Bad. sec. post *intra* de suo addit *tempus*, cum marg. Vidovæi.

6. *Desideraretur.* Turic. Flor., *desideratur*, cum Goth. Jenson. et edd. ante Ald. Sed Bad. pr. *desideretur.* Camp. Ald., *considerant.* Bad. sec., *considerarent*, cum marg. Vidovæi.

7. *Quo idem.* Turic. Flor. Guelf., *quod i.*, cum Jens. *Quod*, Camp.

8. *Posset.* Camp., *potest:* item *sumunt* modo pro *sumerent.*

puerile et cujusdam infelicis operæ [1], tum etiam utile parum; turbam [2] enim modo congregat, ex qua sine
8 discrimine occupet [3] proximum quodque. Nobis autem *copia cum judicio* paranda est, vim orandi, non circulatoriam volubilitatem [4] spectantibus [5]: id autem consequemur [6] *optima legendo atque audiendo:* non enim solum [7] nomina ipsa rerum cognoscemus hac cura,
9 sed cui [8] quodque loco sit aptissimum. Omnibus enim fere verbis, præter pauca, quæ sunt parum [9] verecunda, in oratione locus est: nam scriptores [10] quidem iambo-

1. *Infelicis operæ*. Vide lib. VIII, Procem. 28; et XI, 2, 49. « Hæc « rara infelicitas. »

2. *Turbam enim*. Turic. Florent. (hic a sec. manu) Guelf. (posteriores divisim) *turbamentum*, cum Palat. Gebhardi, unde is eruit *purgamentum*, amator talium, recte notante Burmanno, cui eadem de homine sentit fratris filius ad Prop. I, 1, 11. Vide X; 7, 26. Inde erant *cenuriones* illi IV, 2, 124. Florent., *turba amen*. — Nostri dant alii *turbam enim*, alii *turbamentum*. Ed.

3. *Occupet*. Potest quæri, quod sit verbi subjectum? Oratorem fortasse rectissime intelliges, ut sit ἀπὸ κοινοῦ dictum et quasi pro *occupes*. Nam ut artificium illud ipsum, quod puerile dixerat parumque utile, hic subjecti adhuc loco sit, nemo probabit; quamquam est sane in *congregat*. Fuit quum *proximum quodque* nominativum interpretarer, et *occupet* pro *occurrat*, *præveniat;* sed hoc insolens, nec perspicuum.

4. *Volubilitatem*. Turic. Guelf., Camp., *voluptatem*, cum Bodl. Bal. et edd. ante Basil. Nostrum huic in Vall. superscriptum narrat Badius, sed vindicant Flor. Gothan.; item, ut suspicor., Alm. — Eadem nostri. Ed.

5. *Spectantibus*. An *sectantibus?* Vide VIII, 5, 25. Sed hic minus necessaria videtur mutatio; simile nostro V, 12, 22.

6. *Consequemur*. Flor. Guelferb. Camp., *consequimur*, cum Almel. Colb. Voss. 2 (sed Goth., *sequimur*), Vall. Jens. Tarv. — Nostri omnes *consequimur*. Ed.

7. *Enim solum;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jenson. (err. et tac. Gesn. etsi Goth. *sola*) cum edd. ante Basil. Reliqui *s. e.*

8. *Cui quodque loco sit aptissimum*. Turic. Flor., *quod quoque locis ita petissimum*. Ille a secunda manu *q. q. l. i. potissimum*. Guelf., *quid quoque loci sita potissimum*. In pronominibus varie erratur.

9. *Quæ sunt parum verecunda*. Vide VIII, 3. 38, seq.

10. *Scriptores quidem iamborum;* sic Flor. Basil. Gryph. Gibs. Obr. Burmanni aliquot et Bipont. Omittunt *quidem* Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. Reliqui *s. quidam i.* — Vel *quidem*, vel *quidam* omittunt nos-

rum veterisque comœdiæ etiam in illis sæpe laudantur; sed nobis nostrum opus interim tueri sat[1] est. Omnia verba, exceptis de quibus dixi, sunt alicubi optima: nam[2] et humilibus interim et vulgaribus opus[3], et quæ nitidiore[4] in parte videntur sordida, ubi res poscit, proprie dicuntur. Hæc ut sciamus[5], atque eorum non significationem modo, sed formas etiam mensurasque norimus, et, ubicunque[6] erunt posita, an[7] conveniant, nisi multa lectione atque auditione[8] assequi nullo modo[9] possumus[10], quum omnem[11] sermonem auribus primum accipiamus: propter quod infantes[12] a mutis

tri, exc. R. 11, qui dat *quidam*. Ed.—*Scriptores... iamborum*. Quatenus phallica continentur iambis, et illa Archilochi et Hipponactis rabies proprium habet iambum, quem vel ex Horatianis epodis novimus, quam sit pudicus.

1. *Interim tueri sat*. Turic. (a pr. manu) *inter inveteris at*. Florent., *item in veteris at*. Hic a sec., *item in veteri sat*. Bas. pro *interim tueri* non sine ratione aliqua *intueri*; vide V, Procem. 4. Sed *sat* Turicens. Flor. Guelf. Reliqui *satis*. Vide VIII, 3, 53.

2. *Nam*. Turic. Flor. Guelferb. omittunt cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. Facillime excidebat.—Omittunt nostri omnes. Ed.

3. *Vulgaribus opus*; sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Basil. Reliqui inserunt *est*: Ald. hoc post *opus*.

4. *Nitidiore*; sic Basil. Gryph. (1536). Sed Turic., *tidiorem*. Flor., *tediorē*, subjecta mox *a* ab alia manu. Ex Alm. *tidiore*. Guelf., *utiliore*, cum Bodl. Bal. et edd. ante Ald. nisi quod Camp., *occultiore*. Reliqui *cultiore*, cum Goth. Voss. 2. Vide VIII, 3, 16. — Nostri habent alii *cultiore*, alii *utiliore*. Ed. —*Nitidiore in parte*. Vide §. 33, « vel historico... *nitore*; » 44, » *nitidi*... generis... amatores. »

5. *Sciamus*. Flor., *scimus*.

6. *Et, ubicunque*; sic Turicens. Flor. Guelf. Camp. cum Gothan. et edd. ante Basil. nisi quod Bad. sec. *ut et u*. Reliqui *ut u*. — Nostri omnes *et, ubicunque*. Ed.

7. *An conveniant*; sic Camp. Reliqui omittunt *an*. — Omnes nostri *an* non habent. Ed.

8. *Atque auditione*. Camp., *aut a.*, cum Obr.

9. *Nullo modo*; sic Turic. Flor. cum Alm. Reliqui *non*, quod ipsum omittit Guelf.

10. *Possumus*. Turic. Flor., *possimus*.

11. *Omnem*. Turic. Flor., *omne mi*. Ille a sec. manu, *omne enim*. Guelf., *omnem enim*, cum Basil. Quid lateat non exputo. — Nostri *omnem*. Vall. lib. RR. 7, 10, 11 *enim* inserunt. Ed.

12. *Infantes*. Recte hic Regius ad-

nutricibus jussu regum in solitudine educati, etiamsi verba quædam emisisse traduntur, tamen loquendi fa-
11 cultate caruerunt[1]. Sunt autem alia hujus naturæ, ut idem pluribus vocibus declarent[2], ita ut nihil significationis, quo potius utaris, intersit, ut *ensis* et *gladius;* alia, quæ[3] etiamsi propria rerum aliquarum sint nomina, τροπικῶς[4] quasi[5] tamen ad eumdem intellectum
12 feruntur[6], ut *ferrum*[7] et *mucro.* Nam per abusionem *sicarios*[8] etiam omnes vocamus, qui cædem telo quocunque commiserint: alia[9] circuitu verborum plurium ostendimus; quale est, *Et pressi*[10] *copia lactis:* plurima vero mutatione figuramus, *Scio, Non ignoro*, et, *Non me fugit*[11], et, *Non me præterit*, et, *Quis*[12] *nescit?* et,

mooet Psammetichi regis pastori tradentis infantes, eaprino ubere nutriendos, qui mox *becos* pronunciaut; apud Herod. II, 2; add. Schol. Apollon. IV, 262; Lutat. in Statii Theb. IV, 275; et Claudiao. in Eutrop. II, 251-54. Cojus historiæ quum memor hie profecto fuerit Quint. suspicor *mutas nutrices* dictas, ab eo esse pro bestiis. Vide I, 10, 7. Gesnerus hic « Notum « cæteroquin est, ait, surdos a na- « tura ob id ipsum mutos eosdem « esse, quod loquentes alios non « audiant: idemque accidere, si qui « sint, θηριοβρώτοις. »

1. *Caruerunt.* Turic. Flor., *caruerint.*

2. *Declarent.* Turie. Flor. (a pr. manu uterque) *declarant.*

3. *Alia, quæ.* Turie. Floreotin. Goelf. Camp., *aliave.*

4. Τροπικῶς *quasi.* Neque eoim jam verus tropus in hisce agnoscitur osu nimiom vulgatis.

5. *Quasi;* sic Jens. Tarv. *Quare*, Turie. Flor. Guelf. eum Alm. Sed edd. reliquæ ante Bad. sec. (acc. Basil.) hoc ponunt post *tamen;* male; præter Camp. qui omittit eum cæteris. *Tropicos* autem latt. litt. mei Codd. et aliquot edd. vett.

6. *Feruntur.* Mire dictum; malim *referuntur*, vel *vertuntur*, et præstet conjunctivus in verbo.

7. *Ferrum et mucro.* Vide lib. VIII, eap. 6, §. 20.

8. *Nam..... sicarios.* Cave ad proximam sententiam referas *nam.* Interjacet alia, sed supressa et facile a legente subaudienda. Vide II, 11, 7; IX, 4, 84.

9. *Commiserint: alia.* Turicens. Flor., *commiserit in talia;* a sec. maou ille *commiserint talia*, hie *commiserit talia.* Postremum vocab. sie Guelf. Camp. com Gothan. Voss. 2, et edd. aute Ald. Correxit Regius, et repositum nostrum jam in Vall.

10. *Et pressi.* Virg. Ecl. I, 81.

11. *Fugit, et, Non;* sie Turic. Flor. Reliqui omittunt *et.*

12. *Quis.* Tur. Flor. Guelf., *qui*,

Nemini dubium est: sed etiam ex proximo[1] mutuari 13
licet[2]; nam et *intelligo*, et *sentio*, et *video*, sæpe idem valent, quod *scio*. Quorum nobis ubertatem ac divitias dabit lectio, ut non[3] solum quomodo occurrent[4], sed
etiam quomodo oportet[5], utamur: non semper enim 14
hæc inter se[6] idem faciunt; nec sicut de intellectu animi recte dixerim, *video*, ita de visu[7] oculorum, *intelligo;* nec ut *mucro* gladium, sic *mucronem*[8] gla-
dius ostendit. Sed ut copia verborum[9] sic paratur, ita 15
non verborum tantum gratia legendum, vel audiendum

cum Goth. Voss. 2. — *Nescit?* et. Flor. (a pr. manu) nescite. Reliqui omittunt *et*.

1. *Ex proximo.* Non modo, quæ significent eadem, verba possunt sibi invicem succedere, sed etiam in quibus levis est significationis differentia: hoc enim est *ex proximo*. Locum non intellexit Gedoyuus.

2. *Licet.* Turic. Flor. Guelferb. Camp., *libet.* Quamvis præclari auctores non persuadent.

3. *Ut non;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, et editt. ante Basil. Reliqui inserunt *his.* — Omittunt nostri. Ed.

4. *Occurrent;* sic Turic. Flor. (a pr. manu uterque). Reliqui *occurrerint.*

5. *Oportet.* A Gryphio inde ante Gesn. edd., *oporteat.* — Omues nostri *oportet.* Ed.

6. *Inter se idem faciunt.* Id est, possunt impune reciprocari.

7. *Visu.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) Guelf., usu, cum Almel. Goth. Voss. 2. Per se quidem potius est, sed hic ob relationem ad « *intellectum* animi » præstare videtur, nostrum. — Eadem nostri. Ed.

8. *Mucronem gladius.* « Quin nec « *mucro* semper *gladium*. Quis enim « nisi fatuus dixerit, *I puer, affer* « *mihi mucronem*, quum gladium « sibi dari postulat? Scilicet in ip« sis etiam tropis verum inesse de« bet; recteque poeta *mucrone pe*« *remptum* aliquem dicit; neque « enim profecto *capulo*. In hoc qui« dem exemplo vix quisquam pec« cat; utinam nec in aliis. » Gesnerus.

9. *Copia verborum sic paratur.* Turicens. (a sec. quidem manu *sit*) Flor., *copiosus v. sic paratus*, mox et Guelf. Camp., nisi quod *sit*, cum Gothano, Voss. 2, Almel. et editt. ante Basil. Error orsus a *paratus*, qualia menda sunt frequentissima (vide VIII, 3, 3; IX, 4, 125; item hic §. 21), cui primitus accommodatum *copiosus*, mox etiam *sit*, pro quo sic in vett. lacinia quasi remansit, per quam ex fuga retraheretur vera scriptura, a Philandro haud dubie, ut multa, velut hic §. 4, præclare restituta. — Nostri Codd. habent *copiosus verborum sit paratus*, except. R. 10, qui pro *sit* dat *sic*. Ed.

est: nam omnium, quæcunque [1] docemus, [2] hoc [3] sunt exempla potentiora etiam ipsis, quæ traduntur, artibus [4], quum eo, qui discit, perductus est, ut intelligere ea sine demonstrante, et sequi jam suis viribus possit;
16 quia, quæ doctor præcepit [5], orator ostendit. Alia vero audientes [6], alia legentes magis adjuvant: excitat, qui dicit, spiritu ipso, nec imagine et ambitu rerum [7], sed

1. *Docemus.* Suspicabar fuisse *docemur*. Neque enim valde aptum, ut se suosque in docendo socios hic respiciat solos. Quid hominibus in genere accidat, ostendendum est. Ii quidem discunt omnes, non docent. Quia tamen mox est *qui discit*, retinenda nunc videtur vulgata.

2. *Hoc... quia.* Hæc inter se invicem referuntur, quasi *propterea... quod.* Nulla autem ratio *hoc* struendi cum comparativo *potentiora* quasi dictum pro *tanto*.

3. *Hoc sunt.* Turic., *hec s.* Flor. Guelf. Camp., *hæc s.*, cum Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2 (sed hic a sec. manu nostrum), Alm. et edd. ante Ald. Regius correxit, non sine ingenio, vide II, 21, 14; item hic §. 34, ubi « *hæc* potentiora » Turic. Flor. (a sec. manu uterque) Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Jens. Tarv., corrigente etiam Regio. — Nostri *hæc sunt*, except. Vall. lib., qui *hoc sunt*. Ed.

4. *Artibus.* Vide II, 15, 4 (pag. 332 hujusce editionis, not. 2); it. VIII, 3, 2; XI, 1, 54. Apparet hic pluralem dici de pluribus illis præceptis, quibus continetur tota ars. Annotarant hoc Stigelius et Landsidelius.

5. *Præcepit;* sic Turic. Florent. Guelf. cum Jens. (tac. Gesn.) Tarv. Reliqui *præcipit*. Pro *doctor* autem *decor* Goth. Voss. 2, par nobile. Vide IX, 4, 86; item hic §. 27.

6. *Audientes, alia legentes;* sic Turicens. Flor. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. Reliqui *leg. al. aud.*

7. *Ambitu rerum.* Huic ego locutioni insolentiori non concilior loco Pliniano, quo mollire eam studet Gesnerus, H. N. XV, 30, §. 39, ubi aliquod lauri genus quum dictum est esse in *ambitu* nominum, deinde complura ejus vocabula recensentur. Inde Gesnerus efficit, ambitum esse pro *descriptione*, sive *periphrasi*. Facilius feram *habitu*, quamquam et ipsum satis nove dictum. Pertinet tamen ad omne tegumentum exterius; ut est apud Cic. De Orat. III, 52, « *habitus* orationis et quasi color. » Noster VI, 3, 26; IX, 4, 34, « *habitus* oris. » Landsidelius *ambitum* interpretatur « artificiosam comprehensionem atque explicationem rerum ad aucupandam gratiam. » Respondet utiqui *imagini* hic sive *ambitus*, sive *habitus*, opponunturque simul *rebus ipsis*. Modo *spiritus* est calor et vehementia dicentis, non quidem, ut Melanthonis fert ratio, *vita;* nec satis probo Stigelium, qui *motum* ait esse orationis « qui sit « ex jure sententiarum et schemate. »

rebus incendit: vivunt omnia[1] enim, et moventur, excipimusque nova illa, velut nascentia, cum favore ac sollicitudine[2]: nec fortuna modo judicii, sed etiam ipsorum, qui orant, periculo afficimur. Præter [3]hæc, 17
vox et actio[4] decora, commoda[5], ut quisque locus postulabit[6], pronunciandi, vel potentissima in dicen-

1. *Omnia enim.* Hoc ordine Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *e. o.* Tertio loco positum *enim* vide lib. V, cap. 11, §. 37.

2. *Sollicitudine.* Turic. Florent. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *solitudine.* Vide IX, 2, 20; VI, 1, 18.

3. *Præter hæc... docent.* Plurimis brevissimisque incisis faciendis elegantem sensum patefacere conatus sum, quod quidem viris doctissimis parum probari non ignoro, qui talia adjumenta perspicuitatis, veteribus incognita, iisdem necessaria negant. Attamen sic, ut feci, a Quint. ipso hæc fuisse dirempta intelligo, ipsaque nascente ex hac interstinctione elegantia ducor; quæ ut primo quoque aspectu unicuique pateret lectori, adminiculis istis ab arte libraria petitis uti licuit, opinor. Scilicet omne hoc pronunciatio erat doctura, si audissemus Fabium. Appositum *decora* utrique et *actioni* et *voci* redditur; actio autem, id quod male negat Stigelius, h. l., disjungitur a pronunciatione. Illud *vel potentissima in dicendo* parenthesis vice fungitur, quo protinus causa indicetur, quare tantum sit momentum ad animum excitandum in iis quæ audimus, non legimus; quo in genere non minima vis est particulæ *vel.* Ad *potentiss.* vide IV, 5, 8; V, 7, 37. Ad *ut semel dicam* V, 13, 3. *Et ante ut semel dicam* tertio sane loco compareret (vide Procem. vol. III), sed neque inter *decora* et *commoda* poni copula poterat, quia illa disjunxisset *vocem* ab *actione*, neque hic compendifieri eadem, quia debebat finem imponere et insertum illud *ut... dicam* quasi præcurrere. Qui *docet* singulari numero scripserunt, aliud agebant; *omnia* non, quod est, nominativum interpretantes, sed accusativum.

4. *Vox et actio.* Flor. (a pr. manu) omittit *et.*

5. *Commoda, ut quisque.* Turic. Flor., *commodat aut quisquisque;* a sec. m. uterque... *quid quisque*, et sic Bodl. Sed Guelf. Jens. (tac. Gesn.) *commodat ut quid quisque*, cum edd. ante Ald. *Commendat ut quid quisque*, Camp. cum Gothan. Voss. 2, Vall. Bal. Bad. sec. Cervic. item Ald. sed hic sine *ut.* Bad. pr. *commendatur quid quisque* ex Regii præcepto. Alii aliter. Nostrum, in mea quidem supellectili, primum comparet in marg. Chouëti, recte erutum e vetustissimis; unde male deflexit Obr. hisce: *accommodata ad quid quisque;* Ricc. *accommodata ut quid quisque;* item Bestius de Rat. emend. leg. conjiciens *commodabit quid quisque* —Nostri omnes *commodat, ut quid quisque.* Ed.

6. *Postulabit.* Turic. Flor., *postulavit*, cum Bodl. Ricc. — Nostri Codd. habent alii *postulabit*, alii *postulavit.* Ed.

do, ratio, et, ut [1] semel dicam, pariter omnia, [2] docent. in lectione certius judicium, quod audienti [3] frequenter aut suus cuique [4] favor, aut ille laudantium clamor
18 extorquet [5]: pudet enim dissentire, et [6] velut [7] tacita quadam verecundia inhibemur plus nobis credere, quum interim et vitiosa [8] pluribus placeant [9], et a cor-
19 rogatis laudentur etiam quæ non placent. Sed e contrario quoque accidit, ut optime dictis gratiam prava

1. *Et, ut.* CAMP., *est*, omisso *ut*.

2. *Docent.* CAMP., *docet*, cum Gothan. (Voss. 2, nostrum. Vide §. 15). Locat. (err. Burm.) eoque recentioribus ante Leid. Pessime. — Solus R. 9, *docet*. ED.

3. *Audienti.* Turic., *audiendi*. Vide IV, 5, 6; VI, 3, 20.

4. *Cuique.* CAMP. Goth. Jenson. (tac. Gesn.) *cujusque*, cum editt. ante Basil. — Eadem nostri. ED.

5. *Extorquet.* Id est, aufert, ne quis interpretetur « certum aliquod « judicium reddere adigit. » Vide IV, 5, 6. Jucunda autem est Hieronymi narratio a Gesnero posita, neque nostris lectoribus invidenda. Epist. ad Nepotianum de vita Clericorum fol. 16, b. Erasmi. Vol. IV, I, p. 262. Ed. Bened. « Præceptor « quondam meus, Gregorius Na« ziauzenus, rogatus a me, ut ex« poneret, quid sibi vellet in Luca « Sabbathum δευτερόπρωτον, elegan« ter lusit, Docebo te, inquiens, « super hac re in ecclesia, in qua « mihi omni populo acclamante, « cogeris invitus scire quod nescis: « aut certe si solus tacueris, solus « ab omnibus stultitiæ condemna« beris. Nihil tam facile, quam vi« lem plebeculam et indoctam con« cionem linguæ volubilitate deci« pere, quæ quidquid non intelligit « plus miratur. » *Laudantium clamorem* vide ad IV, 2, 37, ubi *corrogatos ad laudandum* invenies ipsos in *disposita ad clamorem multitudine*. De hocce autem recitantium ambitu bene hic exponit Landsidelius e Plinii maxime epist. II, 14; item Juvenal. I, init. Horat. Epist. II, 2, 67, 68; Claudian. 74, 17, 18; ed. Gesn. Martial. passim. Vide Quint. XI, 3, 121.

6. *Velut.* Turic. Flor. Guelferb. CAMP., *illud*, cum Goth. Bodl. Almel. Voss. 2, et edd. ante Aldum. *Ab illis*, Ald. Bad uterque ex emendatione Regii. Nostrum in Basil. prima, de Philandri, puto, conjectura verissima. Mox §. 19, Flor., *et velud*.

7. *Tacita.* Turic. Flor., *tanta*. Vide IX, 4, 13. — Nostri omnes *tacita*. ED.

8. *Vitiosa pluribus.* Conferantur hæc ad I, 6, 44. *Interim* hic quidem non est pro *interdum*, sed suo significatu, et quasi valens *tamen*.

9. *Placeant... laudentur.* Turic. Flor. Guelf. CAMP., *placent... laudantur*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Correxit Regius. In Flor. tamen *laud.* non memoratur, in Turic. a pr. manu *laudetur*, vestigium veri. — Nostri omnes *placent... laudantur*. ED.

judicia[1] non referant. Lectio libera est, nec actionis
impetu[2] transcurrit; sed repetere sæpius licet, sive du-
bites, sive memoriæ affigere[3] velis: repetamus[4] autem
et tractemus; et ut cibos mansos[5] ac prope liquefactos
demittimus, quo facilius digerantur[6], ita lectio non
cruda, sed multa iteratione[7] mollita et velut confecta,
memoriæ imitationique tradatur. Ac diu non nisi opti- 20
mus quisque, et qui credentem sibi[8] minime fallat,
legendus est, sed diligenter, ac pæne ad scribendi sol-
licitudinem[9]; nec per partes modo scrutanda[10] omnia,
sed perlectus liber utique ex integro resumendus, præ-
cipue[11] oratio[12], cujus virtutes frequenter ex industria
quoque occultantur: sæpe enim præparat, [13]dissimulat, 21

1. *Prava judicia.* Vide III, 7, 18.

2. *Impetu.* Turic. Flor. Guelf. Camp., *impetus.*—Eadem nostri. Ed.

3. *Memoriæ affigere;* sic MSS. et excusi ante Basil. Reliqui inserunt *penitus.* — Omittunt vero omnes nostri. Ed.

4. *Repetamus.* Turic. Flor. Guelf. Camp., *repetimus*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bas. Sed *tractemus* tuentur Turic. Flor. Reliqui et hoc corrumpunt in indicativum. In *demittimus* præpositionis *i* litteram dant MSS. et excusi ante Gryph. — Non dubito quin fuerit a Qu. *retractemus.* Vid. II, 4, 13, ubi Flor. Ambr. 2, *retractatam*, Ambr. 1, *tractatam.*

5. *Mansos.* Turic. (a pr. manu) *mensæ.* Flor. (a pr. manu) *menses.*

6. *Digerantur.* Potestate *concoquendi* non quidem labentis, sed recentioris est latinitatis, quod primum videtur in *dentibus* cibum *digerentibus*, i. e., minuentibus dictum, velut Plin. Hist. Nat. XI, 37, sect. 61. Seneca tamen et Celsus nostro jam significatu usurpant. Vide Quintil. lib. XI, cap. 3, §. 19.

7. *Iteratione.* Turic. Flor. Guelf., *alteratione*, cum Alm. Pal. Gebh. qui vocabulum mirifice amplectitur, recte castigatus a Burmanno, artificium propriæ in hisce ad cibus spectantibus orationis demonstrante. — Eadem nostri. Ed.

8. *Sibi.* Tur. (a pr. m.) Flor., *sive.*

9. *Scribendi sollicitudinem.* Non opus corrigente Lochmanno *scribentis*, quamquam hoc ipsum in interpretatione ponit Melanthon.

10. *Scrutanda.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *scrutandi*, cum Alm. *Scrutando*, Guelf.

11. *Præcipue;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. Rell. *præcipueque.* — Omnes nostri omittunt *que.* Ed.

12. *Præcipue oratio.* « Et maxime « si liber ille sit oratio quædam cla- « ri alicujus patroni. » Gesner.

13. *Dissimulat, insidiatur orator, eaque.* Turic. Flor. (quamquam hic primam vocem non videtur mutare) *dissimulatim insidiatis oratore at-*

insidiatur orator, eaque in prima parte actionis [1] dicit, quæ sunt in [2] summa profutura; itaque suo loco minus placent, adhuc nobis, quare dicta sint [3], ignorantibus;
22 ideoque erunt cognitis omnibus repetenda. Illud [4] vero utilissimum, nosse eas causas, quarum orationes in manus sumpserimus; et quoties continget, utrinque habitas legere actiones; ut Demosthenis atque Æschinis inter se contrarias; et Servii [5] Sulpicii atque Messa-

que, cum Alm. ex quo duo postrema non memorantur; a sec. manu uterque ... *insidias* (Flor., *insidiat*) *orator atque*, et sic Guelf. Goth. cum Voss. 2, Bodl. et edd. ante Basil. Sed Camp., *dissimulat in insidias orator atque*. Nostrum ex correctione verissima, qualis §. 15. Longe deterius Obr., *dissimulat interim insidias o. e.*, minimeque probanda Burm. conj. *dissimulat vim insidiens o. e.* — Plerique nostri habent *dissimulat insidias*, *atque*. Post dissimulat ponit *que* R. 7. Pro hoc R. 10 *dissimulatum*, et R. 11 *dissimulatim*. Ed.

1. *Actionis*. Placé pro *oratione* etiam scripta: vide ad IV, 1, 32.

2. *Sunt* in. Basil. Stoer. Chooet. Leid. inseruot *forte*, quod rectissime Codd. auctoribus ejecit Gibs. monens, non debere *temere* oratoribus verba excidere; quæ ratio nunc vulgo negligitur.

3. *Dicta sint*. Jens. (tac. Gesn.) *d. sunt*, cum edd. recentt. ante Basil. — Nostri dant alii *dicta sint*, alii *dicta sunt*. Ed.

4. *Illud*. Turic. Flor. Guelferb., *Illa*, per errorem jungendi cum proximis; vide V, 9, 13.

5. *Et Servii Sulpicii atque*; sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (errante Gesnero) Camp. Basil. Reliqui *ut S. S. et*. Modo ante *Æsch*. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *et*, cum edd. ante Basil. non Turic. Sed Camp. aote *Cass*. omittit *et*. Minutæ hæ *et*, *atque*, voculæ non inconsulto sont dispositæ: iterum positum *ut* ante *Serv*. inepti fuerit tumoris. Præterea monendum, in Turic. pro *Servii Sulpicii* a pr. m. fuisse *servi sulpici*; e Flor., *servi*, nec postmodo correctum, afferri; sicut mox Toric. a pr. manu *cassi*: vide III, 5, 17; I, 5, 24. Sed videtur in hac quæstione neglecta Charisii (p. Putsch. 10, 11) ipsiusque Varronis (ib. 59, 60) auctoritas. — *Servii Sulpicii atque Messalæ*. Vide VI, 1, 20. Si in loco Nostri IV, 2, 106, *pro Aufidia* liceret mutare io *contra Aufidiam*, salva res esset; sed obstat fragmentum Festi, p. Dacer. 2, in quo et ipso Ser. Sulpicius *pro* Aufidia memoratur, et est particula *pro* in ipsis, ut quidem docemur, MS. ductibus, loco alioqui mutilo. An igitur tantæ oblivionis accusare sustinebimus Nostrum, ut illo libri sexti loco aberraverit, quum scribere vellet « *M. Valerius Messala* contra Aufidiam? » Est enim sane magis consentaneum, ut prius *alter* hic respiciat ad priorem. Interim si quis cupiat videre hominem mediocri-

læ, quorum alter pro Aufidia, contra dixit alter; et Pollionis[1] et Cassii reo Asprenate[2], aliasque plurimas. Quin etiam, si minus[3] pares videbuntur, aliquæ ta- 23
men ad cognoscendam[4] litium quæstionem recte requirentur; ut contra Ciceronis orationes, [5] Tuberonis in Ligarium[6], et Hortensii[7] pro Verre: quin [8] etiam, easdem causas ut quisque[9] egerit, utile erit scire: nam

ter doctum, insultantem se peritiori, jubebo legere notam Capperonerii vellicantis Burmannum, rei ipsius difficultatem ne attingentis quidem; quare factum bene, quod ille lacesseuti non pepercit Epist., p. 17.

1. *Pollionis et Cassii reo Asprenate.* Vide dicta VI, 3, 78, et Ptolemæum Flavium in Conjectaneis 58. (Lamp. Grut. I, p. 977.)

2. *Reo Asprenate.* Turic. Flor. (a sec. manu uterque; ille quidem a pr., *aspernatæ*) *reos aspernatus est*, et sic Guelf. CAMP. qui et modo *Cassius*, cum Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2. Sed Goth., *reus aspernatus est*, cum edd. multis: neque ulla rectum habet ante Basil. Ipsa autem cum plurimis peccat transponendo liquidam in nomine: vide XI, 1, 57. — Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *reus aspernatus est*; item RR. 7, 10, 11, nisi quod pro *reus* dant *reos*. ED.

3. *Minus pares.... Tuberonis.... Hortensii.* « Tubero.... transiit a « causis agendis ad jus civile; maxi« me postquam Q. Ligarium accu« savit, nec obtinuit... Sermone... « antiquo usus affectavit scribere, « et ideo parum ejus libri grati ha« bentur. » Pomp. de or. jur. Digest. I, 2, 2, 46. Vide et Quint. XI, 1, 78, 80. « ...Dicebat melius quam « scripsit, Hortensius. » Cic. Orat. 38. Vide et Quint. XI, 3, 8.

4. *Cognoscendam.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *nos cogendam.* Guelferb., *ignoscendam.* — Omnes nostri receptam habent. ED.

5. *Tuberonis.* Turic. Flor. Guelf., *tu vero nisi.*

6. *In Ligarium*; sic Turic. Flor Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tacente Gesnero) cum edd. ante Basil. Reliqui inserunt *Q.*

7. *Hortensii.* Turic. Flor., *hortensi*; a sec. manu uterque *hortensium*, et sic Guelf. Mox Turic., *verri.*

8. *Quin etiam, easdem.* Turic. Flor. Guelf. CAMP., *quis e. e.*, cum Goth. Voss. 2, Jens. Tarv. Correxit Regius, sed jam in Vall. repositum. — Nostri *quis etiam easdem*, except. Vall. bb. a sec. m., qui *quin etiam easdem*. ED. — *Quin etiam, easdem*. Vide mihi ne in exquisitiorum quidem vocabulorum usu caventem sibi ab iteratione Nostrum; nam modo erat *quin etiam* (vide IX, 4, 131; IX, 3, 78); nec anaphoram hic ullam potuit affectare.

9. *Ut quisque egerit, utile erit.* Turic. Flor. Guelf. CAMP., *utrisque erit*, cum Goth. Voss. 2, Bodl. (Alm. turbare dicitur) Jensonio, Tarv. Regius ingeniose jam tentavit, quamquam recipiente nemine, *quis e. e. c. utrinque egerit, utile*

de domo[1] Ciceronis dixit Calidius[2]; et pro [3]Milone orationem Brutus exercitationis gratia scripsit, etiamsi
24 egisse[4] eum Cornelius Celsus falso existimat. Et[5] Pollio et Messala[6] defenderunt eosdem, et nobis pueris insignes[7] pro Voluseno Catulo, Domitii Afri, Crispi

erit scire; sed post varias emendationes nostra demum in Basil. ex præclara conj., nisi fallor, Philandri, qui Regianam ad verum ipsum deduxit. *Ut quisque* quantivis est pretii.

1. *De domo;* sic Turic. Florent. Guelf. (nisi quod hic omittit *domo*) Camp. Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. acc. Obr. Reliqui *pro d.*, corrigente Regio. — Nostri *de domo*, except. Vall. lib. a sec. m. qui *pro domo*. En. — *De domo Ciceronis... Calidius.* Hunc oratorem, quoque eloquendi genere usus fuerit, cognoscas e Ciceronis Bruto 79, 80. Meminerunt ejusdem Cæs. B. C. I, 2; Eusebius in Chronico anno 1960; item Noster XI, 3, 155; XII, 10, 11, 39. Noster autem locus nihil facit momenti in ista orationis Ciceronianæ, quam nunc legimus pro domo, causa. Neque enim dubitatur, quin ad pontifices de domo sua dixerit Cicero: vide ad Att. IV, 2. Orationem *de domo* (non *pro d.*) inscriptam memorant Aquila Romanus et Julius Rufinianus, vide Wolf. in præf. quatuor orationibus (Berl. 1801, 8.) præmissa, p. 15; it. Maroland. ib., p. 68.

2. *Calidius.* Turic. Flor., *callidus.* Camp., *callidio.* Vide Cic. de Inv. II, 9, ed. Burm. et Schutz. Retineo hic et ubique simplicem liquidam. Sic enim et XI, 3, 123. Flor. (Turic. et Ambr. 2 a Burm. qui ibi duplici nomen scribit, recedere non narrantur) Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *Calidio;* sed Voss. 1, 3, *Calido;* et mox ibid. §. 155. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *Calidio;* sed Turic. Flor., *calio.* Ambr. 2 non memoratur. Item XII, 10, 11. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *Calidii;* sed Turic., *calidi.* Flor., *callidi.* Denique XII, 10, 39. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Colb., *Calidio;* Turic. non memoratur; Ambross. duo deficiunt in his extremis; edd. sibi non constant.

3. *Et pro Milone.* Goth. omittit. — *Pro Milone... Brutus.* Vide III, 6, 93. Attende Celsum in eo errantem, quod satis notum ei fuisse nobis videri poterat. Pedianus idem quod Quintil. narrat.

4. *Egisse eum.* Flor., e. *eam.*

5. *Et Pollio et Messala.* Suspicor *et... et* dictum ut *tam... quam.*

6. *Et Messala;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Basil. Reliqui ac *M.*

7. *Insignes pro.* Turic. Florent. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesnero) inserunt *at*, cum Voss. 2, et edd. ante Ald. Sed Bad. pr., *tres*, quod iu Vall. repositum narrat. Vidimus *at* (V, 10, 9) compendio scribi pro *alia, aliæ;* hoc autem librariorum errore interdum succedere voci *illæ* (V, 14, 29). An igitur fuerit hic *illæ?* ut intelligantur celebratissimæ quædam orationes, notæ lectoribus. Supprimere vu-

Passieni, Decimi Lælii orationes ferebantur [1] : neque id statim legenti persuasum sit, omnia, quæ magni [2] auctores dixerint, utique esse perfecta: nam et [3] labuntur aliquando, et oneri cedunt, et indulgent ingeniorum suorum voluptati; nec semper intendunt animum [4]; nonnunquam fatigantur, quum Ciceroni dormitare [5] interim Demosthenes, Horatio vero etiam Homerus ipse videatur. Summi enim sunt, homines [6] tamen : accidit-

ecm, quod fecit Regius, nimiæ videtur levitatis.

1. *Ferebantur.* Huic verbo non otique inest falsitatis insimulatio; vide X, 7, 30. Sic enim rectissime Burmannus : « *ferebantur*, id est, « celebrabantur, et in manibus ho- « minum et ore erant. Ita Suet. « Cæs. 20, *vulgo ferrentur hi versus.* « *Non Bibulo quidquam*, etc., c. 55. « *Inter quos temere quædam ferun-* « *tur*, c. 56. *Feruntur et a puero et* « *ab adolescente quædam scripta.* « Terent. Eun., act. III, sc. 1, vers. « 28, *audieras? Gn. sæpe; et fertur* « *inprimis:* et sic passim *ita ferunt.* »

2. *Magni.* Turic., *omni.* Flor., *omnis*; a sec. manu uterque *omnes*, et sic Guelferb. Camp. cum Guth. Voss. 2, Colb. et edd. ante Basil. Egregia emendatione et hic profecto Philander reposuit verum, cujus semina in vetustissima scriptura. Nihili enim quæ pro altero urget Burm., quamquam præferens nostrum. Levius quod vetustissimi duo a pr. manu *auctoris*, et Turic., *dixerit.* Goth. Jens. (tac. Gesn.) *dixerunt*, cum edd. posterr. ante Basil. — Nostri Codd. habent *omnes*. Ed.

3. *Labuntur aliquando.* « Noster « cap. seq. (§. 15) *nam et magnis* « *quoque auctoribus excidunt vitio-* « *sa*, etc. » Almeloven.

4. *Animum; nonnunquam;* sic Turic. Flor. Guelferb. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Basil. acc. Obr. Reliqui inserunt *et Demosthenes, Horatio vero.* Turic., *d. oratio v.*; a sec. manu *Demosthenis oratio rerum*, et sic Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Bad. qui, recte aiens dormitare soperiores in h. l. verum restituit; male tamen omisso *vero*, quod loco reddit Basil. (vide lib. VII, cap. 4, §. 8.

5. *Ciceroni dormitare.... Homerus.* Cic. Orat. 29: « Tantum abest « ut nostra miremur, ut usque eo « difficiles ac morosi simus, ut no- « bis non satisfaciat ipse Demos- « thenes : qui quamquam unus emi- « net inter omnes in omni genere « dicendi, tamen non semper im- « plet aures meas. Ita sunt avidæ et « capaces, et semper aliquid immen- « sum, infinitumque desiderant. » Horat. ad Pis. 359 : « ...Indignor « quandoque bonus dormitat Ho- « merus. » Apparet uno *dormitandi* verbo defunctum Quint. in utroque auctore, quamquam solus eo Horatius usus erat. Vide XII, 1, 22.

6. *Homines tamen.* « Formula so- « lenois, de qua Burm. ad Petro. 75, « ubi etiam Terentianum illud *ho-* « *mo sum* initio Heautontimoru-

que[1] his[2], qui, quidquid apud illos reperietur[3], dicendi legem putant[4], ut deteriora imitentur (id enim est facilius), ac se abunde similes putent, si vitia magno-
26 rum consequantur. Modeste[5] tamen et circumspecto judicio de tantis viris pronunciandum est, ne, quod plerisque accidit, damnent[6] quæ non intelligunt: ac si[7] necesse est in alteram[8] errare partem, omnia eorum legentibus placere, quam multa displicere[9], ma-
27 luerim[10]. Plurimum dicit oratori conferre Theophrastus[11] lectionem poetarum; multique ejus judicium sequuntur; neque immerito: namque ab his in[12] rebus spiritus, et in verbis sublimitas, et in affectibus motus omnis, et in personis[13] decor petitur, præcipueque velut[14] attrita quotidiano actu forensi ingenia optime rerum talium blanditia[15] reparantur: ideoque in hac

« meni a communi huc trahentium « errore vindicat. » Gesn. Vide et Ruhnk. ad Rutil. Lup., pag. 114; Heindorf. ad Plat. Soph. 30.

1. *Acciditque*. Turic. Flor. Guelf., occ. Camp., *acced.*

2. *His;* sic Turic. (a sec. manu *hos*) Flor. Guelf. Camp. Reliqui *iis*. Vide IX, 4, 79, 110; VI, 4, 4.

3. *Reperietur;* sic Turic. (a pr. m., *reperiertur*). *Reperierunt*, Flor. cum Basil. *Reperitur*, Guelf. Camp. cum Ald. Obr. Basil. marg. Reliqui *repererunt*. — Eadem nostri. Ed.

4. *Accidit.... putant.... putent.... accidit*. Vide §. 23, sec. loc.; ita mox 28, 29, *quædam... quædam... quædam*.

5. *Modeste*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *modestu*.

6. *Damnent quæ non intelligunt*. « Hoc ex Strabone, lib. VII, sumptum, de Callimacho grammatico, « audaci et inepto Homeri correctore, putat Fabrett. ad Column. « Traj., p. 51. » Almelov.

7. *Ac si*. Guelf., *at si*, cum Goth.

8. *Alteram*. Vide V, 10, 69. Ed.

9. *Displicere*. Flor. Camp., *dispicere*. Guelf., *despicere*, cum marg. Basil.

10. *Maluerim*. Tur. Guelf., *maluerint*. — Nostri omnes Codd. *maluerim*. Ed.

11. *Theophrastus*. Vide IX, 4, 88.

12. *His in;* sic Tur. Flor. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. cum Voss. 2. Reliqui inserunt *et*, suadente Regio.

13. *In personis decor*. Vide VI, 1, 25; VIII, 3, 22; IV, 2, 19; XI, 1, 44.

14. *Velut attrita quotidiano*. « Hoc « est, quod Petronius, c. 5, vult: « *Interdum subducta foro det pagina versum*, ubi vide quæ notavimus. » Burmann.

15. *Blanditia*. Tur. (a pr. manu) *blanditatum*, cum Alm. *Blanditia*

lectione Cicero[1] requiescendum putat. Meminerimus 28
tamen, non per omnia poetas esse oratori sequendos, nec libertate verborum, nec licentia[2] figurarum; [3]genus ostentationi comparatum, et[4] præter id, quod solam petit voluptatem, et eam[5], fingendo non falsa modo, sed etiam quædam incredibilia, sectatur[6], patrocinio quoque aliquo juvari; quod[7] alligata[8] ad certam[9] pe- 29
dum necessitatem non semper uti propriis[10] possit, sed

tum, Flor. (vid. IX, 4, 143; *it.* hic 34). — *Reparantur.* Jens. Tarv., *reperiantur*, cum Voss. 2, non Goth. (vide §. 15; item 30). Correxit Regius. — Nostri omnes *reparantur.* Bene. Ed.

1. *Cicero... putat.* Pro Arch. 6: « Quæres a nobis, Grati, cur tantopere hoc nomine (*poetarum*) delectemur? Quia suppeditat nobis, ubi et animus ex hoc forensi strepitu reficiatur, et aures convicio defessæ conquiescant. An tu existimas, aut suppetere nobis posse, quod quotidie dicamus, in tanta varietate rerum, nisi animos nostros doctrina excolamus; aut ferre animos tantam posse contentionem, nisi eos doctrina eadem relaxemus? »

2. *Figurarum; genus;* sic Turic. Flor. (quamquam in hoc verba tantum *totumque illud* deesse narrantur) Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Basil. Reliqui (Philandro, suspicor, suadente) inserunt *totumque illud studiorum.* — Nostri omnes receptam a Spaldingio lectionem habent. Ed.

3. *Genus.* Intellige *poeticum*, non *poetarum*. Minus hoc durum videbitur, si reputes, *genera dicendi* sæpe dici a Nostro; nec aliud esse, videri saltem rhetori, poesin. Simile quid, etsi nostro mollius, X, 7, 31. Ad *comparatum* subaudies *esse* referesque ad *meminerimus*.

4. *Comparatum, et;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Gryph. Rell. omittunt *et*.

5. *Et eam;* sic Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Basil. *Etiam eam*, Turic. Guelf. Goth. (*tacente* Gesnero) Camp. *Eamque etiam*, Flor. cum Basil. Reliqui *eamque.* — Eadem nostri. Ed.

6. *Sectatur.* Turic. (a pr. manu) *sectator.*

7. *Juvari; quod.* Vall. Bad., *juvari poscit: quod.*

8. *Alligata... possit... depulsa recta... confugiat... cogatur;* sic Turic. Florent. (nisi quod hic *alligatam*) Guelf. Sed Jens. Tarv., *alligata... poscit* (hoc et Vall. Bad. et aliquot edd. ap. Burm.) ...*repulsi a recta... confugiant... cogantur.* Rell. (quorum et Camp.) *alligati.... possint.... depulsi a recta..... confugiant..... cogantur.* Hinc recedunt eatenus Goth. (err. Gesn.) Voss. 2, quod *alligata... possit.* Ald., *repulsi a.* Basil., *alligatum... possit... depulsum a... confugiat... cogatur*, consulto accommodans ad *genus.*

9. *Certam pedum necessitatem.* Vide lib. I, cap. 8, §. 14.

10. *Uti propriis;* sic Flor. Camp.

depulsa[1] recta via[2], necessario ad eloquendi quædam deverticula confugiat; nec mutare[3] quædam modo verba, sed extendere, corripere, convertere, dividere cogatur: nos vero armatos stare in acie, et summis de rebus decernere, et ad victoriam niti[4]. Neque[5] ego arma squalere[6] situ ac rubigine[7] velim[8], sed fulgorem inesse[9], qui terreat, qualis est[10] ferri, quo mens simul visusque præstringitur[11]; non qualis auri argentique,

Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Basil. *In propriis*, Turicens. Guelf. Reliqui *propriis uti*. — Eadem nostri. Ed.

1. *Alligata... depulsa.* Feminina hæc participiorum sunt ab oblivione et grata, si cui ita appellare lubet, negligentia ejus, qui *genus* quidem, quod modo posuerat, nollet, utpote neutrum, diutius usurpare, et per synesin intelligeret poesin (vide IX, 2, 79), sicuti mox est *historia*. Nimiæ enim fortasse fuerit audaciæ criticæ, si quis modo pro *genus.... comparatum* reponat *gentem... comparatam.* Sæpe *gens* abit in *genus* et genitivus *figurarum* attrahebat *genus;* cui deinde accommodaretur participium; vide §. 31. Si essent illa participia masculina pluralia *alligati... depulsi* in vetustissimis libris, cum Badio interpretarer *genus* subaudiendo *hominum* (ut ap. Virg. Georg. I, 63; Nostrum I, 1, 8), et appositionis loco haberem, subjectum voci *poetas.* Vide not. 8 supra, pag. 31.

2. *Depulsa recta via.* Vide II, 3, 9, *recto itinere lapsi.*

3. *Mutare quædam.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *mutareque.*

4. *Niti. Neque;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. Alm. et edd. ante Ald. acc. Stoer. Chouet. Leid. probantibus Badio, Capper. (sed sua loquacitate), Gesnero; improbante Gibsono, cujus mira illa (§. 21) eruditio cito decoxit. Reliqui inserunt *decet,* Regio magis subaudiente, quam interponi jubente. — Nostri omnes *niti. Neque.* Ed.

5. *Ego.* Turic. Flor. Guelf. Camp., *ergo*, cum Alm. Palat. Gebh. Vide VI, 3, 79; IX, 3, 70; Drakenb. ad Liv. XXXVII, 53, 11. — Eadem nostri Codd. Ed.

6. *Squalere.* Turic. Flor., *squalore*, cum Jens. Tarv. Correxit Regius.

7. *Rubigine.* Turic. (a pr. manu) *robigine.*

8. *Velim.* Turic., *verim.* Flor. Guelf., *verum.*

9. *Fulgorem inesse, qui.* Turic. Flor. (hic *fulgure*) *fulgore nimis seque*, cum Goth. Voss. 2 (sed ex hoc *qui*). *Fulgore minus seque,* Guelf. *Fulgore sepe*, Camp. *Fulgore munisse qui*, Jens. cum edd. posterr. ante Ald. *Fulgore munita esse qui*, Ald. Bad. ex conj. Regii. Nostrum in Basil. Reliqui *his* inserunt post *fulg.* — *Fulgorem... qui terreat.* Vide VIII, 3, 3, 5.

10. *Qualis est.* Flor. (a pr. manu) omittit *est.*

11. *Præstringitur;* sic Flor. *Perstringitur,* Turic. Guelf. Camp. cum

imbellis, et potius habenti [1] periculosus. Historia quoque alere orationem quodam uberi [2] jucundoque [3] succo potest; verum et ipsa sic est legenda, ut sciamus plerasque ejus virtutes oratori esse vitandas: est enim proxima poetis [4], et quodammodo carmen solutum; et scribitur [5] ad narrandum, non ad probandum; totumque opus non ad actum [6] rei, pugnamque præsentem, sed ad memoriam posteritatis, et ingenii famam componitur; ideoque et verbis [7] remotioribus, et liberio- 31

Goth. Alm. Basil. Gesn. Bip. Reliqui *perstringotur*. Disputant Burm. et Gesn. de *perstr.* an *præstr.* Hodie nemo dubitat: vide Drakenb. ad Liv. XL, 58, 4. Vide §. 92, ubi Guelf., *præstringit*. Goth. (tacente Gesn.) Camp., *perstringitur*, cum Voss. 2, Bodl. Andr. Roll. Verum autem Turic. Flor. et reliqui. In nostro loco Voss. 2 omnia hæc *ferri... quolis auri* omittit (vide 27; it. 32). — Nostri *perstringitur*, exc. RR. 7, 11, qui *perstringatur*. Ed.

1. *Habenti periculosus.* Ablegat Gesn. ad Curt. III, 10 extr.: « aciem « hostium auro purpuraque fulgen« tem intueri jubet, prædam non « arma gestantem; » Freinshemius ibi ad Liv. IX, 17, 16: « (Darium « Alexander) inter purpuram atque « aurum, oneratum fortunæ appa« ratibus suæ, prædam verius quam « hostem devicit; » et sua ad Flor. I, 16, 7, commentata.

2. *Quodam uberi.* Turic. Florent. Guelf., *q. moveri.* Reliqui *q. molli.* Nostrum e conjectura. Sic mox 33. Turic. *mutiles* post *Xenophontem.*

3. *Succo.* Flor. Guelf., *suco*, cum Goth. Præfertur a nonnullis, animadvertente jam Gesn. Vide Forcell. in v. — *Uberi... succo.* Vide Plin. H. N. XIII, 4, sect. 9, pag. Hard. 685. « caryotæ... succo uber« rimæ. » Sæpissime *pinguis succus* dicitur.

4. *Poetis.* Suspicor legendum *poesi.*

5. *Et scribitur.* Turic. Flor. (a pr. manu uterq.) *est et scribontur* (cum Almel. non memorato tamen *est*); a sec., *est et scribuntur*, et sic Guelf. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. exc. Camp. qui *est et scribitur.* Quid lateat frustra quæro. Nam si maxime reposueris *et res scribuntur*, ad vetustam scripturam ne sic quidem accedes. — Nostri omnes *et scribuntur.* Ed.

6. *Ad actum.* Turic., *ad tutum.* Flor., *a. tactum.* Ille a sec. manu *ad intuitum*, et sic Guelf. Camp. cum Gothan. Voss. 2, et edd. ante Basil. exc. Obr. — Nostri omnes *ad intuitum.* Ed. — *Ad actum... pugnam.* Forum designatur, velut VII, 2, 41; V, 12, 17. Cic. De Orat. I, 34; Brut. 9; quæ quidem loca, cum multis Nostri, ubi *pugnæ forensis* mentio, huc magis existimo pertinere quam illud κτῆμα et ἀγώνισμα Thucydidis, quo hinc dimittimur a Gesn., Pliniique locum Ep. V, 8, 11.

7. *Verbis remotioribus.* Ab usu,

32 ribus figuris narrandi tædium evitat. Itaque, ut [1] dixi, neque illa *Sallustiana brevitas*, qua [2] nihil apud aures vacuas atque eruditas potest esse [3] perfectius, apud occupatum variis cogitationibus judicem, et sæpius ineruditum, captanda nobis est; neque illa [4] *Livii* [5] *lactea ubertas* satis docebit [6] eum, qui non speciem expositio-
33 nis [7], sed fidem quærit. Adde [8], quod M. Tullius [9] ne Thucydidem [10] quidem, aut Xenophontem utiles oratori putat, quamquam illum [11] *bellicum canere*, hujus *ore*

ut IV, 2, 36; VIII, 2, 12; VIII, Procem. 18. — *Remotioribus*, et *liberioribus*; sic Flor. (a sec. manu) CAMP. Goth. (tac. Gesnero) cum Voss. 2, Basil. Gryph. (1536). *Remetioribus* c. *l.*, Turic. Flor. (hic a pr. manu) *Temerioribus* e. *l.* Guelf. Reliqui *lib. et rem.* Nostrum probante Burmanno. — Nostri omnes receptam habent. ED.

1. *Ut dixi.* IV, 2, 45.

2. *Qua.* Turic. Flor. Guelf., *quia*, cum Jens. (tacente Gesn.) Tarv. et edd. poster. ante Ald. Sed Voss. 2 omittit hæc: *apud vacuas... perfectius* (vide 30; item 41).

3. *Potest esse perfectius.* Turic., *potus esse perfectius.* Flor. (a prima manu) *potius esse perfectius.* Ille a sec. manu, *potest esse perfectum*, et sic Guelf. Nobis vetustam scripturam considerantibus videtur legendum *potius et perfectius.*

4. *Livii.* Turic. (a pr. manu) Florent., *levi.*

5. *Livii lactea ubertas.* Vide lib. II, cap. 5, §. 19.

6. *Docebit.* Goth., *decebit*, cum Voss. 2, edd. ante Bas. exc. CAMP. Ald. — Eadem nostri. ED.

7. *Expositionis.* Goth. (errante Gesn.) *compositionis*, cum Voss. 2. — Nostri *expositionis*, except. R. 8, qui *compositionis.* ED. — *Expositionis.* Vide III, 9, 7.

8. *Adde, quod.* Turic. Flor., *audeo, quia* (cum Alm.); a sec. manu uterque *audio quia.* Guelf., *audio qui.* Goth., *audio quod*, cum Voss. 2, et edd. ante Ald. exc. CAMP. qui *Addo quod*, cum marg. Basil. Hujus autem contextum (multum licere sibi rato, qui conjecit) habet: *Quod dicere fortius audeo, quia.* Quod non debebat probare Burm. si maxime ex libris esset. Vide XII, 1, 4. — Plerique nostri *audio quod.* R. 10, *audio quia.* R. 11, *audio quare.* ED.

9. *Tullius... Thucydidem... Xenophontem.* Loca Ciceronis sunt in Orat. 9, 12, 19. Addit Gesner. Brut. 83. De opt. gen. Oratt. 5 extr.; sed de Demosthene Thucydidis studioso Lucian. adv. ind. §. 4, pag. Reiz. 102: sæpissime autem uti exemplis Thucydideis utrumque Dionysium, et Halicarnasseum et Longinum.

10. *Ne Thucydidem.* Turic. Flor. Guelf., *nec Th.* Jens. (tac. Gesn.) et edd. poster. ante Bad., *neque Th.*; item *nec X.*, Guelf.

11. *Illum... canere.* Turic., *i... ca-*

Musas esse locutas existimet: licet tamen nobis in digressionibus uti vel historico nonnunquam nitore, dum in his [1], de quibus erit quæstio, meminerimus non athletarum toris [2], sed militum lacertis opus esse; nec versicolorem [3] illam, qua Demetrius Phalereus dicebatur uti, vestem bene ad forensem pulverem [4] facere. Est et alius ex historiis usus, et is quidem maximus, 34
sed non ad præsentem pertinens locum, ex [5] cognitione rerum exemplorumque, quibus inprimis instructus esse debet orator, ne omnia [6] testimonia exspectet [7] a litigatore; sed pleraque ex vetustate diligenter sibi cognita sumat, hoc potentiora, quod ea sola criminibus odii et gratiæ [8] vacant. A philosophorum vero lectione ut 35
essent multa nobis [9] petenda, vitio [10] factum est alio

nerem; a sec. manu, *l... canorem*, et sic Guelf. Goth. (err. Gesnero) Camp. Sed Jens., *illius... canorem*, cum edd. ante Gryph. — Eadem nostri. Ed.

1. *His;* sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *iis*, vide §. 25.—*In his, de quibus erit quæstio.* Opponuntur digressionibus et suot *qua de re agitur*, vide III, 11, 18.

2. *Toris... lacertis;* sic Florent. Reliqui *toros... lacertos.* Nos, indicio Florentini usi, *opus*, quod omnes omittont, de conjectura addidimus. — *Toris... lacertis.* « Vide « quæ de gladiatoria illa sagina « Lips. Saturn. Serm. I, 14. » Gesnerus. Vide X, 5, 17; item VIII, Procem. 18.

3. *Nec versicolorem.* Turic. Flor. Guelf., *ne v.*, et mox Guelf., *Valerius.* — *Versicolorem... vestem.* « Quis illa de Demetrio metaphora « usus sit, nondum inveniebam. » Gesnerus. Vide lib. VIII, Pro. 20.

4. *Ad.... pulverem facere.* Vide IV, 2, 55, not. 1, pag. 85, vol. II.

5. *Ex cognitione... exemplorum.* Vide lib. V, c. 11; et quidem propter verba *hoc potentiora*, etc., §. 37.

6. *Ne omnia.* Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *nec o.*, com Voss. 2, et edd. ante Bad. sec. Basil. — Eadem nostri. Ed.

7. *Exspectet;* sic Flor. Camp. cum Goth. Voss. 2, Basil. Obr. et aliquot edd. apud Burm. *Exspectat*, Turic. Guelf. com Alm. (vide 27, item 45). Hoc erat ab illo *nec* pro *ne*. Locat. Ven. Rusc., *expetet*. Reliqui *expetat*. Poterat dicere *petat*; *expetat* non item. — Eadem nostri Codd. Ed.

8. *Gratiæ.* Turic. Flor. Guelf. Camp. Tarv., *gratia*, cum Gothan. Voss. 2, Jens. Correxit et Regius. — Nostri omnes *gratia*. Ed.

9. *Multa nobis;* sic Turic. Flor. Reliqui *n. m.*

10. *Vitio... alio oratorum.* Vide

oratorum[1], qui[2] quidem illis optima sui operis parte cesserunt[3]: nam et de justis, honestis, utilibus, iisque quæ[4] sint istis contraria, et de rebus divinis maxime dicunt, et argumentantur acriter; et [5] altercationibus atque interrogationibus oratorem futurum optime Socra-
36 tici[6] præparant. Sed his quoque adhibendum est simile judicium, ut etiam quum in rebus versemur iisdem, non tamen eamdem esse conditionem sciamus [7] litium ac disputationum[8], fori et auditorii, præceptorum[9] et

Proœm. tot. operis 9-18; et vide dicta ad VIII, 3, 39. Pseudo-Turnebus ad Ciceronem quoque ablegat de Orat. lib. III disputantem de hac philosophorum cum oratoribus conjunctione cap. 15-20, non male ille quidem. *Aliud* autem vitium appellare videtur Noster, quia modo pravam historicorum et poetarum imitationem reprehenderat: nisi forte malis pro eo scribere *illo* (vide not. 7, §. 24), vel *aliquo*.

1. *Est olio oratorum*. Turic. Flor., e. *alia* o., cum Alm. (sed illi et *vitio* modo pro *vitio*). *E. olias* o., Guelf. Camp. Goth. Voss. 2, et edd. ante Bas. Reliqui *est orot.* Nostrum e conjectura. — Nostri omnes *est alias oratorum*. Ed.

2. *Oratorum*, *qui*. Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. Tarv., o. *quæ*, cum Goth. Voss. 2, Jenson. Tarv. Nobiscum facit Almel. quoque. — Nostri Codd., o. *qui*, except. R. 12, qui o. *quondo*. Ed.

3. *Cesserunt*. Turic. Flor. Guelf. Camp. Tarv., *censentur*, cum Alm. Goth. Voss. 2 (quamquam *censetur*, ex eo Burm.), Vall. et edd. ante Ald. Correxit e conj. Regius. — Nostri omnes *censentur*. Ed.

4. *Iisque quæ sint istis contraria*. Turic., *iis quæque s. i.* Flor., *que* (adhærens voci *util.*) *s. i.* c. Guelf., *hisque q. s. his c.* Camp., *iisque q. s. c.*, cum Goth. Voss. 2, et editt. ante Basil. Reliqui *quæque sunt his* (Bas. *istis*) c. Turic. Flor. (a pr. m.) *contrarii*. — Vide §. 49, not. 2. Ed.

5. *Et altercationibus*. Turic. (a sec. manu) ex o., cum Goth. Voss. 2, Jens. Tarv. *Et ex a.*, Guelf.

6. *Socratici*. Dialogos Platonis, Xenophontis, Æschinis maxime designasse putandus est Noster; non eorum qui sectas novas condiderunt, quo nomine Gesnerus ponit Academicos, quorum mentionem etiam Cicero habeat in præf. Paradoxon. Vide V, 7, 28; XI, 27; XII, 1, 10. Almelov. et Ciceronis admonet de Fin. II, 1, qui tamen et ipse Arcesilam appellat.

7. *Litium oc disputationum*. Vide VII, 3, 12; XI, 1, 35, 70.

8. *Disputotionum*. Jens. (tacente Gesnero) Tarv., *dispositionum*. — Nostri omnes *disputationum*. Ed.

9. *Præceptorum et periculorum*. Hoc posterius dici pro judiciis non adeo insolens (vide XII, 7, 11; IV, 2, 122; Cic. pro Leg. Man. 1; Pro Arch. 2, 6; Nepos in Phoc. 2); additis quibusdam vocabulis magis

periculorum. Credo exacturos[1] plerosque, quum tan- 37
tum esse utilitatis in legendo judicemus, ut id quoque
adjungamus operi, qui[2] sint, quæ[3] in quoque [4]auctore
præcipua virtus: sed persequi singulos, infiniti fuerit
operis. Quippe quum in Bruto M. Tullius tot [5]millibus 38
versuum de romanis tantum oratoribus loquatur, et ta-
men de omnibus ætatis suæ, quibuscum vivebat[6], ex-

rem definientibus etiam frequentios. Almelov. monet hoc modo (§. 16) dictum *fortunam judicii*. In voce *præceptorum* neotrum genus nemo non agnoscet.

1. *Credo exacturos*. Guelf. inserit *et*. Male. In Guelf. hæc novi capitis inscriptio: *Qui auctores legendi sint*. Sed in Goth. (tac. Gesn.) *Qui præcipue auctores sint legendi*, cum Voss. 2, nisi quod ex hoc *sunt*. — Hic novum caput nostri quoque inchoant, et alii alios titulos præfigunt. Ed.

2. *Qui sint*. Id est, ii, quos maxime legendos censeam auctores.

3. *Sint, quæ;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Basil. Reliqui inserunt *legendi*, Philandro, ut suspicor, auctore; nequaquam necessario. Nisi forte dicas, quum inferior versus in idem quod modo erat, *legendo*, verbum inciderit, omissam ab aberrante librario hanc, quam recentiores addunt, vocem; equidem tale quid accidisse non credo.

4. *Quoque auctore*. Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) Tarv., *a. q.*, cum edd. ante Gryph. exc. Bad. sec. Vide IV, 2, 128. Neque tamen certo dicam, an necessario transpositum sit.—Nostri omnes *in auctore quoque*. Ed.

5. *Tot millibus versuum*. Vide VII, 1, 37.

6. *Quibuscum vivebat*. Turicens., *quidque contuuebit;* a sec. manu *quid quisque contuebat*. Flor., *quod quid convivabit*. Guelf., *quid quisque convivebat*, cum Goth. (errante Gesn.) Voss. 2, Vall. nisi quod hic quidem *connivebat* dare narratur. Sed Camp., *quibusque convivebat*, cum Bad. sec. *Quidem quisque connivebat*, Jenson. Tarv. Loc. Rusc. *Quidem quisque convivebat*, Venet. Nostrum ab Aldo inde obtinet, nisi quod Obr., *quid quisque condiderat*, improbante recte Burmanno. Regius legi vult *qua quisque connivebat* sensu, nisi fallor, hoc, ut unusquisque ad pejorem dicendi rationem Ciceronis ætate defloxerit, quasi dormitando, id est, *connivendo*. Robustior enim sententia, si oratores ipsos accipis conniventes, quam si judices oratorum, ut videtur intellexisse Badius, qui improbat rationem Regianam; recte ille. Burmannus vulgatæ tautologiam gravatus optet: *qui quum maxime vigebant*. Gesnerus, idem esse negans in alienjos *ætate*, et *iis hominibus quibuscum vivat* (præterquam quod in nota varias lecti continenti tentat *ætatis suæ quidem, quique tum vivebant;* et id quidem manifestæ iterationis) recte

ceptis[1] Cæsare atque Marcello, silentium egerit, quis erit modus, si[2] et illos, et qui postea fuerunt, et Græcos omnes, et philosophos[3]? 39 Fuit[4] igitur brevitas illa tutissima, quæ apud[5] Livium[6] in epistola ad filium scripta, *legendos Demosthenem atque Ciceronem; tum ita, ut quisque esset Demostheni et Ciceroni simillimus.*
40 Non est tamen[7] dissimulanda nostri quoque judicii

reponi censet *quisque* (pro *quibusque*) *convivebat*; nihil obstare putans, quod *convivere* notione *convivandi* usurpavit Nostet. V, 9, 14; VII, 3, 31 (addo I, 6, 44). Hanc ego difficultatem non adeo parvam censeo; nec satis comminiscor quid loco faciam. Ex Turic. illa scriptura fortasse eruas *quisque* (id est, *quibusque*) *consuevit*. Sed prætcrquam quod secunda modo manus habet *quisque*, alterum illud, quod in vetustissima scriptura comparet, *u*, nullum in nostra emendatione momentum facit; male quidem. Nec certo exemplo docere contingit *consuesse hominibus* diei pro *consuetudinem cum iis contraxisse*. Illam autem ταυτολογίας accusationem juxta cum Gesnero deprecor, et comparo Plin. Ep. IV, 27, 5; *Vivit cum Spurinna, vivit cum Antonio*.

1. *Exceptis... Marcello*. Vide Cicer. Brut. 71-75. Quum errasse dictus esset noster in ed. Leidensi, Burmannus, si forte Hortensii in Bruto facta mentio hujus accusationis argumentum urgeatur, negat illum recte posse accenseri iis, qui Ciceronis ætate maxime vigerent, quippe qui obierit a. U. c. 704, et aliquanto ante, quam in foro floruerit Cicero, celebrari desierit. De loco nostro vid. not. super.

2. *Si... philosophos*. Repetendum *persequar* ex illis « singulos persequi: » duriuscula sane, sed, ut Badius ait, non invenusta verbi ellipsi: vide V, 12 extr., ubi ne erat quidem quod certo ex prioribus subaudires; sed, vicissim, proverbialis locutio, qualis hic non potest agnosci. Quare autem *poetas* hic non recenseat, de quibus tamen et ipsis dicturus est, equidem non dixerim.

3. *Philosophos? Fuit;* sic (nisi quod Turic. Flor. a pr. manu uterque *philosophis*) Turic. Flor. Guelf. CAMP. cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. qui inserit *persequemur* (quum Regius vellet *persequamur*), Bad. uterque *persequar*. A Basil. inde *et poetas persequi velint*. —Hæc omnia omittunt nostri, exc. Vall. lib. a sec. manu, qui dat *et philosophos exsequar*. ED.

4. *Fuit;* sic Turic. Flor. Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 2, Jenson. Tarv. Reliqui *Fuerit*, suadente Regio. — Nostri omnes *fuit*. ED.

5. *Quæ apud.* sic Turic. Florent. Guelf. CAMP. cum Goth. Jens. Tarv. Reliqui inserunt *est*. — Tò *est* omittunt omnes nostri. ED.

6. *Livium*. Vide VIII, 2, 18.

7. *Tamen*. Turic. Guelf. CAMP. omittunt cum Gothan. Voss. 2, et edd. ante Bad. Miror, sed gaudeo, si habet Flor. Fortasse *sed* interci-

summa[1]: paucos et vix ullum[2] ex his[3], qui vetustatem pertulerunt, existimo posse reperiri, quin[4] judicium adhibentibus allaturus sit utilitatis aliquid, quum se Cicero ab illis quoque vetustissimis auctoribus, ingeniosis[5] quidem, sed arte carentibus, plurimum fateatur adjutum. Nec multo aliud[6] de novis[7] sentio: [8]quo- 41

dit post *simillimus*.—Tò *tamen* omittunt nostri. Ed.

1. *Nostri... judicii summa.* Ita ut ne singulis suas rationes subjiciam, neque longiore disputatione utar.

2. *Et vix ullum;* sic Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. Sed Turic. Flor. Guelf., *enim vexillum.* Reliqui *enim vel potius v. u.* Alm. quoque *vel pot.* omittere narratur. — Eadem nostri. Ed.

3. *His;* sic Turic. Flor. Guelferb. Camp. Reliqui *iis.* Vide §. 33.

4. *Quin;* sic cum Obrechto scripsi pro librorum omnium *qui*, cui a Locat. inde (acc. Camp.) addunt *non* post *adhib.*, quod abest a Turic. Flor. Guelf. Voss. 2, Almelov. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. Pro *adhibentibus* Jens. eoque posterr. ante Ald. dant *adeuntibus.* Nullus autem ita Codex.

5. *Ingeniosis.... arte carentibus.* Vide I, 8, 8. Apparet, opinor, hic aliquid interesse inter *hos qui... pertulerunt* et *vetustissimos illos.* Nempe *ingeniosos* illos *arte carentes* sejungere mihi Quint. videtur ab *his*, etc. Non jam sunt ii in omnium manibus, non celebrantur, igitur ne *vetustatem* quidem *pertulerunt*, locutione petita a vinis quæ durent. Vide II, 4, 9, ubi illustrat eam Pseudo-Turnebus; sed hæc in lexica nunc relata sunt. *Hi* igitur *qui... pertulerunt* sunt, quos dicunt critici et rhetores *antiquos*, *veteres*, de quibus vide nos ad VIII, 5, 12 (sic Plin. Ep. IX, 22; Propertium accuset *veteribus*: vide et Horat. Ep. II, 1, 34, seqq.). *Hos* quoque dixit quasi demonstrans eos, qui vulgo terantur.

6. *Aliud;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Voss. 2, Goth. Alm. et edd. ante Basil. Reliqui *aliter.* Non erat quod mutaretur, etsi *multo aliter* apud Varronem legitur, *multo aliud* dictum alibi demonstrare non contingit. Sed *multo optimum* Noster IX, 4, 26, *multo fœdissimum* ib. §. 72, et Plin. major sæpissime, ubi plerumque *longe;* item Noster hic §. 53, *quanto aliud.* Nec quisquam dubitabit, sentio, sic struere. — Nostri omnes *multo aliud.* Ed.

7. *Novis.* Turic. Guelf. Camp., *nobis*, cum edd. ante Obr. Sed Flor. Gothan. item Camerar. (referente Gesn.) nostrum: vide IV, 2, 114. Capper. operose docet, quoties *b* et *v* confusæ.—Omnes nostri Codd. *de nobis.* Ed.

8. *Quotus.* Turic., *quot.* Idem a sec. manu, Flor. Camp., *quod*, cum Goth. Vall. Voss. 2, et edd. ante Bad., qui e conjectura *quid*, et sic Guelf. Locum propter caliginem non asterisci, sed solis splendore indigere satis urbane Regius ait. Nostrum, nisi fallor, a Philandro. — Nostri *quod*, exc. R. 10, qui dat *quid.* Ed.

tus enim quisque inveniri[1] tam demens potest, qui ne minima[2] quidem alicujus certe[3] fiducia partis memoriam[4] posteritatis[5] speraverit? qui si quis est, intra primos statim versus deprehendetur, et citius nos dimittet, quam ut[6] ejus nobis magno temporis detrimen-
42 to constet experimentum. Sed non quidquid ad aliquam partem scientiæ[7] pertinet, protinus ad faciendam etiam φράσιν[8], de qua loquimur, accommodatum. Verum

1. *Inveniri tam demens potest, qui.* Turic. (nisi quod hic *inveritande*) Flor., *in veritate mens potens quod* (pronomen in Turic. eo compendio scriptum, quod sæpe pro *qui*); a sec. manu uterque *in veritate tumens potensque* (quamquam enclitica e Turic. non refertur), et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. *Fuerit adeo timens posteritatis qui*, Obr.; quam mutationem cum nostra scriptura, a Philandro profecta reposita, comparando intelliges, non quidem quid vir viro præstet (neque enim hoc proverbio uti velim in Obrechto) sed aliud esse tentare locum, aliud persanare. — Nostri habent *quisque in veritate tumens potensque*, except. Vall. lib. R. 8, qui pro τοῖς *in veritate* dat *in numeritate*. Ed.

2. *Minima*. Goth. Voss. 2, *nimia* (vide §. 32; item 42). — Nostri omnes *minima*. Ed.

3. *Certe*. Turic. Flor., *ceteri*. Ille a sec. manu, *ceteræ*, et sic Guelf. cum Goth. Voss. 2 (ni fallor, Vall.) et edd. ante Ald. Reliqui *certæ*, cum Camp. Nostrum Vidov. et Vascos. (nisi forte per errorem hunc nominat Gesn.), probatum Gesnero. *Scientiæ*, Obr. male ingeniosus. — Nostri omnes *cæteræ*. Ed.

4. *Memoriam posteritatis speraverit.* Id est, nomen suum inter scriptores librorum professus sit, vel omnino aliquem librum ediderit. Nimiæ sane simplicitatis hoc videri potest in Nostro, quam ei excussisset profecto hodierna scribentium sedulitas, si potuisset cognoscere, *posteritatis memoriam* nequaquam cogitantium, sed Sosiorum obolum.

5. *Posteritatis speraverit*. Turic., *Attis s.*, Flor., *attidis peraverit;* a sec. manu uterque *artis s.*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Bodl. et edd. ante Basil. acc. Obr. qui et modo *partiri* pro *partis*, ubi Burm. malit *sortiri;* mihi *partiri* francogallicum videtur (*partager*), non latinum. Ex Alm. referunt *artus s.* Burmannum quidem miror hujus loci medicinam exspectantem. — Nostri omnes *artis speraverit*. Ed.

6. *Quam ut*. Turic. Flor. Guelf. Camp.; *quam et*.

7. *Scientiæ pertinet*. Voss. 2, *sententiæ p.* Goth. nil aliud nisi omittit *pertinet* (vide §. 41; item 74). — Nostri *scientiæ pertinet*. Ed.

8. Φράσιν. Multis modis inquinatur hoc vocabulum in libris, neque in meis ante Tarv. incorruptum apparet. Suspicor autem fuisse *fac. et*

antequam de singulis loquar[1], pauca in universum de varietate opinionum dicenda sunt: nam quidam solos 43
veteres legendos putant, neque in ullis aliis esse naturalem eloquentiam, et robur viris dignum, arbitrantur; alios recens hæc lascivia[2], deliciæque[3], et omnia ad voluptatem multitudinis imperitæ composita, delectant; ipsorum[4] etiam, qui rectum dicendi genus sequi vo- 44
lunt, alii pressa demum et tenuia[5], et quæ minimum ab usu quotidiano recedant, sana et vere attica[6] putant; quosdam elatior[7] ingenii vis, et magis concitata[8], et

ad φρ., quum in Turic. sit *adfarisin*; a sec. manu, *affaresin*. — Φράσιν. VIII, 1, 1; hic §. 87, add. Senec. patr., p. 198; ubi opponitur *lexi*. Item Jo. Chrysost. IV, περὶ ἱερωσύνης et Schæferum in indice subjecto libello Dionysii de Comp. De *faciendo* vide X, 3, 3. — *Accommodatum. Verum*; sic Turic. Flor. Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. Reliqui inserunt *est*. — Omittunt vero nostri. ED.

1. *Loquar*. Obr. omittit nullo, quantum video, auctore (nam iterationem, *loquimur*, *loquar*, ferre didicimus); sed et mox §. 43, *arbitrantur*.—Nostri Codd., *loquar*. ED.

2. *Lascivia*. Turic. (a pr. manu) *las quia*. Flor. (a pr. m.) *quia*. — *Recens hæc lascivia*. Vide II, 5, 22. *Delicias* vide I, 8, 9. Improbat autem Quint. *et* qui ad unam ætatem sive antiquiorem, sive recentem se astringunt, et quos nonnisi unum ex tribus dicendi generibus (vide II, 17, 8) delectat.

3. *Deliciæque*. Turic. Flor., *deliciaque*, cum Goth. Voss. 2. Vall. et edd. ante Basil. exc. CAMP. consulto etiam positum, suspicante Badio.

4. *Ipsorum*. Turic. Flor., *ipso*, cum Alm. Sed Guelf. CAMP., *ipsos*, cum Gothan. Voss. 2, *et* edd. ante Aldum. Reliqui *sunt* cum maxima post *volunt* interpunctione, de conj. Regii. Nostrum et ipsum e conjectura (vide V, 10, 91, et X, 7, 4; sic et XI, 2, 41, Guelf., *jurisconsulto*). Eximendus igitur hic locus numero quem posui ad IV, 3, 16; item alter XI, 1, 82.

5. *Tenuia, et quæ minimum*. Turic. Flor., *tenui atque m*. Ille a sec. manu *tenuia atque quæ m.*, et sic Guelf. CAMP. Goth. Jens. (*tacente* Gesn.) cum Voss. 2, *et* edd. ante Basil. — Nostri omnes *tenuia*, *atque quæ minimum*. ED. — Alludit Fab. ad tria illa dicendi genera, quorum *unum* vocatur ἰσχνὸν, *tenue*. CAPPER.

6. *Attica*. Attica eloquentia optimum est dicendi genus; nonnulli eam esse putabant, quum presse diceretur, *et* tenuiter, quia Lysias atticus orator tenuis esset et subtilis; eos refutat Cicero in Orat. ad Brutum. TURN.

7. *Elatior*. RR. 9, 11, et apud Burm. Voss. 2, *elarior*. ED.

8. *Magis concitata* illustrat Cap-

alti [1] spiritus plena capit; sunt etiam lenis [2], et [3] nitidi, et compositi generis non pauci amatores: de qua differentia disseram diligentius, quum de genere dicendi quærendum erit: interim summatim [4], quid [5] et a qua lectione petere possint [6], qui confirmare [7] facultatem dicendi volunt, attingam: paucos enim [8], qui sunt emi-

per. τῷ γοργῷ et τῇ γοργότητι, de quibus Hermog. περὶ τῶν ἰδεῶν, II, 1, p. Sturm. 373 seqq. *Altum* autem *spiritum* Burmann. Ovidii loco Trist. IV, 1, 74, « *Altior* humano « *spiritus* ille malo est; » et Flori II, 2, 27, « *spirantibus altius* Pœnis, » ubi vide et Dukerum. Apud Nostrum est *alta mens*, VI, Proœm. 7; *sublimis spiritus*, X, 5, 4.

1. *Alti spiritus plena*. Turicens., *alia sputius p.* Flor., *alios spurtius p.*; a sec. manu ille *alias spurtitiis p.*, hic *alios spurcitiis p.*, cum hoc facientibus Goth. (nisi quod *spurcius*, err. Gesn.) Voss. 2, Vall. cum illo Guelf. Bodl. et edd. ante Ald., qui primus a Regio corrigente scripsit *spiritus*. Basil. 1, *plena spiritus* (omisso *alias*) et sic reliqui, præter Obr. qui habet *acris s. p.* Nostrum e Burmanni conj. — Nostri *alias spurcitiis plena*, except. R. 7, qui *alias* omittit. Ed.

2. *Etiam lenis*; sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et editt. ante Basil. Reliqui *et lenis*.

3. *Et nitidi*. Hoc spectat ad dicendi genus, quod Græci ἀνθηρὸν et μέσον, *floridum* et *medium* vocare solent. Hac de re plenius aget Quint. lib. XII, cap. 10, §§. 63-70. Capper.

4. *Summatim*. Turic. Flor., *sumat*, cum Alm.; a sec. manu uterque *summa*, et sic Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Basil., nisi quod Badius *summam*. — Nostri omnes *summa*. Ed.

5. *Quid et a qua*. Turic. Florent. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) *quia et a qua*, cum Voss. 2, et edd. ante Basil. (Bad. quidem *quam et a q.*). Reliqui *quid a qua*, præter Gryph. (1536) et Vidov. qui habent *quid a quaque* (vide I, 6, 16), et Obr. qui nostrum. *Petere* mox a Turic. Guelf. omittitur et recurrit post *confirmare*, non infrequenti transponendi errore. Quod MSS. et edd. ante Bad. (exc. Camp.) dant *possit*, malit fortasse aliquis reponere *volet* pro *volunt*; sed nihil necesse est. — Nostri omnes *quia et a qua*. Ed.

6. *Possint*. Nostri omnes Codd., *possit*. Ed.

7. *Facultatem dicendi*. Vide §. 1, quare fortasse hic malis *facilitatem*.

8. *Enim, qui sunt*. Turic. (a pr. manu) Florent. omittunt *qui*, cum Alm. Ille a sec. manu *sunt enim*, et sic Guelf. Camp. cum Voss. 2 (Goth. non memoratur), et editt. ante Basil. Hoc quoque a sec. manu in Turic. quod Guelf. Camp. et edd. ante Ald. inserunt *et* ante *excerpere*. Parenthesi signanda succurrunt loco inde ab Aldo, qui *et paucis* pro *paucos* solus. Philander haud dubie, inserendo *qui*, sanavit. — Nostri *paucos, sunt enim*, et inserunt τὸ *et* ante *excerpere*. Ed.

nentissimi, excerpere in animo est: facile est autem studiosis, qui sint[1] his simillimi, judicare; nc quisquam queratur omissos[2] forte aliquos[3], quos ipse valde probet: fateor enim plures[4] legendos esse, quam qui a [5]me nominabuntur[6]: sed nunc genera ipsa lectionum, quæ præcipue convenire intendentibus, ut oratores fiant, existimem, persequor[7]. Igitur[8], ut Aratus[9] *ab Jove in-* 46
cipiendum putat, ita nos rite cœpturi ab *Homero* videmur: hic enim[10], quemadmodum *ex oceano*[11] dicit ipse *amnium vim*[12] *fontiumque cursus initium capere*, omnibus eloquentiæ partibus exemplum et ortum dedit: hunc nemo in magnis rebus[13] sublimitate, in parvis

1. *Sint his.* Turic. Guelf., *sunt his*, cum Goth. Voss. 2, Jens. Tarv.

2. *Omissos.* Turic. Flor. Guelf., *amissos.* Vide VIII, 4, 29; VI, 2, 2.

3. *Aliquos, quos.* Turic. Florent. Guelf. omittunt *quos*, cum Goth. Voss. 2. Nobiscum facere narratur Alm. (vide §. 34; item 46). A Basil. inde inserunt *eorum*, vitandi cacophoni gratia, sine auctore.

4. *Plures.* Turic. Flor., *plurimis*, cum Alm.; a sec. manu uterque *plurimos*, et sic Guelf. Camp. cum Obr. Fuit antiquitus *pluris.*

5. *Qui a me.* Turic. Flor., *quia*, cum Alm. Illi a sec. manu *qui*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et editt. ante Basil. acc. Obr. — Nostri omnes *a me* omittunt. Ed.

6. *Nominabuntur.* Turic. Flor., *nominabantur*, cum Almel. *Nominantur*, Goth. Voss. 2. Vide §. 95.

7. *Persequor*; sic Turic. (hic a pr. manu *persecor*) Flor. Camp. cum Goth. Reliqui *persequar.* — Eadem nostri. Ed.

8. *Igitur.* Hic iterum ordiuntur Put. et Prat. Sed apud hos scripta sunt hæc post caput 3 hujus libri, cujus hic est titulus, *Quomodo scribendum sit.* Hic etiam utimur auctoritate duorum ex Bibliotheca Regia MSS., in quibus hunc locum exscriptum legimus usque ad caput 2 hujus libri. Hos vocamus, alterum R. 14, alterum R. 15. Ed.

9. *Aratus ab Jove.* « Noto initio « Φαινομένων, Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα. Il- « lud Homericum *ex oceano* est Il. φ, « 195: Ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ καὶ « πᾶσα θάλασσα, Καὶ πᾶσαι κρῆναι, « καὶ φρείατα πάντα νάουσιν... Cæte- « rum de Homero omnium doctri- « narum fonte, v. Fabr. B. G. II, « 6. » Gesner. Vide et Dionys. Hal., vol. (Rsk.) V, p. 187: (Ὅμηρος) ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα καὶ πᾶσαι κρῆναι.

10. *Hic enim.* Turic. (a pr. manu) Flor. Camp., *hinc enim.*

11. *Ex oceano.* Turic., *ex aceono*; a sec. manu et *cicero.*

12. *Vim.* Turic. Flor. Goth. (tac. Gesn.) Camp. omittunt cum Voss. 2. — Item plerique nostri. Ed.

13. *Magnis rebus*; sic Turic. Flor.

proprietate superaverit[1]: idem lætus ac pressus[2], jucundus et gravis, tum copia, tum brevitate mirabilis; nec poetica[3] modo, sed oratoria virtute eminentissimus :
47 nam ut de laudibus, exhortationibus, [4]consolationibus taceam, nonne vel[5] nonus[6] liber, quo missa[7] ad Achillem legatio continetur, vel in primo inter duces illa contentio, vel dictæ[8] in secundo sententiæ, omnes li-
48 tium ac consiliorum explicant artes[9]? Affectus quidem, vel illos mites[10], vel hos concitatos, nemo erit tam in-

Camp. cum Alm. Bodl. Colb. Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui omittunt *rebus*. — Sic tantum RR. 7, 10, 11, Put. Prat. Reliqui *rebus* habent. Ed.

1. *Superaverit*. Flor. (a sec. m.) Guelf., *superavit*, cum Gothano et edd. ante Basil. exc. Camp. — Nostri *superavit*, exc. RR. 14, 15. Ed.

2. *Pressus*. Guelf., *depressus*, cum Jens. (non Goth. err. Gesn.) et edd. posterr. ante Bad. sec.; item Alm. quod miror (vide §. 45; item 63). — *Lætus... pressus*. Vide V, 14, 33; VIII, Procem. 23; item IV, 2, 117. Recte revincit Cortium Gesn. *elatus* suadentem ad Plin. Ep. I, 8, 5, nec Francii conjectura *latus* probanda.

3. *Poetica*. Guelf., *poetice*, cum Voss. 3.

4. *Consolationibus* Turic. Flor. (a sec. manu uterque) Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp. addunt *que* in fine cum edd. ante Basil.

5. *Vel... vel... vel*. Vide II, 20, 2; ut et hic mox §. 48; it. XI, 2, 50.

6. *Nonus*. Turic. Flor. Guelferb. Camp., *unus*, cum Almel. Bodl. Voss. 3. Modo non pro nonne Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Bodl. — Eadem nostri. Ed.

7. *Quo missa*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *qui omissa*.

8. *Dictæ in secundo*. Turic. Flor. (hic nonnisi a pr. manu) *d. in dicendo in s.*, cum Alm.

9. *Artes*. Vide §. 15. Neque enim tam *artificia* hic ea voce indicari arbitror, quam *præcepta rhetorica*, propter id quod adjicitur *explicant*.

10. *Illos mites... hos concitatos*. Id est, ἤθη καὶ πάθη. Vide VI, 2, 8, 9. « Hoc autem de Homero judicium Fabius hausisse videtur ex « Dionys. Halic. » Capper. Conferendus sane ad omnem hunc scriptorum recensum Dionys. ed. Rsk., t. V, p. 415-436. Eodem enim fere procedit ordine Dionysius, si modo is catalogi auctor, quo et Quintilianus; ut appareat utramque sectam fuisse Aristarcheæ in eligendis quos imitationi proponerent scriptoribus. Quid autem dissenserint in hoc loco veteres grammatici, velut in partibus Antimacho dandis Euphorion, satis exploratum nunc est VV. DD. industria, quos demonstravimus ad I, 4, 3; quibus mox accessit Wytteubachius in vita summi magistri. Locum de Antimacho probe et erudite pertractavit Schellenbergius in Reliquiis Antimacheis

doctus, qui non in sua potestate hunc auctorem[1] habuisse fateatur: age vero, non[2] utriusque[3] operis[4] ingressus[5] in paucissimis[6] versibus legem prooemiorum, non dico, servavit, sed constituit? nam [7] benevolum auditorem invocatione Dearum, quas præsidere vatibus creditum[8] est, et intentum proposita rerum magnitudine, et docilem summa celeriter comprehensa facit. Narrare 49 vero quis brevius, quam qui mortem[9] nuntiat Patrocli, quis significantius[10] potest, quam qui Curetum Ætolo-

(Hal. Sax. 1786, 8). Ubi aliquid reconditius proponendum erit ex horum copia, monebo, in reliquis lectore ad hos fontes, itemque ad Bibl. Fabricianam ab Harlete auctam ablegato.

1. *Hunc auctorem*. Insolentius, ni fallor, de poeta. Vide II, 15, 36; et mox §. 49, « hoc poeta. » Neque enim huc facit Cic. pro Muren. 14: « ingeniosus poeta et auctor valde « bonus. »

2. *Non*; sic Turic. Flor. Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 1, 2. Reliqui nonne. Vide Goerenz. ad Cic. Legg., p. 243, 285. Modo (§. 47). *Non* soli Goth. et CAMP. neque §. 50, ulli. Addunt *in* post nostram vocem edd. a Badio inde exc. Bas. Obr.

3. *Utriusque*. Turic. Flor. (hic a prima manu) *utrisque*. Vocem hic omittit Bad.

4. *Operis ingressus*; sic Guelferh. Goth. Voss. 3, Vall. Jens. cum edd. posterr. ante Ald. quo acc. Basil. *O. si i.*, Turic. Flor.; hic quidem a sec. manu *o sui i.*, et sic CAMP. cum Voss. 1, 2 (contra ac Goth.), Ald. *Sui utriusque operis ingressu*, Bad. *Sui o. ingressu*, Gryph. cum reliquis exc. Obr. qui omittit *sui*. — Nostri *utriusque operis ingressus*, except. solus R. 11, qui *sui* inserit. ED.

5. *Ingressus... constituit.* Fortasse displiceat (et gravatur hoc Badius in nota) quod persona hic imponitur ipsi *ingressui*, qui *servarit*, *constituerit*, deinde etiam « Benevo-« lum, intentum, docilem *faciat* « auditorem » malitque aliquis hoc tribui Homero poetæ; et sic sane procedit vulgata scriptura, quam tamen nequaquam præstant vett. libb.

6. *In paucissimis*; sic MSS. (de Goth. tac. Gesn.) et excusi ante Bad. qui omittit præpositionem cum reliquis, exc. Basil. Obr.

7. *Nam benevolum*; sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) CAMP. Reliqui inserunt *et*.

8. *Creditum*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *creditur m̄.*

9. *Mortem.... Patrocli.* « Il. σ, « 20. Specimen brevitatis hæc verba « laudat Plinius quoque Epist. IV, « 11, 12. » Gesner. *Curetum Ætolorumque prælium est*, Il. ι, 530; et mox *Priami* rogatio, ω, 486.

10. *Significantius*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *significantibus*. — *Significantius*. Vide I, 7, 32; XII, 10, 21. Francogallum Capperonnerium hic ἐμφατικώτερον suum ingerere sane non miror.

rumque prælium exponit? jam[1] similitudines, amplificationes, exempla, digressus, signa rerum et argumenta, cæteraque[2] quæ probandi ac refutandi sunt, ita multa, ut etiam, qui de artibus[3] scripserunt, plurimi[4] harum[5] rerum testimonium[6] ab hoc poeta pe-
50 tant. Nam epilogus[7] quidem quis[8] unquam poterit illis Priami rogantis[9] Achillem precibus æquari? quid? in verbis, sententiis, figuris, dispositione totius operis, nonne humani ingenii modum excedit[10]? ut magni sit viri[11], virtutes ejus non æmulatione, quod fieri non po-

1. *Jam similitudines... ita multa, ut.* Hanc structuram, quam contra omnes libros mutare conati sunt editores, equidem verbo finito carere existimo, idque sine vitio. *Sunt* refero ad relativum *quæ :* sunt enim ea *probandi* et *refutandi*, intellige *instrumenta*. Sic enumerantur per nominativos quæcunque peti possunt ex Homero. Et de his quidem nominativis absolutis, vide V, 14, 31. *Signa et argumenta* conjunctim applicanda sunt genitivo *rerum*, et designantur ea, de quibus egerat libro V, c. 9, §. 10. Quod copula *que* annexa est voci *cætera* in fine positæ, non recedit ab usu veterum; vide IX, 3, 37. Ad *testimonium* vide I, 8, 12.

2. *Cæteraque quæ*; sic MSS. omnes et edd. ante Ald. Hic cum reliquis ante Gesn. omittit *quæ*, jubente Regio. Gesnerus *cætera quæque*. Verbum autem *sunt* omnes jungunt sequentibus *ita multa.* — Omnes nostri receptam : itaque servanda est, licet aures offendat. Vide supra §. 35 *iisque quæ*. Ed.

3. *De artibus.* Supple oratoriis. Vide supra §. 47 extr., et lib. III, cap. 1, ubi, « specimen orandi, docendique oratorias artes M. Tul« lius, etc. » Ed.

4. *Plurimi.* Turic. Flor., *plurime*; a sec. illc manu *plurima*, et sic reliqui. Nostrum e conjectura.

5. *Harum ;* sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Reliqui *earum*.

6. *Testimonium;* sic Turic. Flor.; a sec. manu uterque *testimonia*, et sic reliqui.

7. *Epilogus.* Turic., *et philochus.* Flor., *et epiloghus.* Camp., *et epilogus*, cum Voss. 2, Goth. et editt. ante Basil. — *Nam epilogus;* sic RR. 10, 14, 15, Put. Prat. *Et epilogus;* sic reliqui. Ed.

8. *Quis.* Turic. (a pr. manu) *quas.* An forte mox pro *æquari* fuit *æquare?*

9. *Priami rogantis Achillem.* Guelf., *rog. Ach. Pr.*, cum Goth. et edd. ante Basil., accedente Obr., exc. Camp., quod probat Gesnerus. — Vide Iliad., lib. X, vers. 486 et seqq. Ed.

10. *Excedit.* Guelf., *excessit*, cum Voss. 3, Jens. et edd. posterr. ante Basil., acc. Obr. — Eadem nostri. Ed.

11. *Viri.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. — Omittit quoque solus R. 11. Ed.

test, sed intellectu sequi[1]. Verum hic omnes sine du- 51
bio, et in omni genere eloquentiæ procul a se reliquit;
epicos[2] tamen præcipue, videlicet quia clarissima[3] in
materia simili[4] comparatio est. Raro assurgit *Hesiodus*, 52
magnaque pars ejus in nominibus est occupata; tamen
utiles[5] circa præcepta sententiæ, levitasque[6] verborum
et compositionis probabilis[7]; daturque[8] ei palma in
illo[9] medio[10] genere dicendi. Contra in *Antimacho*[11] vis 53

1. *Sequi*. R. 13 solus *assequi*. Ed.

2. *Epicos;* sic Turic. Flor. cum Bodl. Alm. Voss. 2 (contra ac Goth.), Basil. et marg. Gryph. *Epicuros*, Voss. 3. Reliqui *heroicos*. Tot tantisque auctoribus obtemperare debui, quamvis deterritus silentio eorum, qui plurimi acerrimique hujus loci investigatores vulgata scriptura acquieverunt. Sunt ii sane illud secuti, quod metrorum genera hic dirempta existimabant, quum præsertim Hesiodum protinus Homero subjici viderent. Sed qui Antimacho secundas datas refert, is epicorum profecto numero eximit Hesiodum, quem, si heroicorum census ageretur, diserte aut præferri, aut posthaberi Antimacho oportebat. Nec « similis *materia* » potest ad metrum trahi. Vide §. 88. — Easdem varias lectiones præbent nostri. Ed.

3. *Clarissima*. Turic., *durissima*.

4. *Simili*. Turic. Flor. Camp., *similis*, cum Goth. Voss. 2, Bodl. et editt. ante Gryph. *Similitudinis*, Guelf. — Eadem nostri. Ed.

5. *Utiles circa præcepta sententiæ*. Exempli causa Pseudo-Turnebus demonstrat locum Ciceronis Famill. VI, 18: « Lepta suavissimus « ediscat Hesiodum, et habeat in « ore Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα. »

6. *Levitasque;* sic Turicens. cum Jens. et edd. posterr. ante Ald. acc. Capper., probante, non imitante Gesnero. Reliqui *lenitasque*, quibus falso eximere Gothan. videtur Gesnerus. Vide IX, 4, 144; II, 5, 9. Accedit, monentibus Capper. et Gesn., testimonium Dionysii, apud quem, p. Rsk. 419, est λειότητος ὀνομάτων de Hesiodo: vide et §. 121. — Eadem nostri. Ed.

7. *Probabilis*. Tur. Camp. omittunt.

8. *Daturque*. Turic., *datur quæ;* a sec. manu omittitur *quæ*, et sic Goth. Jens. (tac. Gesn. qui hoc ipsum optabat) Voss. 2, Vall. Camp.; cum edd. ante Ald.; acc. Bad. pr. Mox *palam* Turic. pro *palma*.

9. *In illo medio genere dicendi*. Vide II, 17, 8; item hic §. 80.

10. *Medio*. Florent. (a sec. manu) Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *mediocri*, cum edd. ante Basil. Vide §. 80, ubi *mediocri* Flor. (a sec. manu) Goth. Voss. 1, 3 soli. — Eadem nostri. Ed.

11. *Antimacho*. Antimachus (referente Turn.) poeta Colophonius fuit, Hipparchi filius, idem etiam grammaticus: aiunt fuisse servum Panyasidis poetæ. Antimachus ita adamabatur ab Adriano, ut Homeri poemata abolere, et pro eo Antimachum in scholis legendum inducere cogitaret. Vide paulo infra

et gravitas, et minime vulgare eloquendi genus habet laudem : sed quamvis ei secundas[1] fere grammaticorum consensus deferat, et affectibus, et jucunditate, et dispositione, et omnino arte deficitur, ut plane manifesto appareat; quanto sit aliud proximum esse, aliud
54 secundum[2]. *Panyasin*[3] ex utroque mixtum putant in

§. 54 init. notam in *Panyasin*. Ed.

1. *Secundas... secundum*. Quum *secundas* a grammaticis fere tulisse dicitur Antimachus, nemini nisi Homero comparatus esse putandus est. Nec aliter intelligetur illa *proximi* et *secundi* differentia, quam ut *proximus* sit inter quem et priorum nihil interest, quamvis longo inde intervallo diremptum, *secundus* qui nonnisi unum gradum descendit ab illius præstantia. Hoc Gesnerus docuit advocandis verbis Horatii : « Jovi nil... viget simile, aut *secundum*, *proximos* illi tamen occupavit Pallas honores. » Non erat igitur quare hæreret in loco et contrariam verborum interpretationem tentaret Schellenbergius, loc. cit., p. 38, 39. Rem conficit versus notissimus Virgilii Æn. V, 320, « longo sed *proximus* intervallo. » Nec majore encomio Virgilium donat Noster, §. 86, et Plin. Ep. VII, 20, 4. *Secundæ* possunt dari ei, qui non sit *secundus*, sed tantum *proximus*. — Spaldingianam hujus loci interpretationem non permittit Burmannus ob id primum, quod, si eam sequaris, Quintilianus diverso sensu commiserit has voces *secundas* et *secundum*, neque tamen adeo subtilis differentiæ indicium dederit ullum ; deinde, quod Spald. et Gesn. usi fuerint illis Horatii et Virgilii locis, in quibus manifestum est acumen poeticum. Quorum loca ad Quint. explanationem non pertinent : quippe in his *proximus* est comparationis superlativus (*proximus* inter cæteros) ; apud Quintil. contra tali usui locus non est, qui absolute adhibet τὸ *proximum esse*, quod aliter accipi nequit quam *valde prope accedere*, sicut *secundum esse* nihil aliud est, quam *priorem esse* tertio et *reliquis*. Plane sic τὸ *proximum* usurpat auctor epigrammatis in Anthol. Burm. I, p. 355, « Mæonio vati qui *par*, *aut proximus* esset, Consultus Pæan risit, « etc. » Alterum epigramma quod ibidem legitur, ut indefinitum fortasse τὸ *proximum* reliquit, ita firmat Buttmanni sententiam de τῷ *secundum* : « De numero vatum si « quis seponat Homerum, Proxi- « mus a primo tum Maro primus « erit : Et si post primum Maro se- « ponatur Homerum, Longe erit a « primo quisque *secundus* erit. » Hunc locum sic interpretatus est Gedoynus : *Ce qui montre la prodigieuse différence qu'il y a entre être le premier après quelqu'un*, et *approcher de lui de fort près*. Ed.

2. *Secundum*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt eum Alm.

3. *Panyasin*, Heracleæ auctorem, de quo vide inprimis Heynium in Indice auctorum ab Apollodoro laudatorum. Si quæris, ex *quo* tandem utroque in eloquendo mixtum putarint veteres Panyasin, Hesio-

eloquendo, neutriusque[1] æquare virtutes; alterum tamen ab eo materia, alterum disponendi ratione superari[2]. *Apollonius*[3] in ordinem a grammaticis datum non venit, quia Aristarchus[4] atque [5]Aristophanes, poetarum judices[6], neminem sui temporis[7] in numerum redegerunt; non tamen contemnendum [8]edidit opus æquali[9] quadam mediocritate. *Arati*[10] materia

dum respondeo intelligi et Antimachum. Hoc is, qui similia hisce prodit, Dionysius dubitari vetat. Recensito enim Homero, Hesiodo, Antimacho hæc subjicit: *Πανύασις... τὰς... ἀμφοῖν ἀρετὰς ἤνεγκατο.* Spectari autem virtutes eloquendi apparet iis, quæ memorantur in præcedentibus istis duobus: *Ἡσίοδος μὲν.... ἐφρόντισεν... ὀνομάτων λειότητος καὶ συνθέσεως ἐμμελοῦς.... Ἀντίμαχος δ'.... ἀγωνιστικῆς τραχύτητος καὶ τοῦ συνήθους τῆς ἐξαλλαγῆς* (*minime vulgare eloquendi genus*, Quint.). Superat igitur Panyasis *materia* Hesiodum, disponendi ratione (*πραγματείᾳ καὶ οἰκονομίᾳ*) Antimachum. Quamquam græcus præceptor utrique hac parte præfert Panyasin.

1. *Neutriusque*; sic Turic. Flor. Camp. (quamquam hic ne utriusque) cum Ald. Primus a sec. manu adscriptum supra habet *una pars*. Reliqui omittunt encliticam; et recentiores plerique virgulam, quam ego post *eloquendo*, post *putant* exhibent.

2. *Superari*; sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12 (hic a sec. manu) 14, 15, Camp. Andr. Jens. Ald. *Superatum*; sic RR. 10, 12, Put. Prat. Ed.

3. *Apollonius*. Hic poeta, Alexandria oriundus, dictus est *Rhodius*, quia Rhodi litteras docuit. Ex omnibus, quæ composuerat, operibus exstat tantum de *Argonautica* expeditione poema, quod Valerius Flaccus sibi proposuit imitandum. Vide §. 88, pag. 72, not. 5. Ed.

4. *Aristarchus*. Hic veterum facile princeps criticorum, qui, regnante Ptolemæo Philometore, floruit. operibus Pindari, Arati, et præsertim Homeri corrigendis et restituendis vitam impendit. Ed.

5. *Aristophanes*. Hic, *Byzantius* dictus, celeber fuit, regnante Ptolemæo Evergete, grammaticus. Quem Glossemata Laconica scripsisse testatur Athenæus, lib. III, cap. 4. Ed.

6. *Judices*. Turic., *judicium*, cum Alm. Sed a sec. manu *juditio*, et sic Camp., nisi quod per c.

7. *Temporis... redegerint*. Id est, in poetarum album, seu catalogum retulerunt. Vide lib. I, cap. 4, §. 3 extr., not. 5. Ed.

8. *Edidit*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *reddit*, cum Goth. Voss. 2. *Reddidit* ex Alm. affertur.

9. *Æquali quadam mediocritate*. *Ἄπτωτον* appellat Longinus 33, 6, judicio inter eruditos vulgato, ut videtur, in quo non acquiescit Heynius Opusc. I, p. 81. Idem fere Noster VIII, 5, 32: « dum timent, « ne aliquando cadant, semper ja- « cent; » item II, 4, 9: « dum satis « putant... virtutibus carent. »

10. *Arati*. Hic, dictus *Solensis*,

motu caret, ut in qua nulla varietas[1], nullus affectus, nulla persona, nulla cujusquam[2] sit oratio; sufficit tamen operi[3], cui se parem[4] credidit. Admirabilis in suo genere *Theocritus*[5]; sed musa illa rustica et [6]pastoralis non forum modo, verum ipsam etiam urbem reformidat.
56 Audire videor undique congerentes nomina plurimorum poetarum: quid? Herculis acta non bene *Pisandros*[7]? quid? *Nicandrum*[8] frustra secuti *Macer* atque *Virgilius*[9]? quid? *Euphorionem** transibimus? quem

qui tempore Antigoni Macedonorum regis floruit, carminibus celebravit cælestia phænomena. Hoc poema a Cicerone, Ovidio, Germanico, et Rufo Albieno in latinam linguam fuit translatum. Ed.

1. *Varietas, nullus affectus, nulla*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. Jens. (tacente Gesn.) et edd. posterr. ante Ald.

2. *Nulla cujusquam;* sic Turic. Flor. Guelf. (nisi quod *cujuspiam*) Camp. (sed *cujusque*) cum Gothano Voss. 2, 3, Alm. Ald. et aliquot edd. ap. Burmann. quibus accedit Gesn. Roll. ex Harl. ed. Reliqui omittunt *nulla* et dirimunt *cui usquam*, Regio monente, et Badio causante, esse quidem apud Aratum personas, sed non loquentes.

3. *Operi*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *operis*.

4. *Parem credidit*. Guelf., *æqualem* c. *parem*, cum Voss. 1, 3. *P. c. vel æqualem*, Jenson. cum edd. posterr. ante Ald.

5. *Theocritus*. Turicens., *te cus*. Flor., *tecus*. Ille a sec. manu *textus*, hic nostrum. Mox pro *sed* uterque *et*.

6. *Pastoralis*. Turic., *postularis;* a sec. manu *popularis*, et sic Camp. *Pasturalis*, Flor.

7. *Pisandros? Nicandrum;* sic Turic. Flor. cum Alm. Reliqui inserunt *Quid?* Guelf. dat *Menandrum*. Ex Voss. 3 refertur *Neandrum*. — *Pisandros*. Camiro, oppido Rhodi oriundus, Heracleæ, epici carminis deperditi auctor. De eo vide luculentam disputationem Heynii in Exc. I ad Virg., lib. II.

8. *Nicandrum*. ... *Macer atque Virgilius*. De *Macro*, vide VI, 3, 96; quibus add. J. H. Voss. ad Tibull. præf., p. 10. *Virgilium* expressise Nicandri carmen hinc discimus, nec memini qui præter Nostrum prodat. Erat quidem in promptu Georgicon opus Nicandri, sæpissime illud ad partes vocatum ab Athenæo, quo uti posset Virgilius. Sed velim ex hisce deperditi carminis reliquiis aliquid ostendi, in quo imitantem agnoscamus poetam latinum. Macrobius in Saturnaliorum opere Nicandrum quidem non recenset inter Græcos eos, ex quibus profecerit Virgilius. Ubi vero expressum a Virgilio Nicandrum agnoverunt VV. DD. theriaca exemplo illi fuisse apparet: vide Heyn. in Prooemio ad Virgilii Georg.

9. *Virgilius?... Virgilius*. Interjecta hisce cum altero ipso nomine

nisi probasset[1] Virgilius, idem nunquam certe condito-
rum chalcidico versu carminum fecisset in [2] Bucolicis
mentionem: quid? Horatius[3] frustra *Tyrtæum*[4] Home-
ro subjungit? Nec sane quisquam est tam procul a co- 57
gnitione eorum remotus, ut non indicem[5] certe ex
bibliotheca sumptum transferre in libros suos possit:
nec ignoro igitur quos transeo, nec utique damno[6], ut
qui dixerim esse in omnibus utilitatis aliquid; sed ad
illos[7] jam perfectis constitutisque viribus revertemur:
quod in[8] cœnis grandibus sæpe facimus, ut, quum 58

omittunt Turicens. Flor. (hic a pr. manu) cum Alm. Voss. (quoto quidem non additur, nec credo horum ullum carere hisce). Mox qui habent ista post *Euphorion.* inserunt *frustra* Guelferb. Flor. CAMP. cum Goth. et edd. ante Gryph.

1. *Euphorionem... probasset Virgilius.* Ecl. X, 50. Recte monet J. H. Vossius, aliorum magis sententiam hic proditam a Quintiliano quam suam. Neque enim ipse agnoscit, Euphorionem magni factum a Virgilio, sed Virgilii auctoritate obtrusam ejus lectionem ab iis, qui docti videri vellent. Et satis profecto apparet, hos, qui velut invito ingerantur commemorandi scriptores, minus placuisse Nostro: ait enim « nec *utique* damno. » De Euphorione autem qui cupiat tam veterum quam recentiorum judicia cognoscere, adibit Harletem in Biblioth. Fabr. I, 594. Quantum Ciceroni sordebat, tantum Tiberio probabatur hic grammaticus et poeta, Chalcide oriundus, Eubœæ oppido. Cum Cicerone in eo judicando sentit Lucianus de Conscr. Hist. cap. 57.

2. *In Bucolicis.* Guelf. omittit cum Voss. 1, 3, Obr. — Omittunt quoque RR. 7, 10, 11, Prat. ED.

3. *Horatius... Tyrtæum.* Horat. Ep. ad Pisones, vers. 401.

4. *Tyrtæum.* Flor. (oblitterata prima manu) *dirceum*. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *Dyrcheum*, *Dircheum*, *Dircæum*, cum Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. — Eadem nostri. ED.

5. *Indicem.* Alius est *index*, quales singulis libris inscribuntur, vel applicantur, alius libellus recensum continens complurium scriptorum, velut apud L. Senecam Epist. 39, *index philosophorum*, et Plin. Epist. III, 5, 2°, ubi *indicis vice se functurum* ait. *Indices* unius cujusdam scriptoris a romanis criticis factos vide Gell. III, 3.

6. *Damno.* Turic. Flor., *magno;* a sec. manu ille *non agnovi*, et mox *quod* pro *ut qui;* hic nostrum.

7. *Sed ad illos jam perfectis.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *sed illos j. perfectos.* — Eadem nostri. Codd. ED.

8. *Quod in;* sic Turic. Florent. Guelf. cum Voss. 1, 2, 3, Goth. Reliqui inserunt *etiam*, aliquot *et*. CAMP. et hoc omittit et *in*. — *In*

optimis satiati sumus[1], varietas tamen nobis ex vilioribus grata sit[2]: tunc et elegiam[3] vacabit in manus sumere, cujus princeps habetur *Callimachus*[4]; secundas
59 confessione[5] plurimorum *Philetas*[6] occupavit. Sed dum assequimur[7] illam firmam, ut dixi[8], facilitatem, optimis assuescendum est; et multa[9] magis quam multorum lectione formanda mens, et ducendus[10] color: itaque ex tribus[11] receptis Aristarchi judicio scriptoribus iamborum, ad ἕξιν[12] maxime pertinebit unus *Archilochus*.

cœnis. Turic. Flor., *ingeniis*, cum Alm. *In scenis*, Voss. 3. — Nostri omnes *in cœnis*. En. — *Grandibus*. Turic., *grandiis*; a sec. manu *grandia*. Guelf., *grandis*. — *Ut*, *quum*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt *ut*. Guelferb., *et cum*.

1. *Sumus*; sic Turic. Flor. Floril. Sant. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. Reliqui conjunctivum. — Nostri habent alii *sumus*, alii *simus*. Eo.

2. *Grata sit : tunc et elegiam vacabit*. Turic., *gratia si tam certe licere jam vacavit*; a sec. manu *grata si tamen... vacabit*. Flor. (oblitterata fere prima manu) *gratia* (mox *gratia*) *sit*. *Tum et elegantiam licere jam* (postrema duo mox delentur) *vocabit* (mox *vacabit*). Etiam Alm., *tum certe licere jam*.

3. *Et elegiam*. Vide I, 8, 6.

4. *Callimachus*. Hic poeta fuit Cyrenæus, tempore Ptolemæi Philadelphi, idem grammaticus; scripsit elegias et hymnos, et alia opuscula. Turn.

5. *Confessione*. Turic. Florent. Camp., *confessiones*.

6. *Philetas*. Guelf., *Philatas*, cum Voss. 1, 3. Ante Gesnerum fere *Philætas*. — Eadem nostri. En. — *Philetas*. Cous, grammaticus et poeta, Ptolemæi Philadelphi præceptor, Propertio sæpe memoratus et cum Callimacho conjunctus, nec tamen nisi fragmentis nobis innotescens.

7. *Assequimur*. Flor. a sec. manu *adsequatur*.

8. *Ut dixi*. Vide §. 1.

9. *Et multa*. Turic. a pr. manu *ut multa*.

10. *Ducenduscolor*; sic Turicens. Flor. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Basil. Reliqui inserunt *est*. In Guelferb., *multo m. quia m. l. formandus et duc.*, cum Jens. (tac. Gesn.) et edd. posterr. ante Stoer., nisi quod hæ *formanda mens*. Voss. 1, 3 mutili in h. l., si recte memorantur, cæterum consentientes cum Guelferb. *Multa m. quam m. l. formandus et duc.*, Basil. In Goth. *festinanda* pro *formanda*.

11. *Ex tribus*. Duos reliquos recte Ruhnkenius, l. c., p. 99, designat Simonidem et Hipponactem. Ἕξιν vide §. 1. Archilochus a Cicerone principe loco positus Orat. 1; quibus add. quæ exhibet Fabric. Harl., vol. II, p. 106 seqq.

12. *Ad* ἕξιν. Turic. Flor. Camp., *ad hæc*, cum Goth. Voss. 2, Alm.

Summa in hoc vis elocutionis, quum validæ, tum breves vibrantesque[1] sententiæ, plurimum sanguinis atque nervorum, adeo ut videatur quibusdam[2], quod quoquam[3] minor est, materiæ esse, non ingenii[4] vitium. 60
Novem vero lyricorum[5] longe *Pindarus* princeps, spiritus magnificentia, sententiis, figuris, beatissima rerum verborumque copia[6], velut quodam eloquentiæ flumine; propter quæ Horatius[7] eum merito credidit nemini imitabilem. 61
Stesichorum[8], quam sit ingenio validus, 62

Vall. (err. Burm.) Ald. Bad. *Ad exitum*, Guelf. cum Jenson. et edd. post ante Ald. Nostrum egregie reposuit Philander. Modo Turicens. a sec. manu *præceptis*, quum a pr. *ræceptis*. — Put. RR. 7, 10, 11, *ad exitum*. Put. a sec. manu, Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *ad hæc*. Cæteri *ad exemplum*. Ed.

1. *Vibrantesque sententiæ*. Potestatem verbi intransitivam vide IX, 4, 55; Cicer. Brut. 95, 96. Translatam, ut hic, XI, 3, 120; XII, 9, 3.

2. *Quibusdam*. Turic., *quibus*.

3. *Quod quoquam*. Turic. (a secunda manu) *q. quoque*. E Flor., *quo que*; sed a sec. manu *quod quidem*, et sic Guelf. Goth. (tacente Gesu.) CAMP. cum edd. ante Basil. — Eadem nostri. Ed.

4. *Ingenii vitium*. Turic., *ingenitivum*. — Hic iterum deficit R. 11. Ed.

5. *Novem.... lyricorum*. Apud Græcos hi sunt, Pindarus, Stesichorus, Alcæus, Simonides, Ibycus, Alcman, Bacchylides, Anacreon, Sappho. Ed.

6. *Copia, velut quodam*. Tur., *c. q.* Nostr. Goth. (tac. Gesu.) CAMP. cum Voss. 2. Rell. inserunt *et* post *cop*.

7. *Horatius*. Carm. l. IV, od. 2. Ed.

8. *Stesichorum*. Turic., *iste sichorus*. Flor., *Stesichorus*, cum Locat. et edd. post. ante Gibs. exc. Bad. Gryph. (1544) et Stephano aliquotque præterea, quibus obsecutus est Gibs. *Stersichorus*, CAMP. cum Voss. 1, 3. *Terpsicorus*, Guelferb. Jens. (err. Gesu.) Tarv. — Nostri *Stesichorus*, exc. RR. 7, 10 (hic a sec. manu), qui *Terpsichorus*. Ed. — *Stesichorum*. Omnium maxime eum hoc judicio conspirat Dionys. Hal. l. c. p. 421. Ὅρα δὲ καὶ Στησίχορον ἔν τε τοῖς ἑκατέρου τῶν προειρημένων (Pindari et Simonidis) πλεονεκτήμασι κατορθοῦντα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὧν ἐκεῖνοι λείπονται κρατοῦντα· λέγω δὲ τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν κατὰ τὰς ὑποθέσεις (materiæ) πραγμάτων, ἐν οἷς τὰ ἤθη καὶ τὰ ἀξιώματα τῶν προσώπων (personis debitam dignitatem) τετήρηκεν. Himerensis fuit, ætatis Phalarideæ, cujus *graves camenas* laudat Horatius quoque IV, 9, 8. Ingeniosissime Nostri nomen Aristidi reddit Taylorus in Lett. Lys., pag. 242. Quod autem *epici carminis onera lyra* Stes. *sustinere* dicit Quint., id rectissime Propertio accommodat Wyttenbachius Bibl. Crit. III, 4, pag. 49.

materiæ quoque ostendunt, maxima bella et clarissimos canentem[1] duces, et epici carminis onera lyra sustinentem : reddit enim personis in agendo simul loquendoque[2] debitam dignitatem; ac, si tenuisset modum, videtur æmulari proximus Homerum potuisse; sed redundat, atque effunditur; quod ut est reprehen-
63 dendum[3], ita copiæ[4] vitium est. *Alcæus*[5] in parte operis *aureo plectro*[6] merito donatur, qua[7] tyrannos insectatus[8] multum etiam moribus[9] confert[10]; in[11] eloquendo quoque brevis et magnificus, et diligens[12], et[13] plerumque Homero[14] similis; sed in lusus[15] et amores descen-

1. *Canentem... sustinentem.* Turic., *canente... sustentem ;* a secunda manu *canente... sustinente*, et sic Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. post ante Ald. *Canente... sustinentem*, Flor. *Canentem... sustinente*, Jens. (err. Gesn.) Nubiscum facit Guelf. Tarv. et rell. edd. etiam nominativum dantes in *Stes.* — Eadem nostri. Ed.

2. *Simul loquendoque.* Turicens., *simullo quando ;* a sec. m., *simullo quandoque*, et sic Flor. a pr. manu.

3. *Est reprehendendum.* Turic. Flor. inserunt *respexit*, cum Alm. Pro *repr.* Voss. 3 *respondendum.* Vide III, 5, 15.

4. *Copiæ vitium.* Vide II, 4, 4; XII, 10, 13.

5. *Alcæus.* Vide Horat. Carm. I, 32, 5, et seqq. ; eumdemque Carm. IV, 9, 7. Vide not. 1, pag. seq. Ed.

6. *Aureo plectro.* Horat. Carm. II, 13, 26. Vide not. 1, pag. seq. Ed.

7. *Qua.* Turic. Flor. (a sec. manu uterque) Goth. Jens. (tac. Gesnero) Camp., *quia*, cum Voss. 1, et editt. ante Gryph. exc. Ald. qui nostrum, et Basil. qui dat *qui*, et sic Guelf. — Eadem nostri. Ed.

8. *Insectatus;* sic Turic. Florent. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. Bodl. et edd. ante Ald. acc. Basil. Reliqui *insectatur.* — Nostri omnes *insectatus.* Ed.

9. *Etiam moribus.* Turic. a sec. manu *et de amoribus.*

10. *Confert.* In Turic. *confestim.*

11. *Eloquendo.* Guelf., *eloquentia.*

12. *Diligens.* Turic., *dicendi*, cum Alm. non Flor. (vide §. 46; item 89). Mox copulam *et* ante *plerumque* habent Turic. Camp. cum Alm. Reliqui omittunt.

13. *Plerumque.* Flor. Guelf., *plurimumque*, cum Basil. Gryph. Obr. *Plurimum*, Camp. cum Andr. Ald. Sed omittunt vocem Jenson. Tarv. Venet. (err. et tac. Gibs.) cum edd. ante Ald. acc. Bad.

14. *Homero.* Turic. et a pr. manu Flor., *orationis*, cum Alm. Voss. 3. *Horatio*, Ald.

15. *Sed in lusus.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *sed et ejus sit*, cum Alm. *Sed ethous sit*, Turic. a sec. manu. *Sed et lusit*, Voss. 1, 3. *Sed in lusos*, Guelferbyt. *Sed in luxus*, Tarv. *Sed et in lusus* Bestius conjicit in De ratione emend. leges.

dit, majoribus tamen aptior [1]. *Simonides*, tenuis alioqui, 64

— *Et amores*. Turic. Flor. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) inserunt *in*, cum edd. ante Basil. exc. Camp. acc. Obr.

1. *Aptior*. Guelf., *altior*, cum Voss. 3. Ex tam multis scripturæ varietatt. (vide nott. supra) patet hæc omnia de Alcæo inquinata esse a mutantibus. Pro *Homero*, quod nunc vulgo legitur, repones *oratori*, si contuleris Dionysium l. c., p. 422, πολλαχοῦ γοῦν τὸ μέτρον τις εἰ περιέλοι, ῥητορικὴν ἂν εὕροι πολιτείαν, pro quorum extremis aut cum Sylburgio legendum πολιτικὸν α. ε. ῥητορείαν, aut pro πολιτείαν reponendum πραγματείαν. Mox illud *et ejus sit* nihil fere continere potest nisi hæc: *et Teius fit*, cui longe aptius applicatur veterum prope omnium scriptura « et *in* amores descendit. » Habebit igitur locus ita: « in eloquen« do quoque brevis et magnificus « et plerumque oratori similis: sed « et Teius fit et in amores descen« dit, majoribus tamen aptior. » Quid significent ea quæ sic eruo, unusquisque facile agnoscet; an ita a modesto solutæ orationis scriptore, qualis est Noster, dici potuerint, merito dubitabitur. Exempla quidem hunc in modum de Anacreontico poeseos genere loquendi afferre non contingit; nisi quod notus est locus Ciceronis Tuscul. IV, 33. « Fortis vir in sua republica cogni« tus quæ de juvenum amore scrip« sit Alcæus? nam Anacreontis qui« dem tota poesis est amatoria. » Conjunguntur vulgo Alcæus et Anacreon, ut in illo Aristophanis fragmente, p. Brunck. 338, Ἆισον δέ μοι σκολιόν τι λαβὼν Ἀλκαίου κἀνακρέοντος. Max. Tyr. in defensione Anacreontis Disp. 8, p. Dav. prioris ed. 96, τὴν τοῦ Τηΐου σοφιστοῦ τέχνην appellat; quamquam sentio quid intersit. Debebat omnis amatoria poesis ostendi appellata Τηΐα. Neque enim sufficit Horat. I, 17, 18 (*fide Teia*). Addam protinus quæ huc faciunt aliorum de Alcæo prodita. *Aureum plectrum*, quo donatur poeta, ab Horatio accipit Carm. II, 13, 26; cujus judicium firmare hic Noster putandus est. Alcæi ipsius verba quædam obversata utrique Romanorum, quæ est Meicrottonis suspicio (vide Dubia, p. 156), minus fit probabile. Adde de eodem Horat. Carm. I, 32, 6-12; IV, 9, 6. « *In* « parte operis » laudari Alcæum interpretaberis, ut aliquoties monui, *ob* partem, *de* parte. Huic autem parti, quæ insectando tyrannos locum faciebat sententiis virtutem commendantibus (*multum confert moribus*), opponitur altera, lectioni nequaquam assumenda, de puerorum amoribus. Neque enim *sed* referes ad *eloquendum* modo, ubi *plerumque* quidem *Homero*, vel *oratori*, sit *similis*, sed in amores quoque descendat; verum ad omnem ejus poesin, quæ partim sit admirabilis, partim levis, nec digna viri gravis cura (vide §. 58). Gemina Alcæi in eloquendo laus est apud Dionysium: Ἀλκαίου δὲ σκόπει τὸ μεγαλοφυὲς καὶ βραχὺ καὶ ἡδὺ μετὰ δεινότητος, ἔτι δὲ καὶ τοὺς σχηματισμοὺς μετὰ σαφηνείας. — Hic Buttmannus miratur, quod Spaldingius loco illorum *sed et Teius fit*, quibus tantopere ipse diffidit, non proposuerit *sed et levis fit*, quod a Codicis scriptura *sed et ejus sit* parum abest. Nam ab adoptanda Codi-

sermone[1] proprio et jucunditate quadam commendari potest; præcipua[2] tamen ejus in commovenda[3] miseratione virtus, ut quidam in hac eum parte omnibus ejus operis[4] auctoribus præferant. Antiqua comœdia[5] quum sinceram illam sermonis attici gratiam[6] prope sola re-

eum aliquot scriptura *sed et lusit* vel sola perfecti forma, quæ cæteris non bene emt, deterrere debet. Ed. — *Simonides, tenuis.* Turic., *simo id est enim.* Flor. (a pr. manu) *S. enim.* Alm. omittere dicitur sec. vocem. — *Simonides, tenuis alioqui.* Non memini, qui præterea sic sentiat de Simonide. Dionysius quidem hæc loc. cit., p. 420. Σιμωνίδου δὲ παρατήρει τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων, τῆς συνθέσεως τὴν ἀκρίβειαν· πρὸς τούτοις, καθ' ὃ βελτίων εὑρίσκεται καὶ Πινδάρου, τὸ οἰκτίζεσθαι μὴ μεγαλοπρεπῶς, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλὰ παθητικῶς. (Extrema transponendo sanavi: est enim in libris ἀλλ' ὡς ἐκεῖνος παθ.) Quæ hic de οἰκτισμῷ ejus produntur et a Quint. de commovenda miseratione, spectant ad Θρήνους, in quo opere excelluit Simonides, habuitque æmulum, sed imparem Pindarum: vide Schneider. in fragmm. Pind., p. 20. Æschylum quoque vicit idem laudandis iis, qui in victoria marathonia occubuerant; qua de re propositum fuit præmium in ludis olympicis. Sic enim auctor vitæ Æschyli: Ἀπῆρε δὲ (Αἰσχύλος) ὡς Ἱέρωνα... ἐν τῷ εἰς τοὺς ἐν Μαραθῶνι τεθνηκότας ἐλεγείῳ ἡσσηθεὶς Σιμωνίδῃ· τὸ γὰρ ἐλεγεῖον πολὺ τῆς περὶ τὸ συμπαθὲς λεπτότητος μετέχειν θέλει, ὃ τοῦ Αἰσχύλου, ὡς ἔφαμεν, ἐστὶν ἀλλότριον. Vide et Pausan. VI, 9, 2. Threni in obtritus ruina conclavis Scopadas aliquod fragmentum servatur a Stobæo Serm. 103, collatis Phavorini verbis eodem sermone excitatis paulo inferius: vide Jacobs. ad Simonidis fr. 2. Vide Nostr. XI, 2, 14-16. Qualis autem vis fuerit Simonidis in miseratione movenda, exemplum habemus præclarum lamentationem Danaes apud Dionysium de Structura extr. Cæterum in illo μὴ μεγαλοπρεπῶς inest aliqua *tenuitatis* significatio.

1. *Sermone.* Turic., *sermones.* An fuit olim *sermonis proprietate et juc.?* Neque enim satis placet *jucunditate quadam* ita sine genitivo structum, et ne ablativus quidem ille nudus *sermone proprio.*

2. *Præcipua.* Turic. Flor. Guelf. Camp., *præcipue*, cum edd. ante Ald. acc. Bad. pr. An fuit *præcipua est?* Modo *potest* omittit Guelf.

3. *Commovenda miseratione.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *c. miserationis.* Ille a sec. manu *commovendo miserationis*, et sic Camp. Facile corrigas *miserationes;* sed contorta oratio.

4. *Ejus operis;* sic Turic. Flor. Camp. Rell. *ejusdem.* Alm. omittit.

5. *Antiqua comœdia... habet.* Scabri quid inesse sentio huic structuræ, in qua necesse est ad genitivum illum *fac. libertatis* græcam formam οὖσα intelligamus. Nemo enim, opinor, *gratiam* trahet ad *fac. lib.*, in qua ratione *retinet* debebat esse post *libert.* — De *ant. com.* vide Horat. lib. 1, Sat. 4; Epist. ad Pison. 282 seqq.; Plin. VI, Epist. 21. Ed.

6. *Attici gratiam.* Flor. pr. m. *adg.*

tinet, tum facundissimæ[1] libertatis, etsi est[2] insectandis vitiis præcipua, plurimum tamen virium etiam in cæteris partibus habet: nam et grandis, et elegans, et venusta[3]; et nescio an nulla[4], post Homerum tamen, quem[5], ut Achillem[6], semper excipi par est, aut similior sit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plu- 66
res ejus auctores; *Aristophanes*[7] tamen, et *Eupolis*, *Cratinus*que præcipui. Tragœdias[8] primum in lucem *Æschylus* protulit, sublimis et gravis, et grandiloquus sæpe usque ad vitium, sed rudis in plerisque et incompositus: propter quod[9] correctas ejus fabulas[10] in cer-

1. *Facundissimæ*. Turic. (a pr. manu) Flor., *fecundissimæ*, cum Gothano, Voss. 2, et editt. ante Basil., excepto Camp.

2. *Est insectandis*; sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Jens. Tarv. Ald. Rell. inserunt *in*.

3. *Venusta*. Turic. Flor. (hic a pr. m.) *vetusta*. Hæreo sane in recepta, desiderans tenue illud quod inter *elegans* et *venustum* intercedere potest discrimen. Neque tamen *vetusta* laudabili significatione quomodo dici potuerit, comminiscor.

4. *An nulla*. Hoc dedi ex conjectura; libri enim *an ulla*, nisi quod Turic. Flor. (hic a pr. manu) *an illa*, cum Basil. Vide IX, 4, 1; XI, 3, 97.

5. *Quem*. Turic., *quæ*.

6. *Achillem... excipi par est*. « Quem excipit Homerus v. g. in « laude Nirei in Bœotia 180. « Νιρεύς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν. « Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα. » Gesn. Ad *nulla* optime subaudietur *poesis*, non *comœdia*.

7. *Aristophanes* Vide Horat. lib. I, Sat. 4; lib. I, Ep. 19. Ed.

8. *Tragœdias... Æschylus*. Vid. Horat. Ep. ad Pis. vers. 275 seqq. Ed.

9. *Propter quod correctas*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *p. quia rectas* (postremum Flor. solus corrigit) cum Ald. Sed Camp., *quod p. correptas*. — Nostri habent alii *correctas*, alii *correptas*. Ed.

10. *Correctas ejus fabulas*. De correctis veterum fabulis, et hoc, quod prodit Quintilianus, an recte narratum videri possit, nuper egerunt viri doctissimi Boeckhius et Godofr. Hermannus [ille in libello de Æschyli, Sophoclis, Euripidis quæ supersunt tragœdiis; hic in commentatione luci tum quidem destinata, sed nondum edita] quorum alter recte fidem abrogare videtur Nostro, nemine præterea simile quidquam prodente. Et quoties turbantem aliquid deprehendimus Fabium in rerum veterum memoria! Vide II, 15, 30; II, 16, 4; III, 6, 49; III, 7, 19; IV, 1, 68, 73; V, 10, 3, 17; VI, 1, 20 (adde X, 1, 22); VI, 3, 67; VI, 5, 8; VII, 1, 14; VIII, 3, 84; VIII, 4, 28; IX, 3, 8, 89; IX, 4, 101. Vide et X, 7, 27. Id quidem aliorum quoque testimoniis confirmatur, Æschyli etiam

tamen deferre posterioribus[1] poetis Athenienses permi-
67 sere[2], suntque eo modo multi coronati[3]. Sed longe clarius illustraverunt hoc opus *Sophocles* atque *Euripides;* quorum in dispari dicendi[4] via uter[5] sit poeta melior, inter plurimos quæritur: idque ego[6] sane, quoniam ad præsentem materiam nihil pertinet, injudicatum relinquo: illud quidem nemo non fateatur necesse est, iis, qui se ad agendum comparant, utiliorem longe
68 fore Euripidem[7]: namque is et in sermone[8] (quod ip-

mortui fabulas victoriam reportasse, qua de re Philostratus suo more Ἀθηναῖοι ait ἐκάλουν (αὐτὸν) καὶ τεθνεῶτα εἰς Διονύσια· τὰ γὰρ τοῦ Αἰσχύλου ψηφισαμένων ἀνεδιδάσκετο καὶ ἐνίκα ἐκ καινῆς. (Vit. Apollon. VI, 6.) Vide Petit. Legg. Att., p. 68; Fabric. Harl. II, p. 168. Addit Boeckhius (p. 32) locum Suidæ v. Εὐφορίων, ubi hic Æschyli filius narratur τοῖς τοῦ πατρὸς... οἷς μήπω ἦν ἐπιδειξάμενος, τετράκις νικῆσαι. Unum quidem correctæ fabulæ Æschyleæ exemplum per ingeniosam conjecturam affert idem Boeckhius (p. 132). Suspicatur enim, Sophoclis satiricam fabulam, Ἀχαιῶν σύλλογον, sive σύνδειπνον esse correctum ex Æschyli priore, cujus rei argumentum sit summa illa loci ab Athenæo positi similitudo, l. I, pag. 17, C. D. Stigelius sui seculi eruditis hominibus hoc de Æschylo judicium probari negat.

1. *Posterioribus.* Guelf., *posterioris;* qui et modo *pleris.*

2. *Permisere, suntque.* Turic., *permiserunt quæ;* a sec. manu *quod.* Camp., *permiserunt s. q.*

3. *Coronati.* Consuetudo erat Athenis, ut Bacchanalibus ludi fierent, in quibus agerentur comœdiæ et tragœdiæ, victorque coronaretur. Turn.

4. *Dicendi.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *discendi.*

5. *Uter.* Turic. Flor., *uterque;* ille a sec. manu *uter quidem*, cum Camp.; hic nostrum. Vocem omittit Voss. 1.

6. *Ego sane, quoniam.* Turicens. Flor. (hic a prima manu) *eo s. q.* Guelf., *ergo quia*, et sic Obr. *Ego* omittit Camp. — Plerique nostri Codd., *idque ego sane.* R. 9, *idque sane.* R. 10, *idque ego.* R. 12, *ideoque ego sane.* Ed.

7. *Fore Euripidem;* sic Turicens. Reliqui *E. f.* Hic quidem Turicens., *Euripiden.*

8. *Et in sermone.* Flor., *qui et s.;* a sec. manu *et vi et s.*, et sic Turic. Camp. cum Bodl. Ald. Omittunt *in* Guelf. cum Goth. Voss. 2, et rell. edd. ante Basil. acc. Obr. Si posset probari hic *vim et sermonem* (vide V, 10, 55) opponendi usus, placeret sane talis ratio præ recepta, in qua scabrities est conjungendi hasce locutiones «et... accedit... et... comparandus» sine verbo finito in altera parte. — Put. Vall. lib. RR. 8, 9, *sermone*, omissis *et in.* Reliqui *et sermone.* Ed.

sum reprehendunt[1], quibus gravitas et cothurnus et sonus Sophoclis videtur esse sublimior[2]) magis accedit oratorio generi; et sententiis densus[3], et in iis, quæ a sapientibus[4] tradita sunt, pæne ipsis par, et [5]dicendo ac respondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in foro diserti, comparandus; in affectibus vero quum omnibus mirus, tum in iis, qui miseratione[6] constant[7], facile[8] præcipuus[9]. Hunc[10] et admiratus maxime est, ut 69

1. *Ipsum reprehendunt.* Turic., *i. quod reprehendet.* Flor., *i. qui reprehendet*; a sec. manu *reprehendit.* Camp., *i. reprehenderet.* Modo pro *quod* Guelferbytan. Gothan. Jens. (tacente Gesnero) *quo*, cum editt. posterr. ante Basil. acc. Obr. — *Quibus gravitas.* Aristophanes in Ranis Euripidem passim insectatur atque irridet, eique præfert Sophoclem propter sublimitatem cothurni. — Racinius ita sensit. Ed.

2. *Sublimior*) *magis.* Turicens. Flor. inserunt *erit.*

3. *Sententiis densus.* Vide in locutione §. 102; item II, 5, 8.

4. *A sapientibus... ipsis par.* Euripides sæpe in tragœdiis sententias Socratis et Anaxagoræ recitabat: hinc ab Aristoph. Nub., v. 2, *σοφώτατος* dicitur. Vide Plat. de Rep., lib. VIII, t. 2, pag. 568; Æschin. in Tim., p. 283; Dion. Chrysost. Orat. 52, p. 553. Ed.

5. *Et dicendo;* sic Turic. Flor. (hic a pr. manu). Reliqui inserunt *in*. Mox Turic. Camp. Goth., *atque.* Guelf., *et.* Mox pro *cuilibet* Guelf. *civiliter*, cum Jens. (tac. Gesnero) Tarv.

6. *Qui miseratione.* Turic. Flor. inserunt *in.*

7. *Constant.* Turic. (a pr. manu) *constat.*

8. *Facile præcipuus.* Aristoteles quoque *πολλαὶ* ait (*Εὐριπίδου τραγῳδίαι*) *εἰς δυστυχίαν τελευτῶσι... καὶ ὁ Εὐριπίδης, εἰ καὶ τὰ ἄλλα μὴ εὖ οἰκονομεῖ, ἀλλὰ τραγικώτατός γε τῶν ποιητῶν φαίνεται.* Reliqua de hujus tragici sapientia et eloquentia in vulgus nota; et copiose illustravit Valckenarius in Diatribe. — Vide Arist. Rhet., lib. III, capp. 2 et 14; eumdemque de Poet., capp. 13, 18, 20. Vide quoque Longin. de Sublim., capp. 15 et 39. Ed.

9. *Præcipuus... maxime.* Turic., *præcipus et admiratus miratus m.*; a sec. manu *præcipuus et admirandus m.*, et sic Bodl. cum Jenson. et edd. posterr. ante Basil. Sed Flor., *p. et admirandus miseratus m.*; a sec. manu *p. e. admiratus m.*, et sic Camp. Nobiscum faciunt Guelf. et Goth., nisi quod omittunt *et.*

10. *Hunc... Menander.* Imitationis vestigia et ipsi deprehendimus, de qua sæpe monet Valckenarius; vide Fabr. Bibl. Gr. Harl. II, p. 456. Ubi admirationem testetur, fragmenta nobis relicta non ostendunt. Sed Philemonis est in eam sententiam illud in Anthologia Epigrammatum nobis servatum: *Εἰ ταῖς ἀληθείαισιν οἱ τεθνηκότες Αἴσθησιν εἶχον ἄνδρες, ὥς φασίν τινες, Ἀπηγξάμην ἄν, ὥστ' ἰδεῖν Εὐριπίδην.* (Cleric., p. 364;

sæpe testatur[1], et secutus[2], quamquam in opere diverso, *Menander*[3]; qui vel unus, meo quidem judicio, diligenter lectus, ad cuncta, quæ præcipimus, efficienda[4] sufficiat; ita omnem vitæ imaginem[5] expressit; tanta in eo inveniendi copia, et eloquendi facultas; ita est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus. Nec nihil profecto viderunt, qui orationes, quæ [6] *Charisii* nomine eduntur[7], a Menandro scriptas putant[8]: sed mihi longe magis orator probari[9] in opere suo videtur,

Jacobs. ad Anthol., t. II, 1, p. 187.)

1. *Testatur.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *prestatur.*

2. *Et secutus.* Turic. Flor. (a sec. m. uterq.) Camp. inserunt *eum*, cum Goth. Voss. 2, et editt. ante Basil.

3. *Menander*, Fuit ille novæ comœdiæ conditor. Gell., qui hujus loca quædam a Cæcilio in latinum versa notavit, dicit lib. XVII, c. 4, a Menandro centum et octo (vel centum et novem) comœdias fuisse scriptas; e quibus octo tantum fuerunt coronatæ. Hunc maxime imitati sunt comici latt. Fragmenta, quæ exstant, edidit Clericus, ann. 1709. Ed.

4. *Efficienda.* Quos Codd. Gibsonus *effingenda* dare ait, neque ipse indicavit, neque vidi ullos, MSS. duntaxat; nam edd. sane dant a Basil. ante Gibs. Vide V, 12, 21. Placuisse hoc Gibsono nec miror, nec probo. — Eadem nostri. Ed.

5. *Vitæ imaginem expressit.* Notissima vox Aristophanis Byz.: Ὦ Μένανδρε καὶ βίε, πότερος ἄρ' ὑμῶν πότερον ἐμιμήσατο; et Manilii (V, 470): « Menander Qui vitam ostendit vitæ. »

6. *Charisii nomine.* Fragmenta ejus aliquot servavit Rutilius Lupus v. polyptoton, prosopopœia, antitheton; ubi primo loco (p. 37) videndus Ruhnk. Vide Cic. Brut. 83. Fuit æqualis Demetrii Phalerei.

7. *Eduntur, a.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *adductura.* Ex Almel. *adducuntur.* — Nostri omnes *adducuntur.* Ed.

8. *Putant;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 3, et edd. ante Stoer. acc. Obr. Reliqui *putent.* — Nostri omnes *putant.* Ed.

9. *Orator probari*, etc. « In opere « suo, h. e., in ipsis comœdiis ora« tor probatur Menander. » Ita Gesnerus; qui simul rectissime monet, inesse ironiam, quam plerumque inducit formula *nisi forte.* Neque vox *mala* alteri *judicia* conjungenda est tamquam faciens unum subjectum, sed est adjectivum pro attributo, vel prædicato. Turpiter autem se dedit Pavius in libro de Græcis *mala* hæc *judicia* interpretatus posthabitum Menandrum Philemoni. Jam qualia sint ea, quæ memorantur *judicia*, etsi facile in argumentis τῶν Ἐπιτρεπόντων, quam comœdiam Sidonius Apollinaris Hecyræ Terentianæ similem ait, τῆς Ἐπικλήρου (vide VII, 1, 14), potest

nisi forte aut illa mala[1] judicia, quæ [2]Epitrepontes, Epicleros, Locri habent, aut meditationes[3] in Psophodee[4], Nomothete, Hypobolimæo non omnibus[5] oratoris

animo concipi, in fragmentis quidem nobis relictis non apparet. *Meditationes* autem sunt μελέτας, orationes de re non judiciali, cujusmodi dixeris illam ῥῆσιν, disertissimam profecto et spiritus generosi plenam, quam habemus inter fragmenta ex Hypobolimæo reliqua, p. ed. Clerici 184 seq., cui edd. Bentl. in emendatt. Phileleutheri, p. 64, multa dexterrime sanantem; item Toup. Epist., p. 33. De ipsa quidem hac fabula vide nos ad I, 10, 18. Poterat autem hæc ipsa Menandrei operis pars, quæ meditationibus cernitur, accommodatior dici declamatoribus quam patronis. Fabularum quæ hic recensentur tituli aliis quoque scriptoribus commemorati possunt inspici apud Fabricium ab Harlete auctum, vol. II, p. 463 seqq. *Nomotheten*, ut Noster, singulari numero designat Athenæus, p. 247, plurali Ammonius v. Λυχνίον.

1. *Illo malo*. Turicens., *olia m.*, cum Bodl. Voss. 1, 3 (sed Guelf., *alio* solum, omisso *molo*) Jens. et edd. postt. ante Basil. *Illa civilio*, Obr.

2. *Epitrepontes... Locri*; sic latinis litt. Flor. Camp. Guelf. (in ultimo quidem Λοκροὶ hic dare videtur) Goth. (nisi quod ultimum *lectos*, arr. Gesn., cum edd. ante Stoer., exc. Bad. pr. qui *Locre*, et Basil. qui *Locros*, de Jenson. item err. Gesn.). Mox edd. *lochos*, et ab Obr. inde græcis litt. Hic tamen vitiose ἐπιτρέποντες. Illud quoque a Basil. inde plerorumque est vitium, *epitrepontas* accusativum facientium et reliqua eodem casu accipientium, (nam et ἐπικλήρους Basil.), quod vitavit Obr. Is effinxit λοχὶς (*puerpera*), cujusmodi nulla memoratur alibi Menandro. Mei quidem Flor. Camp. et reliqui *Locre*, quod e Voss. 2, et Vall. afferunt, quum ipse diligenter alterum notarim e Goth., nisi forte error est meus, debentis designare Guelferb. dantem *lectos*. E Turic. nihil ponitur, quasi consentiente plane cum Burm. græca emendatissima dante; quod contra esse suspicor. Gesnerus primus auctore Fabricio in Bibl. Λοκροὶ dedit; ego malui, per levem mutationem e *Locre*, romana retinere elementa.

3. *Meditationes*. Obr., *illæ dictiones*.

4. *Psophodee.... Hypobolimæo*. Flor. Camp. (hic tamen *Sophode*) *Sophocle enomothete hippobolimeo* (ultimo in Flor. suprascriptum *y*, item *Hypobolime* Camp.) cum Guelf. Goth. (tac. Gesn.) quamquam variante in quibusdam litteris scriptura, velut quod Guelf. dat *enomotheti.*; Goth., *enomothetæ*. Nostra ex hisce quam recte eruatur, apparet; neque attinuit imitari eos qui græcis litteris utuntur. Turic. ne hic quidem memorari miror.

5. *Oratoris*; sic Turic. Florent. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum Voss. 1, 2, et edd. ante Bad. Reliqui *oratoriis*. Hos imitari religio fuit, quum *oratorii numeri* apud Quintil. quidem nihil plane possint indicare, nisi compositionis

71 numeris sunt absolutæ. Ego tamen plus adhuc quiddam collaturum eum[1] declamatoribus[2] puto, quoniam his necesse est, secundum conditionem controversiarum plures subire personas, patrum, filiorum[3], militum, rusticorum, divitum, pauperum, irascentium, deprecantium, mitium, asperorum: in quibus omnibus mire
72 custoditur[4] ab hoc poeta decor[5]. Atque ille quidem omnibus ejusdem operis auctoribus[6] abstulit nomen, et fulgore quodam suæ claritatis[7] tenebras[8] obduxit: habent tamen[9] alii quoque comici, si cum venia[10] legun-

artificium (vide IX, 4, 57), quod hinc prorsus est alienum. Nostrum ipsum est quidem non adeo consuetum, sed facile ferre posse videtur, quod solitæ illi locutioni *omnibus numeris absolutæ* hic adjicitur, cujus tandem artificii *numeros* accipere debeamus. Nec convenientius erat *orationis* hic ponere, quamquam *eloquentiæ* fortasse præferendum. In hoc loco *nisi forte... absolutæ* laborat et infelices conjecturas tentat Stigelius. — Nostri *oratoris*, exc. R. 15, qui *oratoriis*. Ed.

1. *Eum;* sic Turic. Flor. cum Alm. Voss. 2. *Cum*, Goth. Omittunt vocem Camp. et edd. a Gryph. ante Obr. Reliqui *esse*. — Eadem nostri, nisi quod non reperimus *cum*. Ed.

2. *Declamatoribus.... necesse.... subire personas.* Vide III, 8, 51; VI, 2, 36; IV, 1, 47; XI, 1, 55.

3. *Filiorum, militum;* sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Reliqui inserunt *maritorum*, improbante recte Burm., qui monet in reliquis omnibus paria induci, quod hic repente deficiat. Saltem debebat esse *cœlibum*, *maritorum*. — Nostri *maritorum*. Omittit solus R. 7. Ed.

4. *Custoditur.* Turic. Flor., *custodietur.*

5. *Decor;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, 3, et edd. ante Gryph. Reliqui *decorum* (vide XI, 3, 177) quod non quidem (ut censebat Badius, referente Burmanno, neque enim in meo exemplo invenio) facit eandam hexametri, ut nec *archipiratæ*, censente, mirum, sic ipso Burmanno. Vide XI, 2, 1. — Omnes nostri *decor*. Ed. — *Decor.* Vide §. 27; et lib. XI, cap. 1, §. 41.

6. *Operis auctoribus.* Turic. Flor. (hic quidem a pr. manu) *operibus*, cum Alm.

7. *Tenebras.* Guelf. omittit cum Voss. 1. — Omittunt quoque Put. Prat. Ed.

8. *Obduxit.* Turicens., *adduxit*. Camp., *induxit*. — Nostri omnes *obduxit*. Ed.

9. *Habent tamen.* Turic., *t. h.*

10. *Leguntur;* sic Turic. Florent. Reliqui *legantur*. — *Si cum venia leguntur.* Fateor me, quid sit *legere cum venia*, ignorare. Cuinam datur hæc venia? Legenti, an scriptori legendo? Posterius probat Gesnerus in Thesauro Lat. memor hujus,

tur, quædam, quæ possis[1] decerpere[2]; et præcipue *Philemon*[3], qui ut pravis[4] sui temporis judiciis[5] Menandro sæpe prælatus est, ita consensu tamen[6] omnium[7] meruit credi[8] secundus. Historiam multi scripsere[9] præclare; 73

quem hic transcurrerat, loci, excusando *si quid minus probabile occurrat*. Sed quæ hæc est ratio addendi hoc de animo ad indulgentiam composito, qui bona quædam in hisce scriptoribus sit inventurus? Qui indulget vitiosis, is sane multa poterit probare; sed verendum erit, ne plura quam opus sit. An accipiemus *veniam* legendorum talium a præceptore discenti concessam? At hoc plane jejnuum; neque enim plus inveniet boni qui volente magistro leget, qoam qui nolente. Longe aptios erat, si *cum delectu* dixisset, vel *cum cautione*, vel ut §. 116, *cum judicio*. An forte hoc inerit, si reposueris *cum verecundia?* [Mihi tamen satisfacit Gesneri ratio. Nam venia utique et indulgentia opns est, si quis cæteros comicos, a Menandro obscuratos, legere animum indocat. Qui igitur a vitiis illorum *non* absterretur, is inveniet, quæ excerpere etiam volet. BUTTM.]

1. *Possis*. Guelf., *possunt*. Voss. 1, 3, *possint*. Goth., *possit*.

2. *Decerpere*. Guelf., *decernere*, cnm Voss. 1, 3.

3. *Philemon*. Vide III, 7, 18 (p. 512, not. 1, hujusce editionis). Hic Siculus erat, deinde Athenas migravit. Fragmentom ejus comœdiæ, *Militis* dictæ, exstat apnd Athen., lib. VII, cap. 10, pag. 288. Ob id gloriæ certamen, Menandrum mœrore confectum obiisse fertur. ED.

4. *Pravis*. Taric. Flor. CAMP., *prave*, cum Goth. Voss. 2, Colb. (non Vall. ut Burm.) et edd. ante Ald. Error est a confusione litterarnm *i* et *e*, qualis modo in *Locre*. Guelf. omisso *ut* (cum Voss. 1) dat *quamvis* pro nostro. Multi excusi *quamvis* pro *ut*.—Eadem nostri. ED.

5. *Judiciis*. Flor. (a pr. manu) Rusc., *judicis*. Guelf. omittit cum Voss. 3. — Omittunt quoque Put. Prat. Cæteri *judiciis*. ED.

6. *Tamen*; sic Turic. Flor. CAMP. com Goth. Voss. 2, Vall. Alm. et edd. ante Bad., acc. Basil. Reliqoi omittunt, quorum est Guelf. — Solus R. 10 τὸ *tomen* omittit. ED.

7. *Meruit*. Impetravit, non *dignus fuit*. Vide IX, 2, 98. — Hæc subtilis Spald. distinctio non est nobis admittenda, quum τὰ *nec meretur fidem* (vide lib. IX, cap. 2, §. 98) gallice possomos sic vertere: *ne méritera pas d'être cru*, vel, *ne sera pas digne de foi*. Quæ locutio, eqoidem fateor, idem significabit, ac si dicas, *n'obtiendra pas d'être cru* (*non impetrabit fidem*). Sed hic, ut tota Quintilianeæ phrasis vis exprimatur, τὸ *meruit* necessario vertendum est gallico verbo, *mériter*; nempe si Philemon *injuste impetraverit* primas, at saltem secundas non solnm *impetravit*, sed *meruit*; ergo *dignus fuit*. Vide infra §. 74 not. 14. ED.

8. *Credi secundus*. Flor. (a sec. manu) *c. esse s.*, cum Jens. (err. Gesn.) et edd. ante Bad. Sed Guelf., *esse secundus*.

9. *Multi scripsere*. Turic., *multis scribere*; a sec. m., *in multis scribere*.

sed nemo dubitat longe duos[1] cæteris præferendos, quorum diversa virtus laudem pæne est parem[2] consecuta: densus, et brevis, et semper instans sibi *Thucydides*[3]; dulcis, et candidus[4], et fusus[5] *Herodotus;* ille concitatis[6], hic remissis affectibus melior; ille concio-
74 nibus, hic sermonibus; ille vi[7], hic voluptate[8]. *Theopompus*[9] his proximus, ut in historia prædictis[10] minor, ita oratori magis similis; ut qui, antequam est ad[11] hoc opus sollicitatus[12], diu fuerit orator. *Philistus*[13] quoque meretur[14], qui turbæ quamvis bonorum post eos auc-

1. *Longe duos;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. Reliqui *d. l.*

2. *Parem.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *priorem.*

3. *Thucydides.... Herodotus.* Hic quoque Dionysium, l. c., p. 424 seqq., conferre operæ pretium fuerit, cui quum fere judicio consentiat Noster, eloquendi virtute profecto non est posthabendus.

4. *Candidus.* Vide §. 32.

5. *Fusus.* Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp., *effusus*, cum Goth. Voss. 2, Bodl. et edd. ante Gryph. — Eadem nostri. Ed.

6. *Ille concitatis... melior.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm.

7. *Vi.* Guelf., *ut*, cum Voss. 1. — Eadem nostri. Ed.

8. *Voluptate.* Turic. Flor. (uterque a sec. manu) *voluntate*, cum Jens. (tac. Gesn.) et edd. posterr. ante Ald. *Ῥώμῃ... Θουκυδίδης· ἡδονῇ... διενηνόχοντα τὸν Ἡρόδοτον*, Dionys., l. c. — Nostri omnes *voluptate.* Ed.

9. *Theopompus.* Hic Chio oriundus (narrante Turn.) discipulus Isocratis, historiam scripsit de rebus Græcorum, exorsus ab his, quæ omiserant Herodot. et Thucydides. Præterea scripsit de rebus Philippicis, ut testatur Clem. Alexandr., lib. I; quem et vide lib. VI, p. 264; et Excerpt. Const. Porphyrog., p. 21, Phot. Biblioth., cap. 176, ubi de scriptis et vita: plura qui desiderat, adeat Cl. Voss. de Histor. Græca, lib. I, cap. 7. Ed.

10. *Prædictis.* Vide VIII, 3, 83.

11. *Ad hoc.* Turic., *ab hoc.* Vide III, 6, 53; mox §. 80. *Ab hoc* pro *ob hoc* Flor. (a pr. manu) Camp. Jens. Tarv.

12. *Sollicitatus*, ab Isocrate magistro. Vide Cic. de Or. II, 13; it. ut in Ephoro: vide II, 8, 11.

13. *Philistus.* Hic Syracusis oriundus, familiaris Dionysii tyranni, scripsit de rebus siculis undecim libros. Vide Cic. ad Q. fr., lib. II, ep. 12, ubi, *Siculus ille capitalis, creber, acutus, brevis, pæne pusillus Thucydides.* Vide Voss. Hist. Gr., p. 17. De eodem ita Dionys. Halic., *Φίλιστος μιμητής ἐστι Θουκυδίδου... μικρὸς δέ ἐστι, καὶ ταπεινὸς κομιδῇ ταῖς ἐκφράσεσιν.* Ed.

14. *Meretur.* Hic quidem alio quam modo (72) significatu; et plane structum sicut *dignus*, quod alias

torum eximatur[1], imitator Thucydidis, et ut multo infirmior, ita aliquatenus[2] lucidior. *Ephorus*[3], ut Isocrati visum, calcaribus eget. *Clitarchi*[4] probatur ingenium, fides infamatur. Longo post intervallo temporis natus *Timagenes*[5] hoc est vel[6] ipso probabilis, quod intermissam historias scribendi industriam nova laude reparavit. *Xenophon* non excidit mihi, sed inter[7] philosophos reddendus est. Sequitur oratorum ingens manus, ut cum[8] decem simul Athenis ætas una tulerit: quorum longe princeps *Demosthenes*[9], ac pæne lex orandi fuit;

me legere non memini.—Vide §. 72, p. 63, not. 7. Ed.—*Qui turbæ*. Tur., *qui turpe*; a sec. manu *quid turpe*. Camp., *quid turbæ*, cum Voss. 2 (non Goth. Vide §. 42; item 82). Guelf., *qui tubæ*. — *Eos*; sic Turic. Flor. Guelf. Voss. 2. Reliqui *hos*.

1. *Eximatur*. Turic. (a sec. manu) Guelferb. Camp., *existimatur*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald.

2. *Aliquatenus*. Suspicor fuisse *aliquanto*.

3. *Ephorus*. Hic Cumis oriundus, discipulus fuit Isocratis; cujus monitu historiam de bellis quæ Græci cum Barbaris gesserunt, suscepit scribendam. Nunc hoc opus desideratur. Isocrates dictitabat Theopompum egere freno, Ephorum calcaribus. Simile dictum Platonis de Xenocrate et Aristotele refert Diog. Laert., lib. V, sect. 6. Ed.

4. *Clitarchi.... infamatur*. Hic comitatus Alexandrum mox ejus res exposuit. Fidem scriptoris cum Nostro elevat Cicero Brut. 11, et quamvis ingeniosum judicio in elocutione destitutum notat Longinus 3, 7; item Demetr. de Eloc. extr. Vide et Heynium de fontibus Diodori in fronte Diod. Bip., p. 84, 85.

5 *Timagenes*. Turic. Flor. (hic a sec. manu *t* anteponit) *imagines*. — Vide quid de Timagene sit dictum lib. I, cap. 10, §. 10, p. 220, not. 3, hujusce editionis. Ed.

6. *Hoc est vel*. Turic., *hoc e. vel*. Camp., *h. v.* Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *v. h.*, cum Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui *v. h. est*. — BR. 14, 15, Put. Prat., *vel hoc est*. Reliqui *est* omittunt. Ed.

7. *Sed inter*. Turic. Flor. inserunt *mihi*, iterum positum.

8. *Ut cum*; sic Turic. Florent. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, 3, et edd. ante Gryph., exc. Camp., qui omittit *cum*. Sed Guelf., *ut tum*. Reliqui omittunt *ut*. — Eadem nostri. Vide IX, 1, 3. Ed.

9. *Demosthenes*. Vide Cic. Brut. 33, et de opt. gen. Oratt., cap. 4; et Nost., lib. XII, cap. 10. Plinius Ep. 26, lib. IX hunc vocat *normam* et *regulam oratoris*. Vide Dion. Halic., ubi, Ὁ Δημοσθενικὸς λόγος εὔτονος τῇ φράσει.... καὶ λέξεως ἐκλογῇ κεκοσμημένος, καὶ χρώμενος τάξει τῇ κατὰ τὸ συμφέρον καὶ μετὰ τοῦ σεμνοῦ τὴν χάριν ἔχων. Longinus, cap. 28 de Subl., Demosthenem inter et Hyperidem comparationem instituit.

tanta vis in eo, tam densa omnia[1], ita quibusdam[2] nervis intenta sunt, tam nihil otiosum, is dicendi modus, ut nec quod desit in eo, nec quod redundet[3] invenias.

77 Plenior[4] *Æschines*, et magis fusus, et grandiori similis, quo minus strictus est; carnis tamen plus habet, minus lacertorum[5]. Dulcis inprimis et acutus[6] *Hyperides*; sed minoribus causis[7], ut non dixerim utilior, magis

Vide præsertim quid de Demosthene et Cicerone sentiant noster *Fénélon*, *Lettre à l'Acad. franç.*, *sect.* IV; et *Maury*, *Essai sur l'éloquence de la chaire*, *vol.* I, *sect.* XV. En. — *Lex orandi*. Turic., *lexoran*.

1. *Tam densa omnia*. Hoc *densi*, vel *crebri* vocabulum frequentat in hisce; vide §§. 68, 73, 102, 106; vide II, 5, 8. Sic et πυκνὸν est ap. Dionys., vol. (Reisk.) V, p. 463, 470; it. συγκεκροτημένη λέξις, p. 538. Hermogenes de Formis, pag. 470, ταῖς πυκνότησι τῶν ἐννοιῶν.

2. *Quibusdam nervis*. Eadem comparandi forma, §. 82, *quamdam... deam*; §. 81, *quodam delphico.... oraculo*.

3. *Invenias*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *invenies*.

4. *Plenior*. Turic., *pleniora*; a sec. manu *planiora*. Vide IX, 4, 34. — Nostri omnes *plenior*. En. — *Plenior*. Recte contra Barthium ad Stat. Theb. VIII, 683, defendit nostram vocem Burmannus, ne reponatur, quod vult ille, *planior*. Neque enim quidquam magis proprie opponitur *stricto* et *gracili* quam *plenum*, velut, indicante Burmann., Ovid. Art. am. II: 661: « Dic habilem, quæcunque brevis, « quæ turgida, plenam. » Et Rem. 327, « Turgida, si plena est, si fusca « est, nigra vocetur. » Quint. Declam. VII, p. Bip. 140, « solidum « plenumque corpus. » Ubi *plus carnis*, ibi *plenius* corpus.

5. *Minus lacertorum*; sic Turic. Flor. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Basil. Reliqui *l. m.* — Eadem nostri. En.

6. *Hyperides*. Qui hoc de minoribus causis Hyperidis ingenio accommodatis diserte dicat præter Nostrum, non invenio. Eo tamen tendunt fere quæ leguntur apud Dionysium (p. 434 seq.); Hermogenem (p. 420, 491); Longinum, c. 34; Ciceronem de Or. III, 7; Or. 26, 31. De Lysia quidem sic censet Dionysius, p. 488, 542; et Cicero de opt. gen. Oratt., c. 3 extr. Dolendum est autem, illam quam Dionysius promisit Hyperidis, Demosthenis et Æschinis censuram desiderari: vide p. 451, 629. Funebris ejus laudationis fragmentum a Stobæo servatum, p. 618 (ed. Gesn.) merito certatim laudant VV. DD. In quo pro hisce ὅμως δὲ χρὴ θαῤῥεῖν καὶ τῆς λύπης παραινῶν εἰς τὸ ἐνδεχόμενον legendum suspicor... τῇ λύπῃ π., aut τῆς λύπης παραιρεῖν.... Si Libanio credimus, Hyperideam esse, non Demostheneam, orationem περὶ τῶν πρὸς Ἀλέξανδρον συνθηκῶν, satis illa ostendit leniorem quam est Demost. characterem.

7. *Minoribus causis*. Turic. Flor.

par. His ætate *Lysias*[1] major, subtilis atque elegans, et 78
quo nihil, si oratori satis[2] esset[3] docere, quæras perfectius: nihil enim est inane, nihil arcessitum; puro tamen fonti, quam magno flumini propior. *Isocrates*[4] in di- 79
verso[5] genere dicendi nitidus et comptus, et palæstræ, quam pugnæ magis accommodatus, omnes dicendi veneres sectatus est; nec immerito: auditoriis[6] enim [7]se, non judiciis[8] compararat[9]; in inventione facilis, honesti studiosus; in compositione adeo diligens, ut cura ejus reprehendatur. Neque ego in his, de quibus locu- 80
tus sum [10], has solas virtutes, sed has præcipuas puto; nec cæteros parum fuisse magnos: quin etiam [11]*Phalerea* illum *Demetrium*, quamquam is primus[12] inclinasse

(hic a pr. manu) omittunt cum Alm.; a quo *sed* quoque abesse narrant.

1. *Lysias*. Vide Cicer. Orat. 9; Dionys. Halic.; Longinum de Subl., capp. 16 et 29. Ed.

2. *Satis esset*. At non est. Vide lib. IV, cap. 5, §. 6.

3. *Esset*. Turic. Camp., *est*. Reliqui *sit*. Nostrum e conjectura. Vide lib. I, cap. 8, §. 5.

4. *Isocrates*. Non opus erat eum Capper. apponere locum Dionysii (p. 432); qui etsi non alienus ab hoc ipso Nostri, non tamen adeo congruit, ut possit Quintilianeus inde expressus videri. Est copiosius præterea de Isocrate Dionysii judicium (p. 534-585), multa et ipsum continens huc facientia. — De *Isocrate*, vide quoque Ciceronem de Orat., lib. II, cap. 22; Plin. VI, Epist. 29; *Thomas, Essai sur les éloges*. Ed.

5. *In diverso*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *judici verso*.

6. *Auditoriis*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *audituris*. Guelferb., *Auditoribus*. Vossius 3, *auditoris*.

7. *Se, non*. Turic., *venit*. Flor., *venum*; a sec. manu nil nisi *non*.

8. *Judiciis*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *judicis*.

9. *Compararat*. Turic. Florent. Guelf. Camp., *comparat*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. (exc. Loc. Ven.) acc. Leid. Gibs. Obr. — Eadem nostri. Ed.

10. *Locutus sum*; sic Turic. Camp. Reliqui *s. l.*

11. *Phalerea illum*; sic Voss. 1, 3. *Phalere attillum*, Turic.; a sec. manu *p. atilii*; item *demetrii*. Reliqui *Phalereum illum*. Guelf. Camp., *Phalerium* i. — Hic Demetrius cognomine Phalereus a Phalero, portu atticæ regionis, orationes et historias scripsit, quæ ad nos non pervenerunt. Liber de Rhetorica, cui Demetrii nomen apponitur, vulgo tribuitur Dionysio Halicarn. Ed.

12. *Is primus*. Turic. Flor., *is primum*. — *Is primus inclinasse... dicitur*. Vide Cic. Brut. 9: « Hic primus inflexit orationem. »

eloquentiam[1] dicitur, multum ingenii habuisse et facundiæ fateor, vel ob hoc memoria dignum, quod ultimus est fere ex Atticis, qui dici possit orator; quem tamen in illo medio[2] genere dicendi præfert[3] omnibus
81 Cicero. Philosophorum, ex quibus plurimum se[4] traxisse eloquentiæ M. Tullius confitetur[5], quis dubitet *Platonem*[6] esse præcipuum, sive acumine disserendi, sive eloquendi facultate divina quadam et Homerica? multum enim supra prosam orationem, et[7] quam pedestrem[8] Græci vocant, surgit; ut mihi non hominis ingenio, sed quodam[9] delphico[10] videatur oraculo[11] instinc-
82 tus. Quid ego commemorem *Xenophontis* illam [12]jucun-

1. *Eloquentiam*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *eloquentiæ*.

2. *Medio*. Flor. (a sec. manu) Guelf., *mediocri*, cum Voss. 1, 3. — Eadem nostri. Ed.

3. *Præfert.... Cicero*. « Respicit, « puto, quod jam observatum Al« melovenio, ad Orat. 27, qui et « alia quoque illius elogia citat ex « de Orat. II, 23; et Offic. I, 1. » Gesnerus. — Adde Leg. III, 6; Fin. V, 19. De medio genere dicendi, vide §. 52.

4. *Traxisse*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *transisse*. — Nostri *traxisse*. Put. solus omittit. Ed.

5. *M. Tullius confitetur*. Vide Orat. 3: « Fateor me oratorem, si « modo sim, aut etiam quicunque « sim, non ex rhetorum officinis, « sed ex Academiæ spatiis exsti« tisse. »

6. *Dubitet Platonem*. Turic. Flor. Camp. inserunt *et*. Guelf., *dubitat P.*

7. *Et quam pedestrem*. Parum placet conjunctio *et*, cujus nullam hic idoneam vim agnosco.

8. *Pedestrem*. Πεζὸν λόγον, quibus verbis (monente Capper.) non prosam tantum orationem intelligere possumus, sed poeticum etiam sermonem, qui prosaico sit similis; cujus fere modi est comicorum elocutio: hoc sensu dixit Lucianus, Ἀτραγῴδη πάντα καὶ πεζὰ καὶ δημοτικά· et Horat. in Art. poet., v. 95, *Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri*. Ed.

9. *Quodam*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *quædam*.

10. *Delphico... oraculo*. Laudant Cic. Brut. 31, ubi cum Jove comparatur Plato. Adde Cic. Legg. II, 7; de Orat. III, 4. Valde similis sententiæ figura de Legg. I, 22: « præcepti tanta vis.... ut ea non « homini cuipiam, sed delphico deo « tribueretur. »

11. *Oraculo instinctus*. Turicens. Flor., o. *de instrictus*. Ille a sec. manu o. *dei instructus*; hic *de instinctus*. Camp., *oraculo dei instinctus*. Ex Almelov. nil affertur, nisi *instrictus*.

12. *Illam jucunditatem*; sic Turic. Flor. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.)

ditatem inaffectatam, sed quam nulla consequi[1] affectatio possit? ut ipsæ sermonem[2] finxisse Gratiæ videantur, et, quod de Pericle[3] veteris comœdiæ[4] testimonium est, in hunc transferri justissime possit, in labris[5] ejus sedisse quamdam persuadendi deam. Quid reliquorum 83
Socraticorum elegantiam[6]? quid *Aristotelem?* quem dubito scientia rerum, an scriptorum copia, an eloquendi suavitate[7], an inventionum acumine, an varietate operum, clariorem putem: nam in *Theophrasto*, tam est loquendi nitor[8] ille divinus, ut ex eo nomen

Camp. cum edd. ante Gryph. Reliqui *jucunditatem illam*.

1. *Consequi offectatio possit;* sic Turic. Flor. (uterque tamen *adf.*) Camp. *Possit affectotio sequi*, Guelf. cum Voss. 1, 3. *A. cons. p.*, Goth. Jens. cum edd. ante Basil. Reliqui *p. a. c.*

2. *Sermonem finxisse Gratiæ;* sic Turic. Flor. *S. g. f.*, Goth. Camp. Ald. Bad. *Fluxisse s. g.*, Guelf. *Ipse s. græcis f. videatur*, Jens. cum edd. ante Ald. quod recte improbat Badius, qui et *ipsi* non male scribi posse monet. Singularem *videatur* et Turic. (a sec. manu) et Goth. — Nostri *ut ipsæ sermonem Gratiæ finxisse*, nisi quod Put. Prat. RR. 14, 15 τὸ *finxisse* ponunt ante *sermonem*. Ed.

3. *De Pericle.... testimonium.* Guelf., *de veteri peride t.;* item *comœdiæ*, omittente Voss. 1; *peride* autem dante Voss. 3.

4. *Veteris comœdiæ testimonium.* Locus est notissimus Eupolidis in Δήμοις comœdia. Vide Plin. Ep. I, 20, ibique Gesn. Vide et nos ad Quint. II, 16, 19, ubi ponitur locus Aristophaneus, ad quem ipsos hosce Eupolidis versus profert scholiastes. Ciceroni commemorantur in Bruto, c. 9, 15.

5. *Labris.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *loboribus*, cum Alm. E Voss. 2, *laboris;* nil tale Gothan. (vide § 74; item 86).

6. *Elegantiam*. Turic. Flor., *elegentium*. Ille a sec. manu *elegantium;* hic nostrum.

7. *Eloquendi suovitate.* Turicens. Flor. (hic a pr. manu) e. *usus s.*, cum Goth. Voss. 2. *E. vis s.*, Alm. *E. usu s.*, Guelferb. cum Voss. 3, Jens. Tarv.

8. *Loquendi nitor;* sic Turicens. Flor. (hic a pr. manu) cum Alm. Omittit *est* Guelf. dans *eloq.* Sed *loquendi* totum desiderat Veneta. Reliqui *eloquendi n.* — *Loquendi nitor.* Quum variandi causa, tum quia magis sermone familiari quam scriptis meruisse hoc nomen videtur Theophrastus, *loquendi* quam *eloquendi* maluisse Quintilianum suspicor. Vide IX, 4, 147. Miras loquendi delicias sectatum vides apud Nostrum VIII, 1, 2; sed et vestitus cultosque apud Athenæum I, p. 21, a., indicante Almelovenio. De nomine, quo suum Tyrtami mutavit, vide Diog. Laert. V, 38. —

84 quoque traxisse dicatur. Minus indulsere eloquentiæ
stoici[1] veteres: sed quum honesta suaserunt, tum in
colligendo[2] probandoque[3], quæ instituerant[4], plurimum valuerunt[5]; rebus tamen acuti magis, quam, id
85 quod sane[6] non affectant[7], oratione magnifici[8]. Idem
nobis per romanos quoque auctores ordo ducendus est:
itaque ut apud illos Homerus[9], sic apud nos[10] *Virgilius*
auspicatissimum dederit exordium, omnium ejus generis poetarum, græcorum nostrorumque[11], haud dubie
86 proximus. Utor enim[12] verbis iisdem, quæ ex Afro[13] Do-

Facilius aliquanto fuerit, si pro *tam est* scribatur *tantus est*.

1. *Stoici*. Turic., *hystori*; à sec. manu *hystorici*. Flor., *hystoriæ*; sed et *eloquentiæ* omittit a prima manu; a secunda ipsam nostram reponit scripturam.

2. *Colligendo*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *coligendo*. Hic a sec., *eligendo*, et sic Jens. cum edd. postt. ante Ald. acc. Bad. Colon. Paris. Colin. — Nostri *colligendo*, except. R. 12, qui *eligendo*. Ed.

3. *Probandoque, quæ*. Turicens. om., *quæ*; Guelf. encliticam cum Voss. 3. *Probandoque quod*, Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp. cum edd. ante Ald. acc. Bad. Placet. — *Stoici... colligendo probandoque*. Vide lib. II, cap. 20, §. 7.

4. *Instituerant*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *institueram*.

5. *Valuerunt*. Guelf. omittit cum Voss. 3.

6. *Sane*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *sene*.

7. *Affectant*. Turic. Flor., *adfecti tacuerunt*. Ille a sec. manu *affecti tacuerunt*, hic nostrum ipsum. Camp., *affectaverunt*. Goth., *affectarunt*, cum Basil. et editt. posterr. ante Obr., acc. Roll. — Vall. lib., *affectaverunt*. RR. 8, 9, 14, 15, *affectarunt*. Cæteri *affectant*. Ed.

8. *Magnifici*. *Idem*. Guelf. inserit *Quid romanorum?* cum Jens. (err. Gesn). et edd. postt. ante Ald. *Qui romanorum* inserit Voss. 3. — Eadem nostri. Ed.

9. *Homerus*, sic. Turic. Flor. (hic quidem *sit*) *homeros sit s.* a pr. uterque manu. Græcam formam retinet Turic. et habet Alm.

10. *Apud nos Virgilius*. Turicens. omittit *nos*, mox pro eo reponit *romanos*, et idem pro *nos* Camp. A pr. manu Flor. omittit *apud*.

11. *Nostrorum que, haud*; sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Ald., acc. Basil. Reliqui, Regio jubente, inserunt *illi*. — Inserit quoque solus Put. a secunda manu. Ed.

12. *Utor*; sic Turicens. Flor. *Ut*, Guelf. cum Voss. 3. Reliqui *Utar*. — *Utor enim*. Quare *proximum* appellarit, tuetur se auctoritate Domitii; nec opus igitur *utar* scribere cum recentioribus, quum nihil novi mox proferat.

13. *Ex Afro*. Præpositionem a pr.

mitio juvenis excepi[1]; qui mihi interroganti, quem Homero crederet maxime accedere, *Secundus*, inquit, *est Virgilius, propior tamen primo, quam tertio*: et hercule[2] ut illi[3] naturæ cælesti[4] atque immortali cesserimus, ita curæ et diligentiæ vel ideo[5] in hoc plus est, quod ei fuit magis laborandum; et quantum[6] eminentibus[7] vincimur, fortasse æqualitate[8] pensamus. Cæteri omnes longe[9] sequentur[10]: nam *Macer*[11] et *Lu-* 87

manu omittunt Turic. Flor. *Quæ desiderate* narratur Alm. *Ab A.*, Jens. cum edd. posterr. ante Basil. — *Quæ ex Afro... excepi*. Parum tersa oratio. In *accedendo*, vide lib. VI. cap. 2, §. 35.

1. *Excepi*; sic Turic. Camp. cum Alm. Voss. 1, 3, et edd. ante Basil. (nisi quod Veneta *cepi*). Turicens. Flor. (a pr. manu uterque) *excipi*. Reliqui *accepi*. Malim sine præpos. *quæ Afro... elicui.* — Nostri habent alii *accepi*, alii *excepi*. Eo.

2. *Hercule;* sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Vide V, 12, 16; X, 2, 3. Reliqui *hercle.* — Eadem nostri. Præterea Prat., *et certe*. Eo.

3. *Ut illi*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *cum i.*, cum Goth. — *Ut... cesserimus, ita*. Cave conjunctivum repetas ab *ut;* est indefinite positus pro eo: *cedendum est*. Usus autem satis frequens Latinorum in comparandis suis et Græcorum, aliorumve virtutibus, gentem suam suosque cives prima pluralis numeri persona designandi. Vide §§. 93, 99, 107. Ita Tacit. Ann. I, 50; II, 3 bis. Agitur ipsorum qui scribunt res, quum decertat Romanus cum alius populi cive.

4. *Cœlesti.... immortali*. Guelf., c. *atque divinæ*, cum Voss. 2 (vide §. 82; it. 88). Sed Camp., *divinæ atque c.*, cum Ald. Basil. (nisi quod hæc *divine at*). Vide V, 10, 91, et hic §. 95. Sic et X, 1, 5, *ergo* (cum edd. posterr. ante Ald.) pro *igitur;* item lib. X, cap. 4, §. 4.

5. *Ideo*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *idoneo*.

6. *Quantum*. Guelferb., *quanto plus*, cum Jens. et edd. posterr. ante Ald., acc. Basil. *Quanto*, Ald. Obr. — Eadem nostri. Eo.

7. *Eminentibus;* sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Reliqui *eminentioribus*. — Eadem nostri. Eo.

8. *Æqualitate*. « *Æqualitatem* « interpretor *æquabilitatem*. » Gesnerus. Vide §. 54: « *æquali* qua« dam mediocritate. » Virgilius nunquam infra se descendit, quod Homero tacite quidem hic imputatur. Vide etiam dicta nobis de nomine *æqualius* ad lib. III, cap. 6, §. 60.

9. *Longe*. Turic. omittit.

10. *Sequentur*. Camp. Obr., *sequuntur*; male. — Nostrorum pars maxima *sequuntur*. Eo.

11. *Macer et Lucretius*. Vide §. 56; item de Lucretio I, 4, 4, unde apparet, quare difficilis appelletur. Vide et not. nostr. ad I, 8, 8. Recte autem Burmann. monet idem operis propositum respicientem Ovidium *sublimem* appellare Lucretium

cretius[1] legendi quidem, sed non ut phrasin[2], id est, corpus eloquentiæ faciant; elegantes[3] in sua quisque materia, sed alter humilis[4], alter difficilis. *Atacinus Varro*[5] in iis, per quæ nomen est assecutus, interpres operis alieni, non spernendus quidem, verum ad au-
88 gendam[6] facultatem dicendi parum locuples. [7] *Ennium*, sicut sacros vetustate lucos[8], adoremus, in quibus grandia et antiqua robora jam non tantam habent speciem, quantam religionem[9]: propiores alii[10], atque ad hoc, de quo loquimur, magis utiles: lascivus quidem in heroicis[11] quoque *Ovidius*, et nimium amator ingenii

Amor. I, 15, 23. Eadem causa Statio Sylv. II, 7, 76 est « dat furor *arduus* Lucreti. » *Humilis* igitur Macer propter herbarum proprietates, quas carmine consectatur.

1. *Lucretius legendi*. Turic., *L. loquendi*. Flor. (a pr. manu) *L. ejus loquendi*.

2. *Phrasin, id est corpus*. Turic., *pars in idem c.* Flor. (a pr. manu) *pars in i. e. c.* Guelf., *ph. i. e. ut c.*, cum Jenson. (tac. Geso.) et editt. posterr. ante Bad.

3. *Elegantes*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *legentes*, cum Alm.

4. *Humilis*. Flor., *luminis*.

5. *Atacinus Varro*. Scribo simplici *t*, contra quidem libros plerosque, sed auctore Horatio Serm. I, 10, 46. Vide Quint. I, 5, 18, sed inprimis Ruhnk. Ep. Cr., p. 199-201. — Hic *Atacinus* dictus ab Atace, vico Galliæ narbonensis, *Argonautica* Apollonii Rhodii in latinum vertit, ann. 45 ante J. C. De hoc opere Ovid. Amor. I, 15, dixit: *Varronem primamque ratem quæ nesciat ætas*; et Propert. II, 34, *Hæc quoque perfecto ludebat Jasone Varro, Varro Leucadiæ maxima cura suæ*. Idem Varro bellum, quod J. Cæsar cum Sequanis gessit, cantare tentavit. Ed.

6. *Verum ad augendam*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *verus augendam*.

7. *Ennium*. Hic Rudiis prope Tarentum oriundus, a. U. c. 515, tragœdias, epicum carmen, satiras scripsit. Cujus poetæ fragmenta tantum exstant. Ed.

8. *Vetustate lucos*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *vetus tamen locus*. Ille a sec. manu *vetustatem locutos*.

9. *Ennium... religionem*. Miranda elocutionis in Nostro proprietas et majestas. Vide nos ad I, 8, 8.

10. *Alii, atque ad hoc, de quo loquimur*; ita Guelf. cum Alm. Voss. 1, 3, Basil. *Aliasque ad hoc de qua loquamur*, Turic.; a sec. manu *a. atque ad hanc de qua loquimur*, et sic Flor. Camp. cum Goth. Voss. 2, Locat. Venet. Busc. *Ad hanc atque de qua l.*, Jens. Tarv. *Alii ad hanc phrasin de qua l.*, Ald. Reliqui *a. a. a. hanc phrasin de qua l.* — Eadem nostri. Ed.

11. *Heroicis*. Turic. Flor. (a pr.

sui; laudandus tamen partibus [1]. *Cornelius* [2] autem *Severus*, etiamsi [3] versificator [4] quam poeta melior, si tamen, ut est dictum [5], ad exemplar [6] primi libri bellum sicu- 89

manu uterque) erois. Ex Alm., *ereis*. Quid sit quod e Voss. 3, quasi varians scriptura ipsum nostrum profertur *heroicis*, non exputo. Fateor mihi aliquam de nostra scriptura suspicionem subnasci (vide §. 51). An et hic fuit *epicis*? Nisi materiam magis quam metrum respexisset Noster, non profecto lasciviam notasset, quam nemo in versu hexametro erat miraturus, quum tot sint satirarum hexametri nequitiis referti. An voluit aliquam Heroidum mentionem injicere? Non puto. Neque enim in elegiis quisquam luxuriantis ingenii delicias magnopere improbabit, si maxime alienas a matronarum heroicarum dignitate. *Epica* profecto metamorphoses potuerunt appellari, quarum Noster alibi quoque tetigit levitatem et lusus IV, 1, 77. — *Heroicis*. De *Ovidio* nota omnia, dignus tamen inprimis, cujus de hoc poeta prodita conferantur, Seneca pater Controv. II, 10. Philippus quidem Melanthon natura gravem et tetricum hic agnoscit Quint., cui Ovidius *partibus* modo *laudandus* sit visus; esse enim *totum laudandum*.

1. *Tamen partibus;* sic Turicens. Flor. cum Alm. Basil. Sed a sec. manu Flor., *t. parcius*, et sic Camp. cum Goth. et edd. a Jens. ad Basil. *Laudandis partibus* sine conjunctione Guelf. E Voss. 3, *laudandus partibus*. Voss. 2, *laudandus in partibus* (vide 86; it. 89). Reliqui *t. in p.* Præpositio omittitur etiam IX, 9, 111. — Eadem nostri. Ed.

2. *Cornelius... Severus*. Vide Voss. de Historr. Latt., p. 109. Si propter locum de Cicerone a Seneca patre prolatum, Suasor. 6, Jos. Scaliger conjectabat, pro *siculum* in Nostro reponendum esse *civile* bellum, poterat vicissim, id quod monent Colomesius et Gesnerus, Ætnæ illa descriptio, quam adhuc terimus, commemorata Senecæ filio, Epist. 79, suspicionem injicere particulæ ex illo opere *siculæ expeditionis* decerptæ. Carminis Severiani titulum non memorat scholiastes Persii ad I, 95.

3. *Etiamsi*. Turicens., *etiam sit*. Guelf., *etiam sic*, cum Voss. 3. Fateor mihi tersiorem videri orationem, si reponatur *etiamsi sit*, propter illud quod mox infertur alterum *si tamen*. Camp., *et si*.

4. *Versificator... poeta*. Voltarius noster magni Racinii filium, ut is a patre secerneretur, haud illepide sic nuncupabat : *Le versificateur Racine, fils du grand poëte Racine*. Ed.

5. *Ut est dictum*. Nihil ego hic significari existimo, nisi communem et pervulgatum inter homines istius, vel superioris temporis sermonem, qui de opere Severi ita judicaverint. Non opus igitur requirere, a quo tandem *hoc dictum sit*, multo minus etiam memoriam torquere, ut is in opere Quintilianeo locus inveniatur. Neque enim solet ita sua *dicta* designare.

6. *Exemplar*. Turic., *exempla*. Goth., *exemplum*, cum Vall. (cujus quum nulla ap. Badium sit mentio, suspicor esse in Voss. 2 (vide §. 88;

lum[1] perscripsisset[2], vindicaret sibi jure secundum locum[3]: sed eum[4] consummari mors immatura non passa est: puerilia tamen ejus opera et maximam indolem ostendunt et admirabilem[5], præcipue in ætate illa, recti generis voluntatem. Multum in *Valerio*[6] *Flacco*, nuper amisimus. Vehemens et poeticum[7] ingenium *Saleii*[8] *Bassi* fuit, nec ipsum senectute maturum[9]. *Ra-*

item 91). — Nostri *ad exemplar*, exc. Vall. lib. RR. 8, 9, qui *ad exemplum*. Ed.

1. *Bellum siculum*; sic omnes nostri Codd. non autem *civile*, ut legendum conjectabat Scaliger. Vide pag. 73, not. 2. Ed.

2. *Perscripsisset*. Turic. (a prima manu) *præscripsisset*.

3. *Secundum locum*. Inter epicos latinos a Virgilio.

4. *Sed* eum. Florent., *ferrenum*. Guelf., *Uarrenum*. Voss. 1, 3, *farrenum*. Almel., *Terrenum*. Basil., *Varenum*, cum Gryph. marg. Steph. Ricc. « Latere hic poetam aliquem « certum mihi est; sed quia ille « raptus in prima ætate, paucis « forte notus et memoratus fuit. « *Varenum* si legatur, forte » (fortasse) « ille fuit, vel ipsi gentilis, « quem a Cicerone defensum sæpe « apud Fabium nostrum legimus. « Varenum accusatum a Bithynis « memorat Plinius, VII, c. 6; sed « quem hic intelligi vix puto. » Burmann. « Quum Guthanus et primæ « editiones consentiant, et præterea « videantur hæc Severo Cornelio « convenire, ut de quo modo dixe- « rit, eum *ad exemplar primi libri* « *bellum siculum non perscripsisse*: « nescio an opus sit quærere, quod « forte » (fortasse) « nusquam est. » Gesner. Turicensem, summæ auctoritatis librum, commemorari non video. Vide 63; item procemium nostrum tertio volumini præmissum (pag. 2 et seqq. hujusce editionis). A Mediolanensibus duobus nihil opis exspectandum, quorum uterque mutilus est in nostro loco. Nec tamen dubito, quin verum viderit Burmannus. Eum, quem modo *versificatorem* appellarat, tantis profecto laudibus Quintilian. non mactavit. Quis vel Bentleius, vel Ruhnkenius, vel Porsonus nobis eum demonstraturus est, qui hic delitescit?

5. *Admirabilem*; sic Turic. Flor. Camp. cum Goth. Voss. 2, Almel. Bodl. et editt. ante Basil. Reliqui *mirabilem*. — Eadem nostri. Ed.

6. *In Valerio Flacco*. Vide Fabr. Bibl. Lat., ed. Ern., vol. II, p. 250 seqq. Maligne hic laudatum poetam criminatur is, qui multa in hoc super poetis judicio Quintilianeo reprehendit, Caspar Barthius Advers. lib. LVI, cap. 11; item ad Stat. Theb. VI, 93; X, 700.

7. *Ingenium Saleii Bassi*. Vide nos ad lib. VI, Procem. 3.

8. *Saleii*. Flor., *sali*. Camp., *Salei*, cum Rusc. Ald. Bad. Basil. Sed Gothan., *Salii*, cum Jens. Tarv. Voss. 2, Palat. Gebh. *Syllæ*, Guelf. cum Voss. 1, 3, quamquam hi *sile*.

9. *Senectute maturum*. Turicens.,

birius[1] ac *Pedo*[2] non indigni cognitione, si vacet. *Lucanus*[3] ardens, et concitatus, et sententiis clarissimus, et, ut dicam quod sentio, magis oratoribus quam poetis annumerandus[4]. Hos nominavimus, quia Germanicum 91

s. ma turbi; a sec. manu *senectus maturavit*, cum Barthii Cod. Bodl. Andreana, et sic haud dubie Palat. Gebh. Sed Flor. (a pr. manu) *s. turbit*. Colinæi et Vidovæi edd., *s. maturuit;* et hoc inesse suspicor Turic. et Flor. In hac autem scriptura an sit reprehensio, qualem vulgo agnoscunt in recepta, merito dubitatur. Res manifesta foret, si pro *ipsum* legeretur *ipsa*, ut ne ipsa quidem senectus attulisse ejus ingenio maturitatem diceretur. Nunc, quæ est Gebhardi sententia, potest sane intelligi immaturæ tantum mortis significatio, et habet « nec « ipsum » quo referatur, si memineris, illum sive Varenum, sive Cornelium Severum ante diem mortuum modo narrari, idemque in Valerio Flacco ostendi. Fatendum tamen ingratum esse asyndeton in verbo *maturuit*, orationem autem tersiorem et molliorem in recepta; quamquam vel ipsa hæc, propter illud *nec ipsum*, potest nonnisi in juventute exstinctum Saleium testari. Quo tamen ordine recensetur, totusque dicentis de eo habitus is fere est, ut colligas, non valde laudabilem ei visum Saleium. In Epist. ad Tryph. 1. Pro *maturuisse* Flor. (a pr. manu) Guelf. Jens. (tacente Gesn.) Tarv. Ald., *maturavisse*.

1. *Rabirius*. Hic; qui carmine persecutus est bellum actiacum, aliquot scriptoribus cum eximia laude memoratur, velut Ovidio (Pont. IV, 16, 5), et Velleio II, 36, et L. Seneca (Benef. VI, 3). Vide Voss. de Historr. Lat. I, 21. Nihil ejus reliquum.

2. *Pedo*. Vide VI, 3, 61. Ejusdem Theseida, quæ et ipsa intercidit, demonstrat Ovid. Pont. IV, 10, 71. Versus de navigatione Germanici profert M. Seneca Suasor. 1. Vide idem Voss. de Poett. Latt., p. 32.

3. *Lucanus*. Nota de hoc omnia. Alii historicis eum potius quam poetis annumerant. Serv. ad Æneid. I, 386. « Lucanus ideo in numero « poetarum esse non meruit, quia « videtur historiam composuisse, « non poema. » Vide interprr. ad Petron. 118, et nos ad III, 8, 23. Sed hic consule not. seq.

4. *Annumerandus*. Turic., *mitandus;* a sec. manu *imitandus*, et sic Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm. Bodl. Bal. Voss. 1, 2, 3, Vall. Bad. Basil. Gryph. marg.; item Vasc. Steph. Obr. *Numerandus*, Jens. (tac. Gesn.) cum editt. posterr. ante Gryph. Quam scripturam Regio probatam Badius (cui accedere Gallæum narrat Burmannus) recte ferendam negat, vel enim *inter oratores*, vel *oratoribus annumerandus* scribendum fuisse. Præfert igitur quod dant MSS. cui firmando adhibet Gallæus locum, X, 2, 21; non male ille. Quamquam, fateor, tersius aliquanto magisque explere animum lectoris videtur, quod nunc legimus, ita tamen ut in hac ratione scribere malim « *sed*, « ut dicam quod sentio. » Quomodo autem hæc scriptura, si ipsa fuit Quintiliani, abire potuerit in eam,

Augustum [1] ab institutis studiis deflexit cura terrarum, parumque diis [2] visum est, esse eum maximum poetarum: quid tamen his [3] ipsis ejus operibus, in quæ, donato [4] imperio, juvenis secesserat [5], sublimius, doctius, omnibus denique numeris præstantius? quis enim caneret bella melius, quam qui sic gerit [6]? quem præ-

quam præferunt antiquissimi quique libri, non exputo. Est tamen præterea, quod avertat a vulgata: fit enim clausula hexametri plena in hac; quod secus est in *imitandus*. Acutioribus itaque locum hunc relinquo. — Nostri *imitandus*, exc. R. 10, qui *mutandus;* nimirum pro *imitandus*. Ed.

1. *Germanicum Augustum*. Diu est quum viderunt VV. DD. de Germanici Arateis hic nequaquam esse cogitandum, sed solum demonstrari Domitianum imperatorem, de ejus poetica laude vide nos ad IV, proœm. 3. Poetas, qui eum adulati sint hoc nomine, refert Dodwellus Annal. Quintil., §. 14 hosce; Sil. Ital. III, 618-20; Valer. Flacc. I, 12; Martial. VIII, 82. — Hic Spaldingio accedit Rollinus qui sic: « Domitianum imperatorem intelligit, qui *Germanicus* dici voluit, quasi Germaniam domuisset. » Ed.

2. *Parumque diis*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *parum quæ his*. Alm., *parumque his*, et sic Camp. Sed Guelf. omittit encliticam cum Voss. 3. Scribendum censeo *dis*, monosyllabo.

3. *Tamen his;* sic Turic. Flor. Camp. Reliqui *t. iis*. Guelf., *his* om.

4. *Donato;* sic Turicens. Flor. Guelf. cum Goth. (non Jens. err. Gesn.) Bodl. Voss. 1, 3, Basil. Gesn. Bip. Sed pro *in quæ donata* Voss. 2 *iniquæ donatus*, quorum prius et Goth. (tac. Gesn.). Vide §. 89; item 109. Sed suspicor male excerptum Voss. 2. Editorum primus Camp., *donatus*, et sic reliqui. — Sic quoque plerique nostri. Put. Prat. RR. 7, 14, 15, *donato imperio*. Ed. — *Donato imperio*. « *Donato imperio* militari, condonato tum suspicionibus fratris, tum suo in optimarum artium studia amori, *in opera* poetica, h. e., ad ea elaboranda, a strepitu rerum gerendarum secesserat Domitianus. » Gesnerus. Illustrantur hæc locis Taciti et Suetonii supra a me citatis. Valde geminus Quintilianeo adulandi color est apud Statium Achill. I, 15, 16. « cui geminæ florent vatumque ducumque Certatim laurus; olim dolet altera vinci. »

5. *Secesserat*. Hoc e Lipsii conjectura (ad Tacit. Hist. IV, 86) dedi post Gesn. Bip. Libri omnes *successerat*. Vide Drakenb. ad Liv. II, 50, 3.

6. *Gerit;* sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Vall. Camp. Ald. et edd. posterr. ante Burm., acc. Bip. Reliqui *egerit*. Burmannus, curiosus insolentioris verbi, appellat Gronovium in Obss. II, 3, p. 178, docentem exemplis, *agere* quoque *bellum* dici ab antiquis (add. Oudend. ad Suet. Cæs. 45) nec attendit (id quod negat etiam) bellorum, quæ, quoad rei publicæ præest, adhuc gerat Domitianus, fieri mentionem, non eorum quæ *egerit*. Ges-

sidentes[1] studiis deæ propius[2] audirent? cui magis suas artes aperiret familiare[3] numen Minerva? [4] dicent hæc plenius futura secula[5]: nunc enim [6] cæterarum 92
fulgore virtutum laus ista præstringitur; nos tamen sacra litterarum colentes feras[7], Cæsar, si non [8] tacitum hoc præterimus[9], et Virgiliano certe versu testamur,

Inter victrices[10] hederam tibi serpere lauros.

Elegia quoque[11] Græcos[12] provocamus, cujus mihi ter- 93
sus atque elegans maxime videtur auctor *Tibullus:* sunt qui *Propertium* malint: *Ovidius* utroque lascivior; sicut

nerus, recta probans, librum suum securios inspexit. Probabat Regius Codd. scripturam *gerit*, non suam emendationem reponebat. Vid. Drakenb. ad Liv. Epit. 49, p. 957. — Nostri Codd., *gerit*, except. R. 8, qui *gesserit*. Ed.

1. *Præsidentes studiis deas tam prope audientes* imperatorem recte Gesnerus refert ad agonem musicum, quem instituit ille auctore Suet. Dom. 4. Vide Stat. Sylv. III, 5, 28, 31-33; et Nostr. lib. IX, cap. 4, §. 11.

2. *Deæ propius.* Turicens., *ea propriis;* a secunda manu *eo propius.* Florentinus (a prima manu) *ea p.*, cum Alm.

3. *Familiare numen Minerva;* sic Flor. Basil. Sed Turic., *familia rennum minerva;* a sec. manu *familiarem ennium minervæ.* Guelf., *f. nomen Minerva.* Stoer. Chouet. Leid., *f. nomen Minervæ.* Reliqui *f. numen Minervæ*, quorum et Bal. — *Familiare numen Minerva.* Se enim Minervæ filium jactabat Domitianus, quam in rem narrat Philostratus Vit. Apoll. VII, 12, periisse quemdam, ἐπειδὴ θύων ἐν Τάραντι, οὗ ἦρχε, μὴ προσέθηκε ταῖς δημοσίαις εὐχαῖς, ὅτι Δομετιανὸς Ἀθηνᾶς εἴη παῖς.

4. *Dicent.* Turic. (a sec. manu) Guelf., *dicunt.*

5. *Secula.* Omittit Turic.

6. *Cæterarum.* Camp., *exterarum*

7. *Feras.* Guelf., *feres*, cum Voss. 1, 3. — Eadem nostri. Ed.

8. *Tacitum.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *tantum.* Ille a sec., *totum*, quod possit blandiri. — Nostri *non tacitum*, exc. R. 8, qui *non tamen*, et Put. qui *tamen tacitum*, omisso *non.* Ed.

9. *Præterimus.* Guelferbytanus *præteribimus.*

10. *Inter victrices.* Virg. Ecl. VIII, 13, de Pollione.

11. *Elegia quoque.* H. e., non epico solum carmine.

12. *Quoque Græcos;* sic MSS. quos vidi omnes (negligentibus fere iis qui contulerunt) quo sec. Voss. 2, et Vall. cum edd. ante Ald. Regius transposuit *G. q.*, et sic reliqui. — Nostri *quoque Græcos.* Hic nostri et Spald. MSS. consentiunt. Ed.

durior *Gallus*[1]. Satira[2] quidem tota nostra est[3], in qua primus insignem laudem adeptus[4] *Lucilius*[5] quosdam

1. *Gallus.* Vide I, 5, 8. Prodita de eo erudite collegit J. H. Vossius ad Virg. Ecl. VI, 64. Copiosius habes exposita ap. Fabr. Bibl. Lat., ed. Ern. I, p. 425-430.

2. *Satira.* Quid, h. l. scripturæ dent Codd., parum disco. Turic. quidem et Flor. videntur *Satyra*, cum Burm. At Guelf. Goth. CAMP. cum Gesn. per *i*. Vulgo sane per *y*. Vide IX, 3, 9, et Drakenb. ad Liv. VII, 2, 7. Sed mox §. 95. Turic., *satur egenus*, quamquam a secunda manu, *satyræ genus*, ut et reliqui, nisi quod post Gesn. per *i*.

3. *Tota nostra est.* Idem profitetur Diomedes Gramm. III, 482, Putsch. — *Satira* carent Græci, ejusque loco habent antiquam comœdiam: est autem duplex apud Latinos; altera enim constat carminis varietate, quæ est antiquior; altera vitiorum notatione. TURN. — De satirica Græcorum poësi et Romanorum satira operæ pretium erit (monente Capper.) legere Casaubonum in speciali et egregio de hac re opusculo. ED.

4. *Adeptus Lucilius;* sic Turic. Basil. Reliqui inserunt *est*.

5. *Lucilius.* Vix erit cui hic nostro primum loco objiciatur. Ipsi aliquoties a Quint. commemoratum vidimus. Cupidum notitia locorum de eo tractantium instruet Fabr. ab Ern. auctus III, p. 230, 231; add. J. G. Vossium de Poetis Latt., p. 9, 12. Agentem sæpissime et verbosissime de hoc operis sui decessore Horatium habes Serm. I, 4 et 10; II, 1. Qui hic a Nostro improbatur versus Horatianus est I, 4, 11; neque dubium, quin illa *tollendi* ratio sit in expungendo et reprehendendo, non in assumendo, eligendo, probando, ut censuere aliquot post Acronem et Porphyrionem VV. DD., quorum est hic etiam Gedoynus; vide Turneb. Advers. XV, 9, et Burm. ad h. l. Horatius, quum *lutulentus fluat* Lucilius, mirandum esse negat, si *sit quod tollere* ex eo *velis.* Quod sane judicium, ut parum memor est Quint. lectorum sibi in auctoribus (vide VIII, 4, 28), debilitavit immutando, quum faciat dicentem Horatium « *aliquid* « esse quod tollere *possis.* » Sed ipsa ea notatio veteris poetæ, tamquam qui flueret *lutulentus*, movebat stomachum Nostro. *Eruditionem* Lucilii maxime in præceptis linguam spectantibus agnosces, qualia tractavimus I, 6, 8 (et ibi *eruditissimum* appellat Noster) I, 7, 15, 19. Nec Horatius diffitetur, I, 10, 64-66: « fuerit Lucilius.... « limatior.... Quam rudis et Græcis « intacti carminis auctor. » Vide nos ad I, 5, 25. — Buttmannus versum Horatii a Spaldingio male intellectum fuisse sic ostendit: « Si « totus est lutulentus rivus, quo- « modo dici potest *esse in eo* » (recte, opinor, Quint. inserit *aliquid*) « *quod improbes?* Omne illud lutum « *demptum* fortasse velis, *abesse* ve- « lis, non ipse illud *auferre* et *tol-* « *lere*, qui verbi activi infinitivus « ineptam hic faceret orationem. « Accedit quod in altero loco, ubi « hæc sua dicta defendit Horatius » (I Serm., 10, 50) « ita repetat ea: « *At dixi fluere hunc lutulentum*

ita deditos sibi adhuc habet amatores[1], ut eum non ejusdem modo operis auctoribus, sed omnibus poetis præferre non dubitent. Ego quantum ab illis, tantum 94
ab Horatio dissentio, qui *Lucilium fluere*[2] *lutulentum*, et, *esse aliquid, quod tollere possis*, putat: nam[3] eruditio in eo mira, et libertas, atque inde acerbitas, et abunde[4] salis. Multo est[5] tersior ac purus magis *Hora-*

« *sæpe ferentem Plura quidem tollenda relinquendis*. Vides hic eum « aliqua ad mentem suam melius « declarandam addere. Imago de- « sumpta est a flumine violento, « quod lutum, ligna, lapides, et in « his haud pauca quæ usui inser- « vire possunt, quin est, quod aurum « quoque secum rapit. Dictum au- « tem priori loco non sine stoma- « cho ob nimios Lucilii laudatores, « in hunc fere sensum : *In tam lu-* « *tulento flumine mirum sane non* « est *reperiri etiam bona et utilia* « *quædam*. Quod autem posteriori « loco addit *plura quidem relin-* « *quendis*, illud non satis est ex « prima imagine; sed apparet hæc « nunc demum ad minuendam prio- « ris dicti invidiam addi. Quintilia- « nus qui nostro sensu intellexisse « verbum *tollere* videtur, parcam « illam laudem reprehendit; appa- « retque hanc fuisse causam cur « vocem *aliquid*, quæ in Horatii « verbis latet, diserte addiderit. » Ed. — *Lucilius quosdam*; sic Guelf. Basil. (cum Voss. 1, 3) quamquam priorum quidem uterque interpuncto ante, et majuscula littera *Q*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *L. quodam*. Reliqui *L. qui quosdam*.

1. *Amatores*. Basil. sola omittit. Blanditur sane.

2. *Lutulentum*. Guelf., *luculenter*, cum Voss. 1. *Luculentum*, Voss. 3; suspicor 2, nam sic Guth. (tac. Gesn.) CAMP. Sed Jens. (tac. eodem.) *lutulenter*, cum editt. ante Ald. — Nostri habent alii *lutulentum*, alii *lutulenter*. ED.

3. *Nam eruditio*; sic Turic. Flor. CAMP. cum Guth. Voss. 2, et editt. ante Basil. Reliqui inserunt *et*.

4. *Abunde*. Turic. Flor. (hic quidem a pr. manu et *hab*.) CAMP., *abundantia*, cum Alm. Vide IV, 5, 15. — Nostri omnes *abunde*. ED.

5. *Multo est*. Turic., *multum et est*. Flor. CAMP., *multum etiam est*. Guelf., *multum est*, cum Almel. Voss. 3, et editt. ante Ald. Sed Guth., *multo etiam est*, cum Voss. 2. Nostrum et in Voss. 1, ut quidem videtur, etsi turbante aliquid Burmanno. Mirum profecto, quod vetustissimi libri *abunde* non dant, quod sua quidem se commendat latinitate. An fuit « acerbitas et « *abundantia, salis multum etiam?* » Sed ei, qui hoc probarit, docendum fuerit, quid sit *abundantia* sic per se posita, deinde defendenda affectatio structuræ in ultimis istis *salis multum etiam*. Quod mox recurrit *multum*, in Nostro non magnopere moror (vide §. 42); et amplificatio ista comparativi « *multo* « tersior » nimia, fateor, mihi videtur in Quintiliano, non magno qui-

tius, et ad notandos[1] hominum mores præcipuus: multum et veræ gloriæ[2], quamvis uno libro, *Persius* meruit: sunt clari hodieque[3], et qui olim nominabuntur. Alte-

dem Horatii admiratore. — Eadem nostri. Ed.

1. *Ad notandos hominum mores.* Turic.; non *labor ejus amore*, cum Alm. Sed Flor. (vide ad §. 89) Guelf., *nisi labor ejus amore*, cum Goth. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Ald. exc. Camp. qui manifesto nostram dat scripturam. Hæc igitur, quam merito prætulit Regius, ubi inventam, quamquam aliquot exemplaria appellans, non testatos, nobis nunc ab editione principe sola commendatur (in qua hic quidem aliquid consulto mutatum non credo, vide VI, 3, 47; et IX, 4, 113, ubi profecto aliquid interpretationi dedit Camp.); nisi forte fidele est illud Gibsoni in Britannicis suis silentium. « Sunt tamen, qui legant *et* » *in scribendo labor ejus, amore præ-* » *cipuus*; sed non procedit, de ly- « rico enim, in quo de amore labor » sit, paulo post dicet. » Badius. Non male ille; qui *in scribendo*, i. e., describendo, *amore* junxisse videtur. Postrema ejus parum intelligo. Quid enim de *amoris labore* in paucissimis istis, quæ mox sequuntur, de lyrico genere? Reliqui in vocibus *nisi... amore* agnoscunt eam sententiam, quæ supra legitur, VI, 3, 3, ubi nostrum locum designabat Burmannus, me quidem frustra quærente. Poterat ea rectissime poni a Quint. agente de Cicerone suo, de Horatio nequaquam; vide proximam notam et malignam mox ejusdem laudem; item I, 8, 6. Quod qui spectet, eruat fortasse e Turic. scriptura « non enim labor « ejus amore, » i. e., tuto pronunciare possum, *non enim*, etc. Nihili tamen hoc collatum ad nostræ lectionis proprietatem, et veritatem, et elegantiam, quæ unice digna est Quintiliano, nec potuit profecto sic sponte nasci. Quomodo ea lateat in illis Turicensis ductibus, difficile dicto, quamquam nec despero peritum criticum et diplomaticum hoc demonstraturum, si præsertim ad obscuratam scriptionem injuriæ accesserit molesta corrigentis sedulitas, qui illa ex sexto libro huc obtorto collo attraxerit, nixus maxime voce *præcipuus.*

2. *Multum et veræ gloriæ.* Non uno modo accipi potest conjunctio *et*, ut vel adjungat modo Persium Horatio, vel, id quod præfero, valeat *et quidem*, hac sententia: « *multum* gloriæ et quidem *veræ* glo- « riæ. » Est autem conjunctio in omnibus, quantum video, libris. *Meruit* vide ad §. 72. Persium, cujus tenebræ vix poterant delectare Nostrum, cur tanta laude prosequatur, nondum satis intelligo. Neque enim nunc de ipso quæro, verum de Quintiliano eum judicante. Idem quod Noster de Persio sentit Martialis loco notissimo, IV, 29, 7, 8: « Sæpius in libro memoratur « Persius uno, Quam levis in tota « Marsus Amazonide; » ubi un Marsus sit is, de quo egimus ad VI, 3, 102, plurimis locis Martiali ob epigrammatum elegantiam laudatus, merito dubitatur.

3. *Hodieque.* Camp., *hodie quoque*, cum Goth. Voss. 2, et edd.

rum illud[1] etiam[2] prius satiræ genus, sed non sola carminum varietate mixtum condidit *Terentius Varro*, vir Romanorum eruditissimus: plurimos hic libros et doctissimos[3] composuit, peritissimus linguæ latinæ, et omnis antiquitatis, et rerum græcarum[4], nostrarumque,

ante Gryph. Burmannus ablegat ad Gronovii notam in Liv. I, 26, 13, unde a Drakenborchio dimittimur ad Liv. V, 27, 1. — *Nominabuntur*. Turicensis, Florentinus (hic a prima manu) *nominabantur*. Vide 45. — *Sunt.... nominabuntur*. Vide III, 1, 21, unde hujus quoque loci interpretationem pete, si forte hæres. Neque enim dubium, quin utrobique idem testari voluerit Qu. Qui sint autem, quorum hic nomina reticeat Noster, non est dictu facile, ut nec altero loco quisquam divinavit. Juvenalem, cujus fere in mentem venire solet interpretibus, hic non intelligi satis liquet, si vera sunt quæ disputavimus in præf. nostra, tom. I (pag. 8 seqq. hujusce editionis). Intra satiræ autem scriptores omnem hanc, quæ nunc fit, censuram coercitam esse nemo attentior neget; quare nec Martialem cum Almelovenio significatum credam.

1. *Alterum illud... condidit Terentius Varro*. Hanc, quæ est vetus, scripturam probans Gesnerus interpretatur *prius* quasi dictum pro *præstantius*, quum Casauboni ratio (de Sat. II, 2, pag. Ramb. 199) vocandi Varronianam Satiram *priorem*, quia Ennium auctorem habeat, Lucilio majorem, nimis diserte pugnare videatur iis quæ §. 93 dicat Fabius. Hoc quidem mihi adeo manifestum non fit, nec tamen magis quam Gesnerus fido vocabulo *prius* tamquam incorrupto. Ipse dubitat, an ex compendio *posterius* *prius* ortum sit. Quid si *proprium* fuit, ut respiceret Quint. ad significatum illum pristinum *saturæ*, quo leges dicuntur rogari *per saturam*, i. e, *miscellæ* (vide Novell. IV, 1, 43)? In qua ratione *sed* locum optime inveniret; poterat enim videri mixtura ista maxime diversorum carminum consociatione effecta. Casaubonianam loci nostri interpretationem sequitur Dacerius in commentatione de Satira inserta tertio vol. Acad. Inscript. probatus ille Gedoyno in versione francogallica. De Satira Varroniana, vide I, 4, 4. Heinrichius, Kiloniensis philologus (Explanatt. Horatian. procem. 1808, januar. 4) *peregrinum* suadet pro *prius*, voculam *quod* librorum auctoritate confirmari putans.

2. *Etiam... sed;* sic libri omnes et mei, et aliorum ante Ald. qui recepit Regianam emendationem *est et... quod*, cum omnibus rell., exc. Basil. *Est etiam* dare narratur Alm., me quidem incredulo, quum nihil tale sit in Flor. (vide §. 94). *Quod* pro *sed*, nisi ipse dormitavi, habet Camp.

3. *Doctissimos*. Guelf., *eruditissimos*, cum Voss. 3. Vide permutatas ejusdem potestatis voces, §§. 86, 98. — Nostri habent alii *doctissimos*, alii *eruditissimos*. Ed.

4. *Græcarum*. Turicens. (a sec manu) *gettarum*.

4. 6

96 plus tamen scientiæ collaturus [1], quam eloquentiæ. Iambus non sane a Romanis celebratus est, ut [2] proprium opus [3]; quibusdam interpositus [4]; cujus acerbitas in *Catullo, Bibaculo* [5], *Horatio* [6]; quamquam [7] illi [8] epodos intervenire [9] reperiatur [10]. At [11] lyricorum idem *Horatius* fere solus legi [12] dignus: nam et insurgit aliquando, et

1. *Collaturus, quam eloquentiæ.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt, cum Alm.

2. *Ut proprium opus.* Qnale inter Græcos condiderunt Archilochus, Hipponax, Simonides; vide §. 59.

3. *Opus; quibusdam;* sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Reliqui inserunt *a*. Voss. 3 et hoc et *quib.* omittere narratur.

4. *Quibusdam interpositus*, i. e., aliis metris mixtus est a quibusdam Romanis.

5. *Bibaculo.* Vide VIII, 6, 17; item Voss. de Poetis. De acerbitate *iambi*, vide IX, 4, 141.

6. *Horatio.* Guelf., *macro.* Mire.

7. *Quamquam.... reperiatur.* Cui hic intervenire epodos dicitur, is neque Horatins est, neque, id quod etiam alienins, Catullus; sed intelligendus *iambus*, qui qunm subjungit sibi epodon, jam non purus est, et videtnr alius ab eo, quod proprium appellatum erat opus. Epodos, minor versus accedens alteri, invento Archilochi narratur frequentari cœptus; vide Hephæst., p. 70; Terent. Maur., p. Putsch. 2422.

8. *Illi.* Guelf., *illa*, cum Voss. 1, 3. *Ille*, Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Ald.

9. *Intervenire reperiatur.* Guelf. cum Voss. 1, *intervenit rep.* Turic. Flor., *interve* (vide §. 115) non *rep.*; a sec. uterque mann *intervenire non r.*, et sic reliqui omnes ante Gryph., qui meorum primus omittit *non* de conjectura Regii, cum posterioribus exc. Gesn. Bip. Accedunt quos in transcursu evolvi Codd. italici *non* dantes omnes. Recte omitti sententia non magis ostendit quam ipsi vetustissimorum libb. dnctus. Nam syllaba *re* hausta a sequentis vocabuli initio, *ni*, vel solum *n* a librario accipiebatur *non* (vide X, 2, 24, et leviore etiam occasione *non* existens hic §. 98). Argumento est Guelf. quoque scriptura. Qui vero cum Gesnero et Boettigero (ad Horat., p. 279) tueri cupiat *non*, ei saltem *illis* reponendum erit pro *illi*, ut intelligantur Catullus et Bibaculus, non prior solus; quamquam ne sic quidem existit sententia loco idonea. Ecce autem iterum, vel centies potius, Crispinus Gallæus, qui *a quibusdam... reperiatur* tamquam glossam proscribit; vide §. 4.

10. *Reperiatur.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *reperietur.* Sic 99, *referentur* uterque horum a pr. manu, cum Alm. — Nostri omnes *reperiatur.* Eo.

11. *At.* Turic. (a prima manu) *a.* Guelf. omittit cum Voss. 1, 3. Neo Locat., *An* (ut Burm. ait), sed *At.* Illud autem Rusc. — Put. Prat. RR. 10, 14, 15 *At* omittunt. Eo.

12. *Legi.* Guelferbyt., *lege.* Goth.

plenus est jucunditatis et gratiæ, et variis figuris[1] et
verbis[2] felicissime[3] audax. Si quemdam[4] adjicere[5] ve-
lis, is erit[6] *Cæsius*[7] *Bassus*, quem nuper vidimus[8]; sed
eum longe[9] præcedunt ingenia viventium. Tragœdiæ 97
scriptores veterum[10] *Accius* atque *Pacuvius* clarissimi

(tacente Gesnero) omittit *solus*. — *Nam et insurgit*. Gnelf. omittit *et*. — *Insurgit aliquando*. Malignam hujusmodi laudem Horatii multi indignati non tamen eo pervenerunt ineptiarum, nt cum C. Barthio pro *aliquando* reponi vellent *aquilæ modo*. Neque ego Burmanno accedam geminanti sua interpretatione adverbium quasi partite positum «aliquando insurgit, aliquando jucunditatis plenus est:» sic enim Græcorum virtutes, quorum Pindarus, Alcæus, Stesichorus sublimitate, lenitate et jucunditate Anacreon Simonidesque præstiterint, ab Horatio consociatas hic commendari. Quod vereor ne sit ambitiosius pro Horatio interpretari.

1. *Figuris et verbis*. Jens. (tac. Gesn.) *v. e. f.*, cum edd. posterr. ante Ald.

2. *Verbis*. Fateor parum plenam mihi videri hanc orationem, quæ sic simpliciter *verba* ponit, nullo comitante apposito; nam huc quoque *variis* trahere, etiam magis jejunum. Suspicor autem, *varius* reponendum esse pro *variis*. — Hanc optimam Spaldingii conjecturam juvant RR. 14, 15, qui *varius* habent. Ed.

3. *Felicissime*. Turic. (a sec. manu) *ferocissime*, cum Bodl. Bal. Jens. Tarv. — Nostri omnes *felicissime*. Ed.

4. *Quemdam*; sic Gnelf. *Quidem*, Turic. cum Voss. 1. Reliqui *quem*. An forte erat *quem tamen?* — Eadem nostri. Ed.

5. *Adjicere*. Turic., *adicere* (vide IX, 3, 19; III, 6, 10). Flor., *ac dicere*; a sec. manu *addicere*. — Nostri omnes *adjicere*. Ed.

6. *Is erit*. Turic. Camp. cum Goth. Voss. 2 omittunt *is*; Flor. (a prima manu) utramque vocem; Jens. solum *erit*, cum edd. posterr. ante Ald. — Eadem nostri. Ed.

7. *Cæsius*. Turic., Flor., *celsius*. Tarv. Ald., *cessius*. — *Cæsius Bassus*. Hic eodem, quo et Plinius major, Vesuvii incendio periit, teste Probo apud scholiasten Persii. Apparet congruentia temporum. Persius sextam ei inscripsit satirarum suarum.

8. *Vidimus*. Flor. (a pr. manu) *videmus*.

9. *Longe... viventium*. Miror, si eum quem solum Horatio adjicere possis «longe præcedunt ingenia «viventium.» Videbantur ne ipsa quidem digna, quæ cognoscerentur, quum Horatius «solus legi di«gnus» esset. Horum quidem aliquem, qui Quintiliano obversaretur, Statium fuisse suspicor, cujus in Silvis sunt lyrica.

10. *Veterum*; sic Flor. cum Alm. (vide 95) Gryph. (1536) Basil. Sed Gnelf., *verum*. Reliqui omittunt; quorum et Turic. esse miror. — *Veterum*. Respicit hoc ad illud, quod mox est in Vario et Ovidio *Jam*, et

gravitate sententiarum, verborum[1] pondere[2], auctoritate personarum; cæterum nitor, et summa in excolendis operibus manus[3], magis videri potest temporibus, quam ipsis defuisse: virium tamen Accio[4] plus tribuitur; Pacuvium videri doctiorem[5], qui esse docti affectant, volunt.
98 Jam *Varii*[6] *Thyestes* cuilibet[7] græcarum comparari potest[8]: *Ovidii Medea*[9] videtur mihi ostendere, quantum ille vir[10] præstare potuerit, si ingenio suo temperare[11], quam indulgere, maluisset: eorum quos viderim, longe princeps *Pomponius Secundus*[12], quem

in subsequentibus, *quos viderim*. Vide lib. I, cap. 8, §. 8. — *Clarissimi*. Turic. Flor., *gravissimus*.

1. *Verborum*. Camp., *verborumque*, cum Goth. et edd. ante Basil. acc. Gryph.

2. *Pondere, auctoritate*; sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. Tarv. Reliqui inserunt *et*.

3. *Monus*. Turic., *manu*. Guelf., *magnis*. Hoc quidem pro *magis* dare uarrantur Voss. 1, 3.

4. *Accio*.... *Pacuvium*. Horat. Epist. II, 1, 55: « ... aufert Pacu« vius *docti* famam senis, *Accius* « *alti*. » De Pacuvio idem sentientem vide Cic. Orat. 11 init.

5. *Videri doctiorem*. Guelf., *vendicare d.*, cum marg. Basil. Ex Voss. 1, 3 *venderet doctiorem*.

6. *Varii Thyestes cuilibet*. Flor., *variis tuo testis* c. Guelf., *Varrus c.* Goth. (tac. Gesn.) *varus* c., cum Vall. Voss. 1, 2, 3, Colbert. Basil. et aliquot Burmauni; vide III, 8, 45. — Eadem nostri. Ed.

7. *Græcarum*; sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) cum Alm. probante jam, nec recipiente Burmanno, qui recte vulgatam repetit inde, quod *Jam Varus* fuerit in quibusdam Codd. Sic enim scribendum in Burmanni nota, pro *Jam Variis*, quod sphalma non debebat propagare corrector ille Capper. Reliqui *Græcorum*.

8. *Potest*. Guelferb., *valet*, cum Voss. 1. Vide §. 95. Sic et mox 102. Vossius 1 *nominasse* pro *dixisse*, quamquam sine sensu.

9. *Ovidii Medea*. Vide VIII, 5, 6. De hoc sibi nimium indulgente, vide §. 88.

10. *Ille vir*; sic Tur. Camp. Reliqui *vir ille*.

11. *Temperare... indulgere*. Tur., *operari... indulgere*. Offecit o præcedens verbo *temperare*, mox istud *operari* formæ *indulgere*. Alm., *operum*... i. Basil., *imperare*... i., quod aliquatenus tuetur Burm. ad partes vocato Senecæ patris loco Controv., l. 1, præf. « Nemo (Latrone) plus « ingenio suo *imperavit*, nemo plus « *indulsit* » hinc alieno. — Put. Prat. RR. 7 (hic a sec. manu) 14, 15, *imperare*. Reliqui *temperare*. Ed.

12. *Pomponius Secundus*. Vide VIII, 3, 31. Quos se vel alios *vidisse*, eos horum pueritiam, vel adolescentiam vivendo attigisse signifi-

senes[1] parum tragicum putabant, eruditione ac nitore præstare confitebantur. In comœdia maxime claudicamus[2]; licet Varro[3] *Musas*[4], Ælii Stilonis[5] sententia, *Plautino* dicat *sermone locuturas fuisse, si latine loqui vellent;* licet *Cæcilium*[6] veteres laudibus ferant; licet *Terentii*[7] *scripta* ad Scipionem Africanum referantur: 99

eat, ut modo §§. 96, 118; III, 1, 18. Sic et « qui a nobis *auditus est* » 102. *Senes* igitur tum, quum ipse juvenis esset Quint., faventes illi veteribus suis et animati fere ut ii, quos redarguendos sibi sumit Horatii epistola secundi libri prima, « parum tragicum » esse judicabant Pomponium, quippe qui nimium concederet nitori cuidam novitio. Horatius item comparandus mox in comicis judicandis, ut et Gellius XV, 24. Ad *senes parum*, vide not. seq.

1. *Senes parum tragicum*. Turic., *s. quem p. tradicum*; a sec. manu *s. pindarum traicum*, et *Pindarum* quidem Jens. Tarv. Invenit et procuravit monstrum jam Regius. *S. non p.*, Guelf. cum Voss. 3. Equidem pro illo Turic. *quem* reposuerim *quidem*; vide 96. — Eadem nostri. Ed.

2. *Claudicamus;* sic Put. Prat. RR. 11 (hic a sec. manu) 14, 15, Ald. Reliqui *claudicavimus*, exc. R. 7, qui *judicamus*. Ed.

3. *Varro Musas;* sic Turic. Flor. Camp. cum Goth. Voss. 2, et editt. ante Stoer. exc. Basil. acc. Roll. Reliqui hic inserunt *dicat*, quod nos cum illis infra post *Plautino*. Quæ ratio (agnita illa, nisi dormitavi, a Guelf. ipso) facilior sane et minus implicita. — Nostri omnes *Varro Musas*. Ed.

4. *Musas, Ælii Stilonis sententia*. Turic., *musa sepi stilonis s.;* a sec. manu *musas epistilonis sententiæ*. Flor., *m. epistilonis f.* Guelf., *m. elistelionis s.* Camp., *m. Epistolonis s.*, et sic Goth. Jens. (err. Gesn.) cum edd. ante Basil., nisi quod excusi plerique *Æp.* Ald. autem diremptim *Epi Stol.* Litteram *i Stiloni* post Hadr. Junium hoc docentem primus dedit Burmann. Ex Voss. 3 afferunt *Elistilonis.* Burmannus malit *ex Ælii St. sententia.* Remanent tamen in vulgata ipsa ambages, et malis *V. ex Æ. St. s. Musas P. dicat s.* E nostra certe morosior aliquis possit eruere, Varronem dixisse, Musas sententias quidem ab Ælio Stilone, sermonem a Plauto mutuaturas. Nemo tamen, opinor, dixit: *sententia alicujus loqui* pro eo *cogitata et sensa ejus proloqui*. Turic. (a pr. manu) *locutura*. — Eadem nostri. Ed.

5. *Ælii Stilonis*. Vide lib. I, cap. 5, §. 61. Sed et hic notam superiorem.

6. *Cæcilium*. Vide Horat., lib. II, epist. 1, vers. 57 seqq. Vide quoque Gell., lib. XV, cap. 24, ubi Volcatius Sedigitus dicit: « *Cæcilio palmam* statuo de comico. » Malum tamen latinitatis auctorem voca Cicero in Bruto, et in quadam ad Atticum epist. Ed.

7. *Terentii*. Flor., *ferenti.*

quæ tamen [1] sunt in hoc genere elegantissima, et [2] plus adhuc habitura gratiæ, si intra versus trimetros stetissent.
100 Vix levem [3] consequimur umbram, adeo ut mihi sermo ipse romanus non recipere videatur illam solis concessam Atticis venerem, quando [4] eam ne Græci quidem in alio genere linguæ obtinuerint [5]. Togatis [6] excellit *Afranius* [7], utinamque [8] non inquinasset argumenta puerorum fœdis amoribus, mores suos [9] fassus.
101 At non historia [10] cesserim [11] Græcis, nec opponere Thu-

1. *Tamen*. Turic. (a pr. m.) *tom*.
2. *Plus..... intra versus trimetros*. An tuo labori parcebas ita judicando, Fabi? Aristophanem ad tam simplicem numerum astringere noluisses, puto. Sed hunc fortasse tam Menandro, quam Sophoclem Euripidi postponebat Noster, oratori formando scilicet intentus. Nostri judicium prorsus improbat Bentleius in schediasmate de metris Terentianis. De *Scipione*, cui Terentiana ascripta fuerint, vide Sueton. in vita Terentii.
3. *Levem*. Turic., *legem*; a sec. manu *legem gentes*. Flor., *lenem*.
4. *Quando*. Turic. Camp., *quoniam*. Flor., *quum*. Goth. Jenson. (tac. Gesn.) *cum*, cum editt. ante Ald. An fuit antiquitus *quoniam* sine *eam*?
5. *Obtinuerint*. Guelf., *obtinuerunt*. Placet: sed solus. Idem *linguæ* omittit, pro quo Flor., *linguæ quæ*. — Put. Prat. R. 10, *obtinuerunt*. Reliqui *obtinuerint*. Eo.
6. *Togotis*. *Togatæ* comœdiæ sunt totæ latinæ, scilicet moribus et ritu romano compositæ; ut *palliotæ* vocantur, quæ ad imitationem Græcorum sunt compositæ. Turn.
7. *Afronius*. Turic., *ofricanus*.
8. *Utinomque*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *utinam*. Vide VI, 3, 5; IX, 3, 1.
9. *Mores suos fassus*. Vide Auson. Epigr. LXXII, 4. Agnosco hic frugi hominem rhetorem nostrum, nec adeo me deliciæ artis capiunt, ut, quod hodie solent plerique, indigner testantem sensus suos et aliquid virtuti concedentem. Idem optimus Gesnerus et hic fecit et, quo ablegat, ad Plin. Epist. IV, 27, 4, acri nec infacunda oratione exagitans nimiam hujusmodi sordium patientiam. Similis apud Boilavium Renierii reprehensio in A. P. I. II. De *Afranio*, vide Rutgers. Varr. Lectt. IV, 19.
10. *Non historia*; sic Tur. Flor. Guelferb. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp. Tarv. Transposuit Regius, quem secuti recentiores omnes. Nostrum acrius est in negatione, velut illud Virgilii Georg. IV, 530, *At non Cyrene*, quamquam ibi desit verbum. — Nostri omnes *At non historio*. Eo.
11. *Cesserim*. Alm. omittit; nec aliter Turic. quantum notantem capio Ulricum V. C. Sed manifesto *cesserit* Flor. (vide 97) cum reliquis omnibus. Nos primi expressimus

cydidi *Sallustium* verear; neque[1] indignetur sibi Herodotus æquari *T. Livium*, quum in narrando miræ jucunditatis, clarissimique[2] candoris, tum in concionibus, supra quam enarrari[3] potest, eloquentem; [4]ita quæ dicuntur omnia, quum rebus[5], tum personis, accommodata sunt[6]; affectus quidem[7], præcipue eos, qui sunt dulciores, ut parcissime dicam, nemo historicorum commendavit[8] magis: ideoque immortalem[9] illam 102

emendationem Burmanni « ut sint » jactantis Fabii verba, qui antea » fassus erat, *claudicare* Romanos » in comœdia, et hoc convenit se» quenti *verear*. » Rectus casus *historia*, qui est in vulgata, et improprius est et languet. Vide tamen, an reponendum fuerit *cesserimus*. Vide 86; item X, 7, 29, ubi Guelf. *fecerim* pro *fecerimus*. — Nostri omnes Codd., *cesserit*. Ed.

1. *Neque indignetur.... æquari.* Turic., *ne i. s. hero doctis* (a sec. manu *dotis*) *æ*. Camp., *neque i. H. equari sibi*, cujus ordo sane placet, et similem suaserat Regius *n. i. H. sibi æ.*, cui nonnisi Ald. et Colin. auscultarunt, teste Burmann. adde Bad. *Neque* e Goth. (iac. Gesn.) et Camp. assumpsimus; reliqui *nec*.

2. *Clarissimique candoris.* Guelf. omittit. — Eadem nostri. Ed. — *Clarissimique candoris.* Vide 32; et nos ad II, 5, 19. Sed video exortum nostræ rationi novum adversarium Wyttenbachium, qui *candorem* malit ad animi sinceritatem ac benevolentiam referri (Bibl. Crit. III, 4, p. 29). Hoc, opinor, dedit suæ de Patavinitate Livio exprobrata sententiæ; et vellem nostras rationes attigisset et convellisset. Nunc eas teneo.

3. *Enarrari.* Guelferb., *narrari*, cum Voss. 3, Steph. Colin.; male. — Nostri *enarrari*, except. Put. R. 10. Ed. — *Supra quam enarrari potest.* Plane pro *inenarrabiliter*, quod est apud Liv. XLI, 15, 2. Vide lib. VI, cap. 3, §. 6.

4. *Ita quæ dicuntur;* sic Turic. Guelf. cum Voss. 3. *Itaque d.*, Flor. Goth. (iac. Gesn.) Camp. cum Alm. Voss. 1, 2, cum edd. ante Ald. acc. Basil. Reliqui *ita d.*, corrigente Regio.

5. *Quum rebus.* Turic., *quum in rebus.*

6. *Sunt;* sic Turic. Flor. (a pr. manu uterque) cum Alm. Reliqui *sed*. Pro *accommodata* Turic. *accommodo*. Flor. (a pr. manu) *adcommoda*.

7. *Quidem, præcipue.* Guelf. inserit *et*, non male. Nostras voces cum *eos* omittit Goth.

8. *Commendavit.* Fateor me hærere in voce. Quod hic maxime exspectabas, quodque reddidit Gedoynus, *tractavit*, inesse non puto; nisi forte est pro « *approbavit* suis » lectoribus. » Nam *ornavit*, *amabiles reddidit* non sufficit.

9. *Illam.* Turic. Flor. (hic a pr. manu, sed reponit ante *immort.* quo loco et Guelf. habet) omittunt cum Alm. Suspicor haustum a præcedentis extremis.

Sallustii[1] velocitatem[2] diversis virtutibus consecutus est: nam mihi egregie dixisse videtur *Servilius Nonianus*[3], pares eos magis, quam similes; qui et ipse a nobis auditus est, elati vir[4] ingenii, et sententiis creber[5], sed minus pressus[6], quam historiæ auctoritas[7] postulat.
103 Quam[8], paulum ætate præcedens eum *Bassius Aufi-*

1. *Sallustii.* Turic. (a sec. manu) Camp., *Sallustius*, cum Jens. Tarv. Correxit Regius. — Nostri omnes *Sallustii.* Ed.

2. *Velocitatem.* Turicens. (a sec. manu) *civilitatem.* — *Velocitatem.* Vide IV, 2, 107. Animadvertendum autem summa hic proprietate positam vocem subjecto *consequendi* verbo. Et hoc quidem unusquisque sentiet non dici nunc pro *habendo*, *acquirendo*, sed esse *pensare*, præcurrentem ita consequi, ut non sit potior ipso qui sequebatur; quo nomine « *diversæ* virtutes » aptissime dicuntur. De *consequendo*, vide X, 2, 7. *Immortalem* ad §. 86; X, 2, 18.

3. *Servilius Nonianus.* Guelferb., *Virgilius* (vide ad VIII, 3, 33) *Novianus*, et sic in sec. nomine Jens. cum editt. posterr. ante Burm. *S. Nomanus*, Goth. (err. Gesn.) cum Voss. 2. *S. Nomianus*, Camp. Nostrum et Vall., et vetustissimi. — *Servilius Nonianus.* Homo et morum, et ingenii fama florens, qui romanis rebus tradendis inclaruit, postquam diu foro celeber fuerat. Verbis utor Taciti Annal. XIV, 19. Vide Dial. de Oratt. 23; Plin. Epist. I, 13, 3. Hunc ut patrem coluit Persius; vide Suet. in vita. Ejus in sepulcro in via Appia nuper effossa statua, consulari habitu, cura Canovæ, eximii sculptoris optimique viri, quem nuper mortuum lugent artes.

4. *Elati vir ingenii.* Turic. Flor., *clarius ingenii.* Ille a sec. manu *clarus ingenio*, et sic Camp. cum Goth. Voss. 2, Colb. et edd. ante Basil. *Claret v. i.*, Guelf. Ex Voss. 3 affertur *daret v. i.* Goth., *elatus ingenio*, in quo, nisi post Gesn. et ipse connivi, veræ demum scripturæ semina servantur. Quis enim « *clarum* ingenium » dixit, nisi forte ipsum hominem significaret, cujus esset ingenium, ut 119. *Elatum*, quod idem est ac *sublatum*, i. e., amplum, sublime, poterant optime ii, qui *sublatius*, vel *elatius* dicere opponunt ei, quod est *pressius* et *tenuius*. Quod faciunt Cicero et Plinius minor. Vide VI, 2, 19; et hic 104, « *elatum*... spiritum; » it. 44, « *elatior* ingenii vis, » ubi Gothan. Voss. 2 *clarior* pro *elatior*. Etiam 129, *claræ sententiæ* possint videri esse potius *elatæ*; neque tamen opus mutatione; vide §. 46. Nostrum itaque hic reposui.

5. *Creber.* Turic. Flor., *crebor;* a sec. manu uterque *crebrior;* et sic Camp. cum Goth. Voss. 2, Colb. et edd. ante Basil. — *Creber;* sic Put. Prat. RR. 10, 14, 15. Cæteri *crebrior.* Vide §. 68. Ed.

6. *Pressus.* Turic. (a sec. manu) Camp., *expressus*, cum Bodl. Paris. (1542) Colin. — *Pressus;* vide lib. IV, cap. 2, §. 117.

7. *Postulat* Guelf. omittit cum Voss. 1, 3.

8. *Quam.* Turic. Flor. (hic a pr.

dius[1], egregie, utique in libris belli germanici, præstitit, genere ipso probabilis in omnibus, sed in[2] quibusdam suis ipse[3] viribus minor. Superest[4] adhuc[5], et 104
exornat ætatis nostræ gloriam, vir seculorum [6]memoria dignus[7], qui olim nominabitur, nunc intelligitur: ha-

manu) *quia*. Guelf., *Quem*, cum Voss. 1, 3. — Nostri *Quam*, exc. Put. Prat. R. 10, qui *Quem*. Eu. — *Præcedens*. Turic., *pendens*.

1. *Aufidius*. Guelf., *Assiduus*. Ex Voss. 3 *Assidius*. — *Bassus Aufidius*. Ab hujus (historiarum) fine avunculum suum rerum gestarum libros condidisse XXXI narrat Plinius minor Epist. III, 5, 6. Lecti erant hi Aufidii libri jam Senecæ patri, elogia Ciceronis inde haud dubie proferenti in Suasoria VI. Quare illum, cujus, quamquam senis admodum, multa cum laude meminit L. Seneca, Epist. XXX, filium illius fuisse suspicantur Lipsius et Gerh. Jo. Vossius (de Historicis Latt. I, 22).

2. *Sed in*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt.

3. *Suis ipse*. Turic. Flor., *vis ipse*. Guelferb. *ipse* omittit cum Voss. 3. Utrumque omittit Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil.

4. *Superest*. Turic., *super ejus*; a sec. manu *sermone superior ejus*.

5. *Adhuc, et*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *ad hoc*, omisso *et*.

6. *Memoria*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *memoriæ*.

7. *Superest adhuc.... vir seculorum memoria dignus*. « Illa Quintiliani fortasse ad Tacitum referuntur. Ambigo ideo, quia hæc vivo Domitiano Fabius scripsisse videtur. Atqui noster tunc, ut opinor, nil vulgaverat. » Lipsius in testimoniorum de Tacito recensione. Plinium majorem significari cum aliis putat et defendit Gesnerus. Burmannus (quæ et Gedoyni sententia) neutrum intelligendum censet, idemque suspicatur in isto *rem*, vel *remitti* (vide p. seq. not. 2) latere nomen alicujus historici. « Nam hæc verba, inquit, necesse est capere de aliquo, qui historiam suam, antequam ederet, recitavit; quæ quum liberrime esset scripta, fuere quædam quæ dixerat circumcisa, et ita libertas ei nocuit. » Plinium quidem, quidquid ad commendandum talem loci intellectum eruere sibi videtur Gesnerus e Pliniana, quam modo indicavi, epistola, manifesto arcet temporum ratio, quum nimis incredibile sit hæc a Quint. scripta jam fuisse ante Domitiani imperium (quum Tito imperante Plinius perierit), illo autem rerum potiente retractata modo atque edita. Sic enim hanc difficultatem amoliri conatur Gesn. Quidquid nobis offertur in hisce Institutionum libris, quamquam meditatum diu et probatum a maturo scribentis ingenio, speciem tamen habet sponte et illico nascentis, non præparati, operisve tamquam ex pridem artificiose politis edolatisque frustis compositi et tessellati. Nec poterat ferri talia commemoratio, velut viventis, quam nulli certo homini esset assignaturus vel peritissimus lector, quum

bet[1] amatores, nec imitatores[2]; ut libertas, quamquam

præsertim *intelligi* eum, quem nunc quidem non nominet, tam confidenter dicat scriptor. Id quoque excludi videtur his tam effusis scriptoris laudibus, intercidisse temporum injuria et nomen et famam ejus, quem hic commendarit Noster. Aliqua tanti ingenii memoria ad nos quoque erat perventura, si maxime scripta sublata essent. In illo *intelligendi* verbo, vide VI, 3, 38. Tacitum autem quo minus hic inveniamus, multa sane possunt vetare; quorum tamen illud, quod a tempore editi ab eo operis repetitur, argumentum satis infirmatur, si, id quod Burm. monet, recitantem inter amicos, quæ nondum vulgaverit, fingamus. Quales non solis poetis et oratoribus consuetas fuisse recitationes nemo dubitaverit; vide in Servilio Noniano Plin. Epist. I, 13, l. c.; Sueton. Claud. 41. Remanet scrupulus, quod ipsa illa Taciti libertas Domitiano maxime timenda erat; nec videtur eo superstite a tam obnoxio cultore cum ulla laude potuisse commemorari. Etiam hoc assensum cohibet, quod ampliora fere sunt, quæ hic in hominem congeruntur encomia, quam quæ cadant in aliquem conditionis et ordinis ejus, cujus fuit Tacitus. Dicas principis domum contingere eum, vel magna rerum gestarum gloria florere, quem sic laudat Noster. Alioqui tempora belle congruunt, quum ex Dodwellianis rationibus scribendi hujus libri Quintilianei annus incidat in quartum et trigesimum vitæ Taciti. Si quis lentam illam et fere timidam dicendi rationem, quam maxime probat Fabius, abhorruisse judicet a vehementia et novitate Taciti, eum recordari velim, insignem in aliquo genere, quamvis improbato, præstantiam vix repudiari ab intelligentissimo pulchrique et honesti studiosissimo judice, qualem nemo neget Nostrum. Præterea, quamquam rei manifesta non reperio testimonia, nihil habet alienum a veri similitudine disciplina quoque Quintilianea fuisse usum Tacitum, cui cum Plinio Fabii discipulo familiaritatem intercessisse novimus. Saltem conciliatum magistri animum et generosis quibusdam vitiis minus infensum mihi fingo in eo, quem fortasse Plinius commendarit. Quum primum autem victum esset illud periculosæ eloquentiæ odium, non poterat non vehementer amplecti et admirari Noster impressas ingenio Corneliano altissimæ sapientiæ et magni animi notas. Sic equidem quo magis hunc scriptoris mei locum animo revolvo, tanto facilius in eam concedo sententiam, ut Tacitum hic quasi posteris promissum et annunciatum putem. Multum tamen abest, ut verba ipsa Quintiliani recte planeque interpretari mihi videar, qui ne sana quidem, aut emendata hic omnia censeam.

1. *Habet*. Turic., *habent*.

2. *Imitatores; ut*. Turic., *immerito remitti*. Flor. (a pr. manu) *inmerito remuti*. Ex Almel. affertur *immerito remitti*. Ex Voss. 1 *immeritorem ut*. Ex Voss. 3 *immeritores ut*. Guelf., *imitatores uti*, et sic Flor. (a sec. manu) CAMP.; et *uti* Goth. quoque (tac. Gesn.) cum Voss. 2. *Inmerito ut*, Bodl. Ald. item marg. Basil. (unde per errorem

circumcisis quæ dixisset, ei[1] nocuerit[2]: sed elatum

refert Burm. *h. imitatores nec immerito*) et Grypb. eum aliquot apud Burm. — Nostri habent alii *nec imitatores*, alii *nec immerito*. Ed.

1. *Ei.* Turic. Flor. (hic a prima manu) *vel*. Ex Alm. affertur *illa*. In hoc et in illo *uti* latere aliquid suspicor. — Nostri omnes *ei*. Ed.

2. *Nocuerit.* Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *nocuerat*, cum Voss. 1, 2, 3. — Nostri *nocuerat*, except. RR. 7, 11, qui *nocuerit*. Ed. — *Habet amatores.... nocuerit.* Mirum dictu est, quam insolita etsi diversa ratione verba *ut.... nocuerit* in hoc loco acceperint Badius et Burmannus; et Gesnerus magis etiam insperata affert. Badius *ut* idem esse ait ac *postquam*. Burmannus, hoc improbans, particulam interpretatur *quamvis* « quamvis libertas ei « nocuerit. » Annon sentiebat huic rationi obstare « *quamquam* cir- « cumcisis? » Nam omittere se id vocabulum nusquam dicit. Et quomodo credibile erat « eum, cui li- « bertas nocuerit, habiturum imi- « tatores? » Gesnerus ita ordinat sententias : « Scriptor hic a Quint. « laudatus nullum habet imitato- « rem, ut nec ipsa libertas habet « imitatorem, quamquam huic li- « bertati circumcidendo nocuit. » Quamquam enim non his ipsis verbis interpretationem profert, quæ si ponere voluisset, ipse eam rejecturus erat, eo tamen res redit. Adeone, quod in promptu est, latine doctissimos viros non vidisse! Nempe Gedoynus non ignoravit *ut... nocuerit* esse frequentatissimam illam appendiculam, in qua ante *ut* subauditur *ita* : « *l'amour de* « *la vérité lui ayant été fatal.* » Ego tamen et in eo hæreo, quod nocuisse dicitur libertas ei, cui amatores quidem dederit, sed imitatores abstulerit; nec omnia hæc manifesto sic præstat vetustissima scriptura. Ex ea quidem *imitatorem* magis eruas quam pluralem; quo tamen ipso non multum proficimus. Paulo clarius videbatur, si transponeretur : *h. imitatores nec amatorem* : volunt multi similes videri tanto ingenio, sed eidem laudes debitas invident; tantum nocuit ei, quod multos, libere vitia notando, læsit. Sed quo ablegat Gesnerus §. 126, geminam nimis ostendit orationem, quam ut hic quidquam sollicites. Fateor tamen, me mihi non satisfacere in hisce. Rollinus sumit Tacitum multa tunc e scriptis suis metu temporum detraxisse, quæ postea restituta sint. — Non temere (referente Buttmanno in notis, quas ad calcem voluminis subjunxerat) Spaldingius ejus, qui emendare hunc locum vellet, animum intendit in illud librorum *uti* et in variationem *ei*, *vel*, *illa*. Mihi quidem tria hæc pariter insititia videntur, et illud *uti* natum e dativo *cui*. « Habet amatores... no- « cuerit, » h. e., « quum... ei no- « cuerit. » Tacitum autem quo minus hic agnoscam, tum illa faciunt, quæ Spaldingii quoque fiduciam infregerunt, tum alia, in quibus non infimum locum occupat illud « su- « perest adhuc; » quibus verbis hominem juniorem, suum fortasse discipulum, futuris temporibus nunciare non potuit Quint. Quis vero fuerit, in eo non multum desudabis, si timidam Nostri naturam reputaveris; qui quamvis satis mani-

abunde spiritum, et audaces[1] sententias[2] deprehendas etiam in iis, quæ manent: sunt et alii[3] scriptores[4] boni; sed nos genera degustamus, non bibliothecas[5] excutimus. Oratores vero vel præcipue latinam eloquentiam parem facere[6] græcæ possint[7]: nam *Ciceronem* cuicunque eorum[8] fortiter opposuerim: nec ignoro[9], quantam mihi concitem pugnam, quum præsertim non sit[10] id

festum fecerat vivorum neminem sibi attingi, tamen non potuit, quin satiricos non solum, sed lyricos etiam sui temporis, non nominatos illos, tanta laude mactaret (§§. 94, 96). Qua quum ne unum quidem dignum nominare possimus, quid mirum si illum quoque ignoramus, quem longe alia, quam quæ prætenditur, causa hic indigitatum esse, ipsa elogii forma, quod sensit etiam Spaldingius, demonstrat. Ed. — *Sed elatum.* Turic. Flor., *se latum.* Hic a sec. manu *se elatum.* Camp., *sed latum.*

1. *Et audaces.* Turic. Flor., *ut a.* Hujus quidem secundam manum non satis agnosco, et furtasse nil nisi recepta.

2. *Deprehendas.* Turic. Flor., *deprehendenda sed jam in his*; a sec. m. uterque *deprehendendas.* Flor. solus *etiam*; alter ibi relinquit priorem.

3. *Sunt et alii.* Turic. (a pr. manu) *sue et alie.*

4. *Scriptores.* Hoc nomen, sicut συγγραφεῖς apud Græcos, historicos maxime significat. Vetustissimos autem Cælium, Sisennam, alioqui sibi memoratos, hic recensere noluit.

5. *Non bibliothecas.* Jens. (non Camp.) omittit *non*, cum edd. ante Ald. Correxit Regius; vide IX, 2, 103; IX, 3, 12. Iidem mox male interponunt post *parem.* — Nostri omnes receptam a Spald. lectionem habent. Ed.

6. *Parem facere.* Hoc, nisi fallor, consulto assumpsit e vocabulis rationum subducendarum. Vide nos ad lib. VI, cap. 3, §. 93.

7. *Possint;* sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) cum Alm. Reliqui *possunt.* — Sic nostri, except. R. 7, qui solus *possint.* Ed.

8. *Eorum.* Turicens. Flor. (hic a pr. m.) *forum*, cum Alm. Ille a sec. manu *foro.* — Omnes nostri *eorum.* Ed. — *Eorum.* Facile hoc per synesin promitur ex eo quod erat « latinam *el.* parem facere *græcæ*, » ut non opus sit corrigere cum Francio *Græcorum* (vide IX, 2, 79). De *fortiter*, vide I, 5, 72.

9. *Nec ignoro.* Id propterea dicit Fab. (referente Turn.) quia Demosthenis eloquentia multis jam seculis erat probata; at Fabii tempore apud quosdam male audiebat Cicero, ut apparet ex Dialogo de Oratoribus (hunc adscribunt alii Tacito, alii Quintiliano). Adde quod Plutarchus in comparatione Ciceronis et Demosthenis Demosthenem Cicerone longe superiorem facit. Ed.

10. *Non sit id.* Hoc ordine Flor. *N. i. s.*, Guelf. Camp. Goth. Jenson. (tacente Gesnero) Tarv. Reliqui *i.*

propositi, ut eum *Demostheni* comparem [1] hoc tempore;
neque enim attinet, quum Demosthenem inprimis legendum, vel ediscendum potius putem. Quorum ego 106
virtutes plerasque arbitror similes, consilium, ordinem
dividendi [2], præparandi, probandi [3] rationem, [4] denique,
quæ sunt inventionis. In eloquendo est aliqua diversitas: densior ille, hic copiosior; ille concludit astrictius [5], hic latius; pugnat ille acumine semper, hic frequenter et pondere [6]; illi [7] nihil detrahi potest, [8] huic
nihil adjici; curæ plus in illo, in hoc naturæ. Salibus 107
certe, et commiseratione, qui [9] duo plurimum affectus
valent, vincimus [10]: et fortasse epilogos illi mos civita-

n. s., quorum et Turic. videtur.

1. *Quum præsertim... comparem.* H. c., « Gratis videor suscipere « tantas lites, quales tum demum « sustinere cogerer, si propositum « operis mihi esset, quod a multis « fit, ut Dem. cum Cic. compara- « rem. Et facilius tum poteram, vel « ut in legitima concertatione, im- « petum horum, qui hoc pro pia- « culo abominantur, repellere. » Hæc monui, ut satisfacerem Gesnero, hærere se fatenti, qui hoc minuat, augeatve pugnam, si compares, vel non compares. Genitivum *propositi* vide ad lib. VII, cap. 1, §. 50.

2. *Dividendi*. Turic. Flor. Guelf. Camp., *videndi*, cum Goth. Voss. 2, 3, et edd. ante Ald. — Nostri omnes *videndi*. Malc. Ed.

3. *Probandi rationem*. Turicens. Flor. (hic a pr. manu) *probandi rationi*. Ille a sec. manu *probandæ rationi*. Camp.; *probandæ rationis*. — Sic quoque RR. 8, 9, 11, 12. Reliqui *probandi rationem*. Ed.

4. *Rationem, denique;* sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) cum Almel. Reliqui inserunt *omnia*.

5. *Astrictius*. Turic., *adstructii;* a sec. manu *adstrictum*.

6. *Et pondere*. Comparat Burmannus IX, 1, 20, ubi tamen cum reprehensione ponitur, quod hic secus est.

7. *Illi... huic*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *illic... hic*. — Sic quoque Put. RR. 14, 15. Cæteri *illi... huic*. Ed.

8. *Huic nihil adjici*. Vide VI, 3, 5; XII, 1, 20.

9. *Qui.... affectus*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *q.... adfectibus*, cum Alm. Ille a sec. manu *quæ... in affectibus*, et sic Obr. *Quæ... affectus*, Camp. — Nostri receptam a Spaldingio lectionem habent, exc. R. 11, qui *ad* inserit ante *affectus*. Ed. — *Qui duo.... affectus*. In joco quoque *affectum* esse vidimus libri VI capite 3, quamquam diserte quidem non inditur hoc nominis.

10. *Vincimus*. Vide §. 86. De *salibus*, vide lib. VI, cap. 3, §. 2; et infra §. 15.

tis[1] abstulerit; sed et nobis[2] illa, quæ Attici mirantur, diversa latini sermonis[3] ratio minus permiserit: in epistolis quidem, quamquam sunt[4] utriusque, [5]dialogisve,
108 quibus nihil ille, nulla contentio est[6]. Cedendum vero in hoc quidem[7], quod ille et[8] prior fuit, et ex magna parte Ciceronem, quantus est, fecit[9]: nam mihi videtur M. Tullius, quum se totum ad imitationem Græcorum contulisset, effinxisse vim Demosthenis, copiam Plato-
109 nis, jucunditatem Isocratis[10]: nec vero quod in quo-

1. *Mos civitatis.* Vide II, 16, 4.

2. *Et nobis.* Conjunctio *et* hic fere vim habet vocis *vicissim*. In istis *diversa... ratio*, vide §. 100.

3. *Latini sermonis.* Turic., *l. sermoni;* a sec. manu *latino sermoni.* Guelf., *nominis l.* (sed et *diversi*) cum Voss. 1, 3. *Latinis sermonis*, Goth. (tac. Gesn.).

4. *Quamquam sunt.* Goth. (tac. Gesn.) *q. sint.*

5. *Dialogisve... ille.* Turic. Flor., *dialogi sui quibus nihil illi.* Ex Alm. affertur *dialogismi quibus nihil illi.* Obr. nihil dat nisi *diologisve*, profecto ex Argentoratensi. Reliqui hæc omnia omittunt. Apparet reposuisse nos e conjectura *ille.* — *Dialogisve, qaibus nihil ille.* Spectat ad libros Ciceronis de Oratore, Brutum, item de philosophia agentes, in quibus est familiarium inter se confabulatio, cujusmodi nihil scripsit Demosthenes. Orationem vero hic ego non præstem, neque exemplis similibus illustrem. Saltem *in* inseram aate *quibus*, ut subaudiatur *effecit*, *protulit*, nisi forte *simile* reponas ante *ille.*

6. *Nulla contentio est.* Tantum præstat Cicero. Demosthenis quidem epistolæ paucissimæ, numero sex, et de publicis negotiis scriptæ ad senatum pleræque, ut ne potuerint quidem tam varias formas induere, totque sententias ad scientiam rerum humanarum divinarumque pertinentes tractare. In epistolis Ciceronianis vicissim totus homo cernitur, isque Cicero, agilis mente, neque ullius non virtutis, ut artis capax.

7. *Quidem.* Turic., *quod;* a sec. manu omittit; et sic Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil.

8. *Ille et.* Turic. Flor. Guelferb. CAMP. omittunt *ille*, cum Goth. Voss. 1. *Et ille*, Jens. (tac. Gesn.) cum editt. ante Stoer. — Nostri *quod et*, exc. Put. a sec. mann, qui *ille* inserit. Hic iterum ordinntur Avic. Poul. RR. 3, 5. Ed.

9. *Fecit;* sic et Turic. Flor. quum nec ullus præter Leid. *facit* (err. Harlete) quem per sphalma expressit Burm. editio; exprobrante immodeste Capper. Vide Epist. Burm., p. 36. — Nostri *fecit*, exc. R. 8, qui solus *facit.* Ed.

10. *Isocratis.* Tur. Flor., *Socratis*, cum Bern. — Sic quoque maxima et melior nostrorum pars. Pauci admodum *Isocratis.* Ed.

que[1] optimum fuit, studio consecutus est tantum, sed
plurimas, vel potius omnes[2] ex se ipso virtutes [3]extulit
immortalis ingenii beatissima ubertate[4]: non enim *plu-*
vias[5], ut ait Pindarus[6], *aquas*[7] *colligit; sed vivo gurgite*
exundat, dono quodam providentiæ genitus, in quo
totas vires suas[8] eloquentia experiretur: nam quis do- 110
cere diligentius, movere vehementius potest? cui[9] tanta
unquam jucunditas affuit[10]? ipsa[11] illa, quæ extorquet,
impetrare eum credas, et, quum transversum vi sua

1. *Quoque*. Guelf., *quocunque*. E Voss. 1 affertur *quoquam*.

2. *Omnes*. Turicens. Flor. Camp. omittunt cum Alm. Sed Flor. (a sec. manu) *s. vel plurimas potius ex se*. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *s. vel pl. p. omnes ex se*. Locat., *s. v. p. ac p. o. e. s.*, cum edd. posterr. ante Ald., jubente Regio. Nostrum et Vall. — Nostri Codd., *sed plurimas, vel potius omnes*. Ed.

3. *Extulit*. Guelferb. omittit cum Voss. 1.

4. *Ubertate*. Turic. Flor. Guelf. Camp., *ubertas*, cum Alm. Bodl. Joann. Voss. 1, 2 (an forte 3? neque enim Goth. Vide 91; item X, 2, 17), Bern. et edd. ante Gryph. exc. Bad. Nostrum dant et Goth. Vall. Si *ipsa* esset in MSS. præferrem alteram scripturam. — Nostri *ubertas*, exc. Vall. lib. a sec. manu, RR. 9, 12, qui *ubertate*. Ed.

5. *Pluvias*. Goth. (tac. Gesn.) *et pluviales*. Camp., *plurimas*. — Nostri omnes. *pluvias*. Ed.

6. *Ait Pindarus*. Flor. (a pr. manu) *ad pindoras*. — *Ut ait Pindarus*. Neque exstant hæc hodie in carminibus Pindari, neque dum recepta sunt in fragmentorum collectionem; indicata tamen ab Heynio in Indice auctorum fragmentis subjecto. — Capper. indicat Olymp., od. XI, vers. 3, ubi legitur χρῆσις... ὑδάτων ὀμβρίων. Ed.

7. *Aquas*. Camp., *aliquis*.

8. *Vires suas*. Turicens. al. (vide §. 24; item X, 7, 14) *curas s*. Flor., *alias vires s*. Guelf., *virtutes s.*, cum Bern. Jenson. eoque posterr. ante Ald. Burmannus hunc e glossemate errorem repetit (quo hinc ablegat) ad II, 1, 5, in quo loco Obr. *virtus* pro *vis*, citatis Servio ad Æneid. I, 169; et Schol. ad Hor. Carm. III, 4, 66. Turicensem scripturam natam suspicor ex nota ad *vires* apposita: « alii *curas*. » — Nostri *virtutes suas*, exc. Put. a sec. manu, Vall. lib. RR. 8, 9, 11. Ed.

9. *Cui tanta*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *alicui quamquam*. Suspicor fuisse *aut cui*.

10. *Affuit? ipsa;* sic Tur. Flor. (hic a prima manu) cum Almelovenio, Jensonio, et posterioribus editionibus ante Ald. Reliqui inserunt *ut*.

11. *Ipsa... eum*. Turic., *ipsæ illæ quæ extorque eum*. Florentinus (a prima manu) *ipse ille quæ extorquet eum*, omisso uterque *impetrare*.

judicem ferat[1], tamen ille non rapi[2] videatur[3], sed se-
111 qui[4]. Jam in omnibus, quæ dicit[5], tanta auctoritas inest, ut dissentire pudeat; nec advocati studium[6], sed testis, aut judicis afferat fidem; quum interim[7] hæc omnia, quæ vix singula quisquam intentissima[8] cura consequi posset, fluunt[9] illaborata, et illa, qua nihil [10]pulchrius auditu est, oratio præ se fert[11] tamen felicissimam faci-
112 litatem. Quare non immerito ab hominibus[12] ætatis suæ *regnare in judiciis*[13] dictus est; apud posteros vero id consecutus[14], ut Cicero jam non hominis nomen, sed

1. *Ferat.* Turic. (a sec. manu) Jenson., *feriat*, cum edd. posterr. ante Ald. Non Camp. correxit Regius. — Nostri omnes *ferat*. Bene. Ad hanc firmandam lectionem Burmannus varia collegit exempla Lucan., lib. IV, vers. 817, ubi, « Ambitus et luxus, et opum metuenda « facultas, *Transverso* mentem dubiam torrente tu*lerunt*. » *Agere* dixit Flor., lib. IV, 2, « hic dolor « *transversum egit*. » Plinius quoque XXVIII, 1, « remedia *auferrent* *transversos*. » Ed.

2. *Non rapi*. Turicens., *n. repe*. Flor. (a pr. manu) *n. repente*. Goth. (tac. Gesn.) omittit *non*. Vide 104.

3. *Videatur*. Malim *videtur*. Neque enim probarim, quod plerique ante *ipsa illa* inserunt *ut*. Nostra ratio longe acrior et vehementior, quum præsertim mox sit « tanta « inest *ut*, » in quo nimia foret cum nostris struendi similitudo. Sed fortasse et sic ferri potest conjunctivus in hoc verbo, δοκεῖ ἄν.

4. *Sequi*. Turic., *si qui*; a sec. manu *si cui*.

5. *Quæ dicit*. Flor. (a pr. manu) *q. dicet*. Camp., *q. dixit*.

6. *Studium... fidem*. Vide IV, 1, 7.

7. *Interim*. Turic. (a sec. manu) Camp. Jens. Tarv., *inter*.

8. *Quisquam intentissima*. Flor. inserit *et*.

9. *Fluunt illaborata*. Obr. inserit *ut*, male. — Pro *illaborata* solus R. 10 *elaborata*. Male. Ed.

10. *Nihil pulchrius*. Turic. Flor. inserunt *quæ*; et pro *auditu* iidem habent *auditum*. Suspicor fuisse *qua nihil unquam pulchrius auditum est*.

11. *Præ se fert*. Camp., *p. s. ferat*. — Nostri omnes *præ se fert*. Ed.

12. *Hominibus*. Turicens. Flor. Guelf., *omnibus*, cum Alm. Voss. 3.

13. *Regnare in judiciis*. « Respicit « huc ipse Fam. VII, 24, *olim*, « *quum regnare existimabamur*; et « Fam. IX, 18, *amisso regno foren-* « *si*. » Gesnerus. Ad priorem locum recte Manutius alterum demonstrat pro Sulla 7.

14. *Id consecutus*. Turic. (a sec. manu) *id est secutus* (ubi recte videtur admonere Ulricus V. C. primam manum intellectam, quasi esset *idem secutus*, compendio *ẽ* accepto pro *em*). Camp. Jenson. (de Guth. err. Gesn.) *id est c.*, cum edd. ante Bad. — RR. 7, 11 tantum

eloquentiæ[1] habeatur: hunc igitur spectemus; hoc propositum nobis sit exemplum; ille se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit. Multa in *Asinio Pollione* in- 113
ventio[2], summa diligentia, adeo ut quibusdam etiam nimia videatur; et consilii et animi satis; a nitore et jucunditate Ciceronis ita longe abest, ut videri possit seculo[3] prior[4]. At *Messala*[5] nitidus et candidus, et quodammodo præferens[6] in dicendo[7] nobilitatem suam; viribus minor. *C.* vero[8] *Cæsar* si foro tantum vacasset, 114
non alius[9] ex nostris contra Ciceronem nominaretur; tanta in eo vis est, id acumen[10], ea concitatio, ut illum eodem animo[11] dixisse, quo bellavit, appareat; exornat tamen hæc omnia mira sermonis, cujus[12] proprie

inserunt *est*. Cæteri receptam lect. habent. Ed.

1. *Numen, sed eloquentiæ*. Hoc ordine Turic. Flor. Guelf. Goth. omnesque MSS. et editi ante Basil. Reliqui præter Gesn. Bip., *s. e. n.*

2. *Inventio*. Turic. Flor., *ventio*. Hic a sec. manu *invenio*, et sic Guelf. cum Goth. Bern. Jens. Tarv. — Nostri *invenio*, exc. Put. a sec. manu, qui *inventio*. Ed.

3. *Seculo*. Jens., *secundo*, enm edd. posterr. ante Ald. non Camp. Correxisse ex ingenio Regium fatetur Badius. — Nostri *seculo*. Ed.

4. *Seculo prior*. Vide Dialog. de Orr. 21: « Asinius... videtur mihi « inter Menenios et Appios studuisse. »

5. *Messala*. Vide I, 5, 15; add. Voss. de Hist. Lat. I, p. 88.

6. *Præferens*. Vide ad VI, 2, 14; accedunt Flor. Goth. (tac. Gesn.) Alm. Voss. 1, 2, 3. Reliqui *præ se ferens*. — Omnes nostri Codices *præferens*. Ed.

7. *In dicendo*. Turic., *incidendo*; a sec. manu *incedendo*.

8. *C. vero*. Camp., *G. vero*. Vide I, 7, 28; IV, 3, 13.

9. *Alius*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *aliud*.

10. *Acumen, ea*. Tur. Flor. (hic etiam *aen*; a pr. manu uterque) *actum en ea*.

11. *Eodem animo.., appareat*. Comparat Burmannus locum Livianum XXXIX, 50 extr.: *Dicebantur enim ab eodem animo ingenioque, a quo gesta erant*; cui ipse medelam hanc afferre conatur, *d. e. ab eo, eodem a. i. quo g. e.*, merito non receptus a Drakenb. quamquam judicium suum tacente. Saltem in Burmanniana illa emendatione *a quo* non in *quo* refingi debebat, sed in *atque*. Alia de Cæsare sententia Dial. de Orr. c. 21.

12. *Cujus proprie studiosus*. Tentantem *proprii* Gesnerum, ut significetur Cæsar omnis insolentiæ dicendi impatientissimus (vide Gell,

115 studiosus fuit, elegantia. Multum ingenii in *Cœlio*[1], et præcipue in accusando[2] multa urbanitas, [3]dignusque vir, cui et mens melior, et vita longior contigisset. Inveni qui *Calvum*[4] præferrent omnibus, inveni[5] qui Ciceroni[6] crederent, eum nimia contra se calumnia verum sanguinem perdidisse[7]: sed est et sancta et [8]gravis [9]ora-

N. A. I, 10), probare non possum. Verius videtur quod ipse subjicit, *proprie* studiosum esse inprimis et maxime studiosum. Tacita mentio inest librorum de analogia, de quibus vide I, 7, 34. Burm. recte demonstrat locum Cicer. Brut. 75. « Cæsar autem rationem adhibens, « consuetudinem vitiosam et cor- « ruptam pura et incorrupta con- « suetudine emendat. »

1. *In Cœlio*. Vide IV, 1, 123.

2. *Accusando multa*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *accusauda muta*.

3. *Dignusque*. Turic. à pr. manu copulam omittit.

4. *Calvum*. Vide IX, 3, 56; *et* vide Wezelium ad locum Bruti Cic. mox ponendum.

5. *Inveni.... Ciceroni*. Turic. at (vide 109) *inve qui con calva præferent* omnibus *invē qui ciceronem*; a sec. manu *alii invectiva præferunt omnibus in verrem*. Flor. Guelferb. (nisi quod hic *Calvium præferant*) *I. q. C. p. i. q. Ciceronem*, cum Alm. Voss. 1, 3, Bern. Jens. Tarv. Sed Camp., ...*qui contra* (pro *qui Ciceroni*) cum Locat. Rusc. Ald. Gryph. Gibs. Obr. Nostra est in Goth. Voss. 2, Vall. Pro *Calvum* Basil. *Cœlium*.

6. *Qui Ciceroni crederent*. « In « Bruto 82, ubi inter alia : « *Accu-* « *ratius quoddam dicendi et exquisi-* « *tius afferebat genus : quod quam-* « *quam scienter eleganterque trac-* « *tabat, nimium tamen inquirens in* « *se, atque ipse sese observans, me-* « *tuensque ne vitiosum colligeret,* « *etiam verum sanguinem deperde-* « *bat*. Hæc est illa *calumnia*, quæ « κακιζότεχνον fecit. Vide supra ad « lib. VIII, proœm. 31 : *Infelicem* « *calumniandi se pœnam* damnat « etiam Noster X, 3, 10; et X, 4, « 3; et *infelicem verborum cavilla-* « *tionem*, X, 7, 14; add. omnino « XII, 10, 77. » Gesneaus. Locus Plinii minoris, I, 2, 2, quem huc advocat Regius, vereor ut recte sit ab eo captus. Demosthenem quidem latinum ibi Calvum dici existimat. Fluctuat ejus scriptura, et Cortianam si sequaris in extremis, eruas sane *Calvum*, *qui tibi* (Arriano, ad quem est epistola data) *semper, mihi nuper est visus Demosthenes*. Neque absonum strigosam illam Calvi brevitatem quibusdam visam esse δεινότητα Demostheneam.

7. *Perdidisse*. Guelf., *perfudisse*.

8 *Gravis*. Florent. (a sec. manu) Guelferb., *brevis*, cum Bal. Joann. Voss. 3, Bern. Jens. et edd. posterr. ante Ald. — Put. a sec. manu, Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *gravis*. Reliqui *brevis*. Ed.

9. *Oratio*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm.

tio, et custodita [1], et frequenter vehemens quoque: imitator autem est [2] Atticorum, fecitque illi properata mors injuriam, si quid adjecturus sibi [3], non si quid detracturus [4] fuit. Et *Servius Sulpicius* [5] insignem non 116
immerito famam tribus orationibus meruit. Multa, si cum judicio legatur, dabit imitatione digna [6] *Cassius Severus;* qui, si cæteris virtutibus colorem [7] et gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter præcipuos foret [8]: nam et ingenii plurimum est in eo [9], et [10] acerbitas 117

1. *Custodita;* sic Turic. Florent. Camp. cum Alm. Reliqui *castigata.* — Sic quoque omnes nostri Codd. En. — *Oratio..... custodita;* sic a Plin. minore, IX, 26, 12, quæ *custoditius pressiusque* dicuntur, opponuntur sublimibus et ardentibus; et modo in loco Ciceroniano erat Calvus *ipse sese observans.*

2. *Autem est;* sic Turic. Florent. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Gryph., exc. Ald. Reliqui *est autem.*

3. *Sibi;* sic Turic. Flor. (hic quidem a sec. manu *fuit*, non omissum mox, et sic Guelf.; sed Bern., *fuerit*) Camp. cum Alm. Voss. 2, Goth. Andr. Reliqui omittunt. — Tò *sibi* ab omnibus nostris Codd. abest. En.

4. *Detracturus... tribus.* Turic., *d. sulpicius insignum fuit ut servius sulpicius insignem non in mero* (postrema duo vocabula sola e Flor. afferuntur, non correcta illa a sec. manu) *f. id t.* A sec. manu *d. insignis... in merito f. id t.*, neque enim quidquam præterea immutatum refertur. Jens. Tarv., *d. fuit. Insignis et S. S. insignem immerito f. t.* Mox Locat. et posterr. ante Ald., *Insignis et S. S. i. non immerito f. t.* Ald., jubente Regio, *Insignem et S. S. n. i. f. t.* Goth. (err. Gesn.) a pr. tantum manu *non* ante *insignem* inserit, alioqui nostram ipsam dans cum Guelf. Vall. (ut videtur) Camp. Eam ex isa Turic. prima manu veram censeo, quamquam minus placet *Et* in fronte positum.

5. *Servius Sulpicius.* Vide §. 22. De *non immerito... meruit*, vide lib. VI, cap. 4, §. 5.

6. *Cassius Severus.* Vide §. 22.

7. *Colorem.* Flor. (a pr. manu) *calorem.* — *Colorem.* Nimiam affectuum, iræ, malignitatis, invidiæ, simplicitatem improbat in Cassio Noster. Neque enim ille quidquam eorum dissimulare solebat, quæ animum pungerent et exasperarent; securus qualis ipse videretur judicibus, modo infamaret adversarium. Tale quid hic *coloris* vocabulo significari, totius orationis series docet. Et video mecum facere elegantissimum Ernestium in Technol. Lat., p. 65, qui minus, ut opinor, erat assecutus Technol. Græc., p. 384. *Colorem* omnem depositum inprimis videmus XI, 1, 57.

8. *Foret.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm.

9. *Est in eo.* Turic. omittit.

10. *Et.* Turic. Flor. omittunt.

mira, et urbanitas ejus summa[1]; sed plus stomacho, quam consilio dedit: præterea[2] ut amari sales, ita fre-
118 quenter amaritudo ipsa ridicula est. Sunt alii[3] multi diserti[4], quos persequi[5] longum est[6]: eorum, quos viderim[7], *Domitius Afer*[8], et *Julius Africanus*[9], longe [10] præ-

1. *Ejus summa;* sic Turic. CAMP. Jens. (tac. Gesn.) cum Andr. et edd. ante Bad., acc. Basil. Sed Turic. (a pr. manu) *et summo*, cum Voss. 3. Ex Alm. affertur *et summa* (vide 95). Flor. Guelf., *et sermo*, cum Voss. 1, Bern. Reliqui *et vis s.*, a quibus stant Goth. Vall. — Plerique nostri *et sermo*. Vall. lib. a sec. manu, R. 9, *et vis summa*. Vallæ liber, RR. 7, 8, *ejus summa*. R. 11, *summa*. Ed.

2. *Præterea... ridicula est.* Refertur hoc ad eam, quam in Cassio laudaverat urbanitatem, interjecta brevi, quæ sensum non interpellet, sententia de errore Cassii. Adjuvatur enim illa summa hujus oratoris urbanitas ipsa ejus amaritudine, quæ, vel sine salibus, per se ipsa ridicula est, i. e., risum movet auditorum. *Ridiculum esse* in laude dicitur, non in vituperio. Vide VI, 3, 22, seqq. Francii conjectura *amantur* pro *amari* speciem magis habet quam substantiam.

3. *Sunt alii;* sic Turic. Florent. Guelf. CAMP. cum Goth. Basil. *S. autem a.*, Jens. cum edd. ante Bad. Reliqui inserunt *et*.

4. *Diserti*. An minus honesto illo significatu hic usurpat, ex quo est dictum Antonii VIII, Procem. 13? Sed hoc vix credibile in magistro suo facturum Domitio.

5. *Persequi longum est: eorum, quos*. Turicensis, Florentinus (hic a prima manu) omittunt cum Alm. In causa est homœoteleuton *quos*.

6. *Longum est*. Vide lib. I, cap. 6, §. 9, vol. I, pag. 154, not. 3 nostræ editionis. Ed.

7. *Viderim*. Turic., *viderem;* a sec. manu *videram*.

8. *Afer, et Julius*. Turic., *feret j.;* a sec. manu *ferettius*.

9. *Julius Africanus*. Vide VIII, 5, 15. Fortasse filius ejus, qui Tacito perisse narratur sub Tiberio Annal. VI, 7, e Santonis Gallica civitate oriundus. Quæ hic *concitatio* ei tribuitur, eadem sunt *vires*, XII, 10, 11. *Compositione longior* quod dicitur, refero ad longiora, quæ compositionis gratia faciat, hyperbata. Vide VIII, 6, 65; IX, 4, 145. *Domitium* vide ad V, 7, 7; cujus loco modo designato *maturitas* non longe est ab ea, quæ hic agnoscitur, *arte;* judicium ejus est acerrimum, nunquam ablatum illud vehementia, vel nimia elegantiæ affectatione. Similiter Terentium Horatius, Epist. II, 1, 59, *arte* ait *vincere;* quamquam Bentleius hoc ad metricam etiam virtutem refert in Schediasmate.

10. *Longe præstantissimi*. Turicensis *l. at* (vide §. 115) *præsentissimi;* a secunda manu reponitur nostrum, nec deleto tamen, quod interjectum erat. Florentinus *longe aliis præsentissimi;* a secunda manu *longe aliis præstantissimi*. Ex Alm. nihil nisi *præsentissimi* affertur.

stantissimi : arte[1] ille, et toto genere dicendi præfe-
rendus, et quem in numero veterum locare[2] non timeas;
hic concitatior, sed in cura verborum nimius, et compo-
sitione nonnunquam longior, et translationibus parum
modicus[3]. Erant clara et nuper ingenia : nam et[4] *Tra-* 119
chalus[5] plerumque sublimis, et satis apertus[6] fuit, et
quem velle optima[7] crederes; auditus tamen major;
nam et vocis, quantam in nullo cognovi, felicitas, et
pronunciatio vel scenis suffectura, et decor[8], omnia
denique ei, quæ sunt extra[9], superfuerunt : et *Vibius*
Crispus[10], compositus, et jucundus, et delectationi na-
tus; privatis tamen causis quam publicis melior. [11]*Julio* 120

1. ***Arte;*** sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) cum Alm. Reliqui præmittunt *verborum*.

2. *Locare*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *bitare*, cum Alm.; sed Flor. a sec., *habere*, et sic Guelf. cum Bern. et edd. inde a Jensonio ante Ald., acc. Basil. Stoer. Chouet. Leid. aliisque apud Burm. An primitus fuit *citare*, vel *recitare?* — Vall. lib. a sec. manu, R. 9, *locare*. Reliqui *habere*. Non spernenda lectio. Ed.

3. *Modicus*. Turic. (a pr. manu) *modicum*. Guelf., *modicis*.

4. *Nam* et *Trachalus*. Turiceus. Flor. (hic a pr. manu) Camp. omittunt *nam*, cum Alm. Sed Camp., *ut* (pro *nam* et), quod possit placere, ut vitetur iteratio horum *nam* et hac §., et 117. Sed vide not. ad §§. 25, 26.

5. *Trachalus*. Vide VI, 3, 78. Conferendo singula, quæ demonstrantur, loca apparebit, Trachalus quantopere debuerit lectus descendere ab eo, qualis videbatur auditus. Talis patrum nostrorum memoria fuit, quem eloquentiæ germanicæ exemplar laudat Fridericus magnus in libello de eruditione Germanorum, Regiomontanus olim ecclesiastes, Quantin nomine. — Sic apud nos *Gerbier*. Ed.

6. *Apertus*. Turic. Camp., *aptus*, cum Bodl. Andr.

7. *Velle optima*. Quo hoc optimorum studium pertinet? An ad genus dicendi optimum? Qualem vidimus bonam mentem, II, 12, 12; et mox est §. 122, *ad optima tendentium;* et §. 131, *meliora vellet*. Malim tamen hic quidem ad honestatem et recti amorem trahere, qui in hoc oratore apparuerit. Neque enim bonum dicendi genus adeptus fuit, si visus modo id velle.

8. *Decor*. Turic. (a sec. manu) *decora*, cum Jens. et edd. posterr. ante Bad. — Nostri *decor*, exc. Put. a sec. manu, RR. 7, 11, qui *decora*. Ed.

9. *Extra*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *ex ira*.

10. *Vibius Crispus*. Vide V, 13, 48.

11. *Julio Secundo*. Vide X, 3, 12;

Secundo si longior contigisset ætas, clarissimum pro-
fecto nomen oratoris apud posteros foret: adjecisset
enim, atque adjiciebat[1] cæteris virtutibus suis, quod
desiderari potest: id est[2] autem, ut esset multo magis
pugnax[3], et sæpius[4] ad curam rerum ab elocutione res-
121 piceret[5]: cæterum interceptus quoque magnum sibi vin-
dicat locum: ea est facundia, tanta in explicando[6], quod
velit[7], gratia; tam[8] candidum et lene[9] et speciosum

et nos ad VI, Procem. 3 (vol. II, pag. 384 nostræ editionis ad calcem notæ 7, quæ a pag. 382 usque ad pag. 384 excurrit); it. XII, 10, 11.

1. *Adjiciebat.* Attende vim imperfecti. Semper *adjiciebat*, neque tamen *adjecerat* antequam moreretur.

2. *Id est.* Turic., *idem.*

3. *Pugnax.* Turicens. Flor., *pugnans*, cum Alm.

4. *Et sæpius.* Turic. (a sec. manu) CAMP., *ut s.*

5. *Respiceret.* Turic. (a sec. manu) *resipisceret*, cum Jens. Tarv. Correxit Regius. — *Respiceret.* Vide III, 11, 26, ubi notatum fere Secundi illum errorem invenies, ut et hic §. 33, *pugna* autem est causæ ipsius tractatio, solita illa negligi a cupidis sententiarum et locorum communium. Nimium igitur Secundus dabat rebus extra causam, nec satis *pugnabat*, ut ei magis *pugnaci* fieri optandum esset. Hunc *pugnæ* et *pugnandi* usum habes, IV, 3, 2; V, 12, 22; VI, 4, 4, 6; hic §. 79; et passim locis in indice quærendis. Sic apud Senecam patrem Controv. 2, præf. « Deerat illi oratorium ro« bur et ille *pugnatorius* mucro. »

6. *In explicando... gratia.* Verbi originem ipsam tenere oportet, ne forte *explicare* accipias *interpretari.* Quidquid scire vult auditorem, tam apte et decenter verbis eloquitur, ut nihil obscurum remaneat in magnis, nihil vile videatur in parvis. Vide VIII, 6, 8. Hæc ipsa et Fabii nostri vel præcipua est virtus. Apud Senecam patrem Controv., lib. II, Præf.: « *explicatio*... splendida qui« dem, sed operosa et implicita. » Fateor autem placiturum magis mihi, si fuerit *quid v.* quam *quod v.* Nam alia ratio est VIII, 3, 61.

7. *Velit.* Turicens., *vellet*, cum Alm. Sed Flor., *vellit* (vide 117). — Nostri *velit*, exc. RR. 8, 11, qui *vellet.* Ed.

8. *Gratia; tam.* Turic., *gratam;* a sec. manu *gratia*, nec tamen reposito *tam.*

9. *Lene.* Turic., *levo;* a sec. manu *leve*, et sic Flor. Guelf. cum Bern. Jens. Tarv. (vide §. 52). Non improbanda Capperonnerio videtur scriptura; mihi prorsus, quum hic nulla sit compositionis mentio, sed vehementi et forti opponatur *lene d. g.*, velut XII, 10, 66; vide et IX, 4, 130, 136; hic §. 44. Eo quæcunque mox laudantur in hoc oratore conspirant omnia; in assumptis proprietas, in periculosis significantia. Mox X, 2, 23, in solis Jens. et Tarv. *levi*, *leviter*, improbante recte Gesnero. — Nostri *leve*,

dicendi genus; tanta verborum, etiam quæ [1] assumpta sunt, proprietas; tanta in quibusdam [2] ex periculo [3] petitis significantia. Habebunt [4], qui post nos de oratoribus 122
scribent [5], magnam eos [6], qui nunc vigent, [7] materiam vere laudandi [8]: sunt enim summa [9] hodie, quibus illustratur forum, ingenia: namque et consummati jam patroni veteribus æmulantur [10], et eos juvenum ad optima tendentium imitatur ac sequitur industria. Super- 123
sunt, qui de philosophia scripserint [11], quo in genere paucissimos adhuc [12] eloquentes litteræ romanæ tulerunt: idem igitur *M. Tullius*, qui ubique [13], etiam in

exc. Put. a sec. mano, RR. 8, 11, qui *lene*. Τὸ *leve* Capperonnerio videtur non improbandum, modo penultima sit longa tamquam ab adjectivo λεῖον. Vide notæ init. Ed.

1. *Assumpta... proprietas.* Vide VIII, 6, totum caput, ubi *arcessita* sunt, quæ hic *assumpta*.

2. *In quibusdam ex.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp., *ex q. in.* Ex Alm. affertur tantum *q. in.* Goth. (tac. Gesn.) nostris verbis anteponit *etiam*, com Voss. 2. — Sic quoque Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Ald. Cæteri receptam a Spald. lectionem habent. Ed.

3. *Ex periculo... significantia.* Vel audacissime novata in elocutione non carent perspicuitate. Vide II, 11, 3; VIII, 6, 11; XI, 1, 32; item hic §. 49.

4. *Habebunt.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *habebant.*

5. *Scribent.* Turic. (a pr. manu) *scribet.*

6. *Magnam eos.* Turic. (a sec. manu) inserit *in*, cum Jens. Tarv.

7. *Materiam.* Flor., *materiem* (vide lib. VIII, cap. 6, §. 7).

8. *Laudandi.* Turic. (a sec. manu) *laudandæ*, cum Jens. Tarv. — Nostri omnes *laudandi*. Ed.

9. *Sunt enim summa.* « Florebat « Aper, Marcellus, Maternus, Mes- « salla, Cæcilius Plinius, et multi « alii: vide Tacitum. » Pseudo-Turnebus. — « Vide Plinianas epistolas « passim, et lib. IX, ep. 26, de sum- « mis ingeniis quasi scatentes. » Almeloveenus.

10. *Veteribus æmulantur.* Hoc ipsum hujus Quintilianei seculi videtor, quod promiscua utitur structura *æmulandi.* Vide §. 62, ubi est accusativus verbo junctus. Alioqui dativus additus *æmulando* significationem habet invidiæ et animi iniqui. Sic aliorum quoque verborum structuram inflexerant novi. Vide lib. IX, cap. 3, §. 1.

11. *Scripserint*; sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. cum Goth. Jens. et edd. posterr. ante Bad. Reliqui *scripserunt*, quorum ergo et Camp. — Eadem nostri. Ed.

12. *Adhuc.* Camp. omittit.

13. *Qui ubiquè*; sic Flor. Guelf. cum edd. inde a Basil. ante Burm.

hoc[1] opere Platonis æmulus exstitit: egregius[2] vero, multoque, quam in orationibus[3], præstantior [4]*Brutus,* suffecit[5] ponderi[6] rerum; scias eum sentire, quæ dicit.
124 Scripsit non parum multa[7] *Cornelius* [8] *Celsus,* [9] *Sextios*

Qui ubi, Turic.; sed a sec. manu *ut ubique*. Goth. (tac. Gesn.) *q. et ubique* (et pro *etiam in hoc* mos, item tac. Gesn., *et in hoc*, sibi constans) cum Voss. 2. Sed Camp., *q. ut ubique*, et sic reliqui, in qua ratione parum grate subauditur *est* ad *idem*. — Eadem nostri; præterea solus Prat., *qui ubicunque*. Ed.

1. *Etiam in hoc.* Leve sane in hac oratione vitium, quasi ubique Platonis maxime æmulos sit Cicero. Sed hoc ut vitaretur longiore anfracto opus erat. Nempe ut ubique Græcorum præstantissimi cujusque, ita in hoc opere Platonis.

2. *Egregius... Brutus.* Hoc, etsi iniquior, Tacitus agnoscit Dial. de Oratt. 21: « Brutum philosophiæ « suæ relinquamus. Nam, in Ora- « tionibus minorem esse fama sua, « etiam admiratores ejus fatentur. » Vide hic Brut. I, 97; de Finib. I, 3.

3. *Orationibus.* Guelferb., *oratoribus.*

4. *Brutus.* Hic philosophiam stoicam sectatus est, in eaque multos libros scripsit, ut colligere licet ex epist. ad Atticum. Trax.

5. *Suffecit.* RR. 10, 12, *sufficit.* Male. Ed.

6. *Ponderi.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *pondere*, cum Alm.

7 *Non parum multa.* Almelovenum *multa* volentem tollere recte revincit Bormannus, amandans lectorem ad VI, 2, 3, ubi exemplis Ciceronianis defendit usum nostrum.

8. *Cornelius Celsus, Sextios secutus.* « Duo... fuerunt Sextii. Q. vi- « delicet Sextius pater, qui a divo « Julio latum clavum sibi oblatum « recusavit, et ejus filius, de quo « B. Hieronymus anno quo Chris- « tum natum tradit, hæc refert : « *Sextius Pythagoricus philosophus* « *nascitur.* Sextiorum, præter Se- « necam in Epistolis et libris de ira « sæpe, et cap. ult. lib. VII natu- « ralium quæstionum, meminit Qu., « c. 1, lib. X. » Nicolaus Faber, ad Senec. patr. Controv., l. II, Præf., p. 98 (ed. Paris. 1613, fol.). Vide et F. A. Wolfium ad Sueton. Illustr. Gramm. 18, et Fabricii Bibl. Græc. ab Harlete auctam, vol. I, p. 870 seqq. Ille Senecæ in quæstt. naturall. locus hic est : « Sextiorum nova et « romani roboris secta inter initia « sua, quum magno impetu cœpis- « set, exstincta est. » Vide et Plutarch. *Quomodo sentias te proficere*, p. 77. Loca de Sextio plurima apud Senecam invenies in Indice ed. Paris. 1613, fol. Horum igitur philosophorum sectam, Pythagoræ æmulam, scriptis exprimere conatus est is, qui omnis fere doctrinæ commentarios adornavit Celsus. Vide lib. II, cap. 15, § 22.

9. *Sextios;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Cod. antiquissimo Danielis (vide VI, 2, 11) teste Nic. Fab. (vide not super.). Goth. Voss. 2, Bern. et edd. ante Ald. *Sextius*, Tur. a sec. m. Ex Alm. affertur *Sextus.* Ald. Bad., *Sceptios.* E Voss. 1, *Sceptior.* E Voss. 3, *scectios.* Reliqui *Scepticos*, quæ videtur Philandri

secutus, non sine cultu ac nitore: *Plancus*[1] in stoicis rerum cognitione[2] utilis: in epicureis[3] levis quidem, sed non injucundus[4] tamen auctor est[5] *Catius*[6]. Ex industria *Senecam*[7] in omni genere eloquentiæ distuli,

conjectura, frustra illustrata a Pseudo-Turnebo, ipsoque nuper Gesnero. Burmannum, qui Schottum inspexerat ad Senecam Patr., sordes reliquisse inprimis miror. — Poul., *Servios*. RR. 7, 11 (a sec. manu uterque) *Sexvios*. Reliqui *Sextios*. Ed.

1. *Plancus*. Turic. Flor., *plaustus*. Hic quidem a sec. manu *Plautus*, et sic Guelf. Jens. cum Bern. et edd. ante Ald., qui tamen per sphalma *Plaucus*. Qua vero auctoritate eos, qui nostrum dant (quorum sunt Goth., vide II, 14, 2, Camp.), castigate nomen exhibere dixerit Regius, equidem ignoro, nullo, quod sciam, usquam memorato stoicæ philosophiæ auctore, qui hoc nomine fuerit. Recensetur nunc sane *Plancus* in stoicorum Catalogo, quem adornavit Fabricius in Bibl. Græca, vol. III, p. 572; cui loco subjicit Heumannus notam, demonstrantem Cic. Famil. X, 12, unde stoicus agnoscatur Plancus. Quod ut mihi in hoc homine persuadeat, multum abest; minus tamen adducar, ut eum aliquid de philosophia litteris mandasse credam. In alia omnia abit Gesnerus in Indice Quintilian. eumdem hunc Plancum censens atque eum, cujus mentio est ex Cicerone, VI, 3, 44 (et hoc repetiit Ernestus in Fabr. B. L.); nam ne certum quidem ejus nomen. In hac memorati hic scriptoris ignoratione, is videtur loco consulturus, qui *P*. aliquem *Faustum* ostenderit stoicorum dogmatum scriptorem. Inest enim hoc maxime nominis in vetustissima scriptura. Vide Lipsium ad Tacit. Ann. III, 48, e *M. Folio* exsculpentem *M. Lollium*. [Non inutile tamen erit observare, Rubellium illum Plautum, qui Augusti stirpem attingebat, et sub Nerone periit, stoicæ sectæ addictum et Musonii familiarem fuisse, ut docet Tacitus Ann. XIV, 57, 59. Buttm.]

2. *Cognitione*. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *cognitioni*, cum edd. posterr. ante Stoer., exc. Basil., acc. Rollino. Potest placere, sed obstat quodammodo §. 128, « multa rerum « cognitio. » — Nostri *cognitioni*, exc. RR. 10, 11, qui *cognitione*. Ed.

3. *Epicureis*. Turic. Flor. Camp. Jens. (tac. Gesn.) *epicuris*, cum edd. ante Bad — Eadem nostri. Ed.

4. *Injucundus*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *injucundis*.

5. *Auctor est Catius. Ex*. Flor., *a. e. cautius. Ex*, cum Basil. Sed Guelf., *Auctorem ex*, cum Voss. 3. Sed Goth. (tac. Gesn.) *Catius est. Ex*, omisso *auctor*. Camp., *a. Cacius est ex*. Voss. 1, *a. et cujus. Ex*. Jens., *ductorem ex*, cum Tarv. — Put. a sec. manu, Vall. lib. a sec. manu, RR. 8, 12, *auctor est Catius*. R. 9, *auctor Catius est*. Reliqui *Catius* omittunt. Ed.

6. *Catius*. « Ille, cujus *spectra* « (εἴδωλα Epicuri) ridet Tullius Fam. « lib. XV, epist. 16 et 19. » Gesn.

7. *Senecam... distuli*. « Distuli de « Seneca loqui, quum de quocum- « que genere eloquentium, qui ora-

propter vulgatam falso de me opinionem, quia[1] damnare eum, et[2] invisum quoque habere sum creditus: quod accidit mihi, dum corruptum et omnibus[3] vitiis fractum dicendi genus revocare ad[4] severiora[5] judicia
126 contendo. Tum autem[6] solus hic[7] fere in manibus adolescentium fuit: quem[8] non equidem omnino[9] conabar excutere, sed potioribus præferri[10] non sinebam, quos

« tori sint imitandi, loquerer, et « quum de poetis, et quum de ora- « toribus, et quum de philosophis « romanis. » Badius. Hoc, quod jam lecturi sumus, de Seneca judicium quantivis est pretii. Conferendum autem cum eo Gellianum (XII, 2), in quo et ipso accusatur Senecæ protervitas in carpendis veterum scriptis. Nec negligendum est, quidquid ibi exprobratur Senecæ, in iis quidem, quæ sunt reliquæ, ejus operum partibus non inveniri. Vide Fabr. Bibl. Lat., ed. Ern., vol. II, p. 107, 8. Sallustium non ipsum carpit, aut irreverentius tractat, sed pravos imitatores notat Epist. 114. Fortasse tamen Noster et familiares ejusdem sermones respexit. — *Eloquentiæ distuli*. Aldus, Basil. inserunt *versatum*, Regio jubente, quem bene revincit Badius. Nec ab ejus et Burmanni ratione me abducit Gisbertus Koen, in obss. MSS. mecum communicatis, quamquam demonstrans Jo. Saresberiensem, qui hoc *versatum* ipsum præfert Polierat. VIII, 13, p. 600. Quod enim Koenius negat, recte Fabium potuisse dilatum a se in omni genere eloquentiæ Senecam dicere, quia restarent aliæ hujus doctrinæ partes ab ipso explicandæ hoc et seqq. libris, non attendit vir doctus, solum hic significari census scriptorum, quem adhuc egit Fabius hoc capite, in cujusque fine collocatur Seneca. Vide §. 75. « Xe- « nophon... inter philosophos red- « dendus. »

1. *Quia*; sic Turic. Flor. Camp. cum Goth. Jens. et edd. posterr. ante Basil. *Quæ*, Voss. 1. Reliqui *qua*. Vide II, 15, 6. — Vall. lib. RR. 7, 8, 11, *quia*. Cæteri *qua*. Ed.

2. *Eum, et*. Guelf. omittit *et*.

3. *Et omnibus*. Goth. (tac. Gesn.) *ex o.*, cum Voss. 2.

4. *Revocare ad*. Turic., r. at (vide 118) *ad*; a sec. manu r. *aliquos ad*.

5. *Severiora*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *severia*; mox ille *severa*, et sic Camp. Goth. (tacente Gesn.). — Nostri dant alii *severiora*, alii *severa*. Solus R. 11, *veriora*. Ed.

6. *Tum autem*. Turic. Florent. Guelferb. Camp., *cum*, cum Goth. Voss. 2 (err. Burm.) Jens. Tarv. — Eadem nostri. Ed.

7. *Hic*. Turic. (a pr. manu) Flor., *huic*. — Nostri omnes *hic*. Ed.

8. *Quem*. Florent. (a pr. manu) Camp. omittunt.

9. *Conabar*. Turicensis, Florentinus, Gothanus (tacente Gesnero; posteriorum uterque a prima manu) Camp., *conabor*.

10. *Præferri*. Turicensis *perferre*. Florentinus (a prima manu) *præferre*.

ille non destiterat incessere [1], quum [2] diversi [3] sibi conscius generis, placere se in dicendo posse [4], quibus [5] illi placerent [6], diffideret [7]: amabant autem [8] eum magis quam imitabantur; tantumque ab [9] eo [10] defluebant, quantum ille ab antiquis descenderat. Foret enim op- 127
tandum [11] pares, aut saltem [12] proximos [13], illi viro fieri: sed placebat [14] propter sola vitia, et ad ea [15] se quisque dirigebat effingenda, quæ poterat; deinde quum se jactaret eodem modo dicere, Senecam infamabat. Cujus 128
et multæ alioqui [16], et magnæ virtutes fuerunt: ingenium

1. *Incessere.* Gellius lib. XII (referrente Turn.) ait Senecam conatum esse vituperare Ciceronem atque Virgilium, ac multis in locis reprehendere: eo autem in loco Gellius mire reprehendit *phrasin* et compositionem Senecæ. Ed.

2. *Quum.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt *quum*, cum Alm.

3. *Diversi... generis.* Aliis enim (narrante Capper.) temporibus alia placet eloquentia. Hinc de Seneca optime judicasse Tacitus videtur lib. III, Annal.: « Quamquam oratio composita a Seneca multum cultus præferret, ut fuit illi viro ingenium amœnum et temporis illius auribus accommodatum. » Ed.

4. *Posse, quibus;* sic Turic. Camp. (nisi quod hic *possem*) cum Alm. Basil. Gryph. (1536). Inserunt *in* Flor. (vide 121) Guelf. cum Goth. Voss. 1, 2, Vall. Jens. et edd. posterr. ante Gryph. Reliqui inserunt *iis*, jubente Regio. — Nostri *posse in quibus*, exc. Put. a sec. manu, qui pro *in* dat *iis*. Ed.

5. *Illi.* Turic. (a sec manu) *ille*, quod et ex Alm. affertur.

6. *Placerent.* Turic., *placere*, cum Alm.

7. *Diffideret.* Flor. (si recte interpretor excerpentem) *diffiderent*.

8. *Amabant autem eum.* Turic., *am. eum.* Guelf., *et am. aut. e.*

9. *Ab eo;* sic Turic. Flor. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Ald. Bad. Basil. Reliqui *ab illo*.

10. *Defluebant... descenderat.* Vid. I, 8, 9. Egregia proprietas elocutionis. Qui cupiat nosse, quid sit sana et elegantia mutando corrumpere, is videat mihi conjecturam Francianam *desciverat* pro *descenderat*. Et eu, ita dantem Campanum! (Vide §. 94.)

11. *Enim optandum.* Tur. Flor., *e. aliquid o.*, cum Alm. Suspicor fuisse *alioqui*. Sed pro *foret* Turic. *fore*, Alm. *fere* (vide 126).

12. *Aut saltem.* Tur. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac Gesn.). *a. s.*, cum Voss. 2, 3, et edd. ante Bad. acc. Basil. — Omnes nostri *ac saltem*. Ed.

13. *Proximos, illi viro.* Turicens. Flor., *primos i. viros.* Guelf. *illo* pro *illi*.

14. *Sed placebat.* Tur. Flor. (hic a pr. manu) omittunt.

15. *Ea.* Turic. Flor. omittunt.

16. *Alioqui, et magnæ virt.* Tur.

facile et copiosum, plurimum studii, multa[1] rerum
cognitio[2]; in qua tamen aliquando ab his[3], quibus in-
quirenda quædam mandabat, deceptus est: tractavit
129 etiam omnem[4] fere studiorum materiam[5]; nam et ora-
tiones[6] ejus, et poemata, et epistolæ, et dialogi ferun-
tur[7]: in philosophia parum diligens, egregius tamen
vitiorum insectator fuit[8]: multæ[9] in eo claræque sen-
tentiæ, multa etiam morum gratia legenda[10]; sed in

(a sec. manu) *aliæ quidem m. v.* CAMP., *alie quidem virt.*

1. *Multa*; sic Turic. Flor. Guelf. CAMP. cum Basil. Reliqui *multarum* (vide IX, 2, 47; V, 10, 91). Jens. (tac. Gesn.) huic voci præmittit *et* cum edd. ante Basil. acc. Gryph.— Eadem nostri. ED.

2. *Cognitio*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt.

3. *Ab his*; sic Turic. Flor. CAMP. Reliqui *ab iis*. Vide VIII, 6, 63.

4. *Omnem*. Goth. (tac. Gesn.) CAMP., *omnium*. Ju. Saresber., *omnem fere omnium stud. mat.*, unde Goth. scripturam commendat Gisb. Koen. Vide §. 125. Nostræ scripturæ favet I, 4, 5: « *omni* studiorum genere. » — Nostri *omnem*, exc. R. 9, qui *omnium*. ED.

5. *Materiam; nam*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *nam materiam*. Ille a sec. manu tollit priore loco *nam*, nec reponit altero, et sic Alm.

6. *Orationes*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *orationem*. — Nostri omnes *orationes*. ED. — *Orationes*. « Sive « causarum actiones. Egit multas « et illustres, atque in ipso senatu; « ut omittam quas principi scripsit, « in senatu recitandas. Neque du« bito *Edicta* ad populum et *Epis*« *tolas* graviores, ab illo conscrip« tas, aut dictatas; quorum omnium « levis memoria superest, et tulit, « ut solet, ævum. » Lipsius in Vita Senecæ. *Poemata* « certum est uber« tim scripsisse. Ipse in exsilio fecis« se ostendit, et Tacitus, jam etiam « seniorem, et in aula. Ita enim in« vidi calumniantur apud Neronem: « *Objiciebant etiam, eloquentiæ lau*« *dem uni sibi asciscere, et carmina* « *crebrius factitare, postquam Ne*« *roni amor eorum venisset.* » Idem. — *Dialogi*. « Quos Fabius nomi« nat, nec ultra. » Idem.

7. *Dialogi feruntur*. Turic. Flor., *dialogc f.* Ille a sec. manu, *dialogi efferuntur*, et sic CAMP. Jens. cum edd. ant. Ald. Secunda Flor. manus, nostra ipsa. Nostris vocibus Jens. (tac. Gesn.) subjicit *et* cum edd. posterr. ante Ald. pro quo Regius suadebat *etsi*.

8. *Fuit*. Omittunt Vall. lib. RR. 8, 9, 13. ED.

9. *Multæ... morum gratia*. Tur. Flor., *multo multi amorum g.* Ille a sec. manu, *multa multis amorum g.* Hic nostram ipsam. *M. i. e. claræ s. m. e. m. g.*, Goth. (tac. Gesn.) CAMP. Vicissim e Voss. 1, *multæque i. e. c. s. m. e. m. g.* Vocem *fuit* ante nostra omittit Goth.

10. *Legenda*. Turic. Flor. Jens. (tacente Gesnero) Tarv., *legen-*

eloquendo [1] corrupta pleraque, atque eo [2] perniciosissima, quod abundant [3] dulcibus vitiis. Velles eum [4] suo 130 ingenio dixisse, alieno judicio; nam si aliqua [5] contempsisset, si parum [6] non concupisset [7], si non omnia

do. — Nostri omnes *legenda*. Ed.

1. *In eloquendo*. C. Caligula imperator (narr. Turn.) Senecam, qui tum in pretio erat, appellare solebat *commissiones meras, et arenam sine calce:* ita damnavit genus dicendi fractum, nimisque concisum. Vide infra not. 7 sub finem. Ed.

2. *Atque eo*. Goth. (tac. Gesn.) inserit *in*.

3. *Abundant*. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *abundat*. — Eadem nostri. Præterea Put., *abundabat*. Ed.

4. *Eum*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp., *enim*. Voss. 1, *cum*.

5. *Nam si aliqua*. Turic. Flor. omittunt *si:* vicissim X, 2, 3. Guelf., *quam si fuit* pro *quam fuit*. Camp., *n. in a*. Flor. (a sec. m.) *n. s. nil æqualium*, et sic Goth. Jens. (err. Gesn.) cum Voss. 2, Vall. et edd. posterr. ante Basil. exc. Ald. (hic enim *n. nisi a.*) acc. Gryph. *N. simile quam*, Guelf.; ex Voss. 1 *n. simile* sine *quam*. — Eadem nostri. Ed.

6. *Parum non concupisset;* sic Turiceos. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 1. Reliqui omittunt *non*, inter quos meorum primus Jens. — Tò *non* omittunt Put. Vall. lib. (a sec. manu uterque) RR. 7, 11. Ceteri servant. Ed.

7. *Si parum non concupisset*. Hic quum plerique, contra MSS. quidem, omittant *non*, eorum solus Rollinus dignatus est explanationis aliquid aspergere... « Si quædam, « ait ille, orationis lenocinia minus « studiose sectatus esset. « Præter neglectum hic accusativum ad *concupisset*, qui omitti ita latine quidem non poterat, *parum* nimis leviter accipitur pro *minus*, vel *non*. Gedoynus multa licere sibi ratus, nostrum incisum priori continuat : « s'il eût méprisé certaines « beautés, qui à le bien prendre « ne sont pas des beautés « (vide mihi Francogallos istos omnia in veteribus vertendis circumloquentes!); « s'il en eût médiocre- « ment desiré *quelques autres*. « Extundit sibi sententiæ objectum! Standum autem est auctoritate MSS. qui omnes vindicant *non*. Inde ego, timidus tamen, nec mihi satisfaciens, hæc interpretando erop: « Si non consulto quæsivisset ea, « quæ nimis tenuia infraque digni- « tatem rerum posita essent. « *Parum* igitur accusativi loco habeo et interpretor *id ipsum quod non est satis, quod est exile et minutum*. Fateor interim hoc quod confeci sententiæ nimis simile videri illi alteri « rerum pondera... non fregis- « set. » Verum eadem accusatio providenda est in altero sententiarum pari. Quid enim est *omnia sua amare*, nisi hoc *nihil eorum, quæ succurrant scribenti, contemnere?* Nisi illud fortasse discrimen agnoscas, ut *contemnere aliqua* sit, transire omnino aliqua, non in scripto ponere: *non omnia sua amare*, quæcunque inveneris, iis non ad tædium usque indulgere omnibus, aut multifariam variando et figurando lectoribus ea obtrudere. Et sane horum quoque vitiorum bona

sua amasset, si rerum pondera minutissimis sententiis non fregisset, consensu [1] potius eruditorum, quam pue-
131 rorum amore comprobaretur. Verum sic quoque jam robustis, et severiore genere satis firmatis [2]legendus, vel ideo, quod exercere potest [3] utrinque [4]judicium : multa enim, ut dixi, probanda in eo, multa etiam ad-

est copia apud Senecam. Vellem tamen in cultissimo hoc de Seneca loco nihil parum effectum, aut pondere suo vacuum a nobis inveniri. Quare nec sufficio mihi in iis, quæ protuli. Fortasse reconditius aliquid latet in nostris ipsis, quæ potuerunt et corrupta esse, antequam ad nos perferrentur. Nihil minus fero, quam quod Gedoynus, *si non omnia sua omasset* vertit : « s'il n'eût pas été amoureux « de toutes ses productions. » Neque enim *sua* ista ad justa opera refero, sed ad subnatas inter scribendum quascunque sententias. Ad *frocta* illa *minutissimis sententiis rerum pondera* Colomesius verba Gelliana ponit, non aliena sane, sed quorum mentionem supra jam injecisset Pseudo-Turnebus ad 126 (vide III, 1, 14; et quæ Burmannus eidem exprobrat ad IV, 1, 61); quod Almeloveno quoque, doctiori quidem illi, accidit in voce illa Caligulæ *colcem sine orena* appellantis Senecæ orationem (Sueton. Calig. c. 53), itidem a Turnebo memorata. —Buttmannus in *oddendis*, quæ ad calcem voluminis subjunxerat, dicit se de sententiæ repetitæ crimine, quod suæ ipse rationi Spaldingius objicit, minime sollicitum esse, quum non hæc modo, sed omnia quæ quadruplici illo *si* introducuntur, nonnisi leviter variatam eamdem sententiam exhibeant; ita tamen ut quidam per gradus ascensus existat, quem idem Buttm. manifestiorem reddit hac sermonis forma : « Seneca levia etiam et vero « oratore indigna lenocinia *non* « semper *contempsit ; imo concupi*« *scebat* illa, utque, ut verbo dicam, « *omnia sua omabat :* quo factum, « ut rerum pondera *minutissimis* « *sententiis frangeret.* » Sed durus eidem Buttm. videtur ille vocis *parum* usus, quem Spald. fingit ; Buttm. credit excidisse vocabulum, a cujus primis litteris facilis aberratio esset ad similia quæ sequuntur, in hunc *modum*, « si parum « concu*piscendo* non concupisset » vel « si parum *convenientia* non « concupisset. » Vide Cic. Famil. XV, 6, *honos non nimis concupiscendus.* Quint. infra XI, 3, 180, *parum conveniens personæ risus.* Ed.

1. *Consensu.* Guelf., *ratio sensu* (vide lib. V, cap. 13, §. 19).

2. *Legendus.* Guelf., *legendum.*

3. *Utrinque.* Nostri et insuper Camp. Andr. Jens. Ald. et apud Burm. Voss. 2, *utrumque*, exc. R. 7, qui *utrimque.* Ed.—*Utrinque judicium.* « Tam laudantium quam vituperan« tium. » Badius. Sic *utrumvis* et facere et non facere apud Cic. pro Rosc. Amer. 30.

4. *Judicium.* Tur. Flor. Camp., *judicem*, cum Voll. a sec. manu.

miranda sunt: eligere modo curæ sit, quod utinam ipse
fecisset; digna enim fuit illa natura, quæ meliora vel-
let, quæ, quod[1] voluit, effecit[2].

Cap. II. Ex his cæterisque lectione dignis auctoribus 1
et verborum sumenda copia est[3], et varietas figurarum,
et componendi ratio; tum ad exemplum virtutum om-
nium mens dirigenda: neque enim dubitari potest,
quin artis pars magna contineatur *imitatione:* nam ut
invenire[4] primum fuit, estque præcipuum[5]; sic ea, quæ
bene inventa sunt, utile[6] sequi. Atque omnis vitæ ratio 2
sic constat, ut, quæ[7] probamus in aliis, facere[8] ipsi
velimus; sic litterarum ductus[9], ut scribendi fiat usus,
pueri sequuntur; sic musici vocem[10] docentium, picto-
res opera priorum, rustici[11] probatam experimento cul-
turam in exemplum intuentur[12]: omnis denique disci-
plinæ initia[13] ad propositum sibi præscriptum formari
videmus. Et hercule[14] necesse est, aut similes, aut dis- 3

1. *Quæ, quod.* Turic. Flor. Guelf. omittunt *quæ* cum Alm. Voss. 1, 3, Jens. Tarv. Habent Goth. et Vall. E Voss. 3 refertur et *quod meliora.*

2. *Effecit.* Turic. Camp., *efficit*, cum Alm. Jens. Tarv.

3. *Copia est, et.* Tur. Flor. Camp. omittunt *est* cum Goth. Jens. et edd. ante Ald. Malim pæne pro *et verb.* scribi *est v.*, hic autem omitti verbum. Inscribitur caput *De imitatione* in Guelf. Goth. cum edd. omnibus ante Gesn. exc. Obr. Nihil inscriptionis in Turic. Flor. Camp. — In nostris omnibus inscribitur caput *De imitatione.* Ed.

4. *Invenire.* Guelf. omittit cum Voss. 1, 3, Bern.

5. *Estque præcipuum.* Guelf., *est quæ præcipue*, cum Voss. 1, 3, Bern. nisi quod hi tres *præcipua.*

6. *Utile.* Camp. exhibet *utiliter.*

7. *Ut, quæ.* Flor., *utique.*

8. *Ipsi.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *ipse.*

9. *Ductus, ut,* Flor., *doctus;* a sec. manu u pro o, sed non additum *ut.*

10. *Vocem docentium.* Turicens. Florent., *ducentium*, omisso *voc.*; hic a sec. manu, o tantum pro u.

11. *Rustici ... intuentur.* « Vide « Columell. XI, 1. » Almelov.

12. *Intuentur.* Jens., *tuentur*, cum edd. ante Basil. — Nostri omnes *intuentur.* Ed.

13. *Initia.* Tur. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm.

14. *Hercule;* sic Turic. Florent. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. — Reliqui dant *hercle.* Vide lib. X, cap. 1, §. 86.

similes bonis simus: similem raro natura præstat, frequenter[1] imitatio: sed hoc ipsum, quod tanto faciliorem nobis rationem omnium[2] facit, quam fuit iis[3], qui nihil, quod sequerentur, habuerunt, nisi caute et cum
4 judicio apprehenditur[4], nocet. Ante omnia[5] igitur imitatio per se ipsa non sufficit[6], vel quia pigri est ingenii contentum esse iis, quæ sint[7] ab aliis inventa: quid enim futurum erat temporibus illis, quæ sine[8] exemplo fuerunt, si homines nihil nisi quod jam[9] cognovissent[10], faciendum sibi, aut cogitandum putassent?
5 nempe nihil fuisset inventum[11]. Cur igitur nefas[12] est reperiri[13] aliquid a nobis, quod ante non fuerit? an[14] illi

1. *Frequenter imitatio.* Flor., *frequentem imitatis*; a sec. manu o pro *s*.

2. *Rationem omnium*; sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) CAMP. cum Alm. Reliqui inserunt *rerum*. — Sic quoque omnes nostri. ED.

3. *Iis.* Flor. (a pr. manu) omittit. An erat *q. his fuit qui*? Vide lib. X, cap. 1, §. 130.

4. *Apprehenditur.* CAMP., *apprehendatur.* — Nostri omnes *apprehenditur.* ED.

5. *Ante omnia.* Vide V, 13, 6. *vel.* « etiam propterea. »

6. *Sufficit.* Flor. (a pr. manu) *suffecit.*

7. *Quæ sint*; sic Turic. Flor. Reliqui *q. sunt.* — Eadem nostri. ED.

8. *Quæ sine.* Turic., *qui s.*; a sec. manu, *quis s.* CAMP., *cum s.*

9. *Jam.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *imago.* Guelf. CAMP. omittunt. Ex Alm. affertur *in mago.* Inde Burm. eruit *jam majores*, frustra ille. — Nostri *jam*, exc. R. 10, qui solus omittit. ED.

10. *Cognovissent.* Tur. Goth. (tac. Gesn.) *cognovisset.* CAMP., *agnovisset.* - Nostri omnes *cognovissent.* ED.

11. *Nihil.. inventum.* Libanius Declam. XVIII, p. 487, εἰ δ' ἀεί τινος ἔδει παραδείγματος, οὐκ ἂν ἀρχὴν οὐδὲ ἓν ἐλάμβανεν. ED.

12. *Nefas.* Turic. Flor., *inventus*, cum Alm. Ille a sec. manu, *inventum*, hic nostrum. Pro *est* Turic. (a pr. m.) *es.* — *Cur igitur nefas.* « Ut « hic *nefas*, sic *fas* sect. 9, ad *fatum* « quoddam, sive æternam legem re« fertur, qua perfectiones rerum « possibiles (φιλοσοφητικὸν γάρ) deter« minantur, h. e., qua sui quidam « fines rebus earumque virtutibus « assignantur, ultra quos ascendere « per conditionem suam illis non « liceat. Sic XI, 3, 181. *Neque ta« men illud est nefas.* Simile mox X, « 2, 26, *Totum exprimere pæne ho« mini inconcessum.* Et quoties *licet* « ita ponitur. » Gesnerus.

13. *Reperiri.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *reperire.*

14. *An.* Turic., *tam*, cum Alm. (nun Flor. Vide X, 1, 127); a sec. manu *tamen*, et sic CAMP.

rudes sola mentis natura ducti sunt in hoc, ut tam multa generarent, nos ad quærendum non eo ipso concitemur, quod certe scimus invenisse eos, qui [1]quæsierunt?
Et quum illi, qui nullum cujusquam[2] rei [3]habuerunt 6
magistrum, plurima in posteros tradiderint[4], nobis usus[5] aliarum[6] rerum ad eruendas alias non proderit, sed nihil habebimus, nisi beneficii alieni? quemadmodum quidam[7] pictores[8] in id solum student, ut describere[9] tabulas mensuris ac lineis sciant. Turpe [10]etiam 7
illud est, contentum esse id consequi[11], quod imiteris:

1. *Quæsierunt.* Vall. lib. RR. 7, 12, Jens. Ald., *quæsierint.* R. 9, *quæsierit.* Cæteri *quæsierunt.* Ed.

2 *Cujusquam.* Guelf. Camp., *cujusque*, cum Goth. Nisi me retineret vetustissimorum librorum religio, mallem prope hoc, potestate ea, de qua egi ad IV, 1, 46. In omnibus enim artibus (ea est *quæque res*) magistro caruerunt primi illi.

3. *Habuerunt.* Jens. Tarv. Ald., *habuerint.*

4. *Tradiderint.* Turic. Florent. Guelferb. Camp., *tradiderunt*, cum Jens. Tarv. Ald.—Sic quoque nostri, exc. Put. Vall. lib. RR. 8, 11, qui *tradiderint.* Ed.

5. *Usus.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm.

6. *Aliarum.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *aliorum.* Loc., *illarum*, cum posterr. edd. ante Bad. acc. Basil. Gryph. item Gibs. Obr. Capper. Mox pro *eruendas* Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Camp. *erudiendus*, cum Bern. et edd. ante Ald. Nostrum, quod conjicere videtur, aut videri vult, Regius, Guth. Vall. item Alm. Fateor tamen displicere mihi *rei* et *rerum* continuationem, in quotidiano illo maxime *rei* vocabulo, quod ipsum languorem ingenerat orationi. Etiam, quo nomine Badius *aliarum* tuetur præ *illarum*, usus notissimæ locutionis *aliarum alias* hic quidem non bene procedit, ubi nonnisi bipartita divisio intelligitur, ut novæ res ex prioribus illis eruantur, non *aliæ ex aliis.* Quod si peteretur, positus talis decebat: *rerum aliarum ad alias eruendas usus.*

7. *Quidam.* Turic., *poeta et;* a sec. manu *poetæ et*, et sic. Camp.

8. *Pictores... ac lineis sciant.* Fateor parum hoc capi a me, nisi forte intelligantur ii pictores, qui, ut aliena opera in suas tabulas diligenter transferant, singulas eorum partes antea mensuris et lineis dimetiuntur.

9. *Describere... mensuris.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *describerent... mensuras.* Guelf., *d. tabula ac m.*

10. *Etiam.* Gothanus (tacente Gesneru) *enim.*

11. *Consequi, quod imiteris* Turiceus., *consequi dimiteris;* a sec. manu *consequi de metris.* Voss. 2, *c. quod mireris.*

nam[1] rursus quid erat[2] futurum, si nemo[3] plus effecisset[4] eo[5], quem sequebatur? nihil in poetis supra *Livium Andronicum*[6]; nihil in historiis[7] supra *Pontificum annales* haberemus; ratibus adhuc [8]navigaretur; non esset pictura[9], nisi quæ lineas modo extremas umbræ, quam corpora in sole fecissent, [10]circumscriberet.
8 Ac si omnia percenseas, nulla sit[11] ars, qualis inventa est, nec intra initium stetit; nisi forte nostra potissimum tempora damnamus[12] hujus infelicitatis[13], ut nunc demum crescat[14] nihil: nihil autem[15] crescit sola imi-
9 tatione. Quod si[16] prioribus adjicere[17] fas non est, quo-

1. *Nam rursus.* Turic., *rursus nam.*—*Nam rursus.* Adverbium respicit ad §. 4: « Quid enim futurum « erat. »

2. *Erat.* Goth., *esset.*

3. *Nemo* Goth., *nihil.*

4. *Effecisset.* Guelferb., *efficiet.* CAMP., *efficisset.*

5. *Eo, quem.* Jens. Tarv., eo *quæ.* Locat., *eo quod,* cum edd. posterr. ante Bad. qui verbosius, etsi non sine acumine, de scripturæ utriusque discrimine agit.

6. *Livium Andronicum... Pontificum annales.* Recte ablegant VV. DD. ad Cic. de Or. II, 12; item Brut., c. 18. De Livio vide et Bentl. ad Horat. Epistt. II, 1, 71. Malim prope *poesi* præ *poetis* in loco nostro. Vide X, 1, 29.

7. *Historiis*, Flor. (a pr. manu) *posteris.* CAMP., *posterius.*

8. *Navigaretur;* sic Turic. Flor. CAMP. cum Alm. Reliqui *navigaremus.*—Sic quoque nostri omnes. ED.

9. *Pictura. . . . circumscriberet.* « Hanc picturæ originem assignant « omnes; cui debeatur, non conve- « nit. Vide Plin. XXXV, 3, sect. 5; « Athenag. Leg. pro Christi, p. 59 « Dechair., etc. » Gesnerus.

10. *Circumscriberet.* Flor., *circumscriberent,* et sic Jens. cum edd. posterr. ante Ald. Sed. Jens. Tarv. et modo *fecisset.* Correxit Regius.—Nostri omnes *circumscriberet.* ED.

11. *Sit.* Turic. (a sec. manu) *fit.*

12. *Damnamus.* Guelferb., *mandamus.*

13. *Damnamus... infelicitatis.* Vide II, 5, 24.

14. *Crescat nihil: nihil.* Turic. alterum *nihil* omittit, quapropter transposui voces, quæ in reliquis quidem libris ita continuantur: *nihil crescat: nihil.* Stoer. Chouet., *crescet.*

15. *Autem;* sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) CAMP. cum Alm. Vall. Voss. 1, 2, 3, Bern. Basil. Gryph. (1536). Reliqui *enim.* — Nostri *autem.* ED.

16. *Si.* Turic. Flor. (a pr. manu) omittunt.

17. *Adjicere.* Flor., *addicere,* ut et mox 20. Voss. 3 (a pr. m.) *addere.* Sed. Voss. 1 *prioribus* omittit. — Nostri omnes *adjicere.* ED.

modo sperare possumus,[1] illum oratorem [2] perfectum? quum [3] in his [4], quos [5] maximos adhuc novimus, nemo sit inventus [6], in quo nihil aut desideretur, aut reprehendatur. Sed etiam qui summa [7] non appetunt [8], contendere potius, quam sequi debent: nam qui agit [9], ut prior sit, forsitan etiam, si non transierit, æquabit; eum vero nemo potest æquare, cujus vestigiis sibi utique insistendum putat: necesse est enim, semper sit posterior, qui sequitur [10]; adde quod plerumque facilius est plus facere, quam idem: tantam enim difficultatem habet similitudo, ut ne ipsa quidem natura in hoc ita evaluerit [11], ut non res simplicissimæ [12], quæque pares

1. *Possumus illum*. Jens., *possimus ullum*, cum edd. posterr. ante Basil. Mox *p. ullum* ante Obr. acc. Roll. Sed nostram vindicant mei quoque MSS. et CAMP. — Nostri *possumus*, exc. R. 12, qui solus *possimus*. Habent alii *illum*, alii *ullum*. ED.

2. *Illum oratorem perfectum*. Gesnerus recte ablegat ad totius operis Prooem. §. 9; hic §. 28; item Ciceronis inprimis Oratorem, initio; adde et Nostr. VIII, Pro. 13; XII, 1, 21.

3. *Quum*. Turic. Flor., *quam*. Ille a sec. manu *quamquam*, hic *quum*.

4. *His*; sic Turic. Flor. Guelf. Reliqui *iis*.

5. *Quos*. Turic. (a pr. mann) *quo*.

6. *Inventus*. Flur. (a pr. mauu) *infestus*.

7. *Summa*. Flor. CAMP., *summam*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. acc. Bad. Vide VIII, Pro. 1. — Nostri *summam*, exc. Put. Prat. RR. 10, 12, qui *summa*. ED.

8. *Appetunt*. Turic. Flor., *adpetent*. Goth. Jens. (tac. Gesn.) CAMP. cum Voss. 2, et edd. ante Stoer. *appetent*. — Sic quoque nostri, exc. Avic. Poul. R. 10, qui *appetunt*. ED.

9. *Agit*. Guelf. omittit. — Omittunt quoque Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10. ED.

10. *Qui sequitur*. Turic., *equitur*; a sec. manu, *equatus*.

11. *Evaluerit*. Turic., *evalueris*. Jens., *valuerit*, cum edd. ante Ald. acc. Bad. Vide IX, 3, 13; et debebat in eodem capite §. 1 reponi *evaluit* pro *valuit*. — Nostri *evaluerit*, exc. RR. 7, 11, qui *valuerit*. ED.

12. *Res simplicissimæ... discrimine*; sic Turic. Flor. CAMP. (nisi quod hic *quæ*) cum Alm. Bold. And. Basil. sed postremus omittit *utique*. Obr. item, sed pro *simpl.* dat *simillimæ*, et sic narratur locum dare Bern. Sed e Voss. 1, *r. quæ dissimillimæ videbantur* refertur. Reliqui *r. quæ simillimæ v. d.*, nisi quod Jens. et rell. ante Ald. acc. Bad. Gryph. (1544) inserunt *utique*. Goth. autem et Voss. 2, *videntur*,

maxime videantur, utique discrimine aliquo discernan-
11 tur[1]: adde quod quidquid alteri simile est, necesse est
minus[2] sit eo, quod imitatur, ut umbra corpore, et
imago[3] facie, et actus histrionum[4] veris affectibus.
Quod in orationibus[5] quoque evenit[6]: namque eis[7], quæ
in exemplum assumimus[8], subest natura[9], et vera[10] vis;
contra[11] omnis imitatio ficta[12] est, et ad alienum proposi-
12 tum accommodatur[13]. Quo fit[14], ut minus sanguinis ac vi-

indicativum habent. — Nostri *quæ simillimæ videantur*, exc. R. 11, qui solus receptam a Spald. lectionem habet. R. 9 solus pro *videantur* dat *videntur*. Eo. — *Res simplicissimæ*, i. e., *minime variæ*, in quibus nihil magnopere exspectetur discriminis, qualis fuerit gramen, folium. Recte Gesnerus hic admonet *indiscernibilium* illorum. Vide lib. VII, Præf. §.

1. *Discernantur*. Turic., *disnantur;* a sec. manu, *dissocientur;* et sic Obr. At Flor., *desinantur;* a sec. manu nostrum. Hoc quidem non ferendum duco, ob ingratam etymi iterationem *discrimine discernantur*. Latere suspicor *distineantur*. Vide Drakenh. ad Liv. IV, 59, 3.

2. *Est minus sit eo*. Turic., e. *m. eo;* a sec. manu *esse m. eo*. Bern., *est esse m. sit eo*. CAMP., *e. esse m. eo*, et sic Obr. *Necesse est* omittit Guelf.

3. *Et imago... et actus*. Turic. Flor. omittunt copulam secundam cum Alm., utramque CAMP. et sic Obr.

4. *Actus histrionum veris affectibus*. Vide *falsos affectus* VI, 2, 35. *Minus* accipe de tota rei cujusque vi, non de sola magnitudine, ne forte hæreas in *umbra;* quare et Gedoynus recte vertit, « ainsi l'ombre est plus *foible* que le corps. »

5. *Orationibus*. Voss. 1, 3, *oratione*, soli. Placet. *Oratoribus*, Gryph. — Nostri omnes *in orationibus*. Ed.

6. *Evenit*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *venit*.

7. *Eis;* sic Flor. CAMP. *His*, Guelf. Reliqui *iis*. Vide lib. VIII, cap. 6, § 63; lib. VI, cap. 1, §. 9.

8. *Assumimus*. Flor., *absumimus*. Guelf., *sumimus*, cum Voss. 1.

9. *Natura, et vera*. Turic., *naturam* et $\overset{a}{u}$ (ita *a* posita super *u*); a secunda manu *naturæ varia*. Obr., *naturæ vera*.

10. *Subest natura, et vera vis*. Vide lib. I, cap. 3, §. 5.

11. *Contra*. Turic. (a sec. manu) *contraria*.

12. *Ficta*. Turic. Flor., *facta*, cum Alm. Stoer. Chouet. Leid. Vide II, 13, 9. Neque enim vel hic plane est de nihilo. Præfero tamen receptam, propter sequentia maxime. — Eadem nostri. Ed.

13. *Accommodatur*. Guelferb., *commodatur*, cum Leid. et marg. Choueti.

14. *Quo fit*. Turic. Flor. CAMP., *quod facit*, cum Alm. *Quod fit*, Jens. Tarv. — Nostri Codices *quo fit*, except. R. 11, qui solus *quod fit*. Ed.

rium declamationes[1] habeant[2], quam [3] orationes; [4] quia in illis vera, in his assimulata[5] materia est; adde quod [6] ea, quæ in oratore[7] maxima sunt, imitabilia non sunt, *ingenium, inventio*[8], *vis*[9], *facilitas*, et quidquid arte non traditur. Ideo[10] plerique, quum verba[11] ex orationibus excerpserunt, aut aliquos compositionis certos pedes, mire a se, quæ[12] legerunt, effingi[13] arbitrantur[14]: quum et[15] verba intercidant[16] invalescantque temporibus, ut

1. *Declamationes*. Turic. Camp., *declamatores*.

2. *Habeant*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *habent*. — Nostri omnes *habeant*. Ed.

3. *Orationes*. Turic. (a sec. manu) Camp., *oratores*. Ioest aliquid scabri quum in oratiooe, tum io argumentatione horum. Malim e vetustissimis libris sic rescribere : *et ad alienum propositum accommodat quod facit : ut minus sanguinis et virium habent declamationes, quam orationes*.

4. *Quia*; sic Flor.; sed a pr. manu et hic et Turic., *quam*, cum Alm.; a sec. manu Turic., *quamquam*. Reliqui *quod*.

5. *Assimulata*. Turic. Flor. Camp., *dissimulata*. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *assimilata*, cum Bern. Ald. Vide IX, 2, 27. Dicas *dis* natum e præcedente *his*, ut et hic malis reponere *simulata*; sed videtur frequentatum Nostro hoc compositum. — Eadem nostri. Ed.

6. *Quod ea*. Camp., *qui ea*. Goth. (a sec. manu) omittit *quod*.

7. *Oratore*. Jens., *oratione*, cum edd. posterr. ante Ald.

8. *Inventio, vis*. Turic. Florent. Camp., *inventionis*, cum Bodl. Colbert. Voss. 2, Goth. (err. Gesn.) Loc. Ven. Basc. Bad. Andr. *Inventiones*, Jens. Tarv. Ald. cum Voss. 1, 3. Nostrum, oisi dormitavi, Guelferb. In edd. prima Basil. *et* est fortasse a conjectura Philandri. — Eadem nostri. Ed.

9. *Vis*. Vide VIII, 3, 88; IX, 2, 104. Hic §. 25. *Adde quod* attende ter positum, brevissimo intervallo (vide X, 1, 25); sed hoc fortasse consulto.

10. *Ideo*; sic Turic. Florent. cum Alm. Reliqui *Ideoque*.

11. *Verba ex*; sic Turic. Florent. (hic a pr. manu) Camp. Reliqui inserunt *quædam*.

12. *Se, quæ legerunt*. Turic., *sequa elegerunt*; a sec. manu *sequi eleg*. Goth. (tac. Gesn.) *se que elegerunt*. Flor. Camp. Jeos. (tac. Gesneru) *s. quæ elegerunt*, cum edd. aote Leid. acc. Roll. Sed. Guelf. uostrum.

13. *Effingi*. Turic., *effendi*; a sec. manu *offendi*. Flor. (a pr. manu) *effenci*. Voss. 3, *affingi*. Vide X, 3, 4. — Nostri *effingi*. Ed.

14. *Arbitrantur*. Turic. Flor., *arbitrabantur*.

15. *Quum et*. Turic. Flor. Guelf., *et cum*, cum Alm. Jens. Tarv. Sed omittit *et* Camp. cum Voss. 2, Goth. et edd. ante Basil.

16. *Intercidant*. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *intercident*. Correxit Regius.

quorum certissima sit regula in consuetudine, [1]eaque non sua [2] natura sint bona, aut mala (nam per se soni tantum sunt), sed prout opportune proprieque [3], aut secus collocata sunt; et compositio quum rebus accom-
14 modata sit [4], tum ipsa varietate gratissima. Quapropter exactissimo judicio circa hanc partem studiorum [5] examinanda sunt omnia: primum, quos imitemur [6]; nam sunt plurimi, qui similitudinem pessimi cujusque et corruptissimi concupierunt [7]; tum [8] in ipsis, quos elegerimus, quid sit [9], ad quod nos efficiendum [10] compare-

— Nostri omnes *intercidant*. Ed. — *Invalescantque*. Turic. CAMP., *invalescant*, cum Jens. Tarv. *Et invalescant*, Loc. cum Ven. Rusc., jubente Regio. — Nostri omnes *invalescantque*. Ed. — *Intercidant invalescantque*. Unicuique succurrunt versus nobilissimi Horatiani, *Multa renascentur quæ jam cecidere, cadentque*, etc. Ad Pis. 70 seqq. Vide Qu. VIII, 6, 32. Hic autem contra omnes quidem libros reponere libet *tempore* pro *temporibus*, qui pluralis numerus deberi videtur librariorum socordiæ, *quorum* jungenti huic vocabulo, non, ut par erat, *verbis*. Potuit etiam adhærescere *bus* ex eo quod sequitur *ut*, quum antiqua ratione scriptum esset *tempori*. Vide III, 8, 17. Eadem opera recte rescribas *quæque* pro *eaque*; quod aliquantum turbat orationem.

1. *Eaque*. Guelf., *ea quæ*. Guth. (tac. Gesn.) *ea* sine enclitica.

2. *Non sua*. Guelf. inserit *sunt*.

3. *Proprieque*. Turic., *proprie*.

4. *Accommodata sit, tum*. CAMP. omittit *sit* cum Goth. et edd. ante Basil. exc. Ald. *Sunt* post *collocata* omittere narratur Voss. 1, qui et *tamen ipsa* pro *tum ipsa*.

5. *Studiorum examinanda*. Turic. Flor. inserunt *alia* cum Alm. sed Obr., *illa*.

6. *Quos imitemur*. Turic. Flor., *q. at*. (vide X, 1, 125) *imitendum*: ex Alm. modo *q. imitendum*. Ille a sec. manu *q. ad imitandum*; hic nostrum. — Nostri *quos imitemur*, exc. Avic. Put. Prat. RR. 3, 5, 10, qui dant *quos imitetur*. Ed.

7. *Concupierunt*; sic Flor. cum Goth. et edd. ante Basil. exc. CAMP. Sed Turic., *non cupierunt*. Reliqui *concupierint*. Vide IV, 3, 16. — Nostri habent alii *concupierunt*, alii *concupierint*. Ed.

8. *Tum*; sic Turic. Flor. Goelf. CAMP. cum Alm. Reliqui *Deinde*. — Eadem nostri. Ed.

9 *Sit, ad quod*. Turic. Florent. Guelf. CAMP. omittont *ad* cum Goth. Voss. 2, Vall. Colbert. Voss. 1, 3, Jens. Tarv.

10. *Nos efficiendum*; sic Turic. Flor. Guelf. CAMP. cum Jens. et edd. ante Gryph. exc. Bad. *Efficiendum nobis*, Goth. Vall. Voss. 2, Colb., probante Badio, sed *comparare* sic dici non docente. Reliqui *efficiendum nos*. — Easdem varias lectt. præbent nostri. Ed.

mus; nam in magnis[1] quoque auctoribus incidunt 15
aliqua vitiosa[2], et a doctis inter ipsos etiam mutuo reprehensa; atque utinam tam bona imitantes[3] dicerent melius, quam mala pejus[4] dicunt[5]! nec[6] vero saltem iis, quibus ad evitanda[7] vitia judicii satis[8] fuit, sufficiat imaginem virtutis effingere, et solam, ut sic[9] dixerim[10], cutem[11], vel potius illas Epicuri[12] figuras[13], quas e summis[14] corporibus dicit effluere. Hoc autem his[15] ac- 16
cidit, qui non introspectis penitus virtutibus, ad primum se velut aspectum orationis aptarunt; et quum iis[16] felicissime cessit imitatio[17], verbis atque numeris sunt non

1. *In magnis.* Guelf. omittit *in.* Contra Camp., *quoque.*

2. *Nam in magnis... vitiosa.* Vide X, 1, 24. *Mutuo reprehensorum* exemplum VIII, 3, 31.

3. *Imitantes.* Flor. (a pr. manu) *imitandos.*

4. *Pejus.* Turic., *pius;* a sec. manu *prius.* Flor. (a pr. manu) *ejus.*

5. *Dicunt.* Turic. Flor. Guelferb. Camp., *dicant,* eum. Voss. 1, et edd. ante Gryph. exc. Bad.

6. *Nec... saltem.* De *saltem*, vide VIII, 4, 25.

7. *Evitanda.* Camp., *evitandum.*

8. *Judicii satis.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *judicatis.* Ille a sec. manu *judicatur.*

9. *Sic.* Turic. Flor. Guelf. Camp. omittunt cum Voss. 1, 3.

10. *Dixerim.* Turic. (hic per compendium *ri*) Flor., *dux urim*, a pr. manu uterque.

11. *Cutem.* Guelf., *artem.* — *Cutem.* Vide V, 12, 18, quamquam usu hinc diverso.

12. *Epicuri.* Guelf. Excerpta Santeniana *epicarmi.*

13. *Illas Epicuri figuras.* « A quibus sunt *spectra* illa *Catiana*, de quibus ad X, 1, 124. Disertissime, ut solet, Lucretius IV, 48, cujus verba quum respexerit aperte noster, hic ascribenda sunt: *Dico igitur rerum effigias tenuesque figuras Mittier ab rebus summo de corpore earum; Quæ quasi membrana est, vel cortex nominitanda, Quod speciem ac formam similem gerit ejus imago, Quojuscunque cluet de corpore fusa vagari.* » Gesnerus. Ablegant præterea ad Gell. N. Att. V, 16; ubi e Nostro *effluere* pro *affluere* legendum monet Burmannus.

14. *Quas e summis.* Flor. (a pr. manu) *quæ se s.* Guelf., *quæ summis.* Goth. (tac. Gesn.) *quas summis*, eum Voss. 1, 2, 3, ut fertur. *Q. ex summis*, Camp. — Eadem nostri. Ed.

15. *His;* sic Turic. Flor. Guelf. Basil. Reliqui *iis.* Vide §. 11.

16. *Iis.* Guelf. Camp. Basil., *his.*

17. *Imitatio, verbis;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum. Goth. Voss. 1, 2, 3, Vall. Jens. Tarv. Capper. Reliqui inserunt *qui*, jubente Regio, quem, etsi obsequens ei, recte improbat Badius.

multum differentes, vim dicendi atque inventionis non assequuntur, sed plerumque declinant in pejus, et proxima virtutibus[1] vitia comprehendunt, fiuntque pro *grandibus tumidi, pressis exiles, fortibus temerarii, lætis corrupti, compositis exsultantes*[2], *simplicibus negligentes*.

17 Ideoque qui horride atque incomposite quamlibet[3] illud frigidum[4] et inane extulerunt[5], antiquis se pares credunt; qui carent[6] cultu atque sententiis, Atticis[7] scilicet[8]; qui præcisis conclusionibus obscuri, Sallustium atque Thucydidem superant; tristes ac jejuni[9] Pollionem æmulantur; otiosi et supini[10], si quid modo longius

1. *Virtutibus*. Guelferb., *virtutis*. Camp. omittit.

2. *Exsultantes*. Vide VIII, 3, 56. Gesnerus confert IX, 4, 66.

3. *Quamlibet*; sic Florent. cum Goth. Vall. (sed hic a sec. manu) Gesn. Bip. *Quam licet*, Camp. *Qui licet*, Turic.; a sec. manu *qui licet*. Reliqui *quidlibet*. — Nostri Codices habent alii *quamlibet*, alii *quidlibet*. Ed.

4. *Illud frigidum*; sic Turicens. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. exc. Bad qui omittit *illud*. Reliqui *f. i.* — *Quamlibet illud frigidum*. Affectu nata transpositio adverbii, pro *illud quamlibet frigidum*. [Mihi ante vocem *quamlibet* mente concipiendum videtur *aliquid*, ad quod referatur *illud*. Buttm.]

5. *Extulerunt*. Jens. (non Goth. err. Gesn.), *extulerint*, cum edd. ante Ald. acc. Bad. — Sic quoque solus Vall. lib. a sec. manu. Cæteri *extulerunt*. Ed.

6. *Carent*. Turic., *parent*.

7. *Atticis*. Turic. (a sec. manu) Camp., *atticos*, cum Voss. 2 (ut tale in Goth. Vide X, 1, 109; item hic 24). Obr. *Attici*, Guelf. cum Voss. 1, 3, Bern.

8. *Scilicet*. Camp. omittit cum Gothano, Badio. — *Atticis scilicet*. Facile dativo huic applices ex prioribus vocabulum *pares*. Sed caret concinnitate hæc oratio, quum unicuique præterea corruptorum generi certum reddatur verbum: *superant*, *æmulantur*, *jurant*. Quare suspicor legendum: *Attici sunt scilicet*. Quibus carere dicuntur *sententiis*, sunt eæ, quas tractavit Noster lib. VIII, cap. 5. Mox relativum *qui* libenter compendifaciam, ad quod subaudiendum erat *sunt*, minime necessario loquendi anfractu, quum *tristes ac jejuni*, *otiosi et supini* sine his impedimentis procedant. *Conclusiones* autem cave ad numeros referas: sunt subtiles illæ *conclusiones*, de quibus agit v. c. Cornificius memoratus Nostro IX, 3, 98.

9. *Ac jejuni*. Turic. *ocie juli*; a sec. manu *oc ejuli*. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp., *et j.*, cum edd. ante Ald. acc. Bad. et mox Basil., *ac supini*.

10. *Supini*. « Qualis Mæcenas

circumduxerunt[1], jurant ita Ciceronem[2] locuturum
fuisse. Noveram quosdam, qui se pulchre expressisse 18
genus illud cœlestis hujus in dicendo[3] viri[4] sibi viderentur, si[5] in clausula[6] posuissent[7] *esse*[8] *videatur.*
Ergo primum est, ut[9], quod imitaturus est quisque,
intelligat, et quare bonum sit, sciat, tum in suscipiendo
onere consulat suas vires[10]: nam quædam sunt imitabi- 19
lia[11], quibus aut infirmitas[12] naturæ non[13] sufficiat, [14]aut
diversitas repugnet[15]; ne, cui[16] tenue ingenium erit,

« fuisse dicitur, qui *supinus* Juve« nali Sat. I, 66; et ita carpit com« positionem vitiosam Mæcenatis « Noster lib. IX, 4. » (Hoc quidem *supinitati* non tribuam) « Vide Mei« bom. Mæcen. cap. 23; ita et Mar« tialis VI, 42, *Non attendis, et aure « me supina Jamdudum, quasi ne« gligenter audis.* » Burmannus.

1. *Circumduxerunt.* Camp., *circumduxerint.* — Sic quoque Put. a sec. manu. Reliqui *circumduxerunt.* Ed.

2. *Locuturum.* Turic. (a sec. manu) Camp., *locutum*, cum Goth. — Sic quoque RR. 8, 9, 12. Cæteri *locuturum.* Ed.

3. *Dicendo.* Turic. (a pr. manu) *dicendi.*

4. *Viri.* Turic. omittit.

5. *Si.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt.

6. *In clausula... esse videatur.* Vide IX, 4, 73.

7. *Posuissent.* Guelf., *poluissent*, cum Bern. Vide VIII, 6, 30.

8. *Videatur.* Guelf., *viderentur.*

9. *Ut.* Guelf. omittit.

10. *Vires.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *res.*

11. *Imitabilia;* sic Turic. Guelf. cum Goth. et edd. ante Ald. exc. Camp. *Mirabilia*, Voss. 1. Reliqui *inimitabilia.* — *Imitabilia.* Jam quidem de iis non agit, quæ imitatione exprimi nequeant, nec prius illud, quod dederat præceptum, tractat, ut, quæ quisque imitanda sumeret, quare bona essent, sciret; sed ea quoque, quæ et digna sint imitatione, eamque admittant in genere, non cuivis promiscue speranda esse monet. Persequitur enim alteram suam legem « consulat vires. » Quare sine negatione scribendum erat nomen *imitabilia;* quamquam non est quod dubitemus de voce *inimitabilis*, circa quam hæret et paululum æstuat optimus Gesnerus in Thesauro, sui Qu. immemor, cujus locum designat alios secutus II, 17, 2, qui debebat esse II, 16, 16. Virgilius metro solo coactus variavit non *imitabile fulmen*, Æn. VI, 590.

12. *Infirmitas.* Camp., *firmitas*

13. *Sufficiat.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp., *sufficit.*

14. *Aut.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *an.*

15. *Repugnet.* Turic. (a sec. manu) Camp., *repugnat.*

16. *Ne, cui;* sic Tur. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 2, 3, Vall. Bad. Reliqui *Nec cui.* — Sic

sola velit[1] fortia et abrupta ; cui forte[2] quidem, sed indomitum, amore subtilitatis[3] et vim suam[4] perdat, et elegantiam, quam cupit, non assequatur[5]; nihil est enim tam indecens, quam quum mollia[6] dure[7] fiunt. Atque[8] ego illi[9] præceptori, quem instituebam[10] in[11] libro secundo[12], credidi[13] non ea sola docenda esse, ad

solus Poul. Cæteri *ne, cui*. Ed. — *Ne, cui*. Pendet hoc ab illo « consulat suas vires ; » et jam percensentur singula, quæ illo præcepto continentur.

1. *Velit*. Guelf., *velut*.

2. *Cui forte*. Turic. Flor. Guelf., *qui f.*, cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Jens. Tarv. A sec. manu Turic., *qui fortem*, et sic Camp. Mox *amorem* Turic. (a sec. manu) Camp. cum Voss. 1, 3.

3. *Subtilitatis*. Flor. (a sec. manu) *sublimitatis*, cum Goth. Vall. Bad. Basil. Gryph. et aliquot apud Burmannum. — Nostri omnes *subtilitatis*. Ed.

4. *Perdat*. Turic. Camp., *perdet*. — Nostri *perdat*, exc. R. 11, qui *perdet*; et R. 5, qui *perdit*. Ed.

5. *Assequatur*. Guelf., *sequatur*. Turic. Flor. Camp., *persequatur*, cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Bold. Alm. Colb. Ioann. et edd. ante Basil. — Eadem nostri. Ed.

6. *Quum mollia dure fiunt*. Is qui natura acer et vehemens (*ingenium indomitum*), si supra modum velit elegans esse, eo maxime displicebit, quod dure et rigide faciet mollia ea, quæ captabit.

7. *Dure fiunt*; sic Turic. Guelf. cum Goth. Voss. 2 (quamquam hic *duræ*) Vall. (err. Badio) Bad. Stoer. Chouet. Leid. *Durescunt*, Turic. (a sec. manu) Camp. cum. Bold. et edd. ante Bad. acc. Obr. Reliqui *dura fiunt*. — Eadem nostri Codd. Ed.

8. *Atque*. Camp., *At quæ*.

9. *Illi*. Turic., *illa*.

10. *Instituebam*; sic Turic. Flor. Camp. cum Obr. Reliqui *institueram*. — Sic nostri omnes. Ed.

11. *In*. Voss. 1, 3 omittunt.

12. *Præceptori... in libro secundo*. Vide ejus libri cap. 8. Nexum harum ego sententiarum talem comminiscor. « Possum videri contraria « iis, quæ supra suaserim, nunc « docere. Si enim, id quod libro « secundo præcepi, magister non « debet indulgere discipulorum cu- « jusque ingenio, sed fingere illud « iisque, quibus natura careat, in- « struere : quidni ipsi quoque imi- « tando virtutes, ad quas minus nati « sumus, acquiramus? Sed quum « difficilius est suam naturam im- « motare, quam alienorum ingenio- « rum fieri rectorem; tum ne ille « quidem, qualem volebam, doctor « quidquam contra naturam cona- « bitur. » Apparet nihil minus ferendum, quam Gallæi (vide X, 1, 96) illam tollendi audaciam, qui verba « difficilius... fingere » proscribenda censet. Nec tamen recte junguntur hæc præcedentibus per vocem *Atque*, et suspicor reponendum *Atqui*.

13. *Credidi*; sic Flor. (a pr. quidem manu *credi*) Guelf. cum Alm. Ioann. Voss. 1, 3, Jens. et edd. posterr. ante Gryph. exc. Bad. *Cre-*

quæ [1] quemque discipulorum natura compositum vide-
ret [2]; et adjuvare debet, quæ in quoque eorum [3] invenit
bona, et, quantum fieri potest, adjicere, quæ desunt,
et emendare quædam et mutare: rector [4] enim est alie-
norum [5] ingeniorum atque formator; difficilius [6] est
naturam suam fingere [7]. Sed ne ille quidem doctor, 21
quamquam omnia, quæ recta sunt, velit esse in suis
auditoribus quam plenissima, in eo tamen, cui [8] natu-
ram obstare viderit, laborabit; id quoque vitandum,
in quo magna pars errat [9], ne in oratione poetas nobis
et historicos, in illis [10] operibus oratores, aut declama-
tores imitandos putemus. Sua cuique [11] proposita lex, 22

di, Turic.; a sec. manu e mutatur, incertum *in o* an *t*. Reliqui *tradidi*, quorum Goth. Vall. Camp. probante Regio. Vide III, 3, 4.

1. *Quæ quemque*. Turic., *quem quem;* a sec. manu *quemquam*, et sic Camp. cum Voss. 3. *Quem* solum Guelf.

2. *Videret... debet*. Turic., *ut deret ea dutare debent*, a sec. manu, *ut de re ea dubitare debeat*. Flor. (a pr. manu) *videret ea diuare debent*. Reliqui *v. Nam is et adjuvare* (nisi quod Flor., *N. et is;* Camp., *n. ipse et;* Guelf., *adiuvare*)·*d*. Nostram quum in ipsis vetustis scripturis latere videremus, omisimus *nam is*. Breviter subjiciuntur hæc omnia et *adj*... *fingere;* habentque speciem parentheseon. Pluralis *debent* natus, postquam et *adjuvare* abierat in *ea dutare*, vel *diuare*.

3. *Invenit;* sic Turic. Flor. Camp. cum edd. ante Gryph. exc. Bad. Reliqui *invenerit*. Ex Voss. 1 affertur *viderit et invenerit*. Ex Voss. 3 *viderit bona et invenit*.—Nostri habent alii *invenit*, alii *invenerit*. Ed.

4. *Rector... formator*. Turic. (a sec. manu) *rectorem... formatorem;* et sic Camp.

5. *Alienorum*. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *aliorum*, cum edd. posterr. ante Basil.

6. *Difficilius*. Camp., *Difficile*.—Nostri *difficilius*. Ed.

7. *Difficilius... fingere*. Horat. lib. I, Ep. 10, vers. 24 et 25, dixit: « Naturam expellas furca, tamen « usque recurret, Et mala perrum- « pet furtim fastidia victrix. » Ed.

8. *Tamèn, cui*. Turic. inserit *hi*. Volebat profecto *si*.

9 *Errat*. Camp., *erat*, cum Voss. 3.

10. *Illis;* sic Turic. Flor. Guelf. cum Alm. Voss. 1, 2, Goth. et edd. post. Jens. ante Gryph. exc. Bad. qui in margine nostrum. *Ullis*, Turicens. a sec. manu, et sic Bodl. *Nullis*, Camp. Reliqui *illorum*, operosa quadam ἀκρίβεια, commendante Badio. — Nostri omnes *illis*, exc. Put. a sec. manu qui *illorum*. Ed.

11. *Sua cuique proposita*. Turic. (a pr. manu) *tua cujusque proposito*.

suus cuique[1] decor[2] est: nam[3] comœdia[4] non[5] cothurnis[6] assurgit, nec[7] contra tragœdia socculo[8] ingreditur: habet tamen[9] omnis eloquentia aliquid [10]commune;
23 imitemur, quod commune est. Etiam hoc solet incommodi[11] accidere eis[12], qui se uni[13] alicui generi dediderunt[14], ut si asperitas iis[15] placuit alicujus, hanc [16]etiam

Bern., s. c. *propositio*, cum Voss. 3, qui et addit *est*.

1. *Suus cuique*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *suis cuique*.

2. *Decor*. Vide X, 1, 71; item hic §. 27.

3. *Nam*; sic Turic. CAMP. cum Andr. quæ tamen addit *neque*. Reliqui *nec*. — Sic quoque nostri omnes. ED.

4. *Comœdia*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *comœdiæ*. Quid lateat, non exputo. — Nostri omnes *comœdia*. ED. — *Nam comœdia*. « Ex « Horatii arte poetica sumptus est « hic sensus scribentis » (v. 89 — 92). « Versibus exponi tragicis res « comica non vult; Indignatur item « privatis ac prope socco Dignis « carminibus narrari cœna Thyes« tæ. Singula quæque locum teneant « sortita decentem » Regius. Monet Capperonn. Ciceronem aliquam tamen « tragicas res pæne comice « tractandi » rationem tribuere Cæsari, quem facit in Dialogis de Oratore confabulantem, III, 8.

5. *Non*. Hoc dedimus e conjectura pro librorum omnium *in*.

6. *Cothurnis*; sic Turic. Florent. (hic a pr. manu) CAMP. Reliqui *cothurnos*.

7. *Nec*. Turic. (a sec. manu) CAMP. omittunt.

8. *Socculo*; sic Tur. (quamquam *tragœ lias occulo*) cum Obr.; a sec. manu *sacculo*. CAMP., *sacco*. Reliqui *socco*. Apparet hoc maxime loco, sicut et §. 20, et X, 1, 107, X, 3, 9, Argentoratensem Obrechti codicem habere aliquid Turicensis et Florentinæ auctoritatis (vide præfat. Spald. vol. I, pag. 25 et 30 hujusce editionis). ED.

9. *Tamen*. CAMP., *enim*. Vide IX, 4, 63; item X, 3, 27. Goth. (tac. Gesnero) *enim* pro *tamen*, cum Voss. 2, 3.

10. *Commune; imitemur*; sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) cum Alm. Reliqui inserunt *id*. — Sic nostri omnes. R. 13 non solum *id*, sed *igitur* quoque inserit. ED.

11. *Incommodi*. Turic., *incom.*; a sec. manu *in co*. CAMP. transponit *acc. inc.* Modo Gothan. Jens. (tac. Gesn.) *solet hoc*, cum editt. posterr. ante Basil.

12. *Eis*. Turic., *ejus*; a sec. manu nostrum, et sic Flor. *His*, Guelf. Basil. Reliqui *iis*. Vide §. 11.

13. *Uni*. Turic. (a secunda manu) Flor. (a pr. manu) CAMP. omittunt. Turic. pro *qui se uni alicui* a pr. manu *quis eum a.*, in quo est nostrum ipsum.

14. *Dediderunt*. Put. Prat. R. 12, *dederunt*. ED.

15. *Iis*; sic Turicens. Goth. Jens. (tacente Gesnero) cum editionibus posterioribus ante Basil. Reliqui *his*. Vide §. 16.

16. *Etiam*. Florent. (a pr. manu) omittit.

in leni ac remisso causarum genere non exuant; si tenuitas ac jucunditas[1], in asperis gravibusque causis ponderi[2] rerum parum[3] respondeant[4]; quum sit diversa non causarum modo inter ipsas[5] conditio, sed in singulis etiam causis[6] partium; sintque[7] alia leniter, alia aspere, alia concitate, alia remisse, alia docendi, alia movendi[8] gratia dicenda[9]; quorum omnium dissimilis atque divisa[10] inter se ratio est. Itaque ne hoc 24

1. *Ac jucunditas*; sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Bodl. Alos. (nisi quod ex his tribus *aut*). A secunda manu Flor., *vel nuditas*. Reliqui *aut* (sed Jens. [tac. Gesn.] Tarv., *ac*, cum edd. posterr. ante Basil., exc. Aldo) *nuditas*. — Plerique nostri *aut nuditas*. RR. 7, 11, *ac nuditas*. R. 5, *aut vilitas*. Ed.

2. *Ponderi*. Turic., *in ponderi*; a sec. manu *in pondere*.

3. *Parum*. Turic. (a sec. manu) *parium*.

4. *Respondeant*. Turic. (a prima manu) *respondeat*.

5. *Inter ipsas*. Flor. (a sec. manu) Goth. Jens. (tac. Gesn.) inserunt *se*, cum Voss. 2, et edd. posterr. ante Bad. Hic (nihil ad nostrum quidem locum monens) supra (§. 15, *inter ipsos*) ut et VIII, 6, 1, refert Vallam (vid. Elegg., p. 604) annotasse utroque modo recte dici grammaticis *inter ipsos* et *inter se*: adde IV, 2, 13, et de quo Valla ipse agit l. c., VI, 3, 32. Nostrum tamen locum ibidem ponit cum pronomine *se*. — Put. RR. 3, 5, 10, *inter ipsas*. Avic. Poul. Prat., *inter ipsa*. Cæteri *inter se ipsas*. Ed.

6. *Causis partium*. Camp., *patium causæ*, cum Vall. (nisi quod hic et in reliquis sine sphalmate *partium*) Locat. et edd. posterr. ante Basil. *Partium causis*, Jens. (tac. Gesn.) Tarv. quorum alter modo *similibus* pro Jensiano *similis*; emendata Regio et in *singulis* mutata scriptura; et sanum habent MSS. et Camp. cum reliquis. *Partibus causæ*, Goth. (err. Gesn.) cum Voss. 2. — Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *partibus causæ*. Reliqui receptam a Spald. lectionem habent. Ed.

7. *Sintque*. Turic., *sint quique*. Camp., *sint*. Jens., *sintque qui*, cum Locat. et edd. posterr. ante Bad. *Sintque quia*, Tarv. — Nostri omnes *sintque*. Ed.

8. *Movendi*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *moriendi*. Camp., *monendi*. — Sic quoque RR. 11, 12. Reliqui *movendi*. Ed.

9. *Dicenda*. Turic., *dicit*, cum Alm.; a sec. manu *dicant*, et sic Flor. *Dicent*, Jens. cum edd. posterr. ante Bad. qui nostrum (ut et *sintque*) esse in Vall. testatur. Adducunt Guelf. Goth. Camp. Contractum et corruptum indicativum e gerundiis et participiis passivis vidimus, et vicissim, ut VII, 1, 9; VII, 3, 9 (quo loco id ipsum quod Alm. habet Flor.); IX, 2, 77; adde IX, 4, 130. Qui *dicant*, *dicent* scripserunt, inservierunt suo illi, quod interposuerant supra *qui*.

10. *Divisa*; sic Turic. Flor. (hic

quidem suaserim[1], uni se alicui proprie, quem per omnia sequatur, addicere[2]: omnium[3] perfectissimus Græcorum *Demosthenes:* aliquid tamen aliquo in[4] loco melius alii[5]; plurima ille[6]: sed non qui maxime imitandus, et solus imitandus[7] est. Quid ergo? non est satis omnia[8] sic dicere, quomodo *M. Tullius* dixit? Mihi[9] quidem satis esset, si omnia consequi[10] possem:

a pr. manu) eum Alm. Reliqui *diversa*.

1. *Suaserim, uni se alicui*. Turic. CAMP., *suaserimus non u. n.* Flor. (a pr. manu) *s. non u. a.*, cum Alm.

2. *Addicere*. Turic., *addici rei*, cum Alm. (nihil tale dante Flor., vide §. 5). Guelf. CAMP., *adjicere*, cum Goth. (quod miror, cum Voss. 1 non memoretur, et e Vall. nostrum diserte Badius (vide §. 17; item 27) Jens. Tarv. Est aliquid incommodi in *sequatur* illo, tertia persona, quæ quo referatur proprie non habet, quamquam interpreteris ἀπὸ κοινοῦ velut illud, de quo egimus, *velit*, II, 15, 12; durius tamen in minus generali verbo, quam est *velle*, *dicere*. Facile accommodandi causa librarius post *uni* poterat scribere *alicui*, etiamsi in exemplo esset *aliquem*. Sic eruas: *uni se aliquem p. q. p. o. sequatur a.* Vel, transponendo, ut manifestior appareat omissi in vetustissimis pronominis *se* causa: *se uni aliquem*. Discerpta enim hæc in *suaserimseu ni* (pro quorum postremo *non*, velut X, 1, 96). Advertit autem, quod vetustissimi illi dant *addici* passivum, cujus ope supervacuum fit *se*. Turic. et Alm. tamen illud *rei* errorem prodit. Simplicissimam loci medelam hanc dicas: *uni nos alicui p. q. p. o. sequamur* (leni mutatione, vide IV, 2, 89; VIII, 3, 82; X, 1, 1; hic 7; et mox §. 27. Turicens., *imitabitur*; item Voss. 1, *adhibeamus*, X, 3, 5. Goth. Voss. 2, *quæratur*, X, 5, 13) *addicere*. Ex illo *rei* effinias *Est enim*.

3. *Omnium perfectissimus*; sic Flor. (a pr. manu). Sed Turicens., *omnem p.*, cum Alm. (vide modo). *Longe omnium p.*, CAMP. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Leid., exc. Basil., acc. Roll. A sec. manu Flor., *omnium longe p.* Reliqui *Longe p.* quibus, nisi dormitavi, addicit Guelf. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, inserunt *longe*. Omittunt cæteri. ED.

4. *Aliquo in loco*. Turic. omittit *in*. CAMP., *in a. l.*

5. *Alii*. Guelf., *aliis*.

6. *Ille*. Burm., *illi*, ex sphalmate, ut videtur, propagato a Capper. — Nostri omnes *ille*. ED.

7. *Et solus imitandus*. Turicens. Flor. CAMP. omittunt cum Goth. Alm. Pro *et*, quod Guelf. dat, edd. post Basil. *etiam*, acc. Bad. Transponit Tarv., *et s. est i.* — Nostri omnes receptam habent. ED.

8. *Omnia sic*. CAMP. omittit.

9. *Mihi*. Flor. (a pr. manu) *mihil*. Turic., *nihil*, cum Alm.

10. *Consequi*. Guelf., *sequi*. — Sic quoque RR. 3, 5, 10. Reliqui *consequi*. ED.

quid tamen noceret [1], vim *Cæsaris*, asperitatem *Cœlii*,
diligentiam *Pollionis*, judicium *Calvi*, quibusdam in
locis assumere [2]? Nam præter id, quod prudentis est, 26
quod in quoque optimum est, si possit, suum facere;
tum [3], in tanta rei difficultate, unum intuentes vix ali-
qua pars sequitur [4]: ideoque quum totum exprimere,
quem elegeris, pæne sit homini inconcessum [5], plurium
bona ponamus ante oculos, ut aliud ex alio hæreat, et,
quod cuique [6] loco conveniat, aptemus. Imitatio autem 27
(nam sæpius [7] idem dicam) non sit tantum in verbis:
illuc intendenda [8] mens, quantum [9] fuerit illis viris de-
coris [10] in rebus atque personis, quod consilium, quæ

1. *Noceret;* sic Turic. Florent. Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 1, 2, et edd. ante Stoer., acc. Chouet. Boll. Reliqui nocet. Pro *vim* Turic. *vi;* a sec. manu *divi.* — Nostri omnes *noceret.* ED. — *Noceret.* Intellige: «etiamsi consequi possem.» Vide I, 8, 5 *Vim Cæsaris*, vide et I, 7, 34; XII, 10, 11; et vide hic §. 12. De *Cœlii* asperitate consule lib. IV, cap. 2, §. 123.

2. *Assumere.* I. e., foris arcessere. Vult enim in toto quam simillimus quidem esse Ciceronis Noster; nec tamen recusat virtutes ab hujus ingenio alienas aliunde mutuari, Ciceronianisque adjungere. Sic Cic. Inv. II, 24, vocabuli *assumptiva* ratio redditur, quod «*foris* adjuncto argumento» causa defendatur. Vide et lib. X, cap. 1, §. 121.

3. *Tum.* Guelf., *tamen.* Vide §. 13; item X, 3, 10. CAMP. *sed tamen* pro *sed tum.*

4. *Sequitur.* Vide VIII, Prooem. 18; adde XI, 2, 39. Mox ad §. 27 Almelov. posuit locum Plinii Epist. I, 8, 14, «*sequi... gloria*, non appeti debet.»

5. *Homini inconcessum.* RR. 7, 11 (a sec. manu uterque) *hominibus inconcessum.* RR. 3, 5, *hominibus concessum.* Cæteri receptam a Spalding. lectionem habent. Pro *homini* CAMP. *bonum.* ED.

6. *Quod cuique loco;* sic Turic. (a sec. manu) CAMP. cum Bodl. *Quod de cuique longo* (vide IX, 4, 94) Turic. Flor. cum Alm. *Quod cuique* (*omisso loco*) Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Vall. Voss. 2, et edd. ante Basil., acc. Bad. Reliqui *quo quidque loco*, et sic Guelf.; sed mox *veniat*, cum Voss. 1, et *aptaremus* Basil. (mire). — Eadem nostri, nisi quod *aptaremus* non reperimus. ED.

7. *Sæpius idem.* Vide §§. 13, 16.

8. *Intendenda mens.* Turic., *intenda mens.* Flor. (a pr. manu) *intendamus.* Alm., *intendams.*

9. *Quantum.* Turicensis *quæ cum.* Florentinus (a prima manu) *quæ tum.*

10. *Decoris.* Turic. (a sec. manu)

dispositio[1], quam omnia[2] etiam, quæ delectationi videantur data, ad victoriam[3] spectent[4]; quid[5] agatur procemio, quæ ratio et quam varia narrandi, quæ vis probandi ac refellendi, quanta in affectibus[6] omnis generis movendis[7] scientia, quamque[8] laus[9] ipsa popularis utilitatis gratia assumpta, quæ tum est[10] pulcherrima, quum sequitur, non quum arcessitur: hæc[11] si
28 perviderimus[12], tum vere[13] imitabimur. Qui vero etiam propria his bona adjecerit, ut suppleat, quæ[14] deerant, circumcidat, si quid redundabit[15], is erit, quem quærimus, perfectus orator; quem nunc consummari potis-

Obr., *decori*; male. — Nostri omnes *decoris*. Ed.

1. *Dispositio*. Flor., *depositio*. Goth. (tac. Gesn.) *disputatio*.

2. *Quam omnia etiam*. Turic., *quod omne jam*. Ex Alm. nil nisi *Qd*, i. e., *quod*.

3. *Ad victoriam spectent*. Vide II, 4, 32; V, 12, 22; item XII, 10, 48.

4. *Spectent*. Turic., *spectat*.

5. *Agatur*. Goth. (tac. Gesn.) *agant*. — Sic quoque Vall. lib. RR. 8, 9. Cæteri *agatur*. Ed.

6. *Affectibus omnis*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *actibus omnibus*. Ille nil nisi *omnis* corrigit. Ex Alm. *actibus*.

7. *Movendis*. Turic. Camp., *movendi*. Voss. 3, *movenda*. — Nostri Codices habent alii *movendis*, alii *movendi*. Ed.

8. *Quamque... gratia*. Turicens. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. Pro *quamque* Guelferb. *quam quod*. Jens., *quantaque*, cum edd. posterr. ante Gesn. Nostrum Goth. Camp. Bern. margo Basil., et suasit Regius. — Nostri omnes *quumque*. Quod Rollinus malebat. Vide paulo superius, *quam omnia... ad victoriam spectent*. Ed.

9. *Laus... popularis assumpta*. Quidquid coronæ datur ad plausum petendum. Sic XII, 10, 72, *laus vulgi* dicitur. Est *fragor*, qualis Ciceronem sequebatur VIII, 3, 3, ubi §. 2, est ipsum nostrum.

10. *Tum est*. Turic., *cum e*. Jens. Tarv., *tamen e*. Mox Guelf. ante seq. omittit *quum*.

11. *Hæc si*. Turic. Flor. inserunt *quum*.

12. *Perviderimus*. Guelf., *providerimus*. Goth. (tac. Gesn.) *pervidebimus*. Voss. 2, *prævideri mus* (vide §. 24; item X, 3, 18) cum Jens. et edd. posterr. ante Stoer., exc. Basil., acc. Gibs. Obr. Capper. Nostrum dat et Vall. — Eadem nostri Ed.

13. *Vere*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm.

14. *Deerant*. Non male Francius suadet reponendum *deerunt*.

15. *Redundabit, is*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt. Alm. *redundabit* omittere dicitur. A Camp. abest *is*. — Put. Prat., *redundat*. R. 5, *redundabat*. Reliqui *redundabit*. Ed.

simum[1] oporteat[2], quum tanto[3] plura[4] exempla bene dicendi supersint[5], quam illis, qui adhuc summi sunt, contigerunt[6]: nam erit hæc quoque laus eorum, ut priores superasse, posteros[7] docuisse dicantur.

Cap. III[8]. Et[9] hæc quidem auxilia extrinsecus adhi- 1
bentur; in iis autem[10], quæ nobis ipsis paranda sunt, ut laboris, sic utilitatis[11] etiam longe plurimum affert stilus[12]: nec immerito M. Tullius[13] hunc *optimum effectorem ac magistrum*[14] *dicendi* vocavit[15]: cui[16] sententiæ personam L. Crassi[17] in disputationibus, quæ sunt de

1. *Potissimum*. Camp., *perfectissimum*.

2. *Oporteat*; sic Turic. Florent. Camp. Reliqui *oportebat*.

3. *Quum tanto*. Turic. (a sec. manu) *imitando*. Camp., *imitando cum tanto*. — Nostri omnes *cum tanto*. Ed.

4. *Plura*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp., *plurima*. Gallæus, nimium sibi sumens, suadet *e. t. pauciora e. b. d. s. quanto plura illis qui*, etc.—Nostri omnes Codd., *plura*. Ed.

5. *Supersint*. Guelf. Camp., *supersunt*, cum Goth. et edd. ante Gryph. Sed Turic., *qua super*. Flor. (a pr. manu) *quia super*. — Nostri omnes *supersunt*. Ed.

6. *Contigerunt*. Jens. (err. Gesn.) *contigerit*, cum edd. posterr. ante Ald. qui *contigerant*. — Nostri *contigerunt*, exc. R. 7, qui *contigerit*. Ed.

7. *Posteros*. Flor. (a pr. manu) *poteras*.

8. Turicens. inscr. dat *Quomodo scribendi sit*; a sec. manu *Qui modus scribendi sit*, et sic Goth. cum edd. ante Stoer. *Quomodo scribendum sit*, Guelf. cum edd. rell. ante Gesn., exc. Obr. Nihil inscriptionis in Flor. Camp. — Nostri hoc novum caput sic inscribunt, alii *Quomodo scribendum sit*, alii *Qui modus scribendi sit*. Ed.

9. *Et*. Jens. hoc ipsum, ex quo *At* refert Gesn. Sed fortasse in ejus exemplo *A* repositum erat a miniatore, omissa enim a typotheta prima littera in Jens. et Tarvis. *At*, Goth. Ald. Male. — Nostri omnes Codd., *Et*. Ed.

10. *In iis autem*. Tur. Flor. (hic a pr. manu) omittunt, Alm. nonnisi *in* desiderare narratur. Guelferb. Flor., *i. his a*.

11. *Utilitatis*. Flor. (a pr. manu) *utilitas*. Goth. (tac. Gesn.) transponit *etiam ut*.

12. *Stilus*. Tur., *sterilis*. — *Stilus*. Vide VII, 1, 54. Inferioris quidem ætatis auctores non moror, velut Gell. N. A. III, 3: « *stilo* atque facetia sermonis Plauto congruentis. »

13. *M. Tullius*. De Or. I, 33.

14. *Ac magistrum*. Goth. (tacente Gesnero) *et magistrum*.

15. *Vocavit*; sic Turic. a sec. manu; a pr., *vocatii*. Reliqui *vocat*.

16. *Cui*. Turic. Camp., *cujus*.

17. *L. Crassi*. Tur., *t. C.*; a sec.

oratore, assignando, judicium suum cum illius auctori-
2 tate conjunxit. Scribendum ergo[1] quam diligentissime, et quam plurimum: nam ut terra altius[2] effossa[3] generandis[4] alendisque seminibus fecundior fit[5]; sic profectus[6] non a summo[7] petitus, studiorum fructus et fundit[8] uberius, et fidelius continet: nam, sine hac quidem conscientia[9], ipsa illa ex tempore dicendi fa-

manu † *Crassus*, et sic Camp.; dat enim *vel Crassus*. (vide VI, 1, 20). — Certior est sententia Ciceronis, quia loquitur Crassus, quam si loqueretur Antonius; quoniam alter præcepta constituit, alter dissimulat. Turn.

1. *Ergo*. Prat., *igitur*. Put., *quoque*. Cæteri *ergo*. Ed.

2. *Altius*. Flor. (a pr. manu) *altum*. Guelferb., *alte*, et sic Stner. Chouet. Leid. Nostrum et Bodl. et sic Gebhardus (Crepp. III, 8, p. 123) legi jubet e Palat. suo, uti videtur. — *Alte*; sic Avic. Put. Poul. Prat. RR. 3, 5, 10. Reliqui *altius*. Ed.

3. *Effossa*; sic nostri, exc. Avic. Put. Poul. Prat., et apud Burm. Voss. 3, qui *refossa*. Ed.

4. *Generandis*. Camp., *germinandis*.

5. *Fecundior fit*; sic Turicens. (a sec. manu) Camp. cum Ald. Bad. Basil. A pr. manu ille omittit *fit*, et sic Flor. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, 3, et edd. ante Ald., acc. Ob. Reliqui *f. est*. — Sic quoque nostri, exc. Vall. lib. R. 7 (a sec. manu uterque), qui *fecundior fit*. Ed.

6. *Sic profectus*. Turic., *si p.*; a sec. manu *si profecto*. Rusc., *sit p.* — *Profectus non a summo petitus*. Vide lib. I, cap. 3, §. 5.

7. *A Summo*. Turicens., *assumo*.

8. *Et fundit*; sic Camp. cum Goth. Basil. Gryph. (1536) Gesn. Bip. Sed Turic., *effunditur* (hoc ipsum conjectat Gallæus, sed omissis modo *non* et *petitus*, relicto *continetur*, verbisque his omnibus *Nam sine... labris nascentia* pro glossemate proscribendis, *summum* interpretans *profundissimum* e Plauti *summo puteo*; cujus medici culter, quavis sica magis nefarius (vide X, 2, 20) retunditur a loquacitate Capperonnerii bonam quidem causam tuente, sed tædii plenissima). Colb., *etiam fundit*. Vidovæi ed. (1538) *et effundit*. Reliqui *effundit*. — Sic nostri, exc. Vall. lib. RR. 8, 9, qui *fundit*. Ed.

9. *Hac... conscientia*. Nihil aliud est *hæc consc.*, nisi *hujus rei consc.* Est autem hæc res *insumptus in scribendo labor*. Is demum, qui etiam dum ex tempore dicit, memor esse potest plurimorum a se exercitii causa scriptorum, sine inverecundia, aut levitate prodibit ad orandum. Reliqui extemporalitatis gloriam pudoris tantum et severitatis jactura acquirent. Huic ego sententiæ quid desit, non video; quare *conscientiam*, hinc, ut putat, alienam, voce *constantia* mutantem Gesnerum nequaquam sequor. Nostra ratio est Rollini et videtur fuis-

cultas[1] inanem modo loquacitatem dabit, et verba in labris nascentia. Illic radices, illic fundamenta sunt; 3
illic opes velut sanctiore[2] quodam ærario [3]reconditæ, unde ad subitos[4] quoque[5] casus, quum res exiget[6], proferantur. Vires faciamus[7] ante omnia, quæ sufficiant labori[8] certaminum, et usu non exhauriantur. Nihil 4
enim rerum ipsa natura voluit magnum effingi[9] cito,

se eorum, qui huic loco hæc interpretationis causa adhibuerunt: *nisi tibi conscius sis laboris*, Stigelii et Landsidelii. Idem sensit Gedoynus, ita reddens ille nostra, quamquam nimis ad novitium vocis significatum: « *si notre propre conscience* « *ne nous répond de cette précau-* « *tion.* » *Facultas* autem vel hic commode cesserit alteri voci *facilitas*, vide X, 1, 44, cujusmodi usus est II, 4, 17; IV, 1, 54; vide et IV, 1, 61. Nostrum quidem hic libri tuentur. Sic et §. 10, *facilitas*, quod habent duo editi, ut convenientius, blanditur; collato maxime loco §. 7, ubi est *suspecta facilitas*.

1. *Dicendi facultas*. Flor. (a pr. manu) *dicendi difficultas;* natum ex male continuando vitium.

2. *Sanctiore... ærario*. Quamquam non uno loco hoc vocabuli legitur apud scriptores, tamen non male Badius censet Livium maxime ob oculos fuisse Nostro, XXVII, 10, 11. Vide de *sanctiore* Romæ *ærario* Manut. ad Cic. Att. VII, 15.

3. *Ærario reconditæ*. Turic., *ea rarios conditæ;* a sec. manu *sacrario sunt conditæ*, cum Palat. Gebb. (Crepp. III, 18, p. 151), et sic Camp. Sed Florentinus *ærario sunt conditæ*. Guelferbytanus *ærario conditæ*, quod et ex Almelovi refertur. *Sacrario reconditæ*, Jens. cum Bodl. Andr. et edd. ante Ald. Nostrum et Goth. Vall.

4. *Subitos quoque*. « Sic omnes « habent: forte [fortasse] quod « *quisque* superlativum exigit. Sed « tamen aptius *ad subitos quosque* « *casus* dixisse mihi quidem videre- « tur. » Badius, non male. — Hanc optimam Badii conjecturam firmat R. 13, qui habet *ad subitos quosque casus*. Ed.

5. *Quoque*. Obr. omittit. — R. 13, *quosque*. Vide super. not. 4. Ed.

6. *Exiget*. Guelf., *exigent*. Voss. 1, *exigunt*. Camp., *exigit*. — Eadem nostri. Ed.

7. *Vires faciamus*. Vide VII, 10, 14; X, 1, 42, 87; hic §. 10. *Facere* in his est acquirere, colligere, alere. Illustrat maxime illud a Gesnero in v. *facere* positum Phædri (III, 8, 5) *quo cibo fecisti tantum corporis?*

8. *Labori certaminum*. « Cum respectu ad sacra Græcorum, vel « solemnia Romanorum, et ipsa « quoque Diis dicata, spectaculo- « rum certamina. Quin ipsa illa ora- « torum professio, *certamen* est, « ἀγὼν, et togata quædam militia. » Gesnerus.

9. *Effingi cito*. Turic., *effugitio;* a sec. manu *effugere*, sine adverbio; *effugere cito*, Palat. Gebhardi, qui hoc ipsum probat, Latinos,

9.

præposuitque[1] pulcherrimo cuique operi[2] difficultatem; quæ nascendi quoque[3] hanc fecerit legem, ut [4]majora animalia diutius[5] visceribus parentis[6] continerentur. Sed[7] quum fit duplex quæstio, *quomodo*, et *quæ* maxime scribi oporteat, jam hinc[8] ordinem sequar. Sit primo vel tardus, dum diligens, stilus; quæramus optima, nec protinus[9] offerentibus se[10] gaudeamus[11]; adhibeatur judicium inventis[12], dispositio probatis; delec-

quod cito effectum sit, *effugisse* dicentes narrans. Hoc cuiquam facile persuasurum eum rectissime negat Burmannus, prolata de suo conjectura *effingere*, unde nostram extudimus. Reliqui *effici* cito. Vide X, 2, 13. Confusionem verbb. *effingere* et *efficere* vide ad X, 1, 69. — Nostri omnes *effici cito*. Ed. — *Effingi*. « Ita capite præceden- « ti (§. 15) *imaginem virtutis effin-* « *gere*. » Burmannus.

1. *Præposuitque... difficultatem*. An aliquid obversabatur Nostro Hesiodiani illius προπάροιθεν ἔθηκαν? Ἔ. 289.

2. *Difficultatem; quæ*. Turicens., *difficultatemque quæ*; a sec. manu *difficultatem quoque*.

3. *Quoque hunc fecerit*. Turic. (a sec. manu) *quæque h. fecerat*.

4. *Majora animalia diutius*. « Elegans est de elephante locus Achillis Tatii ab Almelovenio indicatus, lib. IV, (c. 4) p. 225 seq.: « Κύει μὲν αὐτὸν ἡ μήτηρ, χρονιώτατον « δέ. Καὶ γὰρ δέκα ἐνιαυτοῖς πλάττει « τὴν σποράν. Μετὰ δὲ τοσαύτην ἐτῶν « περίοδον τίκτεται, ὅταν ὁ τόκος γέρων « γένηται. Διὰ τοῦτο, οἶμαι, γίνεται « μέγας τὴν μορφὴν, ἄμαχος τὴν ἀλκὴν, « πολὺς τὸν βίοτον, βραδὺς τὴν τελευ- « τήν. » Gesnerus. Aristotelis et Plinii in eamdem rem loca jam Regius demonstravit, et deinceps alii.

5. *Diutius*. Turicens., *dijunctis*. Flor., *disjunctis*.

6. *Parentis*; sic Guelferb. Camp. cum Goth. *Parentibus*, Turic. Reliqui *parentum*. Nostrum probat Gesnerus. — Nostri omnes *parentis*, exc. RR. 7, 11, qui *parentum*. Ed.

7. *Sed*. Camp. omittit. Mox ante *quomodo* inserit *et*.

8. *Hinc*. Guelf., *hic*. Obr., *hunc*. Vide II, 11, 1; III, 1, 1.

9. *Protinus*. Turic., *primus*; a sec. manu *primo se*, et sic Camp. cum Bodl. Andr. Ald.

10. *Offerentibus se*. Hoc ordine Guelf. Bad. Basil. *Efferentibus sed*, Turic.; a secunda manu *ferentibus*. Flor., *efferentibus se*. Reliqui *s. o.*

11. *Gaudeamus*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *gaudemus*. — *Protinus... gaudeamus*. Jungendum est verbo finito adverbium, non participio.

12. *Inventis... probatis*. Guelf., *intuentis* (hoc solum e Bern. quoque affertur)... *probantis*, cum Voss. 1, quamquam in postremo per apicem modo. *Intentis*, Florentinus (a prima manu). — Nostri omnes Codd. habent *inventis... probatis* Ed.

tus enim rerum verborumque agendus [1] est, et pondera
singulorum examinanda; post [2] subeat ratio collocandi,
versenturque [3] omni modo [4] numeri; non, ut quodque
se proferet [5] verbum, occupet locum. Quæ [6] quidem [7] ut 6
diligentius exsequamur, repetenda sæpius erunt scrip-
torum [8] proxima: nam [9] præter id, quod sic melius
junguntur prioribus sequentia, calor quoque ille cogi-
tationis, qui scribendi mora refrixit [10], recipit ex in-
tegro vires, et velut repetito spatio sumit [11] impetum;
quod in certamine [12] saliendi fieri videmus, ut conatum

1. *Agendus*. Jens., *habendus*, cum editionibus posterr. ante Basil. acc. Gryph. Gibs. Roll. Utrumque recte dici Burmannus putat, auctore Valla elegg. V, 60, et adest sane verbi *agere* exemplum e Plinio (VII, 29) a Gesnero in Thesauro positum. In ipso tamen *delectus* vocabulo frequentius saltem esse *habere* Gibsonus recte statuit. An differt, quod hic improprie usurpatur ille *delectus*, et est quasi pro *censura*? Interim standum videtur libris vetustissimis. Vide V, 6, 3; item VI, 3, 73. — Nostri *agendus*, exc. R. 7, qui *habendus*. Ed.

2. *Post*. Turic. Flor., *potest*; a sec. manu uterque *postea*, et sic Camp. cum edd. ante Stoer., exc. Ald. Basil. *Poema*, Goth. (tacente Gesn.). Nostrum tuetur Guelf., et latet in antiquis. — Nostri habent alii *post*, alii *postea*. Ed.

3. *Versenturque*. Turic., *versetur*; a sec. manu *serventur*, et sic Camp. Suspicor a Turic. abesse encliticam, ut abest a Camp. — R. 12, *versentur*. Poul., *versanturque*. Cæteri *versenturque*. Ed.

4. *Omni modo* Guelferb. Camp., *omnino*, proclivi errore.

5. *Proferet*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *properet*. Guelferb., *proferat*. Camp., *profert*. Voss. 1, 3 omittunt *non*, *ut... scriptorum proxima*, Guelf. dissimiles, ut et Bern. quantum video.

6. *Quæ*. Bad., *quem*, sed per sphalma, ut suspicor.

7. *Ut... exsequamur*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *exequimur*, omissa conjunctione.

8. *Scriptorum*. Turic. (a sec. manu) Flor., *scriptori*, cum Jens. et edd. posterr. ante Bad. — Nostri omnes *scriptorum*. Ed.

9. *Nam*. Turic., *non*.

10. *Mora refrixit*, *recipit*. Turic., *morare refinxit finxit r.*; a sec. manu *mora revixit sic r.*; in margine appositum *vel refrixit*. Flor., *morare refrixit fix r.* Jens. (tac. Gesn.) *m. r. sic r.*, cum edd. posterr. ante Bad., quorum Locat. Ven. Rusc. etiam *recepit*, male. Dicas sane latere sic in illo *fix*; displicet tamen eo ingestum.

11. *Impetum... conatum*. Tur., *impetu... conatu*, in altero cum Camp.

12. *In certamine saliendi... in jaculando... expulsuri tela*. Nimis sibi

longius petant, et ad illud[1] aliud, quo contenditur, spatium cursu ferantur; utque[2] in jaculando brachia reducimus, et, expulsuri[3] tela, nervos retro tendimus.
7 Interim[4] tamen, si feret[5] flatus, danda sunt vela, dum nos indulgentia illa non fallat: omnia enim nostra, dum nascuntur, placent; alioqui nec scriberentur: sed redeamus ad judicium, et retractemus suspectam faci-
8 litatem. Sic scripsisse[6] Sallustium accepimus[7]; et sane manifestus est etiam ex opere ipso labor[8]; Virgilium quoque paucissimos die composuisse[9] versus, auctor
9 est Varus[10]. Oratoris quidem alia conditio est: itaque

indulsit; est prope Homericus similium proventus, et in re levicula, non in incessu exercituum duorum. — Avic. Put. Poul. Prat., *feret*. Cæteri *fieret*, exc. R. 13, qui *fuerit*. En.

1. *Ad illud aliud;* sic Flor. A pr. quidem manu cum Turic., *aliud* solum. Hic a sec. manu *in aliud*. Obr., *in illud*. Reliqui omittunt *aliud*.

2. *Utque*. Turic., *utique*. Guelf., *ut quæ*. Voss. 1, *ut*.

3. *Expulsuri tela*. CAMP. inserit *uti*.

4. *Interim tamen*. Quid sit h. l. *interim*, ostendit §. 18. *Aliquando tamen*, vide lib. I, cap. 1, §. 8.

5. *Feret*. Turic. Flor. Guelf. (qui et *eum* pro *si*) *fieret*, cum Voss. 1, 3, Jens. et edd. posterr. ante Ald.; a sec. manu illorum uterque *fuerit*, et sic CAMP. cum Bodl. Goth. Voss. 2, Bad. et aliquot edd. apud Burm. Nostrum recte tuetur Burm. advocatis de *vento ferente* Servio ad Æn. VII, 27. Barthio ad Stat. Theb. III, 29. *Ferri* et *fieri* commutata, præter Burm. hic e Victorii VV. LL. XXII, 7, docet Drakenb. ad Liv. V, 54, 6. Modo *flantus* Turic. a pr. manu, et *fletus* Rusc. per errorem.

6. *Sic scripsisse*. Turic. Florent. (hic a pr. manu) *sed scripsisse*.

7. *Accepimus*. Turic., *accepemus*; a sec. manu *acceptemus*. Flor. (a pr. manu) *accipimus*.

8. *Labor*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *labore*. Ille a sec. manu præmittit *et*.

9. *Die composuisse*. « Rarior locutio pro *in die*, ut Petron., cap. « 44, loquitur: et ita de Lucilio « Horat. Serm. I, 4, 9: « *in hora « sæpe ducentos... versus dictabat*. » Burmannus. An reponemus *quotidie*? Gesnerus, ut ex indice apparet, *quoque* (pronomen) *die* junxit, quod quidem non placet.

10. *Varus*. Flor. (a prima manu) Guelf., *variis*. Vide VI, 3, 78; et Procem. nostr. Volumini secundo præmissum. Ibi per errorem recensetur Colbert. codex in scriptura *Varrus*; est enim Colinæi editio (Paris., 1541, 4). Optes sane in hoc nomine aliquem ostendi MS. qui habeat *Varius*; quem virum

hanc moram et sollicitudinem initiis impero: nam primum hoc constituendum [1], hoc obtinendum [2] est, ut quam optime scribamus; celeritatem dabit consuetudo; paulatim res facilius se ostendent [3], verba respondebunt [4], compositio prosequetur [5]; cuncta denique, ut in familia [6] bene instituta, in officio erunt [7]: summa hæc

hoc prodidisse multo credibilius sit, quippe familiarem Virgilii et circa opera ejus, ut constat inter scriptores, occupatum. Malim igitur vel nullo libro auctore hoc nomen restitui, nixus inprimis varietate, de qua vide X, 1, 98. In Flor. ad III. 8, 45, nihil a vulgata recedit. Idem, qui hic error, in MSS. Virgilii Bucol. IX, 35, et in commentariis Philargyrii ad Virg. Ecl. II, 70; Servii ad Ecl. III, 20. — *Virgilium... Varus.* Cognoscimus igitur aliquem ex iis, quos Gellius refert amicos familiaresque P. Virgilii de ingenio moribusque ejus memoriæ quædam prodidisse. Ii « dicere solitum ferunt, parere se « versus more atque ritu ursino: « namque, ut illa bestia fetum ede- « ret ineffigiatum informemque, « lambendoque id postea, quod ita « edidisset, conformaret et finge- « ret; proinde ingenii quoque sui « partus recentes rudi esse facie et « imperfecta: sed deinceps trac- « tando colendoque reddere iis se « oris et vultus lineamenta. » N. A. XVII, 10. Ita lambendo pauciores factos esse versus recte conjicitur ex eo, quod Pseudo-Donatus prodit in vita poetæ: « Quum Georgica « scriberet, traditur quotidie me- « ditatos mane plurimos versus dic- « tare solitus, ac per totum diem « retractando ad paucissimos redi- « gere, non absurde carmen se ur- « sæ more parere dicens, et lam- « bendo demum effingere. »

1. *Hoc constituendum.* Turicens. Flor. (hic a pr. manu) *est c.* Voss. 1, *hoc instituendum.* — Nostri *hoc constituendum.* Omittit Poul. Ed.

2. *Hoc obtinendum.* Turic. (a sec. manu) *ac o.*, cum Obr. Vide V, 2, 3. *Est* post *obt.* omittit Camp.

3. *Ostendent.* Turic. Flor. Guelf., *ostendit.* Flor. a sec. manu *ostendet.* Voss. 1, 3, *ostendunt.* — Nostri omnes *ostendent.* Ed.

4. *Respondebunt.* Turic. Florent. (hic a pr. manu) *respondemus.*

5. *Prosequetur;* sic Turic. Flor. cum Alm. et Obr. pro cujus nomine apud Burm. Capper. Gesn. Harl. per errorem *Voss.* Sed Turic. a sec. manu *prosequentur.* Camp., *persequentur.* Goth., *persequetur;* unde Gesnerus eruit *per se sequetur,* minus feliciter. Reliqui *sequetur.* — Sic nostri, exc. RR. 11, 13, qui *prosequetur.* Ed.

6. *Familia bene instituta.* Turic. Florentinus, Campanus omittunt *bene* eum Almelov. Videtur librarii ad proxima aberrantis error, quum voculam hue pertinere non putaret.

7. *In officio erunt.* Minus memori sententia supra posita recurrit; vide lib. VIII, Prooem. §. 30; atque infra §. 15.

10 est rei. Cito[1] scribendo non fit, ut bene[2] scribatur; bene scribendo fit, ut cito: sed tum maxime, quum facultas[3] illa contigerit, resistamus[4], ut provideamus[5], et ferocientes[6] equos frenis[7] quibusdam[8] coerceamus; quod non tam moram faciet, quam novos[9] impetus

1. *Cito scribendo... ut cito.* « Pollio apud Plin. Secund. VI, epist. « 29: *Commode agendo factum est,* « *ut sæpe agerem: sæpe agendo, ut* « *minus* commode. » PITHOEUS.

2. *Bene scribatur; bene.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt *scr. bene.* Error est ex homœoteleuto. Mox Turic. (a pr. manu) *scribendi.*

3. *Facultas.* Ald. Bad. (errante Burm.) *facilitas.* — Sic quoque R. 7 solus. Cæteri *facultas.* ED.

4. *Resistamus.* Turic., *restitamus.* Flor. (a pr. manu) *restituamus.* An fuit *restitemus?* Frequens confusio, vide Drakenb. ad Liv. X, 19, 5. Sed ipsum nostrum aliquoties apud Quint. hac potestate, velut IX, 3, 55; et mox §. 19.

5. *Ut provideamus.* Flor. CAMP., *et p.*, cum Alm. Obr. (err. Burm.) marg. Basil. Steph. Sed Flor. a sec. manu *ut prohibeamus*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. exc. Ald. qui *ac prohibeamus*, quod ex Vall. quoque refert Badius, et Bad. qui *prohibeamus*, omissa conjunctione. *Provideamus* et Bern. de conjunctione nil proditur. — Eadem nostri. ED.

6. *Et ferocientes equos.* Turicens. Florent., *efferentis e.*, cum Alm. Guelferb. CAMP. Bern. et edd. ante Gryph., nisi quod præter antiquos illos *efferentes*, ad quos redit Basil. Sed Ald., *et ferentes.* Goth. (err. Gesn.) *ferentes*, cum Voss. 2, Vall. ex quorum altero Badius *et* quoque ponit. Nostrum qui conjecit, non recepit Badius. Turic. a sec. manu *efferentibus equis.* Post *equos* Flor. a sec. manu *quos* inserit cum Vidov. Basil.

7. *Quibusdam.* Turicensis, Florentinus (hic a prima manu) *quibus*, cum marg. Basil. Sed omittit vocem Vidovæus.

8. *Coerceamus.* Turic. (a prima manu) *coerceamur*; item *frenos* a secunda manu. Non est persanatus locus, in quo, quum Badii illud *ferocientes* quantumvis sit ingeniosum, et melius certe invento Burmanniano, placente Gesnero, *efferentes se* (neque enim de *equis* proprie hoc me legere memini, aliud autem est *efferre* sine reciproco, vide Drakenb. ad Liv. IV, 33, 10, sed hoc indigebat addito objecto); subita illa nec ullo remedio mollita *equorum* mentio non est ferenda. Ingenio sane caret, sed sensui fortasse sufficiat ante *ferocientes* insertum *velut.* Tum pro *ut prov.* malim *et p.* Multum tamen abest, ut duplicem illam mutationem τοῦ *efferentes* κριτικῶς fieri censeam. *Furentes* reponentis Burmanni eruditioni condonabimus. Regio desideranti aliquot hic verba nil tamen nisi adscribendam esse particulam *ac* liquet. Inserebat ille profecto ante *coerceamus.*

9. *Novos.* Turic., *novus*, miro errantis torpore.

dabit: neque enim[1] rursus eos, qui robur aliquod in stilo fecerint[2], ad infelicem calumniandi se[3] pœnam alligandos puto. Nam quomodo sufficere officiis[4] civi- 11
libus possit, qui singulis[5] actionum partibus insenescat[6]? Sunt autem, quibus nihil sit satis; omnia mutare, omnia aliter dicere, quam occurrit[7], velint[8]: increduli quidam[9], et de ingenio suo pessime meriti[10], qui diligentiam putant, facere sibi scribendi difficultatem. Nec 12
promptum est dicere, utros peccare validius[11] putem, quibus omnia sua placent, an quibus nihil: accidit enim ingeniosis[12] adolescentibus frequenter, ut labore

1. *Neque enim;* sic Turic. Flor. Guelf. *Nec vero*, CAMP. cum Ald. Vide III, 3, 1. Reliqui *Nec* c. Vide IX, 3, 79.

2. *Fecerint.* Goth. Jens. (tacente Gesn.) *fecerunt*, cum edd. posterr. ante Basil. — Eadem nostri. Ed.

3. *Calumniandi* se. Turic. (a sec. manu) *c. esse.* Obr., *c. sese.* Vide X, 2, 22; male. Vide IX, 4, 84, 137. — *Calumniandi se.* Vide VIII, Procem. 31; item X, 7, 14, ubi idem illud *infelicitatis* vocabulum.

4. *Officiis civilibus possit.* Turic., *officibus civiliis sit;* a sec. manu nostrum, et sic Flor. CAMP. *O. p.* c., Guelf. Reliqui c. o. *p.*

5. *Singulis actionum.* Turic. Flor. inserunt *vel*, quod prior sec. m. mutat in *velut*, et sic CAMP. Suspicor transponendum *vel singulis a.*

6. *Insenescat.* Guelf., *insuescat.* CAMP., *insenescatur.*

7. *Occurrit.* CAMP., *occurrat*, cum Obr.

8. *Velint.* Turic. Flor., *velut*, cum Jens. et edd. posterr. ante Ald.

9. *Quidam.* Turicensis: Florentinus *quidem*, cum Basil.

10. *Pessime meriti.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *possim emeriti.* Modo *suo* omittunt Turiceos. Flor. (hic a pr. manu) CAMP. cum Alm. Fortasse nec male; « ingenio « nocent; ingenium infamant om- « ne, non suum solum. »

11. *Validius.* « *Valdius* non est in « usu, sicut contra raro *valide* di- « cimus. » Badius, memoratus etiam Burmanno. Vicissim ad Declam. IX, 14, p. Burm. 202, idem desiderare narratur *valdius*, ubi vide Burm. Poetæ quidem in hisce recedunt a reliquo uso, velut Horat. Epistt. I, 9, 6; Ad Pis. 321.

12. *Enim ingeniosis;* sic Guelf. cum Basil.; sed Flor., *etiam i.*, cum Goth. Jens. et edd. posterr. ante Ald., acc. Bad. Reliqui *enim etiam i.* Nostra ratio placet, quamquam vetustissimis libris auctoribus non factis; vulgata vel ob insuavem compositionem alienior. Ex male capta emendatione orta videtur geminatio conjunctionum. Vide VI, 3, 9. — Plerique nostri *enim etiam.* R. 10 omittit *etiam.* Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Prat. omittunt *enim.* ED.

consumantur, et in silentium usque descendant nimia bene dicendi cupiditate: qua de re memini [1] narrasse mihi Julium [2] Secundum illum, æqualem meum, atque a me, ut notum est, familiariter amatum, miræ [3] facundiæ virum, infinitæ tamen curæ, quid esset [4] sibi a
13 patruo [5] suo dictum. Is fuit Julius [6] Florus, in eloquen-

1. *Memini narrasse.* « Ob hunc « locum reor Vallam ridere eos qui « *memini* cum præsenti modo con- « struendum putant : cum quo ta- « men Cicero fere construxit : et « Maro non raro. » Badius. An forte tale quid in codice ipso allitum a Vallæ manu? Neque enim in Elegg. invenio. Sed tum non erat Badius dicturus « reor. » Et sane non deest bona copia exemplorum in ea, qualis hic, constructione.

2. *Julium Secundum... familiariter amatum.* Turic. nil nisi *viroter amatum*; a sec. manu *viriliter armatum*. Flor. a pr. manu et ipse omittit omnia hæc, cum Alm.

3. *Miræ facundiæ virum*. Turic., *mira fecundiæ ferum*; a sec. manu *mira facundia virum*. Florent. duo postrema itidem, a pr. manu.

4. *Quid esset.* Goth., *quod esset.* Placet.

5. *Patruo*. Turic. Flor., *patrio*; a sec. manu ille *patre*, et sic CAMP., hic nostrum. Guelf., *patrono*.

6. *Is fuit Julius Florus.* « Raphael « qui se codicem Vallensem vidisse « dissimulat, ex eo transcripsit « nulla syllaba mutata, » scil. notam suam. Badius. Quæ in commentario Regiano hic comparet nota, Julium Florum facit ex majoribus Flori historici aliquem, nulli, ut ait, posteriorum secundi. Fuisse autem hunc historicum Quintiliani discipulum, ut ex ipsius eloquentia liqueat. Sic enim conjungo sententias apud Regium, quum « liquere « *quod nulli secundus sit* ex ejus « eloquentia » nimis fatue dicatur, quamquam eo ducit distinctio in editionibus commentarii. Illud alterum tamen, Quintiliani discipulum fuisse auctorem breviarii Florum, quare tanta fiducia ex oratione ejus colligatur a Valla Regioque, ignorare me fateor. Volaterranus, ut notum est, Epitomatorem Livii historiæque romanæ scriptorem credidit esse ipsum Nostri Julium Secundum, quum aliquot librorum scripturam in titulo breviarii, *Julii* præ altera *Annæi*, probaret Parum ille probabiliter; nam ne ætas quidem congruit, quum Florus exeunte Trajani principatu scripserit, Secundus fuerit Quintil. æqualis. Burmannus quidquid est mentionis Fiororum apud veteres, temporum reliquarumque diversitatum fere securus, congessit. Mihi ea magnopere se commendat ratio, ut hic, quem Noster demonstrat, ipse ille fuerit, ad quem scripta est Horatii epistola libri primi tertia. Si enim, id quod censeo et agnoverunt VV. DD., Florus Senecæ patri memoratus Controv. 25, quamquam nomine non addito, idem est Nostro, plane congruit ætas, ut Latronem audierit is, qui Tiberii nondum principis fuerit familiaris, vide nos ad IX, 2, 91. Et præterquam quod

tia Galliarum, quoniam ibi demum exercuit eam, princeps, alioqui[1] inter paucos disertus, et dignus illa propinquitate: is quum Secundum[2], scholæ[3] adhuc operatum[4], tristem forte vidisset, interrogavit, quæ
causa frontis tam adductæ[5]? nec dissimulavit adoles- 14
cens, tertium[6] jam diem esse[7], quod[8] omni labore materiæ ad scribendum destinatæ[9] non inveniret, exor-

'est ex « *studiosa* cohorte » Horatianus ille, v. 6; idem v. 23: « linguam causis acuit. » Restat ut in Gallia versatum probemus, quod inde quodammodo eruo, quia vocatus fuit Julius Florus ille apud Tacitum, III, 40, Treverorum rebellis, civitate donatus, quam fortasse Noster ei impetravit. Galliæ quantum floruerint eloquentia, Lugdunensis illa *academia* et *ara* (Suet. Calig. 20; Juvenal. I, 44) argumento sunt.

1. *Alioqui*. Vide V, 6, 4, cujusmodi usus adverbii est et II, 1, 4; item Tacit. Annal. IV, 37: « (Tiberius) validus *alioqui* spernendis « honoribus. » Simile et *alias* apud eumdem Annal. XVI, 1; ubi frustra Heinsius *ei* suadet pro et. Non desiderare illud *et* videtur *alioqui*, sed ipsum complecti. Florus prærterquam quod « Galliarum in elo« quentia princeps, » ubicunque eum judicares, « inter paucos di« sertus » erat. Cave tamen *alioqui* ad *loci* significationem astringas. De *demum*, vide VI Procem. 11.

2. *Secundum*. Turic. Flor., *secundo*.

3. *Scholæ*. Turic. (a sec. manu) *scevole*.

4. *Scholæ... operatum*. « Fabiana « elegantia dignum est vocabulum. « Quum enim *facere* et *operari* ad « omnia sint communia, tamen, « quum per se ponuntur, rebus sa« cris, utpote divinis, et studiis « sanctioribus propria sunt. » Badius.

5. *Adductæ*; sic Turic. Flor. (a sec. manu uterque) Guelferb. cum Goth. Voss. 2, Bern. Basil. Gryph. (1544) aliisque apud Burm. edd. *Abducte*, CAMPAN. cum Jens., nisi quod æ. Reliqui *obductæ*, quod jam Tarv. Ablegat Burm. ad Heins. in Ovid. Heroid. XXI, 165. Turicens., *adducentem*. Flor., *adducente*. — Put. Vall. lib. (a sec. manu uterque) *obductæ*. RR. 7, 10, *abductæ*. Reliqui *adductæ*. Vide Juven. Sat. IX; et Horat. Epod. XIII, vers. 7, ubi, *obducta solvatur fronte senectus*. Vide Tacit. Annal. lib. XIV, cap. 4, ubi, *modo familiaritate juvenili Nero, et rursus adductus quasi seria consociaret*. ED.

6. *Tertium*. Turic., *tertiam*.

7. *Tertium... diem esse, quod*. Plane sic Plinius Epistt., IV, 27, 1: « Tertius dies est, *quod* audivi re« citantem Sentium. »

8. *Quod*; sic Turic. Flor. Guelf. cum Bodl. Voss. 1, Obr. *Quo*, CAMP. cum Jens. (tac. Gesn.) Goth. Voss. 2, Tarv. Reliqui ex *quo*. Nostrum probat Burm. Vide not. 7 supra.

9. *Destinatæ*. Turic. (a sec. manu) *destinato*.

dium; quo sibi non præsens tantum dolor, sed etiam desperatio in posterum fieret: tum Florus arridens,
15 *Numquid tu*, inquit, *melius dicere vis, quam potes?* Ita se res habet: curandum est, ut quam optime dicamus; dicendum tamen pro facultate [1]: ad profectum [2] enim opus est studio, non indignatione: ut possimus autem scribere etiam plura [3] celerius, non *exercitatio* modo præstabit, in qua sine dubio multum est, sed etiam *ratio;* si non resupini [4], spectantesque tectum [5], et cogitationem murmure [6] agitantes, exspectaverimus, quid obveniat [7], sed quid res poscat, quid personam deceat, quod sit tempus, qui judicis animus, [8] intuiti, [9] humano

1. *Pro facultate.* Turic., *proter facultatem;* a sec. manu *propter facultatem*, et sic Flor. a pr. manu.

2. *Ad profectum.* Turic. Flor., *adfecero tum.* Ille a sec. manu *ut id fecero tum;* hic *ad perfectum*, cum Goth.

3. *Plura celerius;* sic Turic. Flor. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Ald., acc. Bad. Reliqui inserunt *et.* In Guelf. videtur esse hoc. Camp. modo *et* pro *etiam.*

4. *Resupini... quid obveniat.* Accidit Nostro, quod supra §. 9, ut sua repeteret immemor, quæ sunt II, 11, 4. Sunt tamen utrique loco suæ veneres, ut geminatione carere nolis. Malim hic *quod obv.* quo ipse locus geminus deducit.

5. *Tectum.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt.

6. *Cogitationem murmure.* Turic., *cogitationum murmere.*

7. *Obveniat, sed quid.* Turicens. Flor. Guelf. Camp. omittunt *sed*, cum Goth. Voss. 1 (Voss. 2 nulla in hoc mentio), et edd. ante Gryph. Inserta est particula ex ingenio, cujus quidem nescio, sed necessario. — Omittunt quoque omnes nostri Codd. Ed.

8. *Intuiti.* Turic., *intulit.* Flor., *intulitu;* a sec. manu *intuitu*, et sic Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Vall. et edd. posterr. ante Ald., acc. Bad. Sed Camp. pro his *intuiti h. q. m. a. scrib.* dat: *quo interim animo tandem ad scrib.*, et sic Ald. Nostrum reposuisse videtur Philander; ingeniose. Bonam copiam ejurat Regius, cui et corrupta nostra, et illa legebantur, quæ ab audaculo Campano videntur profecta. — Avic. RR. 3, 5, Prat., *intuiti.* Omittunt cæteri. Omnes *humano quodam modo ad scribendum.* Ed.

9. *Humano... modo.* Sic *f* latinam « pæne non *humana* voce » efflandam dicit XII, 10, 29, unde putes « *humanum* modum » opponi *murmuri* supra posito. Sed quidquid certa ratione fit, humanum est et decet « sanctius... animal mentisque capacius altæ, » quum ille, quem modo adumbravit, advocan-

quodam modo ad scribendum accesserimus: sic nobis et initia, et quod sequitur[1], natura ipsa [2]præscribit.
Certa sunt enim pleraque, et, nisi conniveamus[3], in 16
oculos incurrunt: ideoque[4] nec indocti, nec rustici diu quærunt, unde incipiant; quo pudendum[5] est magis, si difficultatem facit doctrina: non ergo semper putemus[6] optimum esse, quod latet; immutescamus[7] alioqui, si nihil dicendum videatur, nisi quod non invenimus[8].
Diversum est huic eorum[9] vitium, qui [10]primo 17
decurrere per materiam stilo quam velocissimo [11]volunt,

di afflatus divini impetus aut dei cujusdam sit, aut bestiæ.

1. *Quod sequitur;* sic Turicens. Flur. (hic a pr. manu) Camp. Reliqui *quæ sequuntur.* — Sic omnes nostri Codd. Ed.

2. *Præscribit.* Camp., *præstabit*, cum Ald. Gryph. et aliquot Burm. nec tamen (ut ille ait) Basil. — Nostri *præscribit*, exc. R. 11, qui *præstabit.* Ed.

3. *Conniveamus.* Turic. omittit cum Alm. Nulla mentio Flor.; vide X, 1, 89. *Commoneamus*, Voss. 3.

4. *Ideoque.* Goth. Jens. (tacente Gesn.) Guelf. Camp. omittunt encliticam, cum edd. ante Ald., acc. Bad. — Omittunt quoque nostri, exc. RR. 11, 12. Ed.

5. *Pudendum.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *putandum*, cum Alm. Sed Turic. a sec. manu *quos.*

6. *Semper putemus;* sic Turicens. (quamquam hic a pr. manu *petemus*) Flor. Camp. Reliqui *p. s.*

7. *Immutescamus.* Turic., *ininmutescamus;* a sec. manu *ne inmutescamus*, et sic Flor. (nisi quod *imm.*) cum Jens. et edd. posterr. ante Stoer., acc. Gibs.; item Gesn. ipse in Thesauro h. v. Sed Camp., *nec imm.*, cum Goth. Voss. 2. — — *Immutescamus.* « Rarioris usus « hoc verbum etiam occurrit apud « Statium, lib. VI, 184: *sic fata re-* « *pente Concidit, abruptisque im-* « *mutuit ore querelis;* ubi tamen « quidam codices *obm.*; sed Bar- « thius ex simillimo loco lib. V, 542, « defendit *imm.* » Burmannus. Ex ea autem quæ hic est forma *immutescamus alioqui* facile apparet justa emendatio loci II, 4, 30. Legemus ibi *appareat alioqui.*

8. *Quod non invenimus.* Guelf. omittit *non.* Contra habet Goth., err. Gesn., qui omissionem et probat, et ad notam suam amandat lectorem, quæ nulla est.

9. *Eorum.* Turic. (a sec. manu) *ergo.*

10. *Qui primo.* Tur., *inquiri modo;* a sec. manu *in quo queri est mos.* Camp., *q. primum*, cum Goth. Addidit nostris *quasi* Jens. cum edd. posterr. ante Basilium. Sunt hæc tentamina emendandi monstri illius Turic. in quo tamen nihil latet nisi nostra ipsa, antecedente *vitium*, insequente *decurr.*

11. *Volunt.* Tur., *velunt;* a sec. manu *velut.* An fuit *velint?* vide

et sequentes calorem atque impetum, ex tempore scribunt; hanc *silvam*[1] vocant: repetunt deinde, et componunt, quæ effuderant: sed verba emendantur et numeri, manet[2] in rebus temere congestis[3], quæ[4] fuit, levitas.
18 Protinus[5] ergo adhibere curam rectius erit, atque ab initio sic opus ducere[6], ut cælandum[7], non ex integro fabricandum[8] sit: aliquando[9] tamen affectus sequimur[10], in quibus fere plus calor, quam diligentia, valet[11]: satis apparet ex eo, quod hanc scribentium negligentiam damno, quid de illis dictandi[12] deliciis

§. 11. Frigere videtur illud *volunt*. Unam vidi Leid. hic protinus subjicientem *hanc silv. voc.* parenthesis loco; ordinem Gibsono merito improbatum.

1. *Silvam vocant*. In hac vocabuli potestate conferendus maxime Cicero, qui sæpe ea utitur. Sed loca demonstrantur in lexicis, ubi et reliqua de hac voce quærenda.

2. *Manet*. Turic. (a sec. manu) *manent*; et sic Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2 et edd. ante Basil. — Eadem nostri. Ed.

3. *Congestis*. Turic., *concestis*; a sec. manu *contextis*, et sic. Flor. (sed a pr. manu *contestis*). Vide X, 7, 16. — Nostri *congestis*, exc. Vall. lib. a sec. manu, R. 8, qui *contextis*. Ed.

4. *Fuit*. Goth., *fudit*, cum Voss. 2, Jens. et edd. posterr. ante Basil. Placet Gesnero, immerito. — Eadem nostri. Ed.

5. *Protinus*. Guelf., *Propter*. — RR. 3, 5, 10, *Propterea*. Cæteri *Protinus*. Ed.

6. *Opus ducere*. Vide dicta ad II, 17, 3; et Burm. ad Val. Flacc. I, 429.

7. *Cælandum*. Camp., *edendum*. Alm., *celendum*. — RR. 7, 11 (hic a sec. manu), 13, *edendum*. Reliqui *cælandum*. Ed.

8. *Cælandum... fabricandum*. Metaphora est ducta a cælatoribus, aut vasculariis; nam vascularii conflare solent optime opus, deinde exsculpere et expolire. Turn.

9. *Aliquando... sequimur*. In hisce non est præceptum, ut futuro sit in verbo; sed quo interdum spectet consilium orantis ostenditur, cui sane illam, cujus ante mentio fuit, velocitatem magis conducere, quam consideratam nimis diligentiam. Ita modo §. 15 quæ sit perpetua naturæ ratio definiebatur, *præscribit*, non quid, certo cogitandi modo usurpato, eventurum sit. *Sequimur*, interpretare *sectamur*, *quærimus*.

10. *Sequimur*; sic Turic. Flor. Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2 (Goth. non notavimus, per errorem profecto. Vide X, 2, 27), et editt. ante Ald., acc. Bad. Reliqui *sequemur*. — Sic Avic. Put. Poul. RR. 5, 10. Cæteri *sequimur*. Ed.

11. *Valet... damno*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. In repositis Flor. omittit *ex eo*.

12. *Dictandi deliciis*. «Scilicet jam

sentiam[1] : nam in[2] stilo quidem quamlibet[3] properato 19
dat aliquam cogitationi moram non consequens celeri-

tum notabilis erat ea mollities, ut circa scribendi artem negligentiores essent homines in aliquo fastigio constituti (vide I, 1, 28): quæ postea ita invaluit, ut *dictare* jam esset eruditorum hominum opus, quemadmodum antea *scribere*. Itaque *vario dictandi genere* supergressum se alios dicit Sidonius Apollinaris VIII, 6; et ab initio ejusdem epistolæ conjungit *studia certandi, dictandi, lectitandique*. Vide quæ hic Savaro, itemque ad *latissimæ dictationis campum*, IX, 9. Hinc apud Cassiodorum Var. VIII, 13, ex persona Athalarici regis Ambrosius *dictationibus adhibetur*, et subjicitur, *omnia bona cumulat lingua diserta*, et *Quod a nobis præcipitur, gratia dictantis ornatur*. Sermo est de quæsturæ dignitate, cui nihil hodie similius munere secretariorum intimorum. Hinc nati *de arte dictandi* (h. e. epistolas scribendi) libelli. Quæ quum ita sint, non errasse censeo, qui Eginhardi de Carolo M. verba, c. 25, ita interpretantur, ut scribendi artis et formandorum stilo, calamo, penna elementorum imperitum fuisse dixerit : quod nec in mentem aliter venire potest cuiquam ipsa verba intuenti. *Tentabat et scribere*, inquit, *tabulasque et codicillos ad hoc in lectulo suo cervicalibus circumferre solebat, ut quum vacuum tempus esset, manum effingendis litteris assuefaceret. Sed parum prospere successit labor præposterus ac sero inchoatus*. At incredibile est, doctum adeo principem pingere litteras nescisse? At non minus incredibile, nisi crederemus Cassiodoro, quæstorem principis in scribendis quæ formaret edictis principalibus manu sua non usum, sed dictasse. At sunt loca auctorum idoneorum, ubi *scripsisse* Carolus dicitur? At potuit hoc per alios. Sed *correxit*, Thegano teste de gestis Ludov., c. 7, *libros sacros*? Ita nimirum, ut ipse oculis uteretur, et quid corrigi deberet, ostenderet. Ex Synodo ad S. Macram profertur, *Carolum annotasse quædam in tabulis, quas ad capitium lecti sui cum graphio haberet, et cum consiliariis inde tractasse*, idque *quidam ab illis audisse* dicitur, *qui interfuerunt*. Nempe animadversi sunt pugillares : quid sibi vellent, aliquis pro sua de Carolo opinione interpretatus est. Ostendit doctissimus Fontaninus Vindic. diplom. II, 3, p. 170, Caroli tempestate vulgo principes viros et episcopos quoque ejus artis imperitos fuisse. A quibus ea res initiis profecta sit, satis hic ipse Fabii locus docet, et Plinii utriusque consuetudo. Junior enim de avunculo suo narrat, III, 5, 15; de se, IX, 36, 2; IX, 40, 2, etc. » GESNERUS.

1. *Sentiam*. Flor. (a pr. manu) CAMP., *sententiam*.

2. *Nam in*. Turic. Flor. CAMP. omittunt *in*, cum Voss. 1, 3, Alm.

3. *Quamlibet properato*. Guelf., *quælibet* et *p*. Inserit *et* Voss. 1 quoque, cum Jens. Tarv. Expunxit Regius. Goth., *perpetrato*, solus. — Omnes nostri *quamlibet properato*. Plerique inserunt quoque *et*. ED.

tatem ejus[1] manus; ille[2], cui dictamus, urget, atque
interim pudet etiam dubitare, aut resistere[3], aut mu-
20 tare, quasi conscium infirmitatis nostræ timentes. Quo
fit, ut non rudia tantum, et fortuita, sed [4]impropria
interim, dum sola est connectendi sermonis cupiditas,
effluant: quæ nec scribentium curam, nec dicentium
impetum consequantur[5]: at idem ille[6], qui excipit, si
tardior[7] in scribendo, aut inertior in legendo, velut
offensator[8] fuerit[9], inhibetur cursus[10], atque omnis,
quæ erat, concepta[11] mentis intentio mora et interdum
21 iracundia excutitur. Tum illa, quæ altiorem[12] animi

1. *Ejus*. Turic. et Flor. omittunt.

2. *Ille*. Camp. omittit.

3. *Aut resistere, aut mutare*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. — *Resistere*. Vide ad §. 10; item X, 7, 14; XI, 2, 46; XI, 3, 121.

4. *Impropria*. Gesnerus hic recte remittit ad VIII, 2, 6.

5. *Consequantur*. Vide X, 1, 102; X, 2, 25. Est « parem obtinere dignitatem. »

6. *Ille, qui*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt *qui*, cum Alm.

7. *Tardior... legendo*. Turic. (hic quidem cum Camp. etiam prius in omittit) Flor. (hic a pr. manu) *t. i. s. a. incertior et diligendo*, cum Alm. nisi quod *ex* hoc *et* non refertur. *Incertior* etiam Guelf. cum Bern. marg. Basil. et Vidov.

8. *Offensator*. Turic., *offensatur*; a sec. manu *offensatus*. Flor. (a pr. manu) *offensatum*. — Nostri omnes *offensator*. Ed.

9. *Fuerit*. Turic. Flor. (a prima manu uterque) Guelf., *fuit*, cum Voss. 1. Displicet recepta. Quid enim est illud putidi discriminis, *tardior, aut inertior?* Et quare *legat* is cui dictatur? Puto, quum jubetur a dictante. Sed sic non scriba miser, verum ipse sibi impedimento est, qui cogitat. Insuave etiam asyndeton ante *velut*. Refingam ista hunc in modum: *A. i. i. q. e. si tardior scribendo* (sive in *s.*) *aut incertior, et delendo velut offensator fuit* (sive *fuerit*). Nihil profecto similius equo *offensatori* (ejus enim proprium hoc vocabulum arbitror, quamquam hic solum oblatum, quare additum *velut*), quam delendo se interpellans, qui scribit. *Oscitatorem* conjectanti Badio condonabimus. Vide X, 7, 10; XI, 3, 130. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat., *fuit*. Cæteri *fuerit*. Ed.

10. *Cursus*. Turic. (a sec. manu) *cura ejus*.

11. *Concepta*. Hoc conjecit Regius, male improbatus Badio. Libri quidem omnes *conceptæ*. — Sic quoque omnes nostri Codd. Ed.

12. *Altiorem*; sic Guelferb. cum Gryph. (1536) Colin. Vidov. marg. Basil. Obr. *Aptiorem*, Turic. Flor. Camp. cum Bern. Vide X, 1, 63. Reliqui *apertiorem*. Mox Turicens.

motum sequuntur, quæque ipsa animum quodammodo concitant, quorum est jactare manum, torquere vultum [1], simul [2] vertere latus et interim objurgare [3], quæque [4] Persius [5] notat, quum leviter dicendi genus significat,

Nec pluteum, *inquit*, cædit, nec demorsos [6] sapit ungues;

etiam ridicula sunt, nisi quum soli sumus [7]. Denique, 22 ut semel [8], quod est potentissimum [9], dicam, secretum in dictando perit [10]; atqui [11] liberum arbitris locum, et

Flor., *motum animis*, hic deleto a sec. manu *s*. — Nostri habent alii *aptiorem*, alii *apertiorem*. Solus R. to dat *altiorem*. Ed.

1. *Vultum*. Turic. Flor. (a prima manu uterque) *volutum*.

2. *Simul vertere latus et interim*. Turic., *sinti elatus i.*; a sec. manu *sintie latus* i. Flor., *simul et elatus i*. Guelf., *simul et interim*, cum Stoer. Chonet. Leid. Unde sit *vertere*, nisi forte e Goth. et Voss. 2, nondum disco, et hæreo sane in verbo, quod ita simpliciter junctum *lateri* non fluvi. An hæc fuit Quintiliani manus: *vultum simul, interim et latus* (scil. *torquere*), *interim objurgare* (scil. *latus*)? Quamquam vel voci *simul* diffido, velut natæ e ductibus vocis *vultus*. Unde autem littera s in Turic.? Neque enim potuit esse *vultus*. Illud inprimis tenendum, *objurgare* hoc loco esse *ferire* (vide Græv. ad Flor. I, 1, 8; et intpp. ad Petron. 34), et referendum ad *latus*, accusativum. Vide II, 12, 10; XI, 3, 123.

3. *Simul... objurgare*. Vide notam superiorem. Quæ hic nisi solum decere negat, eorum similia qui uno tantummodo præsente faciat, furiosum pæne judicat, I, 2, 31; utrumque tamen recte et congruenter.

4. *Quæque Persius*. Guelf., *quæ Persius*. Male.

5. *Persius... quum leviter dicendi genus*. Sat. I, 106. Cave autem cum Gesnero præferas *leniter*. Est genus dicendi negligentia corruptum, in quo summa est *levitas*, rerum pondere carens, nulla *lenitas*. Vide §. 17: « in rebus... *levitas*. »

6. *Demorsos... ungues*. Turicens. Flor., *demorsus... unguis*, nisi quod Turic., *jurguis*; et a sec. m. *jurgiis*.

7. *Soli sumus*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *solis*.

8. *Ut semel... dicam*. Vide X, 1, 17; XI, 1, 66.

9. *Potentissimum*. Turic. Flor. Camp. Jens. (tac. Gesn.) *potissimum*, cum Voss. 2 (Goth. non notavimus) et edd. ante Basil. — Eadem nostri. Ed.

10. *In dictando perit*; sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, Basil. Reliqui *quod d. p.*, nisi quod Guelf., *q. d. comperit*, et marg. Basil., *q. d. competit* (err. Burm.).

11. *Atqui*. Hoc dedi ex conjectura.

quam altissimum silentium scribentibus maxime convenire nemo dubitaverit: non tamen protinus audiendi, qui credunt aptissima[1] in hoc nemora silvasque, quod illa cæli[2] libertas, locorum[3] amœnitas, sublimem animum, et beatiorem spiritum parent[4].
23 Mihi certe jucundus[5] hic magis, quam studiorum hortator, videtur esse secessus; namque illa, quæ ipsa[6] delectant[7], necesse est avocent[8] ab intentione operis destinati; neque

Libri enim omnes *atque*, multi tamen post maximam distinctionem. — Nostri quoque omnes *atque*. Andr., *pariterque*. Ed.

1. *Aptissima... nemora silvasque.* Locum, in ipsa harum deliciarum reprehensione, mirifice comptum nitidumque, vix legas sine recordatione eorum quæ Plinius, Nostri discipulus, in diversam sententiam; et adhibuit Gesnerus; Epistt. I, 6; IX, 36, 6; sed et alterius, quem ego Tacitum esse adhuc teneo, qui in Dial. de Oratt., c. 9 extr., et 12, suavissimam habet studendi in agris commendationem. Eo respexit, ut monitum est, Plinius ipse, IX, 10, 2. Ut illic *nemora et luci*, ita et hic uno variatu vocabulo. *Beatiorem* autem *spiritum*, pro quo *lætiorem* reponere ausus est Obrechtus, rectissime defendit Burmannus, allegans locum Nostri, X, 1, 109. Nec aliud *dives vena* Horatii.

2. *Cæli libertas.* Flor. (a prima manu) *cicilis liberatis.*

3. *Locorum;* sic Turic. Florent. Reliqui *locorumque.*

4. *Parent.* Guth., *pariant;* sed et modo *quid* pro *quod* (ubi Camp. *qui*) cum interrogatione in clausula. Schelius ad Dial. de Oratt., c. 12, conjicit *pariant*, neutrum recte tuente Burm., qui ponit loca Ovidii Art. I, 237; Remed., 805. — Nostri Codd., *parent*, exc. R. 9, qui *parant.* Ed.

5. *Certe jucundus.* Flor. inserit *vim demoni;* Alm., *videmoni.* Vide §. 16. Bene mecum agitur, quod nihil ejusmodi habet Turic. meus. Sed vel nunc ægerrimo animo bonam copiam hic ejuro.

6. *Quæ ipsa;* sic Turic. Florent. Guelf. Omittit *ipsa* Camp. Reliqui *i. q.* Blanditur sane alter ordo, sed noster quum difficilior videatur, deserere eum non sum ausus. Interpretor: « hæc quum per se, nullis litterarum lenociniis, voluptatem faciant. » Vulgata jejunior. — Eadem nostri. Ed.

7. *Delectant.* Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *delectent*, cum Ald. Male: ut et *advocent* (vide notam sequentem) cum edd. posterr. ante Ald. Sed Voss. 1 (a manu prima) *amovent.* — Nostri omnes Codd., *delectant.* Ed.

8. *Avocent.* Vomanus in Anthol. Burm. III, 51: « Oblectat hortus, « avocat, pascit, tenet; » quam scripturam ibi Burmannus e Codd. reposuit et nostro quoque loco firmavit, nam *advocat* illic etiam vulgatum erat.

enim se bona fide[1] in multa simul intendere animus
totum[2] potest, et, quocunque respexit[3], desinit intueri,
quod propositum erat. Quare silvarum amœnitas, et 24
præterlabentia flumina, et inspirantes[4] ramis arborum
auræ, volucrumque cantus, et ipsa late circumspiciendi
libertas, ad se trahunt; ut mihi remittere potius volup-
tas ista[5] videatur cogitationem, quam[6] intendere. De- 25
mosthenes[7] melius, qui se in locum, ex quo[8] nulla
exaudiri vox, et ex quo[9] nihil prospici posset, reconde-
bat[10], ne aliud agere mentem[11] cogerent oculi: [12]ideoque

1. *Bona fide.* I. e., plane, prorsus (*da vero* Forcell. ex nostro loco). Vide Declamm. Quint. XII, 1; ibique Burm.; item Senec. patr. Controv., lib. V, præf. Duk. ad Flor. II, 1; Gesn. Thes. v. Bonus, p. 625. Interdum respondet Græco ἀτεχνῶς, non quidem hic, sed illo Declamm. loco. Minus recte hic Badius interpretatur *sedulo et diligenter.*

2. *Totum.* Camp. Andr., *totus.* Ed.

3. *Respexit;* sic Turic. Guelferb. Camp. cum Goth. et edd. ante Bad., acc. Basil. Reliquæ *respexerit.* Parum recte. Vide IX, 4, 96. — Nostri omnes *respexit.* Ed.

4. *Inspirantes... volucrumque.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *i. rami* (hoc et Guelf. cum Voss. 1, 3) *a. arme* (Flor. tamen æ) *volucrum.* Turic. a sec. manu *i. rami a. volucrum*, et sic Camp., nisi quod *ramis.*

5. *Voluptas ista.* Camp., *v. ipsa*, cum Goth. *Voluptatis ista*, Flor.

6. *Quam.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm.

7. *Demosthenes melius, qui se... recondebat.* Vide XI, 3, 54. Plutarch. in Vit. Demosth., c. 7, ἐκ τούτου καταγεῖον μὲν οἰκοδομῆσαι μελετητήριον, ὃ δὴ διεσώζετο καὶ καθ' ἡμᾶς. Enarrantur ibidem et reliquæ viri exercitationes, de quibus conferendus etiam Libanius in vita Demosth. (p. 4, ed. Demosth. Reisk.)

8. *Nulla exaudiri.* Turic., *n. exauidire;* a sec. manu *nullam exaudire;* et sic Camp. qui et *vocem.* Flor. (a pr. manu) *nulla exaudire.* Goth., *n. audire.* Obr. modo *a quo* pro *ex quo.*

9. *Et ex quo.* Turic. (a pr. manu) Flor., *est et quo.* Guelf., *et e quo.* Goth. (tac. Gesn.) *et ex qua.* Jens. (tac. Gesn.) *poterat et ex quo*, cum edd. ante Bad., nisi quod Aldus mox *potest* pro *posset;* utrumque recte improbante Badio, qui omissis nostris *nihilque*, cum edd. ante Obrechtum, excepto Basil., acc. Roll. Sed Obrechtus mox *poterat* pro *posset.*

10. *Recondebat.* Jens., *recumbebat*, cum edd. posterr. ante Ald., qui *recipiebat.* — Nostri omnes *recondebat.* Ed.

11. *Mentem cogerent.* Turic. inserit *oculi*, sequente tamen mox *oculi.*

12. *Ideoque.* Camp., *ideo*, τῷ *que* omisso. Placet.

lucubrantes, silentium noctis, et clausum[1] cubiculum,
26 et lumen unum[2] velut tectos[3] maxime teneat. Sed quum
in omni studiorum genere, tum in hoc præcipue bona
valetudo, quæque eam maxime præstat, [4] frugalitas
necessaria est; quum tempora ab ipsa[5] rerum natura
ad quietem refectionemque nobis data[6], in acerrimum
laborem convertimus[7]; cui tamen non plus irrogandum
27 est, quam quod somno[8] supererit, haud deerit[9]: obstat

1. *Clausum*. Goth. (tac. Gesn.) *clusum*, cum Vall. Bad. Vide lib. IX, cap. 4, §. 102.

2. *Lumen unum*. Ablegat Burmannus ad Bynkershœkii Observ. Juris Rom. I, 14, ex hoc loco ostendentes, quid sit *lumen unicum* apud Ulpianum.

3. *Velut tectos*. Turic. Flor., et *velud rectos*. In illo inter *et* et *velut* suprascriptum *vel*. Guelf. Camp., *v. rectos*, cum Alm. Voss. 1, 2, Goth. Bern. et edd. ante Leid., acc. Gibs. Interpretatur Badius: « velut « recta in rem unam intentos, in « eam videlicet quam proposue- « rint. » Tentat Burm. *vel etiam lectus*, multos testatus qui de Romanis in lecto studentibus prodiderint. Huic respondent Capper. ac Gesnerus, modestius hic et eruditius. Apparet, quam exigua sit, qua hi nituntur, receptæ auctoritas. Mihi juxta ac Burmanno « nec « *tectos*, nec *rectos* satis placet. » Quare enim « *velut* tectos? » Num in *cubiculo clauso* non sunt *tecti?* Inprimis autem attendendum censeo *et* illud præmissum in vetustissimis. Latet aliquid, ni fallor, in isto *rectos*, quem nominativum suspicor græcæ alicujus vocis. Ad Plinium quoque IX, 36, 2, vulgatam nostram tuetur Gesnerus. — Nostri omnes Codices *velut rectos*. Ed.

4. *Frugalitas*. Alm., *fragilitas*, solus. — *Frugalitas*. Cave ad nostram hodie rationem circumscribas vocis potestatem, et de sola cibi et potus temperantiæ intelligas. Vide I, 6, 17; XI, 3, 19, ubi noli ad *facilem ciborum digestionem* astringere vocabulum; XII, 1, 8, sunt *boni mores*.

5. *Ab ipsa*. Turic. Flor., *ipsa cum ipsa*. Hic ab altera manu *ipsa ab ipsa*.

6. *Data*. Camp., *datam*.

7. *Quum... convertimus*. Displicet et indicativi structura, et cumulatum *quum*. Malim reponi *quo*, ut referatur ad *studiorum genus*.

8. *Quam quod somno... deerit*. Ad *cui* intellige *labori*; ne forte neutrum accipias, de toto negotio in genere pronunciatum. Quod *superest* somno, illud intelligitur tempus, quod nimium a plerisque somno concedi solet; *deest* autem, quidquid corpori reficiendo parum est.

9. *Haud deerit*. Turic. Guelferb. Camp., *aut d.*, cum Goth. Voss. 1, 2, et edd. ante Gryph., exc. Bad. qui nostrum, quod repositum inveniebat in Vall. Nulla hic varietas notatur, neque in Flor. neque Alm. ut hos duumviros (vide §. 22)

enim diligentiæ scribendi etiam fatigatio; et abunde, si vacet [1], lucis spatia sufficiunt; occupatos in noctem necessitas agit: est tamen lucubratio, quoties ad eam integri ac refecti venimus, optimum secreti genus. Sed 28
silentium et secessus, et undique liber animus, ut sunt [2] maxime optanda, ita non [3] semper possunt contingere; ideoque non statim, si quid obstrepet, abjiciendi codices [4] erunt, et deplorandus dies; verum incommodis repugnandum, et hic faciendus usus [5], ut omnia, quæ impedient [6], vincat intentio: quam si tota mente in opus ipsum direxeris, nihil eorum, quæ oculis, vel auribus incursant, ad animum perveniet. An 29
vero [7] frequenter [8] etiam fortuita [9] hoc cogitatio [10] præ-

sponsores habere videamur optimæ emendationis. Fuit quum alteram scripturam sic interpretarer: tempus quod aut nimium impenditur somno, aut natura ipsa eidem subtrahitur, quum insomnes sumus casu, aut valetudine (vide X, 6, 1, *intermissus somnus*). Sed hoc parum conveniret sequentibus. Nec perspicua oratio, si hoc voluit. Nimium ausus Regius, recidens ille nostra; quem solus expressit Aldus. Modo pro *supererit* Palat. *superarit*, quod præfert Gebbardus (Crepp. III, 18), sine causa. — Nostri *aut deerit*, exc. Vall. lib. a sec. manu valde recenti, qui *haud deerit*. En.

1. *Si vacet... occupatos.* Attende opposita, grate variata structura.

2. *Ut sunt.* Turic. (a sec. manu) Camp., *quæ sunt.*

3. *Ita non.* Turic. Flor. Camp., *non ita.* Male.

4. *Codices.* Plane pro *codicillis*, *pugillaribus* (vide §. 32), quales sunt apud Plinium, l. c., instrumenta laboris extemporalis.

5. *Faciendus usus.* Simili modo hic *facere* dicitur, ut in *viribus faciendis*, §. 3; *facienda forma*, lib. X, cap. 6, §. 3.

6. *Impedient;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph., exc. Bad. Reliqui *impediunt*. Ex Alm. Voss. 1 afferunt *impediant*. — Eadem nostri. Præterea R. 10, *impediat*. En.

7. *An vero.* Turic. (a sec. manu) *At v.* Ald. Basil. Gryph. (1536) *An non*, suadente Regio. Sed post *vero* inserunt *si* Gryph. (1544) Steph. — *An vero... non consequemur.* Vide VI, 2, 30; item Cic. pro Rabirio perd., c. 5: « An vero servos nostros... nos neque... neque... neque. »

8. *Frequenter etiam.* Turicens. (a secunda manu) *f. et e.* Camp., *frequenter ac etiam.* Vide lib. V, c. 2, §. 3.

9. *Fortuita.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *fortuitu.*

10. *Hoc cogitatio.* Gothan. Jens. (tac. Gesn.) Camp., *hæc c.*, cum

stat, ut obvios non videamus, et itinere[1] deerremus; non consequemur idem, si et voluerimus? Non est indulgendum causis desidiæ: nam si non nisi refecti, non nisi hilares[2], non nisi omnibus aliis curis [3]vacantes, studendum existimaverimus[4], semper erit[5], propter quod nobis ignoscamus. Quare in[6] turba, [7]itinere, conviviis[8] etiam faciat sibi[9] cogitatio ipsa secretum: quid alioqui[10] fiet, quum in medio foro, tot circumstantibus judiciis[11], jurgiis, fortuitis etiam clamoribus, erit subito continua[12] oratione dicendum, si particulas,

edd. ante Bad. Male. — Eadem nostri. Ed.

1. *Itinere deerremus.* Turicens. Flor., *ita erremus*, cum Alm. A sec. manu Turic., *ita erramus.* Guelf., *ita ne e.*, cum Voss. 3, Bern., nisi quod hi juncta voce.

2. *Non nisi hilares.* Turic., *nonnisi nihil opres*; a sec. manu *nonnisi nihilo pressi.* Flor. (a pr. manu) *non nisi nihil ops.* Ipsa hæc omittunt Voss. 1, 3, non Guelf. qui mox non habet *omnibus*, ut nec Basil. Gryph. (1536), quum vicissim *aliis* desideret Jens. cum edd. posterr. ante Ald.

3. *Omnibus... vacantes.* Quintil., lib. XII, cap. 1, §. 5, dixit: *mentem tantæ rei* (eloquentiæ) *intentam vacare omnibus aliis, etiam culpa carentibus, curis oportet.* Vide Phædr., lib. III, Prolog. Ed.

4. *Existimaverimus.* Guelf., *existimarimus*, cum Alm. *Existimavimus* ex Voss. 1 affertur.

5. *Erit.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt.

6. *Quare in.* Turic. (a sec. manu) Camp. inserunt *si*.

7. *Itinere.* Turic., *itur esse*; a sec. manu *itur et.* Flor. (a pr. manu) *intuere.* Voss. 1, *itineri.* Voss. 3, *itinerum.* — Nostri omnes Codd., *itinere.* Ed.

8. *Conviviis etiam.* Jens. inserit *vel concione* cum editt. posterr. ante Burmano., exc. Bad. Stoer. Chonet. Leid., male voces reducente Gibsono, suorum Codd. securo. Neque enim ullos MS. hæc (err. Gesn.) neque Camp. Badius quidem rectissime «hoc, inquit, ab aliquo «imperito e margine in contextum «intrusum opinor. Nam si *in con-* «*cione* auctor posuisset, inepte in- «tulisset: *Quid alioqui fiet, quum* «*in medio foro*, etc., quum in con- «cione longe plus strepitus sit «quam in foro: in foro enim ad «judices modo fit oratio, in con- «cione ad universum populum.» — Solus Put. a sec. manu inserit *vel in concione.* Male. Ed.

9. *Sibi.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *ibi.*

10. *Alioqui.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *aliquid.* — Nostri *alioquin*, exc. Put. R. 9. qui *alioqui.* Ed.

11. *Judiciis, jurgiis.* Flor. (a pr. manu) *judicis, jurgis.* Ex Alm. affertur *virgis.*

12. *Continua oratione... particu-*

quas ceris mandamus [1], nisi in solitudine reperire non possumus [2]? Propter quæ idem [3] ille tantus amator secreti Demosthenes [4], in littore, in [5] quod [6] se [7] maximo cum sono fluctus illideret [8], meditans, consuescebat concionum fremitus non expavescere. Illa quoque minora 31
(sed nihil in studiis parvum [9] est) non sunt transeunda, scribi [10] optime ceris, in quibus facillima est ratio delendi; nisi forte visus infirmior membranarum potius

las. Lucubrando enim et meditando non nisi particulæ orationum et disjecti sensus effinguntur.

1. *Mandamus*. Turic. (a sec. manu) *mandemus*.

2. *Possumus*. Solus R. 12, *possimus*. Ed.

3. *Quæ idem*. Turicens., *quidem*; a secunda manu *quod quidem*, et sic Camp.

4. *Demosthenes, in littore*. Διὰ δὲ τοῦτο (τὸ εὐκατάπληκτον εἶναι) φασὶν αὐτὸν ἄνεμον ῥαγδαῖον τηροῦντα καὶ κινουμένην σφοδρῶς τὴν θάλατταν, παρὰ τοὺς αἰγιαλοὺς βαδίζοντα, λέγειν καὶ τῷ τῆς θαλάττης ἤχῳ συνεθίζεσθαι φέρειν τὰς τοῦ δήμου καταβοάς. Libanius in vita Dem.: « ... ex me..., qui in « Phalericum etiam descenderim: « quo in loco ad fluctum aiunt de« clamare solitum Demosthenem, « ut fremitum assuesceret voce vin« cere. » Cic. de Fin. V, 2.

5. *In quod*. Turic. Flor. Guelf. Camp., *in quo*, cum Goth. Voss. 1, 2, Vall. et Jens. Tarvis. Basil. — Nostri *in quo*, exc. Put. a sec. manu, qui *in quod*. Ed.

6. *Se*. Camp. omittit cum Goth. Vall. — Omittunt quoque plerique nostri. Ed.

7. *Maximo*. Guelf., *maxime*. — Sic quoque RR. 8 et 10, 13. Ed.

8. *Illideret*. Goth., *illiderentur*; sed e Voss. 2, *illideretur*, et sic Vall. Jens. cum edd. posterr. ante Ald., acc. Bad. *Illuderet*, Voss. 3; an cum *se*, non doceor. Vide V, 14, 34, ablegante Burm. — Eadem nostri, nisi quod abest *illuderet*. Sed R. 13, *colliderent*. Ed.

9. *Parvum*. Turic. Flor. Camp., *parum*, cum Alm. Hic quidem maximæ auctoritatis libros sequendos esse non putavi. Neque enim probatus vocis *parum* significatus, de quo vide X, 1, 130; III, 1, 5; I, 1, 18, nostro loco congruit, et plerumque in similibus ei, quæ hic promitur, sententiis *parvi* nomine utitur auctor, velut I, 1, 8, 21; I, 5, 7; I, 6, 20; I, 7, 33. Comparatur quoque *parvum*, non *parum*, recte *minoribus*. Quamquam dicat aliquis, *parvum* sane esse in studiis, nihil autem quod *nimis parvum* sit, i. e., *parum*. Sed hoc proprie reddes *quod non est satis*, neque id huc facere quisquam putabit. Vide XII, 2, 4. — Nostri omnes *parvum*. Ed.

10. *Scribi... ceris*. Necessarium videtur, quod in solo Florent. a sec. manu invectum video, ut præmittatur præpositio: *in ceris*. Nisi forte vitavit insuavem iterationem « in « ceris in quibus, » facili ad subaudiendum particulæ adjectione.

usum exiget[1]: quæ ut juvant[2] aciem, ita[3] crebra[4] relatione, quoad intinguntur calami, morantur manum,
32 et cogitationis impetum frangunt. Relinquendæ autem in utrolibet genere contra[5] erunt vacuæ tabellæ, in quibus libera adjicienti sit[6] excursio: nam interim pigritiam emendandi angustiæ faciunt; aut certe novorum interpositionem[7] priora confundant[8]: ne latas quidem ultra modum[9] esse ceras velim, expertus juvenem studiosum alioqui[10] prælongos habuisse sermones, quia

1. *Exiget*. Turic. (a sec. manu) CAMP., *exigat*. — Nostri omnes *exigat*. ED.

2. *Juvant*. Turic., *vigant*; a sec. manu *vigeant*. Flor. (a pr. manu) *figant*. Alm., *jugant*.

3. *Ita*. Guelf. omittit.

4. *Crebra... calami, morantur*. Turic. Flor., *crebro relationi quod* (Flor. a sec. manu *quoad*) *inguitur* (Turic. a sec. manu *jungitur*; Flor., *intinguntur*) *calami repetitione m.*, cum Alm., nisi quod *quoad* solum refertur, *et*, quos Philander memorat, aliis, ex quibus tamen *relationis quoad intinguntur*. Guelf., *crebro relationi q. i. c. m.* Voss. 1, 3, *crebro relationi quod i. c. m.*, cum Jens. Tarv. *Crebræ r. q. i. c. m.*, Ald. *Crebro r. q. i. c. m.*, Basil. Burmannus, *relatione* vocabuli *repetitione* glossam ratus, hæc conjectat: *crebra, quoad linguitur, calami repetitione*. Significatus, qualis hic, *relationis* plane physicus, si ita loqui licet, ferendus quidem non videtur, medelam tamen loco non reperio.

5. *Contra erunt vacuæ*. Turicens. Flor., *c. e. vel quæ*; ille a sec. manu *vel* solum, hic nostrum. Guelf., *c. cum v.*, cum Goth. Voss. 1, 2, Bern. Vall. Jens. Tarv. Reliqui omittunt interjectum, suadente etiam Regio. Sed Badius *vacuæ* solum habet. — Eadem nostri Codd. ED.

6. *Adjicienti sit*. Flor., *sit adjicienda sint*. Ex Alm. *adjicienda sunt*. Guelf., *adjicienda sit*, cum Voss. 1, Bern. *Adjiciendi sit*, CAMP. cum Goth. et editt. ante Stoer., acc. Obr. Cur non corrigebat Regius, ut IV, 5, 6? Turic. quin nostrum ipsum det, non dubito. — Eadem nostri. ED.

7. *Interpositionem*; sic Turic. a pr. manu cum Alm. Reliqui *interpositione*.

8. *Confundant*; sic Turic. Flor. Guelf. cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Jens. Tarv. Basil. *Confunduntur*, Locat. cum posterr. edd. ante Ald., acc. Bad. Reliqui *confundunt*. — Eadem nostri. ED. — *Confundant*. Conjunctivus recte ponitur, quum demonstretur, quod fieri possit alio quodam eveniente; nec similis ratio in *faciunt*, ubi adjicitur *interim*. « *Confusus* stilus » est I, 1, 28.

9. *Ultra modum*. CAMP., *admodum*.

10. *Alioqui*. Vide §. 13. Neque enim video, quomodo prælongorum sermonum consuetudo parum

illos numero versuum[1] metiebatur, idque vitium, quod frequenti admonitione[2] corrigi non potuerat[3], mutatis codicibus esse sublatum. Debet vacare etiam locus, in 33
quo notentur, quæ scribentibus solent extra ordinem, id est[4], ex aliis, quam qui[5] sunt in manibus[6] loci[7], occurrere: irrumpent[8] enim optimi nonnunquam sensus, quos neque inserere oportet, neque differre tutum[9] est; quia interim[10] elabuntur, interim memoriæ sui[11] intentos, ab alia inventione declinant; ideoque optime sunt in deposito.

CAP. IV. Sequitur *emendatio*, pars studiorum longe 1
utilissima: neque enim sine causa creditum est stilum[12] non minus agere, quum delet: hujus autem

studiosum arguat; nisi forte imparatus qui ad orandum accedat, verbosus fit, idque fuerit exspectandum a desidia raro, aut nunquam studentis. Et hæc fortasse rectior ratio. Ad *habuisse* male retuleris adverbium. — *Prælongos habuisse.* Turicens. Flor. (hic a pr. manu) *p. alius*, cum Alm. Ille a sec. manu *post longos alios*.

1. *Quia... versuum.* Turic. (hic a sec. manu *numeris*) Flor. (hic a pr. manu) *qui illis numeros usum.* CAMP., *quod i. numeris v.*

2. *Admonitione.* CAMP., *ammonitione.*

3. *Potuerat.* Flor. (a pr. manu) *potuerant.* — Nostri *potuerat*, exc. Put. Prat., qui *poterat.* ED.

4. *Id est, ex.* Turic., *idem et*; a sec. manu *item et*, et sic CAMP.

5. *Quam qui*: Goth. (tac. Gesn.) *quanquam.*

6. *In manibus.* Guelf. Jans. (tac. Gesn.) *immanibus*, cum Tarv.

7. *Loci.* CAMP., *locis*; cum Goth. et edd. ante Basil. — Eadem nostri. ED.

8. *Irrumpent*; sic Turic. Flor. (hic a pr. manu). Reliqui *irrumpunt.*

9. *Tutum.* Guelf., *tantum.*

10. *Interim elabuntur, interim.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm.

11. *Sui.* Turic. Flor. CAMP., *suæ*, cum reliquis, exceptis Guelf. Goth. Voss. 1, 2, 3, Jens. et edd. posterr. ante Basil. tum Gryph. (1544) Steph. Rollin. Gesn. (refertur et Alm.; vide §. 26), qui omnes tuentur eruditissimam scripturam. — Nostri omnes *sui*. Hic deficiunt Put. Prat. ED.

12. *Stilum... delet.* Quum « luxuriem illam, quæ in summa ubertate inest, depascitur. » (Cic. de Or. II, 23.) Fateor autem, pro illo quod modo est *creditum* malle me *traditum*. Vide I, 10, 17. Quamquam utraque scriptura aliquod dictum, vel præceptum a veteribus

operis est, *adjicere*, *detrahere*, *mutare:* sed facilius in iis [1] simpliciusque judicium, quæ replenda [2], vel dejicienda [3] sunt; premere vero tumentia, humilia extollere, luxuriantia astringere [4], inordinata [5] digerere, soluta [6] componere, exsultantia coercere, duplicis operæ:
2 nam et damnanda sunt, quæ placuerant [7]; et invenienda, quæ fugerant: nec dubium est optimum [8] esse emendandi genus, si scripta [9] in aliquod tempus reponuntur [10], ut ad ea post intervallum, velut nova atque

memoriæ proditum desiderat; quod equidem demonstrare non possum. — *Quum delet.* Stili pars altera est acuminata, qua scribimus; altera obtusa et latior, qua delemus. Hinc illud Horatianum: *Sæpe stilum vertas.* TURN.

1. *Iis;* sic Turic. Gothan. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Basil. Reliqui *his*.

2. *Replenda... dejicienda.* Exquisitius variata verba pro *adjiciendo* et *detrahendo*. Illius commoda in lexicis afferuntur exempla Digest. XLII, 1, 4, « lege *repletur* quod « sententiæ *deest;* » et Ovid. Her. X, 37. « ... quod voci *deerat* plangore « *replebam.* » Hujus, rarioris item significatus, mentionem habet Ernestus in Clave Cic.

3. *Dejicienda.* Guelf., *adjicienda*.

4. *Astringere;* sic CAMP. cum edd. ante Burm. (exc. Gryph. Roll.). Reliqui *adstringere*. Solus Obr., *stringere*. Male, vide II, 2, 4. Alterum est brevitatis, ut IV, 1, 128. — Nostri omnes *adstringere*. ED.

5. *Inordinata digerere.* Turicens. Flor. (a pr. manu) omittunt cum Alm. Pro altero Guelferb. *dirigere*, cum Goth. Voss. 2, Vall. Bad. et aliquot Burm., frustra defendente Badio, Burmanno saltem ferente. Vide XI, 1, 6, Burm. monente. Mox *resoluta* Turic. Flor. (a pr. manu) CAMP.. Sed hoc adhærescebat ex omissis illis et antecedente quoque. — Eadem nostri. ED.

6. *Soluta... exsultantia.* Vide X, 2, 16. Apparet hæc pertinere ad numeros. Sed ipsa *inordinata* quoque eodem referenda suspicor, vide IX, 4, 23-32, quoniam de *dispositione*, quam sane intelligere poteras, nunc non agit Noster, sed de sola elocutione.

7. *Placuerant.* Turicens. CAMP. Tarv., *placuerunt*. Placet, et tum ad hunc modum refingendum *fugerunt*, quod non facit Tarv. Mox *et inv... dub. est.* Turic. Flor. (a pr. manu) CAMP. omittunt.

8. *Esse.* Turicens. (a sec. manu) CAMP., *est*.

9. *Si scripta... reponuntur.* Horatius ad Pisones, vers. 388, poetis suadet talia: « ... si quid tamen « olim Scripseris... nonumque pre- « matur in annum. Membranis in- « tus positis delere licebit, Quod « non ederis. » ED.

10. *Reponuntur;* sic Turic. Flor. (a pr. manu) CAMP. Reliqui *reponantur*.

aliena, redeamus; ne nobis scripta [1] nostra, [2] tamquam
recentes fetus [3], blandiantur. Sed neque hoc contingere 3
semper potest, præsertim oratori, cui sæpius scribere
ad præsentes usus necesse est; et emendatio [4] finem habeat [5]: sunt enim qui ad omnia scripta, tamquam vitiosa [6], redeant, et quasi nihil fas sit rectum esse, quod
primum est, melius existiment [7], quidquid est aliud,
idque faciant, quoties librum in [8] manus [9] resumpserunt,
similes medicis etiam integra secantibus: accidit itaque, ut cicatricosa sint, et exsanguia, et cura [10] pejora.
Sit ergo [11] aliquando, quod placeat, aut certe quod suf- 4
ficiat; ut opus [12] poliat [13] lima, non exterat: temporis
quoque esse debet modus; nam quod Cinnæ [14] Zmyr-

1. *Ne nobis... nostra*. Avic. Poul. RR. 3, 10, pro *nostra* dant *nos*. Ed.

2. *Tamquam*. Turic. Flor. (a pr. manu) *quam*. Ille a sec. manu *quasi*, et sic Camp. cum edd. ante Basil. — Sic quoque RR. 7, 12, 13. Cæteri *tanquam*. Ed.

3. *Tamquam recentes fetus*. Pseudo-Turnebus recte remittit ad Epist. ad Tryph. II.

4. *Et emendatio*; sic Turic. Flor. (a sec. manu). Reliqui inserunt *ipsa*. Quamquam Turic., *mendatio*.

5. *Habeat*; sic Camp. *Habent*, Turic. Reliqui *habet*.

6. *Vitiosa*. Guelf., *vitia*, cum Voss. 1. — Sic quoque Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, Victor. Reliqui *vitiosa*. Ed.

7. *Melius existiment*. Remittit Gesnerus ad X, 1, 115.

8. *Manus*. Guelf., *manibus*, cum Voss. 1, 2 (an 3?) Jens. et editt. posterr. ante Bad. — Eadem nostri Codd. Ed.

9. *Resumpserunt*. Turic. (a prima manu) Flor. Guelf., *resumserunt*, cum Jens. et edd. posterr. ante Bad., acc. Basil. Reliqui *resumserint*. — Eadem nostri Codd. Ed.

10. *Cura pejora*. « Non absimilis « est locus ille Plinii XXXV, 10 » [p. Hard. 695] « nocere sæpe ni- « miam diligentiam. » Passerat. « De « Tiberio hoc notat Sueton., c. 70: « *illum ex tempore præstantiorem* « *habitum quam a cura*. » Burm.

11. *Ergo*; sic Turic. Flor. cum Jens. et editt. posterr. ante Ald., acc. Bad. Reliqui *igitur*.

12. *Opus... exterat*. Turic., *pus spolliati* (a sec. manu simplex *l*) *ima exterat*. Flor. (a pr. manu) *o. p. ima exterat*.

13. *Poliat... non exterat*. « Plin., « lib. V, epist. 11: *Itaque opus non* « *jam splendescit lima, sed atteri-* « *tur*. » Pithœus. « Vide et Plin., « lib. IX, epist. 35. » Alm.

14. *Cinnæ... scriptam*, et. Turicensis, Florentinus (hic a prima manu) omittunt cum Almelov. Pro *Panegyricum* autem nihil habent nisi *cum*.

nam [1] novem [2] annis accepimus scriptam, et Panegyricum Isocratis, qui parcissime [3], decem annis dicunt elaboratum, ad oratorem nihil pertinet; cujus nullum erit, si tam [4] tardum fuerit, auxilium.

1 Cap. V. Proximum est, ut dicamus, *quæ præcipue scribenda* sint [5]: hoc [6] exuberantis [7] quidem est [8] operis,

1. *Zmyrnam;* sic Gothan. (tac. Gesnero) nisi quod per i. Reliqui *Smyrnam*. Vide IX, 2, 64; item VV. DD. ad Tac. Annall. IV, 56.

2. *Cinnæ Zmyrnam novem annis.* C. Helvius Cinna historiam Zmyrnæ, vel Myrrhæ (vide IX, 2, 64) brevi, sed obscurissimo carmine exposuit, cui velut defosso thesauro novem annis incubuisse dicitur. Notum est Epigramma Catulli: *Zmyrna mei Cinnæ nonam post denique messem, Quam cœpta est, nonamque edita post hiemem,* etc. Vide Burm. ad Anthol. II, ep. 250; et F. A. Wolfium ad Sueton. Gramm., c. 18. Inde Horatii illud ad Pis. 388. Affert huc Gesnerus, non intempestive quidem, jocum in carmen de virgine Aurelianensi conjectum non, ut ille putat, a Menagio, sed a Mommorio, supplicum libellorum magistro: *Illa Capellani dudum exspectata puella Longo post tandem tempore prodit anus.* Cinnæ Zmyrnam a Gedoyno fabulam scenicam acceptam recte notat Capper.

3. *Qui parcissime.* Turic., *q. partissimum;* a sec. manu *parcissimum*. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *quam p.* — *Qui parcissime.* Alii enim quindecim annos assignant, ut Plutarchus narrat in vita Isocratis.

4. *Tam.* Goth. (tac. Gesn.) omittit. — Item Vall. lib. RR. 8, 9. Ed.

5. *Scribenda sint.* Turic. Florent. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) *s. sunt*, cum edd. ante Bad. Modo *est* omittit Flor. a pr. manu. Inscriptionem autem nullam habent neque hic, neque in proximo capite, Turicens. Flor. Camp. Sed Guelf. et Goth., *Quæ scribenda sint* (rell. *sunt* ante Basil.) *præcipue*, cum edd. ante Gesn., exc. Obr.

6. *Hoc.* Turic., *hæc*, cum Jens. Tarv. *Hec*, Camp. cum Goth. Voss. 2. Vide lib. VIII, cap. 6, §. 2.

7. *Exuberantis.* Turic., *experantibus id;* a sec. manu *exsuperantibus id.* Flor. (a pr. manu) *ex imperantibus id*, cum Guelf. Voss. 1, 3 (nisi quod in his tribus *id* non comparet) Jens. (err. Gesn.) Tarv. *Id* tamen et Goth. habet.

8. *Quidem est operis.* Turic., *qua idem oporis* (an fuit *laboris?*); a sec. manu *quia idem operis.* Flor. (a pr. manu) *qua id operis.* In hoc inciso *quidem* alieno est loco, si refertur ad *hoc*, et facilius applicetur ei, quod in plerisque vett. antecedit, *id.* Tum reponat aliquis *hæc exsuperantis*, ubi tamen neque *hæc* placuerit, neque vulgarius verbum succedens exquisitiori *exuberantis.* An igitur *hic* erit probandum præ *hoc?* Libentius tamen, quoniam *est* exsulat e vetustissimis, modo transpositionibus indulgeri possit, hæc eruam: *Hoc quidem exuberantis sit operis.* Vide X, 1, 38; item hic §. 19; et V, 1, 3. *Sit* cor-

ut explicemus[1], quæ sint[2] materiæ; quæ prima, aut secunda, aut deinceps tractanda sint; nam id factum est etiam primò libro[3], quo puerorum, et secundo[4], quo robustiorum[5] studiis ordinem dedimus; sed[6], de quo nunc agitur, unde copia ac facilitas[7] maxime veniat.
Vertere græca in latinum veteres nostri oratores optimum judicabant[8]: id se[9] L. Crassus[10] in illis Ciceronis de Oratore[11] libris dicit factitasse: id Cicero[12] sua ipse persona frequentissime præcipit: quin etiam libros Pla- 2

ruptum in *id*. Ille autem ablativus *imperantibus* natus ex male divulso ex. Similis usus τοῦ *sit* pro *fuerit*, lib. VII, cap. 9, §. 5.

1. *Explicemus*. Turic., *exeplice in eis*; a sec. manu *exempli cui in eis*. Flor. (a pr. manu) *explicem eis*.

2. *Quæ sint*. Turic. (a sec. manu) Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tacente Gesn.) Tarv., *q. sunt*, cum Voss. 2, Ald. — Eadem nostri. ED.

3. *Primo libro... secundo*. I, cap. 9; II, capp. 4, 10.

4. *Et secundo*. Flor. inserit in.

5. *Quo robustiorum*; sic Turic. *Quo jam robustiorum*, Guelferb. *Quo robustorum*, Flor. (a pr. manu) Alm. Reliqui *quo jam robustorum*. Nostrum conjecit Francius. Vide II, 2, 14. — Nostri omnes *quo jam robustorum*. ED.

6. *Sed, de quo nunc agitur*. Commodum *hoc* pro *quo* legendum suadet Gesnerus. Fortasse lenius *eo*. Recepta scriptura impeditam habet structuram, si ex illo *explicemus* repetitur *explicandum est*.

7. *Facilitas*. Turic. (a sec. manu) Goth. (tac. Gesn.) CAMP. Basil., *facultas*. Vide II, 2, 11; IV, 17; X, 1, 59. Pro *ac* dant *et* Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Gryph. — RR. 7, 9; *facultas*. Cæteri *facilitas*. ED.

8. *Judicabant*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *judicarant*, cum Alm. — Sic solus R. 12. Cæteri *judicabant*. ED.

9. *Id se*. Turic. CAMP., *ipse*.

10. *Crassus... Cicero*. Prius vide de Or. I, 34. Alterum demonstrare non contingit. Neque enim nisi in genere commendatam græcarum litterarum exercitationem memini me reperire in scriptis Ciceronianis, velut initio libb. de Officiis, de Finibus, eaque parte Bruti, ubi de studiorum suorum ratione exponit. Suspicor et hanc *frequentissime de vertendo græca præcipientis Ciceronis* mentionem esse ab illa toties nobis animadversa securitate Quintiliani, qui libros quum maxime laudatos neque memoria tenuerit, neque inspexerit. Sed suam inopiam hic testari interpretes debebant.

11. *Oratore*. Turic. (quamquam per compendium) Flor. (hic a pr. manu) *oratoriis*. Ille a sec. manu *oratore id se*. CAMP. post vocem nostram inserit *maximum*.

12. *Id Cicero*. CAMPAN. solus *idcirco*.

tonis[1] atque Xenophontis edidit hoc genere translatos: id Messalæ[2] placuit; multæque sunt ab eo scriptæ ad hunc modum orationes; adeo ut etiam cum illa Hyperidis[3] pro Phryne[4] difficillima Romanis[5] subtilitate
3 contenderet. Et manifesta est exercitationis hujusce[6] ratio: nam et rerum copia græci auctores abundant, et plurimum artis[7] in eloquentiam intulerunt[8]; et hos transferentibus, verbis uti optimis licet: omnibus[9] enim utimur nostris: figuras[10] vero, quibus maxime ornatur

1. *Platonis... translatos.* Platonis quidem Timæum et Protagoram, Xenophontis autem Œconomicum. Ruhnkenius in præfatione Rutilio Lupo præmissa, p. 18, lacunam arguit in hoc loco, quamquam nemini animadversam, quia non potuerit non esse memor Qu. versarum a Cicerone orationum Æschinis et Demosthenis de causa Ctesiphontis, cui operi præposita de optimo genere oratorum disputatio reliqua facta est.

2. *Id Messalæ.* Turicens., *in M.* Obr., *idem M.* Jens., *Marco i M.*, cum edd. ante Basil., exc. Camp. *Id* Flor. (a pr. manu) omittit.

3. *Illa Hyperidis... subtilitate.* Vide X, 1, 77, ubi citatis scriptorum locis apparet, subtilitatem magis quam robur laudari in Hyperide. Quæ hic notatur in romano sermone talium venerum inopia, eam supra quoque significavit Noster X, 1, 100. — *Adeo... contenderet.* Hanc phrasim sic interpretatur Rollinus: « Adeo ut subtilitate, quam « atticæ linguæ propriam difficile « est Romanis assequi, contende- « ret etiam cum illa celebri oratione « Hyperidis pro Phryne. » Ed.

4. *Phryne.* Hyperides (narrante Turn.) defendit *Phrynem* accusatam impietatis: quumque videret judices parum moveri sua oratione, vestimenta descidit, et venustate nudi corporis absolutionem expressit. Vide II, 15, 9, not. 6. Ed.

5. *Romanis... contenderet.* Turic., *romanus* (a pr. manu *romana*)... *contendere.*

6. *Hujusce.* Turic. (a sec. manu) *hujus esset.* Voss. 1. 3, *hujus esse.*

7. *Plurimum artis... intulerunt.* Horatius ad Pisones, vers. 323, dixit: « Graiis ingenium, Graiis de- « dit ore rotundo Musa loqui. » Ed.

8. *Intulerunt.* RR. 7, 8, 11, 12, Camp. Andr., *contulerunt.* Ed.

9. *Omnibus... nostris.* « In inter- « pretatione e græcis quidquid ver- « borum bonorum adhibeamus nos- « trum est, nemo occupavit, libere « utimur; at in altero exercitationis « genere, quo aliorum vel poeta- « rum, vel oratorum, romanorum « quidem, sensus aliis latinis cona- « mur reddere, difficultatem res ha- « bet, quum optima jam occupata « sint. » Gesnerus.

10. *Figuras vero... excogitandi.* Quæ hic significantur *figuræ*, sunt illæ verborum primum, deinde etiam grammaticæ potius quam rhetori-

oratio, multas ac varias excogitandi[1] etiam necessitas quædam est; quia plerumque a græcis romana dissentiunt. Sed et illa[2] ex latinis conversio multum et ipsa 4
contulerit: ac de carminibus quidem neminem credo dubitare, quo solo genere exercitationis dicitur[3] usus esse Sulpicius: nam et sublimis[4] spiritus attollere orationem potest; et verba, poetica libertate[5] audaciora, non præsumunt[6] eadem[7] proprie[8] dicendi facultatem: sed et ipsis sententiis adjicere licet oratorium[9] robur, et omissa supplere[10], effusa substringere. Neque ego 5

eæ, quoniam id spectatur, quod romani et græci sermonis diversitas facere vertentem cogit. Vide I, 1, 13; IV, 2, 118.

1. *Excogitandi etiam necessitas.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm.

2. *Et illa.* Goth. Jens. (tacente Gesn.) *etiam i.*, cum Voss. 2, et edd. posterr. ante Basil.

3. *Dicitur usus esse.* Turic., *ducitur est.* Flor. (a pr. manu) *ducitur esse.* Alm., *dicitur esse.*

4. *Sublimis.* Turic., *est s.* Flor. (a pr. manu) *e s.*

5. *Audaciora.* Turic. Flor., *audatiore;* a pr. manu ille *audititiore;* hic, *auditiore.* Guelf., *audacior*, cum Voss. 3.

6. *Non præsumunt;* sic Turic. Flor. cum Alm. Basil. Burm. Gesn. Bip. *Nec p.*, Obr. Reliqui MSS. et excusi ante Locat., *et p.;* et Camp. quidem *præsumit*. Mox omnes *præsumunt* solum, quo redit Capper. hinc alienissima effutiens in nota Gedoynus quoque e prava scriptura meras nugas eliciens defungitur. — *Non præsumunt... facultatem.* Nihil difficultatis in loco, modo memineris *præsumere* esse in *antecessum auferre*, cujus significationis testem Gesnerus recte citat locum, XI, 1, 27: Sed eodem faciunt levi differentia, quibus utitur Burmannus, II, 4, 7; I, 10, 27; VIII, 6, 63. Vide nos ad I, 1, 20.

7. *Eadem.* Turic. Flor. Guelf., *eamdem*, cum libris, ut videtur, omnibus, exc. Camp. (nam hic expresse nostrum) Obr. Burm. Gesn. Bip. — Nostri Codd., *eamdem*, exc. RR. 3, 9, qui *eadem*. Dele hanc breviationis notam, et tum bona erit lectio. Hanc suasit Rollinus sic interpretans: « Libertas, « qua utuntur poetæ in quibusdam « verbis audacioribus, indicat eas- « dem res posse ab oratoribus ver- « bis propriis exprimi. » Ed.

8. *Proprie.* Jens. omittit cum posterr. edd. ante Ald.

9. *Oratorium robur.* Vide II, 4, 2, « tanto *robustior*, quanto verior. » Poeticæ enim fictioni inanem quemdam tumorem tribuit.

10. *Supplere, effusa;* sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp. cum Alm. Reliqui inserunt *et*. Pro *effusa* Guelferbytan. *admissa* Bern. autem omittit *supplere effusa*. — Poul., *emissa*. R. 10, *admissa*. Avic. RR.

paraphrasim[1] esse[2] interpretationem[3] tantum[4] volo, sed circa eosdem sensus certamen atque æmulationem: ideoque ab illis dissentio[5], qui vertere orationes[6] latinas[7] vetant[8], quia, optimis occupatis[9], quidquid aliter dixerimus, necèsse sit esse[10] deterius: nam neque semper est desperandum[11], aliquid illis, quæ dicta sunt, melius posse reperiri; neque adeo jejunam ac pauperem natura eloquentiam fecit, ut una de re bene dici,
6 nisi[12] semel, non possit[13]. Nisi forte[14] histrionum[15] multa

3, 5, *omissa*. Cæteri *effusa*. Ed. — *Substringere*. « Nesclo an hæc « legerit Tertullianus, certe simili « modo hoc verbo utitur de *Oratio*- « *ne*, c. 1, de brevitate orationis « dominicæ *quantum*... *substringi*- « *tur verbis*, *tantum diffunditur* « *sensibus*. » Burmannus. Elegantissimom hujus verbi usum habet et Ovidianus ille *substricta gerens*... *ilia Ladon*, Metam. III, 216; *Astricta ilia* Noster VIII, 3, 10.

1. *Paraphrasim*; sic Turic. Flor. (nisi quod *pha*, quod a sec. manu emeodat Flnr.) cum Locat. Ven. Rusc. *Paraphrasin*, Goth. (tacente Gesn.) et sic sec. Turic. manus. *Per yfrasim*, Camp. *Periphrasim* (err. Gesn.) Jens. Tarv. Reliqui græcis litt. — Eadem nostri. Ed.

2. *Esse*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt.

3. *Paraphrasim*... *interpretationem*. Facile apparet attendenti, prius esse subjectum, alterum atribotum; ne forte quis propter vim oppositionis attributum priore loco positum putet.

4. *Volo*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *vero*, sed per compendium ů.

5. *Ab illis dissentio*. Aliquid eorum, quos hic improbat Noster, opininnis simile demonstrat Pseudo-Turnebus apud Cic. de Orat. I, 34 initio.

6. *Vertere orationes*. Guelf., *veteres oratores*.

7. *Latinas*. Turic., *latina*.

8. *Vetant*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittont cum Alm. *Vetent*, Camp.

9. *Optimis occupatis*. Toric., *optimus o.*; a sec. manu *optimis occupati*.

10. *Necesse sit esse deterius*. Turic., *necesset sed erius*; a sec. manu *necesse sit sed erius*. Flor. (a pr. manu) *n. s. dèterius*.

11. *Semper est desperandum*. Turic., *sed per illud d.*; a sec. manu *sic per illud d.* Flor. (a pr. manu) *sed per illud est d.* Alm., *semper illud d.* Obr., *semper est sperandum*; et modn *et* pro *neque*.

12. *Nisi*. Turic., non.

13. *Non possit*. Camp. omittit nòn.

14. *Nisi forte*. Turic. Flor. (hic a pr. mauu omittunt cum Alm.

15. *Histrionum*... *gestus*. « Satis « coustat coutendere *eum* » [Ciceronem] « cum ipso histrione solitum, otrum ille sæpius eamdem « sententiam variis gestibus efficeret, an ipse per eloquentiæ co-

circa[1] voces easdem variare gestus potest, orandi minor
vis, ut dicatur aliquid, post[2] quod in eadem materia
nihil dicendum sit: sed[3] esto, neque melius, quod in-
venimus, esse[4], neque par[5]; est certe proximus[6] locus.
Au vero[7] ipsi non bis ac sæpius de eadem re dicimus, 7
et quidem continuas nonnunquam sententias? nisi
forte contendere[8] nobiscum possumus, cum aliis[9] non
possumus: nam si uno genere[10] bene diceretur[11], fas

« piam sermone diverso pronuncia- « ret. » Macrobius Saturn. II, 10.

1. *Multa circa voces easdem*. Turic., *muta c. vetes eadem*. Flor. (a pr. manu) *muta c. veteres eadem*. Guelf. quoque *muta*. Basil. in marg. *mutus*.

2. *Post*. Goth., *præter*, cum Voss. 2, et edd. a Jens. inde ante Basil., acc. Gryphio. — Nostri habent alii *post*, alii *præter*. Ed.

3. *Sed*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm.

4. *Esse*; sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Alm. Vall. et edd. ante Gryph., exc. Ald. Reliqui *sit*, corrigente Regio; sed eadem nostræ structura est apud Horatium Epistt., I, 1, 81, *Esto... teneri*.

5. *Par*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *pars*.

6. *Proximus locus*. Guelf., *proximis locis*. Camp., *proximis l.*, cum Bad. Gryph. Stoer. Chouet. Rollin. Capper. Sed MSS. reliqui nostrum. — Eadem nostri. Ed.

7. *An vero ipsi non bis*. Florent. Guelf., *A. v. i. nobis*, cum Voss. 1, 3. *An non ipsi nos*, Gothan. cum Voss. 2 (err. Burmann.): addat an omittat Goth. *bis*, parum attendi. *A. v. i. nos* sine *bis* Camp. *An non ipsi nobis*, Jens. (err. Gesn.) Tarv. *An non ipsi nos bis*, Loc. Ven. Rusc. Bad. Gryph. Rollin. *An vero ipsi nos bis*, Ald.

8. *Contendere*. Turic., *ad intendere*; a sec. manu *ad id intendere*. Flor. (a pr. manu) *intendere*. Positus voculæ *non* mirus est in nostra scriptura, ubi duobus verbis divellitur ab *An* suo. Mox *nisi forte*, exquisitior figura loquendi ingrate recurrit post paucos versus; quamquam vide X, 1, 23. An hic potius quam supra §. 6 omitti debebant hæc duo vocabula, et sic scribi tota sententia: *An vero ipsi nos bis ac sæpius... sententias, ac contendere nobiscum possumus, cum aliis non possumus?* Vide X, 3, 29.

9. *Cum aliis non possumus*. Turic. Flor. (a pr. manu) omittunt cum Alm. Voss. 1, 3. — Omittunt quoque RR. 3, 5, 7, 8. Ed.

10. *Uno genere*; sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Ald. Hic nostris *duntaxat* subjungit, Regio suadente; reliqui inserunt *tantum*. — Nostri omnes *uno genere*. Ed.

11. *Diceretur*. Guelf. rhytanus *dicetur*, cum Gothano Voss. 3, Jens. et editionibus posterioribus ante Leid., exc. Basil. — Nostri Codd., *dicetur*, exceptis RR. 7, 11, qui *dicitur*. Ed.

erat[1] existimari præclusam nobis a prioribus [2] viam: nunc vero innumerabiles sunt modi, plurimæque eo-
8 dem viæ ducunt. Sua brevitati[3] gratia, sua copiæ; alia translatis virtus, alia propriis: hoc oratio recta, illud figura declinata[4] commendat: ipsa denique[5] utilissima est exercitationi difficultas. Quid? quod [6] auctores maximi sic diligentius cognoscuntur[7]? non enim scripta lectione secura transcurrimus; sed tractamus singula, et necessario introspicimus, et, quantum virtutis habeant, vel hoc ipso[8] cognoscimus, quod imitari non
9 possumus[9]. Nec aliena tantum transferre, sed etiam nostra pluribus[10] modis tractare proderit, ut ex industria sumamus sententias quasdam, easque versemus quam numerosissime[11], velut eadem cera aliæ atque

1. *Erat*. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *erit*, cum edd. posterioribus ante Leid., exc. Basil. — Vall. lib. RR. 8, 9, *erit*. Ed.

2. *Viam: nunc*. Flor. (a secunda manu) Camp. inserunt *in dicendo*, cum Goth. Voss. 2 (ut videtur), et edd. ante Stoer. exc. Basil, acc. Gibs. Obr. Pro *nunc vero* Alm. *numero*.

3. *Sua brevitati gratia, sua copiæ; alia*. Jens., *sive brevitatis g. sive c. a*, cum edd. posterr. ante Bad. Sed Turic., *s. b. gratiam ut alia*; a sec. manu *gratia*, retento an omisso *ut* nescio. Flor. prima manus penitus abrasa, et *sua copiæ* repositum. Alm. hæc duo verba omittit. Guelf., *s. brevitate g. s. copia*, cum Voss. 1, 3.

4. *Figura declinata*. Id est (interpretante Capper.), a recto simplicique sermone inflexa per aliquam verborum, aut sententiarum figuram; nam hic τὸ *figura* est in ablativo, et τὸ *declinata*, sc. oratio, in nominativo. Ed.

5. *Ipsa denique... difficultas*. Nam qui se exercuit in rebus difficillimis, proclivior erit ad facilium tractationem. Turn.

6. *Auctores*. Camp., *oratores*.

7. *Cognoscuntur*. Turic. Florent. (a pr. manu uterque) *cognoscantur*, cum Alm. — Nostri omnes *cognoscuntur*. Ed.

8. *Ipso*. Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *ipsi*.

9. *Possumus*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *possimus*. A sec. manu Turic. modo *imitare*. — Nostri *imitari non possumus*, nisi quod R. 12, *possimus*. Hæc omittunt Avic. Boul. et apud Burm. Voss. 1, 3. Ed.

10. *Pluribus*. Goth. Jens., *plurimis*, cum edd. posterr. ante Ald., acc. Bad. Omittit *modis* Obr. per errorem.

11. *Numerosissime*. Vide lib. VIII, Proœm. 2.

aliæ formæ duci[1] solent[2]. Plurimum autem parari[3] facultatis existimo ex simplicissima quaque materia : nam 10
in[4] illa multiplici *personarum, causarum*[5], *temporum, locorum, dictorum, factorum* diversitate facile delitescet[6] infirmitas, tot se undique[7] rebus, ex quibus[8] aliquam[9] apprehendas, offerentibus[10]. Illud virtutis[11] in- 11
dicium est, fundere[12], quæ natura contracta sunt, augere parva[13], varietatem similibus, [14]voluptatem [15]expositis

1. *Eadem cera... duci.* Vide X, 3, 17. Eamdem ceræ fingenti habilis imaginem demonstrant VV. DD. apud Demetrium de Eloc., §. 296; p. Schn. 115; Plin. VII, 9, 11; Cic. de Or. III, 45, §. 177.

2. *Aliæ atque aliæ formæ... solent.* Turic., *in alia alias quæ forma... solent*; a sec. manu *solet.* Flor., *in alias quæ formæ... s.*; a sec. manu *aliæ aliæque f... s.* Guelf., *alia aliæque f... s.* Alm., *in alia aliasque formas... s.* Camp., *in alias atque alias formas... solet* — Sic quoque solus R. 7 a sec. manu. Cæteri *aliæ atque aliæ* (quidam tamen *aliæque*) *formæ... solent.* Ed.

3. *Parari.* Turic., *parare*, cum Voss. 1, 3. *Paratæ*, Guelf.

4. *Nam in.* Turic. Flor. Guelf. Gothan. Jens. (tac. Gesn.) Camp. Tarv. omittunt *in*, cum Voss. 1, 2. *N. insulla*, Voss. 3.

5. *Causarum.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Almel. Vicissim *dictorum* abest a Voss. 3. Paria desiderantur tria, sed ego *rerum* fuisse suspicor pro *causarum*, et illud quidem facillime excidebat.

6. *Delitescet.* Goth. (err. Gesn.) *delirescet*, cum Vall., Bad. male hoc probante.

7. *Se undique.* Turic., *secundi.* Flor. (a prima manu) *secundique.*

8. *Ex quibus.* Turic. Flor., *et quibus*; ille a sec. manu *e. q.*; hic nostrum.

9. *Aliquam apprehendas.* Turic. Flor. Guelf., *aliquem a.* (Guelf., *depr.*) cum Alm. — Avie. Poul. RH. 3, 10, *aliquem.* Reliqui *aliquam.* Ed.

10. *Offerentibus.* Turic., *offertium.*

11. *Virtutis.* Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *virtutum*, cum Voss. 3. — Sic quoque nostri, exc. Vall. lib., qui solus *virtutis.* Ed.

12. *Fundere... contracta.* Contrarium est illi §. 4, *effusa substringere.* Sic et Cic. de Finib. III, 15, *fundi... et... dilatari*, ubi posito a Davisio Senecæ loco « *latius virtus fundilur* ; » et aliquoties Plin. Hist. Nat., *fundi in latitudinem.* Noster VIII, 3, 10. Novatum dicendi genus, quod is, qui dilatat aliquam rem, dicitur *fundere* eamdem.

13. *Parva.* Turicens. Flor., *parte.* Ille a sec. manu *parca*; hic nostrum. Alm., *partes.*

14. *Voluptatem.* Alm., *voluntatem.* Nil tale mei. Vide X, 4, 33.

15. *Expositis.* Vide II, 5, 19. Latioris illius significationis illud quoque Senecæ Epist. 55, p. Bip. 159,

11.

dare, et bene dicere multa de paucis: in hoc optime facient[1] infinitæ[2] quæstiones, quas vocari θέσεις[3] diximus, quibus Cicero jam princeps in republica[4] exer-
12 ceri solebat. His confinis est destructio[5] et confirmatio sententiarum: nam quum sit sententia decretum quoddam[6] atque præceptum, quod de re[7], idem[8] de judicio[9] rei quæri potest: tum loci communes[10], quos etiam scriptos ab oratoribus scimus: nam qui hæc recta tantum, et in nullos flexus[11] recedentia copiose[12] tractaverit,

« Frontem... tantum novi, et *exposita* quæ ostendit etiam transeuntibus. »

1. *Facient;* sic nostri Codd., exc. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, qui *faciunt*. Apud Burm. Voss. 1, *faciant*. Ed.

2. *Infinitæ*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *infinitas*.

3. Θέσεις. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp., *thesis*, cum edd. ante Ald. Sed Bad., *Thesis*. — Θέσεις. Vide II, 1, 9. Recte demonstraot Cic. ad Att. IX, 4: « Ne me totum « ægritudini dedam, sumpsi mihi « quasdam tamquam θέσεις, etc. » Vide Ep. IX: « θέσεις meas com- « mentari non desino. » Monet Gesnerus *Paradoxa* essa ejusdem generis, quæ et ipsa maturus jam et honoribus defunctus Cic. tractavit.

4. *Republica*. Turic., *rebus*.

5. *Destructio*. Turic. Flor. (hic a prim. manu) *restructio*. Ille a sec. manu *restrictio*, et sic Camp. cum Bodl. Andreana ed. — *Destructio et confirmatio sententiarum*. Transfertur ad sententias et decreta ab hominibus proposita id, quod usurpari proprie solebat de rebus narratis. Narrationum enim proprie est ἀνασκευὴ καὶ κατασκευή. Gesnerus ad eos, quos indicavimus II, 4, 18, addit Theonem in progymnn., p. Camerar. 64 seqq. In sententia, quæ est de re judicium, fieri potest idem quod in facto narrato, quod est res ipsa. Idem, qui hoc monet, Gesnerus ablegat ad VIII, 3, 21, ut *destruere* ostendatur esse *refutare*.

6. *Quoddam*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm.

7. *De re*. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *de reo*, cum Voss. 2, Vall. et edd. posterr. ante Basil. item compluribus apud Burm. — Eadem nostri. Ed.

8. *Idem*. Jens. (tac. Gesn.) *id est*, cum edd. posterr. ante Ald.—Nostri omnes *idem*. Ed.

9. *Judicio rei quæri potest*. Turic. Flor. (hic a pr. manu sed *quæ*) *judicio que p.* Ille a sec. manu *j. quoque p.* — Nostri omnes vulgatam habent. Ed.

10. *Loci communes, quos... scriptos*. Vide II, 4, 27; IV, 2, 117.

11. *Flexus recedentia*. Turic., *f. at* (vide X, 1, 118.) *recentia;* a s. manu *f. alios recedentia*, et sic Camp. Sed Flor. (a pr. manu) *f. recentia*. Guelf., *f. recidentia*.

12. *Copiose*. Turic., *compiose*. Guelf., *compositione*, cum marg. Basil. et Vidov.— Sic quoque Avic.

utique in illis plures excursus[1] recipientibus magis abundabit, eritque in omnes causas[2] paratus: omnes 13
enim generalibus quæstionibus[3] constant: nam quid interest, *Cornelius*[4] *Tribunus*[5] *plebis quod codicem legerit*, reus sit; an quæramus, *Violeturne majestas, si magistratus*[6] *rogationem suam populo ipse*[7] *recitaverit? Milo Clodium rectene occiderit*, veniat in [8]judicium; an, *Oporteatne insidiatorem interfici, vel perniciosum reipublicæ civem, etiamsi non insidietur*[9]? *Cato Marciam*[10] *honestene*[11] *tradiderit Hortensio*; an, *Conveniatne res talis*[12] *bono viro?* de personis judicatur, sed de rebus contenditur. Declamationes vero, quales in scholis rhe- 14

Poul. RR. 3, 5, 10. Reliqui *copiose*. Ed.

1. *Excursus*. Turic. Flor., *recursus*, cum Alm. — Nostri omnes *excursus*. Ed.

2. *Omnes causas paratus*. Turic., *omnis causa scratas*; a sec. manu *omni c. scr.* Palatinus Gebhardi *o. c. seratas*. Flor. (a pr. manu) *o. c. eratas*; a sec. manu *o. c. gratus*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Obr. acc. Rollin. exc. Jens. Tarv. quæ *Gracchus*. E Gebhardi emendatione nostrum. Modo *habundavit*, Flor.

3. *Quæstionibus*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. *Constat*, Turic.

4. *Cornelius ... codicem legerit*. Vide IV, 4, 8. Cornelianarum fragmentum adhuc neglectum legitur apud Aquil. Romanum, p. Ruhnk. 156.

5. *Tribunus plebis*. Turic., *r. pl.*

6. *Si magistratus rogationem*. Turic., *immajestas r.*; a sec. m., *quod r.* Camp., *si r.* Flor. (a pr. manu) *si magistratus* omittit.

7. *Recitaverit*. Turic., *recitavit*. — *Rogotionem... recitoverit*. Hoc est, legem de scripto legerit; quum enim lex apud Romanos, rogatis dictisque omnium sententiis, ferretur, rogationis nomine sæpe vocabatur. Capper.

8. *Judicium; on*. Guelf Jens. (tac. Gesn.) omittunt *on* cum Voss. 3, et edd. posterr. ante Ald. acc. Badio, qui proscribendum falso judicat. Mox pro *ne* Turic. Flor. (a pr. m. uterque) *nec*.

9. *Non insidietur*. Turic. Flor. inserunt *nisi*.

10. *Cato Marciam*. Vide III, 5, 11. Capperonnerius Catoni hoc exprobrantes demonstrat Tertullianum *Apologetic*. 39, et Augustinum *de bono conjugii* 18, et lib. *de fide et operibus* 7, item mentionem facti habentem Strabonem lib. XI, pag. 515.

11. *Honestene... Hortensio*. Flor., *honestque ... hortentia* (hoc a pr. manu).

12. *Res talis*. Flor. (a pr. manu) *re salis*.

torum dicuntur[1], si modo sunt ad veritatem accommo-
datæ, et orationibus similes[2], non tantum dum ado-
lescit[3] profectus, sunt utilissimæ, quæ inventionem et
dispositionem[4] pariter exercent[5]; sed etiam quum est
consummatus[6], ac jam in foro clarus: alitur[7] enim at-
que enitescit[8], velut pabulo lætiore, facundia, et assi-
15 dua contentionum asperitate fatigata renovatur. Qua-
propter[9] historiæ nonnunquam ubertas in aliqua exer-
cendi stili parte ponenda, et dialogorum libertate ges-
tiendum: ne carmine quidem ludere contrarium fuerit;
sicut athletæ, remissa quibusdam temporibus[10] ciborum
atque exercitationum certa necessitate, otio et jucun-
16 dioribus epulis[11] reficiuntur. Ideoque mihi videtur M.
Tullius tantum intulisse eloquentiæ lumen, quod in

1. *Dicuntur.* Turic. Flor., *dicentur.*

2. *Similes.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *similibus.*

3. *Adolescit profectus.* Turicens. Flor. (hic a pr. manu, sed *ado*) *adulescent inventus.* Ille a sec. manu *adulescet juventus*, et sic (nisi quod o) CAMP. cum Alm. Bold. Andr. (sed hi præsens *adolescit*). — Nostri *adolescit profectus.* ED.

4. *Et dispositionem.* Flor. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. omittunt *et*, male.

5. *Pariter exercent.* I. e., simul cum elocutione, cujus proprie est in stilo exercitatio.

6. *Consummatus.* Turicens. Flor. (hic a pr. manu) *consummatis*, ille etiam *claris* a sec. manu.

7. *Alitur.* Turic., *aliter.*

8. *Enitescit.* Goth. (tac. Gesn.) *nitescit*, cum Voss. 2. — Sic quoque Poul. R. 9. ED.

9. *Quapropter historiæ.* Cicero quoque historias scripsit et græce et latine, præterea multos dialogos; epigrammata et poemata sæpe numero lusit. TURN.

10. *Ciborum ... certa necessitate.* Redditur presse græca victus athletici appellatio, ἀναγκοφαγία, de qua vide Salmas. ad Tertullian. de Pallio, p. 261, 2; item citatos in ἀναγκοφαγεῖν apud Hesych. et Valcken. in Diatriba, p. 79, 80. Eodem redit illa §. 17, *sagina.* Vide et Cic. pro Sextio 36; Tacit. Histor. II, 88; Nostr. XI, 3, 26; XII, 10, 41; Declam. IX, 5, p. 173. Apparet in gladiatore, qui comparatur declamanti, esse obesitatem, in milite, qui dicenti in foro, robur nervis astrictum.

11. *Epulis.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *et ullis*, cum Alm. Ille a sec. manu *eduliis*, et sic Bodl. Palatin. Gebh. Vox quidem non est rejicula. — Nostri Codd. omnes *epulis.* ED.

hos quoque studiorum secessus excurrit[1] : nam si nobis
sola materia fuerit ex litibus, necesse est, [2]deteratur
fulgor, et durescat[3] articulus, et ipse ille mucro inge-
nii quotidiana pugna[4] retundatur. Sed quemadmodum 17
forensibus certaminibus exercitatos[5], et quasi[6] mili-
tantes reficit ac reparat hæc velut sagina dicendi; sic
adolescentes[7] non debent nimium in falsa rerum ima-
gine detineri, et inanibus simulacris, usque adeo, ut
difficile[8] ab his digressos[9] sit assuefacere, ne ab illa,
in qua prope consenuerint[10], umbra[11], vera discrimina,
velut quemdam solem, reformident. Quod accidisse 18
etiam Porcio[12] Latroni, qui primus clari nominis [13]pro-

1. *Excurrit.* RR. 12, 13, *excurrerit.* Ed.

2. *Deteratur.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *deteretur.* Guelf., *deterreatur.*

3. *Durescat articulus.* Recte comparant *mollem articulum* II, 12, 2.

4. *Quotidiana pugna.* Tur. Flor. (hic duplici *t*) *cotidiano alia p.* Ille a sec. manu *cotidiani a. p.*; hic nostrum. Ex Alm., *Quotidio alia p.* Etiam Camp. per *co.*

5. *Exercitatos.* Tur. Flor. Guelf. Camp., *excitatos* cum Alm. — Sic Avic. Poul. RR. 3, 10. Ed.

6. *Et quasi.* Turic., *et quas*; a sec. manu *equos.*

7. *Sic adolescentes ... nimium in falsa.* Turic., *recalescentes f.* Flor. (a pr. manu) *secalescentes f.*, cum Alm. Sed Camp. *in* omittit.

8. *Difficile.* Turic. Flor., *difficilius*, cum Alm. *Difficilis*, Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, 3. et edd. ante Gryph. exc. Bad. cujus, quamquam tacentis, nostra scriptura videtur esse emendatio. An fuit antiquitus *difficile iis digressos?* — Nostri Codd., *difficilis.* Ed.

9. *Digressos.* Turic. (a pr. manu) Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *digressus*, cum Voss. 2, 3, et edd. ante Gryph., exc. Bad. Mox Basil. *assuefieri* ex conjectura Philandri. — Nostri Codd., *digressus.* Sic sibi constant, quum habeant *difficilis.* Vide notam super. Ed.

10. *Consenuerint.* Flor. *consuerint*; a sec. m., *consuerunt.* Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *consueverunt.* Camp. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *consueverint.* — Eadem nostri, nisi quod *consenuerint* et *consueverint* non reperimus. Ed.

11. *Umbra.... solem.* Notissimæ similitudines, velut XII, 10, 15; ap. Cic., ubi vide Ernestum in Clave; et ap. Juven. Sat. VII, 173. Ed.

12. *Etiam Porcio.* Turic. Flor. inserunt *in.* An fuit *M?* — P. *Latroni.* Vide IX, 2, 91.

13. *Professor.* Turiceus. Florentinus (hic a prima manu) *professus.* Item Flor. (a prima manu) *numinis.*

fessor fuit, traditur[1]: ut quum ei, summam in scholis opinionem obtinenti, causa in foro esset oranda, impense petierit, uti subsellia in basilicam[2] transferrentur: ita illi cælum novum fuit, ut[3] omnis ejus eloquentia contineri tecto ac parietibus videretur. Quare

19 juvenis, qui rationem inveniendi eloquendique a præceptoribus diligenter acceperit (quod non est[4] infiniti operis, si docere sciant et velint[5]), exercitationem quoque modicam fuerit consecutus, oratorem sibi aliquem (quod[6] apud majores fieri solebat) deligat, quem sequatur, quem imitetur; judiciis intersit quam plurimis, et sit certaminis, cui destinatur, frequens[7] spectator.

20 Tum causas vel easdem, quas agi audierit[8], stilo et ipse componat, vel etiam alias[9], veras modo, et [10]utrinque

1. *Traditur : ut.* Turic., *traditus autem.*

2. *Basilicam.* Vide XII, 5, 6; et lexica. M. Seneca in præf. lib. IV Controv. « narratur, ... declamatoriæ virtutis Latronem Porcium unicum exemplum, quum pro reo in Hispania Rustico Porcio propinquo suo diceret, usque eo esse confusum, ut a solœcismo inciperet, nec ante potuisse confirmari, tectum ac parietes desiderantem, quam impetravit, ut judicium ex foro in basilicam transferretur. Usque eo ingenia in scholasticis exercitationibus delicate nutriuntur, ut clamorem, silentium, risum, cælum denique pati nesciant. » Vide his utentem Wolfium in præf. ad edit. Marcellianæ, p. 23.

3. *Ut ... ejus.* Turic. Flor. (hic a pr. m,) omittunt cum Alm.

4. *Infiniti.* Turic. Flor. Guelf. Camp., *finiti*, cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Jens. Tarv. Vide X, 1, 38. — RR. 3, 5, 7, *infiniti.* Cæteri *finiti.* Ed.

5. *Velint.* Turic. (a sec. manu, sed ab eadem et *sciat*, et id quoque Camp.) Camp., *velut.* Guelf., *vel in.* Jens., *vel*, cum edd. ante Basil. quæ omittit cum reliquis ante Obr. acc. Rollin. Nostrum et Flor. Alm. Goth. Voss. 2. — Eadem nostri. Vide II, 3, 5. Ed.

6. *Quod...fieri solebat.* Vide notam Spaldingii ad VI Proœm. 3, Vol. II, pag. 383 extr. nostræ editionis; item XII, 11, 5. Ed.

7. *Spectator. Tum causas.* Turic. Flor., *spectatorem causis.* Ille a sec. manu *spectator in causis;* hic nostrum.

8. *Quas agi audierit.* I. e., quibus agendis interfuerit.

9. *Vel etiam alias.* Turic. Flor., *sed v. e. alias vel alias.* Hic novissima duo vocabula tollit sec. m.

10. *Utrinque.* Turic. Flor. Guelf.

tractet, et, quod in gladiatoribus fieri videmus, decretoriis [1] exerceatur, ut fecisse Brutum [2] diximus pro Milone : melius hoc, quam rescribere veteribus orationibus [3], ut fecit Cestius [4] contra Ciceronis actionem habitam pro eodem, quum alteram partem satis [5] nosse non posset ex sola defensione. Citius autem [6] idoneus 21

Camp., *utrumque*, cum Goth. et edd. ante Gryph. — Nostri *utrumque*, exc. R. 7, qui *utrimque*. Ed.

1. *Decretoriis*. Turic., at... *delectoris*. (Vide §. 12; sed quid ibi sit lineolæ interjectæ non exputo). Florent., *de lectoris*, cum Alm. (ubi tamen hoc esse narratur pro varia lectione); a sec. manu *de rhetoricis*, cum Tarv. Ald. Bad. *De rhetoriis*, Guelf. cum Jens. (tac. Gesn.) Luc. Ven. Ruse. *Retiariis*, Basil. cum margine Cod. Vall. *Vel directoriis*, Camp. *De rectoriis*, Vall. a pr. manu. *In derectoriis*, Voss. 1, 3, Bern. (sed hic fortasse sine *in*). *In rebus actis*, Gryph. Stoer. Chouet. Leid. Gibs. Rollin. *Dextris et lævis*, Obr. Nostrum tuentur Vall. (a sec. m.) Voss. 2, Goth. et suo ingenio Nic. Faber ad Senecam. — Nostri habent alii *decretoriis*, alii *derectoriis*; nimirum pro *decretoriis*. Ed. — *Decretoriis*. Vide VI, 4, 6. Noster quidem locus an solo adjectivo defungi possit, recte dubitabitur; et suspicor præmittendum *armis* (Vide not. init.). Rem magnopere illustrat Seneca pater præf. lib. IV Controv. « Gladiatores gravioribus armis dis« cunt quam pugnant. » Sic Caligula (Sueton. 54.) « Battuebat *pug« natoriis* » (ea sunt *decretoria*) « armis. »

2. *Brutum diximus*. Vide lib. X, cap. 1, § 23.

3. *Orationibus*. Camp., *actionibus*. Vide lib. IV, cap. 1, §. 32.

4. *Cestius*; sic Flor. cum Basil. *Tertius*, Guelf. *Sextius*, Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. (Vide §. 11.) et edd. posterr. ante Basil. Reliqui *Sestius*. Nostrum probant Burmannus, Gesnerus, Wolfius. Vicissim M. Senecæ (in præf. lib. II Controv.) obtrusus *Cestius* pro *Sextio*, monentibus Fabro, Schotto et ad nostrum locum Burmanno. — Eadem nostri. Ed. — *Cestius*. Homo fuit græcæ originis, rhetoricen factitans Romæ, qui, id ipsum quod hic in Miloniana causa fecisse narratur, solebat *rescribere* Orationibus Ciceronis. Testis est Seneca pater, p. Bip. 399, a quo et refertur *in Milonem recitans*. Eamdem Caligulæ fuisse temeritatem prodit Suetonius, c. 53, recte monente Capper. Vide Wolfium in præf. quatuor orationibus, a Marclando notatis, adjecta, p. 20; item nos in disputatione de Marcelliana, p. 34.

5. *Satis*. Turic. Flor., *sitis*, cum Alm. Ille a sec. manu *litis*, et sic Camp. cum Ald. et marg. Bad. Gryph. item aliquot apud Burm. Hic nostrum. — Nostri *satis*. Ed.

6. *Autem idoneus*; sic Turicens. Florentinus, Camp. cum Ald. *A. si i.*, Guelferbytanus cum Voss. 1, 2, Goth. Jens. Tarv. Reliqui *autem sic idoneus*. — Nostri Codices *si* inserunt. Ed.

erit juvenis, quem præceptor coegerit in declamando quam simillimum esse veritati, et per totas ire[1] materias; quarum nunc facillima, ut maxime[2] favorabilia decerpunt: obstant[3] huic, quod secundo[4] loco[5] posui, fere turba[6] discipulorum, et consuetudo[7] classium certis diebus audiendarum; nonnihil etiam persuasio patrum, numerantium potius declamationes, quam æsti-
22 mantium. Sed, quod dixi primo[8], ut arbitror, libro, nec ille se bonus præceptor majore numero, quam sustinere[9] possit, onerabit; et inanem[10] loquacitatem recidet[11], ut omnia, quæ sunt in controversia, non, ut quidem[12] volunt, quæ in rerum natura, dicantur; et

1. *Totas ire.* Turic., *tota scire*; a sec. manu *totas scire*, et sic a pr. manu. Flor.

2. *Ut maxime*; sic Turic. Flor. cum Alm. Ille a sec. manu *aut m.*, et sic CAMP. Reliqui *et m.*

3. *Obstant*; sic Tur. Flor. Guelf. Reliqui *obstat.*

4. *Quod secundo loco posui.* I. e., « per totas ire materias. » Vide VII, 2, 9, « quod tertio loco posui. » IX, 2, 6, *primo l. posuimus.*

5. *Loco*; sic Turic. Flor. Guelf. CAMP. cum Gothan. Voss. 2, Alm. Joano. Reliqui *libro.* Vide I, 10, 18. — Nostri *loco*, exc. Vall. lib. a sec. manu, qui solus *libro.* ED.

6. *Fere turba discipulorum.* Tur. Flor., *feretur d.* Ille a sec. manu *fremitus populorum.* Hic nostrum, ut et Guelf. cum Goth. Voss. 1, 2, Vall. Bern. Jens. et edd. posterr. ante Basil. exc. Ald. Reliqui *frequens t. d.* (rectissime improbatum Regio) nisi quod CAMP. lepide *fremens t. d.* Capper. nostrum voluisse videtur, appellans aliquot loca libri I, cap. 2 (velut §. 15), ubi *turba* sine illo *frequens* (neque amant ejusmodi additamenta qui stilo pollent); sed operæ defuerunt: omittitur enim *fere.* — Nostri receptam habent, exc. R. 11, qui pro *fere* dat *fertque.* ED.

7. *Consuetudo.... æstimantium.* Recte Almelovenus ablegat ad II, 7, 1. — Vide hic notam 4. ED.

8. *Primo ... libro.* I, 2, 15. Illud *ut arbitror* deliciandi magis causa dixisse mihi videtur, quam propter oblivionem. Ad *quam sustinere* an forte *quem* inseremus?

9. *Sustinere.* Turic. Guelf., *sustineri*, cum Ald. Stoer. Chouet. Leid. — Eadem nostri. ED.

10. *Inanem*; sic CAMP. Sed Turic., *animam.* Flor. (a pr. m.) *animiam.* Reliqui *nimiam.* Vide X, 3, 2.

11. *Recidet.* Turic. Flor. Guelf., *recidere*, cum Goth. Voss. 2, Alm. Bern. — Nostri *recidere*, exc. Vall. lib. qui *recidet*, et R. 10, qui *recidero.* ED.

12. *Quidem*; sic Turicens. Flor. (a pr. manu uterque.) Reliqui *quidam*, quasi serio aliqui hoc vellent.

vel longiore potius dierum [1] spatio laxabit dicendi necessitatem, vel materias [2] dividere permittet. Una [3] enim 23
diligenter effecta plus proderit, quam plures inchoatæ et quasi degustatæ: propter quod accidit, ut nec suo loco quidque [4] ponatur; nec illa, quæ prima sunt, servent [5] suam legem, juvenibus flosculos omnium partium in ea, quæ sunt dicturi, congerentibus: quo fit, ut timentes, ne sequentia perdant, priora [6] confundant.

CAP. VI [7]. Proxima stilo *cogitatio* est [8], quæ et ipsa 1
vires ab hoc accipit [9], et est inter scribendi laborem,

— *Ut quidem volunt.* Declamantes quidem juveues hoc volunt, aut velle potius videntur. — *Dicantur.* RR. 7, 11, *ducantur;* male. Correxit Regius. ED.

1. *Dierum.* Guelf., *dixerim.*

2. *Materias dividere.* Turic., *materiam si d.;* a sec. mauu *materiam sibi d.*, et sic CAMP. enm Bodl Andr. *Materias sibi d.*, Jens. cum edd. ante Bad. *Materiam d.*, Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. — Eadem nostri. ED. — *Materias dividere.* Hoc ne videatur puguare illi, qnod eupit fieri, nt per totas eatnr materias, tenendnm est, (quod Rollinns monuit, vertendoque expressit Gedoyuns) pluribus declamandi diebus ab nuo quodam discipulo totam pertexi materiam. *Longius dierum spatium* pertinet ad « classes *certis diebus* oudiendas. »

3. *Una enim.* Turic. Flor. Guelf. omittunt cum Alm. Voss. 2, 3, Goth. Jeus. Tarv. Mox Loe., cum posterr. ante Bad., *Una* solum. — Tà *Una enim* omittunt nostri, except. Vall. lib. a secunda mann valde recenti. ED.

4. *Quidque.* Turic. Flor. (a pr. manu uterque), *quidquid*, cum Alm. Ille a sec., *quicquam*, et sic CAMP. eum edd. oute Gryph.

5. *Servent suam legem.* Ampliora fere fiuut principia declamationnm, refertaque iis, quæ minime ejus siut loci. Neque enim inchoantes illi et degustantes discipuli humano, ut par est, et civili ingressu (III, 8, 59), utuntur, occasioue promendi bellas snas sententias mox destitntnm se iri timentes. *Confundere priora* erit igitur permiscere ea rebus alieuis, uec legitimo ordine traetari sinere.

6. *Confundant.* Guelf., *confundunt.*

7. Inscriptione earere videntur Turic. Flor. Habent receptam illam *de cogitatione* Guelf. Goth. Jeus. et reliqui, non CAMP.

8. *Cogitatio est.* Placet omittens est Codex unus Florentinns.

9. *Accipit, et est inter.* Turic., *accipiet quæ i.;* a sec. manu *accipiet quod i.* Flor., *accipet quæ i.;* a sec. mann *accipiet et est quæ i.* CAMP. (qui et *hac*) *accipiet quod i.* Suspicor primitus fuisse: *accipit estque i.;* neque enim commoda relatio est inter *et* ... *et*, quum prius rectius coalescat eum *ipsa.*

extemporalemque fortunam media quædam[1], et nescio an usus frequentissimi[2]: nam scribere nec ubique[3], nec semper possumus; cogitationi[4] temporis ac loci plurimum est: hæc paucis admodum horis[5] magnas etiam causas complectitur: hæc, quoties intermissus est somnus, ipsis noctis tenebris adjuvatur: hæc inter medios rerum actus aliquid invenit vacui[6], nec otium patitur.
2 Neque vero rerum[7] ordinem modo, quod ipsum satis erat, intra se ipsa disponit, sed verba etiam[8] copulat, totamque ita contexit orationem, ut ei[9] nihil præter manum[10] desit: nam[11] memoriæ quoque[12] plerumque inhæret fidelius[13], quod nulla scribendi securitate laxa-

1. *Media quædam.* Vide XI, 2, 3.

2. *Usus frequentissimi.* Turic., *unus frequentissime vim*; a sec. m., *unius frequentissimi vim*. Florent., *unus frequentissimi vim*, in quo manus sec. mutat *usus*. Camp., *usus frequentissimus*, cum Goth. Voss. 2, Vall. (sed hic obscure.)

3. *Nec ubique.* Flor. Guelf., *non ubique*, cum Voss. 1.

4. *Cogitationi.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *cogitatio*.

5. *Admodum horis.* Turic. Flor. inserunt *est*; idem mox inter *intermissus somnus* omittit Camp.

6. *Vacui ... patitur.* Tur. Flor., *v. n. experientium*, cum Alm. Ille a sec. manu. *v. n. experientiam*, hic nostrum. Guelferb., *vacuum otium p.*, cum Voss. 1, 3, Bern. *Vacuum o. non p.*, Jens. cum edd. posterr. ante Ald. *V. n. o. pariter*, Camp. Suspicor fuisse *v. n. patitur otium*. Vide VII, 2, 14.

7. *Rerum.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *eum*.

8. *Copulat, totamque.* Turic., *compula tamque*; a sec. manu conjunctim. Flor. (a pr. manu) Camp., *copulatamque*. Sed ille a sec. (præter repositam nostram) post *contexit* inserit *plerumque*.

9. *Ut ei ... desit.* Hic aperitur lacuna tum in R. 3, tum in R. 4; et hæc habet R. 4: « Hic deficiunt « quatuor columnæ, hoc est, fo- « lium integrum. » Sed tamen sequitur in illis, sicut in aliis, *nam memoriæ*, etc. Hic lacunam quoque indicat Avicula. Ed.

10. *Præter manum.* I. e., præter stilum.

11. *Nam.* Turic. Camp., *namque*. Flor., *nam et*. Turic. et *memoria*.

12. *Quoque.* Guelf. omittit. — R. 7, pro *quoque* dat *credo*. Omittit *quoque* R. 10; sed nihil novi infert. Ed.

13. *Fidelius, quod.* Turic. Flor., *f. que* diremptim; sed Guelf., *fideliusque*. Goth., *f. quæ*, cum Alm. Voss. 2. *Inhærent f. quæ n. s. s. laxantur*, Camp. quod placet. Omittit Guelf. *scribendi*. — Nostri *fidelius, quæ*, exc. Vall. lib. a sec. m., qui *fideluis, quod*. Omnes Codd. nostri *inheret... laxatur*. Ed.

tur. Sed ne ad hanc quidem vim cogitandi perveniri potest aut subito, aut cito: nam primum facienda multo 3
stilo[1] forma est, quæ nos etiam cogitantes[2] sequatur; tum assumendus usus paulatim, ut pauca primum complectamur animo, quæ reddi fideliter possint; mox per incrementa tam modica[3], ut onerari se labor ille non sentiat, augenda vis[4], et exercitatione multa continenda est[5], quæ quidem maxima ex parte memoria constat: ideoque aliqua mihi in illum locum differenda
sunt. Eo tamen pervenit[6], ut is, cui non refragetur in- 4

1. *Multo stilo*. Turic. posterius, Camp. cum Goth. et Vall. prius omittit. — Item Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12. Ed.

2. *Etiam cogitantes*. Jens., *incogitantes*, cum edd. posterr. ante Ald., qui *nec cogitantes*. — Nostri *etiam cogitantes*, exc. RR. 7, 11, qui *incogitantes*. Ed.

3. *Tam modica ... labor*. Turic., *tam odit autoneturi l.;* a sec. manu *t. edita ut on*. Reliqua non adducuntur a conferente. Flor. (a pr. manu) *tam odit aut onerari labor*. — Nostri receptam a Spald. lect. habent. Burmannus legendum censet: *labore illo non sentiat*; scilicet *cogitatio*, vel *vis cogitandi*: nam hæc τῷ *continenda* mox sequenti requiri dicit idem Burm. Ed.

4. *Vis;* sic Tur. Flor. (hic a pr. manu.) Reliqui *usu*. — *Augenda vis ... quæ ... memoria constat*. Significatur *vis* animi longam quoque orationem sine scriptione complectentis; eaque *augenda* est (ut vitulum ferre assuescendo mox taurum ferat, vide I, 9, 5) *et exercitatione continenda* (vide de tali hujus verbi usu dicta ad inscr. nostri libri et Burm. ad Petron II), postquam *forma* comparata fuit plurima scribendo. Sed illa « inscripta complectendi vis » quid magnopere est, nisi memoria? Itaque *in illum locum* (lib. XI, cap. 2.) differendus ex magna parte ejus tractatus. Vide ejus cap. §. 41, ubi Milonis Crotoniatæ similitudine etiam Gesnerus utitur in nota.

5. *Continenda est*. RR. 3, 5, *timenda est*. Male, ut patet. Ed.

6. *Eo tamen pervenit, ut ... tantum consequatur, ut*. Nisi negligentiorem toties experti essemus Nostrum in vocabulis iisdem geminandis (vide X, 5, 7), magis fortasse offenderemur duplici hoc *ut*, quod stilo, ut ait ille, depascendum fuisse videbitur. Quare enim non ita ordinavit orationem, ut defungeretur uno ut cum suo conjunctivo? Aliena tamen fuerit κρίσις, quæ prius *ut*, itemque hæc, *tantum consequatur*, expungenda suadeat, ut talis structura contingat. Constitui autem debet, quod sit subjectum in verbo *pervenit*. Recte Gesnerus similem formulam demonstrat X, 7, 19. In harum locutionum neutra impersonale verbum *pervenire* agnosces, vel subaudies *res*,

genium [1], acri studio adjutus tantum consequatur, ut ei [2] tam quæ cogitarit, quam quæ [3] scripserit atque edidicerit [4], in dicendo fidem servent. Cicero certe Græcorum Metrodorum Scepsium [5] et Empylum [6] Rhodium,

quo expresso opus erat, velut VI, 3, 51. Erit igitur nostro quidem loco *vis* illa e prioribus huc vocanda in altero *facilitas extemporalis*. Ita simul apparet, quare verbosior fieri maluerit Quint. quam omittere mentionem ipsius, quam nunc tractabat, *virtutis* oratoriæ. Hæc quousque pervenire posset, ostendere volebat, non quid homini studioso accideret; quamquam res eodem redire potest videri. Verum sic ad exemplum tantum recidebat id, cui dignitas præcepti quærebatur.

1. *Ingenium*. Turic. Flor. omittunt cum Alm. Alter a sec. manu repouit *ingenio*.

2. *Ut ei tam*. Turic. Flor., *ut ei etiam*. Guelf., *ut etiam*, cum Goth. Voss. 1, 2, 3. Reliqui *ut ea etiam*. Nostrum e conjectura.

3. *Quam quæ*; sic Turic.; a pr. manu *quamque*. Voss. 1, 3, *quoque*. Reliqui *quæque*, nisi quod Obr, *æque ac quæ*, probatus, non compilatus, ut criminatur Burm., Rollino; et sic Bip. — Nostri Codd., *quæque*. Ed.

4. *Edidicerit*. Turic. Flor., *ederint*. Ille a sec. manu *ediderit*, et sic Guelferb. Camp. Hic nostrum. Vulgatam horum *ut.... servent* ita refingi jubet Gesnerus: *ut eamdem q. e. quam quæ s. a. e. i. d. f. s.*; magis ille consulens auribus quam Obrechtus. Pro *atque* modo *an* Goth. mire!

5. *Scepsium*. Turic. Flor. (hic a sec. m. nostrum) *Scersium*. Camp., *Scepcium* Voss. 1, *Esceepsium*. Voss. 3, Bern., *Esceptium*. Jens., *Ephesium*, cum edd. posterr. ante Ald. Hic *Septium*. Vall., *Sceptium*, cum edd. rell. ante Capper. exc. Basil. Nostro addicere videntur Guelferb. Goth. Infra XI, 2, 26, Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *Sceptius*, cum Ald. Sed Jens. (tac. Gesnero) Tarv., *Septius*; ibi nostram asserit Regius, et est jam in Locat.

6. *Empylum*; sic Turic. Flor. (nisi quod minuscula e) cum Vall. Bern. *Empilium*, Guelf. *Empilum*, Voss. 1. *Empillum*, Voss. 3. *Emphylum*, Goth. cum marg. Bad. *Emphilum*, Voss. 2, cum marg. Vall. *Euripilum*, Camp. *Emphillum*, Jens. Tarv. *Eriphilum*, Loc. Ven. Ruse. Reliqui *Eriphylum*. Hunc non apud Ciceronem solum, qui ejus memor dicitur a Nostro in vulgatis, sed apud omnes omnino scriptores frustra quæri testantur VV. DD.; quod non debebat prætermitti ab editore Bibliothecæ Fabricianæ, vol. VI, p. 129. Apparet autem aliquid ausum Camp. refingendo nomine ad XI, 2, 15, in quo ipso vitioso, exigua est librorum meorum varietas. Sed ille Larissæus est, noster Rhodius. Nomen, quale posui, vel reliqui potius ex vetustissimis, etsi alias ignotum, memoratur tamen a Plutarcho in Bruto (initio), diciturque ita audiisse rhetor quidam familiaris Bruti, ab ipso aliquoties in epistolis appellatus, cujus supersit exiguus quidem, nec contemnendus de Cæsaris cæde libellus, inscriptus Brutus. Patria

nostrorumque Hortensium tradidit, quæ cogitaverant, ad verbum in agendo retulisse. Sed si forte [1] aliquis inter dicendum effulserit [2] extemporalis color [3], non

rhetoris a Plutarcho non proditur. Sed debebat ejus nomen adjici catalogo illi Fabriciano. Schneiderus sane (ap. Wezel. ad Cic. Brut. 88) *Charmadam* ex Cic. de Or. II, 88, et altero Nostri XI, 2, 26 loco, restituendum hic pro illo Eriphylo censet; sed mihi hoc non persuadet, quum propter ductuum diversitatem, tum propter patriam; Charmadas enim Atheniensis videtur, quamquam expressum hoc apud neminem invenio. Quintiliano aliquem hic errorem imputare religio mihi quidem non fuerit. Verum hominem aliquem, Empyli nomine, qui memoria inprimis polleret, inter veteres celebratum omnino negare non sustineo; quum vel Brutianus ille possit intelligi. Ille alter XI, 2, 15, *Eurypylus Larissæus*, ut protinus confessione hac ignorantiæ defungar, etiam minus, quis et qualis esset, indagari potuit. Longe enim sane abest quod Petrus Gerardus Dukerus (libro infra memorando) demonstrat apud Diogenem Laertium mentionem fieri *Eurylochi*, sceptici (lib. IX, 68); item *Eurylochi Larissæi* (II, 25), hominis Socratis ætate potentis et divitis, qui Libanio (Decl. XXIX) sit Carystius (mendose tamen, ut recte monet Menagius); et ipse hoc agnoscit Dukerus. Quod autem ad Aristot. Polit. (in Addendis, p. 491) Schneiderus *Eurypylum* ex Aleuadarum familia (in quo quidem est patriæ cum nostro communio) ostendit apud Herodotum, IX, 58; item *Eurypylum* scriptorem apud Athenæum XI, p. 508, ut et plures *Eurypylos* et *Eurypylen* in bibliotheca Apollodori, hoc, inquam, semina saltem quædam habet inveniendæ fortasse aliquando probabilis de hoc nostro conjecturæ. Nihil præterea apud VV. DD. reperi, nec ipse quidquam erui.

1. *Aliquis.* Turic. Flor. (hic a sec. manu) *aliqui*, cum Voss. 1, 3, Burm. inde efficit *alicui*; sed pronomine indiget *color.* — Avie. Poul. R. 3, *aliqui*. Reliqui Codd., *aliquis*. En.

2. *Effulserit.* Guelf., *obfulxerit*. Goth., *effluxerit*, cum Vall. Voss. 2, marg. Colb. Vide Burm. ad Declam. IX, 7, ubi *offulsit* restituit e Codd., et Drakenb. ad Sil. XIII, 114 (quum subito dextrum offulsit conatibus omen) ubi itidem pro *effulsit* alterum illud e MS. repositum. Quod quo minus hic quoque placeat, obstare videtur *inter dicendum*. Litteram *x* huic vocabulo infulciri solitam vide apud Drakenb. ad Liv. XXI, 62, 4. — Vall. lib. RR. 8, 9, *effluxerit*, Cæteri *effulserit*. En.

3. *Color.* Turicens., *cohors*, cum Alm. (non Flor., vide X, 5, 20). Fuisse *colos* suspicatur Burm., non ego. An *aliqui... effulserint extemporales colores?* Sed hoc displicuerit. — Nostri *color*, except. R. 10, qui *calor*. Sic hic Cod. juvat conjecturam Obrechti. En. — *Effulserit extemporalis color.* Quem Obrechtus hic substituere velit, *calor*, probatus Burmanno et Gesnero, lenissima reponatur mutatione: Et in extemporalitate est sane *ca-*

superstitiose cogitatis demum est inhærendum: neque enim tantum habent curæ, ut non sit dandus et fortunæ locus, quum sæpe etiam scriptis ea, quæ subito nata sunt, inserantur: ideoque totum hoc exercitationis genus ita instituendum est, ut et digredi ex eo, et re-
6 gredi[1] in id facile possimus. Nam ut primum[2] est domo[3] afferre[4] paratam dicendi copiam, et certam; ita[5] re-

lor; cujusmodi aliquid e sequenti capite, §. 12, huc advocat Burm.: « si *calor* ac spiritus... successum « *extemporalem*. » Opponitur *calor* diligentiæ X, 3, 18. Ipsi cogitationi idem ille *calor* tribuitur VIII, Pr. 27; X, 3, 6. Sed *effulgendi* verbum *calori* parum convenit, qui non spectatur, verum sentitur. *Color* autem, quem technico illo tantum significatu accipere nimis fortasse assuevimus, de quo vide IV, 2, 88; acc. X, 1, 116, hic fuerit *splendor, nitor*. Alius *extemporalitatis* color, alius *extemporalis*; ille speciem dat ex tempore fusæ orationis, hic ex ipso rei præsentis instinctu oboritur. Proprie usurpantes *colorem* rhetores simulationem magis significant, quam ornatum; latiore usu *color* tribuetur singulis in dicendo lucis, qui exquisitiore cultu nitescunt, quædam velut orandi munditiæ. Ita Cicero Pompeium, conferens eum tabulæ magni cujusdam pictoris, « omnibus a se « pictum et politum artis *coloribus* » ait (ad Att. II, 21). Sunt quales λήκυθοι (ib. I, 14). Mox Noster X, 7, 7: « scriptorum *colorem* » quem « subito effusa reddant » significat quidem speciem, sed ornatam eamdem et splendore aliquo renidentem. Laudatum in extemporalibus, non quidem Gallionem, sed Cassium Severum, suaque præparata longe antecedentem, apud Senecam patrem (præf. lib. Exc. Controv. III) demonstrat Gesnerus.

1. *Regredi;* sic Turic. (a secunda manu) CAMP. cum Palat. Gebh. A pr. ille cum Flor., *redi*, qui a sec. manu *redire*, et sic reliqui.

2. *Ut primum*. Turicensis habet *et primo*.

3. *Domo*. Turic. Flor. (sed in hoc recentioris hoc manus esse narratur, quæ veterem scripturam eraserit) Guelf., *domum*. — Sic quoque Avic. RR. 3, 7, 10, 11. Reliqui *domo*. Ed.

4. *Afferre*. CAMP. Andr., *afferri*. Sed nostri Codices dant omnes *afferre*. Ed.

5. *Refutare*. Turic. Flor., *res futuri*, cum Alm. Alter a sec. manu *refutari*, et sic Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 2, et edd. posterr. ante Ald. Sed CAMP., *futari*. — Nostri *refutari*, exc. Vall. lib, a sec. manu, R. 9, qui *refutare*. Ed. — *Refutare*. Valde huic verbi potestati congruit locus Ciceronis pro Rabir. Post. 16: « quam bonitatem non modo non aspernari « ac *refutare*, sed complecti etiam « et augere debetis; » et conjungit eumdem cum Nostro Gesnerus in Thesauro. Vide et Salm. ad Capitolin. in Ant. Pio V, p. 257. Incidit

futare temporis munera[1] longe stultissimum[2] est: quare *cogitatio* in hoc præparetur, ut nos fortuna decipere non possit, adjuvare possit[3]: id autem fiet memoriæ viribus, ut illa[4], quæ complexi[5] animo sumus[6], fluant[7] secura, non[8] sollicitos et[9] respicientes, et una spe suspensos recordationis, non sinant providere[10]; alioqui vel extemporalem temeritatem malo, quam male cohærentem cogitationem. Pejus enim quæritur retrorsus, quia 7
dum illa[11] desideramus, ab aliis avertimur; et ex memoria potius repetimus[12], quam ex materia: plura sunt autem, si utrumque[13] quærendum est, quæ inveniri possunt, quam quæ inventa sunt.

CAP. VII[14]. Maximus vero studiorum fructus est, et 1

hoc plane in Franco-Gallorum *refuser*, ut et alio quodam *frustrandi* significatu. Vide mox *renunciabit*.

1. *Munera*. Turic. omittit.

2. *Stultissimum*, Turic. (a sec. manu) *stultissima*.

3. *Adjuvare possit*. Guelf. omittit, solito errore.

4. *Ut illa*. CAMP., *u. ea*, cum Goth. et edd. ante Ald. acc. Bad. Gryph.

5. *Complexi*. Turic., *compleri*.

6. *Sumus*. Turic. (a sec. manu) *sumimus*. CAMP., *simus*, cum Goth. et edd. ante Basil.

7. *Secura*. Goth. omittit.

8. *Non-sollicitos*. Turic. (a sec. manu) *nec s.* Jens., *ne s.*, cum edd. posterr. ante Leid. exc. Basil. acc. Roll. Capper. — Eadem nostri. ED.

9. *Sollicitos et*. Turic. Flor., *sollicito sic*. Ille a sec. manu *sollicitos sic*; hic nostrum.

10. *Providere*; sic Vall. lib. BR. 8, 9, CAMP. Andr. Omittit R. 10. Cæteri *prævidere*. Ita fare semper turbant in his verbis librarii: sed *providere*, inquit Burmannus, est in futurum prospicere, an reliqua orationis membra apte satis sint cohæsura, ut sæpius hoc ipso cap. ED.

11. *Dum illa*; sic Turic. Florent. CAMP. cum Alm. Reliqui *cum i*. Vide lib. XI, cap. 3, §. 48. — Eadem nostri Codd.. ED.

12. *Repetimus*. Flor (a pr. manu) *respectibus*. Voss. 3, Obr., *res petimus*. — Sic Avic. Poul. Vall. lib. Reliqui *repetimus*. ED.

13. *Si utrumque*. Turic. Florent., *strutius utrumque*. Ille a sec. manu *sed strictius u.*; hic nostrum. CAMP., *si strictius u*, cum edd. ante Bad. Aliquid turbare dicitur Alm. Emendat Burm. *si utrum rectius*; Gesn., *si utcunque*, ut sit *utcunque* « quovis modo, omnino; » appellatis locis, XI, 2, 24; XI, 3, 101. Ego tali sententiæ necessarium censeo *utique*, non *utcunque*, in quo; si *strutius* illud nihil in recessu habere judicetur, equidem acquiescam.

14. Turic. inscriptionem hanc habet *Quemadmodum extemporalis*

velut[1] præmium[2] quoddam amplissimum longi laboris, *ex tempore dicendi facultas;* quam qui non erit consecutus, mea quidem sententia civilibus officiis renunciabit[3], et solam scribendi facultatem potius ad alia opera convertet: vix enim bonæ fidei[4] viro convenit auxilium in publicum polliceri, quod in[5] præsentissimis quibusque periculis desit; ut[6] monstrare[7] portum,

facilitas pateretur. Guelf. Goth., *Q. c. facultas paretur et contineatur,* cum reliquis ante Gesn. exc. Obr. Nihil ejusmodi in Flor. Camp.

1. *Et velut.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp. omittunt *et.*

2. *Præmium quoddam amplissimum.* Turic., *primus quidam plius* (postremæ vocis primis duabus litteris superponitur *v* littera). Flor. Guelf., *primus quid amplius*, cum Voss. 1, 3, Bern. Omittit *amplissimum* Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. (sed ex hoc expuncta dicitur vox *amplius*) Gryph. Sed *amplius* pro superlativo reliquæ edd. ante Stoer. *Præmium* et *primum* confundi a librariis docet hic Burm. Vide III, 11, 28.

3. *Renunciabit.* Vide dicta ad I, 2, 20, not. 1, pag. 70 hujusce editionis. Vide quoque, pag. 176 hujus voluminis, not. 5. Ed.

4. *Bonæ fidei.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp., *bona fide.* Postremus et *nec* pro *vix*, cum Ald. et marg. Vidov.

5. *Quod in.* Turic. Flor. omittunt. Hic a sec. manu *quod* solum, et sic Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Basil.

6. *Ut monstrare.* Turic. Florent. Guelf. Camp., *intrare*, cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Vall. Bern. Joann. Alm. et edd. ante Ald. nec. Basil. Aldus quidem et Cervic., *monstrare*, de conjectura Regii, Badius ut propius veteres ductus reposuit *indicare*, quod habent reliqui, addito a Gryph. inde *ut.* Quod Bad. longius esse putabat ab antiqua scriptura *monstrare*, id proxime ad eam accedit, testibus diplomatum tabulis; nec verbi potestas ipsa tam apta est in *indicando* quam in *monstrando.* Sed inserendo *ut* post *desit* non poterant defungi, qui restitutum cuperent locum. — Nostri omnes *intrare.* Ed.

7. *Portum, ad quem navis.* Turic. Flor., *p. at at* (vide X, 5, 20) *intra possum n.* Hic a sec. manu nostrum, ille pro *intrare p... n.*, reliquis omnibus deletis, hæc: *intra portum navis.* Quæ quidem scriptura eo me deducit, ut Quint. ipsius manum hanc fuisse putem: *ut intrare portum navis nisi l. v. v. n. p.* Implicatur similitodo ipsi orationi et per insperatum adnectitur rei, cui illustrandæ inservit. Sic modo X, 4, 4, *ut opus poliat lima*, et IX, 2, 78, *ut... eludant*, ubi non debebam nullam agnoscere comparationem. Subito oborta comparatio est et infra §. 23; item X, 3, 7, *flatus, dauda vela;* et X, 1, 4, *athleta;* X, 3, 10, *ferocientes equos;* XII, Proœm. 23, *nec adhuc a littore;* XII, 7, 4, *portum.* Præterea fre-

ad quem navis accedere, nisi lenibus[1] ventis [2]vecta, non possit: siquidem innumerabiles accidunt[3] subitæ 2
necessitates, vel apud magistratus[4], vel repræsentatis judiciis[5] continuo agendi: quarum si qua, non dico cuicunque[6] innocentium civium, sed amicorum ac propinquorum alicui evenerit, stabitne mutus, et salutarem petentibus[7] vocem, statim[8], si non succurratur, perituris, moras et secessum et silentium quæret[9], dum illa verba[10] fabricentur[11], et memoriæ insidant, et vox ac latus præparetur? Quæ vero[12] patitur hoc ratio[13], ut 3

quentissimum est Nostro subjungere sententias per *ut* inductas, de quo genere egi in disputatione de Marcelliana, p. 61-65. Illa profecto in Turic et Flor. prima manus nihil nisi criticam continebat animadversionem; « *intrare portum* at alii » (vel potius *alii* solum) « *intra portum.* » Mox quum obscuratum esset verbum *intrare*, altero indigere se senserunt librarii, qui inseruerunt *accedere*, quod nunc sane est in ipsis vetustissimis.

1. *Nisi lenibus ventis vecta, non possit.* Turic., *non l. ventibus v. n. p.*; a sec. manu *non l. ventis vectari p.* Camp., *nisi l. v. vecta p.*

2. *Vecta.* Malim *acta.* Navem enim *ventis vectam* poetis, puto, relinquemus. Vide §. 23.

3. *Accidunt.* Turic. Flor. Camp., *accedunt.*

4. *Apud magistratus, vel.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. Est homœoteleuton, ut supra X, 6, 6; et hic §. 24. — Aliquoties Noster ostendit causas apud magistratus oratas extraordinario judicio, velut III, 10, 1; IV, 1, 72; V, 13, 6, *repræsentata* judicia, sunt maturata ante diem.

5. *Judiciis.* Flor., *judicis;* a sec. manu *judicibus.*

6. *Cuicunque.* Tur., *quicumque.*

7. *Petentibus... perituris.* Dum petunt ii, qui, nisi succurratur, statim perituri sunt.

8. *Statim.* Turic. Flor. Guelferb. Camp., *statimque*, cum Goth. Voss. 1, 2, et edd. ante Stoer.

9. *Quæret.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp., *quærat.* — Nostri *quæret*, exc. R. 5, qui *quærat.* Ed.

10. *Illa verba.* I. e., illa tam egregia, quibus superbit. Sic §. 8, « velocitas *illa;* » etiam quodammodo §. 16, « brevia *illa;* » et §. 32, « *illa* elaborata; » ut non indigeamus mutatione, quam ad Dial. de Oratt., c. 9, suadet Schelius « *illic* verba. »

11. *Fabricentur.* Turic. Flor. (hic a prima manu) *fabricantur.* Jens. Tarv., *fabricetur.* Vide IX, 3, 6.

12. *Vero.* Turic. Flor. (hic a sec. manu) *mora*, cum Alm. — Nostri omnes *vero.* Ed.

13. *Ratio.* Turic. Flor. Guelferb., *oratio*, cum Jens. (tac. Gesn.) Tarv. Sed Turic. a sec. manu *orto.* Goth. (tac. Gesn.) omittit *patitur* cum Voss. 2. — Nostri *oratio*, except. 12.

quisquam sit orator imparatus[1] ad casus[2]? quid, quum adversario respondendum erit, fiet? nam sæpe ea, quæ opinati sumus, et contra quæ scripsimus, fallunt, ac tota subito causa mutatur; atque ut gubernatori[3] ad incursus[4] tempestatum, sic agenti ad varietatem[5] causarum ratio mutanda est.
4 Quid porro multus[6] stilus, et assidua[7] lectio, et longa studiorum[8] ætas[9] facit, si manet eadem, quæ fuit incipientibus, difficultas? Periisse profecto confitendum est præteritum laborem, cui semper idem[10] laborandum est: neque ego hoc ago, ut ex tempore dicere malit[11], sed ut possit: id autem
5 maxime hoc modo consequemur[12]. Nota sit primum dicendi[13] via; neque enim prius contingere cursus potest, quam scierimus, quo sit et qua perveniendum:

Vall. lib. a sec. manu, RR. 5, 8, 9, qui *ratio*. R. 9 omittit *patitur*. Ed.

1. *Imparatus ad casus*. Turicens. Flor. Guelf., *aliquando mittere casus*, cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Alm. Bern. *Aliquando mitteretur c.*, Jens. Tarv. Nostra quidem in ipso Camp. sed reposita haud dubie a corrigente. Burmannus tentat: *qui aliquando mutiret ad casus*, verbum *mutiendi* errori locum dedisse tenens, etiamsi aliter ordinata fuerit structura. Mihi tale quid succurrit: *ut quisquam nesciat orator aliqua committere casui*. Dativum quidem illum alibi vix reperio. Neque tamen *casu* scribere ausim, antiquo more.

2. *Casus? quid*. Camp. inserit *aut*.

3. *Ut gubernatori*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt *ut*.

4. *Incursus tempestatum*. R. 12, *cursus tempestatum*. RR. 7, 11, Jens. Ald. inserunt *quoque*. Sed Ascensius hanc vocem vel rejiciendam, vel in *quosque* mutandam censet. Ed.

5. *Ad varietatem*. Turic. Flor. (hic tamen retinet accusativum) *aut varietate*.

6. *Multus*. Turic. Flor. (a prima manu uterque) *multis*.

7. *Assidua*. Flor. (a pr. manu) *ad sua*, cum Alm.

8. *Studiorum*. Guelferb., *studio*, cum Voss. 1, 2, 3, Goth. Vide X, 1, 44; XI, 3, 50.

9. *Longa... ætas*. Vide I, 8, 8.

10. *Idem*. Turicens. omittit cum Voss. 3.

11. *Dicere malit*. Flor. (a pr. manu) *diceremus alit*. Bern., *dicerem aliter*.

12. *Consequemur*. Turic. Florent. (hic a pr. manu) Camp., *consequimur*. — Eadem nostri. Ed.

13. *Dicendi*. Turic. Flor. *al* (vide §. 1) *aliquendi*, cum Alm. (sed hic omisso *al*). Ille a sec. manu *alloquendi*; hic nostrum. Camp., *eloquendi*. — Nostri *dicendi*. Ed.

nec satis est, non ignorare, quæ sunt causarum[1] judi-
cialium partes, aut quæstionum ordinem recte dispo-
nere, quamquam[2] ista sint præcipua; sed quid quoque
loco primum sit ac[3] secundum, et deinceps[4]: quæ ita
sunt natura copulata, ut mutari[5], aut intervelli sine
confusione[6] non possint. Quisquis autem via[7] dicet, 6
ducetur ante omnia[8] rerum ipsa serie, velut duce;
propter quod homines etiam modice exercitati, facil-
lime tenorem in narrationibus servant: deinde, quid
quoque loco quærant, scient, nec[9] circumspectabunt;
nec offerentibus se aliunde sensibus turbabuntur, nec
confundent[10] ex diversis orationem, velut salientes[11] huc
illuc, nec usquam[12] insistentes[13]: postremo habebunt 7
modum et finem, qui esse citra divisionem nullus po-

1. *Causarum*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt.

2. *Quamquam... sint*; sic Turic. Flor. Reliqui *q... sunt*.

3. *Sit ac secundum*. Turic., *sed ad s.*; a sec. manu nostrum cum Voss. 1, 3. Sed Flor., *si ad s.*; a sec. manu *sit quid* s., et sic reliqui, exc. Guelf., qui s. *atque* s., et Camp., qui s. *quidque* s.

4. *Et deinceps*; sic Turic. Flor. Reliqui *ac deinceps*.

5. *Mutari, aut intervelli*. « Vide « XII, 9, 17. » Gesnerus.

6. *Confusione*. Guelf., *confessione*. Vide IV, 2, 47.

7. *Via dicet, ducetur*; sic Flor. *Vi adicet ducet ducetur*, Turic. *Vi adiciet d.*, a sec. manu. *Adducet d.*, Guelf. *Viamque discet d.*, Camp. *Viam discet d.*, Goth. Voss. 2, Vall. Bad. Basil. *Viam ducet d.*, Voss. 3. *Via ducetur d.*, Jens. cum editt. posterr. ante Ald. (err. Burm.). Reliqui *viam qua ingrediendum sit discet d.*, quod in quibus exemplaribus is qui hoc testatur Regius invenerit, equidem non reperio, ut ipsius glossam putem.

8. *Ante omnia... deinde*. Vide V, 13, 6. Insolens tamen, quod post *quisquis* secundo loco pluralem usurpat; sed intervenerant isti *homines*, ad quos deflexit oratio.

9. *Circumspectabunt*. Turicens. Flor., *rum sp*. Illo a sec. manu *iterum s.*; hic nostrum.

10. *Confundent ex*. Turic. Flor. inserunt *sed*.

11. *Velut salientes huc illuc*. Turic. Flor., *valet salientibus hic illud*; ille a sec. manu *velut sal.* (nescio dativumne an accus.) *hinc in illud*; hic, *velut salientes hinc illuc*.

12. *Usquam*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp., *unquam*. Goth. omittit *nec usquam*.

13. *Insistentes*. Vide not. ad lib. IX, cap. 4, §. 18.

test: expletis[1] pro facultate omnibus[2], quæ proposuerint, pervenisse se ad ultimum sentient[3]. Et hæc quidem *ex arte*[4], illa vero *ex studio*, ut copiam sermonis optimi, quemadmodum[5] præceptum est, comparemus[6]; multo ac fideli stilo sic formetur oratio, ut scriptorum colorem[7], etiam quæ[8] subito effusa[9] sunt, reddant; ut quum multa scripserimus, etiam[10] multa

1. *Expletis pro facultate.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt *pro.* — *Expletis... sentient.* Scabra hæc est oratio ex copulæ defectu. Inseram *enim* post *expl.* Sed in eo quoque hæreo, quod additur *quæ proposuerint*, in quo magis eorum est significatio, quæ cum auditóribus communicaverint orantes, quam quæ ipsi intra se taciti disposuerint (vide lib. IV, cap. 4). Hasce difficultates vitaris legendo *omnibus pervenisse se.* Quod si audacius videatur, scribe o. *propositis pervenisse se.* In participio enim illa, quam dixi, potestas minus inest. Vide lib. III, cap. 8, §. 42, pag. 538 hujusce editionis; sed et hic not. 1.

2. *Omnibus... pervenisse se ad.* Turic., o. *proposuisse ad.* Flor., o. *proposuissem ad*; a sec. manu nostrum, nisi quod *proposuerunt.*

3. *Sentient.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *sentiunt.*

4. *Ex arte.* Turic., *et arta.*

5. *Quemadmodum præceptum est.* « Ab initio inde hujus libri. » Gesnerus.

6. *Comparemus; multo.* Inserendum censeo *ut*, quod concinnitas postulat; nec geminationem moror protinus recurrentis alia potestate *ut* (vide X, 6, 4).

7. *Scriptorum colorem... reddant.* Hoc est, ut speciem referant orationis diligenter conscriptæ et elaboratæ. Capper.

8. *Etiam quæ.* Goth. (err. Gesn.) *e. ea q.*, cum Voss. 2, Jens. et edd. posterr. ante Basil. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, inserunt *ea.* Ed.

9. *Effusa sunt.* Flor. (a prima manu) *effulsa s.* Guelf., *e. sint.* — Nostri habent alii *sunt*, alii *sint.* Ed.

10. *Etiam multa.* Turic., *etiamque multa*; a sec. manu *etiam quam m.* Camp., *etiam et m.* Jens., *etiam qui m.*, cum edd. ante Ald. In *quam* hoc *qui* depravari a quibusdam narrat Regius; inter interpretandum in auditoriis, suspicor; neque enim in libris reperio excusis. Badius hoc ipsum fortasse in Codice sublatum a Valla existimat, quum sententiam suam tueri voluerit; vide Elegg. Vall. I, 17, p. 55 seqq. Dubitari nequit, quin *quam multum*, abstersa jam et evanescente exclamationis forma, in potestatem intentionis abierit apud scriptores, velut est Cic. Verr. III, 88: *Fecerunt alii alia quam multa.* Plin. H. N. XIV, 21, p. Hard. 728: *quam multis peremptis.* Vide lexica. Itaque sane hic illud ipsum *quam* a Quintiliano profectum suspicor. — Nostri Codd., *etiam multa*, exceptis RR. 7, 11, qui *quam* inserunt. Ed.

dicamus : nam *consuetudo* et *exercitatio* facilitatem maxime parit, quæ si paululum [1] intermissa fuerit, non velocitas [2] illa modo tardatur, sed [3] ipsum os [4] quoque concurrit: quamquam [5] enim opus est naturali quadam mobilitate animi [6], ut, dum proxima dicimus, struere ulteriora possimus [7], semperque nostram vocem provisa et formata cogitatio excipiat [8]; vix tamen aut natura, 8
aut ratio in tam multiplex officium diducere animum queat, ut inventioni, dispositioni [9], elocutioni, ordini rerum verborumque, tum iis [10], quæ dicit, quæ subjuncturus est, quæ ultra spectanda sunt, adhibita [11] vocis, 9

1. *Paululum;* sic Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, Camp. Andr. Reliqui *paulum*. Ed.

2. *Non velocitas.* Turic. Florent. (hic a pr. manu) omittunt *non*, cum Goth. 2.

3. *Sed;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Vall. Aln. et add. ante Bad. Ex hujus quidem conjectura reliqui (præter Basil.) nostræ voculæ subjiciunt *et* τάραγμα, mira levitate. Idem et ἄγυμα (vide Steph. Thes., vol. I, p. 7 et 91) hariolatus erat et ἄζυμα. Græcum nomen ullum, aut lacunam inserendo relictam, cave credas inveniri in ullo librorum, quos negligentiores hic critici tacent.

4. *Os quoque concurrit.* Turic. Flor., *atque c.*, cum Aln. Alter a sec. manu *coit atque c.*, et sic Gualf. Voss. 3 cum reliquis omnibus. Nostrum primi recepimus ex verissima Gesneri conjectura, qui et ipse in textu ponere debebat. Turic. a sec. manu *eque* c. Quod autem idem *concurret* habet, verius puto, sed supra scribendum *tardabitur*. Lochmanni conjecturæ nihil hic proficiunt, suadentis « sed *ipsa* » [velocitas] « coit atque concurrit, » vel « sed *ut hoc* ipsum coit atque concurrit. » — Nostri *sed ipsum coit*, exc. Poul., qui *id* inserit. Ed. — *Os quoque concurrit.* Quid apud Romanos sit *os concurrens*, lexica docent in voce *concurrendi*. De tempore hujus verbi consule not. initium.

5. *Quamquam.* Turic., *qui*; a sec. manu *quid*.

6. *Animi, ut.* Turic. Flor. (hic a prima manu) omittunt *ut*, cum Voss. 3.

7. *Struere ulteriora possimus.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *in ora s. possumus*. Guelf., *u. s. possumus*.

8. *Excipiat.* Camp. Andr., *accipiat.* Ed.

9. *Dispositioni.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *dispositio*. Mox *elocutioni* omittit Gualf. cum Voss. 1, 3.

10. *Iis, quæ dicit.* Turic., *isque didit;* a sec. manu *is qui dicit*. Flor. (a pr. manu) *iis quæ edidit*.

11. *Adhibita vocis.* Turic., *adhibati v.;* a sec. manu *adhibeat et vocis*.

pronunciationis, gestus[1] observatione, una sufficiat.
10 Longe enim præcedat[2] oportet[3] intentio, ac præ se res agat; quantumque dicendo consumitur, tantum ex ultimo prorogetur[4]: ut donec[5] perveniamus ad finem, non minus[6] prospectu procedamus, quam gradu[7], si non intersistentes offensantesque brevia illa atque concisa[8] singultantium[9] modo ejecturi sumus[10].
11 Est igitur usus quidam[11] irrationalis[12], quem[13] Græci[14] ἄλογον τριβὴν vocant, qua[15] manus in scribendo decurrit, qua oculi

1. *Gestus observatione, una.* Turic., *gustus in gestu observationum in una*; a sec. manu *in* deletur et præcedenti voci *pron.* applicatur *que* enclitica. Flor., *gestus in gestu observatione in una.* Guelf., *g. observationem in luna*, cum Voss. 1, 3, in ultimis duobus. Camp., *g. observationem una.*

2. *Præcedat... intentio.* Sit intentio ultra id quod quum maxime pronunciant. Ejusmodi est illa, in qua hærebam, *antecedens memoria*, I, 1, 25, ut plane verum reddiderit Gedoynus, sed vide XI, 2, 3.

3. *Oportet.* Guelf. omittit cum Voss. 3. — Omittunt quoque Avic. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 10. Ed.

4. *Prorogetur.* I. e., repræsentetur, potestate ad solutionem pecuniarum pertinente, de qua vide lexica. Et idem *prærogare*.

5. *Ut donec.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. Mox pro *perveniamus* Guelf. *perveniat.*

6. *Non minus... procedamus.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *id unus... procedimus.*

7. *Gradu... offensantesque.* Turic., *gradus intersicientes offensansque.* In Flor. *si non* sunt recentioris manus.

8. *Atque concisa.* Turic. inserit iterum *illa.* Camp., *a. conscia.*

9. *Singultantium.* Turic., *singultatium*; a sec. manu *sigillatim.*

10. *Ejecturi.* Turic., *elucturi*, cum Alm.; a sec. manu *elicturi.* Flor., *electuri* (vide X, 5, 20). Burm. suadet *eructaturi*, appellato Heinsio ad Ovid. Metam. XIV, 211. Nos, *eluctaturi.* De voce et verbis hoc Tacit. Annal. IV, 31; Stat. Achill. I, 125. *Ejicere* enim vix est *singultantium*, sed nimis properum. *Sumus* pro reliquorum *simus* dedimus e Turic. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Stoer. — Nostri *ejecturi sumus*, except. Avic. Poul., qui *ejecturi simus.* Ed.

11. *Usus quidam.* Turic., *vivi q.* Camp., *via quædam.* — Nostri *usus quidam.* Ed.

12. *Irrationalis.* Turic. (hic *in.*) Flor. Guelf., *irrationabilis*, cum Goth. Voss. 2, 3, Alm. et edd. post Camp. ante Stoer. acc. Gibs. Obr. Roll. (non Leid.). Vide II, 16, 16. — Nostri *irrationabilis.* Ed.

13. *Quem.* Avic. RR. 3, 5, Camp. Andr., *quam.* Ed.

14. Ἄλογον τριβὴν. Vide II, 15, 23.

15. *Qua... qua*; sic Turic. (nisi quod sec. loco a pr. manu *quam*)

totos simul in lectione versus, flexusque[1] eorum et transitus intuentur, et ante sequentia vident, quam priora dixerunt[2]. Quo constant miracula illa in scenis pilariorum ac ventilatorum[3], ut ea, quæ[4] emiserint, ultro venire in manus credas, et qua jubentur[5] decurrere. Sed hic usus ita proderit, si ea[6], de qua locuti 12 sumus, ars antecesserit, ut ipsum illud[7], quod in se rationem non habet, in ratione versetur: nam mihi[8] ne

Flor. Guelf. Camp. cum Voss. 1, 2, 3, Bern. (hic tamen in priore non memoratur) Jens. Tarv. Ald. Basil. Reliqui *quo... quo*. — Nostri omnes *qua... qua*. Regius malebat *quo... quo*, ut ad *usum* referretur potius, quam ad τριβήν. Ed. — *Qua manus in scribenda.* Apposite demonstrat Gesnerus locum Ciceronis de Or. II, 30, §. 130.

1. *Flexusque*. Turicens. Camp., *fluxusque*.

2. *Dixerunt*. Turicensis (a secunda manu) *dixerint*. — Sic R. 13 solus. Ed.

3. *Ventilatorum*. Flor. (a prima manu) Guelf., *ventulatorum*, cum Voss. 1, 2 (an 3?) Bern. — *Pilariorum ac ventilatorum*. Illos respondere præstigiatoribus quos hodie scyphorum, vel perarum lusores appellamus, lexica docent et quidem ex hoc modo loco, itemque unius inscriptionis auctoritate apud Fabrettum. Plures enim ne apud Forcellinum quidem testes invenio, sedulum alioqui lapidum litteratorum exploratorem. Illos plane nusquam præterea reperimus hac quidem potestate, nisi forte huc pertinet, quem Gesnerus excitat in Thesauro, Prudentii versus Peristeph. XIV, 78: « Tu *ventilator* « urbis, » ubi commode agnoscas præstigiatorem, imponentem vulgo; possis tamen et eum, qui ignem ventilet. Accedit proxima ad Fabii notationem Suidas in voce ψηφολόγοι, qui οἱ ψηφολόγοι ait τοὺς ὀφθαλμοὺς τῷ τάχει τῆς μεταθέσεως τῶν ψήφων ἀπατῶντες συναρπάζουσιν. Hujusmodi artificum mentionem apud veteres persequitur, quem indicat Burm., Casaubonus ad Athen. I, 16, p. 19 B, et magis quidem perfunctorie ad Theoph. περὶ ἀπονοίας, p. (Fisch.) 85. Cave ad *miracula* referas genetivum *pilariorum*, etc., qui pendet a *scenis*; sicut et Alciphron, III, 20, ait se εἰς τὸ θέατρον adductum, quum venisset ad præstigiatorem.

4. *Emiserint*. Guelf, *miserint*.

5. *Jubentur*. Turic., *juventur*. Alm., *juventus*. Vide §. 10.

6. *Si ea, de qua locuti*. Turic., *alia si eum tota loca l.*; a sec. manu nihil reponitur nisi *ad alia*. Flor., *alia si ea tota loca locutis*; a sec. manu *si ea tota de qua l.* Goth. (tacente Gesnero) *si de ea qua locuti*.

7. *Illud... in ratione*. Turic., *i. non habet in oratione*. Flor. item a pr. manu, nisi quod *ratione*. Camp. omittit *in se*.

8. *Nam mihi ne dicere*. Turicens. Flor. (a pr. manu) *n. m. d.*, cum

dicere quidem videtur, nisi qui disposite, ornate, copiose
13 dicit[1], sed tumultuari[2]; nec fortuiti sermonis contextum mirabor unquam, quem jurgantibus etiam mulierculis superfluere video[3]: cum eo[4] quod, si calor ac spiritus tulit, frequenter accidit[5], ut successum extem-
14 poralem consequi cura non possit. Deum tunc[6] affuisse, quum id evenisset[7], veteres oratores, ut Cicero[8] ait,

Alm. Sed Turic. a secunda manu *non mihi dicere.*

1. *Dicit;* sic nostri, exc. Poul. et apud Burm. Voss. 1, 3, qui *dicat*. R. 10 jungit τῷ *copiose* encliticam *que*. Ed.

2. *Sed tumultuari;* sic Turicens. Guelf. Ille a sec. manu *s. tumultuati*. Florent. Alm. Voss. 1, Jens. Tarv., *s. tumultuarii*. Sed Goth. (tac. Gesn.) Camp., *nec tumultuarii*, cum Voss. 2. Reliqui *Sed nec tumultuarii*, revellentes ab antegressis, quæ diremptio est in ipso Guelf. — Nostri omnes *tumultuarii*. At habent alii *sed*, alii *nec*. Ed.

3. *Video: cum eo quod;* sic Voss. 2, Goth. (nisi quod ex hoc *video cum cum e. q.* affertur, quod quidem ego non præstiterim) Jens. Tarv. cum edd. ante Bad. *Cum eo quod* (omisso *video*) Turic. Flor. Guelf. *Video quod*, Camp. cum Vall. Bodl. Andr. Obr. *Quod* solum Voss. 1, 3. Reliqui *video quem*. — Vall. lib. a secunda manu recenti *video: quem*. Avic. Poul. Vall. lib. a sec. manu, RR. 3, 5, 7, 10, 11, *cum eo: quod* (omisso *video*). Reliqui *video: cum eo quod*. Ed.

4. *Cum eo quod... frequenter accidit*. Est structura, qualem vidimus, II, 4, 30. Sequentia autem *ut successus... non possit* ita intellige: « ut successus orationis extemporalis vincat successum curæ et « meditationis. »

5. *Frequenter accidit;* sic Turic. Flor. Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2, et edd. ante Bad. acc. Basil. Reliqui inserunt *enim*, cujus auctorem appellare Vallensem videtur Bad. sed per errorem haud dubie. — Vall. lib. a sec. manu recenti inserit *enim*. Omittunt reliqui. Ed.

6. *Tunc*. Turic., *tamen*.

7. *Id evenisset*. Turicens., *inter*. Flor. (a pr. manu) *interim*. Alm., *id evenisset cm mt*, unde Burmannus eruit *quum maxime*, cujus glossa fuerit *quum id evenisset*. Voss. 3, *id evenisse*.

8. *Ait, dictitabant;* sic Camp. ex conjectura profecto, vide V, 13, 19; sed quæ sola sani quidquam coloris habeat. Guelf., *dictitabant* solum. *Dictabant*, Voss. 1, 3. *Ajebant* solum Goth. cum Voss. 2. Reliqui (Flor. sane a pr. manu *d. agebant*) *dicit ajebant*, in quo ipso latere puto *dictitabant*. Neque tamen eo acquiescendum, quasi Cicero ipse *veteribus* annumeretur istis *oratoribus*, ubi opus erat scribere *velut*, non *ut*. Locum quidem Ciceronis, in quo legatur hujusmodi vel ipsius, vel veterum ab ipso memoratorum sententia, ostendere non est in promptu. Quod enim demon-

dictitabant: sed ratio manifesta est: nam bene concepti
affectus et [1] recentes rerum imagines continuo impetu
feruntur, quæ nonnunquam mora [2] stili refrigescunt,
et dilatæ non revertuntur [3]: utique vero quum [4] infelix
illa verborum cavillatio accessit, et cursus ad singula
vestigia restitit [5], non potest ferri [6] contorta vis [7], sed, ut
optime [8] vocum singularum cedat electio, non continua, sed composita est. Quare capiendæ [9] sunt illæ, de 15
quibus dixi [10], rerum imagines, quas vocari φαντασίας indicavimus [11], omniaque, de quibus dicturi erimus, *personæ, quæstiones, spes, metus,* habenda in oculis, in
affectus [12] recipienda: pectus [13] est enim, quod disertos
facit, et vis mentis; ideoque imperitis quoque, si modo
sunt aliquo [14] affectu concitati, verba non desunt. Tum 16

strant de Orat. I, 46, §. 202, quicunque inspexerit, alia omnia inveniet. Vide III, 1, 8. Congruet aliquis eorum, si repertus fuerit, locorum, ubi quæ summa cum eloquentia per extemporalem impetum fusa sint, divinitus dicta perhibentur.

1. *Affectus et.* Turic., *adfectet*; a sec. manu (refícto etiam modo *concepto*) *affectu ad.*

2. *Quæ nonnunquam mora.* Turic. Flor. (hic a. pr. manu) omittunt cum Alm.

3. *Dilatæ non revertuntur.* Vide X, 3 extr.

4. *Infelix illa... cavillatio.* Vide lib. X, cap. 3, §. 10.

5. *Restitit.* Obr., *resistit.* Placet. Vide lib. X, cap. 3, §. 19.—Nostri Codd., *restitit.* Ed.

6. *Ferri.* Turic. Flor. (sed hic a sec. manu at *ferri*, vide lib. X, cap. 1, §. 109) Guelf., *fieri*, cum Almel. *Surti*, Jens. cum editionn. posterioribus ante Aldum. — Nostri Codices *ferri*, excepto R. 12, qui *fieri*. De *ferri*, vide notam sequentem. Ed.

7. *Ferri contorta vis.* Imitatur Ciceronem in eo, qui supra positus est, loco IX, 4, 55. Est enim *contortus* in laude. *Ferendi* verbum vide etiam ad IX, 4, 18.

8. *Ut optime.* Id est, *quamvis optime.* Ed.

9. *Quare capiendæ.* Turic. (a pr. manu) *si qua re capienda.*

10. *De quibus dixi.* Vide VIII, 3, 64; item XI, 3, 62; XII, 10, 6, demonstrante Gesnero.

11. *Indicavimus.* Camp., *diximus*, cum Bodl. Andr.

12. *Affectus.* Guelf., *affectibus.* Turic., *adfectis.*

13. *Pectus... disertos facit.* Hoc respexisse videtur noster *Vauvenargues*, qui dixit: *Les grandes pensées viennent du cœur.* Ed.

14. *Sunt aliquo.* Turic., *sint alio*

intendendus animus, non in [1] aliquam rem unam, sed in plures [2] simul continuas [3]; ut, si per aliquam rectam viam mittamus oculos, simul omnia, quæ sunt in [4] ea circaque, intuemur [5], non ultimum tantum [6] videmus, sed usque ad ultimum. Ad dicendum [7] etiam pudor stimulos habet [8] et dicendorum exspectata laus; mirumque [9] videri potest, quod, quum stilus secreto gaudeat, atque omnes arbitros [10] reformidet, extemporalis actio auditorum frequentia, ut miles congestu [11] signorum,

quo. Flor., *sint a*. — Nostri Codd. receptam habent. Ed. — *Desunt*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *sunt*. — *Tum*. Guelferb., *tamen*, cum Jens. Tarv. — Sic quoque RR. 3, 5, 10. Cæteri *tum*. Ed.

1. *Non in*. Flor. (a prima manu) omittit *in*.

2. *Plures*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm.

3. *Continuas; ut, si per*. Turic., *continua sunt super*. Flor. (a prima manu) *continuas si super*. Ex Alm. *super* pro *si per*.

4. *Sunt in ea circaque*. Florent., *quæ fiunt quæ semper* i. e. *circa quæ*; a sec. manu *quæ fiunt in ea circa quæ*.

5. *Intuemur, non*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) inserunt *omnis*, cum Alm.

6. *Tantum*. Goth. (tac. Gesn.) *tamen*.

7. *Ad dicendum*; sic Camp. cum Goth. Voss. 2, Colbert. Sed Turic. Flor., *addiscendum*. Flor. (a sec. manu) anteponit *addit*. Reliqui *addit ad d*. Mox pro *stimulos* Turic. (a sec. manu) *stimulus*. — Avic. Paul. RR. 5, 10, 11, 12, *addit ad dicendum*. Tò *addit* omittunt Vall. lib. RR. 7, 8, 9. R. 3, *addita dicendum*. Idem a sec. manu *ad ita dicendum*. Ed.

8. *Habet*; sic Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Colb. et edd. ante Gryph. Sed Turic. Flor. (hic a pr. manu) hæc omnia *habet... laus* omittunt cum Alm. Voss. 1, 3. Reliqui *addit*.

9. *Mirumque*. Turic., *marumque*; et a sec. manu *amarumque*. Guelf., *utrumque*, cum Voss. 1, 3, Jens. Tarvis. Sed Bern., *mirum utrumque*. Mox pro *stilus* Flor. (a pr. manu) *stimulos*.

10. *Arbitros*. Flor. (a pr. manu) Camp., *arbores*.

11. *Congestu*. Flor. Camp., *concentu*, cum Andr. Ald. Basil. Gryph. (1536). *Contentus*, Alm. (vide §. 14). *Cum gestu*, Vossius 1. Valde obnoxium permutationi vocabulum (vide X, 3, 17), nec est quod aversemur *concentum signorum*, quæ toties apud Livium aliosque scriptores *canere* dicuntur. Sed, id quod recte monet Badius, aliena hinc fuerit commemoratio eorum, quæ auditum feriunt, non oculos. Signa sua singuli habent manipuli (vide Duker. ad Liv. XXXIII, 9, 8; item Lips. de militia, II, 8, p. 86); quo plura ergo signa, eo frequentior

excitatur: namque et difficiliorem[1] cogitationem exprimit et expellit[2] dicendi necessitas, et secundos impetus auget placendi cupido: adeo præmium[3] omnia spectant[4], ut eloquentia quoque, quamquam plurimum habeat[5] in se voluptatis, maxime tamen præsenti fructu laudis opinionisque ducatur[6]. 17
Nec quisquam tantum fidat ingenio, ut id sibi speret incipienti[7] statim posse contingere; sed, sicut in cogitatione[8] præcipimus[9], ita facilitatem[10] extemporalem a parvis initiis paulatim per- 18

militum concursus. Burmanno tamen *militem* hic accipienti de duce exercitum alloquente, cujusmodi exhibitos sane in nummis recte ille demonstrat apud Spanhemium de Usu et Præst. Numism. Dissert. IX, circumstantibus signis, nequaquam accedo. Nimium jacet similitudo oratori petita ab oratore et ipso, quamquam militari. — Solus R. 11, *concentu*. Cæteri *congestu*. Hanc lectionem dat Rollinus, qui sic in nota: « Congerebantur signa militaria ante primam aciem, ubi præliandum erat. » Ed.

1. *Difficiliorem cogitationem*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) inserunt *esse*.

2. *Expellit*. Turicens., *explevit*. Flor. (a pr. manu) *explebit*. In Alm. turbari aliquid narratur. *Expolit*, Gryphii (1544) margo, Stoer. Chouet. Leid. recte improbatum Gibsono. — Nostri *expellit*. Ed. — *Expellit*. Auget hoc et intendit id quod præcesserat *exprimendi* verbum, et in utroque est vehementiæ et nisus, per quem aliquid eluctamur, significatio. Sic erant X, 3, 6, « *expulsuri* tela. » Respondent ei contra « *secundi* impetus. »

3. *Præmium*. Turic. Flor. Guelf. Camp., *pretium*, cum Goth. Voss. 2, Vall. Bern. et edd. ante Ald. acc. Basil. Correxit Regius, rectissime et laudabiliter ista ætate. Vide quem demonstrat Burm. Gronovium Observ. II, 25; item Drakenb. ad Liv. XXVI, 40, 15; et Bentl. ad Terent. Andr. II, 1, 20. — Nostri Codices *pretium*. Ed.

4. *Spectant*. Camp., *expectant*, cum Voss. 2, Vall. Goth. et editt. ante Basil. — Eadem nostri. Ed.

5. *Habeat*. Flor. (a prima manu) omittit.

6. *Ut... ducatur*. Malim *et... ducitur*, ut sint hæc epiphonematis loco, non justæ et a reliquis diremptæ sententiæ, quæ abrupte nimis inducitur. Vide Drakenb. ad Liv. II, 43, 10. Locus Virgilii similis est Georg. III, 112, *Tantus amor laudum, tantæ est victoria curæ!* Vide Nostr. I, 12, 7. De *opinione*, vide lib. II, cap. 12, §. 5.

7. *Incipienti statim* Camp. omittit. Mox Flor., *possit*.

8. *In cogitatione*. X, 6, 3.

9. *Præcipimus*; sic Turic. Flor. Camp. cum Goth. Voss. 1 (an 2?) et edd. ante Ald. Reliqui *præcepimus*. Modo pro *sicut* Turic. *sic*.

10. *Facilitatem extemporalem*; sic

ducemus ad summam; quæ neque perfici, neque con-
19 tineri, nisi usu, potest. Cæterum pervenire eo debet, ut cogitatio non utique melior sit ea, sed tutior[1]; quum hanc felicitatem[2] non prosa[3] modo multi sint consecuti, sed etiam carmine, ut Antipater[4] Sidonius, et Licinius Archias: credendum enim[5] Ciceroni est; non quia[6] nostris quoque temporibus non et fecerint quidam hoc, et faciant; quod tamen non ipsum[7] tam probabile puto[8] (neque enim habet[9] aut usum res, aut necessitatem), quam exhortandis in hanc spem[10], qui
20 foro præparantur, utile exemplum. Neque vero tantam[11] esse unquam fiduciam facilitatis velim, ut non

Turic. Flor. (hic a pr. manu) CAMP. Reliqui inserunt *quoque*.

1. *Tutior*. Turic., *utior*; a secunda manu *utilior*; et sic Flor. cum Basil. Gryph. (1536). — Solus R. 11, *utilior*. Cæteri *tutior*. Ed.

2. *Felicitatem*. Turic. Flor. CAMP., *facilitatem*, cum Bodl. Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. acc. Obr. Vide V, 7, 17. — Eadem nostri. Ed.

3. *Non prosa... etiam carmine*; sic Turic. Flor. CAMP. cum Goth. Alm. et edd. ante Ald. Reliqui *in* his inserunt. — Eadem nostri. Ed.

4. *Antipater... Archias*. « De illo « Cic. de Orat. III, 50; de hoc pro « ipso, c. 8. » Gesnerus.

5. *Enim*. Turic. Flor., *ergo*. — Sic solus R. 11. Ed.

6. *Non quia*. « Poteram æquales « memorare, sed malo Ciceronis « auctoritate uti, cui fidem negare « nemo audebit. » Gesnerus.

7. *Non ipsum*; sic Turic. Flor. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tacente Gesn.) Tarv. Reliqui *i. n.* Mox, Regio jubente, Guelferb. Jens. Tarv. omittunt *tam*.

8. *Puto*. Goth., *credo*, cum Voss. 2, Colb. Vide X, 1, 98. — Eadem nostri. Ed.

9. *Habet aut usum res, aut necessitatem*. Turic., *h. visum tamen est tamen habet aut n.* Flor. (à pr. manu) *h. habet visum est tam tamen habet aut n.*; a sec. manu *tam* anteponit sensui. CAMP., *h. tam aut u. r. a. n.*

10. *Spem*. Turic. Flor. subjiciunt *at* (vide 14) *speciem*. CAMP., *speciem*. — Nostri *spem*. Ed.

11. *Tantam... saltem tempus*. Turic. Flor., *tantas cum brevem* (Flor., *breve*) *saltem qui foro tempus*. Ex Alm., *tantam breve saltem t.* (vide §. 16). Guelf., *t. e. u. fiducia ut n. b. s. t.* Voss. 1, 3, e. u. *tanta fiducia f. u. n. b. s. t.* Goth. Jens. (tacente Gesn.) e. *u. t. f... t.* per transpositionem, itemque omittunt *velim*, cum Voss. 2, Tarv. *et* edd. posterr. ante Ald. qui et ipse cum Bad. eodem modo transponit. Bern., *tanta e. u. f. f. ut n. b. s. t.* CAMP., *tanta cuiquam esse debet fiducia f. u. n. b. s. t.* (vide §. 14) cum Andr., nisi

breve saltem tempus, quod nusquam[1] fere deerit, ad ea, quæ dicturi simus[2], dispicienda[3] sumamus; quod quidem[4] in judiciis ac foro datur semper: neque enim quisquam est, qui causam, quam non[5] didicerit, agat. Declamatores[6] quosdam perversa ducit[7] ambitio, ut 21
exposita controversia protinus dicere velint; quin etiam, quod est inprimis frivolum ac scenicum[8], verbum petant, quo incipiant: sed tam contumeliosos[9] in se ridet invicem eloquentia; et qui stultis[10] videri eruditi volunt[11], stulti eruditis judicantur[12]. Si qua tamen fortuna 22
tam subitam fecerit agendi necessitatem, [13]mobiliore quodam opus erit ingenio, et vis[14] omnis intendenda rebus, et in præsentia[15] remittendum aliquid ex cura

quod hic *euique*. Inseruit Regius *velim*, vere, ut videtur; nam hoc quum abiisset in *vel*, evanuit.

1. *Nusquam*. CAMP., *nunquam*, cum Goth. — Sic solus R. 9. ED.

2. *Simus*; sic Turic. Flor. Reliqui *sumus*.

3. *Dispicienda sumamus*. Turic., *despicientia summus*. Guelf., *despicienda s.*, cum Voss. 3.

4. *Quod quidem*. Turicens. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. Trajiciendo hic peccatum a librariis suspicor. Verus ordo erat hic: *saltem tempus ad ea, quæ dicturi simus, dispicienda sumamus: quod nusquam fere deerit, in judiciis ac foro datur semper.*

5. *Non*. Flor. (a pr. manu) omittit. CAMP., *nec*.

6. *Declamatores*. Philostratus ait sophistas, quum ex tempore dicere solebant, tamen aliquantum spatii semper sumpsisse ad cogitandum, extra unum Gorgiam, quem imitabantur Fabii tempore declamatores. TURN.

7. *Ducit*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. *Diset*, Guelf. cum Voss. 1, 3, Bern.

8. *Ac scenicum, verbum*. Flor. (a pr. manu) *at enim controversio*.

9. *Contumeliosos in se ridet*. Flor., c. *irridet*; a sec. manu inserit *in se*.

10. *Qui stultis... judicantur*. Egregia est oppositionis proprietas in hisce *videri volunt... judicantur*.

11. *Volunt*. CAMP., *velint*, cum Goth. — Sic soli Vall. lib. R. 9. ED.

12. *Judicantur*; sic Flor. cum Basil. Reliqui *videntur*. Vide IX, 4, 107. Cæteroqui multa hic turbat Flor. qui sic: *et qui stulti* (a sec. manu *stultis*) *videri eruditis res eruditis* (postrema duo tolluntur a manu sec.) *volunt stultis* (sec. manu *stulti*) *eruditis judicantur*. In *judicando*, vide XI, 1, 66.

13. *Mobiliore*. Flor., *meliore*.

14. *Et vis*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt.

15. *Et in præsentia*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *ne in præsentia*. —Vide dicta lib. IX, cap. 4, §. 109.

verborum, si consequi[1] utrumque non dabitur[2]: tum et tardior pronunciatio moras habet, et suspensa ac velut dubitans oratio; ut tamen deliberare, non hæsi-
23 tare[3], videamur. Hoc[4], dum egredimur e portu, si nos nondum aptatis[5] satis armamentis aget ventus[6]; deinde paulatim simul euntes aptabimus[7] vela, et disponemus rudentes, et impleri sinus optabimus: id[8] potius, quam se inani[9] verborum torrenti dare, quasi tempes-
24 tatibus, quo volent[10], auferendum[11]. Sed non[12] minore studio continetur hæc facultas, quam paratur: ars[13] enim

1. *Si consequi.* Flor., *si non sequi.* Guelf., *si* solum cum Bern. et edd. Steph. Rognii, Gryph. (1544) Stoer. Chonet. Leid. Reliqui *si sequi.* Nostrum ex conjectura. — Vall. lib. a sec. manu, RR. 8, 9, 11, *si sequi.* Cæteri τὸ *sequi* omittunt. R. 7 pro *si* dat *sic.* Ed.

2. *Non dabitur.* Flor. (a pr. manu) omittit *non.*

3. *Non hæsitare.* Turic. Florent. (hic a pr. manu) omittunt *non.*

4. *Hoc, dum egredimur e portu.* Vide VI, 4, 10. Minus apte huc advocat Gallæus loca Virgiliana Georg. II, 312, 352, 353. In hac egregia quidem similitudine, insignem tamen nævum agnosco incuriam illam, qua in idem verbum *aptandi* Noster relabitur. Vide §. 7.

5. *Aptatis.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *optatis.*

6. *Ventus.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *ventis.*

7. *Aptabimus... disponemus.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *aptarimus... disponimus.*

8. *Potius.* Turic. Flor. Guelferb., *protinus*, cum Voss. 1, 2, 3 (non Goth., vide X, 3, 18). — Eadem nostri. Ed.

9. *Inani.* Gothanus *mari*, cum Vossio 2.

10. *Quo volent.* Turic. Florent. Guelf. Camp., *qui v.*, cum Voss. 1, 3, Vall. (sed Voss. 2 non memoratur) et edd. ante Bad. — Nostri omnes Codd., *qui*, id est, ac *quomodo.* Ed.

11. *Auferendum;* sic nostri, exc. R. 12, qui *auferendus.* Camp. Andr. Ald., *auferentur.* Ed.

12. *Sed non.* Tò *non* omittunt Avic. Poul. et apud Burm. Bern. Ed.

13. *Ars... non labitur.* Maxime accedit huic *labendi* significatui, quod ministrat Forcellinus ex Virgilio Ecl. I, 64, ubi *labatur* Servius reddit « respuatur, vel *oblivioni tradatur.* » In genere quidem, quidquid in animo non est firmum, aut rectum, *labare* et mox *labi* dicitur, in quo est *errandi* potestas. Velut Ovid. Fast. I, 190: « Pars mihi de « festo ne *labet* ulla tuo. » Est etiam *labi* evanescere, ut apud Stat. Theb. IV, 645. Alius est generis et longe expeditius Plin. Epistt. II, 3, 4, « ne verbo quidem *labitur.* » Cæterum gradus esse in hisce unicuique facile apparet; ars firmissime durat, stilus ipse non multum damni

semel percepta[1] non labitur[2]: stilus quoque intermissione paululum[3] admodum de celeritate [4]deperdit: promptum[5] hoc, et in expedito positum[6], exercitatione sola continetur. Hac uti sic optimum est, ut quotidie dicamus audientibus pluribus, maxime de quorum simus judicio atque opinione[7] solliciti; rarum[8] est[9] enim, ut satis se quisque[10] vereatur: vel[11] soli tamen[12] dicamus potius, quam omnino non dicamus. Est illa[13] exercita-

accipit a defectu exercitationis; promptum hoc ex tempore dicendi artificium solo usu tenetur.

1. *Percepta.* Flor. (a sec. manu) Guelf., *præcepta*, cum Goth. Voss. 2, Stoer. Chouet Leid. — Solus R. 11, *præcepta.* En.

2. *Non labitur.* Turic. Florent. Guelf. Camp., *n. capitur*, cum Goth. Voss. 2, Bern. Vall. et edd. ante Bad. sec.; sed Basil., n. *rapitur.* Obr., *mora l.* Unde sit nostrum, nondum reperio. Neque enim Voss. 1, 3, qui tacentur, vindices credo hujus scripturæ. *Capitur* dici posse eo intellectu, quo *captos oculis, mente, membris* usurpemus, si quis defendat, eum auctoritate carere recte monet Gesnerus. — Nostri omnes non *capitur.* Eo.

3. *Paululum*; sic Turic. Flor. Camp. *Paulum*, Guelf. Goth. Jens. cum reliquis omnibus exc. Gesner. Bip. qui per errorem *paulo.* Vide lib. XI, cap. 3, §. 63.

4. *Deperdit.* Goth. Jens. (tac. Gesnero) *perdit*, cum editt. ante Gryph. Sed Vall. nostrum.

5. *Promptum.* Guelferbytanus *in promptu.*

6. *In expedito positum.* Guelf., *inexpeditum p.* Florentinus (a prima manu) i. e. *portum.* Camp., *inexpedito portu.*

7. *Atque opinione*; sic Camp. Ald. Reliqui *ac o.* Vide V, 2, 3. Pro altero Goth. (err. Gesn.) *optime.*

8. *Rarum... ut... se quisque.* Vide dicta ad IV, 1, 46; sed et X, 2, 6.

9. *Enim.* Turic. Florent. (hic a prima manu) omittunt.

10. *Quisque*; sic Turic. Florent. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesnero) cum Voss. 3, Bern. et edd. ante Gryph. exc. Bad. Reliqui *quisquam*, jubente Regio. — Sic solus Avic. Cæteri *quìsque.* Ed.

11. *Soli tamen.* Guelferb., *solita mendicamus* (prava conjunctione). Flor., *solita enim.* Colb., *solitæ tamen.* Goth., *solita*, cum Vall. et edd. ante Ald. exc. Camp.

12. *Dicamus... omnino non.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. (a quo tamen *potius* abesse non narratur). Camp. mox *dicamus* ignorat. Goth. (err. Gesn.) *d. p. q.* non *animo*, cum Voss. 2. Reliqui omnes *non omnino*, quod primi, suadente jam Gesnero, transposuimus.

13. *Est illa.* Flor., *et alia.* Guelf. Camp., *Est alia*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Stoer. acc. Gibs. Obr. Holl. (Capper. idem volebat, sed operæ non paruerunt). Nostram dat et Turic. — Nostri *est alia*, exc. Avic. Poul., qui *est illa.* Ed.

tio cogitandi, totasque materias vel silentio (dum tamen quasi dicat[1] intra se ipsum[2]) persequendi, quæ nullo non et tempore[3] et loco[4], quando[5] non aliud agimus, explicari[6] potest; et est in parte utilior[7], quam hæc
26 proxima: diligentius[8] enim componitur[9], quam illa, in qua contextum dicendi intermittere veremur[10]: rursus in alia[11] plus prior confert, vocis firmitatem, oris

Est illa. Inserendum censeo *et.* Structuram vide ad IX, 3, 20; item I, 7, 10; IX, 4, 97. Cave autem hic aliam quamdam ab adhuc memoratis *cogitandi* exercitationem agnoscas; est et ipsa *ex tempore dicendi*, sed quæ *cogitando* fiat. Vide Plin. Epistt. IX, 36, 2.

1. *Dicat intra se.* Malis sane e communi formula *dicas intra te;* sed respondet, quod supra erat §. 23, « quam *se* dare » pro « quam « *te*. » Vide et illum tertiæ personæ usum, de quo egimus ad II, 15, 12; item XII, 7, 6.

2. *Intra se ipsum.* Flor. (a prima manu) Camp. omittunt *se*, cum Vall. Locat. Ven. Rusc. *Contra ipsum*, Guelf. cum Voss. 1, 3, Jens. Tarv. — Vall. lib. R. 8 omittunt *se.* Ed.

3. *Et tempore.* Flor. Guelf., *est t.*, cum Voss. 1, 3, Jens. Tarv. *Et* omittunt Locat. et posterr. ante Gryph. *Ex t.*, Camp. cum Goth. Voss. 2.

4. *Et loco.* Flor. (a pr. manu) omittit *et* (cum Voss. 2, non Goth., vide §. 23). *Te l.*, Guelf. cum Voss. 1, 3. *Locoque*, Camp. cum Ald. Basil. *Re l.*, Jens. cum posterr. ante Ald. — Vall. lib. a pr. manu, RR. 9, 12, *loco.* Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, *re*, *loco.* Ed.

5. *Quando.* Turic. Flor. (hic quidem a sec. manu nostrum, sed præmisso *vel*) Guelf., *quomodo*, cum Voss. 1, 3, Bern.

6. *Explicari.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *explicare.* — *Explicari.* Inest etymi vis, ut quasi tota aliqua res nullis vel temporis, vel spatii angustiis coartata expromi possit. Vide lib. X, cap. 1, §. 121.

7. *Utilior.* Turic. Flor. Guelf., *utilitatis*, cum Almel. Bern. Sed Voss. 1, 3 *potestate utilitatis* pro *parte utilitatis.*

8. *Diligentius... componitur.* Quum *exercitatio* ipsa dicitur *componi*, intelligendus est animus ejus, qui se exercet. Is enim accuratius severiusque ad prudentem rerum dicendarum delectum *componitur*, et temperatur; quum contra, simul atque eloqui verba cœpimus, si vel soli simus, tamen interrumpere illum cursum et quærendo saniora interim obmutescere reformidemus, leviora potius et putida infercientes. Mox *rursus* proprie dicitur pro *contra*, *exadverso.* Vide Serv. ad Virg. Georg. III, 138.

9. *Componitur.* Flor. (a prima manu) *componuntur.*

10. *Veremur.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *deberemus*, cum Alm. — Nostri *veremur*, exc. R. 11, qui *deberemus.* Ed.

11. *In alia plus prior;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum marg. Basil.

facilitatem[1], motum corporis, qui et ipse[2], ut[3] dixi, excitat[4] oratorem[5], et jactatione[6] manus, pedis supplosione, sicut cauda leones facere dicuntur, hortatur[7]. Studendum[8] vero semper, et ubique: neque enim 27
fere tam est ullus dies occupatus[9], ut nihil[10] lucrativæ,

I. a. prior plus, Goth. cum Voss. 2, 3, Vall. et edd. ante Ald. qui (err. Burm.) *illa alia pr. pl.* Voss. 1, *in illa pr. pl.* Mox cum Badio reliqui *illa pr. pl.* — *In alia... vocis firmitatem*. Hæc ineunda est struendi ratio, ut accusativi illi, *firmitatem*, *facilitatem*, *motum*, epexegesi inserviant, pendeantque a præpositione *in*.

1. *Firmitatem... facilitatem.* Camp., *firmitate... facilitate*, cum Gothano, Voss. 2, Alm. (nihil tale Flor., vide §. 16) et edd. ante Leid. exc. Basil. acc. Roll. Sed post Camp. et *motu* pro *motum*. Inde, pro ea, quam inveniebat, cæterorum constitutione, belle Gesnerus *firmitati... facilitati*, *motu* (i. e. *motui*). — Nostri habent alii accusativum, alii ablativum. Ed.

2. *Qui et ipse*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *quæ et ipsæ*. Camp., *quæ et ipsa*.

3. *Ut dixi*. X, 3, 21. Frustra Gesnerus respicit ad I, 2, 31.

4. *Excitat*. Turic. Camp., *excitant*. Flor. (a pr. manu) *exertunt*. Gebh. (Crepp. III, 18) e Palatino affert et commendat *exsertat*, recte improbatus Burmanno, homo sine judicio ingeniosus. Vide X, 1, 7.

5. *Oratorem*. Turicens., *oratore*. Guelf., *orationem*.

6. *Jactatione... supplosione*; sic Avic. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 12, Jens. Ald. Cæteri *jactationem... supplosionem*. Ed.

7. *Dicuntur, hortatur*. Insuavis soni iteratio. An præstabit scribere *dicunt*?

8. *Studendum... ubique*. Almeloveus et Capperonnerius indicant locum sanctissimi philosophi de Legg. libro VII, assiduum, nec intermissum nocte dieque studium commendantem ingenuorum et a reliquis laboribus vacantium, p. Steph. 807, d. e.

9. *Ullus dies occupatus*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *ullis occupatis*. Ab Ald. nonnisi *dies* abesse narratur.

10. *Lucrativæ... operæ*; sic Guelf. Camp. cum Goth. Vall. et edd. ante Ald. acc. Basil. eaque posterr. ante Roll. *Lucra vel ut... opera*, Turic. (sed hic et *tradi* pro *tradit*). *Lucretur vel ut... opera*, Flor. Reliqui, quorum primus Andreas Aleriensis (1470), *lucri vel*, *ut...* (quamquam Ald., *lucri velut*, ineptissime), *operæ*. Post *lucri* omittunt *vel* Gryph. (1536) Vidov. — *Lucrativæ... operæ*. Primum, ubi hoc tradat Cicero, non est in comperto. Demonstrant quidem VV. DD. locum Oratoris, c. 10, §. 35: « Jam « quantum illud est, quod in maxi- « mis occupationibus nunquam in- « termittis studia doctrinæ! semper « aut ipse scribis aliquid, aut me » vocas ad scribendum, » sed ipsi non acquiescunt. Quamquam fateor mihi hoc sufficere, qui perfusoriam illam scriptorum loca commemo-

ut Cicero Brutum facere tradit, operæ ad scribendum,
aut legendum [1], aut dicendum rapi aliquo [2] momento
temporis possit: siquidem C. Carbo [3] etiam in taberna-
28 culo solebat hac uti exercitatione dicendi. Ne id qui-
dem tacendum [4], quod eidem [5] Ciceroni placet [6], nul-

randi rationem in Nostro toties agnoverim. Deinde *lucrativum* hujus ævi vocabulum esse negant, nedum ut eo Cicero usus sit (nam et hoc cavet Burmannus) in ipso, qui respicitur, loco. Ciceroni sane nihil tale obtrudemus; sed nec necesse est ipsa ejus verba posuisse Nostrum. Vox sane ista nec vetustissimis libris defenditur, neque apud alios quam juris civilis auctores legitur. Attamen structura, qualis est in vulgata, aptissime decurrit, nec quidquam habet peregrini coloris; quum illa aliorum *lucri vel... operæ*, plane non sit ferenda. Neque ego hujus ætatis scriptores abhorrere video a fingendis talibus adjectivis. Vide dicta ad III, 3, 9. *Lucrum* inprimis est, quod insperatum commodis nostris acquiritur. Itaque *operam lucrativam* a Quint. dici potuisse censeo quidquid operæ injunctis et necessariis laboribus negotiisque velut surriperetur, et dilectis studiis accederet. Simili modo *subseciva temporum* usurpavit, lib. I, cap. 12, §. 13.

1. *Aut legendum;* sic Turic. Flor. *Vel ad l.*, Goth. (tac. Gesn.) Camp. Omittit hæc Guelf. Reliqui *a. ad l.*, nisi quod mox ante *dic.* quoque *ad* inserit Rollin. Harl. — Vall. lib. RR. 8, 9, *vel ad legendum.* RR. 7, 11, *aut legendum.* Hæc omittunt cæteri. Ed.

2. *Momento.* Flor. (a pr. manu) *moden.* Camp., *modo.*

3. *Carbo etiam in tabernaculo.* Hoc ipsum de tabernaculo apud nullum alium invenio auctorem: sed Carbonis industriam in exercitationibus commemorat Cic. Brut., c. 27 (ubi vide Wezelium) et de Orat. I, 34. Hoc, eloquentissimo sui temporis patrono, percellendo primum inclaruit magnus orator L. Licinius Crassus, unius tum et viginti annorum adolescens. Sed eumdem bellicas res gessisse non reperio, ut in tabernaculo meditari potuerit, et vereor quam maxime, ne quid hic turbaverit Noster, permutatis inter se Cn. Papirio Carbone ter consule, Cinnæ amico, Sullæ adversario, qui multis rebus gestis turpi supplicio interemptus est a Pompeio, et C. Papirio Carbone, tribuno plebis, mox consule, Gracchanarum turbarum socio. Accedat igitur hoc reliquis ejus erroribus, vide X, 1, 66. Pseudo-Turnebus non male hoc advocat Brutum in tentorio nocte ante pugnam Pharsalicam Polybii historias excerpentem, quod narrat Plutarchus.

4. *Tacendum, quod;* sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) Reliqui inserunt *est.*

5. *Eidem.* Turic. Camp., *idem.*

6. *Ciceroni placet.* Frustra quæsivi, quod reliqui securi transcurrerunt, ubi hoc esset apud Ciceronem. Qui locus dum appareat, ignorabimus, quantum ex ipso sumpserit Noster, quid de suo ad-

lum nostrum usquam negligentem esse sermonem: quidquid loquemur[1] ubicunque, sit[2] pro sua[3] scilicet portione perfectum[4]: scribendum certe nunquam est magis, quam quum multa dicemus ex tempore: ita enim servabitur pondus, et innatans[5] illa verborum[6] facilitas in altum reducetur[7], sicut rustici proximas[8] vitis radices amputant, quæ illam in summum solum ducant[9], ut[10] inferiores penitus descendendo firmentur. Ac nescio an[11] utrumque, quum cura et studio fece- 29

diderit. Id quod hic deesse videtur *debere* post, vel ante *esse*, minus necessario desideratur, quia præcedit *placet*. Ad *loquemur* autem nequaquam incidendum est, ne *ubicunque* diremptum inde pendeat et vacillet.

1. *Loquemur*. Turic. Flor. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *loquimur*, cum Voss. 2. *Loqueremur*, Voss. 3. Mox Camp. inserit *vel*.

2. *Sit*. Turicens. Flor. (hic a pr. manu), *sint*.

3. *Scilicet*. Camp., *sit*.

4. *Perfectum*. Turic. Flor. (hic a pr. manu), *perfecte*, cum Alm.

5. *Innatans*. Turic., *ina trans*. Florent. Camp., *intrans*, cum Goth. Voss. 2, Andr. Ald. Bad. utraque Basil. et aliquot Gibson. et Burm. *Jura trans*, Guelf. *Una trans*, Voss. 1, 3. *Trans in*, Jens. cum edd. posterr. ante Ald. *Vibrans*, Gryph. (1544.) cum aliquot Burm. Meorum primus Stoerius habet nostram, verissimam illam; quamquam unde sumptam juxta cum Burm. ignoro. — *Intrans*; sic Vall. lib. RR. 8, 9, 11. *Vibrans*; sic Vall. lib. a sec. manu antiqua. *Una translata*; sic Poul. *Una trans*; sic RR. 3, 5, 10, 11 (hic a sec. manu), 12. Ed.

6. *Innatans illa verborum facilitas*. Vide VII, 1, 44. Advocant huc VV. DD. Colum. IV, 8, qui rusticorum illud artificium amputandi summas radices vitium tangit, deeoque præcipit. Vide et J. H. Vossium ad Georg. lib. II, p. Comment. 394. *Ablaqueationis* est vocabulum. *Innatare* autem comparant græco ἐπιπολάζειν.

7. *Reducetur*. Turic., *reducemur*. (Vide X, 2, 24.) Guelf., *reducatur*, cum Voss. 1, 2, Goth. Jens. et edd. posterr. ante Ald. — Nostri Codd., *reducatur*. Ed.

8. *Proximas... amputant*. Turic., *proximus vitiis a*. Flor. (a pr. manu) *proximis vitibus a*. Et Alm. omittere *radices* narratur. Guelf., *p. vires rad. ara putent*. Conjunctivum *amputent* Jens. Tarv. — Nostri daut alii *amputant*, alii *amputent*. Ed.

9. *Ducant*. Turic., *dicunt*. Flor. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *ducunt*. — Nostri daut alii *ducant*, alii *ducunt*. Ed.

10. *Ut... firmentur*. Turic. Flor. (hic a pr. manu, sed et ab ea in fine *formentur*) et *i. p. discendi formantor*. Guelf., *u. inferiore p. d. f.*

11. *An*. Turicens. Flor. (hic a pr. manu) *ac si*. Camp., *an si*.

rimus, invicem prosit, ut scribendo dicamus diligentius[1], dicendo scribamus facilius. Scribendum ergo, quoties licebit; si id non dabitur, cogitandum; ab utroque exclusi[2], debent tamen anniti[3], ut neque deprehensus[4] orator, neque litigator destitutus[5] esse videatur. Plerumque autem multa agentibus accidit, ut maxime necessaria, et utique initia scribant, cætera, quæ domo afferunt, cogitatione complectantur[6], subitis ex tempore occurrant: quod fecisse M. Tullium commentariis[7] ipsius apparet: sed feruntur aliorum quoque, et inventi forte[8], ut eos dicturus[9] quisque composuerat, et in libros digesti[10]; ut causarum[11] quæ[12] sunt

1. *Dicamus diligentius, dicendo.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp., *dic. dilig.* Goth. (tac. Gesn.) *d. diligentias.*

2. *Exclusi.* Guelf., *exclusu.* Optabat. Burm. *exclusus;* sed frustra.

3. *Anniti.* Turic. Flor. Guelf., *inicere*, cum Bern. (ex quo *injicere*). *Vincere*, Jens. cum edd. posterr. ante Ald. Sed Alm., *micere.* Vall., *initere.* Camp., *inniti*, cum Goth. (err. Gesn.) Voss. 2 (vide VI, 2, 7) Ald. Bad. utr. *Anniti*, vel *adniti*, Basil. et reliqui. Suadet Badius *id agere.* Ego antiquum illud *vincere* reponerem, si aliud ejus exemplum ad manus esset pro *efficiendo* usurpati, ut vice versa *efficere* sæpissime est pro *vincendo*, sive *probando.* Nunc reliqui vulgatum, etsi longa correctionum serie e vestigiis antiquæ scripturæ derivatum. — *Inniti;* sic Vall. lib. in margine, R. 9. *Vincere;* sic Vall. lib. Cæteri *injicere.* Ed.

4. *Neque deprehensus.* Turic. Flor. inserunt *at* (vide §. 19).

5. *Destitutus.* Turic., *destinatus.*

6. *Complectantur.* Turic., *complectuntur;* et vicissim *afferant*, Jens. Tarv.

7. *Commentariis ipsius.* Guelf., *c. suis.* Goth., *suis c.*, cum Voss. 2, Colb. *Commentari si per suis*, Voss. 1, qui et *appareret.* — Nostri habent alii *commentariis ipsius*, alii *suis c.* Ed. — *Commentariis ipsius.* Vide dicta ad IV, 1, 69; it. Sigon. aut Andr. Patric. ad Cic. fragm. Or. pro Gabin.

8. *Et inventi forte.* Turic., *et tinuenti f.* Flor. (a pr. manu), *et tumenti fore.* Camp., *e. i. quoque f.*

9. *Dicturus.* Turic., *dicturis.*

10. *In libros digesti.* In verbo *digerendi*, vide *regerere* ad III, 6, 59.

11. *Causarum... tres orationes.* Quum non plures tribus orationes prodierint Ser. Sulpicii, aliquammultas tamen egit causas; quarum quum forte modo servati videri possint commentarii, tamen curam pæne posteritati scribentis ostendunt. De ipso, vide X, 1, 116.

12. *Sunt actæ a.* Turic., *s. at acta ea.* Flor., *s. at actæ a* (vide §. 29). Guelf., *s. apte a.*

actæ a Ser. Sulpicio, cujus tres orationes[1] exstant; sed ii[2], de quibus loquor[3], commentarii ita sunt exacti, ut ab ipso mihi in memoriam posteritatis videantur esse[4] compositi. Nam[5] Ciceronis ad præsens 31
modo tempus aptatos libertus Tiro contraxit; quos non ideo[6] excuso, quia non probem, sed ut sint magis admirabiles. In hoc genere prorsus recipio hanc brevem annotationem, libellosque[7], qui vel[8] manu teneantur[9], et ad quos interim respicere fas sit[10]. Illud, quod 32
Lænas[11] præcipit[12], displicet mihi[13], quæ[14] scripserimus, in summas[15], sive commentarios et capita, conferre;

1. *Orationes.* Turicens., *oratores.*

2. *Ii;* sic Gothan. (tac. Gesn.) Camp. Ald. *Iis,* Turicens. Florent. Reliqui *hi.*

3. *Loquor.* Turic. Flor. (hic a sec. manu *locor*) *locis,* cum Alm. Vocem omittit Voss. 3. — Nostri *loquor.* Ed.

4. *Videantur esse;* sic Turicens. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Stoer. exc. Bad. qui omittit *esse.* Reliqui *e. videantur.*

5. *Nam.* Guelf., *jam,* cum Voss. 3.

6. *Ideo.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *in eo,* cum Alm. Ald.

7. *Libellosque... teneantur.* Turic., *libellusque.... teneatur.* — Nostri *libellos.... teneantur,* exc. R. 7, qui pro hoc dat *teneant.* Præterea R. 10 τὸ *qui* omittit Ed.

8. *Vel.* Flor. omittit cum Ald. — Sic quoque solus R. 11. Ed.

9. *Qui vel manu teneantur.* « Id « quoque permittam, ut ipsa manu « teneat orator ejusmodi libellos et « subinde inspiciat. » Fateor tamen displicere mihi *vel* illud. Vide not. super.

10. *Fas sit.* Florent. (a pr. manu) *faxit* (vide II, 20, 9). Guelf., *dixit,* cum Voss. 3.

11. *Lænas.* Guelf., *laudas,* cum Bern. Sic quoque Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, 12. Cæteri *Lænas.* Vide lib. III, c. 1, §. 21. Ed.

12. *Præcipit.* Turic., *præcepit,* sed et mox *displicit.*

13. *Mihi, quæ.* Turic. Flor. Guelf. Camp. inserunt *ne in his* cum Bodl. Alm. Goth. Voss. 2 (horum uterque *nec*), 1 (hic *hoc ne in his*), 3, Bern. et edd. ante Bad. (post Camp. quidem *iis*). *Ea* solum inserit Obr.

14. *Scripserimus, in.* Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. inserunt *vel* cum Voss. 2, et edd. ante Bad. Sed Flor. Obr., *velut.*

15. *Summas, sive commentarios.* Turicens., *summas commentarium.* Flor. (a pr. manu) *s. sine c.* Guelf., *s. in commentarium,* cum Voss. 1, 3. Badius multum sibi licere ratus eam, quæ hodie obtinet, invexit scripturam. Nimis leviter ille, quum de loco desperasset Regius. Equidem sic eum restitui posse arbitror: « Mihi, vel in iis quæ scripserimus « velut in summas commentarium

facit enim[1] discendi negligentiam hæc ipsa fiducia, et lacerat[2] ac deformat orationem: ego autem ne scribendum quidem puto, quod simus[3] memoria persecuturi[4]: nam id quoque[5] accidit, ut revocet nos cogitatio ad illa elaborata, nec sinat præsentem fortunam experiri.
33 riri. Sic anceps inter utrumque animus æstuat, quum

« et capita conferre. » Hyperbaton quod est in accusativo *commentarium* locum dedit erroribus. Neque enim cuiquam credam, *commentarios* esse posse pro synonymo *summarum* et *capitum*. « Conferre » autem « commentarium in summas » et capita » nihilo aut paulo durius dictum censeo quam « conferre en « quæ scripserimus in summas et « capita. » Alias quidem « conferre « aliquid in libros » perhibentur, velut Proœm. tot. op. §. 25; III, 3, 10; VIII, Pro. 1. Erit igitur hic *conferre* idem quod *digerere*. Vide §. 30: « *Vel* in iis » interpretor, quia convenientius magisque probandum erat, eorum quæ cogitaramus modo, non autem scripseramus, commentarium condere in capita et summas digestum.

1. *Enim discendi;* sic Turicens. Flor. CAMP. *Edisendi*, Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Joann. Reliqui inserunt *et*.

2. *Lacerat ac deformat.* « Quum « enim quædam eorum quæ scripta « sunt in commentariis ampliori- « bus, memoriæ adhuc obversen- « tur, quædam exciderint, quædam « ex parte tantum se ostendant, « emergantque: hinc tenorem ora- « tionis multum interpellari, ac dis- « similitudinem quamdam oriri ne- « cesse est, quin illa *concurrentis* « *oris* vitia existere, de quibus XI, « 3, 121. » Gesnerus.

3. *Quod simus;* sic Guelf. CAMP. (nisi quod hic *scimus*) cum edd. ante Capper. exc. Ald. Colin. Sed Turicens., *non simus*. Flor. (a pr. manu) *quæ simus*. Alm., *n. simus* (vide §. 26). Reliqui inserunt *non*, quorum et Goth. (tac. Gesn.) qui et *sumus*. *Quod* et *non* sibi invicem officientia vide §. 12. *Nec* modo pro *ne* Turic. Flor. — Nostri *quod simus*. ED.

4. *Persecuturi;* sic Florent. (a pr. quidem manu, *persecutura*) Guelf. cum Jens. (tac. Gesn.) et edd. posterr. ante Bad. item a Stoer. inde ante Obr. *Persecuturia*, Turic. Reliqui *prosecuturi*. — Nostri habent alii *persecuturi*, alii *prosecuturi*. ED. — *Quod simus... persecuturi.* « Ubi « satis fidere possumus memoriæ, « ne scribendum quidem esse cen- « seo. » Talia sunt X, 6, 2. *Memoriæ.... laxatur.* Item ibid. §. 4, de Hortensio aliisque. Igitur iodigere locum negatione non puto, quam inserunt post *quod*. Et hanc fidelitatem memoriæ significari credo verbo *persequendi*, non *prosequendi*. Alioqui sane edisci vult quæ scripta sint ab oratoribus, velut, quod refert Capperonnerius lib. XI, cap. 2, §§. 2, 44.

5. *Id quoque;* sic Turicens. Flor. CAMP. cum Alm. *Hoc q.*, Goth. (tac. Gesn. cum Voss. 2, Colb. Vall. Ald. Bad. Basil. Reliqui *hic quoque*. — Eadem nostri. ED.

et scripta perdidit[1], et non quærit nova. Sed de memoria destinatus est libro proximo locus[2], nec huic parti subjungendus, quia sunt alia prius nobis dicenda[3].

1. *Perdidit.* Flor. (a sec. manu) *perdit*, cum Goth. Voss. 2, Jens. et edd. posterr. ante Stoer. — Eadem nostri. Præterea RR. 7, 11, *perdiderit*. Ed.

2. *Locus.* Turicens. Flor. (a pr. manu) omittunt cum Alm.

3. *Dicenda.* Turic. Flor. Camp. subjiciunt *de his* (Tur., *deis*; Camp., *de iis*) *quæ sunt*, cum Voss. 1, 3, Alm. (hic *de is*). Sed Goth. (tacente Gesn.) Guelf., *de his* modo. Paulo ante Turic. *sali pius* pro *sunt alia prius*.

DE INSTITUTIONE ORATORIA

LIBRI UNDECIMI ARGUMENTUM.

CAP. I. Præfatio, et de apte dicendo. — II. De memoria. — III. De pronunciatione.

M. FABII QUINTILIANI

ORATORIÆ

INSTITUTIONIS

LIBER XI.

CAP. I[1]. PARATA, sicut superiore[2] libro continetur, 1
facultate scribendi, cogitandique, et ex tempore etiam, quum res poscit[3], orandi, proxima est cura, ut *dicamus apte*[4]; quam virtutem quartam elocutionis Cicero[5] demonstrat, quæque est, meo[6] quidem judicio, maxime

1. Inscriptionis nihil in Turicens. Flor. Guelf. CAMP. Sed Goth. (tac. Gesnero) litteris aureis *De apte dicendo;* in Ambr. 2 litteris uncialibus designatur finis X, initium XI libri. — Poul., *Qualiter apte dici possit.* Vall. lib. in margine RR. 8 (item in margine), 9, Ald., *De apte dicendo.* R. 7, *Cura apte dicendi.* ED.

2. *Superiore;* sic Flor. Ambr. 2, Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Leid. Reliqui *superiori.*

3. *Poscit;* sic Turic. Flor. CAMP. Reliqui *posceet.*

4. *Ut dicamus apte.* Rectissime Capperonnerius remittit nos ad Hermogenem *de Formis dicendi* II, 9, qui locus præceptis refertus est prudentissimis.

5. *Cicero.* De Orat. III, 10: « Quinam igitur dicendi est modus melior... quam ut latine, ut plane, ut ornate, ut ad id, quodcunque agetur, apte congruenterque dicamus? »

6. *Quæque est, meo;* sic Florent. CAMP. cum Goth. et edd. ante Stoer. *Quemque est m.*, Turicens. Reliqui omittunt *est*, quod mox ponunt in fine post *necess.*, præter Ambr. 2, Guelf. Tum Turic., *necessario. Esse* autem post *Cicero* inserit Gothan. male. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, *quæque est, meo.* Τὸ *est* omittunt cæteri, et ponunt post *necess.* ED.

2 necessaria : nam quum sit[1] ornatus orationis varius et multiplex, conveniatque alius alii, nisi fuerit accommodatus rebus atque personis, non modo non illustrabit[2] eam, sed etiam destruet, et vim rerum in contrarium vertet : quid enim prodest[3], esse verba et latina, et significantia[4], et nitida[5], figuris etiam[6] numerisque elaborata, nisi cum iis, in quæ judicem duci[7] formarique volumus, consentiant? 3 si genus[8] sublime dicendi parvis[9] in causis, parvum[10] limatumque grandibus,

1. *Sit*. Guelf. solus habet *omnis*.

2. *Illustrabit*. Turic. Flor., *lustrabit*, cum Alm. *Is lustrabit*, Camp. Mox *et* post *destr.* omittit Turic.— Τὸ alterum *non* omittunt Avicula, Poul. En. —*Non modo non illustrabit*. Posterius *non* codices aliquot, meorum quidem nullus, omittunt : quod defendunt, qui hujus structuræ plurima apud veteres exempla agnoscere sibi videntur. Nec facile responderi potest iis, quæ Drakenborchus et disputat et auctoritate vincit ad Liv. XXV, 26, 10; item ad IV, 21, 6. Adde Gesn. ad Plin. Epistt. VIII, 7, 2. Plerumque sane negante apodosi opus est, ut recte omittatur in protasi altera negatio; quod solum se cum Perizonio ad Sanctium ferre testatur ad hunc locum Gesnerus. Vide præter lexicographos Ern. in Clave Cic. voce. *non* et *modo*, nimis tamen leviter defungentem.

3. *Prodest*. Turicensis *pudem*. Ex Alm. *pute*. De Flor. siletur. Vide lib. X, cap. 7, §. 20.

4. *Significantia*. Respondet hoc voci *plane* in loco Ciceronis supra indicato. Vide X, 1, 49; item, in re quoque ipsa, VIII Pro. 31. Capper. et hic ἔμφασιν crepat.

5. *Et nitida*. Turic., *est n*. Flor. (a pr. manu) *esse et nitida*.

6. *Etiam numerisque*. Turicens. Florent. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. Flor. pro *iis in quæ* dat *his quæ*.

7. *Duci*. Florent., *dici*.

8. *Si genus*. Voss. 1, *segnius*.

9. *Parvis in causis*. Salva elegantia præpositionem retineri hic posse non credo, quum præsertim *adhibendi* verbum dativum flagitet. Neque tamen abest ea ab ullo libro.

10. *Parvum limatumque*. Pro duobus hisce Basil. *limitatumque*, pessime. *Parum l.*, Guelf. Ex Voss. 2 *parvum limatum*, absque copula, non conspirante Goth. (vide X, 7, 25). An et ibi « *parum* limatum? » neque enim in reliquis plus uno apposito, præterquam quod ultimo loco *trux atque violentum*. Sed quid tum fiet sententiæ? *Satis limatum* ut sit « ornatu sufficiente, non parco, « et maligno, conditum, » magnopere vereor. Nam Cic. de Or. I, 39, jungit « maxime *limatum* atque « *subtilem* » et Plinius Epistt. I, 20, 21, opponit « *limationis* » et « *majoris* » ingenii vitium. Vide Nostrum lib. II, cap. 8, §. 4; item hic infra §. 31.

lætum tristibus, lene asperis, minax supplicibus, summissum[1] concitatis[2], trux atque violentum jucundis adhibeamus? ut monilibus, et margaritis, ac veste longa, quæ sunt ornamenta feminarum, deformentur[3] viri; nec habitus triumphalis, quo nihil excogitari potest
augustius, feminas deceat. Hunc locum[4] Cicero[5] bre- 4
viter in tertio[6] de Oratore libro perstringit[7]; neque tamen videri potest quidquam[8] omisisse, dicendo, *non omni causæ, neque*[9] *auditori, neque personæ, neque tempori congruere orationis unum genus:* nec fere[10] pluribus in Oratore[11] eadem: sed illic L. Crassus, quum apud summos oratores, hominesque eruditissimos dicat, satis habet, partem hanc velut notare[12] inter agno-
scentes; et hic Cicero alloquens Brutum testatur esse 5

1. *Summissum;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Jens. cum edd. ante Gesn. exc. Camp. Roll. Reliqui *subm.* Vide IV, 2, 48; VI, 2, 16; VII, 4, 27. Idem iidem mox §§. 9, 16 (ubi tamen et Camp. sed per errorem *sum mittentes*, vicissim *subm.* Guelferb. Goth. Jens. et edd. posterr. ante Gryph. aec. Roll. Gesn.).

2. *Concitatis.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp., *cogitatis.* Vide IX, 4, 113. Modo *leve*, Guelf. et mox *ac;* item Camp. *et veste* pro *ac veste.*

3. *Deformentur.* Camp., *deformetur.* Goth.; *deformantur*, recte improbante Gesnero.

4. *Hunc locum.* Flor. inserit *librum.* Vide lib. X, cap. 5, §. 21.

5. *Cicero.* « De Orat. III, 55: Nec « tamen hæc Fabii verba ita acci« pienda, quasi plane nihil, præter « verba laudata, esset apud Cice« ronem de hoc argumento. Sunt « enim pluscula. Ita illud *aptum*, « quod πρέπον vocat, tractat in Ora« tore cap. 21 sq. » Gesnerus.

6. *In tertio.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt, cum Alm. nisi quod *in* ibi remanere significatur.

7. *Perstringit;* sic RR. 3, 5, 11, Camp. Andr. Jens. Aldus. Reliqui *præstringit.* Ed.

8. *Quidquam omisisse.* Turicens., *quiquam misisse.* Flor.; *q. submisse.* Goth. (tac. Gesn.) *omisse.*

9. *Neque... neque... neque;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *nec... nec... nec.* Modo Guelf., *nec* (quod et Goth. tac. Gesn.) *tamen.* Mox §. 6. Flor. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp., *nec vetera*, cum edd. ante Gryph. aec. Obr.; item Camp., *nec decurrentes*, mox §. 6.

10. *Fere.* Florentinus (a prima manu) *flere.*

11. *Oratore.* Guelf. Goth. Jens. (tacente Gesnero) Tarv. Camp., *oratione.*

12. *Notare.* Vide I, 5, 17.

hæc ei [1] nota; ideoque brevius a se dici, quamquam sit
fusus locus, tracteturque a philosophis latius [2]. Nos in-
stitutionem [3] professi, non solum scientibus ista [4], sed
etiam discentibus tradimus; ideoque paulo pluribus
6 verbis debet haberi [5] venia. Quare notum sit [6] ante om-
nia, quid *conciliando* [7], *docendo, movendo* judici con-
veniat; quid quaque parte orationis petamus : ita neque
vetera, aut translata [8], aut ficta verba in [9] *incipiendo,
narrando, argumentando* tractabimus [10], neque decur-

1. *Hæc ei*. Flor. Goth. (tac. Gesn.) *e hæc*.

2. *Latius*. Camp., *latinis*.

3. *Institutionem*. Turic., *institutione*, cum Voss. 1, 3.

4. *Ista*. Omittit R. 10. R. 7, Jens. dant *ita*. Male. Ed.

5. *Debet haberi*. Guelf., *d. habere*. Goth., *decet haberi*. Vide III, 9, 8; VIII, 3, 11; nec tam male, quam videbatur Gesnero, si *veniam* scribatur. Vide IX, 4, 67. Tac. Ann. XV, 67 : « nosci *decebat* militaris viri sensus incomptos et validos. »

6. *Sit ante*; sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp. cum Alm. Roll. inserunt *nobis*.—Eadem nostri. Ed.

7. *Conciliando*. Vide IV, 3, 9.

8. *Aut translata*. Camp., nec *t.*, cum Bad. Basil. Obr. Male.

9. *In incipiendo*. Guelf. Camp. omittunt præpositionem cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Stoer. acc. Roll. *Imponendo*, Goth. cum Voss. 2. *Verbo*, Flor. a pr. manu.

10. *Tractabimus*. Non est dubitandum, quin *tractare* hic plane dicatur pro *usurpare*, in quo quum hæreret Rollinus, *aptabimus* suasit reponere. Neque erat quod huc traheret Burmannus eum *tractandi* significatum, in quo est religiosa quædam cura et diligentia, anxiumque, ut ipse dicit, examen, et de hoc quidem, vide nos ad IV, 1, 18. Sufficit quod *tractare* est manu apprehendere, qua ratione *arma tractare* dicimus, unde facile elicitur, qua hic opus est, usus frequentis significatio. Hanc ipsam seorsim ex hoc loco recenset Forcellinus in v., usus ille *adhibendi* verbo in declarando, quod recte in hac potestate improbat Ruhnkenius, indicante doctissimo Schæfero ad Dionys. de Compos., p. 41. Quo hinc remittit Burm. VII, 1, 20, *tractare* aliud est. Sed superest aliquid, quod vetet me acquiescere in hoc loco. Quod enim *tractare* vim suam extendere etiam ad sequens *decurrentes circuitus* dicit Burmannus, etsi nemo oblocutus est, quicunque tamen locum diligenter inspexerit, nequaquam probabit. Noluit Quintilianus singula hic verba opponere (quare errarunt, qui pro « *aut* translata » mallent « *nec* t.), » sed integras sententias, velut *neque*... *tractabimus, neque*... *dabimus*, *nec* (malim *neque*)... *siccabimus*. Ita, puto, apparet *decurrentes* quoque illos *circuitus* desiderare suum verbum, nec posse illo *tractandi*, quod *ver-*

rentes[1] contexto nitore circuitus, ubi dividenda[2] erit
causa, et in partes suas digerenda[3], neque humile[4] at-
que quotidianum sermonis genus, et [5]compositione
ipsa dissolutum, epilogis dabimus, nec jocis [6]lacrimas,
ubi opus[7] erit miseratione, siccabimus. Nam ornatus 7
omnis non[8] tam sua, quam rei, cui adhibetur, condi-
tione constat[9]; nec plus refert, quid dicas, quam quo
loco: sed totum[10] hoc, *apte dicere*, non *elocutionis* tan-
tum genere constat, sed est[11] cum *inventione* commune:
nam si tantum habent[12] etiam verba momentum, quanto

bis assignatum erat, defungi. Cujus necessitatis inprimis admonet, quod postremo loco itidem intercurrit *ubi.... erit*, sicut et hic. Quale autem hoc fuerit verbum, equidem non dicam, quum nullum succurrat adeo proprium; aut ductibus congruens, ut assensum imperet. Interim suadebo post *digerenda* inserere *continuabimus*, in cujus clausula reliquis hic comparentibus nimis simili erroris causa facile deprehenditur. Vide XI, 3, 84, ubi habes « *continuos* et d. l. » *Circuitus* quidem pro *periodis* dici nemo non videt, et vide §. 49.

1. *Decurrentes.* Florent. Guelf. Ambr. 2, *decurrentis*, cum Goth. et edd. ante Burm. exc. Camp. Modo §. 4, *agnoscentis* quoque Ambr. 2, et mox *partis*, sed solus. Nostrum et Rollinus reponi jusserat. — Nostri *decurrentis*, exc. Poul. R. 11, qui *decurrentes*. Ed.

2. *Dividenda.* Turic., *dividendo*. Guelferb., *videnda*.

3. *Digerenda.* Turic. Flor., *digendas*. Alter a sec. manu quantum quidem agnosco, *disenda*. Guelf. Camp., *dirigenda*, cum Goth. Voss. 2, Bodl. Andr. et aliquot Burm. Vide X, 4, 1; item Drakenb. ad Liv. VIII, 22, 5. — Nostri habent alii *digerenda*, alii *dirigenda*. Ed.

4. *Neque humile.* Turic., *nege h.* Flor. (a pr. manu) *neget humile*.

5. *Compositione... dissolutum.* Vide lib. X, cap. 4, §. 1.

6. *Lacrimas, ubi.* Aldus, Regio obsecutus, inserit *nec* Badio recte improbatus.

7. *Opus.* Florent. (a pr. manu) *potius*.

8. *Omnis non tam.* Camp. negationem omittit.

9. *Conditione constat.... genere constat.* Vide mihi iisdem vocibus iterandis non parcentem! Vide lib. X, cap. 2, §. 12.

10. *Totum.* Turic. Florent. (hic a pr. manu) *circum*, cum Alm.

11. *Sed est... commune.* Turic., *s. et cum inventione*. Flor., *sed et in inventione*. Ab *Alm*. nonnisi exsulare dicitur vox *commune*. Goth., *s. etiam c. i. c.*, cum Jens. et edd. posterr. ante Ald. An primitus fuit *sed est commune inventioni?*

12. *Habent.* Guelf., *habeat*, cum Voss. 1, 3. *Habeant*, Ambr. 2, cum Ald. — Nostri dant alii *habent*, alii *habeant*. Ed.

res ipsæ[1] majus[2]? quarum quæ esset observatio, suis
8 locis subinde subjecimus[3]. Illud est diligentius[4] docendum[5], eum demum dicere apte, qui, non solum *quid*[6] *expediat*, sed etiam[7] *quid deceat*, inspexerit; nec me fugit plerumque hæc esse conjuncta; nam quod decet[8], fere prodest[9]; neque alio magis animi[10] judicum conciliari, aut, si res in contrarium tulit, alienari solent.
9 Aliquando tamen et hæc dissentiunt: quoties autem pugnabunt, ipsam utilitatem vincet[11] quod decet: nam quis nescit, nihil magis profuturum[12] ad absolutionem

1. *Res ipsæ*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *re in ipsa*. Ambr. 2, *re ipse*. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *re ipsa*. — Nostri omnes *res ipsæ*. Ed.

2. *Majus*. Turic? Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) *magis*, cum Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Ald. Correxit Regius. — Nostri omnes *magis*. Ed.

3. *Subjecimus*. Turic., *subiemus*. Camp., *subjiciemus*. — Sic quoque RR. 8, 11. Reliqui *subjecimus*. Ed.

4. *Diligentius*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *subdiligentis*. Tuber hoc eminens natum suspicor eodem errore, quo istam paulo ante omissionem, §. 6, post *digerenda*.

5. *Docendum*. Camp., *dicendum* (qui et mox omittit *demum*) cum Jens. Tarv. — Nostri omnes *docendum*. Ed.

6. *Quid*. Turicens. Camp., *quod*, cum Gothano. — Nostri Codices, *quid*, excepto. R. 11, qui solus dat *id*. Ed.

7. *Sed etiam... conjuncta; nam*. Turic. Flor. (hic a pr. manu, nec fortasse omnia hæc, sed post *deceat* modo) omittunt. Alm. et ipse ignorat hæc: *inspexerit... conjuncta; nam* (vide X, 7, 26). Inter hæc pro *quid deceat* Goth. (tac. Gesn.) *quid decet*.

8. *Quod decet*. Flor. (a sec. manu) Ambr. 2, Camp., *quod deceat*, cum Alm. (qui et *quid*) Voss. 1, 2, 3, Goth. Jens. Tarv. — Nostri Codices *quod deceat*, excepto R. 12, qui *quod doceat*. Ed.

9. *Quod decet, fere prodest*. « Vide « quæ laudamus ad VIII procem. « 19. » Gesnerus.

10. *Judicum*. Flor. (qui et mox *solet*) Camp., *judicium*, cum Voss. 3, cui Burmannus, ut et aliquot præterea Nostri etiam in Declamm. locis, præsidium frustra quærit ex grammatica, remittens ille ad VV. DD. notas in Declam. CCCX (p. Burmann. 610). Tu vide nos ad II, 16, 4, ubi totum cap. 16 libri sec. de Analogia Vossiani consulendum.

11. *Vincet*. Frustra Francius reponere volebat *vincat*. Neque enim tam suadet Fabius, quam prædicit, quid facturus sit optimus quisque orator, idemque vir. — Nostri Codd. dant *vincet*. Ed.

12. *Profuturum ad absolutionem*. Turic. Flor., *profuturam absol*. Ex Almel. nil nisi *profuturam*. Camp. hoc solum mutat, ut *absolutionem*

Socrati[1] fuisse, quam si esset usus illo[2] judiciali genere defensionis, et oratione summissa conciliasset judicum animos sibi, crimenque ipsum sollicite redarguisset? Verum id eum minime decebat; ideoque sic egit, ut qui pœnam[3] suam honoribus summis esset æstimaturus: maluit enim vir sapientissimus, quod superesset ex vita, sibi perire, quam quod præterisset[4]; et quando ab hominibus sui temporis parum intelligebatur, posterorum[5] se judiciis reservavit, brevi detrimento jam ultimæ[6] senectutis ævum seculorum omnium consecutus. Itaque quamvis Lysias, qui tum[7] in dicendo præstan-

præferat. — *Profuturum ad absolutionem Socrati*. De hac re vulgo nota omnia, et recte lectorem Gesnerus remittit ad Apologiæ Socratis Xenophonteæ principium, ubi in editione Bachio-Zeuniana referuntur veterum loca huc facientia; item consulendi VV. DD. ad Diogenem Laertium II, 40. Quod est mox de *Lysia*, Vide II, 16, 30.

1. *Socrati*. Florent, Guelf. Camp., *Socratis*, cum edd. ante Bad. Nostrum tueri videtur Turic.

2. *Illo*. Turic. Flor., *ille*. Guelf. omittit *usus*.

3. *Pœnam... æstimaturus*. Quum lites, id quod monet Gesnerus, dicantur æstimari quinquaginta v. c. talentis, ingeniose potuit a Fabio dici Socrates *pœnam* (i. e., quod adversarii imperitique cives pœna dignum censerent) *æstimasse summis honoribus*, qui sibi victum in Prytaneo publice præbendum adjudicasset. Idem Gesnerus hoc Nostri loco *pœnæ* vocabulum vindicari censet apud Cic. de Or. I, 54, contra criticorum dubitationes, cui accedit Ernestus.

4. *Maluit... præterisset*. Vix sublimius ullum et gravitatis plenius dictum reperias ex ingeniosis illis et *a periculo petitis* (II, 11, 3), quæ vocantur ὀξύμωρα. Doleas, quod suam quodammodo vim infringit, sibique ipse officit Noster mox eadem iterando. Neque enim *brevi detrimento... ultimæ senectutis ævum seculorum omnium consecutus* Socrates (quamquam et hæc per se egregie dicuntur) quidquam aliud est, quam hoc ipsum, quod nunc laudamus. Et *secula* illa mox quoque recurrunt §. 13. Præstabat prius solum ponere, quod haud dubie melius est altero.

5. *Posterorum*. Turic. Flor. Guelf. Camp., *posteriorum*, cum Voss. 3. — Sic quoque nostri, exc. Vall. lib. RR. 8, 9, 13, qui *posterorum*. Ed.

6. *Jam ultimæ*. Nisi abesse prius, transponi tamen velim.

7. *Qui tum*. Inserunt *unus* marg. Basil. et ed. Gryph. (1536) quod collaudat Burm. Sed auctoritate caret. — Nostri *qui tum*, exc. R. 3 a sec. manu dante *qui tamen*, et R. 10 *qui vim*. Ed.

tissimus habebatur, defensionem illi scriptam obtulisset[1], uti ea noluit[2], quum bonam[3] quidem, sed parum sibi convenientem, judicasset. Quo vel solo patet, non persuadendi[4], sed bene dicendi finem in oratore servandum[5], quum interim[6] persuadere deforme sit: non fuit hoc utile absolutioni[7]; sed, quod est majus,
12 homini[8] fuit. Et nos[9] secundum communem potius loquendi consuetudinem, quam ipsam veritatis regulam, divisione hac utimur, ut ab eo, quod deceat, utilitatem separemus: nisi forte prior ille Africanus[10], qui patria cedere, quam[11] cum tribuno plebis humillimo contendere de innocentia[12] sua maluit, inutiliter sibi

1. *Obtulisset.* Sic Turic. Florent. (hic per *p*) Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui *attulisset.* — Sic solus Poul. Cæteri *obtulisset.* Ed.

2. *Uti ea noluit.* Socrates enim Lysiæ sic respondit: « Quemadmodum, si calceos sicyonios mihi « afferres, quia muliebres essent, « illis non uterer; sic oratione tua « non utar, quia parum decora mihi « foret. » Turn.

3. *Quum bonam.* Flor. Camp. inserunt *eam* cum Ald. Dicitur *ea* inserere Alm. (Vide §. 8.)

4. *Persuadendi.* Turic., *persuadendum.*

5. *Non persuadendi... in oratore servandum.* Conferendam esse Nostri disputationem lib. II, cap. 15, certatim monent VV. DD. Vix tamen hic acquiesco in *oratore*, pro quo reponendum mihi videtur *oratione*, frequentissima confusione. Vide inter plurima IX, 4, 101. Saltem *oratio* magis quam *orator* accedit ad illud *rhetorices* vocabulum, quo proprie indigebat locus noster.

6. *Interim.* Camp., *interdum.*

7. *Absolutioni.* Flor., *absolutione.*

8. *Non... absolutioni; sed... homini.* In *homine*, vide VI, 3, 34.

9. *Et nos.* Guelf., *Etiam n.*, cum Jens. et edd. posterr. ante Ald. (qui omittit particulam). Non displicet. — Nostri *Et nos*, exc. R. 10, qui *Etiam nos.* Ed.

10. *Africanus, qui patria.* « Enar« rat Liv. XXXVIII, 51 sq. » Gesnerus. Adde et cap. 56; item Gell. IV, 18; Appian. Syriac. cap. 40, p. (Schweigh.) 597 sq. — Scipio Africanus (narrante Turn.) a Petilio Aleo tribuno plebis, vel, ut alii dicunt, a Nævio in jus est vocatus, atque accusatus, quod pecunia victo Antiocho parta populum romanum fraudasset: quamobrem Linternum secessit, ubi periit. Ed.

11. *Quam.* Turic. omittit. Goth. pro *quam cum* dat *quantum.*

12. *De innocentia.* Gothan. Jens. (tacente Gesnero) Ambr. 2, Guelf. Tarv. omittunt *de* cum Voss. 1, 2, 3. — Sic quoque plerique Codices nostri. Ed.

videtur consuluisse; aut P. Rutilius[1], vel[2] quum illo pæne Socratico genere defensionis est usus, vel quum, revocante eum P. Sulla[3], manere in exsilio maluit, quid sibi[4] maxime conduceret, nesciebat. Hi vero 13
parva illa, quæ abjectissimus quisque animus utilia credit, si cum virtute conferantur, despicienda judicaverunt; ideoque perpetua seculorum admiratione celebrantur: neque nos simus[5] tam humiles, ut quæ laudamus, inutilia credamus: sed hoc[6] qualecunque 14
discrimen raro admodum evenit[7]: cæterum[8] idem fere, ut dixi[9], in omni genere causarum et proderit, et decebit: est autem[10], quod omnes et semper et [11]ubi-

1. *Rutilius*. Vide V, 2, 4. Repulsæ hujus, quam ab eo Sulla tulit, gloriam celebrant et Seneca, aliquot ibi positis locis, et Ovidius ex Ponto I, 3, 63—66. — Præterea de hoc P. Rutilio Almelov. ablegat ad Cicer. de Orat. I, 53; Valer. Max. VI, 4. Ed.

2. *Rutilius, vel*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm.

3. *Sulla*. Libri quidem mei et hic *Sylla*, nec quidquam contra eos annotatur e Turic. Flor. Ambr. 2, ut nec ullo præterea, ubi hoc nomen legitur, loco, vel ex his, vel ex Ambr. 1. Sed vicissim quoque silent conferentes ad XI, 1, 85, ubi repente Burmann. et cum eo Gesn. *Sulla*, præter, I, 4, 25; nam et ibi *Sullæ* Burmann. Gesn. Sed Flor. Ambr. 1, *Syllæ*. Turic. siletur. Veterem formam fuisse per *u*, argumento sunt ista *sullaturit* VIII, 3, 32; VIII, 6, 32, ubi nulla de *u* in vett. dubitatio; vide nos ad lib. V, cap. 10, §. 30.

4. *Quid sibi*. Turic. Flor. Guelf. Camp., *quod sibi*, cum Goth. Jens. Tarv. Modo *revocantem*, Florent.

5. *Simus*. Florent. Camp., *sumus*, cum Alm. Nostrum Turicens. (vide §. 11), quod præstat.

6. *Hoc*. Ambr. 2, Guelf. omittunt cum Goth. Voss. 2, 3, Ald.

7. *Evenit*. Ambr. 2, Camp., *eveniet*, cum Goth. Voss. 3 (an 2?), Ald. *Eveniret*, Guelf. cum Voss. 2 (an 3?). — Nostri *eveniet*, exc. R. 10, qui *eveniret*. Ed.

8. *Cæterum*. Florent. Ambr. 2, Guelf. omittunt cum Goth. Voss. 1. Mox Turicens. *id est* pro *idem*. — Tò *cæterum* omittunt quoque nostri, exc. Vall. lib. a sec. manu recenti, R. 7. Ed.

9. *Ut dixi*. §. 8.

10. *Est autem... honeste*. Recte Gesnerus confert §. 42. Mox post *contraque* an forte excidit *quod?*

11. *Ubique deceat, facere*; sic Turicens. Omittit Flor. *facere*; sed a sec. manu eo loco reponit *persuadere*. Ambr. 2, Guelferb. Camp., *u. persuadere*, cum Voss. 3, et edd. (de Jens. err. Gesn.) ante Gryph. exc. Bad. pr. qui nostrum, nisi

14.

que deceat, *facere ac dicere honeste*[1]; contraque neminem unquam[2] ullo in loco, *turpiter*. Minora vero, quæque[3] sunt ex[4] mediis, [5] plerumque [6] sunt talia[7], ut aliis sint contemnenda[8], aliis non sint, aut *pro persona, tempore, loco, causa* magis ac minus vel excusata[9] debeant videri, vel reprehendenda. Quum dicamus autem de rebus aut alienis, aut nostris, dividenda ratio est eorum, dum sciamus pleraque neutro loco[10] convenire: inprimis igitur omnis sui vitiosa[11] jactatio est,

quod *decet*. Ex Alm. refertur *deceat* trajectum esse post *honeste*. (Vide §. 13.) Goth., *u. suadere*, eum Voss. 1, et rrliquis edd.

1. *Honeste; contraque*. Camp. Ald. Bad. sec. Basil. inserunt *honesteque deceat facere* (præter primum, ultimo loco ponentes *deceat*) cum aliquot apud Burm. Mox edd. ante Gesn. hæc tantum inserunt, *facere deceat*, quæ nullus agnoscit Codex.

2. *Unquam ullo;* sie Turie. Flor. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Stoer. aec. Roll. Reliqui transponunt. Mox *in* omittunt Flor. (a pr. manu) Camp. eum Voss. 1.

3. *Quæque*. Camp., *que*, quod volebat Regius. — Sic quoque RR. 9. 12. Reliqui *quæque*. Ed.

4. *Ex mediis*. Ita *medias artes* dixit II, 20, 1: « Quæ neque laudari per se, neque vituperari possent. »

5. *Plerumque*. Florent. (a sec. manu) Ambr. 2, Guelferb., *plura*, cum Gothan. Voss. 2, Vall. Bern. Jens. et edd. posterr. aute Gibson. exc. Ald. Basil. Gryph. — Nostri omnes *plura*. Ed.

6. *Sunt*. Omittunt RR. 3, 5, 10. Cæteri servant. Ed.

7. *Talia*, ut. Turic., *alii aut*.

8. *Contemnenda;* sie (nisi quod per *p* post *m*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) eum Alm. Reliqui *concedenda*. — Sic quoque nostri Codd. Ed. — *Contemnenda*. Vide lib. V, cap. 13, §. 22.

9. *Excusata;* sic Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 1, 2, 3, Goth. Colb. Bern. et edd. ante Stoer. Reliqui *excusanda*. Mox Camp., *debent*. Sed Bern. pro *m*. ac *m*. *vel* e. modo *m*. *vel* *m*. e. — Nostri *excusata*, exc. Poul. a sec. manu, qui *excusanda*. Ed. — *Excusata*. Magis pro nomine hoc accipiendum quam pro participio.

10. *Loco*. Attende hoc fere dici hic pro *persona*. Qui enim *sua* tractat alio est *loco* quam qui *aliena*. Agitur hoc præcepto de eo quod in orando aut ut litigatores dicimus, aut ut advocati. Vide IV, 1, 45, 46; VI, 2, 36; item hic §§. 38, 55, 59, 84. Hoc si animadvertisset Gedoynus, non erat, quod hæreret in verbis hisce. Sunt autem multa (h. e. *pleraque*) neque ab litigatore proferenda, neque ab advocato.

11. *Vitiosa jactatio*. « Cic. Divin. in Cæc. 11: *Quum omnis arrogantia odiosa est, tum illa ingenii*

eloquentiæ tamen[1] in oratore præcipue; affertque au-
dientibus non fastidium modo, sed plerumque etiam
odium. Habet enim mens nostra natura sublime quid- 16
dam et erectum[2], et impatiens superioris; ideoque
abjectos, aut summittentes se, libenter allevamus, quia
hoc facere tamquam majores videmur, et, quoties dis-
cessit æmulatio, succedit humanitas: at qui se supra
modum extollit, premere ac despicere creditur, nec
tam se majorem, quam minores cæteros facere. Inde 17
invident humiliores[3] (nam hoc vitium est eorum, qui

« *atque eloquentiæ multo molestis-* « *sima*. Id Orat. 42: *Eloquentiam* « *illi ipsi qui consecuti sunt, tamen* « *ea se valere dissimulant*, etc. Plura « enim sunt ibi patre eloquentiæ « dignissima. » Gesnerus.

1. *Tamen in oratore... audientibus non fastidium*. Turic. Florent. (etsi hic *mentionibus*, nec apparet, an det *non*; sed omnia vulgata habet a sec. manu) *t. entionibus non f.*, cum Almelov. Modo *eloquentiæ* omittit Camp. Diffidendum sane est supplementis iis, quæ recentiores præstant Codd.; et illud « *in oratore* « *præcipue* » supervacuum potest videri, quippe cujus vis ipsa lateat in *eloquentiæ* vocabulo. Deinde, nisi forte superstitiosa veterum libb. reverentia labor, *affert* non esse illud, quod requirebatur, verbum dixerim, sed magnopere languere. *Movet* exspectabas, velut est II, 4, 29; quamquam non nego similem fere usum verbi XI, 3, 5. Neque tamen, si maxime hæc recte a me sentiuntur, expedio et eruo loci constitutionem, quæ vetustissimorum Codd. vestigia referat; quid in istis *tionibus* (en enim est a *tamen*) lateat nequaquam comminiscens. Cave *tironibus* inde exsculpas, quorum nulla hic ratio. Illud satis intelligere videor, *sui* esse delendum, quippe natum ex male geminatis vicinis inter se litteris. *Eloquentiæ* enim genitivus non recte procedit, quum jam alter auditus est *sui*, nec locus convenit voci diremptæ ab eo unde pendet *jactatio*. Alia res est §. 50. Totum hunc sensum, *vitiosa... humanitas*, exhibet Florilegium Santenianum. In quo quidem omittuntur, sed consulto, *eloquentiæ...præcipue*, et pro *abj. aut* est *a. et*, et in fine *humilitas* (monachum decente vitio) scribitur (vide IX, 4, 88). Cætera congruunt receptæ. Sententiæ causa Almelov. comparat I, 6, 4n, ubi tamen longe minus *odiosum* quam hic *odium*. Etiam IV, 1, 9, habes *jactationem eloquentiæ*.

2. *Erectum*. Turic. Flor. (hic a prima manu) Camp., *rectum*, cum Alm. Vide XI, 3, 72.

3. *Invident humiliores... rident superiores, improbant boni*. Hæc, quam Capper. signavit, parenthesi apparet continuari ista, *invident... rident... improbant*; salva et eleganti structura. Vulgo, quæ et mea

nec cedere volunt, nec possunt contendere), rident superiores, improbant boni[1]: plerumque vero deprehendas arrogantium falsam[2] de se[3] opinionem; sed in veris[4] quoque sufficit conscientia. Reprehensus[5] est in hac parte non mediocriter Cicero, quamquam is quidem rerum a se gestarum major quam[6] eloquentiæ fuit in

primum erat ratio, *vitium* refertur ad id quod proprie hic tractatur, *jactationis vitium*, sicut aliquoties, quorum maxime illud sit, quod reprehendat, solet subjicere Noster, velut X, 2, 16. Sed primum vix potest demonstrari eos *qui se supra modum attollant* omnes esse tales, ut *nec cedere velint*, *nec possint contendere*, deinde nonnisi trajiciendo vocabula plura talis contingit interpretatio; et suasit ejusmodi quid Burmannus, duriore sane, nec facile probanda medicina. Sine *nam* tamen procedere nequaquam potest interjecta hæc sententia. Cum illo, ut carere poteramus hoc additamento, ita sua se illud tuetur elegantia et proprietate. — *Nam hoc vitium*; sic Flor. (a sec. manu) CAMP. Ald. Basil. Gryph. cum Vascos. Steph. Roll. Capper. Sed Turic. Flor., *nam hoc officium*. Officiunt sibi invicem *nam* et *h* (vide IX, 4, 1 (o), et *officium* facile oriebatur ex *hoc vitium*. Illud ex Almel. quoque refertur; *nam* non item (vide §. 14). — Nostri *hoc vitium*, omisso *nam*. ED.

1. *Boni;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, CAMP. cum Goth. Voss. 2, Vall. Alm. Locat. Venet. Rusc. Obr. Roll. Capper. Gesn. Bip. Sed Guelf., *bonis*, cum Jens. Tarv. Reliqui *bonos*. Nostrum valebat et Regius.

2. *Falsam;* sic Flor. CAMP. cum Bodl. Andr. Ald. Vidov. *Falsum*, Turic. Reliqui *fallacem*. — Nostri Codd., *fallacem*. ED.

3. *De se*. Ambr. 2, Guelf. omittunt cum Gothan. Voss. 1, 2, 3. — Omittunt quoque nostri, exc. RR. 7, 11. ED.

4. *In veris;* sic Turic. Florent. Ambr. 2, Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 2, cum edd. ante Gryph. acc. Obr. Gesn. Bip. *In his veris*, Voss. 1, 3. Reliqui *in his veri*. — Nostri Codd., *in veris*. ED. — *In veris quoque*. Intellige « in veris *rebus*, » vel, quod commendat Gesnerus, « *eloquentiæ bonis*. »

5. *Reprehensus... Cicero*. Testem hujusmodi de Cicer. judicii Pseudo-Turnebus demonstrat Plutarchum in comparatione Demosthenis et Tullii. Is quidem contra quam Noster, τελευτῶν δὲ, ait, οὐ τὰ ἔργα καὶ τὰς πράξεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους ἐπαινεῖ τοὺς εἰρημένους ὑπ' αὐτοῦ καὶ γεγραμμένους, ὥσπερ Ἰσοκράτει καὶ Ἀναξιμένει τοῖς σοφισταῖς διαμειρακιευόμενος, οὐ τὸν Ῥωμαίων δῆμον ἄγειν ἀξιῶν καὶ ὀρθοῦν. Vocem *utique*, quæ mox legitur, astringes ad *in orationibus*, ut, etiamsi forte in alio scribendi genere vel eloquentiam jactaverit Cicero, in orationibus saltem nihil ejusmodi fecerit. Est igitur *utique* pro *duntaxat*: vide mox §. 21.

6. *Major quam*. Ambr. 2 omittit, relicta lacuna.

orationibus utique jactator: et plerumque [1] illud quo- 18
que non sine aliqua ratione fecit [2]; aut enim tuebatur
eos, quibus erat adjutoribus [3] usus in opprimenda con-
juratione, aut respondebat [4] invidiæ; cui tamen non
fuit par, servatæ patriæ pœnam passus exsilium; ut
illorum, quæ egerat in consulatu [5], frequens comme-
moratio possit videri non gloriæ magis, quam defen-
sioni, data. Eloquentiam quidem quum plenissimam 19
diversæ [6] partis advocatis concederet [7], sibi nunquam
in agendo immodice arrogavit [8]: illius [9] sunt [10] enim,

1. *Et plerumque;* sic Turic. Flor. Goth. (tac. Gesn.) CAMP. *Ac pler.*, Guelf. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Stoer. Reliqui *at p.* Ambr. 2 omittit hæc omnia, *utiqua... quoque*, cum lacuna item. — Eadem nostri. Ed.

2. *Fecit.* Turic. Flor., *facit*, cum Alm. Voss. 2, Goth. Jens. et edd. posterr. aute Ald. acc. Bad. pr. ut et infra §. 43. Turicens.; *fecit.* Hic Voss. 3 vehementer turbare et mutilare orationem dicitur.

3. *Adjutoribus usus;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. CAMP. Reliqui *u. a.* Mox *in* omittuot Turicens. Flor. (hic a pr. manu). Hic quoqua Ambr. 2 pro *enim... erat* dat *in* et mox lacuna intercedeute *a. u. i. o.*, iterum post aliquod intervallum *pondebat.* In altera omissione peccare dicuntur idem Voss. 1, 3; sed sine lacunæ mentione, ex quibus refertur *ponebat*, uode aliquid exsculpere conatur Burmannus; frustra ille. Nobis animadvertenda est Ambr. 2, et Vossiaoorum 1, 3 conspiratio. Nihil ejusmodi in Guelf.

4. *Respondebat.* Vide V, 7, 14.

5. *In consulatu.* Ambr. 2, *consula.* Voss. 1, 3, *consulatu.* Guelf. Exc. Santen.; *consul*, cum Goth. Voss. 2. — Nostri quoque *consul*, exc. Poul. a sec. manu, R. 7, qui *in consulatu.* Ed.

6. *Diversæ partis advocatis.* Velut Hortensio Pro Quintio.

7. *Concederet, sibi nunquam.* Turicens. Flor., *concedere s.*, omisso *nunquam*, quod et abest ab Alm.; sed a sec. manu reponit Flor.

8. *Arrogavit.* Turic., *interrogavit.* Flor. (a pr. manu) *inrogavit.* Alm., *inūogavit.*

9. *Illius sunt... comparavi.* Principia sunt vel ex principiis Quintianæ at orationis pro Archia; mutata illa paulum ab iis quæ legimus in nostris edd.

10. *Enim, Si, judices, ingenii mei;* sic Flor. (quamquam non doceor, an *mei* habeat) Ambr. 2 (hic quidem *ingeni*). Sed Turic. ex hisce proscribit *enim* cum Voss. 3, et Guelf., ut opinor, neque enim satis clare notavi. *Illius enim si jud. i. mei*, Bern. Omittunt Goth. Voss. 2 *sunt enim*, et videtur, id quod ex Voss. 2 referunt, etiam Goth. dare *ingenii mei.* CAMP., *sunt si quid est in me ing. jud.* Reliqui *s. enim si quid est in me ing. jud.* Vide

Si, judices, ingenii mei, quod sentio quam sit exiguum: et, *Quo ingenio*[1] *minus possum, subsidium mihi diligentia*[2] *comparavi.* Quin etiam contra Q. Cæcilium de accusatore in Verrem constituendo, quamvis multum esset in hoc quoque momenti, uter ad agendum magis[3] idoneus veniret, dicendi tamen facultatem magis illi detraxit, quam arrogavit sibi: *seque non consecutum*[4], *sed omnia fecisse, ut posset eam consequi,*

20

21 dixit. In epistolis aliquando familiariter apud amicos, nonnunquam in dialogis, aliena[5] tamen[6] persona, verum[7] de eloquentia sua dicit: et aperte tamen gloriari, nescio an sit magis tolerabile vel ipsa vitii[8] hujus simplicitate, quam illa in jactatione[9] perversa, si abundans opibus pauperem se[10], nobilis obscurum, et potens

XI, 3, 97. Duplex *i* genitivi in Cicerone non tulerim, in Quintiliano referente Ciceronem libentissime. —Vide lib. I, cap. 5, §. 23, not. 1, p. 121 seq. hujusce editionis. Ed.

1. *Et, Quo ingenio minus;* sic Turic. Flor. (hic quidem *possum* antevertit vocabulo *minus*) Ald. Consentiunt Ambr. 2, Guelf. Voss. 3, Bern. Jens. et edd. posterr. ante Ald. qui tamen pro *quo* dant *quod;* item Camp. Goth. (err. Gesn.) Voss. 2, Vall., sed *quia* exhibentes pro *quo.* Reliqui *et nam quo m. i.*

2. *Diligentia.* Turic. Camp., *diligentiam.* Ald., *subsidio... diligentiam*, cum Bad. Basil. et edd. Gic.—Nostri *subsidium... diligentia.* Ed.

3. *Magis idoneus.* Flor., *minus idoneus.* — RR. 3, 5, 10, *magis idoneum.* Cæteri *m. idoneus.* Ed.

4. *Non consecutum, sed omnia.* Flor., *n. secus o.;* a sec. manu, *n. c. o.* Mox *ea* pro *eam* idem cum Camp. Sed Ambr. 2, *etiam.*

5. *Aliena.* Ambr. 2, Guelf. omittunt cum Voss. 1, 3, Jens. et posterr. ante Ald. *Sub*, Goth. (tacente Gesnero).

6. *Tamen.* Gothan., *cum*, cum Jens. et edd. posterr. ante Ald.

7. *Verum... gloriari.* Interjecta omittunt Turic. Florent. (hic a pr. manu) cum Alm. Kapp.

8. *Ipsa vitii.* Turic. Flor. (nisi quod ex hoc *cupit*) *ipsa alia cupi*, cum Alm. *Ipsa illa v.*, Camp. cum Ald. Vidov.

9. *Illa in jactatione;* sic Turic. Flor. Reliqui omittunt *in.*—*Illa in jactatione perversa.* Neutro genere accipe *illa perversa*, nec quidquam offendet in loco, quem varie tentarunt VV. DD. quum abesset *in* præpositio. *Simplicitatem* vide ad II, 2, 5, et Juvenal. Sat. II, v. 18: « Horum *simplicitas* miserabilis. »

10. *Se, nobilis.* Turic., *sed n.* Flor., *si n.* Nobiscum faciunt Alm. Vascos. Steph. Capper. Gesn. Bip. Reliqui

infirmum[1], et disertus imperitum plane et infantem vocet[2]: ambitiosum[3] gloriandi genus est, etiam deridere. Ab aliis ergo[4] laudemur: nam ipsos, ut Demos- 22
thenes[5] ait, *erubescere*[6], *etiam quum ab aliis laudabimur*[7], *decet:* neque hoc dico, non aliquando de rebus a se gestis oratori esse dicendum, sicut eidem Demostheni pro Ctesiphonte; quod tamen ita emendavit, ut necessitatem id faciendi ostenderet, invidiamque omnem in eum regereret[8], qui hoc se [9]coegisset.
Et M. Tullius[10] sæpe dicit de oppressa conjuratione 23

et scripti et excusi inserunt *neget*, Camp. *neget si.* — Nostri quoque inserunt *neget*. Ed.

1. *Infirmum, et disertus.* Bad. inserit i. *quam si se d.* cum posterr. ante Capper. Ipse sane Bad. invexit hoc, sed ut remedium, si retineretur *neget*, quod ipsum improbabat; et *sic* suadens, nec recipiens tamen, pro *si* ante *abundans*. Gesnerus, carens ille prima Badii ed., auctorem hunc perversæ quæ obtinebat scripturæ suspicatur; sed recta ante se restituentem Capper. tacet. — Nostri receptam a Spald. lect. habent. Ed.

2. *Vocet.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *vocent*.

3. *Ambitiosum;* sic Turic. Flor. Reliqui *Ambitiosissimum*. — *Ambitiosum*. Plane pro *superbum*. Vide §§. 50, 67; XII, 11, 14, et aliquot Senecæ loca in Epistolis, p. Bip. 407, 408 bis, 410; Martial. IX, 63; item nos ad VI, 4, 6. *Deridetur* auditor, quum quem divitem novit is ei se pauperem venditat, ne sperans quidem ullum mendacii successum.

4. *Ab aliis ergo.* Turic., *alia ab illis*, cum Alm.; sed Flor. (a pr. manu) *alia ab aliis*. (Vide §. 17.) Illud consulto novatum puto, quod in Florilegio est, *ab aliis laudari mereamur*, ut mox *nam nos erub.*

5. *Ut Demosthenes ait.* Pro Corona, p. Rsk. 270: Ποῦ δ' ἀπαιδείας σοι θέμις μνησθῆναι; ὅς τῶν μὲν ὡς ἀληθῶς τετυχηκότων οὐδ' ἂν εἷς εἴποι περὶ αὐτοῦ τοιοῦτον οὐδέν, ἀλλὰ κἂν ἑτέρου λέγοντος ἐρυθριάσειεν. Alter locus ejusdem est orationis in principio. p. ib. 226, 227.

6. *Erubescere, etiam quum.* Turic., c. *id jam et cum*. Flor., c. *etiam et cum*.

7. *Laudabimur.* Guelf., *laudamur*, cum Jens. et posterr. edd. ante Stoer. exc. Ald. — Eadem nostri. Ed.

8. *Regereret.* R. 10, Andr. Jens., *regeret*. Ed.

9. *Hoc se coegisset.* Guelf. Excerpta Santeniana, *hæc s. dicere c.* Obr. nostris subjicit *eloqui*. Burmannus Gronovium appellat ad Liv. IV, 26, 10, ubi etiam copiosior Drakenb. — R. 10, *hæc se coegisset*. Poul a sec. manu *ad hoc se coegisset*. Sane non spernenda lectio. Cæteri receptam. Ed.

10. *Et M. Tullius.* « Eleganter « ipse causam dicit pro Domo,

Catilinæ; sed modo [1] id virtuti senatus, modo providentiæ deorum immortalium assignat; plerumque contra inimicos atque obtrectatores plus vindicat sibi; [2] erant
24 enim tuenda [3], quum objicerentur. In carminibus [4] utinam pepercisset, quæ non desierunt carpere maligni,

Cedant arma togæ, concedat laurea [5] linguæ.... Et,

« cap. 35 : *Quis unquam audivit, « quum ego de me nisi coactus ac « necessario dicerem?* etc. » Gesnerus. Hæc iis quidem, qui cum Marclando faciunt, minus ad rem pertinere videbuntur. Fateor autem scabri aliquid me sentire in Quintiliani oratione. Quid est quod *id* sequitur præcedente *oppressa conjuratione?* Nec pluralem illum facile concoquo, *erant... objicerentur*. An reponemus hæc: «sed» (intellige *eam*, i. e., oppressam conj.) « modo:.. assignat; plerumque... « vindicat... erat... objiceretur. » Ut iterum intelligatur *oppressa conj.*

1. *Sed modo*. Turic. inserit *id*, quod modo ante *faciendi* omittit Flor. a pr. manu. Semel *id* hic ponit CAMP. ante *modo*. —Nostri dant receptam a Spald. lectionem. ED.

2. *Erant... objicerentur*. Turic., *erat... obiceretur*.

3. *Tuenda;* sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, CAMP. Andr. Jens. Ald. *Intuenda;* sic Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, 12, et apud Burm. Bern. ED.

4. *In carminibus*. Aptius videtur strui locus, omissa præpositione, ut *carminibus* fiat dativus; neque enim facile intelligitur, cui tandem rei *parcere* debuerit Cicero, nisi forte *suis laudibus*, sed nemo talia lectori subaudienda reliquerit. Versus illi tot calumniis adversariorum obnoxii præterea leguntur alter apud ipsum Cic. in Pis. c. 30, et Philipp. II, 8; alter apud Juvenalem, X, 122; item Nostrum, IX, 4, 41. Esse depromptos ex carmine heroico *de suo consulatu*, vel *de suis temporibus*, satis apparet. Nec dubito, quin hi tituli sint ejusdem operis, quum Manutius diversa carmina existimet ad Familiar. I, 9, p. Græv. 91. Nihildum condidisse de rebus suis Ciceronem, aperte colligo ex epistola ad Lucceium Famill. V, 12, quæ scripta est coss. Lentolo Marcellino et Marcio Philippo a. U. c. 697. Quod tertium ponit Noster, numeris resolutis, ex eodem opere decerptum facile credo, miror tamen, quare maluerit Qu. destruere metra. Huc quoque aliquid ex illa pro domo oratione confert Gesnerus, nec tamen satis manifesto cum nostris conjunctum, quum ibi, c. 34, Clodius irridere fingatur, quod Cicero soleat dicere se Jovem esse, Minervam autem sororem suam. Qui sint Græci, quorum exempla secutus sit Cicero, non equidem dixerim. Pericles enim ille Olympius et Aspasia Juno (vide II, 16, 19) huc facere non videntur; etiam minus Pisistratus a Minerva reductus. Minervæ propiuum Ciceroni cultum recte demonstrat Gesnerus, de quo vide Cic. de Legg. II, 17; Dion. Cass. XXXVIII, 17.

5. *Laurea linguæ*. Turic. Flor., *laudare*. Ille subjicit *at linuæ*, cri-

O fortunatam natam me consule Romam.

Et, *Jovem illum, a quo in concilium*[1] *deorum advocatur*[2]: et, *Minervam, quæ*[3] *artes eum docuit*: quæ sibi ille, secutus quædam Græcorum exempla, permiserat. Verum eloquentiæ ut indecora jactatio, ita nonnun- 25
quam[4] concedenda fiducia est: nam quis reprehendat[5] hæc? *Quid putem*[6]? *contemptumne me? Non video nec in vita*[7], *nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenii, quid despicere possit Antonius.* Et paulo post apertius: *An decertare mecum* 26
voluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est. Quid enim plenius, quid uberius, quam mihi[8], *et pro me, et contra Antonium dicere?* Arrogantes et illi, qui se 27

ticam annotationem (vide X, 7, 29); hic nostrum a sec. manu. Nostrum præstare illi alteri, *laurea laudi*, quod est in libris Cic. in Pis. ex ipsa dicti ratione nemo negot, astipulante etiam Plutarcho in comparatione Cic. et Dem. 2; sed locus Pisonianus *laudem* retinere pæne cogit. Post nostras voces et omittunt Turic. Flor. Camp. Contra *O* desiderant Ambr. 2, Guelferb. cum Voss. 1, 3.

1. *In concilium*. Præpositionem omittunt Ambr. 2, Guelf. Joann. (tac. Gibs.) cum Voss. 1, 3. — Omittunt quoque plerique nostri. Ed.

2. *Advocatur*. Turic., *advocatus*, cum Alm. Sed Flor., *vocatus* (vide §. 22).

3. *Quæ artes eum docuit*; sic Turic. *Q. a. e. edocuit*, Guelf. *Q. e. a. edocuit*, Ambr. 2, cum Alm. non Flor. *Q. a. e. omnes d.*, Camp. *Q. e. a. edocuit*, Jens. (tac. Gesn.) cum poster. ante Gryph. exc. Ald. qui cum reliquis *q. omnes e. a. edocuit.*

4. *Ita nonnunquam*; sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. *Ita* omittunt Ambr, 2, Guelf. cum Voss. 3. Reliqui *sic nonnunquam*. — Eadem nostri. Ed.

5. *Reprehendat*. Turic., *reprehendetur*. Florent. Camp., *reprehendet*. Alm., *reprehendatur* (vide 24). — Nostri Codd., *reprehendat*. Ed.

6. *Quid putem?* Philipp. II, 1. Similem Antonii, sed patrui, superbiam ipse Cicero expertus erat IX, 3, 94. Quod in altero, qui hic sequitur, loco non tam eloquentiam laudari monet Gesn., quam ubertatem materiæ, recte id quidem animadvertitur, sed inest tamen etiam facundiæ suæ conscientia, quam commodissime dissimulata.

7. *Nec in vita, nec in gratia.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp. bis omittunt *in*, Alm. ante *gratia.*

8. *Mihi, et pro*; sic Turic. Flor. Camp. cum Ald. et libris Cic. quamquam nostri mox omittunt *et*, male. Reliqui hic ignorant *et*. Pro *uberius*

judicasse de causa, nec aliter affuturos[1] fuisse proponunt[2]: nam et inviti[3] judices audiunt [4]præsumentem partes suas; nec hoc[5] oratori contingere inter adversarios, quod Pythagoræ inter discipulos[6], potest, *Ipse dixit*: sed istud magis minusve vitiosum[7] est pro per-
28 sonis dicentium: defenditur enim aliquatenus *ætate, dignitate, auctoritate*; quæ tamen[8] vix in ullo tanta fuerint[9], ut[10] non hoc affirmationis genus temperandum sit aliqua moderatione, sicut omnia, in quibus patronus argumentum ex se ipso petet[11]: fuisset tumidius, si accipiendum[12] criminis loco negasset[13] Cicero, equitis[14] romani esse filium, se defendente? At ille fecit

Flor. *verius*, cum Alm. (ut et mox 32, *veriora* Tur. Flor.); sed ex hoc ante insertom *alia* affertur.

1. *Affuturos*. Obr. *eam tuituros*, mira audacia..

2. *Proponuut*. Nove dictum videtur. Accedit XII, 1, 13; sed ipsom mollius nostro. Apparet ibi maxime usum hunc verbi esse rhetoribus peculiarem, qualem vidimus lib. IV, c. 4. In ipsa igitur causæ *propositione* hoc prædicunt judicibus arrogantes illi, se sui litigatoris justam agnosse vel petitionem, vel defensiooem; oi fecissent, ne acturos quidem fuisse; uunc illico probaturos talem.

3. *Inviti judices*. Turic., inutium *d*. Flor. nostrum, sed a sec. manu in loco raso.

4. *Præsumentem* Vide X, 5, 4; iteio III, 6, 35.

5. *Nec hoc*. Turic. Flor. Guelf., *ne hoc*. — Sic quoque Avic. Poul, RR. 3, 7; Cæteri *nec hoc*, exc. R. 13, qui nec *id*, et R. 8, qui *nec*, omisso *hoc*, vel *id*. Ed.

6. *Discipulos, potest;* sic Turic. Flor. cum Alm. Reliqui inserunt *contigit*. Camp. etiam *philosophos* dat pro *discipulos*. — Nostri quoque inserunt *contigit*, exc. R. 13. Ed.

7. *Minusve vitiosum*. Flor. (a pr. manu) *in usu vitiorum*.

8. *Quæ tamen*. Turic., *quantum*, cum Alm. (vide 25). Sed Florent., *quæ tanta*.

9. *Fuerint*. Turic. Flor., *fuerunt*. Camp., *fuerit*.

10. *Ut*. Ouittuot Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, 12. Ed.

11. *Petet: fuisset;* sic Turic. Flor. (hic a pr. manu). Rell. inserunt *quod*.

12. *Si accipiendum criminis;* sic Turic. Flor. (hic a pr. manu); pro *acc.* Alm. *dec.* Reliqui interjectum omittunt. Camp. *nisi* pro *si*, cum Goth. et sec. mano Vall.

13. *Loco negasset;* sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) Ambr. 2, Guelf. cum Gothao. Jens. et edd. posterr. ante Basil. Reliqui inserunt *esse*, quorom reccoseri et Camp. miror; sed me dormitasse suspicor. — Tò *esse* omittunt nostri. Ed.

14. *Equitis... filium*. Cicero (ut

hoc etiam favorabile, conjungendo cum judicibus dignitatem suam: *Equitis*[1] *autem romani esse filium, criminis loco poni ab accusatoribus, neque vobis*[2] *judicantibus oportuit, neque defendentibus nobis.* Impu- 29
dens, tumultuosa, iracunda actio, omnibus indecora; sed ut quisque ætate, dignitate[3], usu præcedit, magis in ea reprehendendus[4]; videas[5] autem rixatores quosdam neque judicum reverentia, neque agendi [6]more ac modo, contineri[7]; quo ab ipso mentis habitu manifestum sit, tam in suscipiendis, quam in agendis causis nihil pensi habere. Profert enim mores plerumque 30
oratio, et animi secreta detegit; nec sine causa [8] Græci prodiderunt, *Ut vivat*[9], *quemque etiam dicere.* Humi-

scribit Eutropius) natus est Arpini, matre Helvia, et patre equite, ex regio Voscorum genere oriundo: unde patet, quam false luserit unus e comicis nostris (*Andrieux*), quum diceret: « *Cicéron n'était pas gen-* « *tilhomme.* » Ed.

1. *Equitis autem romani.* Cic. Pro Cœlio, cap. 2. — *Autem romani.* Transponunt Turic. Flor. Guelf. — Eadem nostri: τὸ *autem* omittit solus Poul. Ed.

2. *Vobis judicantibus*; sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Bodl. Andr. Ald. Reliqui *his j.*, cum libris Cic. — Eadem nostri. Ed.

3. *Dignitate, usu.* Turic., *dignitatem suam u.*, cum Alm. (vide 28). Nil nisi *suam* inserit Flor.

4. *Reprehendendus.* Flor., *reprehendens*, cum Ambr. a (nisi quod *reprendens*), Gothan. *Reprehendes*, Guelf. cum Jens. et edd. posterr. ante Ald. — Avic. Poul., *reprehendendus.* RR. 7, 11, *reprehendas.* Reliqui *reprehendes.* Ed.

5. *Videas... rixatores.* Aliquid simile horum, vide lib. VI, cap. 4.

6. *More* oc. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. Recte tenet Burm. Præcipue enim necessarium *more*, quod alterum magis secum trahit, quam ut possit illud sine hoc ferri. Camp. nostra verba posteriore loco ponit, et modo *judiciorum* pro *judicum*.

7. *Contineri; quo ab ipso*; sic Turic. Camp. cum Alm. *C. quo ipso*, Ambr. 2, Guelf. cum Bern. *Et quo ab ipso*, Flor. *Quos ipso*, Andr. Ald. Gibs. Reliqui *ex quo ipso*.

8. *Græci prodiderunt.* Soloni tribuitur sententia τὸν λόγον εἴδωλον εἶναι τῶν ἔργων, vel, οἷος ὁ τρόπος, τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸν λόγον. Vide, qui hæc indicant et aliter quoque ab aliis eumdem sensum enunciatum afferunt, Erasmum in Adagg. I, 6, 50; Menag. ad Laert. I, 58; Davis. ad Cic. Tusc. V, 16.

9. *Vivat.* Turic., *jubant.* Flor. (a pr. manu) *jubeat.* Guelf. Camp., *ju-*

liora illa vitia: summissa adulatio, affectata scurrilitas, in rebus ac verbis[1] parum modestis ac pudicis[2] vilis pudor[3], in omni negotio neglecta auctoritas; quæ fere accidunt iis, qui nimium aut blandi esse, aut ridiculi
31 volunt. Ipsum etiam eloquentiæ genus alios aliud decet: nam neque tam plenum, et erectum, et audax, et præcultum[4] senibus convenerit[5], quam pressum, et mite, et limatum, et quale intelligi vult[6] Cicero, quum dicit, orationem suam cœpisse[7] *canescere;* sicut vestibus quoque non purpura coccoque[8] fulgentibus illa ætas satis
32 apta sit. In juvenibus etiam uberiora paulo, et pæne periclitantia[9] feruntur; at in iisdem siccum, et sollicitum, et contractum dicendi propositum[10], plerumque affectatione ipsa severitatis invisum est; quando[11] etiam

vat, cum Goth. Jens. Tarv. *Etiam* abest a Turic. Flor. (a pr. manu) CAMP. Pro eo *et* Guelf.

1. *Ac verbis.* Ambr. 2, Guelferb. omittunt.

2. *Vilis.* Turic., *verbis*, cum Alm., nisi quod hic per compendium.

3. *Vilis pudor.* Attende nomen adjectivum potestate participii usurpatum.

4. *Præcultum.* Goth., *petulcum.* Nonnisi casum interpretor. *Percultum*, Obr. male. Non inauditum est vocabulum nostrum. — Solus R. 13, *percultum.* RR. 9, 10, *petulcum.* Reliqui *præcultum.* Eo.

5. *Convenerit.* Turic., *conveniret*, cum Alm. Sed Flor. *convenit* (vide 29). CAMP., *conveniet.* — Nostri *convenerit.* Eu.

6. *Vult... canescere.* Turic. Flor. (hic a prima manu) omittunt cum Almelov. Modo iidem *quali.* Guelferbytanus autem ante *eam* vocem omittit *et.*

7. *Cœpisse canescere.* Vide Cicer. Brut. cap. 2.

8. *Coccoque.* Goth. Jens., *crocoque*, cum Tarv. Loc. Ven. Rusc. « Non ausim damnare antiquam « lectionem *crocoque.* Phrygibus « objicitur Æneid. IX, 614: *Picta « croco et fulgenti murice vestis.* » Gesnerus. Plurimi vetustissimique coccum tuentur, et est usitata conjunctio illa mentionis *purpuræ coccique.*

9. *Pæne periclitantia.* Vide X, 1, 121. Apparet *periclitantia* ipsa vitiosa judicari, ut quæ in nugas illas magnificas jam abierit; quare ea, quæ juventuti possunt concedi et gloriæ duci, dicuntur *pæne periclitari.*

10. *Propositum, plerumque.* Turic. omittit; sed Flor. prima modo (a pr. manu) cum Alm.; *affectione* uterque. — *Propositum.* Vide IX, 4, 19.

11. *Quando etiam morum.* Con-

morum senilis auctoritas[1] immatura[2] adolescentibus
creditur: simpliciora[3] militares decent: philosophiam 33
ex professo, ut quidam faciunt, ostentantibus, parum decori sunt plerique orationis ornatus, maximeque ex affectibus, quos illi vitia dicunt[4]; verba quoque exquisitiora, et compositio numerosa tali proposito diversa;
non enim sola[5] illa lætiora, qualia a Cicerone dicun- 34
tur, *Saxa*[6] *atque solitudines voci*[7] *respondent*; sed etiam illa, quamquam plena sanguinis, *Vos enim jam, Albani tumuli atque luci, vos, inquam, imploro atque*

junctionis eadem vis est quæ alterius *quoniam*, et græce ἐπεὶ (non γάρ), in quibus significatur ejus quod argumenti loco tangitur inter omnes pervulgata notitia. Commonefacit quasi illud *quando* lectorem rationis ejus, quam alibi sæpe jam expertus sit. Nam si, id quod vulgo sentitur, ne mores quidem severissimi placent in adolescentibus, velut intempestivi neque huic ætati debiti, quando minus orationis feretur gravitas ea, quæ aut ingenio carentem arguat, aut fraudis faciat suspicionem.

1. *Auctoritas.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *auctor*, cum Alm.

2. *Immatura adolescentibus;* sic Turic. Florent. Camp. Reliqui inserunt *in*.

3. *Simpliciora militares.* Apparet singulis et ætatibus et conditionibus sua dicendi genera accommodari, qua in re milites tam brevi mentione dimitti doleo et miror; sed festinat Noster ad illam satis sibi invisam philosophorum nationem. Vide X, 1, 35; et mox §. 34, *barbam atque tristitiam*. *Simpliciora* hic accipio non quidem de animo, ut modo §. 21; sed de artificii rhetorici masculo quodam neglectu, et est proba, in summa brevitate, præceptio. Vide §. 45.

4. *Dicunt.* Camp., *debent.* — *Illi vitia dicunt.* Reponendum censeo *ducunt*. Vide lib. VI, c. 1, §. 7, ad sententiam.

5. *Sola;* sic Turic. Flor. Goth. (tac. Gesn. sed posteriorum uterque a pr. manu) Goelf. Camp. Reliqui *solum*..

6. *Saxa... Albani.* Cic. pro Arch. 8; pro Mil. 31. Altera hæc est Miloniana «*quamquam* plena sanguinis» dicuntur a Nostro propterea, quod sunt severa et pæne sicca, si cum *lætioribus* illis conferantur. Gedoynus quidem *plena sanguinis* opposita accepit *lætioribus*, tamquam magis virum decentia, ut *quamquam* spectaret ad *non conveniat* et mirum videretur, si Ciceroniana hæc, quamquam mascula et robusta, tamen spernerentur a philosophorum simulata tristitia. Quam interpretationem a vocabulo ipso *sanguinis* ferri non credo, structura sane vocis *quamquam* aliquatenus commodatam.

7. *Voci.* Vallæ liber RR. β, 9: *voce*. Ed.

testor, vosque, Albanorum obrutæ[1] *aræ, sacrorum populi romani sociæ et æquales*, non conveniant barbæ illi atque tristitiæ. At vir civilis, vereque sapiens, qui
35 se non otiosis disputationibus, sed administrationi reipublicæ dediderit[2], a qua longissime isti, qui philosophi vocantur, recesserunt, omnia[3], quæ ad efficiendum oratione, quod proposuerit[4], valent, libenter adhibebit; quum prius, quod honestum[5] sit, efficere in animo suo constituerit.
36 Est quod principes[6] deceat, aliis non concesseris[7]: imperatorum ac triumphalium[8] separata est aliqua ex parte ratio eloquentiæ, sicut[9] Pompeius, abunde disertus rerum suarum narrator; et hic, qui bello civili[10] se interfecit, Cato eloquens senator fuit.

1. *Obrutæ*. Ambr. 2, *obtrutæ*. Camp., o *Brute*.

2. *Dediderit*. Ambr. 2, Guelf., *dederit*, cum Goth. Stoer. Chouet. Leid. — Nostri *dederit*, exc. R. 7, qui solus *dediderit*. Ed.

3. *Omnia, quæ ad efficiendum*. Turic., *omnique deficiendum est*. Flor. (a pr. manu), *omnino id eficiendum est*.

4. *Proposuerit*. Turic., *propositione*, cum Alm. non Flor. (vide 31). *Proposuerint*, Ambr. 2 (sed hic et modo *quæ*), Guelf. Camp. et edd. ante Bad. — RR. 5, 10, *proposuerunt*. Reliqui dant alii *proposuerint*, alii *proposuerit*. Ed.

5. *Quod honestum*. Turic. Ambr. 2, Camp., *quid h.*, cum Goth. Voss. 1, Jens. Tarvis. *Libenter* modo ab Obr. an consulto omissum sit, non dixerim.

6. *Principes*. RR. 7, 12, Jens., *princeps*. Ed.

7. *Concesseris*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp., *cesseris*. Primæ syllabæ offecit quod præcedit *non*.

8. *Triumphalium*. Jens. et apud Burm. Locat., *triumphantium*. Ed.

9. *Pompeius abunde disertus*. Inest extenuatio quædam in ipso illo *abunde*. Neque enim magna eloquentia exspectatur ab ejus fortunæ hominibus. Vide Cic. de Lege Man. c. 14: « (Pompeius) quantum « dicendi gravitate et copia valeat, « in quo ipso inest quædam digni- « tas *imperatoria*, vos... sæpe co- « gnostis. » Vide et dicta nobis ad III, 8, 50. Laudes illas facundiæ Pompeianæ, Cic., pro Balbo, c. 1, habere magis honoris testificationem quam veritatis religionem, unusquisque intelligit. Vide et Cic. ad Att. VII, 17, qui miratur epistolas suas aliis scribendas mandantem Pompeium. De Catone Uticensi, vide Cic., Brut. c. 31, multum ejus eloquio tribuentem.

10. *Civili se interfecit*. Flor. (a pr. manu) *civilis et interfuit*. Camp. modo *is* dans pro *hic* placet.

Idem dictum sæpe in alio[1] liberum, in alio furiosum, 37
in alio superbum est : verba[2] adversus Agamemnonem a Thersite[3] habita ridentur; da illa[4] Diomedi, aliive cui pari[5], magnum animum ferre præ se videbuntur. *Ego te consulem putem*, inquit[6] L.[7] Crassus Philippo, *quum tu me non putes senatorem?* vox honestissimæ libertatis; non tamen ferres[8] quemcunque dicentem. Negat se magni facere aliquis[9] poetarum, *utrum* 38
Cæsar ater[10], *an albus homo sit*; insania : verte, ut[11] idem Cæsar de illo dixerit, arrogantia est. Major in personis observatio est apud tragicos[12] comicosque : multis[13] enim utuntur, et variis : eadem et eorum, qui[14] orationes aliis

1. *In alio liberum*. Flor. (a pr. manu) i. *a. librorum*. Guelf. Ambr. 2 omittunt cum Voss. 1, 3.

2. *Verba*. Turic., *verbum*.

3. *Verba... a Thersite habita*. Iliad. II, 225-242, 270.

4. *Da illa*. Turicens., *de i.* Flor. Guelferb. CAMP., *at i.*, cum Goth. Voss. 2, Vall. et editt. ante Ald. *Ad i.*, Ambr. 2. Correxit Regius.

5. *Pari*. Ambr. 2, Guelf. CAMP. (sed in hoc apparet vitii origo *ingenium* dante pro *magnum*) *par*, cum Goth. Voss. 3, Bern. — Nostri *cui par*, exc. Vall. lib., qui solus *cui pari*. ED.

6. *Inquit L.* Turic., *vel*, cum Voss. 3. Omittit CAMP. *L.* Flor. cum Alm. *inquit*. Sed Flor. (a sec. manu) Ambr. 2, Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *inquit* inserunt post *Ego te*, hic omittunt, cum edd. ante Gryph. Nostrum verum esse nequaquam dubito, sive *inquit* solum abiit in *vel*, sive nota prænominis perperam accepta simul oblitterata est. Nam neque carere locum verbo sermonem indicante, neque dirimi illud tam longe a subjecto suo fero. — Nostri Codd. dant *Ego te, inquit, consulem*, etc. ED.

7. *Inquit L. Crassus*. Vide lib. VIII, cap. 3, §. 39.

8. *Ferres*. Goth., *feres*. Suspicatur Gesn. *feras*. Sed ut hoc pro *potes ferre*, ita illud pro *poteras ferre*, quoniam dictum aliquod certum spectatur, semel prolatum. Vide VI, 1, 25. — Nostri *ferres*, exc. Vall. lib. RR. 8, 9, 11, qui *feres*. ED.

9. *Aliquis poetarum*. Vide quanto cum contemptu loquatur; neque enim tum oblitus, hunc fuisse Catullum (carm. 92), putandus est.

10. *Ater... ut idem*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. propter homœoteleuton.

11. *Ut*. R. 9, *in*. R. 11, *et*. ED.

12. *Tragicos comicosque*. Hoc ordine Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 3, nisi quod *comedosque*. Reliqui *c. t.*

13. *Enim utuntur*, Turic. omittit.

14. *Qui... aliis scribebant*. Vide lib. III, cap. 8, §. 51; lib. II, cap. 15, §. 30; lib. III, cap. 1, §. 10.

scribebant[1], fuit ratio; et declamantium est: non enim semper ut advocati[2], sed plerumque ut litigatores dici-
39 mus. Verum etiam in his[3] causis, quibus advocamur[4], eadem differentia diligenter est custodienda: utimur enim fictione personarum, et velut ore alieno loquimur; dandique sunt iis, quibus vocem accommodamus, sui mores: aliter[5] enim P. Clodius, aliter Appius Cæcus, aliter Cæcilianus ille, aliter Terentianus
40 pater fingitur. Quid asperius lictore Verris? *Ut adeas, tantum dabis.* Quid fortius illo[6], cujus inter ipsa verberum supplicia una vox audiebatur, *Civis romanus sum?* Quam dignæ Milonis in peroratione ipsa voces eo viro[7], qui pro republica[8] seditiosum civem toties com-
41 pescuisset, quique insidias virtute superasset? Denique non modo quot in causa, totidem in prosopopœia[9] sunt varietates; sed hoc etiam plures[10], quod in his puerorum, feminarum[11], populorum[12], mutarum etiam re-

1. *Scribebant.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) CAMP., *scribant.* Goth., *scribebat.*

2. *Ut advocati.* Turic. CAMP., *et a.* Guelf., *est a.* Mox CAMP. omittit ut (ante *litig.*), pro quo Flor. (a sec. manu) *et.*

3. *In his.*, Sic Turicens. Florent. Reliqui *i. iis.*

4. *Advocamur.* Flor. Guelferb., *advocamus*, cum Goth. Jens. et edd. posterr. ante Ald. — Nostri *advocamus*, exc. Avic. Poul. Vall. lib., qui *advocamur.* ED.

5. *Aliter enim.* Vide III, 8, 54, ubi idem Ciceronis locus respicitur, nisi quod hic etiam 16 caput orationis pro Cœlio obversatur Nostro, in quo sunt et Cæciliani et Terentiani patris personæ. Ex Verrinis quæ mox ponuntur, quum compositionem tractaret, a Nostro jam in exemplum adhibita sunt IX, 4, 71, 102; vide et IV, 2, 106. Milonianæ ipsam illam, quam hic, virtutem tangit et VI, 1, 25; 5, 10.

6. *Illo.* Tur. Flor. (hic a pr. m.) *o.*

7. *Viro, qui.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) inserunt *alia* cum Alm.

8. *Pro republica seditiosum.* Turic. Flor., *prope s.;* sed prior *reditiosum.* CAMP., *proprie qui pro R. P. s.*

9. *Prosopopœia.* Vide III, 8, 49; IX, 2, 31. Sed hæc, quæ nunc tractatur, est prosopopœia faciens partem alicujus causæ.

10. *Plures, quod.* Turicens. Flor. (hic a prima manu) CAMP. omittunt *quod* cum Alm.

11. *Feminarum.* Turic. Flor. CAMP. subjiciunt *que.*

12. *Populorum.* Ald. Basil., *pupil-*

rum assimulamus[1] affectus, quibus omnibus debetur suus decor[2]. Eadem in iis, pro quibus agemus, ob- 42
servanda sunt: aliter enim pro alio sæpe dicendum est, ut quisque *honestus*[3], *humilis*, *invidiosus*, *favorabilis erit*, adjecta[4] propositorum[5] quoque et anteactæ[6] vitæ differentia: jucundissima vero in oratore[7] *humanitas*, *facilitas*, *moderatio*, *benevolentia*: sed illa quoque diversa bonum virum decent, malos odisse, publica vice[8] commoveri, ultum ire[9] scelera et injurias; et om-

lorum cum Gryph. (1536) vana conjectura. — Sic quoque RR. 5, 10, 11. Cæteri *populorum*. Ed. — *Mutarum*. Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelferb. Camp., *multarum*, cum Alm. Bern. Jens. Tarv. E Voss. 1, 3, *multorum*. Nostrum Goth. Vall. et, ut credibile, Voss. 2. Vicissim §. 82, « *muta* non deformiter » Turic. Guelf. Neque dubito, quin recte habeat *mutarum rerum*, ipse autem calidius pronunciaverim ad VI, 1, 25. — Nostri *multarum*, exc. Vall. lib. a sec. manu, R. 9, qui *mutarum*. Ed.

1. *Assimulamus*. Turic. (quamquam hic *ads.*) Camp., *assimulavimus*. Eratne igitur *assimulabimus?* Goth. (tacente Gesn.) *assimilamus*. Vide VII, 10, 9. Item, J. F. Gronov. ad Tac. Annal. XI, 11; et, quo ipse ablegat, in Diatribe Statiana c. 6, recte improbantem *i*; sed vide et Ernest. ad Tac. Agr. c. 10. — Nostri habent alii *assimulamus*, alii *assimilamus*. Ed.

2. *Decor*. Vide X, 1, 71.

3. *Honestus*. Apparet ex opposito vis vocabuli, vide I, 1, 28; IX, 2, 61; XI, 3, 137; Horat. ad Pis. 213. Ita *frugi* usurpat Plaut. in Aulul. IV, 9, 6. Eadem ratio est *invidiosi* ad *favorabilem*, de quo vide nos ad IV, 1, 20; et erat modo §. 28. *Invidiosus* igitur hic est non, ut plerumque, qui facit invidiam, sed qui laborat ea; vide dicta ad IV, 1, 42.

4. *Adjecta*. Turic., *delicta*, cum Alm. *Adlecta*, Flor. (a pr. manu). Vide §. 35.

5. *Propositorum*. Turic., *propositionum*. — *Propositorum*. Hic quidem *proposita* ad mores magis spectant, quam ad artis rationes, utpote de quibus dixit modo §. 32. Est aliquid simile II, 2, 7. Sed egere de hac potestate lexicographi; id monere non supervacuum videtur, *propositum* esse ejus, qui non in diem vivit, sed certam sibi vitæ rationem descripsit, quæ ex novitia latinitate *principia* solent appellari.

6. *Anteactæ*. Turicens., Camp., *actæ*. Flor., *actæ ante*. Mox Turic., *differentiæ*.

7. *Humanitas*. Goth., *jucunditas*, mire.

8. *Publica vice commoveri*. Vide VI, 2, 35.

9. *Ultum ire*. Turic. Flor., *vult cineris*. Hic a sec. manu *ulcisci*. Mox *et injurias* iidem (alter a pr. manu) omittunt cum Alm. qui in nostris turbare dicitur.

43 nia[1], ut initio[2] dixi, honesta. Nec tantum, *quis*[3] et
pro quo, sed etiam, *apud quem* dicas, interest: facit
enim et fortuna discrimen et potestas; nec eadem apud
principem[4], magistratum, senatorem, privatum, tan-
tum[5] liberum, ratio est; nec eodem sono[6] publica ju-
44 dicia, et arbitrorum disceptationes aguntur. Nam ut
orantem pro capite sollicitudo deceat et cura, et omnes
ad amplificandam[7] orationem quasi machinæ; ita in
parvis[8] rebus judicibusque[9] vana sint eadem, rideatur-
que merito, qui apud disceptatorem de re levissima
sedens dicturus[10], utatur illa Ciceronis confessione, *non*

1. *Et omnia... honesta.* Turiccos. Flor. (hic a sec. maou utrumque *ut* tollit) ut o. u. *i. d. ut h.* posterius cum Alm.

2. *Ut initio dixi.* « Nempe hujus « argumenti, de eo quod decet, « §. 14. » Gesnerus.

3. *Quis.* Turicens. Floreot., *qui*, cum Alm.

4. *Principem... tantum liberum.* Vide IV, 1, 72; et loca ibi demonstrata, in quibus de dignitate eogooscentis; adde de *principe* judice V, 13, 6; de *privato* V, 10, 115; *tantum liber* (velut infimæ conditionis apud quem dicere possis) vocatur ut VII, 7, 10, *tantum civis*. Variæ hominom conditiooes, sed non tamquam de jure cognoscentium, recensentur V, 10, 26.

5. *Tantum*; sic Turiccos. Flor. Ambr. 2, Goelf. Goth. (err. Gesn.) Camp. cum Alm. Voss. 2, Bern. et edd. Leid. Roll. Reliqui *tamen*. Probat autem nostrum Geso. — Nostri omnes *tantum*. Ed.

6. *Sono.* Flor. (a pr. manu) Camp., *bono*, cum Alm. Vide 42. — *Eodem sono.* In publicis enim causis paululum erit *inclamandum*, vide II, 10, 10; item de judiciis publicis III, 10, 1. Diversam magnarum parvarumque litium tractationem tangit et sopra VIII, 3, 14. Pro *sono* poterat *spiritum* quoque dicere, velut XII, 2, 20; I, 10, 6.

7. *Amplificandam.* Toric. Flor. Camp., *amplificandum*. Dubito an recte. Mox Turic., *maginæ et*, inserens copulam ante *ita*.

8. *In parvis rebus judicibusque.* Ne longus fieret, paulo iosolentius ipsos *judices* dixit *parvos*.

9. *Judicibusque*; sic Flor. Ambr. 2, Guelf. (nisi quod hic *j. quæ* diremptim) com Voss. 3, et edd. ante Ald. *Judicibus* sioe copula, Turic. Camp. Reliqui *judiciisque*, suadente Regio et vindicaotibus Goth. Vall. Deinde *una* Ambr. 2, Guelf. Camp.

10 *Sedens dicturus.* Judicum quidem propric est sedere; agunt tameo aliqoi etiam sedentes, velut apud Nostrum XI, 3, 134, 135, et quidem *in minoribus rebus*, item apod Plin. Epist. II, 19, 3. Cumulantur ergo hic quæ exiguam ostendaot causam : *apud disceptatorem*,

modo se animo commoveri, sed etiam corpore ipso per-
horrescere. Quis vero nesciat, quanto[1] aliud dicendi 45
genus poscat gravitas[2] senatoria, aliud aura[3] popularis?
quum etiam singulis judicantibus, non idem apud
graves viros, quod leviores[4]; non idem apud eruditum,
quod militarem, ac rusticum deceat; sitque nonnun-
quam summittenda et contrahenda oratio, ne judex
eam vel intelligere[5], vel capere non possit[6]. Tempus 46
quoque ac locus egent observatione propria: nam et
tempus tum triste[7], tum lætum, tum liberum, tum
angustum est, atque[8] ad hæc omnia componendus
orator; et loco publico, privatone, celebri, an secreto, 47
aliena[9] civitate, an tua, in castris denique, an foro
dicas, interest plurimum, ac suam quidque formam,
et proprium quemdam[10] modum eloquentiæ poscit;

de re levissima, sedens. Ciceronis verba sunt in Divin. contra Cæcil. c. 13. Quod *corpore ipso* refert ex Cic. Quintilianus, quum apud ipsum legamus *toto corpore*, hic quidem animadvertunt VV. DD. qualia memoriæ aberrantis exempla nobis plurima sunt oblata et notata. Vide inter alia VIII, 4, 28; et hic §. 19.

1. *Quanto;* sic Florent. Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Obr. *Cuncto*, Turic. cum Alm. (Vide 43.) *Cum*, Camp. Reliqui *quin*. Non debebat probari structura *nesciendi*, qualis est *dubitandi* per interrogationem, aut negationem, sine auctoritate. Nostra figura est, X, 1, 53. — Nostri *quanto*, exc. Avic. Poul., qui *quando*. Ed.

2. *Gravitas senatoria... aura popularis.* Eximia proprietate opponuntur invicem *sententiæ* et *conciones*. Vide V, 11, 42. Mox 47, eadem ratione *forum* et *curia*.

3. *Aura.* Ambr. 2, *jura*. Guelf. Exc. Sant., *vita*, cum marg. Basil. (err. Burm.)

4. *Quod leviores.* Turic., *quos l.* Camp. inserit *et*. Mox *et* inter *summitt. contrah.* omittunt Turic. Flor.

5. *Intelligere... capere.* Prius ad *summittendum* spectat, alterum ad *contrahendum*. Subtiles nimis, aut magnificas sententias non *intelligit* judex ineruditior propter difficultatem, verbosiorem orationem non *capit* propter ambitum.

6. *Non possit.* Negationem ignorant Turic. Flor. cum Alm.

7. *Tum triste, tum lætum.* Hoc ordine Turicens. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *t. læt. tum triste*. Chiasmus inest.

8. *Atque.* RR. 7, 11, Jens., *atqui*. Malim. Ed.

9. *Aliena civitate.* Malim inseri *in*.

10. *Quemdam modum.* Turicens., *quædam modo*.

quum etiam in cæteris actibus vitæ non idem in foro, curia, campo, theatro, domi, facere conveniat; et pleraque, quæ natura non sunt reprehendenda, atque interim[1] sunt necessaria, alibi quam mos permiserit,
48 turpia habeantur. Illud jam diximus[2], quanto plus nitoris et cultus demonstrativæ materiæ, ut ad delectationem audientium compositæ, quam, quæ sunt in actu et contentione, suasoriæ judicialesque permittant: hoc adhuc adjiciendum[3], aliquas etiam, quæ sunt egregiæ dicendi virtutes, quo minus deceant, effici conditione
49 causarum. An quisquam tulerit reum in discrimine capitis, præcipue qui[4] apud victorem[5] et [6] principem pro se ipse dicat[7], frequenti translatione, fictis, aut repetitis[8] ex vetustate verbis, compositione[9], quæ [10] sit maxime a vulgari usu remota, decurrentibus periodis, quam lætissimis[11] locis sententiisque dicentem? Non perdant hæc omnia necessarium periclitanti [12] sollici-

1. *Atque interim;* sic Turic. CAMP. Reliqui inserunt *ideo*, præ quo Gesn. malit *adeo*.

2. *Jam diximus.* VIII, 3, 11, seqq.

3. *Adjiciendum.* Ambr. 2, Guelf. Exc. Sant., *audiendum*, cum Voss. 1, 3. — Eadem nostri. ED.

4. *Præcipue qui.* Turicens. Flor., *præcipuæque*.

5. *Victorem et principem.* Ligarium describere Noster videtur Gedoyno.

6. *Principem.* Turic. Flor. (hic a prima manu) *principalem*, cum Almelov.

7. *Dicat.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *dicant*.

8. *Aut repetitis;* sic MSS. et edd. ante Basil. (CAMP. quidem *atque r.*; de Goth. Jens. tac. Gesn.) Reliqui *ac r.* Basil., *et r.* — Nostri *aut repetitis*, exc. R. 10, qui solus *ac repetitis*. ED.

9. *Compositione.* Vide IX, 4, 143, ubi valde similia hisce nostris.

10. *Quæ sit.* Turic., *q. sunt*.

11. *Lætissimis locis;* sic Turic. Florent. Ambr. 2, CAMP. cum Goth. Vall. Tarv. Ald. Bad. Capper. Gesn. Bip. *Latissimis locis*, Guelf. Reliqui *l. jocis*. — Nostri omnes *locis*. Pro *lætissimis* R. 11 dat *latissimis*, et R. 13 *lentissimis*. ED. — *Lætissimis locis*. Sunt qui et *uberes* dicuntur V, 13, 42, IV, 1, 59; et ipsum nostrum appositum est IV, 5, 1; vide nos ad X, 1, 46.

12. *Periclitanti.* Turic., *periclitantia*. Jens. *periculi tanti*, cum posterr. ante Ald. non CAMP. Regius verum suadet. Simili errore mox Florent. (a pr. manu) Guelf. Exc.

tudinis colorem, petendumque etiam innocentibus mi-
sericordiæ auxilium? Commoveaturne[1] quisquam ejus 50
fortuna, quem tumidum, ac sui jactantem, et ambi-
tiosum institorem eloquentiæ in ancipiti sorte videat?
Non immo[2] oderit reum verba aucupantem, et [3]auxium
de fama ingenii, et cui esse diserto[4] vacet? Quod mire 51
M. Cœlius[5] in defensione causæ, qua reus de vi fuit,
comprehendisse videtur[6] mihi, *Ne cui vestrum, atque
etiam omnium, qui ad rem agendam adsuut[7], meus aut
vultus molestior, aut vox immoderatior aliqua, aut deni-
que, quod nimium est[8], jactantior gestus fuisse videatur.*

Sant., *institutorem.* — Nostri omnes *periclitanti.* Ed.

1. *Commoveaturne.* Flor., *conveniatne.* Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Exc. Sant., *moveaturne*, cum Voss. 1, 2, 3, Colb.

2. *Non immo oderit.* Ita continuanda oratio per interrogandi figuram; non, ut vulgo, *Non* a cæteris distinctione revellendum, ut sit responsio ad illam priorem quæstionem. Vide ad sententiam XI, 3, 3. *Non* est pro *nonne*, ut modo §. 49; mox 52; vide X, 1, 48.

3. *Anxium.* Turic. Flor., *auxilium*, cum Alm.

4. *Diserto.* Camp., *disertum*, cum Goth. — Sic quoque solus R. 9. Cæteri *diserto.* Ed.

5. *M. Cœlius... comprehendisse.* Verbum interpretor, *exhausisse*, ita *significasse*, ut *nullam ejus rei partem*, *in summa notandi brevitate*, *prætermitteret.* Vide VII, 3, 12, X, 1, 48, *summa celeriter comprehensa.* Cœlii ista oratio memoratur Suetonio de Claris Rhett. c. 2; et Festo voce *Oreæ.* Suspicor inde fuisse illud *frugalitatis* etymon I, 16, 29.

6. *Videtur mihi.* Hoc ordine Tur. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *m. v.*

7. *Adsunt, meus;* sic Turic. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Bodl. Voss. 2, 3, Obr. Bip. *Assumerit*, Guelf. Exc. Sant. Reliqui *a. mens*, quod et ex Flor. diserte refertur. Hoc ipsum in Vall. fuisse priusquam a sciolo quodam lectio violata sit, narrat Badius, Aldum laudans, hominem litteratissimum, qui animadverterit præpositum adjectivum sequentibus particulis *aut*, *vel*, et ex proba latinitate debere convenire utrique vocabulorum sequentium eas particulas. Hoc igitur ita animadversum ab Aldo colligit ex ipsius scriptura Badius; neque enim ubi aliquid criticæ annotationis in Qu. ab Aldo scriptum exstet, compertum est mihi. At non erat, quod mutaret Aldus, quum omnes ante eum, excepto Camp., præferrent *meus.* Regulam quidem illam latinitatis non agnosco. *Mens* hæc *molestior* protinus excepta a *vultu* nequaquam placet. Mox *jactatior*, Goth. cum Vall. Voss. 2; *videantur* autem Turicens. Flor.

8. *Quod nimium est.* Unice assentior Rollino corrigenti *quod mi-*

52 Atqui sunt quædam actiones in satisfactione[1], deprecatione, confessione positæ: sententiolisne flendum erit[2]? epiphonemata[3], aut enthymemata exorabunt? non quidquid meris[4] adjicietur affectibus, omnes eorum
53 diluet vires, et miserationem securitate laxabit? Age, si de morte filii sui, vel injuria, quæ morte sit gravior, dicendum patri fuerit, aut in narrando[5] gratiam illam expositionis, quæ continget ex sermone puro atque dilucido, quæret[6], breviter ac significanter ordinem rei

nimum est. Receptæ nullum ego sensum comminiscor. Nam quod Gedoynus reddit, gestum si quis accuset, nimiam esse reprehendendi asperitatem, id quidem alienissimom. — Nostri Codd. habent *quod nimium est*. Ed.

1. *Satisfactione*. Vide VI, 1, 50; *deprecatione* V, 13, 5.

2. *Flendum erit*. Turic. Flor., *f. operuit*, cum Alm.

3. *Epiphonemata*. Turic., *epiphonena*. — *Epiphonemata*. Habent illa superbiæ et ferociæ speciem, qualis est in illo Miloniano, quod ponit Noster VIII, 5, 11; quo et ipso loco conjungitur cum *enthymemate* §. 9. Neque enim, ut continuo hic testatur Qo., remissa et humilis oratio deceat eum, qui de stupro maris conqueritur. Ea est *injuria morte gravior*, de qua aliquid ad hunc locum exponunt Burm. et Gesn. laudantes Herald. anim. in Salm. V, 18, 15. Burm. ad Petron. c. 25. Lucian. Dial. Deor. 6 pr. ubi ἰσμοτὰς Ixion. et Noster mox §. 84. Pertinet eo hoc quoque, quod *stupratus se suspendit*, tædio vitæ post tantum dedecus; vide Nostrum lib. VII, cap. 4, §. 42.

4. *Meris*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *meritis*, cum Alm. Mox iidem (Flor. a pr. manu) *errorum*.

5. *Aut in narrando... aut argumenta diducet*. Badius pro istis *aut* legendum censet *an* utrobique. Equidem priore tantum loco, ubi periisse *an* suspicor ob id quod sequitur *in*, mox a librario additum *aut*. Vide V, 4, 2. *Argumenta diducta in digitos* habes ad IV, 5, 25, ubi male §. 5 pro §. 53, §. 14 pro §. 114. Valde autem suspicor intercidisse hic *non* inter *protulisse* et *contentus*, quod facile fiebat sequente syllaba *con*. Neque enim *breviter* et *significanter* ordinem rei proferre alienum est a summa iræ concitatione; et debebat, qui injuriam acceptam vere doleret, hoc contentus esse, non gratiam narrationis quærere.

6. *Quæret*. Turicens. Flor. (a pr. manu) *et*; alter superscriptum nostrum iterum tollit a manu 3. Turic. pro *continget* modo *contingen*, et horum uterque mox *reprotulisse* (Florentinus, *re pertulisse*, hoc cum Guelferbytano, Goth. Voss. 2. Camp. non Jens.) *contestus*, sed Florentinus a prima tantum manu. — Nostri Codd., *pertulisse*, excepto R. 7, qui solus *protulisse*. Hic deficit R. 12. Ed.

protulisse contentus, aut argumenta diducet[1] in digitos,
et propositionum ac partitionum captabit leporem, et,
ut plerumque in hoc genere moris est, intentione omni
remissa loquetur[2]? Quo fugerit[3] interim dolor ille? ubi 54
lacrimæ substiterint? unde se in medium tam secura observatio[4]
artium miserit? Non ab exordio usque ad ultimam
vocem continuus quidam gemitus, et idem tristitiæ
vultus servabitur, si quidem volet dolorem suum etiam
in audientes transfundere? quem si usquam[5] remiserit,
in animum judicantium non reducet. Quod [6] præcipue 55
declamantibus (neque enim[7] me pœnitet ad hoc quoque
opus meum, et curam susceptorum semel[8] adolescentium
respicere) custodiendum est, quo plures[9] in
schola finguntur affectus[10], quos, non ut advocati, sed
ut passi, subimus: quum etiam[11] hoc genus simulari 56
litium soleat, quum jus[12] mortis a senatu quidam vel ob

1. *Diducet in digitos.* Turic. Flor., *ducet in dicitos*, cum Alm. in pr. voce. *Dicet i. d.*, Guelf. Exc. Sant.

2. *Loquetur.* RR. 7, 11, Jens. Ald. Goth., *loquatur.* Ed.

3. *Quo fugerit.* Turic. Florent. Camp., *quod fugerit.*

4. *Observatio artium.* Pluralem vide ad X, 1, 47; *observationem* ad IX, 4, 95; VIII, 2, 22.

5. *Usquam.* Turicens., *um.* Goth. (tac. Gesn.) Camp., *unquam.*

6. *Quod præcipue.* Prius omittunt Turic. Flor. cum Alm.

7. *Neque enim... respicere.* Vide VII, 3, 30.

8. *Semel.* Turicens., *semper*, cum Alm. non Flor. (Vide 45.)

9. *Quo plures in.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *quod p. est in.*

10. *Affectus,.. subimus.* « Primo « *passi* ex Græcorum usu positum arbitror » [vide I, 2, 31.] « παθόντες, « quod non modo ad injuriam ab « alio illatam, sed ad ipsam animi « affectionem pertinet: deinde *sub-* « *imus* et ipsum ex græco ὑποδῦναι « ductum » [vide VI, 3, 93, item Plat. Gorg., p. Steph. 464. c. d.], « *subimus affectus*, h. e., tamquam « personam induimus. » Gesnerus. Vide et dicta ad §. 15.

11. *Quum etiam... soleat.* Adnectitur hoc priori sententiæ, quo magis, quod ibi defenditur, probetur. Sic est supra §§. 45, 47. Idem valet *quando* cum indicativo, velut §. 32. De genere hoc litium, vide lib. VII, cap. 4, §. 39.

12. *Quum jus.* Florent. Ambr. 2, Guelf., *cujus*, cum Alm. Voss. 1, 3; item mox Florent. *obliquam* pro *ob aliquam.* — Nostri habent alii *cum jus*; alii *cujus.* Ed.

aliquam magnam infelicitatem, vel etiam pœnitentiam petunt, in quibus non solum [1] cantare [2], quod vitium pervasit [3], aut lascivire, sed ne argumentari quidem nisi mixtis [4], et quidem ita, ut ipsa [5] probatione magis emineant, affectibus decet: nam qui intermittere in agendo [6] dolorem potest, videtur posse etiam deponere.

57 Nescio tamen an hujus, de quo loquimur, decoris custodia [7] maxime circa eos, contra quos [8] dicimus, examinanda sit: nam sine [9] dubio [10] in omnibus statim accusationibus hoc agendum est, ne ad eas [11] libenter

1. *Solum cantare*. Locat. inserit *non* cum posterr. editt. ante Bad., jubente Regio. Vide §. 2. Sed hic manifesta ratio omittendæ negationis, pro qua testem Badius appellat Budæum, Gallorum doctissimum. Illud observatione dignum, quod *solum* hic ponitur, non *modo*, in quo recentioris latinitatis notam agnoscerem, nisi iis, quæ ad Marcellianam (p. 73.) nimis secure a me olim pronunciata sunt, nunc paucissima quidem, sed aliqua tamen exempla obstare viderem; qualia sunt apud ipsum Ciceronem de Orat. I, 46: « neque *solum* inscientiam meam, « sed ne rerum *quidem*... » et ap. Liv. V, 42: « non mentibus *solum* « consipere, sed ne auribus *qui*« *dem*... » — Nostri Codices *solum cantare*. Ed.

2. *Cantare*. Alia hic potestate verbum, quam de qua egimus ad VIII, 6, 38. Conferendus huc Nostri locus XI, 3, 57; seqq. item 170, 182; item Cic. Orat. c. 18. *Epilogus pæne canticum*, Plin. Epp. II, 14, 13, iudicante Gesnero. *Plasma* vocabatur a Nostro I, 8, 2.

3. *Pervasit*. Turic. Flor. Camp., *persuasit*, cum Alm. Bodl. Voss. 1. Vide VIII, 2, 21. — Nostri dant alii *pervasit*, alii *persuasit*. Ed.

4. *Nisi mixtis*. Turicens. Flor., *in mixtus*. Ex Alm., *immixtis*, cui continuo antecedere dicitur *argumentis*, me vix credulo.

5. *Ut ipsa*; sic Turic. Flor. Reliqui inserunt *in*.

6. *In agendo*. Flor. (a pr. manu) *in egendo*. Alm., *negendo* (vide LV).

7. *Custodia... examinanda*. Mire hæc junguntur, me quidem nullum ejusmodi locutionis exemplum in promptu habente; malebas *agitanda*, *agenda*; ferre poteras *exigenda*, *exhibenda*, quamquam ne hæc quidem usurpata reperio. Eritne igitur *examinare* hoc loco: cum diligentia administrare, quasi cuncta experiendo et minima discriminis momenta explorando?

8. *Contra quos*. Flor. Ambr. 2, Camp., *circa q.*, cum Bern. Vide V, 13, 28.

9. *Nam sine*. Camp., *latet s.* mire!

10. *Sine dubio*. Spectat ad id quod mox infertur §. 58: *Præter hoc tamen*. Vide I, 6, 12. Deinde *statim accusationibus* interpretare græco *αὐτίκα*.

11. *Ne ad eas*. Turic. Flor. (hic a

descendisse videamur: ideoque mihi illud Cassii[1] Se-
veri non mediocriter displicet, *Dii boni, vivo: et, quo me
vivere juvet, Asprenatem*[2] *reum video:* non enim justa
ex causa, vel necessaria videri potest postulasse eum,
sed quadam accusandi voluptate. Præter hoc [3]tamen, 58
quod est commune, propriam moderationem quædam
causæ desiderant: quapropter et qui curationem[4] bo-
norum patris postulabit[5], doleat ejus valetudine[6]; et
quamlibet gravia filio pater objecturus, miserrimam sibi
ostendat esse hanc ipsam necessitatem; nec hoc[7] pau-
cis modo verbis, sed toto colore actionis, ut id eum non
dicere modo, sed etiam vere dicere appareat. Nec[8] cau- 59

pr. manu) *nec a. e.* Goth. nostris præmittit *ut*, solus.

1. *Cassii Severi*. Vide X, 1, 22.

2. *Asprenatem*. Turic. Ambr. 2, *aspernatem*, cum Ald. et edd. a Gryph. ante Roll. Viliores etiam *aspernantem*, ut Guelf. Exc. Sant. Goth. Vall. Jens. (tac. Gesn.) Camp. Tarv. cum Voss. 1, 2, 3. Nostrum a Loc. inde ante Gryph. et mox a Roll. (in Harletis saltem editione). Florent. nobiscum facere dicas, si fidele silentium. — Nostri *aspernantem*, exc. R. 3 a sec. manu, qui *Asprenatem*. Ed.

3. *Tamen*. Camp., *autem*.

4. *Qui curationem... postulabit*. Gesnerus recte remittit ad VII, 4, 11, ubi mox §. 29, sit de eadem decoris observatione. Item ad Declam. Qu. CCCXLIX, in cujus sermone (p. Bip. 341) de hujus actionis ratione agatur.

5. *Postulabit*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp., *postulavit*.

6. *Valetudine*. Turic. Flor. Camp. (hic quidem *valit.*, cum Jens. Tarv. Gesn.) *valetudinem*. Vide Drakenb. ad Liv. V, 11, 5; item nos ad III, 6, 76. Infra XI, 2, 35. Guelf. Goth. (tacente Gesn.) *valitudo* per *i*, cum Jens. et posterr. ante Ald.

7. *Nec hoc*. Turic. Flor. Guelf., *ne hoc*, cum Jens. (tac. Gesn.) Tarv. An fuit *nec* solum? — Nostri dant *nec hoc*. Ed.

8. *Nec causanti*. Ambr. 2, *neccanti*. Guelf. Exc. Sant. *n. Cati*. ex Voss. 1, *n. caserati*. Quum Rollinus jam *litigantem* interpretatus hic esset *causantem*, incredulo tamen Burm. qui latinitate Quintilianea hoc indignum putaret et intelligeret *causas afferentem*, quare tutorem malæ administrationis accuset, Gesnerus quidem præter similitudinem græcæ rationis, ubi ἀπὸ τῆς δίκης dicatur δικάζεσθαι, usus est testimonio loci ex Emancipato Afranii apud Nonium II, 157, *Vide ut facunde contra causeris patrem*, plura daturus in Thesauro, ubi ea nunc est videre; ex solo tamen hoc Nonii capite et vetustissimis sane latinitatis auctoribus. Nec plane δικάζεσθαι intellexit Nonius, quum reddidit: *cau-*

santi pupillo sic tutor irascatur unquam, ut non remaneant[1] amoris vestigia, et sacra quædam patris ejus memoria. Jam quomodo contra abdicantem patrem, querentem uxorem, agi causam oporteret[2], in libro[3], ut arbitror, septimo dixi. Quando etiam ipsos[4] loqui, quando advocati voce uti[5] deceat, quartus liber, in quo
60 procemii præcepta sunt, continet. Esse in[6] verbis quod deceat, aut turpe sit, nemini dubium est: unum jam igitur huic loco, quod est sane summæ difficultatis[7], adjiciendum videtur, quibus modis ea, quæ sunt natura parum speciosa, quæque non dicere, si utrumlibet esset liberum, maluissemus, non tamen sint indecora dicen-

sam dicere. Vide nos ad IV, 1, 19. Ergo ne nunc quidem satis acquiesco in tali usu, qui mox nonnisi infimæ fuit latinitatis. Et adest facillima emendatio, ad quam manu quasi ducimur ab Ambr. *nec peccanti.* Vide VIII, 6, 30; VI, 2, 15. Stant tamen a recepta magni testes Turic. Flor. etiam Bern. Goth. nec potest negari plenior et robustior in ea esse sententia. Et sunt actiones tutelæ male gestæ inter controversias scholasticas, velut Declam. Quint. CCCXLVI-CCCLV. Vide et VI, 2, 14. — *Pupillo.* Ambr. 2, *pupullo*, cum Bern.

1. *Ut non remaneant.* Turicens. Flor. non omittunt cum Alm.

2. *Oporteret.* Flor. CAMP., *oporteat.* — Nostri Codices *oporteret.* Ald., *oportet.* ED.

3. *In libro... septimo... quartus.* VII, 4, 24 seqq., ubi quod hic *querentem uxorem* id esse *malæ tractationis actionem*, recte monet Capper. IV, 1, 45, 46. De istis *Quando etiam ipsos loqui*, vide not. seq. Mox (§. 60) de eo quod deceat in verbis, est lib. VIII, c. 3, §§. 15-40.

4. *Ipsos loqui, quando.* Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Exc. Sant. (hæc quidem *etiam* quoque desiderant) CAMP. Jens. (tac. Gesn.) omittunt cum Alm. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Stoer. Unde sumpserit hic, non reperio; neque tamen dubito quin vere. Suspicor antiquitus transpositum *Etiam quando*, unde facilius intelligitur homœoteleuton occasionem faciens omissioni. — Nostri Codd. dant hæc: *Quando etiam advocati voce uti.* Tò *advocati* omittit solus R. 10. ED.

5. *Deceat;* sic Turic. Flor. CAMP. Reliqui *deceret.* Apparet summa Turic. præstantia, qui hic quidem cum Flor. consentit, supra in *oport.* non item, plane ad Ciceronianam convenientium temporum severitatem. Vide §. 56; item VIII, 6, 67.

6. *Esse in;* sic Turic. Flor. Reliqui inserunt *et.*

7. *Difficultatis... esset... maluissemus.* Turic., *difficultas... esse* (hoc cum Flor., pr. m., Goth. tac. Gesn., CAMP.)... *invaluissemus.*

tibus. Quid asperiorem[1] habere frontem potest, aut quid 61
aures hominum magis respuunt, quam quum est filio,
filiive[2] advocatis in matrem perorandum? Aliquando tamen necesse est, ut in causa Cluentii Habiti[3]: sed non semper illa via, qua contra Sassiam Cicero usus est; non quia non ille optime, sed quia plurimum refert, qua
in re et quo modo lædat[4]. Itaque illa, quum filii caput 62
palam impugnaret, fortiter fuit repellenda: duo tamen, quæ sola supererant, divine Cicero servavit[5]; primum, ne oblivisceretur reverentiæ, quæ parentibus debetur; deinde ut, repetitis altius causis, diligentissime ostenderet, quam id, quod erat in matrem dicturus, non
oporteret modo fieri, sed etiam necesse esset: primaque 63
hæc expositio fuit, quamquam ad præsentem quæstionem nihil pertinebat[6]; adeo in causa difficili atque perplexa nihil prius intuendum credidit, quam quid deceret: fecit itaque nomen parentis non filio in-
vidiosum, sed ipsi, in quam dicebatur. Potest tamen 64

1. *Asperiorem... frontem*. Vide IV, 1, 42; hic §. 85.

2. *Filiive;* sic omnes mei et scripti et excusi (de Jens. tac Gesn.) ante Leid. cujus errorem *filiisve* propagarunt Gibs. Burmann. Capper. — Nostri *filiive*, exc. Poul. a secunda manu, qui *filiisve*. Ed.

3. *Habiti*. Vide IV, 2, 16. Aspirationem et *b* litteram omnes quidem libri mei; et Beckius ad Cic. suum præfatione testatur Cod. χ in or. pro Clu. semper *Habitum* dare; item ad frontem orationis ipsius vol. III, p. 5, ubi suspicor nullum Cod. inventum, qui *Avitum*. Nihil agunt Manutius et Lambinus ad Lucret., p. 179, quum videamus in Inscrr. *Habitum*, p. Grut. 295, quo et Grævius utitur ad nostrum in Cic. tuendum, et ejusdem originis nomina, p. 678, 13, *Habendum;* p. 782, 3, *Habentem*. Quamquam *Aviti* sunt plurimi, nec error infrequens, velut Tac. Annal. XI, 35; XIII, 34. Mox alterum nomen libri mei simplici *s* dant *Sasiam* ante Gryph. 1544, nisi quod Turicens. nulla mentio. Vide IV, 2, 105. — Nostri *Habiti*, exc. Poul., qui *Abiti*. Sic nostris cum Spald. Codd. consentientibus, nemini dubium est, quin τὸ *Habiti* sit sincera lectio. Ed.

4. *Lædat*, mater illa, in quam dicimus.

5. *Servavit*. Flor., *servabit;* idem mox *nec. est* (a pr. manu).

6. *Pertinebat*. Turic., *pertinebit*. Flor. (a prima manu) *diceret*, cum Guelf. Exc. Santen.

aliquando materet in re leviore, aut minus infesta[1] contra filium stare; tum lenior[2] atque summissior decebit oratio: nam et satisfaciendo[3], aut nostram minuemus invidiam, aut etiam in diversum eam transferemus; et si graviter dolere filium palam fuerit[4], credetur abesse ab eo culpam[5], fietque ultro[6] miserabilis. Avertere quoque in alios crimen decet, ut fraude[7] aliquorum concita[8] credatur; et omnia nos passuros, nihil aspere dicturos, testandum; ut etiamsi non possumus[9] conviciari[10], nolle videamur: etiam, si quid objiciendum

1. *Infesta.* Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp., *infeste*, cum Voss. 3 (Turic. Jens. per *æ*), corrigente jam Regio. An voluit ambiguum vitare, quia poterat intelligi ablativus? Modo *at* Turic. Flor. (hic a pr. manu). — Nostri habent alii *infesta*, alii *infeste*. Ed.

2. *Tum lenior.* Turicens., *cum l.* Vide XI, 3, 40, 42. — RR. 3, 5, 10, Camp. Andr., *tum levior.* Ed.

3. *Satisfaciendo.* Vide §§. 51, 76.

4. *Fuerit.* Turic. Flor., *fuerat.* Goth. Jens. (tac. Gesn.) *erit*, cum posterr. edd. ante Gryph. exc. Ald. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, *erit.* Reliqui *fuerit.* Ed.

5. *Culpam;* sic Turic. Florent. Guelf. Exc. Santen. cum edd. ante Gryph. exc. Camp. Reliqui *culpa.* Vide VI, 1, 31. Modo Ambr. 2, *crederetur.* Vide V, 11, 4. Mox Guelf. Exc. Santen., *advertere.*

6. *Ultro.* Eadem potestate dictum qua modo *in diversum*, petita significatione ab eo quod usurpatur *ultro citroque.* Vide Drakenb. ad Liv. XL, 12, 4. Neque tamen sufficit quod et ibi Drakenb. et in Thesauro Gesnerus interpretamento adhibent *insuper.*

7. *Fraude aliquorum.* Turic. inserit *ultro miserabiles* repetendo quæ forte erant in superiore versu; et mox idem *dicturo*, cum Flor.

8. *Concita.* Camp., *concitata.* — *Concita*, intellige: «mater in filium.»

9. *Possumus;* sic Flor. (Turic. quidem *possum*, sed unius syllabæ intervallo relicto) Ambr. 2, Camp. cum edd. ante Gryph. Reliqui *possimus.* Huic autem verbo inde a Basil. primo subjicitur *non*, quod abest ab omnibus qui collati sunt MSS. — Hoc alterum *non* habet solus R. 10. Nostri omnes Codd., *possimus.* Ed.

10. *Conviciari.* Quod hic a recentioribus post *possumus* inseritur *non* sensui nequaquam conducit. Erit enim *non posse non conviciari* vel invitum aliquid dicere ignominiosum; sed quis hoc appellet *conviciari*, in quo semper est voluntas et libido injuriæ inferendæ? neque ego Quintilianum puto cuiquam hoc concessurum, ut aliquando necesse fuerit *conviciari* matri. Immo hoc vult rhetor, remissum videri matri, quod omnino fieri nequibat, ut pietati reponatur, quod necessitatis est. Et sic reddidit Gedoynus.

erit, officium est patroni, ut id filio invito[1], sed fide co-
gente, facere credatur; ita poterit uterque laudari. Quod
de matre dixi, de utroque parente accipiendum est:
nam inter patres etiam filiosque, quum [2]intervenisset
emancupatio[3], litigatum scio. In aliis quoque propin- 66
quitatibus custodiendum est, ut inviti, et [4] necessaria,
et parce judicemur dixisse; magis autem, aut minus, ut
cuique personæ debetur reverentia: eadem pro [5]libertis
adversus patronos[6] observantia; et ut semel plura com-
plectar, nunquam decebit sic adversus tales agere [7]per-
sonas, quomodo contra nos agi ab hominibus conditionis
ejusdem iniquo animo tulissemus. Præstatur[8] hoc ali- 67
quando etiam dignitatibus[9], ut libertatis nostræ ratio

Respondet alterum mox *si quid objiciendum erit*. In *nolendo*, vide IX, 2, 72; item *velle* ibid., §. 76.

1. *Filio invito*. Turic. Camp. inserunt *suo*, cum Alm. non Flor. (vide §. 59). Modo *id* Flor. (a pr. manu) omittit; et mox Turic. dat *laudare*, cum Alm.

2. *Quum intervenisset emancupatio*. « Qui enim alias litigaret cum « patre filius, qui in ipsius potesta« te est? Huc pertinet Afranianæ « fabulæ titulus, quem modo lau« davimus ex Non. II, 157. Nam « *Emancipato* demum licet *causari* « *adversus patrem*. » Gesnerus.

3. *Emancupatio*; sic Turic. Reliqui *emancipatio*. Vide VI, 1, 44. Mox idem *litigatus*.

4. *Necessaria*; sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Reliqui *necessario*. Iidem mox *parte*, cum Jens. (tac. Gesn.) Tarv., corrigente Regio. — Nostri Codd., *necessario*. Ed.

5. *Libertis*. Flor. (a pr. manu) Guelf. Exc. Santen., *libertatis*.

6. *Patronos*. Ambr. 2 (relicto aliquanto lacunæ, quum supra 65 pro *patroni* dedisset *patro*) Guelf. Exc. Santen., *nos*. Flor., *patronus*.

7. *Personas*. Turic. Flor., *personis*; ille modo *si* pro *sic*.

8. *Præstatur... dignitatibus*. Prius vide ad II, 17, 2. *Dignitates* autem dicuntur ut *potestates* pro hominibus in aliqua *dignitate* constitutis, magistratibus, principibus. Vide lib. VII, cap. 1, §. 32.

9. *Etiam dignitatibus*. Turic. inserit *at* (vide §. 24), Camp., *vel*. Ambr. 2, Guelf. Joann. (tacente Gibs.) *e. dignationibus*, cum Jens. et edd. posterr. ante Ald. Burmanno hoc probanti, quia sæpe hæc forma in bonis Codd. succedat illi alteri (de quo vide Drakenb. ad Liv. II, 16, 5) non accedam in notione, qualis hic est, *concreta*, ut cum dialecticis nostris loquar. Turicensis illam interpolationem hic non, ut alias, indicem diversæ scripturæ accipio, verum *aliis* interpretor, ut voluerit is, qui hoc daret, quum patris, matris, propinquo-

reddatur, ne quis nos aut petulantes in lædendis [1] eis, aut etiam ambitiosos putet: itaque Cicero, quamquam erat in Cottam [2] gravissime dicturus, neque aliter agi P. Oppii causa poterat, longa tamen præfatione excu-
68 savit officii sui necessitatem: aliquando etiam inferioribus, præcipueque adolescentulis, parcere, aut mederi [3] decet: utitur hac moderatione Cicero pro [4] Cœlio contra Atratinum, ut eum non inimice corripere, sed pæne patrie [5] mouere videatur: nam et nobilis et ju-

rum dignitati aliquid concessum esset, *aliis* quoque dignitatibus quemdam honorem haberi. Sed displicet vel propter id quod modo erat « *aliis* propinqq. » — Nostri habent alii *dignitatibus*, alii *dignationibus*. Ed.

1. *Eis;* sic Turic. Flor. Camp. *Iis*, Ambr. 2, Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Basil. Reliqui *his*. Vide X, 2, 11. Modo ut *petulantes*, Turic. Flor. (hic a pr. manu) cum Alm.

2. *In Cottam gravissime dicturus.* Vide lib. V, cap. 13, §. 20.

3. *Mederi.* Turic. Flor. Ambr. 2, Guelferb. Exc. Santen. Camp. cum Voss. 1, 2, 3, Goth., *videri*. In Jens. jam est nostrum (vide IX, 3, 68), quod in nullo equidem Cod. reperiri credo. An aliqua conjectura invectum sit, dubitari potest. Neque tamen difficultate caret, quum vix possit demonstrari locus, ubi sic dicatur aliquis *mederi* homini (non *rei*) pro eo quod est, corrigere, monere, emendare; nisi forte intelligitur medicina, quæ paratur leniendo dolori ex necessaria reprehensione orto. Haec enim Gedoyni rationem esse video, qui longo sane anfractu verborum brevia hæc et præcisa reddit. Ipsa Codd. scriptura fert interpretationem satis probabilem, ut *videri* jungatur cum illo quod iterum subauditur *parcere*. « Decet aut parcere, aut « speciem certe habere parcentis. » Neque est quod hoc minus probemus propter mox illatum rursus *videatur* in Quint. quem repetentem verba modo posita toties vidimus. — Nostri *videri*, exc. Poul. et Vall. lib. (hic a sec. man.), qui *mederi*. Ed.

4. *Pro Cœlio.* « In ipso exordio « aliquoties. » Gesnerus. *Contra Atratinum* hic recte dici dubito, et malim *circa A.* Vide VI, 1, 41. Mox potest alienum videri, quod *nobilis* alicujus exemplum ponitur, quum antea dictum fuerit de *inferioribus*, nisi forte ii additu illo *præcipue adolescentulis* ad ætatem solam astringuntur. Fateor tamen libentius me cariturum istis *et nobilis*, quum præsertim duplex *et* magis congruat, quam, ut nunc est, triplex. In Sulpicio mox est *nobilitas*. Vide pag. seq. not. 1.

5. *Patrie monere.* « Quia vox illa « *patrie* a nullo, quod sciam, usur- « petur, mallem *patrio more* mone- « *re*, ut ex primis syllabis verbi *mo-* « *nere* τὸ *more* sit absorptum: sed

venis[1]; et non injusto dolore venerat ad accusandum.
Sed in his quidem, in quibus vel judici, vel etiam as-
tantibus[2] ratio nostræ moderationis probari debet,
minor est labor[3]; illic plus difficultatis, ubi ipsos, con-
tra quos dicimus, veremur offendere. Duæ[4] simul hu- 69
jusmodi personæ Ciceroni pro Murena dicenti obstite-
runt[5], M. Catonis Serviique Sulpicii: quam decenter
tamen Sulpicio, quum omnes concessisset virtutes,
scientiam petendi consulatus ademit! Quid enim aliud
esset, quo se victum homo nobilis et juris antistes ma-
gis ferret? Ut vero[6] rationem defensionis suæ reddidit,
quum se studuisse petitioni Sulpicii contra honorem
Murenæ, non idem debere actioni[7] contra caput, di-

« nihil definio; plura enim Fabius « primus usurpavit. » Burmannus.

1. *Nam et nobilis et juvenis.* Turic., *et mobilis nam et j.* Nostrum Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. Reliqui *N. et juv. et nob.*

2. *Astantibus*; sic Turic. Flor. (hic quidem *adst.*) Camp. cum Alm. Bell. *assistentibus.* Modo *ne judici*, Turic. Flor. Et mox *oratio*, Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Voss. 1, Bern. Jens. Tarv. *His* scripsi e Turic. Flor. Ambr. 2. Reliqui *iis.* — Nostri Codd. *assistentibus.* Ed.

3. *Minor est labor.* Ambr. 2, Guelf. omittunt *est.* — Omittunt quoque Avic. Poul. BB. 3, 5, 10. Pro *minor* solus B. 11 *mitior.* Ed.

4. *Duæ... personæ... M. Catonis Serviique Sulpicii.* Attende genitivum redditum vocabulo *personæ*, non nominativum, ex proba latinitate. Vide III, 8, 53; V, 2, 3. Id ipsum hic Badius animadvertit.

5. *Obstiterunt.* Turic., *obstiterint.* Camp., *astiterunt.*

6. *Ut verò rationem.* Turic., *u. vereor* (post hanc vocem intervallo relicto) *actionum.* Quid sit quod hiet ibi scriptura, non exputo; neque enim quidquam commode videtur posse inseri. Sed vulgata non acquiesco, et ex Turic. hæc eruo: *Ut vere rat.* quum enim scriptum esset vulgari errore *orationem* pro *rat.* mox or adhæsit illi *vere.* Jam *vere rat. redd.* habet illam *veritatis* potestatem, quæ est cum æquitate et justitia conjuncta, quomodo dicitur *vere æstimare. Ut vere* autem pro *quam vere* variasse putandus est, veluti apud Cic. est ad Att. II, 21, *ut... humilis, ut demissus erat*; in quibus ipsis locutionibus *ut* non tam ad nomen pertinet adjectivum quam ad verbum, et significatur modus magis faciendi aliquid, quam gradus præstantiæ, aut vilitatis in re ipsa, vel persona. Camp., *ut non v.*

7. *Actioni*; sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp. cum Alm. Andr. Reliqui *accusationi.* — Sic quoque

70 ceret! Quam molli autem articulo tractavit [1] Catonem!
cujus naturam summe admiratus, non ipsius vitio, sed
stoicæ sectæ, quibusdam in rebus factam duriorem vi-
deri volebat: ut inter eos non forensem contentionem,
71 sed studiosam [2] disputationem crederes incidisse. Hæc
est profecto ratio [3], et, certissimum [4] præceptorum ge-
nus, illius viri observatio, ut, quum aliquid detrahere
salva gratia velis, concedas alia omnia: in hoc solo vel
minus peritum, quam in cæteris [5], adjecta, si [6] poterit
fieri, etiam causa, cur id ita [7] sit, vel paulo pertinacio-
rem [8], vel credulum, vel iratum, vel impulsum ab aliis.
72 Hoc illis commune remedium est, si in [9] tota actione
æqualiter appareat non honor modo, sed etiam caritas:
præterea causa sit [10] nobis justa sic dicendi; neque id

nostri, exceptis RR. 7, 11, qui *accusatori*. Ed.

1. *Tractavit Catonem.* « Locus « est divinus, c. 29 seq. » Gesnerus. Vide lib. II, cap. 12, §. 2.

2. *Studiosam.* Turic. Ambr. 2, *studiosum.* Camp., *studiorum.* Ald., *studiosorum.*—Eadem nostri Codd., nisi quod Aldi lectionem nullus præbet. Ed.

3. *Ratio et.* Turic. Flor. (hic a prima manu) inserunt *ut quum* cum Alm. præsumptum ex sequentibus.

4. *Certissimum... genus.* Hoc cave jungas verbo *est*, sed appositionem agnosce vocis *observatio*.

5. *In cæteris, adjecta.* Qui toto hoc sensu ab *in hoc solo* ad *impulsum ab aliis* acquieverunt adhuc, quod sciam, omnes critici, videntur e voce *concedas* recte elicere sibi visi, quod deest ei verbum finitum. Id equidem probare non possum, quum, ut et modo §. 69, *concedere* poscat aliquid in proximis sibi oppositum, quale ibi erat *ademit.* Intercidisse igitur censeo aliquid; et quidem facillime *dicas* haustum post *cæteris* ante *adjecta.*

6. *Poterit.* Flor. Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen., *potuerit*, cum Voss. 3, Goth. Jens. Tarv. Vide VII, 1, 44; 2, 22. — Nostri *potuerit.* Ed.

7. *Id ita*; sic Ambr. 2, cum Joaun. Alm. Voss. 1, 3, Bern. Ald. *Dita*, Turic. *Dicta*, Jens. (tacente Gesn.) Tarv. Reliqui *ita* solum. — Eadem nostri. Ed.

8. *Pertinaciorem.* Hic desinunt ac deficiunt omnino usque ad finem Avicula, RR. 3, 5. Hic deficiebat etiam Poul.; sed quæ deerant, ab ipso Poul. addita sunt, quemadmodum ipse testatur. Ed.

9. *Si in.* Turic. Flor. Guelf. Exc. Santen. Camp., *nisi*, cum Gotham. Voss. 2, Alm. Vall. (a pr. manu, ut visum Badio) et edd. ante Ald.: qui *si*, suadente Regio.

10. *Sit... sic dicendi.* Turic. Flor.,

moderate tantum faciamus, sed etiam necessario. Diversum ab hoc, sed facilius, quum hominum aut alioqui turpium, aut nobis invisorum quædam facta laudanda sunt: decet[1] enim rem ipsam probare in qualicunque persona. Dixit Cicero pro Gabinio[2] et P. Vatinio, inimicissimis antea sibi hominibus, et in quos orationes etiam scripserat: verum causa[3] justa fit fatendo, non 73

sit... sit dicenda. Ex Alm. *sit... sic dicenda*. Guelf. Exc. Sant. Camp., *sit... sit dicendi*. Jens., *si... sit dicenda*, cum edd. ante Bad. Nostrum ipsum est in Goth. Voss. 2, Vall. Hæret in hisce Gesnerus, qui *illis* referri posse negat nisi ad §. 68 « *illis* causis, speciebus, ubi adver« sarium nolumus lædere, etc., » deinde malle se dicit ex vetere illa edd. scriptura recipere: *causa si nobis justa sit dicendi*. Mihi quidem molestum est asyndeton in oratione nostra, quodque duo sensus continui ordiuntur ab *Hæc*, *Hoc*. Nec procedit vulgata ratio nisi mutatione illa Regio suadente facta scripturæ nisi. Si *illis* neutro genere accipias pro *talibus*, *ejusmodi rebus*, reponi velim *Nec* (vide X, 5, 1) *illis commune r. e. nisi tota... caritas; præterea causa sit* (pendente hoc conjunctivo itidem a *nisi*) *n. f. sic dicendi*; etc. Ne id quidem fuerit nimium, ut scribas *Nec ullum* pro *Hoc illis*. *Commune remedium* intelligo *κατάχυσιν* aliquam (paulo aliter quam mox §. 87, et sane plerumque); multæ enim sunt Nostri admonitiones, ne forte discipuli persuadeant sibi, si certas quasdam artes perdidicerint suoque loco adhibuerint, jam satis esse provisum utilitatibus suis, nec jam, ut totius orationis suæ curam gerant, necesse esse. Valde similis locus est IV, 2, 94-96.

1. *Decet*. Florent. Camp., *Dicet*. Margo Basil., *Licet*. Mox Florent., *rerum*, cum Alm. (vide 65). Guelf., *reum*. — Poul. Vall. lib. RR. 8, 9, *decet*. RR. 7, 11, *licet*. R. 10, *dicet*. En.

2. *Pro Gabinio et P. Vatinio*. De altero, vide Cic. pro Rabir. Postumo c. 8; item Val. Max. IV, 2; Dio Cass. 39; de altero nos ad VI, 1, 13.

3. *Causa justa fit fatenda*. Turic. Flor, Camp., *et justa sit faciendo*, Guelf., *et justa sic faciendo*, cum Goth. Voss. 2, Vall. (ut significat, quamquam non diserte prodens, Badius) Jens. Tarv. Ex Alm. *justa fit fatendo*, ma quidem incredulo (vide modo), quod ipsum dat Ald., quum præferant Loc. Venet. Busc. *et justa fit fatendo*. Reliqui plane ad arbitrium Regii nostram habent scripturam. Exc. Santen. hic silent, sicut et in vicinis satis longo intervallo. In hisce potuisse acquiescere VV. DD. quam maxime miror. Unde tandem illud *se*, si *causa* est subjectum? Et quæ est ratio, ut *justa* aliqua fiat causa eo, quod is qu agit eam *fatetur* (in quo et ipso nulla *fatendi*, sed magis gloriandi occasio) se non de fama ingenii, sed de fide esse sollicitum? Gedoynus quidem, ut solent Francogalli

74 se de ingenii fama, sed de fide esse sollicitum. Difficilior

(vide X, 1, 130), aliquam sententiam extudit, de ipsis verbis parum sollicitus: Testari Ciceronem justam esse reorum causam, ad quam defendendam non tam ingenio quam fide opus esse fateatur. Ut cætera taceam, hoccine dici poterit in Vatinii causa? Omnis hæc commemoratio causarum difficilium Vatinii et Gabinii valde brevis est, et in qua vix justa earum ratio reddi posse videatur. Neque tamen quidquam longius intercidisse dicam, quum appareat illud quod sequitur de Cluentiana diligentius tractatum et majore cura dignum habitum a Nostro. Credibile igitur ergo eum esse defunctum in hoc, quod levius videbatur. Equidem sane, quod probetur, nihil reperio. Nam ut infinitivus *se esse sollicitum* pendeat a verbo finito *dixit*, nimia fuerit struendi audacia, quum *dicere* priore loco plane sit alius potestatis. Nemo enim ferat: « *Dixit* « pro Gabin. et Vatin.; sed *et* hoc « *dixit* se, etc. » Neque multum juveris scribendo: *verum ait justa sic fac.* Regianam illam correctionem *fatendo* pro *faciendo* alienissimam esse nemo non admonitus sentiat. *Justa facere* bene dicitur is, qui, quæ vera sint, tueatur; et eo referendum censeo *sic*, ut sit pro *defendendis hisce reis*. Sed quid huc faciat ista *ingenii*, cujus famam negligat, mentio, plane non assequor. Neque enim, ne infans et dicendi imperitus haberetur, timendum erat Ciceroni pristinos adversarios suos defendenti. Illud alterum sane non caret momento, fidem cerni probandis etiam inimicorum virtutibus, quod ipsum modo agnoscebat Noster « *decet*... *per*« *sona.* » Ipse Cic. pro Rabir. Postumo « suam se *fidem* de Gabinio gra« vius agere pati » negat. Quidquid est de hoc loco, una et altera vel addita, vel mutata voce lucem ei posse contingere, non dubito, maxime si quis sententias aliquas huc facientes ex ipsis illis orationibus Tullianis aliunde protulerit; ut nunc est, intelligi posse nego. In illis *non se de* Guelf. omittit *se*. — Buttmannus accedit Spaldingio, qui Codicum scripturam *verum et justa sic faciendo* (vide eamdem hanc notam supra. Hanc optimam lectionem habent quoque Poul. Vall. lib. RR. 8, 9, 10, 11.), indubitatam esse Quintiliani manum judicat. Sed idem Buttmannus, ante hæc ipsa verba excidisse quædam non tam brevis spatii, quam visum est Spaldingio, contendit: nimirum excidit ante omnia verbum unde pendebant hæc *non se... esse sollicitum*: hæ autem particulæ *verum* et indicio sunt excidisse alia præterea quæ ab eodem verbo penderent. Hoc porro verbum non sermonem aliquem Ciceronis indicasse putat Buttmannus, sed fuisse *ostendendi* sensu. Quapropter eorum, quæ hic interciderunt, hoc schema exhibere conatur: « Dixit Cic. pro Ga« binio... etiam scripserat. *Ostendit* « *itaque, pro illis nunc dicendo*, « non *adeo malos fuisse illos, quam* « *videri poterant ex illis quæ contra* « *eos scripserat*; verum et, justa sic « faciendo, non se de ingenii fama, « sed de fide esse sollicitum. » Poterat enim nunc etiam contra illos dicere, et malam adversariorum causam ingeniose defendere. Ed.

ei ratio in judicio Cluentiano fuit, quum [1] Scamandrum necesse haberet dicere nocentem, cujus egerat causam: verum illud [2] elegantissime, quum eorum, a quibus ad se [3] perductus [4] esset, precibus, tum etiam adolescentia sua [5] excusat; detracturus [6] alioqui plus auctoritatis [7], si, in causa [8] præsertim suspecta, se eum [9] esse, qui temere nocentes reos susciperet [10], fateretur. Apud judicem vero 75
quod aut [11] propter alienum [12] commodum in [13] causa, quam susceperimus, aut suum [14], ut persuadendi ardua

1. *Scamandrum... dicere nocentem*. Cic. pro Cluent. c. 17 seqq. — Antea defenderat Cicero Scamandrum, qui accusabatur veneficii, ac dicebatur veneficium illud parasse in Cluentium. Turn.

2. *Illud*. Flor., *iud*. Camp., *id*.

3. *Ad se*. Turic. Flor. Guelf., *a se*. Reliqui *ipse*. Nostrum e conjectura.

4. *Perductus*; sic Turic. Florent. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. Reliqui *productus*. — *Perductus esset*. Non tam Scamander libertus Fabricii, quam hic ejusdem patronus ad Ciceronem perductus est ab Aletrinatibus, et ne hoc quidem ad Ciceronis narrationem accommodate dicitur, qui Aletrinates ait a Fabricio domum suam adductos. Sed memoriter talia referre Quint. novimus.

5. *Adolescentia sua*. Guelf., *adolescentiam suam*, cum edd. a Jens. ante Obr. quorum Badius et sequentes *preces* quoque. — Poul. RR. 7, 10, 11, *adolescentiam suam*. Cæteri receptam. Ed.

6. *Detracturus alioqui plus*. Turicens. Florent., *detractus a. plures*. Guelf., *d. a. plure*. Ex Alm. nonnisi *plures*.

7. *Auctoritatis*. Turic., *auctoritas*, cum Alm. non Flor. (vide 73). — *Plus auctoritatis*. Exspectes *multum*, *plurimum* præ illo *plus*. An fuit *detr. aliquanto plus*. Possit et ante *si in causa* intercidisse *sibi*.

8. *Si, in causa*. Turic. Flor. (hi etiam *causam*) Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *sicut i. c.*, cum Voss. 2.

9. *Se eum*. Flor., *si eum*, cum Jens. Tarv.

10. *Susciperet*. Turic. Flor. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *suscipere*, cum edd. ante Ald. exc. Camp. qui vacuus est hic ab omnibus; quos Regius corrigit, erroribus, nam et *timere* est in Jens. (tacente Gesn.) Tarv. Id proprium Goth. et Voss. 2, quod *suscepta* pro *suspecta*.

11. *Quod aut*. Turic. (quamquam incertiore compendio) *qui aut*.

12. *Alienum*. Turic. Flor. Guelf. Camp., *aliquod*, cum Goth. 1 (tac. Gesn.), 2, Kapp. Alm. Voss. 2, Andr. et edd. ante Basil.

13. *In causa*. Turic., *ac vasa*. Mox ante *susceperimus* Flor. inserit *nos*.

14. *Aut suum*. Turic., *autem sunt*. Flor. Guelf., *aut sunt*, cum Goth 1, 2, Kapp. et edd. ante Ald. exc. Camp., qui *aut sumitur*. Ex Alm. et

ratio, ita dicendi expeditissima : fiducia enim justitiæ ejus [1] nostræ causæ nihil nos timere simulabimus : ipse erit [2] gloria inflandus, ut tanto clarior futura sit fides ac religio in pronunciando, quanto minus vel offensæ, vel utilitati suæ indulserit. 76 Hoc [3] et apud eos [4], a [5] quibus appellatum erit, si forte ad eosdem remittemur [6]; adjicienda [7] ratio vel necessitatis [8] alicujus, si id [9] causæ

Voss. 2 nostrum, falso profecto. In Vall. (sed qui a correctionibus hic non sit immunis) *at suum*. Omitto plurima VV. DD. restituendi pericula. Nostra in Basil. prima, deinde immutata a Stoerio, sequentibus Chouet. Leid. Ferri ad sententiam possit, quod ex optimorum librorum scriptura *cruere* tentavi : *qui aut ira, aut propter aliquod commodum a causa q. s. alienus sit* (vel *fuerit*) *ut*, etc. quamquam criticam rationem non ab omni parte præstem.

1. *Ejus nostræ causæ*. Turic. præmisso obscuriore compendio, quod refert fere illud quo *con* signatur (nisi forte illud est quod usurpatur in tertii et sexti casus exitu *bus*. Vide VIII, 5, 18; hic §. 91.) *et nonne c.* Flor., *et nostræ c.* Guelf., *et non est c.*, cum Goth. 2, ni fallor, quamquam pro *causæ* affertur *me*. Reliqui *e. non c.* Nostrum e conjectura. Mox Turic. Flor., *simulavimus*. Post *fiduc.* solus Flor. omittit *enim*.

2. *Erit... inflandus*. Turic. Flor. Guelf., *erat*, duo postremi et *infandus*, et Flor. mox (a pr. manu) *incluserit*.

3. *Hoc et apud*; sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Jens. Tarv. *Hæc e. a.*, Locat. cum Andr. et edd. ante Basil. *Et* omittit Florent. Reliqui *H. modo e. a.*—*Hoc et apud eos*; sic Poul. Vall. lib. RR. 8, 9. *Hoc et apud nos*; sic RR. 10, 11. Pro *hoc* R. 7 solus *hæc*. En.

4. *Hoc et apud* eos. Structuram vide ad X, 7, 23.

5. *Eos, a quibus*. Turic. Guelf., *nos quibus*, cum Flor. nisi quod hic (a pr. manu) *nos in quibus*.

6. *Remittemur*; sic Flor. quamquam simplici *t* (a pr. manu) cum Stoer. Chouet. Leid. item Vascos. (1542, F.) probante Gesnero. Reliqui *remittentur*.

7. *Adjicienda... suspicionis*. Inest asyndeton, sed aptum illud reliquo quod hic quæritur abruptæ orationis schemati. *Necessitas* illa et *error*, et *suspicio* pertinent ad appellationem olim factam, nunc excusandam.

8. *Necessitatis alicujus*. Turicens. Flor. Guelf. Camp. (postremi quidem duo prius solum) *necessitas alicuis*. — Nostri habent alii *necessitatis*, alii *necessitas*. En.

9. *Causæ cedit*. Turic. Flor. Camp., *causa c.* Guelf., *c. credit*. Non acquiesco in vulgata, cujus si est sententia *convenit*, *congruit*, desidero auctoritatem ita dicendi. Quidni fuerit : *causa concedit?* ut apud Cic. pro Quintio, cap. 10. e illud adhæsit ex male intellecto compendio syllabæ *con*. — Nostri *causæ*

cedit, vel erroris, vel suspicionis: tutissimum ergo pœnitentiæ confessio, et satisfactio culpæ; perducendusque omni modo judex ad iræ[1] pudorem. Accidit etiam 77
nonnunquam[2] eadem causa, de qua [3]pronunciarit, cognoscatque[4] iterum: tum illud quidem commune, apud alium nos judicem disputaturos de illius sententia non fuisse; neque enim emendari ab alio, quam [5]ipso, fas esse: cæterum[6] ex causa, ut quæque[7] permittet; aut ignorata quædam, aut defuisse testes, aut (quod timidissime[8], et si nihil aliud plane fuerit, dicendum est) patronos non suffecisse[9]; succurret. Etiam si apud 78

cedit, excepto R. 10, qui *causæ dedit*. Ed.

1. *Ad iræ*. Lepidum est et criticæ tironibus notandum quod hic in plerisque MSS. (nec tamen Turic. aut Flor. quamquam Alm.) *adire*, feliciter correctum a Regio, præeunte Camp., non Jens. Tarv.

2. *Nonnunquam eadem causa*; sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. qui inserit *ut*. Bad. Basil., *nonnunquam eandem causam*. Reliqui *n. ut eandem causam*. — Sic quoque solus Vall. lib. a sec. manu. Cæteri receptam a Spald. lectionem habent. Ed.

3. *Pronunciarit* dedimus e conjectura, reliqui *pronunciavit*. — *Pronunciarit, cognoscatque*. Facile ex proximis intelligitur judex. Conferendus autem huc est locus de *præjudiciis*, lib. V, cap. 2, quo mox remittit §. 78.

4. *Cognoscatque*. Turic. Flor., *cognatque*. Hic (a sec. manu) Guelf. Exc. Santen. Camp., *cogatque*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Hic *agatur* transpositum post *iterum*, suadente Regio. Sed Bad. Basil., *ut cognoscat*. Tarv., *cogitatque*. Reliqui *cognoscat*. — Sic quoque solus Vall. lib. Reliqui *cogatque*, excepto Poul., qui *cogitatque*. Ed.

5. *Quam ipso*; sic Turic. Guelf. Camp. cum Gothan., et edd. ante Gryph. exc. Ald. Reliqui inserunt *ab*. — Eadem nostri. Ed.

6. *Cæterum ex causa*. Respicit ad *illud quidem commune*. In *cæterum*, vide IX, 4, 85.

7. *Ut quæque*. Turic. Flor. Guelf. Exc. Santen., *aut quæque*. — Eadem nostri. Ed.

8. *Timidissime*. Turic. Florent. Guelf., *tumidissime*, vicissim *timidius*, §. 28, iidem duo priores, adjunctis Camp. et edd. ante Ald. — RR. 7, 10; 11, *tumidissime*. Reliqui *timidissime*. Ed.

9. *Suffecisse*; sic Turicens. (nisi quod *fi*) Flor. Guelf. Exc. Santen. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. Alm. Andr. marg. Bad. Vascos. Stephanique, Obr., probante Gesnero. Reliqui *satisfecisse*. — Sic quoque Poul. R. 7. Cæteri Codices habent *suffecisse*. Ed.

alios judices agetur[1], ut in secunda[2] assertione, aut in centumviralibus judiciis duplicibus, parte victa, decentius erit, quoties contigerit servare judicum pudorem: de qua re latius[3] probationum loco[4] dictum est. Potest evenire, ut in aliis reprehendenda sint, quæ ipsi fecerimus; ut objicit Tubero Ligario, *quod in Africa fuerit*.
79 Et ambitus quidam[5] damnati, recuperandæ[6] dignitatis[7] gratia reos ejusdem criminis detulerunt; ut in scholis luxuriantem patrem luxuriosus ipse juvenis accusat: id quomodo[8] decenter fieri possit, equidem non invenio, nisi aliquid reperitur[9], quod intersit, *persona, ætas,*
80 *tempus, causa, locus, animus*. Tubero[10] juvenem se pa-

1. *Judices agetur*. Almel., *judex augetur*, nihil tale dantibus Turic. et Flor. (vide 74).

2. *Secunda.... centumviralibus*. De hisce, vide lib. V, cap. 2, §. 1, vol. II, p. 163, nott. 8, 9 et 10. Ed.

3. *Latius probationum*; sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Bad. Reliqui inseruut *in*. Modo Turicens. Goth. (Iac. Gesn.) *contingerit*. Kapp., *contingit*.

4. *Probationum loco*. V, 2, 1.

5. *Quidam damnati*. Alterum *dam* desiderant hic Codd. et quidem Turic. Flor. posterius, Goth. Guelf. Voss. 2, Exc. Santen. prius cum Jens. Tarv. — Nostri *qui damnati*, exc. Vall. lib. a sec. manu, R. 8, qui dant *quidam damnati*. Ed.

6. *Recuperandæ dignitatis gratia*. Vide Digest. XLVIII, 14, 1, 2: « Qua « lege (Julia ambitus) damna- « tus, si alium convicerit, in inte- « grum restituitur. » Ubi recte conferunt VV. DD. Cic. pro Cluent. cap. 36 init. vide ibi Manutium.

7. *Dignitatis*. Goth., *libertatis*, cum Voss. 2, erroris solo, ut videtur, socio. Vide X, 1, 15.

8. *Quomodo decenter*; sic Obr. Sed Turic. Guelf., *quoniam decenter*; prius et Exc. Santen. Reliqui *quam decenter*.

9. *Reperitur*; sic Turic. Florent. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. *Reperietur*, Jens. Tarv. iidemque modo *aliud*. Malim hic *nisi si*. Vide VI, 1, 34. — Nostri *reperitur*, except. Poul. qui *reperietur*. Ed.

10. *Tubero... ait*. Quæ hic causarum Tuberonem prodit Noster, ex ejus quæ intercidit oratione desumpta non debent negligi, sed diligenter comparari cum Ciceronianis in ipsius Ligariana. Nec prorsus apparet, quomodo potuerit patrem suum Tubero dicere, *ut primum licuerit, a partibus* Pompeianis *recessisse*, si vere narrat Cicero, eumdem Africa prohibitum nec domum venisse, nec ad Cæsarem; sed ad Pompeium in Macedoniam se contulisse, c. 8, 9. Sed fortasse victo demum Pompeio licuit recedere ab ejus partibus. Illud quoque

tri hæsisse, illum a senatu missum non ad bellum, sed ad frumentum coemendum ait[1], ut primum licuerit, a partibus[2] recessisse; Ligarium et perseverasse, et non pro Cn. Pompeio, inter quem[3] et Cæsarem dignitatis fuerit contentio, quum salvam uterque rempublicam vellet, sed pro Juba[4] atque Afris inimicissimis populo romano stetisse. Cæterum vel facillimum est, ibi alie- 81
nam culpam incusare[5], ubi fateris tuam: verum[6] id jam indicis[7] est, non actoris. Quod si nulla contingit excusatio, sola[8] colorem habet pœnitentia: potest enim videri satis emendatus[9], qui in odium eorum, in quibus erraverat, ipse conversus est. Sunt enim quidam[10], qui 82

discrepat, quod filius Tubero patrem nonnisi ad frumentum coemendum in Africam missum ait a senatu, Cicero reliquique scriptores eam ipsi provinciam senatus consulto et sorte obtigisse produnt. Vide X, 1, 23.

1. *Ait, ut primum*. Turic. (hic et *rimum*) Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *aut ut p.* Modo *exisse* pro *hæsisse* Guelf. Exc. Santen. ut infra Camp. I, 2, 11 *heserat* pro *exierat*. Vide Drakenb. ad Liv. II, 10, 10.

2. *Partibus*. Camp. Leid. (hic quidem videtur mero sphalmate) *patribus*.

3. *Inter quem... contentio*. Similiter IV, 2, 13, *de laude inter ipsos certatum*.

4. *Juba*. Hic Juba fuit rex Mauritaniæ, qui secutus est partes Pompeii, ac demum in Africa a Cæsare superatus. Turn.

5. *Incusare*; sic Turic. Flor. cum Alm. *Recusare*, Guelf. cum Jens. Tarv. Reliqui *accusare*. — Eadem nostri. Ed.

6. *Verum id jam... actoris*. Is, qui, nulla demonstrata facti differentia, eorum incusat alios, quæ se commisisse fatetur, oratoris dignitatem exuit et ad vilitatem indicio redimentium vitam se demittit.

7. *Indicis*; sic Turic. Flor. Reliqui *judicis*, in quo sane nulla sententia, ut animadvertit Gesnerus. Gedoynus hasce nugas securus reddidit. Modo pro *id* Turic. Flor. *ut*, cum Alm. Et mox *contigit*, Turic. Flor. cum Kapp. Almel. — Nostri Codd., *judicis*, Ed.

8. *Sola colorem habet pœnitentia*. Vide X, 1, 116; item IV, 2, 88, 100. Qui se pœnitere testatur admissorum, eumque affectum tota actionis forma profitetur, is aliquam tamen speciem induit difficili illi, quam tuendam sumpsit, causæ, seque sua exempla insectantem aliquatenus judici commendat.

9. *Emendatus*. Turicens. Flor. Guelf., *emendati*. Turic. Guelferb. Exc. Santen. *quin* pro *qui in*.

10. *Sunt enim quidam; qui... fu-*

hoc natura ipsa rei non indecens faciant[1]; ut quum pater[2] ex meretrice natum, quod duxerit meretricem in matrimonium, abdicat: scholastica materia, sed [3] non,

ciant. Qui hac scriptura acquieverunt (nec quemquam video qui hæserit), id spectarunt, quod continuo inducitur pater aliquis, qui ipse hanc sui exempli improbationem minus invisam faciat. Sed admoniti sentient, puto, hoc non fieri ab hominis voluntate, sed ab ejus conditione; quare pro masculino hic longe aptius esse neutrum genus, ut scribatur *quædam*, *quæ*, lenissima mutatione. Commendatur hæc generis mutatio etiam eo quod est §. 83: «*alia* prætereo.» Neque *enim* convenit argumentationi, sed, quocum toties illud permutatur, *etiam* (vide II, 13, 11). Ita recte locum constitui apparebit, si contuleris, IV, 2, 59, *Hæc sunt quæ... faciant;* IV, 3, 16, *plurima sunt quæ... inseruntur;* V, 13, 9, *quædam sunt quæ... possunt.* Sententia sic explicatur: «Quædam «accidunt (συμβίβηκε) talibus cau-«sis, quæ efficiant, ut ne per ip-«sam quidem rei naturam hæc re-«prehensio ejus, quod ipse fece-«ris, sit indecens.» Alia ratio, lib. XI, cap. 2, §. 30.

1. *Faciant;* sic Turic. Flor. Reliqui *faciunt.* Codd. obtemperamus, vide X, 1, 44.

2. *Pater... in matrimonium.* Turic., *patre ex meretricem immatrimoniu.* Flor., *patre ex meretricem in matrimonium*, cum Guelferb. et Alm. nisi quod horum alter habet, alter dicitur habere *pater* et *meretrice.* Goth. (err. Geso.) *pater natum quod amet meretricem*, cum Voss. 2 (vide 79). Mox Vall., *pater natum ex meretrice quod amet meretricem in matrimonium;* sed valde suspicor hic aliquam esse versatam emendationem (quales non raro agnoscit in eo Cod. Badius, velut ad §. 72); et hæc est obtinens a Badio inde in omnibus editis scriptura, ordine tamen mutato ita: *ex m. natum.* Jens. Tarv., *pater natum quod amet ex meretrice in matrimonium.* Locat. Ven. Rusc. (ex Regii mente) *p. n. ex meretrice q. a. ex meretrice in matr.* Nostrum Camp. Andr. Ald. (nisi quod hic *natum ex mer.*) ex conjectura haud dubie, sed non improbabili illa, et meliore profecto, quam est librarii Gothani nullam rationem habentis verborum *in matrimonium*, unde mox conflarunt VV. DD. portentosam locutionem *amore in matrimonium* Gesnero in Thesauro quoque, ut et Forcellino, memoratam et explicitam. Brevius erat *ex mer. n. ob meretricis matrimonium*; sed nimis manifesta sunt ista in vett. vestigia *meretricem in matrimonium*, quorum tam similitudine quam litterarum *m* et *n* multitudine jacturam fecit locus. Si quid veri et antiqui esset in istis *quod amet*, probarem ego Francii conjecturam *quod habet*, vel *qui habet;* ita tamen ut scriberem *in matrimonio*, subnixus aliqua Turic. auctoritate. Nunc opus esse verbo præpositionem *in* regente cum accusativo, apparet, nec succurrit ullum, quod facilius intercidere potuisse dicas.

3. *Sed non... accidere.* An fuit *s.*

quæ non[1] possit accidere : hic igitur multa non deformiter dicet; vel quod omnium sit votum parentum, ut honestiores, quam sint ipsi, liberos habeant (nam et filia[2] nata, meretrix eam mater pudicam esse voluisset), vel quod humilior ipse fuerit (licet enim hoc [3]dicere), vel quod non habuerit patrem, qui moneret; quin eo 83
minus id[4] faciendum filio fuisse, ne renovaret domus pudorem et exprobraret patri nuptias, matri prioris vitæ necessitatem ; ne denique legem quamdam suis quoque subinde[5] liberis daret : credibilis[6] erit etiam propria quædam in illa meretrice turpitudo, quam nunc[7] hic pater ferre non possit : alia prætereo[8]; neque enim nunc declamamus[9], sed ostendimus nonnunquam posse di-

n: *quæ in foro n. p. a.?* Vide IV, 2, 97. Potuit esse exheredationis elogium, *quod meretricem in matrimonium duxerit*. Vide VII, 4, 20; ibid. 11.

1. *Quæ non*. Turic. Flor. Guelf. omittunt. Ab Alio. omnisi *quæ* abesse narratur. — Omittunt quoque *quæ non* Vall. lib. RR. 7, 10, 11. Ed.

2. *Et filia*. Turic. Flor. Guelf. Exc. Santeo. inseruot *si* cum Goth. Voss. 2, Vall. (de hoc prodente Burm. apud Bad. non reperio). *Et si sit* absque *filia* Camp.

3. *Dicere*. Flor. (a pr. manu) *ducere*. Fortasse robustior sententia in hoc, si scribas : *licet enim huic* (id est, ejus conditionis homini) *ducere*, i. e., meretricem. Quamquam vel sic malis : *licebat*, vel *licuit*, quod reponere intemperantius sane fuerit. Recepta parum explet animum. An hoc volebat, posse aliquem humilitatem suæ conditionis pristinam citra contumeliam suam commemorare? Sed non est clocotus.

4. *Id*; sic Turic. Flor. Camp. cum Bodl. Alm. Ald. Obr. Reliqui omittunt. — Eadem nostri. Ed.

5. *Subinde*. Turic., *sum*. Ex Alm. sū. Guelf. Exc. Santen., *sine*. An forte et hic *sub diem* erat, ut VIII, procem. 29? qua sententia est *in diem* apud Cic. pro Cœlio, c. 24 : « præsentis fraudis pœnas *in diem* « reservatis. » Sed ipsum nostrum aliquoties est pro *deinde*, *mox*. — Poul. Vall. lib. (sed hic a secunda manu) R. 9, *subinde*. RR. 7, 8, 10, 11, *sine*. Ed.

6. *Daret : credibilis*; sic Turic. Flor. (quamquam hic etiam *credibile*). Reliqui inserunt *et*.

7. *Nunc... ferre non possit*. Postquam ex illa humilitate ad prosperiorem rei familiaris statum emerserat.

8. *Prætereo*. Toric. Guelf. Camp., *præterea*, cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. — Nostri *præterea*. Ed.

9. *Nunc declamamus*. Turicens. Flor., *hunc declamamus*.

84 centem[1] ipsis incommodis bene uti. Illic major[2] æstus[3], ubi quis pudenda queritur, ut stuprum, præcipue in maribus, aut os[4] profanatum : non dico, si loquatur ipse; nam quid aliud ei, quam gemitus ac fletus[5], et exsecratio vitæ conveniat? ut judex intelligat potius dolorem illum, quam audiat : sed patrono quoque per similes affectus eundum erit, quia hoc injuriæ genus

85 verecundius[6] inest passis, quam ausis. Mollienda est in plerisque alio colore[7] asperitas orationis, ut Cicero de

1. *Dicentem ipsis incommodis.* Hoc ordine Turic. Flor. Guelferb. Gothan. (tac. Gesn.) CAMP. Reliqui *ipsis incommodis dicentem.*

2. *Major.* Guelf. Exc. Santen., *majora.* — Sic quoque solus R. 10. Cæteri *mojor.* ED.

3. *Æstus.* RR. 7, 11, *est vis.* ED.

4. *Os profanotum.* Goth. (err. Gesn.) CAMP., *honos prophanatus*, cum Voss. 2 (vide 82). — Eadem nostri. ED.

5. *Ac fletus, et.* Turic. Guelf., *aut f.* CAMP., *aut f.* et. Jens., *ac f.* sine et, cum Tarv. qui et *exercitatio.*

6. *Verecundius... ausis.* Turic., *verecundss est p. q.* o. Guelf., *verecundassem p. q. a.* Gothan. omisso modo *injuriæ* sic : *verecundiæ genus est p. q. a.* CAMP., *verecundius est p. q.* o. Si recte siletur Flor. (memoratus ille in hoc ipso versu *qui ad hoc* dare cum Guelf.) habemus unum antiquissimum testem vulgatæ scripturæ. Gesnerus e Goth. eruit *quio hoc genus* (intellecto, non expresso illo *injuriæ*) *verecundiæ est p. q. a.* ad morem illum satis cognitum omittendi adverbium *magis*; de quo vide præ aliis Drakenb. ad Liv. XXXIV, 49, 10. In illis Livianis tamen exemplis sæpius *tam* deesse agnoscam quam *mogis*, nisi ubi antecedit *volendi* verbum, lubricum illud, quodque fortasse cedere debeat alteri *molle.* Quintiliano autem in hoc uno loco tantum audaciæ placuisse, vix adducor ut credam. Recepta habet quo se tueatur in illa satis mirabili structura VII, 1, 56; modo *est* scribatur pro *inest.* Sed latere aliquid non sinunt dubitare scripturæ præposteræ vett. libb. Nec videtur procedere vel illa ratio, nisi interveniente infinitivo, ut aliquid facere dicatur esse *verecundum*, id est, pudori alicui, non quidem illi soli, qui faciat, sed cuicunque præsenti. — *Verecundius... ausis.* Ipsum quidem, qui hanc injuriam pertulerit, facere loquentem in ista controversia minus probare videtur Noster, certe difficilius judicare (vide §§. 53, 54, ubi valde gemina hisce nostris, item 55). Et proba est admonitio ejusdem, si modo, Quintiliani (Declamat. CCCXIII, in Procem.) : « Non erit alienum advocatum dare huic accusatori... quoties causa plus juris habet quam pudoris, ad eum transferenda est, qui non erubescit. »

7. *Alio colore.* Turicens. Flor.

proscriptorum [1] liberis fecit: quid enim crudelius, *quam homines, honestis parentibus ac majoribus natos, a republica summoveri?* Itaque durum [2] id esse summus ille tractandorum animorum artifex confitetur; sed [3] ita legibus Sullæ cohærere [4] statum civitatis affirmat [5], ut his solutis stare ipsa non possit: assecutus [6] itaque est, ut aliquid eorum quoque causa videretur facere, contra quos diceret. Illud etiam in jocis [7] monui [8], quam turpis 86
esset fortunæ insectatio; et ne in totos [9] ordines, aut gentes, aut populos, petulantia incurreret: sed interim fides patrocinii cogit quædam de universo genere aliquorum hominum [10] dicere, vel libertinorum [11], vel mi-

Guelf., *alia loco re.* — *Alio colore.* Sententiæ ita sunt connectendæ: « Adhuc quidem colorem summæ « vehementiæ dandum vidimus ac- « tioni; sed hoc rarum est, et ple- « rumque mitigandis potius judi- « cum auribus adhibetur ille. » Suspicor itaque legendum *aliis* pro *alio.*

1. *Cicero de proscriptorum liberis.* Orationis, quæ ætatem non tulit, causas bene, ut solet, exponit Freinshemius in opere Supplementorum Livianorum lib. X, cap. 45, advocatis veterum testimoniis, inter quæ et Plinii illa laus (VII, 31, p. Bip. 35) « te (M. Tulli) orante, « proscriptorum liberos honores « petere puduit. »

2. *Durum.* Guelf., *divi.*

3. *Ita.* Flor., *id.* Guelf. Gothan. (tac. Gesn.) *id a*, cum Voss. 2.

4. *Cohærere.* Guelferb., *coercere*, cum Gothan. Voss. 2, Jens. Tarv. *Coerceri*, CAMP. cum Andr. et edd. ante Basil. — Eadem nostri. ED.

5. *Affirmat.* Turic. Flor. (hic quidem a sec. manu) Guelf., *affirmant.* — Sic quoque RR. 7, 10, 11. ED.

6. *Assecutus.* Turic. Flor. Guelf. Exc. Santen. CAMP., *secutus*, cum Voss. 2, Goth. Jens. Tarv. Nostrum e correctione Regii. Suspicor fuisse *consecutus*, quum primæ syllabæ compendium facile excideret. Vide VIII, 3, 3; X, 1, 25; hic §. 93. Modo Turicens. *is* pro *his*; et mox idem cum Flor. Guelf. *dicere* pro *diceret.* — Nostri *secutus.* Poul. RR. 7, 10, 11 *dicere* pro *diceret.* ED.

7. *Jocis.* Turic. Flor. Guelf. Exc. Santen. CAMP., *locis*, cum Gothan. Voss. 2, et edd. ante Ald. Regius correxit. — Nostri *locis*, exc. Vall. lib., qui *jocis.* ED.

8. *In jocis monui.* « Supra VI, 3, « 28: *In calamitatem* uti ridiculo « vetat etiam Cic. Orat. cap. 26. » Gesnerus. Vide et VI, 3, 34.

9. *Totos.* Tur. Flor. Guelf., *toto.* Pro *fides* Tur. Flor. *fideles*; ex Alm. *tractes.* Tum *interit*, Turic.

10. *Hominum.* Guelf. Exc. Santen. omittunt.

11. *Vel libertinorum;* sic Jens.

87 litum, vel publicanorum, vel similiter aliorum; in quibus omnibus commune remedium est, ut ea, quæ lædunt[1], non libenter tractare videaris; nec in omnia impetum facias, sed in id, quod expugnandum est; et
88 reprehendens[2], alia laude compenses: sic[3] cupidos milites dicas, sed non mirum, quod periculorum ac sanguinis majora sibi deberi præmia putent; eosdem petulantes, sed hoc fieri, quod bellis magis, quam paci, assueverint: libertinis detrahenda est auctoritas; licet iis testimonium reddere industriæ, per quam exierint
89 de servitute. Quod ad nationes exteras[4] pertinet, Cicero varie: detracturus *Græcis*[5] testibus fidem, doctrinam iis

(tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Gryph. Sed Turic. Flor. Guelf. Exc. Santen. Gothan. (tac. Gesn.) Camp. omittunt *vel*, cum Voss. 2. Reliqui ut *lib.* Vide IX, 4, 53; sic et XI, 3, 5. *Vel* omittunt Turicens. Flor. (etsi hic a sec. manu reponit, sed ante *Equidem*) cum Alm. — Nostri *libertinorum*, omisso *ut*, aut *vel*, exc. Pouh. qui *vel libertinorum*. Ed.

1. *Lædunt.* Guelf. Exc. Santen.; *legunt*.

2. *Reprehendens.* Turicens. Flor. (hic a secunda manu addit *re* et sic Camp.) *prendens*. Guelf. Exc. Santen., *prehendens*. Mox Goth. (tac. Gesn.) *laudem*. Turic. modo *quo exp. est.* — *Et reprehendens.* Desiderant VV. DD. accusativum. Facile fuerit pro *et* reponere *quod*; deinde malim pæne *premens*. Francius conjicit *et ea repr.* Rollinus *et quædam r.* Sed singularis præstat, quia unum impugnari volebat. Nec probo Lochmannum geminanda voce *alia* loco succurrentem.

3. *Sic... sed.* Turic. Flor. Guelf.; *si cupidum dedicasset*. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *si cupidum dicas esse*, cum Voss. 2, et, ut fertur, Alm. *Si cupidos dicas esse*, Jens. cum edd. ante Bad. Hic cum reliquis *si milites cupidos dicas esse*. Nostrum e conjectura; et eadem mox *s* addimus post *petulantes*, ubi in libris est *et*. Camp. in proximis sibi constat dans *putet*, *eundem petulantem*, *assueverit*, ubi Flor., *assuerint*, Goth., *adsueverunt*. Mox *iis* pro *his* scripsi bis ex uno Goth. (tac. Gesn.). Pro *quod bellis* Flor. *quæ b.* Pro *detrahenda* Camp. *tradenda*.

4. *Quod ad exteras... varie.* Ingeniosissime ab Rollino reperta est hæc distinctio, quam et Gedoynus et Capper. expresserunt, laudavit Burmannus. Facile subaudis: *tractat*, *agit*, vel tale quid: «Varie detrahere fidem Græcis» (ut vulgo hæc ordinantur) quid sit, nemo dixerit.

5. *Græcis testibus.* «In oratione «pro Flacco, cap. 26 seq. *Sardos* «*contemnit* in fragment. Or. pro «M. Scauro: *Contendes et postu*«*labis, ut M. Æmilius cum sua*

concedit ac litteras, seque ejus gentis amatorem esse
profitetur; *Sardos* contemnit; *Allobrogas* ut hostes
insectatur [1]: quorum nihil tunc, quum diceretur, pa-
rum aptum, aut remotum cura [2] decoris fuit. Verbo- 90
rum [3] etiam moderatione [4] detrahi solet, si qua est rei
invidia, si *asperum* [5] dicas *nimium* [6] *severum*, *injustum*
persuasione labi, *pertinacem* ultra modum *tenacem esse*
propositi: plerumque [7] velut ipsos [8] coneris ratione vin-
cere, quod est mollissimum. Indecorum est super hæc 91
omne [9] nimium [10]; ideoque etiam quod natura rei satis

« *dignitate omni... sordidissimæ, levissimæ, vanissimæ genti, ac prope dicam pellitis testibus con*donetur. De *Sardis* vero sermonem esse, argumentum Asconii satis declarat. » (Vide I, 5, 8.) « *Allobrogum* testimoniis credere vetat judices pro M. Fonteio, cap. 8 seqq. » Gesnerus.

1. *Insectatur*. Turic. CAMP., *insectatus*. Mox *hostis*, Flor. Guelferb. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Basil. Hic quidem cum cætt. ante Roll. *hosteis*.

2. *Remotum cura*; sic Turiceus. Flor. Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 2, Alm. Jens. Tarv. Ald. Basil. et videtur hujus ævi fuisse hæc structura. Vide Sueton. Tiber. 42. Reliqui inserunt *a*. — Omittunt nostri Codd. ED.

3. *Verborum moderatione*. Vide III, 7, 25; VIII, 4, 1, 2.

4. *Moderatione*. Turic. (sed hic et *detrahit*) Flor. Guelf. Exc. Saoten. CAMP., *moderatio*. — Sic quoque Vall. lib. RR. 7, 10, 11. ED.

5. *Asperum*. Turic., *aspere*.

6. *Nimium*. Rollinus malit legere *nimis*. ED.

7. *Plerumque velut*. Locum laborare abrupto nimis nec præcedentibus commisso dicendi genere, et ipse sentio cum Rollino et Burm. Quare huic maxime accedo, non integrum suspicanti: *ipsos* referendum erit ad *asperum* illum, *injustum*, *pertinacem*. Quid lacunæ operiendæ potissimum inservire possit, haud facile dictu: *ita* post *propositi* insertum sufficere non videtur. Nec tamen magnam jacturam factam arbitror.

8. *Ipsos*. Goth., *ipse*, solus. Quod Obr.: *sic asperum* reponit pro *si a.*, non opus est, quum *si* referatur ad *detrahi solet* quasi definitionis index; quæ fiat istius *moderationis*. Turic. *rationem* pro *ratione*. — Nostri *ipsos*, exc. R. 9, qui solus *ipse*. ED.

9. *Omne*. Gryph. (1544) *omnia*, cum edd. ante Obr. Sed et Exc. Santen. nostrum. *Hoc* pro *hæc* Guelf. Exc. Santen. CAMP. *Est* Flor. (a pr. manu) omittit. — Nostri *hæc omne*, exc. RR. 7, 10, qui *hoc omne*. ED.

10. *Omne nimium*. Pertexuit hic quam orsus erat, §. 60, telam, *de tractandis parum speciosis*, poteratque peregisse videri quod solum ibi faciendum receperat, sed addit duo de *apte dicendo* præcepta, al-

aptum est, nisi modo quoque temperatur[1], gratiam perdit: cujus rei observatio judicio magis quodam[2] sentiri, quam[3] præceptis tradi potest. Quantum satis[4] sit, et quantum recipiant aures. Non habet hæc[5] res mensuram et quasi pondus, quia ut in cibis[6], alia aliis magis
92 complent. Adjiciendum etiam breviter videtur, quod fere[7] dicendi virtutes diversissimæ non solum suos amatores habeant[8], sed ab eisdem sæpe laudentur: nam Cicero quodam loco[9] scribit, *id esse optimum, quod*

terum de modo et mensura, quod sane potentissimum est ad apte quodcunque administrandum, de diversis alterum virtutibus, quæ suis quæque locis conveniant neque in totum aut probari, aut rejici possint. *Hæc res* non ergo ad remedia difficilium causarum modo referetur, verum ad eloquentiam in genere. Vide VI, 4, 11.

1. *Temperatur;* sic Flor. *Temperatus*, Turic. Guelf. Exc. Santen. Reliqui *temperetur*.

2. *Quodam sentiri, quam*. Guelf., *q. serviri sentiri q.*, cum Exc. Sant. etsi obscurius notata varietate. *Q. servari sentirique*, Goth. (err. Gesn.)

3. *Sentiri quam... tradi*. Vide IX, 4, 120; et inprimis lib. VI, c. 5, ubi etiam hue differimur.

4. *Quantum satis*. Turicens. Flor. Guelf. Camp., *quam s.* — *Quantum... aures*. Possit videri hæc sententia continuanda prioribus, ut pendeat illud *quantum a tradi potest*. Censen tamen magis consentaneum esse, ut quæ *sentiri* posse *observatio* eadem et *tradi* non posse dicatur, ibique finem habeat sensus antecedens. Sic nostra verba per aliquam aposiopesin posita accipientur, quod genus orationis solet esse in præceptis generalibus, ubi cito defungimur; quasi præmisisset hæc: Tantum ego in talibus præcipio dicere, quantum, etc.

5. *Habet hæc res*. Turicens. Flor. Guelf., *haberet re;* Flor. a sec. manu, *res*. Guelferb. per comp. *hæc*. Turic. etiam *mansuram*.

6. *Quia ut in cibis*. Turic., *q. in cib. his* (vide §. 75). Florent., *q. in cibis* Guelf. Exc. Santen., *q. in cibis his*, cum Camp. (nisi quod omittit *quia*). *Q. in cibis iis*, Goth. Jens. (err. Gesn.), cum edd. ante Ald. Regius correxit. — Nostri *quia in cibis*, omisso *ut*. En.

7. *Fere*. Turic. Flor. Guelf., *fiut*. Mire!

8. *Habeant*. Goth. (tac. Gesn.) *habent*, nec tamen *laudantur*. Mox idem *iisdem*.

9. *Quodam loco... Alio vero*. Satis est quod demonstrant VV. DD. Cic. Orat. c. 23 et 28, ubi sunt horum, quæ Qu. refert, semina magis quam expressa verba. Nec attinet laborare de inveniendis Ciceronianis, quæ ad amussim respondeant nostris, quum jam cognitam habeamus Quintiliani in afferendis alienis securitatem. Alioqui multa sane desunt illi similitudini; neque enim

quum te[1] *facile credideris consequi imitatione, non possis*: alio vero, *non id*[2] *egisse, ut ita diceret, quomodo se quilibet posse confideret, sed quomodo nemo*. Quod potest pugnare inter se videri : verum utrumque, ac 93
merito, laudatur : causarum enim [3] modo distat; quia simplicitas illa, et velut securitas inaffectatæ orationis, mire tenues causas decet; majoribus illud admirabile dicendi genus magis convenit[4]: in utroque eminet[5] Cicero : ex quibus alterum imperiti se posse consequi credent; neutrum, qui [6]intelligunt.

CAP. II[7]. *Memoriam* quidam[8] naturæ modo esse 1

priore loco tantum tribuit Cicero illi tenui generi, ut optimum agnoscat, neque altero se potissimum hoc egisse testatur. In hanc quidem sententiam aliquanto magis congruit locus a Gesn indicatus Brut. c. 93, *propter exquisitius et minime vulgare orationis genus animos hominum ad me dicendi novitate converterem*. Illud quoque Quintiliano hic disputanti accedit, item a Gesnero repertum, in Oratore versus finem: *Potest .. non solum aliud mihi, ac tibi, sed mihi ipsi aliud alias videri*. Ad illam de falso judicata facilitate sententiam recte Badius admonet versuum Horatii Epistol. ad Pison. 240-42.

1. *Quum te*. Turic. omittit, sed ab eadem manu inserto *non* ante *facile*; et sic Flor. Guelf. *Te* solum CAMP. cum Gothan. Voss. 2, Vall. *Non te*, Jens. et edd. ante Ald. Eædem mox *posset*. Regius correxit.

2. *Non id*; sic Turic. Flor. Guelf. CAMP. cum Voss. 2, et edd. ante Ald. qui *se* anteponit, quod a Jens. inde habent post *ita*. Reliqui *non se id*. Vide lib. VII, cap. 1, §. 60. — Nostri Codd., *non id*. ED.

3. *Causarum enim modo*. Turicens., *causa enim enim m*. (prius quidem *enim* per compendium). Flor. Guelf. CAMP., *causa enim m.*, cum Goth. Voss. 2, Jens. Tarv. Basil. eoque recentioribus ante Gibsonum. Hic et reliqui *causa enim modoque*, quod in optimis (ut ait) Codd. invenire profecto non potuit nisi somnolentus hicce criticus. Regius *que* suaserat. Nostrum e conjectura. — *Causarum ... modo*. Vide *modum litis* V, 6, 2.

4. *Convenit*. Flor., *et venit*. Guelf., *venit*. §. 85.

5. *Eminet Cicero*. Guelf. CAMP. inserunt *et* cum Goth. — Nostri inserunt *et*, exc. Poul., qui omittit. Bene; nempe redundat. ED.

6. *Intelligunt*. Flor. Guelf. Exc. Santen., *intelligent*. — Sic quoque RR. 10, 11. Cæteri *intelligunt*. ED.

7. Incipit caput sine inscriptione in Turic. Flor. CAMP. Inscribitur *de memoria* in Guelf. Goth. — Sic quoque Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10. Sed Poul. dat *de memoria artificiali*. Hic Rollinus ablegat ad Augustinum Confess. lib. X, a cap. 12 ad 20. ED.

8. *Quidam naturæ... munus*. Pseu-

munus existimaverunt, estque in ea non dubie plurimum, sed ipsa excolendo, sicut alia omnia [1], angetur; et totus, de quo diximus adhuc, inanis[2] est [3] labor, nisi cæteræ partes hoc velut spiritu [4] continentur: nam et omnis disciplina memoria constat, frustraque docemur, si, quidquid audimus, præterfluat; et exemplorum, legum [5], responsorum, dictorum [6] denique factorumque velut quasdam copias, quibus abundare, quasque in promptu semper habere debet orator, eadem illa vis repræsentat [7]: neque immerito *thesaurus* hic

do-Turnebus nos remittit ad III, 3, 4. Almelovenus hæc ponit Philostrati: (Vit. Soph. I, 22, 2.) μνήμη μὲν γὰρ δίδωσι τέχνας, αὐτὴ δὲ ἀδίδακτος καὶ ουδεμιᾷ τέχνῃ ἁλωτός· ἔστι γὰρ πλεονέκτημα φύσεως, ἢ τῆς ἀθανάτου ψυχῆς μοῖρα. *Excolendo* passive hic dici monet Badius, a Valla jam animadversum in Elegg. I, 27, p. 89. Vide nos ad VI, 1, 8.

1. *Omnia, augetur.* CAMP., *plura agetur.*

2. *Inanis est.* Guelf. CAMP. omittunt *est*, cum Goth. Voss. 2. Vall. et edd. ante Gryph. exc. Ald. *Contineantur* mox Jens. et edd. quod quum Regius in sua constitutione posuisset, ut et, nescio qua aurium superbia, *veluti;* hoc necessarium esse negavit Badius, alterum ob clausulam hexametricam valde improbavit, facta iterum *archipiratæ* mentione, vide X, 1, 71. — Nostri omittunt *est.* ED.

3. *Inanis est labor.* Idem apud Ciceronem judicium demonstrat Regius de Or. I, 5, ubi *thesaurus* quoque appellatur, ut et ab Herenniano III, 16.

4. *Velut spiritu continentur.* Hanc loquendi formam sagaciter Turnebus in Advers. IV, 10, translatum vidit a stoicorum placito quodam de mundo, quod his ipsis verbis profertur apud Ciceronem de Nat. Deor. II, 7: *Hæc ita fieri omnibus inter se concinentibus mundi partibus profecto non possent, nisi ea uno divino et continuato spiritu continerentur.* Vide plura dantem Turneb. l. l, et Burm. ad Nostri IV, 3, 5.

5. *Legum.* Turic. Flor. Guelf., *legem*, cum Goth. Jens. Tarv. Modo CAMP., *audivimus*, quod placet. — Nostri *legem.* ED.

6. *Dictorum denique factorumque.* Turic., *d. dinequæ factorumquæ.* Flor., *d. beneque f. quæ*, cum editt. ante Ald., nisi quod CAMP. posteriore loco *que*, quamquam diremptum. Sed Guelf., *d. benefactorum quæ.* Obr., *d. bene factorumque*, quod optabat Gesn. Reliqui *dictorum beneque factorum.* Nostrum e Turicens. scriptura correctum. — Vall. lib. RR. 7, 9, *dictorum beneque factorum.* Poul. RR. 8, 10, 11, *dictorum benefactorumque.* ED.

7. *Repræsentat.* Turicens. Flor. Guelferb. Exc. Santen. CAMP., *præsentat*, cum Voss. 2, Goth. et edd. ante Bad. Non ausus sum reducere,

eloquentiæ dicitur. Sed non firme tantum continere, 2
verum etiam cito percipere multa acturos oportet, nec
quæ scripseris modo iterata lectione complecti, sed in
cogitatis quoque rerum ac verborum contextum sequi;
et, quæ sint ab adversa parte dicta, meminisse; nec
utique ea, quo[1] dicta sunt ordine, refutare, sed opportunis locis ponere. Quid[2]? extemporalis oratio nec[3] alio 3
mihi videtur mentis vigore constare: nam dum alia
dicimus, quæ dicturi sumus, intuenda sunt; ita quum
semper cogitatio ultra[4] id, quod est, longius quærit,
quidquid interim[5] reperit, quodammodo apud memoriam deponit; quod illa[6], quasi media[7] quædam ma-

veritus ne medii ævi sordibus inquinarer. Vide Gesn. in Thesauro; it. Forcell. Mox Turic. Flor. *concitatis* pro *cogitatis*. — Nostri *præsentat*. Ed. — *Thesaurus hic*. Τὸ *hic* omittit Poul. Malim. Ed.

1. *Ea, quo;* sic Turicens. Guelf. Camp. cum Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. aco. Bad. *Ea quæ*, Flor. cum Goth. Reliqui *eo quo*, corrigente Regio.

2. *Quid? extemporalis*. Alienum prorsus *Quid?* in cujus abrupto et subitario dicendi genere nemo acquiescat. Malim igitur *Quin*. Vide VI, 2, 12; II, 4, 5; II, 2, 13.

3. *Nec alio;* sic Turic. (nisi quod *alia*, cum Flor. Guelferb.) Guelf. Camp. cum Gothan. Voss. 2, Vall. Obr. et edd. ante Ald. Reliqui *non alio*. — Poul. Vall. lib. RR. 8, 9, *nec alio*. RR. 7, 10, 11, *nec alia*, puncto? posito post *oratio*. Ed. — *Nec alio*, id est, «*non* alio.» Vide Drakenb. ad Liv. III, 22, 7. Burmannus inserendo *quam* post *videtur* ad illam de qua egerit supra II, 4. 13, structuram deducere malit locum, ut *alio* fiat neutrum. Parum recte ille, quum *alius vigor* hic sit dictus pro *alia animi facultate* præter *memoriam*, id est, sola memoria constat extemporalis oratio.

4. *Ultra... quærit*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *ultre ad id quod* (Flor. *quæ*) *c. l. q.* Item modo Turic., *semper per*. Fateor insolentius mihi videri dictum *id quod est* pro *id quod adest*, *id circa quod est* scil. *cogitatio*. Nec satis congruere arbitror indicativum *quum quærit*; debebat esse *dum q.*, sed hoc alienum, quia modo præcessit *dum dicimus*. An forte hæc placere possunt: *ultra sit et quod est longius quærat?* — RR. 7, 11 pro *quum* dant *tum*. Hic τὸ *quum* cum indicativo mihi non displicet. Ed.

5. *Interim*. Turic. Flor., *autem*, cum Alm.; omittit Camp.

6. *Quod illa*. Turic. Flor. Guelf., *quo illa*.

7. *Media... manus*. Rectissime Burmannus conferre jubet XII, 8, 4. Est et simile, quamquam *manu* omissa, X, 6, 1; XI, 3, 62: utroque

4 nus, acceptum ab inventione[1] tradit elocutioni. Non arbitror autem mihi in hoc immorandum, quid[2] sit, quod memoriam faciat; quamquam plerique imprimi quædam vestigia animo[3], velut in ceris[4] annulorum signa[5] serventur, existimant: neque ero tam credulus, ut quasi[6] habitu tardiorem firmioremque memoriam

enim loco comparationis index particula significat intelligi illam, quæ hic expressa est, *manum*.

1. *Inventione*. Turic. Flor. Guelf. Camp., *intentione*, cum Voss. 2, Goth. et edd. ante Basil. Videtur esse correctum a Philandro; verissime. Nam *intentio* eadem est *cogitationi*, vide X, 7, 10; et imperabat mutationem quod sequitur *elocutioni*.

2. *Quid sit, quod*. Turic., *quid quod*. Guelf. Camp., *quicquid*, cum Voss. 2, Goth. et edd. ante Ald. qui *quid* solum. Nostrum primus Bad. e Vall. Modo Turic. in *mora num* pro *immorandum*. Mox Guelf. *in primis* pro *imprimi*.

3. *Vestigia animo*; sic Turicens. Flor. Camp. (Goth. non memoratur; vide §. 84, et mox) Obr. cum Voss. 2. Inserit *in* Guelf.; reliqui *nostro*: qui et *quæ* subjiciunt, quod abest a Turicens. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Vall. et edd. ante Ald. Utrumque addidit Regius. — Eadem nostri, nisi quod *quæ* non habent. Eo.

4. *In ceris*. Turic. Flor., in *guris*. Guelf., *in giris*, cum Jens. et edd. posterr. ante Ald. *In figuris*, Camp. cum Goth. Voss. 2, Andr. (vide modo.) Nostrum in Vall. et repositum a Regio. — Solus Vall. lib. a sec. manu in *ceris*. Poul. RR. 7, 10, 11, *in gyris*. RR. 8, 9, in *figuris*. En.

5. *In ceris annulorum signa*. « Plato Theæt., p. 135. C. » [Steph. 191, c.] « Θὲς ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐν « κήρινον ἐκμαγεῖον... καὶ ἐς τοῦτο... « ἀποτυποῦσθαι ὥσπερ δακτυλίων σημεῖα κ. τ. λ. Add. Phileb. p. 83. » [Steph. 38, 39.] « ubi libro comparat. » Gesnerus. Pseudo-Turnebus Aristotelem laudat, qui (in libro de Memor. et Remin. c. 1.) et ipse memorandi actionem comparat sigilli impressioni.

6. *Ut quasi... naturam, subito*. In loco tam vexato primum vett. libb. varietatem, deinde VV. DD. emendandi pericula recensere satis habebo, aliqua de meo, sed timidissime, subjungens. Turic., *ut quam abitu t. f. m. fieri et autem quoque ad animum pertire m. admirari n. s.* Flor. Guelf., *ut quam habitu t. f. m. fieri ea autem quod* (Flor., *quoque*) *ad animum pertinere* (Flor. a pr. manu *pertire*) *m. admirari n. s.* Ex Alm. nihil nisi *ut qua abitu* et abesse *putem*, deinde *admirere*, et hoc quidem etiam in Goth. (qui alioqui nihil quidquam mutat ex recepta, ut nec ullus eorum, quos non ipse inspexi) Vall. Jens. et edd. posterr. ante Ald. quo acc. Badius et marg. Basil. cum aliquot editorum apud Gibson. margine. Nam Camp. plane exhibet vulgatam. Obrechtus *ut quemadmodum habitu t. f. m. fieri, ejus putem causam quoque ad artificium pertinere: magis admirari naturam subit tot*. Gesn. nihil mutat ex recepta, nisi quod

fieri putem. Ejus autem, quod ad animum pertinet, 5
magis admirer naturam, subito res vetustas, tanto ex
intervallo repetitas, reddere se et offerre; nec tantum
requirentibus[1], sed etiam sponte[2] interim; nec vigi-
lantibus, sed etiam quiete compositis: eo magis[3] quod 6

pro *quasi habitu* malit *corporis habitu*. Badius *abitu* retinet et interpretatur *abeundo*. Obrechtus quidem et Gesnerus manifestam sententiam præstant, quorum ille omne *artificium* in memoria efficienda negantem facit Quint., hic nihil ejus a *corpore* repetendum esse affirmantem. Mihi hæc maxime ad veteres ductus accedere videbantur: *ut qui* (vide V, 10, 44; X, 1, 57, *ut qui dixerim*; 74, *ut qui... fuerit*) *habitu t. f. m. fieri videam, artem quoque audeam impertire. magis admirari naturam subit tot*. Nequaquam subventum loco per hæc credo, sed aliqua veræ emendationis semina inesse persuasum est. *Habitum*, h. l., et Pseudo-Turnebus et Burmannus pro ἕξει græca usurpatum putant, quod et ipse teneo, valde tamen adhuc diffidens huic vocis potestati. Conferendus græci vocabuli usus apud Nostrum X, 1, 1, 59; apud Plin. Epist. II, 3, 4. Negat Fabius, se illam ex eis, quæ sensibus occurrant, impressionem, velut in ceram, factam posse probare, quum manifesto memoria durescat diu habendo et retinendo suas notas, quod fieri nequeat, si quotidie novis vestigiis oblitteretur id quod ante impressum fuerit, at insuper artem quoque memoriæ, si contingat ulla, qualem tamen ipse jamjam sit traditurus, omnem plane avertere ceræ similitudinem (vide III, 3, 4). Novi, quantum laboret illud *audeam*, nec fugit me, *artem* non addito *ejus* nimis fluctuare. Multum abest, ut teneamus ipsam Quintiliani sententiam. Sed nimis adhuc eam contaminarunt editores, et quidem ipse ille princeps. — *Ut quasi... naturam, subito*. Habet aliquid simile, quæ supra est, disputatio de risu, cujus et ipsius originem explorare deprecatur, quum miram vim extollit lib. VI, cap. 3, §§. 7, 8, 9.

1. *Requirentibus*. Guelf., *inquirentibus*, cum Goth.

2. *Etiam sponte*. Turic. Flor. (a pr. manu) *in sponte*, cum Alm. *Et. sp.*, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. Omittit *interim* Guelf. Mox *compositi*, Guelf. cum Goth. Voss. 2; et pro *sed etiam quiete* Flor. (a pr. manu) *se dectum quiete*. Guelf., *se tectum qui*. CAMP., *s. et quiete*.

3. *Eo magis quod*; sic Flor. Reliqui *magis* ante *eo* rejiciunt et prioribus annectunt. Turicens. Guelf. CAMP., *eo quod*. Reliqui *eoque*. — Sic quoque Paul. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10. Hi tantum Codices sunt superstites; cæteri, ut jam supra diversis locis notavimus, aut desunt omnino usque ad finem, aut, non nisi longo intervallo, demum ordinantur. Vide lib. XI, cap. 1, §. 71, notam 8. ED. — *Eo magis quod*. Tanto dignior admiratione est hæc reminiscendi facultas, quod ea ipsis quoque mutis animalibus contingit.

illa quoque animalia, quæ carere intellectu [1] videntur, meminerunt et agnoscunt, et quamlibet longo itinere deducta [2] ad assuetas sibi sedes revertuntur. Quid? non hæc varietas mira est, excidere proxima, vetera inhærere? hesternorum immemores, acta pueritiæ recor-
7 dari? Quid? quod quædam requisita [3] se occultant, et eadem forte succurrunt? nec manet semper memoria, sed aliquando etiam redit? Nesciretur tamen, quanta vis esset ejus, quanta divinitas illa, nisi hoc [4] lumen
8 orandi extulisset [5]. Non enim [6] rerum modo, sed etiam verborum ordinem præstat; nec ea pauca contexit, sed durat prope in infinitum, et in longissimis actionibus prius audiendi patientia, quam memoriæ fides [7] deficit.
9 Quod et ipsum argumentum est, subesse artem aliquam, juvarique ratione naturam; quum iidem [8] docti

1. *Videntur;* sic Flor. Goelf. *Videtur*, Camp. *Viderunt*, Turic. Reliqui *videmus*. — Nostri habent alii *videntur*, alii *videmus*. Ed.

2. *Deducta;* sic Turic. Flor. Gnelf. Camp. Reliqui *diducta*. Infra §. 18, vicissim *deductam* Goelferb. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. Mox Gnelf. quoque (non Goth.) *externorum* pro *hesternorum*, cum Voss. 2, solito, ut monet Burm., librariorum errore, ablegans ille ad Ovid. Trist. I, 3, 44.

3. *Requisita se occultant*. Lepidus est quem ponit Gesnerus Senecæ patris locus: « Non enim dum quæ« ro aliquid invenio, sed sæpe quod « quærenti non comparuit, aliud « agenti præsto est. *Quædam vero « quæ obversantia mihi et jam ex « aliqua parte se ostendentia non « possum occupare, eadem securo et « composito animo subito emer« gunt.* » In præf. I, libri Controvv.

4. *Nisi hoc.* Turic. Flor. Gnelf. Camp. inserunt *in* cum Goth. Vall. et edd. ante Ald.; hic cum reliquis ante Obr. *n. in hoc l. vim* (quod de Regii conjectora addunt) o. *e.*, exc. Bad. qui *n. et l.* Badius in antiqua scriptura subaudiri *se* monet, quæ ratio non placet, ne addito quidem post *nisi* eo quod facile sane excidebat *se*. Emendationem Obrechti recte defendit Burm. — Nostri *nisi in hoc*. Ed.

5. *Nisi... extulisset.* « Nisi elo« quentiam ad hoc, quod nunc est, « fastigium evexisset. »

6. *Non enim... ordinem.* Vide X, 6, 2.

7. *Deficit.* Turic. (qui et *patientiam*.) Flor. Guelf., *defecit*. — Sic quoque RR. 10, 11. Ed.

8. *Iidem*. Guelferb. Camp., *idem*, cum Goth. Voss. 2, et editt. ante Gryph. exc. Bad. qui nostrum ab emendatore in Vall. repositum nar-

facere illud, indocti[1] et inexercitati non [2]possimus; quamquam invenio apud Platonem[3], obstare memoriæ usum litterarum; videlicet[4] quod illa, quæ scriptis reposuimus, velut custodire desinimus, et ipsa securitate dimittimus. Nec dubium est, quin plurimum in hac parte valeat mentis intentio, et velut acies luminum a prospectu[5] rerum, quas intuetur[6], non aversa[7]: unde accidit, ut quæ per plures dies scribimus [8]ediscendi

rat. Sed tuentur et Turicens. Flor.

1. *Indocti et inexercitati*. Turic. Flor. Guelferb. CAMP. omittunt *et*. Goth. (tac. Gesner.) *ind. inexercitatique*.

2. *Possimus*. Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) CAMP., *possumus*, cum Jens. Tarv. Ald.

3. *Apud Platonem*. In Phædro, loco notissimo p. Steph. 274, 275. Demonstrat Gesnerus locum Plin. Epist. IX, 18, 2, ubi eodem quo hic usu: « Ne memoriam cogam... « posterioribus priora *dimittere*. » Quo minus audiendus Francius, qui malit *amittimus*. Similem Platonicæ opinionem profert (indicante Pithœo) Cæs. Bell. Gall. VI, 14, ubi, quod Druides doctrinam suam litteris mandare vetuerant, id factum duabus de causis putat, « quod ne« que in vulgum disciplinam efferri « velint, neque eos qui discant, lit« teris confisos, minus memoriæ stu« dere, quod fere plerisque accidit, « ut præsidio litterarum diligentiam « in perdiscendo ac memoriam re« mittant. » *Securitatem* vide etiam lib. X, cap. 6, §. 2.

4. *Videlicet quod*. Turic., *v. quo.* Flor., *v. quantum*. Guelf. CAMP., *v. quo modo*. Ex Alm. *qin*. An erat *v. quatenus?*

5. *Prospectu*. Turic. Flor. Guelf. (hic quidem inserto *p*.) *promtu*, cum Alm. Modo *a* CAMP. omittit.

6. *Intuetur*. CAMP., *intuemur*, cum Goth. qui et *quasi* pro *quas*: quorum illud placet. — Nostri *quas intuetur*, excepto R. 9, qui *quas intuemur*. ED.

7. *Aversa*. Turic. Flor., *adversa*, cum Alm.

8. *Ediscendi causa*, *cogitatione*. Turicens. Flor. (hic quidem a pr. manu *cogitatione*) Guelf., *e. sint cogitationes*. CAMP., *si ediscenda sint* c., cum Bodl. Andr. Ald. (neque enim postremus *sunt*.) Ex Alm. nil nisi *sunt* pro *causa*. Obr., *e. fine* c. Mox etiam *contineantur* Aldus solus. Hic igitur subjectum desideravit in vulgata, quod Badius in margine designat: *scil. mentis intentio*. Reliqui securi transierunt. Recepta ipsa est in Goth. qui et hic (vide supra XI, 1, 82) de suo dedit *causa* pro *sint*, nec editt. recedunt, nisi quod Jens. Tarv. *edicendi* per sph. Potuit sane et CAMP. ingenio aliquid dare in verbis hisce adornandis, cum Bodl. Illa auctoritas imminuatur eo, quod ejus testis sit Gibsonus. Sed acquiescendum profecto non erat. *Ediscendi causa* quin recte et eleganter scribatur, non dubito, Obrechtianum illud *fine* ne satis quidem latinum censens (vide IV,

11 causa, cogitatione ipsa contineat. Artem autem memoriæ primus ostendisse dicitur Simonides; cujus vulgata fabula est, quum pugili coronato carmen, quale componi victoribus solet, mercede pacta scripsisset, abnegatam[1] ei pecuniæ partem, quod more poetis frequentissimo digressus[2] in laudes Castoris ac Pollucis exierat: quapropter partem ab iis petere, quorum facta celebrasset, jubebatur[3]; et persolverunt, ut traditum est:
12 nam quum esset grande convivium in honorem ejusdem victoriæ, atque adhibitus[4] ei cœnæ Simonides, nuncio est excitus, quod eum duo juvenes, equis advecti, desiderare majorem in modum[5] dicebantur: et illos qui-

2, 118): sed nominativo opus est sententiæ. Sive igitur *si ediscenda sint* retines, sive in obscuriore ductu *sint* obrepsisse pro *causa* existimas, postrema sic refingam: *cogitationis vis i. c.* Vide X, 6, 4, ubi apparet *scribendo et ediscendo* ab una parte opponi ab altera *cogitationis vim*. Sic mox *castores* Turic.

1. *Abnegatam... partem;* sic Tur. Flor. (quamquam discerptis mire syllabis) Guelf. Camp., cum editt. ante Bad. Reliqui *abnegata... pars est*, velut Vall. Goth. Gudii quidem ad Phædr. IV, 24, rationem legentis: *abnegatas duas ei pec. partes* non video quid commendet; nec Gronovii ad Senec. de Tranquill. 14, *excitatus* pro *excitus*. — Vall. lib. RR. 8, 9, *abnegata... pars est*. Poul. RR. 7, 10, 11, *abnegatam... partem*. Ed. — *Abnegatam... partem*. « Dependet a « *fabula est*. » Badius. Ea quidem fabula legitur apud Cic. de Orat. II, 86; Phædrum IV, 24. Carmen ipsum hoc esse Simonidis, ex quo particulam Plato afferat in Protagora, p. Steph. 339, suspicatur Dukerus (de quo mox) p. 98, cui diversa (sed ante eum scribens) sentit Heynius in Opusc. Tom. I, p. 159; nec potuissent tum pugnare grammatici, quorum litem Platonis auctoritas diremisset. Laudatorem gentis Scopadarum Simonidem Theocritus celebrat nobilissimo loco XVI, 36-47. — Vide quam festive hanc fabellam narraverit noster La Fontaine (lib. I, Fab. 14.), qui res a veteribus inventas adeo perite exornat, ut, non imitator, sed inventor esse videatur. Ed.

2. *Digressus*. Florens., *degressus*. Guelf. omittit. Mox *ac* pro *et* reliquorum dedi e Turic. Flor.

3. *Jubebatur*. RR. 7, 9, 10, 11, *videbatur*. Ed.

4. *Atque adhibitus*. Videtur rectius omitti *atque*, quod irrepserit inter illa *æ ad*.

5. *In modum*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *i. domo*. (et vicissim §. 46 *modo*, Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelferb. Exc. Santen. Camp. cum Alm., ubi frequentem hanc confusionem testatur Burm. Vide Dra-

dem non invenit, fuisse tamen gratos erga se [1] deos exitu comperit. Nam vix eo limen [2] egresso, triclinium 13
illud supra convivas corruit [3], atque ita confudit [4], ut non ora modo oppressorum, sed membra etiam omnia requirentes ad sepulturam propinqui nulla nota possent discernere. Tum Simonides dicitur memor ordine [5], quo quisque discubuerat, corpora suis reddidisse. Est autem 14
magna [6] inter auctores dissensio, Glaucone Carystio,

keub. ad Liv. XXXIX, 13, 3.). Ex Alm. i. *lomo*. Goth. *desiderabantur* a pr. manu mox subterpungendo sustulit, nee quidquam reposuit (err. Gesn.).

1. *Deos*. Guelf. Camp., *eos*, eom Alm. ut fertur, quem tamen eum Turie. Flor. nostrum dare suspicor, quod ab Obr. inde obtinet. Reliqui omittunt; ad quos rediit Capper. cor ille Zenodoti non babens nec jecor Cratetis. Burmannus similiter confusa demonstrat, ut apud Liv. I, 21, 3, ubi tamen non admittit Drakenb. *sese* dantem Obr.; non probo. — Vall. lib. RR. 7, 11, *eos*. Omittunt Poul. Vall. lib. (hic a sec. manu) RR. 8, 9, 10. Ed.

2. *Eo limen*. Flor. inserit *ultra*, eum Alm. non Turic. (Vide XI, 1, 78.). De structura receptæ vide V, 10, 96.

3. *Corruit*. Turie., *cor fuit*.

4. *Confudit, ut*; sic Goth. eum Voss. 2, Bodl. et edd. ante Ald. aec. Bad. *Confunditur*, Turie. Flor. (hie quidem a sec. manu) Camp. (sed hie subjuncto etiam *ut*). *Confundit*, Guelf. (omisso *ut*). *Confundit ut*, Flor. cum Alm. Reliqui *contudit ut*. Modo *super* Goth. Mox *possunt*, Flor. Guelf. Præ *contundendo* autem Burmannus etiam probat nostrum, appellans locum Ovid. Metam. V, 58, suaque ad Petronium annotata c. 105. — Eadem nostri, nisi quod abest *contudit ut*. Ed.

5. *Ordine*. Ald. (e Regii conjectura) *ordinis*, eum editt. posterr. ante Burm. aec. Capper. — Solus R. 7, *ordinis*. Ed. — *Ordine quo quisque* Hæc quom sit constans libb. vett. scriptura, nolim illud quod conjectura commendarunt VV.DD., *ordinis* præferri. Sed ne transponere quidem *quo ordine quisque*, vel ita intelligere attinet, sed referam *ordine* ad *reddidisse*. In omni alia ratione Quint. *discubuisset* scripturus videtur, non *discubuerat*. Nam sic et Cicero « quod meminisset, quo « eorum loco quisque *cubuisset*. » Vide §. 2 *ordine refutare*.

6. *Magna... dissensio*. Nos quidem erudita hæc, Jupiter, et ingens controversia latuit, intercidentibus eorum, qui agitarunt, grammaticorum operibus. Quos quum agnoscamos plerosque, Alexandrini illius musei alumnos, negotium tamen facessunt Eurypylus et Apollas Callimachus. Quorum prioris notitia erui posse videtur nulla (vide X, 6, 4.); alterius nomen si diversum est ab illo clarissimi poetæ, plane ludificatur nos casus, quum Suidas (v. Σιμωνίδης) Callimachi, quem diserte Cyrenæum vocat, epigram-

an Leocrati, an Agatharcho, an Scopæ scriptum sit id carmen; et Pharsali[1] fuerit hæc domus, ut ipse quodam loco significare Simonides videtur, atque Apollodorus et Eratosthenes et Euphorion et Larissæus [2]Eurypylus tradiderunt; an Cranone, ut Apollas Callimachus, quem secutus Cicero hanc famam [3] latius fudit. Scopam nobilem Thessalum periisse in eo convivio constat, [4]adji-

ma afferat, in quo illod ipsom proditur, de quo hie agit Quiot. Vid. Fragm. Callim. 71, ubi rectissime Beutleius locum illum a Qniutil. demonstrari monet. Neque tamen quisquam inveotus est veterum, qui hoc eognominis imponeret Callimaeho. Olet autem illud plane Syriacam onminom veterum corruptelam, eujnsmodi est Lucas, Silas. Eqoidem sævam saye, sed præsentem medicinam adhibendam eenseo, nt reseeetur *Apollas*, velnt perperam repetitum ex eo qood præcedit *Apollodorus*. Schneiderus quidem io Addendis ad Polit. Aristotelis (p. 491.) demonstrat Apollam scriptorem apud Athenæom IX, p. 369, adjuoeto, qui correctione possit eodem redigi, Apella II, p. 63, suadetque aot *Apollam Callimachium* scribi, aut inseri *et*, quæ jam Bentleii fuit medicina. Posteriorem rationêm prohibere videtur, quod nonoisi onum hominem Quintiliano obversatum testatur illud quod subjicit pronomen *quem*. Alteram difficillimam reddunt relicti oobis hodie versos poetæ Cyrenæi, quorum non meminisse vix potnit Quintil. Doleo nihil de hac difficultate proditum a doctissimis viris Dukero et van Goens in dissertatione illius hoc præside defensa, *de Simonide Traj. ad Rh.* 1768, 4. Glaueom Carystium celeberrimum athletam vide apud Demosthenem pro Corona, p. Reisk. 331; Pausao. 6, p. Kuhn. 475; Lucian. in Herodoto, fin. et demonstratos ibi a Solano. — *Carystio*. Florent. Guelferbyt. Exc. Santen., *Carestio*. Mox *Leocranti*, Flor. cum Voss. 2. *Anagatacho*, Guelf. Exc. Santen. *Schopæ* iidem, omnibus loeis, ubi semel (15) Tnrie. *scopha.*; Camp. idem bis. *Crannone*, Guelf. Camp.

1. *Pharsali*. Guelf. Camp., *pharsalii*. Prior modo *sit* ante *id* omittit.

2. *Eurypylus*. Dedi quod solum rationem haberet eum Locat. et multis ante Burm. item Capper. et Schneider. ad Arist. Polit. V, 5, 7 in Add. Miror corrupto acquievisse Dukerum et vao Goens, quod dant plerique, *Eurypylus*; aliqui etiam *Euripilus*. Camp. (per sph.) *Erypilus*: Tarv., *Euryphylus*; Ald. *Euriphylus*. Scripsi autem *Larissæus* pro reliquorum *Larisseus*, itidem cum Schneidero, sed et Dukero. Nam formam Λαρισσαῖος soli Jovi tribuit Steph. Byz. — RR. 7, 8, 9, 10, 11, *Eurypylus*. Poul. Vall. lib., *Euryphylus*. Ed.

3. *Hanc famam*. Quod *Cranone* acciderit illa triclinii ruioa; neque eoim totius historiæ hujus auctor hic appellatur Cicero.

4. *Adjicitur*. Ab historicis etiam

citur sororis filius[1]; putant et ortos plerosque ab [2]alio
Scopa[3], qui major[4] ætate fuerit. Quamquam mihi to- 16
tum de Tyndaridis fabulosum videtur; neque[5] omnino

ejus sororis filius periisse narratur. Illud *periisse* subaudiendum etiam mox ad *putant*.

1. *Sororis filius*. Flor. inserit *et*, unde efficere malim *ejus*. Modo *perisse* Goth.

2. *Alio;* sic Turic. Flor. Guelf. cum Alm. Ald. Obr. probante Burm. Reliqui *illo*. — Eadem nostri. Ed.

3. *Ab alio Scopa*. Hic quidem, Dukero in dissertatione citata subtilissime calculos subducente, fuit auctor gentis Scopadarum, quæ viguit in Thessalia jam ante Olympiadem XLVI, teste Herodoto VI, 127; unde apparet longe supra Simonidis ætatem relegari illius quidem primi Scopæ vitam. Commodum autem poematis Simonidei heroem designat nobis Athenæus lib. X, p. 438: Σκόπαν Κρέοντος μὲν υἱόν, Σκόπα δὲ τοῦ παλαιοῦ υἱιδοῦν. Quamquam Perizonius ad Æl. V. H. XII, 1, et Schneiderus ad Aristot. Polit. in Add., p. 491 seqq. putatorem hunc, de quo Athenæus, Scopam, non diversum putant a Σκόπα τῷ νεωτέρῳ, de quo Ælianus l. l., quique Cyro juniori monile transmisit; Σκόπαν autem τὸν παλαιὸν de Simonideo nostro intelligant, quem tamen minus commode viri docti auctorem familiæ Scopadarum dicunt, rationem non habentes antiquissimi illius Scopæ, cujus disertam hic habemus mentionem. Creontis autem filius etiam, nisi priscus ille, certe Simonideus Scopas fuit, quum Scopadas ejus ævi omnes Κρεώνδας nominet Theocritus l. l., ubi vide Schol. Succurritur autem ruinæ domus Scopadarum ab ipso Nostro, qui non quidem *omnes*, sed *plerosque* ab illo primo ortos periisse in hoc convivio historicorum sententiam esse narrat; modo, id quod monui, ad *ortos* intelligas *periisse* ex proximo, non ἀπὸ κοινοῦ *esse;* quamquam hoc plerisque VV. DD. accidisse suspicor, inter quos Dukerus etiam athletas illos Glaucum, Leocratem, Agatharchum ortos a Scopa vetustissimo, miro sane modo, sibi persuadet, p. 97. Idem rectissime tenet (p. 98.), non totam ibi Scopadarum gentem exstinctam, nec tantum calamitatis significari vocabulis ἀθρόα ἀπώλεια (v. Favor. ap. Stob. Serm. 103).

4. *Major*. Turic., *majora*. Guelf. CAMP. Jens. (tac. Gesn.) *majore*, cum Goth. Tarv. — Nostri Codd., *majore*. Ed.

5. *Neque... meminit usquam poeta ipse*. Disputat Gesnerus de firmitate hujus argumenti, quod tum demum alicujus esse ponderis, si nemo eorum, qui rem narrarint, ipsius poetæ testimonio sit usus. Alioqui enim Quintiliano vivente multa potuisse Simonidis opera vetustate abolita esse. Equidem scriptorem meum de talibus fere securum animadverti, nec credo reputasse, integer ad se pervenerit Simonides, an bona sui parte truncatus. Cæterum satis recte puto argumentari Nostrum, qui plurima tamen Simonidis carmina cognoverat; neque enim, si fama illius facti vivo jam poeta viguisset, poterat non frequentissima esse ejus apud

hujus rei meminit[1] usquam poeta ipse, profecto non
17 taciturus[2] de tanta sua gloria. Ex hoc Simonidis[3] facto
notatum[4] videtur, juvari memoriam signatis animo
sedibus, idque credere[5] suo quisque experimento: nam
quum in loca aliqua[6] post tempus[7] reversi sumus, non
ipsa agnoscimus tantum, sed etiam, quæ in his fecerimus, reminiscimur; personæque subeunt, nonnunquam tacitæ quoque cogitationes in mentem revertuntur: nata est igitur, ut in plerisque, ars ab experi-
18 mento[8]. Loca[9] discunt[10] quam maxime spatiosa, multa

ipsum mentio. Post fata magnorum virorum talia de iis narrari solent. Dukerus in dissertatione modo memorata, p. 102, 103, famam de Tyndaridis evocantibus poetam ipso demum mortuo natam suspicatur, eodem, quo hic Fabius, silentii argumento jam antea (p. 70) usus in elevanda Phædri fide, qui celeberrimam *omnia sua secum portantis* vocem Simonidi tribuit Fabb. IV, 21.

1. *Meminit usquam*. Turic. Flor. (hic prius a pr. manu) *meminerit unquam*, cum Alm. Posterius et Guelf. Camp. — Eadem nostri. Ed.

2. *Taciturus*. Turic., *tacitus*. Modo Flor., *Tyndariis*; item *ipsa* pro *ipse*, cum Guelf., et mox *sui* pro *sua*.

3. *Simonidis*. Flor., *Simonis*; a sec. manu *Simonides*; et sic Guelf. cum Jens. Locat. et posterr. ante Ald.

4. *Notatum*. Turic. Guelf., *notavit*, cum Jens. et edd. posterr. ante Ald. *Notari*, Camp. cum Goth. Voss. 2. *Notavit ut*, Obr. Nostrum est in Vall. et Flor. quoque (ut videtur). — Eadem nostri, nisi quod *ut* non reperimus. R. 8 solus *notare*. Ed.

5. *Credere*. Suadet Gesner. reponi *credet*. Obrechtus nimia ductuum ipsorum cura refinxit *credet et*; Rollinus adjiciendum nostro putat *potest*; et hoc fortasse optimum, si post *experimento* excidisse dicatur. — Tò *potest*, quod suadet Rollinus, est apud R. 11 post *credere*. Ed.

6. *Loca aliqua*. Flor., *loco aliqua*. Guelf. Exc. Santen., *loco de aliqua*.

7. *Post tempus*. Id est, post aliquod tempus, paulo longiore interjecto tempore. Hæc dicendi forma hujus videtur fuisse ætatis, et legitur apud ipsum, si modo, Nostrum Decl. CCLXXXIX, p. 145, ubi vide Burmann., ut et ad Decl. CCCLXXXVIII, p. 789; item ad Inst. Orat. XII, 3, 5.

8. *Ab experimento*. Turic., *abæ experimenti*, et continuo idem *loci*.

9. *Loca discunt*. Fateor offendi me in hisce quæ *discuntur* locis; quamquam video sane aliquam ex ipsa in qua versamur materia lucem iis contingere. Sed in illa toties animadversa litterarum c et *g* confusione, non fuerit temerarium rescribere *deligunt*.

10. *Discunt*. Camp., *discant*. Goth., *discuntur*, cum Voss. 2, Vall. Colb.

varietate signata, domum forte magnam, et in multos diductam[1] recessus: in ea quidquid notabile[2] est, animo diligenter affigitur[3], ut sine cunctatione ac mora partes ejus omnes cogitatio possit percurrere: et primus hic labor est, non hærere[4] in occursu: plus enim quam firma debet esse memoria, quæ aliam memoriam adjuvet: tum[5] quæ scripserunt vel cogitatione complec- 19
tuntur[6], et aliquo[7] signo, quo moneantur[8], notant;

Dicunt, Ald.; sed mox post *signata* insertis verbis *concipienda esse*, nullo haud dubie MS. auctore, quamquam et Camp. eadem ioterjicit. Guelf. continuo *speciosa*. — R. 10, Poul., *discunt*. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, *discuntur*. A nostris absunt τὰ *concipienda esse*. Ed.

1. *Diductam;* sic Vall. lib. a sec. manu recenti, R. 13, Jens. ab eoneod. Ald. *Deductam;* sic Poul. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, 11, Camp. Andr. Jens. Ed.

2. *Notabile*. Turic. Flor. Guelf. Camp., *nobile*, cum Alm. Bodl. Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. acc. Badio. Correxit Regius, neque ego cum Gesnero *non malim* dixerim antiquam scripturam. Vide IX, 3, 5. — Nostri Codices *nobile est*. Ed.

3. *Affigitur*. Flor., *adfigunt*. Mox pro *cunctatione* Tarv. *contactione*.

4. *Non hærere in occursu*. Non adeo trita potestas *occursus*, qui hic est pro omni re, quæ repente se nobis offert. Usus, quo nomen *occursus* abit in rem, vel hominem ipsum qui *occurrat*, plus semel reperitur in Declamm. velut VIII, p. 157, « indifferentiam » (geminorum quorumdam)... « mirantur oc« *cursus*, » i. e., occurrentes; XVIII, p. 322, « laudandus » (ob pulchritudinem) « *occursibus*. » Cave autem *hærere* accipias pro *morando;* significat *titubare*. *Hic* adverbium sit, an pronomen, dubitari potest. Hoc si probas, respiciet sensus noster ad præcedentem eumque repetet. Est enim hoc ipsum *non hærere in occursu*, quum « sine cunctatio« ne ac mora partes domus alicujus « magnæ omnes cogitatio percur« rit. » Sin adverbium agnoscis, *hic*, id est, in omni hoc negotio primum erit, quavis occasione data totam illam domum reminisci, ne ante fores quasi ejus occlusas stes nec intromittaris. *Occursum* etiam non male interpreteris quamvis illius domus partem, quæ forte se offerat memoriæ, ex qua deinde in omnes reliquas ordine ea discurret.

5. *Tum*. Guelferb. Exc. Santen., *tamen*, cum Jens. Tarv. — Eadem nostri. Ed.

6. *Complectuntur*. Turic. Flor., *complectitur*. — Eadem nostri. Ed.

7. *Aliquo;* sic Guelferb. Camp. cum Voss. 2, Goth. Colb. Ald. *Alio quo*, Turic. Flor. Reliqui *alio*. — Sic quoque solus Poul. Cæteri *aliquo*. Ed.

8. *Moneantur*. Turicens. Flor. Camp., *moveantur*, cum Goth. *Moneatur*, Guelf.; sed correctum ex *moveatur*. Hæc a paragraphi inde

quod esse vel ex re[1] tota potest, ut de navigatione, militia; vel ex verbo aliquo: nam etiam [2]excidentes, unius admonitione verbi in memoriam reponuntur: sit autem signum[3] navigationis, ut ancora[4]; militiæ, ut aliquid ex armis. Hæc ita digerunt[5]: primum [6]sensum

initio laborare, nemo non sentiat admonitus. Quid est *vel* ante *complectuntur*, cui nihil deinde respondet? Nisi forte *et* interpretati sunt *etiam*, admodum quidem dure. Sed convenire fortasse videbatur *alio*, ut vulgo legunt: *etiam alio;* quam quid? quærere libet. Nec bene coit *complectuntur* præsens cum *scripserunt* præterito. Quare e veteribus hæc eruere malim: *vel c. complexi sunt*, expungendo simul *et* velut nato ex evanido illo *sunt*. Eo quoque inclinat animus, ut servetur antiquum illud *moveantur* (quamquam mox §. 21, est *admonentur*, quod sane dubitationem injicit), quia imagine aliqua opus est, animum feriente, acri; vide locum Cic. §. 22. In prioribus, quæ hic tento, nostram plane rationem Gedoynus sequitur. Secunda igitur in hoc memoriæ artificio ea est administratio, ut hærentibus jam animo nostro locis, sensus vel scriptos, vel cogitatos suis quemque signis instruamus, mox locis præparatis eosdem illaturi. Sic apparet differentia locorum et imaginum; nec quidquam video, quod intelligi nequeat in hac ratione, quamquam valde, ut nobis quidem et ipsi Quintiliano videtur, operosa. — Nostri habent alii *moneantur*, alii *moveantur*. Ed.

1. *Vel ex re tota... vel ex verbo aliquo.* « Signum illud vel ex re « tota assumitur, ut ancora, si de « navigatione agatur; vel ex verbo « aliquo, ut, si periodus incipit a « verbo *solet*, poterit *sol* esse si« gnum. » Ita Rollinus; quem ego recte hoc ex veterum ratione mnemonica tenuisse existimo, maxime conferendis iis, quæ præcipit scriptor Herennianus, III, 20, 21.

2. *Excidentes, unius.* Obr. de suo inserit *res*, pessime. — R. 10 solus *excidentem*. Ed. — *Excidentes.* Recte Capper. huc advocat XI, 3, 133, ubi *excidens*, sicut et hic, pro obliviscente seriem orationis. Inest tamen ipsa *cadendi* similitudo. Vide V, 7, 11, ubi qui « titubaverint... « velut in gradum *reponuntur.* »

3. *Signum.* Flor. Guelferb., *magnum*, cum Alm. non Turic. Vide §. 13.

4. *Ancora... ut aliquid.* Bodl., *a. vel spiculum m. aut a.* solus, mire; sed vide §. 29. Modo in *vel ex verbo* Camp. omittit *ex*.

5. *Digerunt.* Turic., *diligerunt.* Flor., *diligenter.* Guelf., *deligere*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald., nisi quod Jens. *diligere;* Tarv. autem *diligunt.* Camp., *dirigunt*, cum Ald. Nostrum narratur esse in Alm. (qui, pro *ita*, *itaque* habeat cum aliquot edd.), a sec. manu in Vall. repositum testatur Badius. Prima dure videtur Andreana. — Eadem nostri, nisi quod *diligenter* et *diligerunt* non reperimus. Ed.

6. *Sensum vestibulo.* Turic. Flor. inserunt *bello cum;* Goth. Jens. et edd. posterr. ante Ald. *bello tum.*

vestibulo quasi assignant, secundum atrio[1], tum impluvia[2] circumeunt, nec cubiculis[3] modo, aut exedris, sed statuis[4] etiam similibusque per ordinem committunt: hoc facto, quum est repetenda memoria, incipiunt ab initio loca hæc recensere, et, quod cuique crediderunt, reposcunt, ut[5] eorum[6] imagine admonentur; ita quamlibet[7] múlta sint, quorum meminisse oporteat, fiunt[8] singula[9] connexa quodam choro, ne

Camp. pro *sensum* dat *locum*, cum Andr. Ald. et aliquot Burm. Reliqui s. *vel locum v.* Nostrum unus Badins, qui se omoem locum ex repositione, id est, emendatione, Vallensis dedisse testator. Nihil erat hinc alienios quam *locus*, ei præsertim qui errorem lectoris caveret, in quo geoere eximia est Quintiliaoi diligeotia. — Eadem nostri, nisi quod ab iisdem abest Camp. lectio. Ed.

1. *Secundum atrio, tum impluvia.* Flor. Guelf., *s. puta astrictum in pluvia.* Camp., s. *puta atrium tum in pluvia*, cum edd. ante Bad., oisi quod Tarv., *artium* (de Jens. tac. Geso.). Goth., *s. puta a. t. i.*, cum Voss. 2, ex quo Burm., *seculum.*

2. *Impluvia. Impluvium* pars est in ædibus sub dio ad lumeo admittendom, quo pluvia ex tectis decidit. Turn.

3. *Cubiculis... exedris.* Floreot. Goelf., *cubilis... hedris.* Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp. Bad., c... *exhedris* (Goth. diremptim ex *hedris*). Tarv., *cubiculi..hexedris.*

4. *Statuis.* Flor., *statius.* Alm., *stacius.* Goelf., *status*, cum Goth. Voss. 2. Nostrum est in Camp. Aodr. Ald. Obr. et aliquot Borm. Reliqui *stratis.* Nostrum probat et beoe exemplis illustrat Ernestns in Clave Ciceroo. voce *impluvium.* Mox Camp., *incipimus*; male. — Vall. lib. RR. 8, 11, *statuis.* Poul., *stratis.* RR. 7, 9, 10, *status.* Ed.

5. *Ut... admonentur.* « *Ut*, id est, « secuodom quod. » Badius.

6. *Ut eorum*; sic Guelf. Vall. ex eoque Bad. Reliqui *et eorum.* — Eadem oostri. Ed.

7. *Ita quamlibet*; sic Flor, *Et q.*, Camp. Reliqui *ut q.*

8. *Fiunt*; sic Turic. Flor. Goelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. Jens. Tarv. *Fiant*, Locat. cum posterr. ante Ald., acc. Bad. Basil. Obr. *Sunt* exhibeot Exc. Santen. fortasse per errorem cooferentis, io tanta alioqui hujus Cod. et Guelf. similitodine. Reliqui *sint.* Modo *multa sit*, Turic. Flor. Mox pro *connexa* Flor. (a pr. maoo) *nececa*; a sec. aotem, nisi est error cooferentis, *connixa.* — Nostri habent alii *sint*, alii *fiunt.* Ed.

9. *Fiunt singula... ediscendi labore.* Hic sensus quom oon coostaoter ita, ut hic comparet, in vetostissimis libris legatur, oos aotem, quam mioimum fieri potuit, concesserimus recentium mutationibus; tameo non nisi suspensi et dubitaoter de ejos seotentia prononciabimus. Nexa hæc omnia,

errent[1] conjungentes prioribus sequentia solo ediscendi
21 labore. Quod de domo dixi, et in operibus publicis, et in itinere longo, ut urbium[2] ambitu, et picturis, fieri potest: etiam fingere[3] sibi has imagines licet: opus est ergo locis, quæ vel finguntur, vel sumuntur; imaginibus, vel simulacris, quæ utique fingenda sunt: imagines notæ sunt[4], quibus ea, quæ ediscenda sunt, notamus:

quæ animo affigimus, quum sint inter se per illam ædificii cujusdam magni subjacentem cunctis imaginem, cavetur error, in quem poterant incidere qui nihil aliud quam ediscunt verba ipsa, nullis nec locis, nec imaginibus memoriæ subvenientibus. Qualis autem ille est error? Potest enim duplici modo accipi, ut vel eo ipso erretur, quod contra quam debebant conjungunt prioribus sequentia, vel inter illud conjungendi negotium aliquid peccetur. *Conjungentes* itaque erit aut *conjungendo*, aut *inter conjungendum*. Prius si probas, inutile memoriæ ostenditur nullis intervallis constitutis totam orationem continuando semper prioribus sequentia detexere. Et fateor hanc rationem mihi videri consentaneam iis quæ præcedunt: *fiunt singula connexa*. Dum suus cuivis loco sensus assignatur, recensendis omnibus ab initio locis nihil nos potest effugere, nec præpostero ordine proferri; simul autem ita dirimuntur quoque a se invicem sensus diversi, ut alter in alterum ne incurrat. Habet sane difficultatem, quod *fiunt* jungitur participio *connexa*, præ quibus exspectes *connectuntur*; nisi forte, id quod verum censeo, *connexa* hic nominis adjectivi potestate dicuntur, cui tamen obstat adjunctus voci ablativus, unde participii proprietas magis agnoscitur. « *Choro* quodam » hæc singula *connexa* significavit Quint. si recte legimus locum, petita, non quidem a domo, in qua versabamur, similitudine, sed ab ea quæ est in choream ducentibus manuum conjunctione; et suadet tale quid etiam hic probare locus Nostri geminus IX, 4, 129, « membra connexa sunt... « ut homines... continentur. »

1. *Choro, ne errent*. Turic. (quamquam ex hoc refertur *coria*) Flor. Guelf. Esc. Santen., *corio onerant*. Solum *corio* ostenditur ex Bodl. Vall., et sic est in CAMP. Goth. Mox *consequentia*, Flor. CAMP. cum Alm.

2. *Ut urbium*. CAMP., *et urbium*, cum Goth. — Sic quoque Vall. lib. RR. 8, 9. Ed.

3. *Etiam fingere... licet*. Miror neminem hæsisse. Incommode certe *imagines* hic appellavit Noster, quod *loci* vocabulo indigebat, quum mox et ipse et omnes omnino scriptores in mnemonices tractatione *imagines* sedulo discernant a *locis*. Neque enim quidquam profecto voluit significare, nisi quod etiam ficta ædificia, non modo quæ alicubi inveniuntur exstructa, possunt inservire artificio mnemonico. Idem docet Herennianus, III, 19 extr.

4. *Notæ sunt*. Turic., *voce*. Flor., *note*. Guelf. (hic an omitteret *sunt*, non notavi, suspicor tamen) Exc.

ut, quomodo Cicero[1] dicit, *locis pro cera, simulacris pro litteris utamur*. Illud quoque ad verbum ponere, opti- 22 mum fuerit[2]: *Locis est utendum multis*[3], *illustribus, explicatis, modicis*[4] *intervallis; imaginibus autem agentibus, acribus, insignitis, quæ occurrere, celeriterque*[5] *percutere animum possint*. Quo magis miror, quomodo[6] Metrodorus in XII signis, per quæ sol meat, trecenos[7] et sexagenos

Santen., *voces*. Certe quod vulgatur otiosum est et ejusdem vocabuli *notæ... notamus* iteratione deforme. Nec quidquam vidi similius glossæ e margine textum invadenti quam hæc: *Imagines notæ sunt*, vel etiam absque *sunt*. Vox autem *quibus* sine his optime applicatur illis proximis per parenthesin insertis *quæ utique fingenda sunt*. Sic nexus quoque manifestior conjunctionis *ut utamur* cum *opus est*. Fortasse etiam cum Gesnero inserendum *et* ante *imaginibus*. Mox *discenda* Camp.

1. *Cicero dicit*. Loco supra indicato de Or. II, 86; item mox 87. Illi *de cera* et *litteris* mirifice respondet Herenniani dictum, III, 18; *imagines, sicut litteræ, delentur, ubi nihil illis utimur: loci, tamquam cera, remanere debent*.

2. *Fuerit*. Turic. Flor. Guelferb. Exc. Santen., *fuerat*.

3. *Multis*; sic Poul. RR. 7, 10, 11, Camp. Andr. Jens. Ald. *Mutis*; sic Vall. lib. RR. 8, 9, et apud Burm. Voss. 2. Ed.

4. *Modicis*. Turic. Flor. Guelf., *modis*, cum Alm.

5. *Percutere*. Guelf. Exc. Santen. Camp. Jens. (tac. Gesn.) *percurrere*, cum edd. ante Gryph. exc. Bad. qui e Vall. nostrum. Modo pro *autem* Jens. (sed hic per sph. *aliqui*) Tarv. et edd. posterr. ante Obr., sec. Roll., *aliquid*. Tum Camp., *celeriter quemque*. Flor. *imaginis* pro *imaginibus*.

6. *Metrodorus*. Vide X, 6, 4. Qui hoc præterea referret Metrodori artificium in artum locum plurimas infercientis imagines, non reperi quemquam. Malim autem *quod* præ illo *quomodo*. Mox unus, quod sciam, MS. Gothanus *sua* dat pro *suam*; quod sane placet, ut ad *arte* referatur pronomen; non ad *memoriam*; positu etiam vocis *potius* hoc suadente. Jactabat se Metrodorus mnemonica magis sua quam memoria; ubi alius ejus generis artifex unum et alterum in quovis signo Zodiaci fortasse locum posuisset, ibi triginta definiens. De *vanitate* consule nos ad IV, 1, 33.

7. *Trecenos*. Turic. Flor. Guelf. Camp. Jens. (tac. Gesn.) *tricenos*, cum Goth. et edd. ante Basil. frequenti confusione. Vide Drakenb. ad Liv. XL, 34, 8. Hic quidem ipsa *tricenorum* processerit ratio, modo absint *sexageni*. Sed satis frequens distributiva ponere pro cardinalibus. Vide eumdem Drakenb. ad IV, 16, 6. Manifestus inprimis Livii locus, IX, 30, 3, *tribuni militum seni deni in quatuor legiones*, ubi plane quæ hic apud Nostrum ratio. Modo *ineat* Guelf. Camp.

invenerit locos : vanitas nimirum fuit atque jactatio circa memoriam suam potius arte, quam natura gloriantis.
23 Equidem hæc[1] ad quædam prodesse non negaverim, ut si rerum[2] nomina multa, per ordinem audita[3], reddenda sint : namque in iis, quæ[4] didicerunt, locis ponunt[5] res illas, *mensam*, ut hoc utar, *in vestibulo*[6], et *pulvinum in atrio*, et sic cætera[7]; deinde relegentes inveniunt, ubi posuerint.
24 Et forsitan hoc[8] sunt adjuti, qui, auctione dimissa, quid cuique vendidissent, testibus argentariorum tabulis reddiderunt : [9]quod præstitisse Hortensium dicunt. Minus idem proderit in ediscendis, quæ orationis perpetuæ erunt : nam et sen-

1. *Equidem hæc.* Jam de hac quam nobis explicuit mnemonice pronunciat in universum, minus ei tribuens, quam vulgo solebant rhetores. Debebat ergo hic noster sensus diligenter a præcedenti secerni, ne forte quis crederet, præstigias tantum illas Metrodori parum placere Nostro. Ciceronis quidem sub persona Antonii benignius est de hac arte judicium de Or. II, 88. Mox *quæ didicerunt* facillima correctione mutem in *quæ digerunt*. Vide §§. 18, 20.

2. *Ut si rerum.* Turic. Flor. Guelf., *aut si r.* Camp. mox *redd. sunt.*

3. *Audita.* Solus Poul., *dicta.* Ed.

4. *Didicerunt.* Poul. R. 8, *didicerint.* Ed.

5. *Ponunt*; sic Turic. Flor. Guelf. Exc. Santen. Camp. Reliqui *reponunt.* — Eadem nostri, Ed.

6. *Vestibulo... atrio.* Turic. Flor. Guelf. (hic tamen *et* videtur omittere) Camp., *v. et populum i. a.* Reliqui *v. in atrio pulvinum*, sed Goth. et Voss. 2 item *populum*. Ordinem MSS. restituimus, emendationem alicujus veterum illorum criticorum, nescio cujus, unice retinentes et probantes. Pro *mensam* in Guelf. est *mersam*.

7. *Sic cætera.* Turic. Guelf. Exc. Santen., *si esset.* Mox Guelf. *relegantes* (a pr. manu) et *posuerunt*, ubi Flor. *reposuerint*.

8. *Forsitan hoc*; sic Obr. facillima emendatione. Adjuvat Flor. qui et ipse nihil aliud nisi *f. hi.* Reliqui inserunt *in*. Mox Flor. (a pr. manu) Guelf., *actione*; et hic *vendidisset*. Tum e Turic. Flor. enotatum *quæ Hortensius*, non addita in illo quidem vulgata, in hoc autem diserte appositum est vulgatum *Hortensius*. Insertum itaque videri debet illud *quæ* sine sensu post illa *quod præstitisse*.

9. *Quod... Hortensium dicunt.* « Hortensius... a Sisenna provocatus in auctione persedit diem totum et omnes res et pretia et emptores ordine suo argentariis recognoscentibus, ita ut in nullo falleretur, recensuit. » Seneca pater in præf. Controv. Vide et X, 6, 4.

sus non eamdem imaginem quam res habent: quum alterum[1] fingendum sit; et horum tamen [2] utcunque commonet locus[3]: sed[4] sermonis alicujus habiti ver-

1. *Quum alterum fingendum sit.* Res quidem suas secum ferunt imagines; sensus, id est, cogitata nostra, si notare volumus, fingendum est aliquod nostra sponte signum, nec illud certum, aut unum modo est: « nam... ita fit in *imaginibus*, « ut, quæ nobis diligenter notatæ « sint, ex parum videantur insignes « aliis. » (Scriptor ad Herenn. III, 23.) *Alterum* quod hic dicitur, est illud ipsum signum, quo sensum notamus, diversum illud ab eo quem demonstrat sensu; duo enim profecto sunt, ubicunque signatur alterum, alterum signat. Jam in *rebus* ne signum quidem, i. e., alterum illud, fingere opus est, quoniam qui *mensam* reminisci cupit, is nihil nisi mensæ imaginem animo affigere necesse habet. Et hanc quidem verborum nostrorum partem rectissime expressit Gedoynus: « *Les pensées ayant une image pu-* « *rement arbitraire.* » In reliquis vitio editionum erravit. Gesnerus *alterum* retulit ad *sensus* ipsos, qui dicantur esse fingendi, quum *res* se ipsæ offerant. Sed hic *sensus* ipsi non finguntur, verum effici et constitui ante notari modo desiderant; versamur enim in arte mnemonice, non in inventione oratoria. Labor est unicuique sensui suam dare imaginem. Aliquo tamen modo (*utcunque*) huic necessitati succurrit *locus*; et qui v. c. *atrio* domus illius memoriam occupantis assignavit certum orationis suæ sensum, admonebitur illius, dum *atrium* animo obversatur, etiamsi obscurior fuerit *imago*, qua eumdem instruxerat sensum.

2. *Utcunque;* sic Turic. Florent. cum Alm. auctores facti conjecturæ Gesnerianæ, quam ipse (immemor Alm.) in textum intulerat; rectissime, et obsequentibus Bipp. Reliqui *utrumque*. Vide X, 6, 7.

3. *Locus.* Hoc dant Turic. Flor. cum Alm. Colb. item margine Badii, exsulans ab omnibus reliquis. Gesnerus carens nostro vocabulo (quum non attendisset illam in Burm. ed. commemorationem), ad *commonet* intelligere cogebatur *ars ista*, dure profecto; sed aliquanto major criticus Gallæo, qui et hic remedium suum tentat, *addititia* hæc verba *quum alterum... commonet* pronuncians et (i. e. *quia*) *inexplicabilia*. Vide X, 3, 2.

4. *Sed... habiti.* Turic. Florent., *sicut s. alicui habitu*, cum Alm., nisi quod *sic*. Guelf. Exc. Santen., *si cum s. a. habitu*, cum Goth. et fortasse Bodl. Andr. ex quibus non affertur *habitu*. Camp., *si cum s. a. habiti* (nisi forte in postremo erravi, quod et ibi esset *habitu*). Jens., *sed cum... habitu*, cum edd. posterr. ante Basil. exc. Ald. qui ex vaga Regii conjectura *sed cum s. a. habiti*, insertis mox post *contextus* hisce: *est ediscendus.* Mihi quidem *sermo habitus* hoc loco plane non ferendus videtur; quo accedit fœdissima genitivorum coacervatio, *sermonis habiti verborum contextus;* et fortasse debebam in Jensoniana acquiescere, cujus hæc sententia: *Sed quomodo simul cum toto ser-*

borum contextus eadem arte quomodo comprehendetur? 25 Mitto, quod quædam nullis simulacris significari possunt, ut certe[1] conjunctiones[2]: habeamus enim sane, ut qui notis[3] scribunt, certas imagines omnium, et loca scilicet[4] infinita, per quæ[5] verba, quot[6] sunt in quinque contra Verrem secundæ actionis libris, explicentur, ut meminerimus[7] etiam omnium quasi depositorum; nonne impediri quidem[8] eorum, quæ dicit,

moris alicujus habitu poterit verborum quoque contextus eadem hac mnemonice comprehendi et contineri: sed retinebat, quod vetustissimi illi *sicut* dant, non *si cum*. Inde efficias: *sed, ut* (potestate *quamquam*) *s. a. habitus, verborum... comprehendetur?* Camp., *comprehenditur*, cum Jens. Tarv.

1. *Certe*; sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Basil. Vidov., quod ipsum conjiciebat Gesn. Reliqui *certæ*, nisi quod Jens., *cæteræ*; Tarv., *cætere*. Modo Flor. (a pr. manu) *significet*. Annotatum est e Florent. *possunt*, quod et ipse e Camp. retuli, quasi in editis esset *possint*. Nunc suspicor in illis (Flor. et Camp.) esse conjunctivum. — Nostri Codd., *certæ*. Ed.

2. *Conjunctiones*. « Sive grammatice accipias hanc vocem, verum « est; da mihi enim notam, quæ « clare breviterque signet *nam*, « *enimvero, tametsi?* sive conjunctiones intelligas connectendi et « transeundi formulas. Cic. de Or. « II, 88 pr.: *Multa sunt verba, quæ* « *quasi articuli connectunt membra* « *orationis, quæ formari similitu-* « *dine nulla possunt: eorum fingen-* « *dæ nobis sunt imagines, quibus* « *semper utamur.* » Gesnerus. In *conjunctionibus*, vide I, 4, 18.

3. *Qui notis scribunt*, id est, notarii, de quibus vide VII, 2, 24.

4. *Scilicet*. Camp., *sed*; male; inest enim levis irrisio eorum, qui innumera solent loca constituere, velut Metrodorus in Zodiaco. Nec correctione Obr. indigemus *nominum* pro *omnium*. Modo Florent., *noti*; Guelf., *notæ*. — Nostri Codd., *scilicet*. Ed.

5. *Per quæ*. Turic. Guelferbyt., *per quem*.

6. *Quot sunt in quinque*. Turic. Flor., *quod s. i. q.* Guelf., *sunt in quæ sunt i. q.* Reliqui *quæ s. i. q.* Nostrum levissima mutatione ex antiquissimis illis derivatum est, aptum illud inprimis in tam manifesto exemplo.

7. *Ut meminerimus*. Turic. (hic etiam *memineribus*) Flor. Guelf., *ne m.* Guelf. mox *impedire*. — *Ut meminerimus... decursum*. Hæc minime sunt sana, et est de iis dispiciendum in nott. supra et infra. Sententia manifesta. Gravatur autem hanc ipsam mnemonices reprehensionem Antonius apud Cic. de Orat. II, 88: « Neque verum « est, quod ab inertibus dicitur, op- « primi memoriam imaginum pon- « dere, et obscurari etiam id, quod « per se natura tenere potuisset. »

8. *Quidem... decursum*. Turic.,

decursum necesse est duplici memoriæ cura? Nam 26
quomodo poterunt copulata fluere, si propter singula verba ad singulas formas respiciendum erit? Quare et Charmadas[1] et Scepsius, de quo modo dixi, Metrodorus, quos Cicero dicit usos hac exercitatione, sibi habeant sua; nos simpliciora tradamus. Si longior com- 27
plectenda memoria fuerit oratio, proderit per partes ediscere; laborat[2] enim maxime onere; et hæ partes non sint perexiguæ; alioqui rursus[3] multæ erunt, et eam distinguent atque concident; nec utique certum imperaverim modum[4], sed maxime ut quisque finietur locus[5]; ni forte[6] tam numerosus[7], ut ipse quoque di-

quod quæ dicit dicursum. Florent. Guelf., *quod quæ d. d.*, cum Alm. Ex hisce vetustissimorum scripturis tale loco auxilium quæsivi: « meminerimus etiam » (delevimus ne, velut natum ex errore repetendi litteras similes; *ut* deinde ab librariis refictum; pendet autem oratio ab illa concessione orsa supra *habeamus sane*, vide V, 10, 1), « o. q. » d.: nonne » (malim *non* solum, vide XI, 1, 50) « impediri *quoque* » (tantum abest ut adjuvetur hoc artificio mnemonico) « *dicendi cursum* n. e. d. m. cura? »

1. *Charmadas*. Flor., *Charneades*, et reliqui ante Burm. omnes *Carneades*. Nostrum esse in Turic. conferentis silentium testatur. Vide Cic. de Or. II, 88, Ern. not. Capperonner. demonstrat Fortunatianum ex Pithœanis Charmadæ memorem, pag. 75. — Nostri Codd., *Carneades*. Ed.

2. *Laborat*. Malim *laboratur* (vide XI, 3, 57); neque enim in activo subjectum est manifestum. Et mox *sed* pro *et*.

3. *Rursus*; sic Turic. Flor. Guelf. cum Alm. Reliqui *nimis*. Mox Turic. Flor., *mute*. Guelferb. conjunctim *mutuerunt*.

4. *Modum*. Turic. Flor. Guelf., *modo*, cum Goth. Voss. 2, Jens. Tarv. non Camp. Regius correxit. — Vall. lib. a sec. manu *modum*. Poul. Vallæ liber, RR. 7, 8, 9, 10, 11, *modo*. Ed.

5. *Locus*. Certa tractandi propositi pars; *materiam* barbare dicimus. *Numerosum* vide ad X, 5, 9.

6. *Ni forte*; sic Flor. Guelf. cum Goth. Jens. et edd. posterr. ante Gryph. *In f.*, Turic. (Vide de hac confusione Drakenb. ad Liv. lib. XXXVIII, c. 50, §. 1.) Reliqui *nisi f.* quorum et Camp. Vide eumdem ad XXIII, 1, 8. Suspicor autem post *forte* intercidisse *est*. — Nostri Codd., *ni forte*. Ed.

7. *Tam numerosus*; sic Turicens. Guelf. Camp., cum Goth. Voss. 2, cum edd. ante Ald. acc. Bad. Reliqui inserunt *sit*, Regio suadente; sed Badius (quamquam inepta quædam de hexametri clausula causa-

28 vidi debeat. Dandi sunt certi quidam termini, ut contextum verborum, qui est difficillimus, continuet crebra meditatio, partes [1] deinceps ipsas repetitus ordo conjungat. Non est inutile [2] iis, quæ difficilius hæreant, aliquas apponere [3] notas, quarum recordatio commoneat
29 et quasi excitet memoriam. Nemo etiam fere tam infelix, ut, quod cuique loco signum destinaverit, nesciat: ut, si erit [4] tardus ad hoc, eo quoque adhuc remedio

tus) verissime monuit, adjectivum pendere e verbo *finietur*. Mox Goth. *divelli* pro *dividi*, mire, nec ineleganter. — Nostri *tam*. *numerosus*. Mox R. 9 habet quoque *divelli*. Ed.

1. *Partes... ipsas*. Flor. Guelferb. (qui et πλείαν σφῆμιν ante *deinceps*) *partis... ipsa*. Prius cum ipsa illa diremptione et Exc. Santen. Modo pro *continuet* Guelf. *continet*, Obr. *contineat*. — RR. 7, 10, 11, *partis... ipsa*. Ed.

2. *Inutile... difficilius*. Turic., *inutilisque difficilius*. Flor. Guelf. Exc. Santen., *inutilis quo difficilius*. Ex Goth. nil nisi *inutilis*, ex Alm. contra solum *difficilius* affertur. Reliqui *inutile, quo facilius*. Nostram e Turicens. exsculpsimus. Recepta enim singulis, quæ ediscenda sunt, notas apponere jubet, quod erat in illa, quam improbavit, arte. — Paul. Vall. lib. (hic a sec. manu) *inutile... facilius*. Cæteri *inutilis... difficilius*. Ed.

3. *Apponere*. Goth. (tac. Gesn.) *opponere*, cum Voss. 2. *Ponere*, Obrecht. mire. Mox Camp. *quæ* pro *quasi*.

4. *Ut, si erit... notæ*. Turic. Flor. Guelf., *u. s. e. trandus* (Flor. a sec. manu *tradendus* et sic Guelferb.) *ad hoc... remedium utitur ut ipsæ* (Turic. Guelf. *ipse*) *n.*, cum Goth Voss. 2, et edd. ante Ald. qui tamen omnes *tradendus*, ipso accedente in hac quidem voce Aldo. Ex Alm. omissio tantum verbi *exciteut* memorata, per conferentium neglectum profecto. Sed Camp. e recepta nihil quidquam mutat, nisi quod *utitur* dat. Non igitur a Badio solo *tardus*, qui sic se legere testatur, et jam tum *exciteut* insertum, ac *remedio* refictum. In hacce striligine cumulandi maxime *ut*, quod ter legitur in brevissimo sensu structura minime latina, potuisse acquiescere tot VV. DD. jure mireris. Timide quidem, sed ut aliqua tamen laboranti loco medicina quæratur, hæc tento: *aut si erit tardus aliquis usque eo quoque, ad hoc remedium sunt iterum ipsæ notæ*. Si per compendium esset scriptum *aliquis*, poterat turbari aliquid ob illud, quo oculus aberrabat, insequens *ad hoc*. « Si una ad commonefaciendum non suffecerit nota, « quia obliti eramus, quo maxime « pertineret; alteram (hoc est in « *iterum*) apponendo priori illi, « vincimus eam et suo loco alligamus » Fateor *tardus* paulo acerbius dictum videri, quum mira ante modestia Quint. leniisset idem *infelicem* appellando. Vide X, 1, 7. Sed veram esse vetustissimam illam

utatur, ut ipsæ excitent notæ: hoc enim[1] est ex illa arte non inutile, attendere[2] signa ad eos, qui excidunt, sensus; *ancoram*, ut supra posui[3], si de nave dicendum esset; *spiculum*, si de prælio. Multum enim signa fa- 30
ciunt, et ex alia memoria venit alia; ut quum[4] translatus annulus, vel alligatus commoneat nos, cur[5] id fecerimus. Hæc magis[6] adhuc astringunt, qui memo-

scripturæ *trandus* emendationem, totius loci habitus dubitare non sinit. Ita mox §. 34, Toric. Flor. (hic a pr. manu) Ambr. 2 *tradatur* pro *tardatur*.

1. *Hoc enim est*; sic Flor. quamquam inserto a sec. demum manu *enim*. Turic., *h H est*, in quibus nostrà ipsa latere unusquisque videt (vide VIII, procem. 15). Reliqui *hinc est*, nisi quod Bad. *hic e.* Mox Guelf. omittit *ex* cum Goth. 2. Pro *illa* Camp. *ipsa* cum Goth. Voss. 2, Ald.

2. *Attendere signa ad eos*. Turic. Flor., *adtentus a. e.* Guelf. Camp., *attentus a. e.* vom Almelov. Goth. 1, 2, Voss. 2, Bodl.: at edd. ante Bad. qui repente nostrum, ratione reddita nulla. Mox *exciderunt* a Badio inde ante Obr. acc. Roll. Burm. Capper. (item Alm. ut referunt, falso profecto, neque enim ullus sic codex). Pro *attendere* Obr. *appendere*, conjiciente hoc jam Francio.—Nostri *attentus ad eos*. Ed.

3. *Posui*. Florent. (a pr. manu) Camp., *proposui*. Ne hic quidem sensus recte legitur. Suspicor autem trajiciendis vocabulis factum esse, ut *ad sensus eos, qui exc.* scriberetur in aliis Codd.; in aliis autem *ad eos qui excidunt sensus*, quæ ratio sane elegantior. Mox jungendo duas scripturas exorta est præpostera illa veterum constitutio *non inutile adtentus a. c. q. e. sensus*. Nec *adtentus* per *d* scriptum invenio aliis locis in Turic. Flor. Ejecto igitur male nato illo *attendendi* verbo, difficilior fit ratio accusativi in *ancoram*, quod etsi facile refingatur in ancora, malim tamen repeti a *proposui* (nam hoc præfero, vide IV, 1, 39); quo hoc maxime deducor, quod *esset* scribitur, pendens illud e præterito *proposui*, non *est*, quo opus erat in vulgata constitutione. Nam qui hoc reponat pro illo, parum critice faciat. Itaque sic legam verba nostra: *Hoc enim est ex arte illa, non inutile ad eos qui excidunt sensus* (repetit quæ modo dixerat §. 28: *non est inutile iis... aliquas apponere notas*); *ancoram, ut supra proposui, si de nave dicendum esset, spiculum, si de prælia*. Ad quæ vide §. 20.

4. *Ut quum... commoneat*. Vide V, 10, 44.

5. *Cur id*. Turic. Flor. Guelferb., *eum his*. Tarv., *cum hæc*, cum Voss. 2, Goth. *Cum iis*, Jens. Modo Turic. Flor. Camp., *commoveat*. Goth. paulo ante *et supra*, item *et cum*. — Apud nostros non reperimus *cur id*. Sed habent alii *cum hoc*, alii *cum his*. Solus R. 9, *cum hæc*, et Vall. lib. *cum hic*. Ed.

6. *Magis... astringunt*. Id est, fir-

riam[1] ab aliquo simili transferunt ad id, quod continendum est[2]; ut in nominibus, si *Fabius* forte sit tenendus, referamus ad illum *Cunctatorem*, qui excidere non potest, aut ad aliquem amicum, qui idem vocetur:
31 quod est facilius[3] in *Apris*[4], et in *Ursis*[5], et *Nasone*, aut *Crispo*, ut id memoriæ affigatur, unde sunt nomina. Origo quoque aliquando declinatorum tenendi magis causa est, ut in *Cicerone*[6], *Verrio*, *Aurelio*, si debent
32 inseri[7]. Illud neminem non juvabit, iisdem, quibus scripserit, ceris ediscere: sequitur[8] enim vestigiis qui-

miora reddunt, vide II, 2, 4; ad quem usum vide exemplum Cicer. ad Attic. X, 6: « pater... quidquid « ego astriuxi, relaxat. »

1. *Qui memoriam*; sic Turicens. Flor. Guelf. Reliqui *quæ m*. Modo CAMP., *stringunt*. — Eadem nostri, nisi quod *stringunt* non reperimus. Ed.

2. *Quod continendum est*. Id est, retinendum, ut X, 7, 18.

3. *Quod est facilius*. Malim fere *quo est facilius*.

4. *In Apris, et in Ursis*. Utrumque cognomen in quibusdam gentibus usurpatum est, velut prius in Flavia apud Plin. Epp. V, 14, 4; in Arria apud Vopiscum in Numeriano, alterum frequens in inscriptionibus apud Gruterum et Muratorium. Artificium hoc mnemonicum qui inter recentes studiis adhibuerint, recensentem Morhofium in Polyhist. I, 2, 6, 48 seq. demonstrat Gesnerus.

5. *Et in Ursis*; sic Turic. Flor. Guelferb. CAMP. cum Goth. et edd. ante Gryph. Reliqui omittunt *in*. Modo Guelf., *concitatorem*. Mox pro *nomina omnia* Turicens. Flor. Guelf., priores duo quidem et *in omnibus* antea. Mox CAMP., *Aut id memoriæ*.

6. *Cicerone*, *Verrio*, *Aurelio*. De primi tertiique horum nominum origine veteres loquuntur, ut Plinius, Plutarchus, de Aurelio autem Festus in voce. Verrii qui originem demonstraret, neminem reperi.

7. *Si... inseri* Turic., *sed h7 misceri*. Flor., *sed hi miseri*. Alm., *si hi misceri*. Guelf. CAMP., *si debet misceri*, cum Bodl. *Si debet inseri*, Goth. Voss. 2, et edd. ante Stoer. qui primus pluralem in verbo. Parum juvit locum Obr. distinctione mutata, ut ad sequentia hæc pertinerent: si *debet misceri illud, neminem*. Burm. et ipse transitum ad proxima agnoscens: *Si* (vel *sed*) *tædet his inhærere; illud*, etc. Mihi succurrit: *Sed habet miseriam* (vide I, 8, 18; V, 14, 31)... in quo tamen abruptum illud et undique præcisum minime placet. Tur. compendium parum intelligo. *Magas* supra pro *magis* in Jens. ex sphalm. esse testatur Tarv. carens hoc vitio. Inveteratius illud, quod Flor. Guelf. mox *ceteris* pro *ceris*.

8. *Sequitur*. Turic., *sq*. Flor., s.

busdam[1] memoriam, et velut oculis intuetur[2] non paginas modo, sed versus prope ipsos, qui tum[3] dicit, similis legenti: jam vero si litura, aut adjectio aliqua atque mutatio[4] interveniat, signa sunt quædam, quæ
intuentes deerrare non possumus. Hæc ratio[5], ut est 33
illi[6], de qua primum locutus sum, arti[7] non dissimilis, ita, si quid me experimenta docuerunt, et expeditior et potentior. Ediscere tacite (nam id quoque est[8] quæ-

q. Hic a sec. manu, *secuntur*, et sic Camp. Guelf. (sed hic cum cætt. *sequuntur*) cum Gothan. Voss. 2, et edd. ante Basil. Quod mox inserunt *in* post *enim* Jens. Tarv. merus error. — Nostri *sequuntur*. Ed. — *Sequitur... similis legenti.* Etsi sententia utcunque eruitur ex verbis hisce, durissima tamen est illa tam longa subjecti dilatio, quod in fine tantum comparet: *qui dicit*. Quare consulendæ nott. infra.

1. *Quibusdam*. Turic., *quisdam*. Flor. (a prima manu) *quasdam*. — Nostri *quibusdam*. Ed.

2. *Intuetur... modo*. Turicensis, Florentinus, Guelferbytanus *intuentur non paginis mihi*. Camp., *intuentur non paginas modo*, cum Gothano.

3. *Qui tum*. Turic. Flor. Guelf., *quem cum*, cum Alm. Sed Camp., *quæ tum*, cum Goth. Voss. 2, Jens. Tarv. Equidem hæc ita refingam: *Sequimur enim v. q. m. e. v. o. intuemur... quæcunque dicimus similes legenti.* Continuo in *possumus* prima persona infertur. Nec quisquam dixerit, subjectum elici ex *nemo* præcedente, etsi ibi *scripserit* inde poterat pendere, ubi præter necessitatem Francius tentat *scripseris*. Alia ratio §. 46, qui locus tamen hunc defendere videri potest. Nisi forte et *legentibus* scribemus, vide §. 47.

4. *Atque mutatio*; sic Goth. (tac. Gesn.) Camp. *Atque mutata*, Turic. Flor. Guelf. Reliqui *aut mutatio*. Modo Flor., *litore ut*. Guelf., *litteræ ut*. Mox *deerrare* Turic. quoque et Flor. cum Almel. et Palat. Gebh. quo a Burm. inde rectissime mutarunt *errare* reliquorum libb. omnium.

5. *Hæc ratio*. Recepi olitoris illius Gallæi opportunam conjecturam pro libb. omnium *Est ratio*.

6. *Ut est illi*; sic Turic. Florent. Guelf. Exc. Santen. (posteriorum quidem uterque *illa*) cum Gothan. Voss. 2, Jenson. *Ut et illi*, Camp. Tarv. cum Ald. Reliqui omittunt *est*. — Solus R. 7, *ut est illi*. Pro *est* Poul. *et*. Cæteri *ut est illa*. Ed.

7. *Illi... arti*. Id est, mnemonicæ, tractatæ §§. 18-23. Vide §. 29.

8. *Est quæsitum*. Turic., *estque situm*. Flor., *e. quesitum*. Guelferb. Exc. Santen., *e. quod situm*, cum Alm. ex quo *e. quod si tum*, Falso profecto (vide §. 13). *Est quod* sine adjectione Goth. Voss. 2. Reliqui ante Gesn. *est quod tum*, diremptione multum diversa. Continuant enim sensum priorem usque ad *ediscere tacite*; novum ordientes post στιγμὴν τελείαν *Nam id quoque*

situm) erat optimum, si non[1] subirent velut otiosum animum plerumque aliæ cogitationes, propter quas excitandus est voce, ut duplici motu[2] juvetur memoria, dicendi et audiendi[3]: sed hæc vox sit modica, et magis
34 murmur. Qui autem legente alio ediscit, in parte tardatur, quod acrior[4] est oculorum, quam aurium sensus; in parte juvari potest, quod, quum[5] semel, aut bis audierit, continuo illi memoriam suam experiri licet[6], et cum legente contendere: nam et alioqui id maxime faciendum est, ut nos subinde tentemus; quia continua lectio, et quæ magis, et quæ[7] minus [8]hærent,
35 æqualiter transit. In experiendo[9], teneasne, et major intentio est, et nihil supervacui temporis perit, quo etiam, quæ tenemus, repeti[10] solent; ita sola, quæ ex-

est quod tum. Nec premenda laus Gallæi meliorem distinctionem suadentis; aut Burmanni *quæsitum* illud sola conjectura eruentis. Ille quidem et hic cultro rem gerebat, reponens: *Ediscere tacitum erat optimum*, in quo tamen *tacitum* præ *tacite* mirifice placet; nisi forte mavis *tacentem*, vel *tacentes*.

1. *Si non*. Turic. Flor. Guelferb. omittunt *si* cum Almel. Omittit *id* modo ante *quoque* Guelf. item mox dat *voci* cum Exc. Santen. item *decuerunt* Gothan. (tac. Gesn.) cum Voss. 2.

2. *Duplici motu*. Hic iterum ordiuntur Avic. RR. 3, 5. Pro *motu* R. 9 dat *modo*. Ed.

3. *Et audiendi*. Turicens. omittit cum Alm. non Flor. (vide modo). Goth. hic *modo* pro *motu*, quod ipsum optabat Francius, male.

4. *Acrior est*. Turicens. omittit, solus.

5. *Quum*. Omittunt Avic. Poul. et apud Burmann. Voss. 1, 3. Ed.

6. *Licet*. Omittunt Avic. Poul. et apud Burm. Voss. 1, 3. Ed.

7. *Et quæ minus*. Ambr. 2 omittit. Guelf., *et minus*. Modo *id* omittit Flor. et paulo ante *licet* abest ab Voss. 1, 3.

8. *Hærent, æqualiter*. Flor., *harent æ*. Ambr. 2, *hærente qualiter*. Camp. (nisi quod per *e*) *hæret æ.*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad.

9. *In experiendo*. Solus Poul., *in experimento*. Ed.

10. *Repeti*. Flor. Guelf. Exc. Santen. Camp., *reperiri*, cum Gothan. Voss. 1, 2, 3, Bodl. Joann. et edd. ante Ald. *Reperiti*, Ambr. 2. Modo Camp., *supervacanei*, cum Andr. Ald. Sed Gothan. *petit* pro *perit*. Guelf., *quo tenemus*. Illa, quæ est in Voss. 2, omissione horum: *ita sola...quamquam solent* caret Goth. Contra in Guelf. desiderantur hæc: *quamquam solent... quod excide-*

ciderunt, retractantur, ut crebra iteratione[1] firmentur; quamquam solent hoc ipso maxime hærere, quod exciderunt. Illud ediscendo scribendoque commune est, utrique plurimum conferre bonam valetudinem, digestum cibum, animum cogitationibus aliis liberum. Ve- 36
rum et in iis[2], quæ scripsimus[3], complectendis multum valent, et in iis, quæ cogitamus, continendis prope solæ[4] (excepta, quæ potentissima est, exercitatione) *divisio* et *compositio:* nam qui recte diviserit, nunquam poterit in rerum ordine errare. Certa sunt enim non 37
solum in digerendis[5] quæstionibus, sed etiam in exsequendis, si modo[6] recte dicimus, prima ac secunda, et deinceps; cohæretque omnis rerum copulatio, ut ei nihil[7] neque subtrahi sine manifesto intellectu, neque

runt. — Nostri Codd., *reperiri solent*, exc. Vall. lib. a sec. manu, qui *repeti solent.* Ed.

1. *Iteratione;* sic Turic. Flor., Ambr. 2 (qui et *creba*) Camp. cum Stoer. Chouet. Leid. Roll. Obr. *Intentione*, Voss. 1. Reliqui *reiteratione*, defendente male Gibsono exemplo, quod est II, 4, 13. Vide Oudendorp. ad Sueton. Claud. c. 17, extr. Modo Turic. *scribendo* sine *que.* — Nostri Codices habent alii *iteratione*, alii *reiteratione.* Hanc phrasim omittit Vall. lib. a prima manu. Ed.

2. *Verum et in iis;* sic Ambr. 2, Camp. *V. etiam in i. i.*, Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Basil. qui *V. his.* Guelf., *V. et his.* Reliqui *V. et in his.*

3. *Scripsimus.* Solus Poul., *scripserimus.* Ed.

4. *Solæ... exercitatione.* Turicens. Flor. (sed hic sine præp. *ex*) *sola quæ pot. est et ex exercitatione.* Ambr. 2, Guelf. Camp. (quamquam hic non habet *et*) *sola excepta q. p. est et e.*, cum Voss. 3, Bern. Error in *sola* natus e sequente *e* in *excepta*, neque erat quod iis hoc annumeraret exemplis Burmannus, de quibus agit ad VII, 4, 31. *Potissima*, Gothan. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Chouet. exc. Ald. Quod Alm. ejusdem accusatur scripturæ, confusionem interpretor Voss. 2 ponere volentis (vide §. 33). Sed §. 40, *potissimum* Camp. cum Andr. Basil. et aliquot Burm. Dein Voss. 1 *in* præmittit voci *exercitatione.*

5. *Digerendis.* Solus Poul., *dirigendis.* Vide infra not. 7. Ed.

6. *Si modo recte dicimus.* Nisi forte ornamentis tam ambitiose indulgemus, ut eorum nimio splendore rerum ipsarum compagem et articulos obscuremus.

7. *Ei nihil.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *et n.* Vide V. 10. 96. Mo-

38 inseri possit. An vero [1] Scævola in lusu duodecim scriptorum [2], quum prior calculum promovisset, essetque victus, dum rus [3] tendit, repetito totius certaminis ordine, quo dato errasset recordatus, rediit ad eum, quicum [4] luserat, isque ita factum esse confessus est: minus idem ordo valebit in oratione, præsertim totus

do *dirigendis*, solito errore Goth. (tacente Gesnero). Vide lib. XI, cap. 1, §. 6.

1. *An vero... minus idem ordo.* Vide X, 3, 29. De ludo *duodecim scriptorum* hic agere nihil attinet, lexicis (in voce scriptum) quævis eo facientia larga manu præbentibus. Consulenda etiam Clavis Ciceroniana Ernesti. Id tamen non prætermittendum, celebratam fuisse apud veteres in Mucio Scævola, summo JCto, hujus ludi peritiam, vide Cic. de Or. I, 50, item vetus Epigramma a Salmasio prolatum ad Vopisci Proculum, c. 13, et repetitum a Gesn. in Thesauro, a Burmanno in Anthol. III, Ep. 77, ubi vide notas: ... *Hoc opus* (id est, hunc ludum)... *amavit... excellens Mucius ingenio.* Errores in dandis calculis (*dare* enim in hac re verbum proprium) commissos revocare licuisse, aliquot veterum locis, ut et nostro, apparet: vide inprimis Auson. Professor. I, 25, locum Gesnero citatum in Thesauro, ubi itidem jactuum et datorum in hoc loco memoria laudatur. Similis in πεττείᾳ Græcorum libertas, quo respicit Plato in Gorgia, pag. 461, d. et disertius auctor Hipparchi, pag. 229, c. Vide Boeckh. in Plat. Minoem, pag. 40. Fateor autem, quid ad historiam nostram faciat, *quod prior calculum promovisset*, mihi non liquere. An, cujus prima esset calculi promotio, si recte luderet, non poterat vinci?

2. *Scriptorum.* Goth., *scruporum*, cum Vall. Jens. et edd. posterr. ante Burm. exc. duabus. Nec dubito, quin Voss. 2 quoque idem det, quamquam et hic et Almel. atque Voss. 1, 3 silentur a Burm. Unde apparet vilioribus Codd. accensendos illos tres. Nostrum enim est in Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. ipso, Rusc. et Leid. quarum edd. ultima collata secum Exc. Santen. trahere videtur, acc. (teste Thoma Hyde in opere de Nerdiludio) Bodl. (cujus hic omissam mentionem Gibsono recte exprobrat Burm.) itemque Bern. — *Scriptorum;* sic Avicula, Poulanus, RR. 3, 5, 7, 10, 11. *Scruporum;* sic Vall. lib. RR. 8, 9. Ed.

3. *Rus tendit.* Florent., *ostendit*, cum Alm. (non Turic., vide §. 36). *Reus tendit*, Guelf. Exc. Santen.

4. *Quicum luserat.* Turic., *quo die cum cluserat.* Florent., quo *die cum luserat;* sed a sec. manu *quo cum l.*, et sic Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. Camp. cum Voss. 1, 3, Bern. Equidem per transpositionem e vetustis illis eruo: *quocum* (an *quicum*) *pridie* (inde esse litteram suspicor, quæ verbo *luserat* præmittitur in Turic.) *luserat*, quo major appareat memoriæ vis. — Nostri Codd., *quocum*, exc. Vall. lib. RR. 8, 9, qui dant *quicum*. Ed.

nostro arbitrio constitutus[1], quum tantum ille valeat alternus? Etiam quæ bene composita erunt, memoriam serie sua ducent: nam sicut facilius versus ediscimus, quam prosam orationem; ita prosæ[2] vincta, quam dissoluta. Sic contingit, ut etiam quæ ex tempore videbantur effusa, ad verbum repetita reddantur; quod meæ quoque memoriæ mediocritatem sequebatur[3], si quando interventus aliquorum, qui hunc honorem mererentur, iterare declamationis partem[4] coegisset; nec est mendacio[5] locus, salvis qui interfuerunt. Si quis tamen unam maximamque a me artem memoriæ quærat, *exercitatio* est et *labor*; multa ediscere[6], multa

(margin: 39 beside "alternus? Etiam quæ bene composita erunt, memo-"; 40 beside "nec est mendacio locus, salvis qui interfuerunt. Si")

1. *Constitutus*. Turic. Flor. Camp., *constructus*, cum Alm. Bodl. Andr. An fuit *constrictus*? Vide I, 13, 1; VII, 3, 14. Nihil hic fuerit nisi *firmiter comprehensus*. Mox Camp., *alterius*. « *Alterius* conjiciebat Francius, sed perperam, in duodecim enim scriptorum ludo alternis luditur, et calculi promoventur. » Burmannus. — Nostri *constitutus*, exo. R. 13, qui *constrictus*. Ed.

2. *Prosæ vincta, quam dissoluta*; sic ed. Leid. Choneti marg. Ambr. 2 (nisi quod hic *prose*). Sed Turic., *prose victata q. dissoluta*. Florent., *prosæ junctata* (a sec. manu *juncta*) *q. dissoluta*. Guelf. Exc. Santen. (in Exc. quidem *dissoluta* non memoratur) *per se juncta q. dissoluta*. Camp., *prosæ juncta q. dissoluta*. Reliqui *prosam vinctam q. dissolutam*, quod aures ipsæ respuunt. Nostram scripturam inscius miratur Gibson., probat peritus Burm. Cæterum Gothan. Jens., *junctam*, cum Vossio 2, et editionibus posterioribus ante Badium. E Vossio 3 *evincta* memorat Burmann. fidem nostræ faciens. Mox *contigit*, Turicens. Florent.

3. *Sequebatur*. Guelf. Goth. (tac. Gesn., sed a pr. tantum manu) *sequebantur*, cum Voss. 3. Ordinant Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Stoer. ita: *medioer. mem.* quod nescio quomodo prævplacet. — *Sequebatur*. Vide lib. X, cap. 2, §. 26.

4. *Coegisset*. Guelf. Exc. Santen., *cogitasset*. Mox lepidus in Voss. 3 error, *emendatio* pro *est mendacio*; et plane somnolentiæ index in Voss. 1 *honorare* pro *iterare*. Pro *nec est m.* Flor. (a pr. manu) *necesse est m.* Modo Guelf., *merentur*. Flor. *quia hunc* pro *qui hunc*.

5. *Nec est mendacio... interfuerunt*. Nescio quomodo displicet hæc asseverandi diligentia. Sed ea supra quoque usus est, IV, 2, 86.

6. *Ediscere*. Turic. Flor. Camp., *discere*. Mox Turic., *concitare*, ubi Joann. Voss. 1, 3, *agitare*: sed ante *edisc.* Voss. 3 *multa* omittit. Hæc in Florilegiu Santen. corrupte enotantur: *maxima memoriæ ars est*

cogitare, et, si fieri potest, quotidie, [1] potentissimum
est: nihil æque vel augetur cura, vel negligentia inter-
41 cidit. Quare et pueri statim, ut præcepi, quam plurima
ediscant, et, quæcunque ætas operam juvandæ [2] studio
memoriæ dabit, devoret initio tædium illud et scripta
et lecta [3] sæpius revolvendi, et quasi eumdem cibum
remandendi: quod ipsum hoc fieri potest levius [4], si
pauca primum, et quæ odium [5] non afferant, cœperi-
mus ediscere; tum quotidie adjicere singulos versus,
quorum accessio labori sensum incrementi non afferat,
in summam [6] ad infinitum usque perveniat; et poetica
prius [7], tum oratorum, novissime etiam solutiora nu-
meris, et magis ab usu [8] dicendi remota, qualia sunt
42 jurisconsultorum. Difficiliora enim debent esse, quæ
exercent, quo sit levius ipsum illud, in quod exercent;

exercitatio · nil eque augetur ut cura · vel intercidit ut negligentia. Mox Ambr. 2, *plurime discant.* Guelf., *p. discant.*

1. *Potentissimum.* R. 13, Camp. Andr., *potissimum.* Ed.

2. *Studio.* Id est, arte et industria. Non desideraturus eras vocem, si abesset. *Præcepit* hæc Noster I, 1, 35; et II, 7, 25 seq.

3. *Et lecta.* Turic. Flor. omittunt cum Alm. Mox Turic., *revolundi.* Camp. *remondendi* pro *remand.* et omittit et ante *scripta.*

4. *Levius.* Leid., *lenius*, per sph. haud dubie, nec egebat loquacitate improbantis recte quidem Gibsoni. — RR. 7, 11 habent quoque *lenius.* Ed.

5. *Odium*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Exe. Santen. Camp. cum Alm. Bodl. Voss. 1, 3, Andr. et aliquot Burm. Reliqui *tædium.* Modo *pauci* Ambr. 2, Guelf.; item mox Turic. Flor. (hic a pr. manu) *adservant*, cum Alm. Omittunt *singulos* Turic. Flor. Alm. Quod Turic. Guelf. Exc. Santen., *addicere*, levius sanc. Pro *ad inf.* Guelf. Goth. (tacente Gesn.) *ac i.*, cum Voss. 2, Jens. Vide lib. X, cap. 7, §. 24. — *Odium* laboris hujus. Vide lib. VIII, cap. 3, §. 30. Hic quidem, quod raro ei contingit, *tædium* modo positum eleganter *odio* variavit, ne idem recurreret.

6. *In summam.* Omittunt Avic. Poul. Mox pro *ad* dant *ac* RR. 7, 8, 9 (hic a pr. manu), 10, 11. Jens. et apud Burm. Voss. 2. Ed.

7. *Prius, tum.* Turic., *pustum* (etiam *oratorium*). Camp., *prius postmodum.*

8. *Ab usu dicendi.* Id est, oratorio, ne forte usum *loquendi* intelligas, qui est etiam remotior ab orandi majestate, quam JCtorum illa carmina.

ut athletæ ponderibus plumbeis[1] assuefaciunt manus, quibus vacuis et nudis in certamine utendum est: non omittam etiam, quod quotidianis experimentis deprehenditur, minime fidelem esse paulo tardioribus ingeniis recentem memoriam. Mirum dictu est, nec in 43
promptu[2] ratio, quantum nox interposita afferat firmitatis, sive requiescit[3] labor ille, cujus sibi ipsa fatigatio obstabat, sive concoquitur[4], seu maturatur, quæ firmissima ejus pars est, recordatio; quæ statim[5] referri non poterant, contexuntur postera die[6], confirmatque memoriam idem illud tempus, quod esse in causa solet oblivionis. Etiam illa prævelox fere cito effluit, et, velut 44
præsenti officio functa nihil in posterum debeat, tamquam dimissa discedit[7]: nec est mirum, magis hærere animo, quæ diutius affixa sint. Ex hac ingeniorum diversitate nata dubitatio est, *ad*[8] *verbum sit ediscendum*

1. *Plumbeis assuefaciunt*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *publicis adsuefacerent*. Ex Alm. nonnisi *publicis*. Ista *quo sit... exercent* omittit Camp.

2. *Promptu ratio*. Turic. Flor. (hic a prima manu) *propter uratio*. Alm. post compendium vocis *propter* habet: *cura*. Modo Turic. Flor., *dictum*.

3. *Requiescit*; sic Ambr. 2, Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp. cum edd. ante Basil. *Requies cum*, Turicens. Flor. cum Alm. Reliqui *quiescit*. — Nostri *requiescit*, exc. R. 10, qui dat *qui scit*. Ed.

4. *Sive concoquitur, seu maturatur, quæ firmissima*; sic Turicens. Flor. nisi quod ex hoc non refertur *quæ*. Reliqui *s. maturatur utque concoquitur seu firmissima*, exc. Camp. qui in extremis hisce *sive quod firmissima*; et Jens., *ac coquitur*, cum edd. posterr. ante Ald. (vide VIII, 4, 16) item Goth., *sive concoquitur*.

5. *Quæ statim... postera die*. Hæc epiphonematis loco subjunguntur per asyndeton. *Referri* interpretor singulatim repeti, *contexi* continuo orationis flumine decurrere.

6. *Postera die*. Camp., *postero d.*, cum Ald. Bad. Basil. Gryph. Gibs. Obr. Roll. Vide VI, 3, 90. Mox *confirmant quæ*, Turic. Guelf. Modo *contextum*, Camp.; item *referre*, cum Rusc.

7. *Discedit*. Omittunt RR. 3, 5, 10. Ed.

8. *Est, ad verbum*; sic Turicens. Ambr. 2, Camp. cum Goth. Vall. Voss. 1, 3 (e Voss. 2 affertur *an adverbium*), Gesner. Bip, *Est an v.*, Guelf. cum Jens. Tarv. Reliqui *est*

dicturis, an vim modo rerum atque ordinem complecti satis sit; de quo sine dubio non potest in universum
45 pronunciari. Nam si memoria suffragatur, tempus non defuit[1], nulla me velim syllaba effugiat; alioqui etiam scribere sit supervacuum; idque præcipue a [2]pueris obtinendum, atque in hanc consuetudinem memoria exercitatione redigenda[3], ne nobis discamus ignoscere: ideoque et admoneri, et ad libellum respicere vitiosum, quod libertatem negligentiæ facit, nec quisquam se parum tenere judicat, quod, ne sibi excidat, non timet.
46 Inde[4] interruptus actionis impetus, et resistens[5] ac salebrosa oratio, et qui dicit ediscenti similis, etiam omnem bene scriptorum gratiam perdit vel hoc ipso, quod scripsisse se[6] confitetur: memoria autem facit etiam prompti ingenii famam, ut illa, quæ dicimus, [7]non

an ad v. quorum Flor. esse mirer. Burm. nostrum probans debebat recipere; vide V, 13, 11. Modo Goth. (tac. Gesn.) Camp., *pervelox.* Guelf. omittit *discedit*, item mox *potest* inter *non* et *in*. Ambr. 2, *dicturus*. Goth., *satis est*, quod vide ad IV, 1, 28.

1. *Defuit;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Goth. Almel. Voss. 1, 2, Bern. Sed Jens. (tac. Gesnero) *defit*, cum edd. posterr. ante Gryph. Placet. Reliqui *desit*. Mox Guelf., *effugi*. *At*. Flor. (a pr. manu) *effugi*. Mox pro *scribere sit* Turic. *scriberes*. Jens. (tacente Gesnero) *præcipue a pueris* inserit post *scribere*, eximens inde ubi nunc est, cum edd. posterr. ante Ald. Correxit Regius. — Nostri Codices *defuit*. Ed.

2. *A pueris obtinendum*. Cave intelligas ablativum pendentem a verbo: est adverbium. Vide II, 5, 19. Testatur quæ sequitur prima persona *ne nobis discamus*.

3. *Redigenda*. Flor. Camp., *religenda*, cum Alm. (non Turic. vide §. 38). Modo Turic., *hac consuetudine*. Ambr. 2, Guelf., *consuet. ne memoria*. Turicens. mox *admoveri*. Flor., *judicant*.

4. *Inde*. Turic. Flor. Camp. omittunt, quæ sequuntur superioribus jungentes. Mox Goth. (tac. Gesn.) et *salebr*.

5. *Resistens... oratio*. Vide X, 3, 19. Burmannus huc advocat Ovid. Heroid. IV, 8 (ubi inter VV. LL. est *restitit;* v. Heins. et Burmann.) et Valer. Flacc. VI, 755, ubi « paulis« per sacra *resistunt*. »

6. *Se confitetur*. Tò *se* omittunt RR. 3, 5, 8, 10, 11. Male. Ed.

7. *Non domo;* sic Vall. lib. RR. 8, 9. Cæteri *non modo*. Ed.

domo attulisse[1], sed ibi protinus sumpsisse videamur:
quod et oratori et ipsi causæ plurimum[2] confert: nam 47
et magis miratur, et minus timet judex, quæ non pu-
tat adversus se præparata: itaque[3] in actionibus inter
præcipua servandum est, ut quædam etiam, quæ op-
time vinximus[4], velut soluta enunciemus, et cogitanti-
bus nonnunquam et dubitantibus similes quærere vi-
deamur, quæ attulimus. Ergo quid sit[5] optimum[6], ne-
minem fugit. Si vero aut memoria natura durior erit, 48
aut non suffragabitur tempus, etiam inutile[7] erit ad
omnia se verba alligare, quum oblivio unius eorum cu-
juslibet, aut deformem hæsitationem, aut etiam silen-
tium inducat[8]; tutiusque multo, comprehensis animo
rebus ipsis, libertatem sibi eloquendi relinquere. Nam 49
et invitus perdit quisque id, quod elegerat[9], verbum;

1. *Domo attulisse*. Vide VI, 3, 33. Ad nostrum locum Burmannus demonstrat in hac locutione Cic. ad Famill. VII, 25, ibique Victorium, et Petroo. c. 38.

2. *Plurimum*. Turic. Flor. (hic a pr. mano) *primum*. Modo *quod de oratori*, Turicens. *Et* ante *oratori* omittuot Jens. et edd. posterr. ante Ald. acc. Bad. Mox Guelf., *putet*.

3. *Itaque*; sic Tur. Flor. (hic a pr. manu) Camp. *Ideoque*, Jens. cum posterr. edd. ante Gryph. exc. Ald. Rell., *idque*. Mox *junximus*, Guelf. Camp. cum Bodl. Voss. 3, Goth. et edd. ante Ald. acc. Bad. Mox post *nonnunquam* Turic. Flor. inserunt *qua*. — Nostri *idque*, except. R. 5, qui *ideoque*. Mox iidem *junximus*, except. Avic., qui *vinximus*. Ed.

4. *Quæ optime vinximus*. Vide §. 39. Pronunciatiooe ipsa sic divelli et rursus conjungi debent ea, quæ summo compositionis artificio structa sunt, ut pereat quidem aliquantum ex illius virtutis aoimadversione, sed simul magna simplicitatis species quæratur. Vide IX, 4, 77. Io illa *cogitantium* et *dubitantium* similitudine Gesnerus recte lectorem ad IX, 2, 61 remittit.

5. *Quid sit*. Turicens., *qui s.*, et mox *suffragantibus*, suprascripto *e* super *t*, an ut esset *suffragante* scilicet *tempore?* Flor. Ambr. 2, Guelf. Exc. Saoten., *indicat*, com Voss. 3, Bern.

6. *Quid sit optimum*. Quum omnia natoræ bona respondent. Vide §. 45. Quod adhuc tractabat *bonum*; nuoc transit ad *remedium*. Vide I, 1, 11.

7. *Inutile*. Vide V, 10, 82.

8. *Inducat*; sic Vall. lib. RR. 8, 9, Camp. Andr. Jens. Ald. *Indicat* sic Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, et apud Burm. Bern. Ed.

9. *Elegerat... dum id, quod*. Tu-

nec facile reponit aliud, dum id, quod scripserat, quærit : sed ne hoc quidem infirmæ memoriæ remedium est, nisi in iis, qui sibi facultatem aliquam dicendi ex tempore paraverunt[1] : quod si cui utrumque defuerit, huic omittere omnino totum actionum laborem, si quid in litteris valet, ad scribendum potius suadebo con-
50 vertere[2] : sed hæc rara infelicitas erit. Cæterum quantum natura studioque valeat memoria, vel Themistocles[3] testis, quem unum intra annum optime locutum esse persice constat; vel Mithridates, cui duas et viginti linguas, quot nationibus imperabat, traditur notas fuisse; vel Crassus ille dives, qui, quum Asiæ præesset, quinque græci sermonis differentias sic tenuit, ut, qua quisque apud eum lingua postulasset, eadem jus[4] sibi

ric. omittit cum Alm. non Flor.; is enim *verbo* pro *verbum* (vide 45). Came. *dum quod* pro *d. id q.*

1. *Paraverunt.* Flor. (a pr. manu) omittit. Camp., *præparaverunt.* Modo Turic., *quæ sicut facult.* Mox Turic. *quo* pro *quod*, et omittit *cui*, ut et Flor. (sed hic a pr. manu). Item Turic. *committere* pro *omittere*. Turic. Flor. (sed hic a pr. manu) *integritas* pro *infelicitas* cum Alm. Pro *imperabat* Goth. *imperavit* cum Jens. et edd. ante Ald. acc. Bad. Sed Camp., *imperaret.* — Nostri habent alii *imperabat*, alii *imperavit.* Ed.

2. *Convertere* intellige : « illud « quod in litteris valet. »

3. *Themistocles.* « Apud Thucyd. « I, 137, annuum sibi tempus dari « petit, ut paret se ad colloquium « regis : deinde, c. 138 : ὁ δ' ἐν τῷ « χρόνῳ... τῆς τε Περσίδος γλώσσης ὅσα « ἠδύνατο κατενόησε, καὶ τῶν ἐπιτηδευ- « μάτων τῆς χώρας. Vide, quam circumspecte. Plutarchus augere vi- « detur, p. 229, H. Steph. » [Wechel. p. 126, d.] « Ἐνιαυτὸν αἰτησά- « μενος καὶ τὴν Περσίδα γλῶσσαν ἀπο- « χρώντως ἐκμαθών. Cornelium Ne- « potem secutus videtur Noster II, « 10, 1, qui *multo commodius* eum « narrat *verba apud regem fecisse,* « *quam hi poterant, qui in Perside* « *erant nati.* » Gesnerus. Idem in reliquis designat de Mithrid. Plin. VII, 24; XXV, 2; Gell. XVII, 17; ubi optimi libri *quinque et viginti et gentes et linguas* habeant. De Crasso Valer. Max. VIII, 7, 6; de Cyro Plin. VII, 24; Val. Max. VIII, 7, ext. 16; sed fabulosum, nec reperiri apud Xenophontem Cyrop. V, 3, 17, (46).

4. *Jus sibi*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. Reliqui *sibi jus.* Modo *vel* ante *Crassus* Turic. omittit, mox *qua* Came ante *quisque*, post idem *apud* Guelferb.

redditum ferret; vel Cyrus, quem omnium militum tenuisse creditum est nomina. Quin semel auditos 51
quamlibet multos versus protinus dicitur reddidisse Theodectes: dicebantur etiam nunc esse, qui facerent, sed mihi nunquam, ut ipse interessem, contigit; habenda tamen fides est vel in hoc[1], ut, qui crediderit, et speret.

CAP. III[2]. *Pronunciatio* a plerisque *actio* dicitur, sed 1
prius nomen a voce, sequens a gestu videtur accipere; namque *actionem* Cicero[3] alias *quasi sermonem*, alias *eloquentiam quamdam corporis* dicit: idem tamen duas ejus partes facit, quæ sunt eædem[4] pronunciationis,

Transponit CAMP. *cred. est tenuisse nom.* expeditiore structura. *Qui* pro *Quin* Flor. (a sec. manu) Guelferb. *Dicebatur*, Guelferb. cum Voss. 1, Obr. Pro *etiam nunc* Turic. *ei aut nunc*, Flor. *et aut;* a sec. manu *etiam* solam, CAMP. *transponens etiam dicebantur nec.* Goth. Jens. (tac. Gesn.) *d. etiam esse nunc.* Pro *mihi nunquam* Turic. Flor. (hic a pr. manu) *nonnunquam.* Turic., *interesse.* Goth. (tac. Gesn.) *interesset.* Guelf. *ego* pro *ipse.* Pro *contigit habenda* Turic. *cogitabunda*, Flor. (a pr. manu) *cogit h.* CAMP., *nihil* pro *in hoc.* Jens. Tarv. *ut* omittunt. Goth. pluralem *crediderint-sperent*, qui placet.

1. *In hoc.* Vide VI, 2, 27.

2. Inscriptio capitis, uncialibus litteris scripta legitur in Turicens. Ambr. 2, eadem in Guelf. Goth. Exc. Santen., sed minusculo charactere, quo acc. Bern. Jens. Tarv. In CAMP. nulla esse videtur, quum nihil annotarim; a Flor. omnem inscriptionem abesse, diserte doceor. Est autem hæc ex Turic. *de pronunciatione sub quo capite* (Jens. Tarv. *caput*) *de vocis natura de cura ejusdem de gestu de cultu quid cuique causæ* (Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. Bern., *causæ.* Jens. Tarv., *causa*) *conveniat quid cuique parte* (Guelf. Exc. Santen. Goth. Tarv. *parti.* Jens., *pati*) *et sententiis et verbis quid* (Goth. Jens. Tarv. inserunt *et* ante *quid*) *quemque deceat intuendum est* (Ambr. 2, *instituendum est.* Guelf. Exc. Santen. Bern., *intuendum esse.* Jens. Tarv., *intuendum*, solum. Goth. utramque vocem omittit). Ex Vall. eumdem capitis titulum affert Badius, nec tamen ultra vocem *verbis.* Reliquæ edd. ante Gesn. inscribunt *de pronunciatione*, exc. Obr. — Nostri de hujus capitis titulo nihil novi afferunt. En.

3. *Cicero.* De Orat. III, 59, *Est enim actio quasi sermo corporis.* Orat. c. 17, *Est enim actio quasi corporis quædam eloquentia, quum constet e voce atque motu.*

4. *Eædem.* Turicens. Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. CAMC., *eadem.*

vocem atque *motum*: quapropter utraque appellatione
2 indifferenter uti licet. Habet autem res ipsa miram quamdam in orationibus vim ac potestatem; neque tam [1] refert, qualia sint, quæ intra nosmet ipsos composuimus, quam quo modo efferantur: nam ita [2] quisque, ut audit, movetur: quare neque probatio ulla, quæ aliquo modo [3] venit ab oratore, tam firma est, ut non perdat vires suas, nisi [4] adjuvatur [5] asseveratione dicentis: affectus omnis languescat [6] necesse est, nisi *voce, vultu,* totius prope *habitu corporis*, iuardescat.
3 Nam quum hæc omnia fecerimus, felices [7] tamen, [8] si

An forte rectius, ut ad sequens referatur, non ad *partes? vocem* enim et *motum* recte neutro genere complectaris. Modo Guelf., *quendam;* Goth. (tac. Gesn.) *Item*. Sed hic et inserit *est* inter *nomen* et *a*. — Nostri dant alii *eædem*, alii *eadem*. Ed.

1. *Neque tam;* sic Turic. Camp. Reliqui inserunt *enim*, ubi Goth. Jens. et edd. posterr. ante Basil. *Nec e.* (tac. Gesn. et in *tam* err.) Vide IV, 2, 84. Mox Flor., *sunt;* modo Goth. (tac. Gesn.) *atque potestatem*. Voss. 2 (non Goth.) *imposuimus* pro *comp.* — Nostri habent alii *neque enim*, alii *nec enim*. Pro *tam* Avic. R. 10, *jam*. Ed.

2. *Nam ita*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp. (sed hic et *Itaque* dat) omittunt *nam*.

3. *Quæ aliquo modo;* sic Goth. Jens. cum edd. posterr. ante Basil. *Q. ullo q. m.*, Turic. Reliqui *quæ modo*. — *Quæ aliquo... oratore*. « Quæ non tota est inartificialis. » Vide V, 1, 1. « Quas » (orator) « ...quodam modo gigneret. » *Neque probatio* autem valet, *ne probatio quidem*.

4. *Adjuvatur;* sic Turic. Florent. Ambr. 2, Guelf. cum Alm. Goth. Reliqui *adjuvetur;* et Camp., *ni adjuvetur*.

5. *Nisi... asseveratione dicentis*. Vide dicta ad I, 4, 20.

6. *Omnis languescat... inardescat;* sic Turicens. Flor. Camp. cum Alm. quamquam ex hoc *languescant* nec *inard.* memoratur. Goth., *omnes languescunt* (hoc tac. Gesnero)... *inardescunt*, cum Voss. 2. Sed Ambr. 2, *omnes languescant... inardescunt*, cum Jens. et Vall. ut capio Badium. Reliqui *omnes languescant... inardescant*. Camp. *totus* pro *totius*. — Nostri Codd., *languescant... inardescunt*, except. R. 9, qui *languescunt .. inardescunt*. Ed.

7. *Felices tamen, si*. Quod hic omittitur verbum substantivum, facile succurrit ex antecedentis verbi prima persona; qualis in felicitatis prædicatione frequens est ellipsis, etiamsi hujus quidem ipsius locutionis exemplum demonstrare non contingit. De *igne* illo judici admovendo recte Almelovenus demonstrat Cic. de Or. II, 45 extr.

8. *Tamen, si;* sic Turic. Flor.

nostrum illum ignem judex conceperit; nedum [1] eum supini securique moveamus, ac non ipse [2] nostra oscitatione solvatur. Documento sunt vel scenici actores, 4
qui et optimis poetarum tantum adjiciunt gratiæ, ut nos infinito magis [3] eadem illa audita, quam lecta, delectent; et vilissimis [4] etiam quibusdam impetrant [5] aures, ut, quibus nullus est in bibliothecis locus, sit etiam frequens in theatris. Quod si [6] in rebus, quas fictas [7] esse 5
scimus et inanes, tantum pronunciatio potest, ut iram, lacrimas, sollicitudinem afferat [8], quanto plus valeat necesse est, ubi et credimus [9]? Equidem vel mediocrem

Ambr. 2, Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Stoer. *Sumus, si*, Obr. (err. Gesnero). *Sumus, si tamen*, Bip. Obrechtum sequi sibi visi e Gesneri nota. Reliqui *si tamen*. Mox *eum* omittunt Guelferb. cum Goth. Voss. 2 (sed Vall. habet), item *moveamur* dant Ambr. 2, Guelf. cum Jens. et posterr. edd. ante Ald. Paulo ante *illum* omittit Goth. — Nostri Codd., *tamen, si*. Τὸ *illum* omittunt quoque RR. 8, 9. Ed.

1. *Eum*. Omittunt RR. 3, 9, et apud Burm. Voss. 2. Ed.

2. *Ac non ipse*; sic Turic. Flor. Ex Alm. et n. i. Goth., *an non et ipsa*, cum Voss. 2. *Et ipse*, Gryph. (1544). *Non et ipse*, Stoer. cum posterr. ante Obr. Reliqui *ac n. et i.*

3. *Infinito magis*; sic Goth. Voss. 2. *Infinitæ m.*, Guelf. cum Jens. Tarv. Reliqui *infinite m.* Nostrum recte commendat Burm. duobus Nostri exemplis VIII, 4, 25; XI, 3, 172. Sic *infinitum* adverbii loco in Decl. Qu. CCCLVII, pag. 356. Mox Guelf., *delectant*. Modo Camp., *auctores*. — Nostri habent alii *infinite m.*, alii *infinito m.* Ed.

4. *Vilissimis... quibusdam impetrant aures*. Concinnitatis esse videtur ut post *quibusdam* inseratur *ita*. Simili modo *ita* usurpat Noster I procem. extr. « *ita* desunt, ut... eorrumpant. » X, 1, 49, « *ita* multa, « ut... petant. » Cæterum poetæ, quales hic describuntur, nobis quoque contigerunt, celebriores fortasse apud exteros quam domi.

5 *Impetrant*; sic Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Jens. Obr. Gesn. Bip. *Impetrent* reliqui, quibuscum Goth. facit, err. Gesn. Mox *nullis*, Jens. Tarv. *Frequens* omittit Guelf. — Nostri *impetrant*, exc. Avic. Poul., qui *impetrent*. Ed.

6. *Quod si in rebus... ubi et credimus*. Vide VI, 2, 35. Fateor autem, in extremis hisce aliquid deesse mihi videri; adeo desinit potius quam absolvitur sententia. An a Quintiliano fuit : « *ubi et creditur nobis et credimus?*

7. *Fictas*. Camp., *victas*. Vide lib. VI, cap. 3, §. 9.

8. *Afferat*. Vall. lib. R. 7, *afferant*. Ed.

9. *Ubi et credimus*. Guelf., *n. necesse est ubi et cr.* An fuit *ibi* ante *nec*.

orationem, commendatam viribus actionis, affirmaverim plus habituram esse momenti[1], quam optimam eadem illa destitutam. Siquidem et Demosthenes[2], *quid
6 esset in toto dicendi opere*[3] *primum*, interrogatus, *pronunciationi palmam* dedit, eidemque *secundum* ac *tertium locum*, donec ab eo quæri desineret; ut eam videri
7 posset non præcipuam, sed solam judicasse: [4]ideoque ipse tam diligenter apud Andronicum[5] hypocriten[6] studuit, ut admirantibus ejus orationem Rhodiis non immerito Æschines dixisse videatur, *quid si ipsum audissetis*[7]? Et M. Cicero[8] *unam in dicendo actionem dominari*

est? Mox Flor., *adfirmarim*. Voss. 1, *affirmatum*, omittens ille *momenti*.

1. *Momenti*. Omittunt Avicula, Poul. En.

2. *Et Demosthenes... non immerito Æschines*. Demonstrant DD. VV. loca de hisce veterum: Cicer. de Or. III, 56; Plin. H. N. VII, 30; Vall. Max. VIII, 10; Plin. Epistt. II, 3, 10; IV, 5, 1; Plutarch. in vitis X rhett.; Philostr. de vitis Sophistt. I, 19, 5; Auson. Professor. I, 19; Photium Bibl. n. 61, p. 29; Hoesch. Hieronym. in præf. bibll. ad Paulinum. Illam rationem, qua omnis locus alicui rei tribuitur, elegantibus exemplis illustrat Gesnerus Catonis Majoris, primum, alterum, tertium in re rustica *pascere* esse respondentis, ablegans ad Columell. VI, pr. 5, et Minoris de suo erga fratrem amore, Plutarch. in Cat., p. 761.

3. *Dicendi opere*. Guelf., *d. genere*. Goth., *genere d.*, cum Voss. 2, et edd. a Jens. ante Ald. *Opere dicendi*, Vall. Ald. Bad. Mox *summum* pro *primum* Jens. cum edd. posterr. ante Gryph. acc. Obr. Item *palam* Ambr. 2, Guelf. cum Bern. *Eidem*, Turic. Tum *definiret* CAMP. *Desierit*, Goth. Verbum *quæri* omittunt Voss. 1, 3. Mox Goth. (tac. Gesn.) *possit* pro *posset*.

4. *Ideoque*. Turic. Flor., *ideo*, cum Almelov.

5. *Andronicum hypocriten*. « Satyrum nominat Plutarchus, p. « 1556 (p. 849 Wech.) in vita majore: sed in ea qua novem reliquos complexus est « (quæ sane est Pseudo-Plutarchi) « p. 1552 « (p. 844 Wech.) *Neoptolemum*; « *Andronicum* denique eodem in « loco (p. 845) ubi etiam tres illas « de actione, sive hypocrisi responsiones enarrat. » Gesnerus.

6. *Hypocriten*; sic Bern. Capper. *Hypocrite*, Flor. *Ipocritē*, Guelf. *Hippocratem*, Goth. Jens. Tarv. *Hyppocratum*, Voss. 2. Reliqui *hypocritem*. Vide I, 10, 4; II, 17, 12. A pr. manu Flor., *andronicam*. — Nostri Codd., *hypocriten*. Eo.

7. *Audissetis*. Guelf., *audissent*, cum marg. Basil.

8. *Et M. Cicero*. Satis aliena hæc videtur prænominis adjectio: quare

putat. Hac[1] Cn. Lentulum plus opinionis consecutum, 8
quam eloquentia, tradit; eadem C. Gracchum in defenda fratris nece totius populi romani lacrimas concitasse; et Antonium[2] et Crassum multum valuisse, plurimum vero Q. Hortensium: cujus rei fides est, quod ejus scripta tantum intra famam[3] sunt, qua[4] diu princeps oratorum, aliquando æmulus Ciceronis existimatus est, novissime, quoad vixit, secundus; ut appareat, placuisse aliquid eo dicente, quod legentes non
invenimus. Et hercule[5] quum valeant multum verba 9
per se, et vox propriam vim adjiciat rebus, et gestus motusque significet aliquid, profecto perfectum quid-
dam fieri, quum omnia coierunt[6], necesse est. Sunt 10

malim *Etiam Cic.* ut monui ad I, 10, 4. Vide III, 8, 42 (pag. 537, not. 7 hujusce editionis); et III, 11, 18. Dixit autem hæc Cicero de Orat. initio cap. 56. De Lentulo, Graccho, Antonio, Crasso, Hortensio loca sont in Bruto, c. 66, 89, 38, 43, 88; de Orat. III, 56. In Hortensio remittit jam Regius ad Gellium, I, 5, de ejus nimiis in agendo munditiis et gestibus dicteria referentem.

1. *Hac Cn. Lentulum.* Turicens., *hæc N. Lent.* Flor., *Nam Cn. L.* Camp., *Hac enim L.* Ante *Gr.* Turicens. omittit *C.* Pro *tradidit* idem *tradidit, et quem* pro *quam*. Guelf., *secutum*.

2. *Et Antonium;* sic Turic. Flor. Camp. cum Almelov. Reliqui omittunt *et*.

3. *Intra famam.* Vide III, 1, 1; item hic §. 45; ne forte auscultes Gallæo corrigenti *infra f.;* quem revincit Burm. Vide Dukerum in Indice Flori h. v. nostri quoque loci non immemorem.

4. *Qua diu;* sic Turic. Ambr. 2, Camp. *Quamdiu*, Flor. Guelf. (hic diremptim) cum Gothan. Voss. 2, Bern. Jens. Reliqui *quid*. Mox *orator,* Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, 3. Sed Vall. et jam Camp. et Tarv. nostrum dant. Vide V, 10, 91. — Poul Vall. lib. RR. 8, 9, *qua diu.* Vall. lib. a sec. manu *qui diu.* R. 10, *qua olim.* Avienla *quā olim.* Mox plerique nostri *orator* pro *oratorum*. Ed.

5. *Hercule;* sic Turic. Guelferb. Camp. Reliqui *hercle*. Vide X, 2, 3. Mox Turic., *dum*. Voss. 1 *convaleant* pro *cum val.* Pro *adjiciat* Turic. *adiat*. Pro *vim* Ambr. 2 *viam*, cum Voss. 1, 3, Bern. — Nostri habent alii *hercle*, alii *hercule*. Mox Avic. Poul. RR. 3, 10 pro *vim* dant *viam*. Ed.

6. *Coierunt;* sic Turicens. Flor. Camp. cum edd. ante Basil. *Coirunt*, Ambr. 2. *Cor.*, Guelf. *Coiere*, Goth. Voss. 2. *Comiter,* Voss. 1. *Modo significent*, Goth. Voss. 2. *Ne signi-*

tamen qui rudem illam, et qualem impetus cujusque
animi tulit, actionem judicent fortiorem, et solam viris
dignam: sed non alii fere, quam qui etiam in dicendo
curam et artem et nitorem, et quidquid studio paratur,
ut affectata et parum naturalia solent improbare; vel
qui verborum atque ipsius etiam soni rusticitate, ut
L. Cottam[1] dicit Cicero fecisse, imitationem antiquitatis
11 affectant. Verum illi persuasione sua fruantur, qui ho-
minibus, ut sint oratores, satis putant nasci: nostro
labori dent veniam, qui nihil credimus esse perfectum,
nisi ubi natura cura juvetur[2]. In hoc igitur[3] non con-
12 tumaciter[4] consentio, primas partes esse naturæ: nam
certe bene pronunciare non poterit, cui aut scriptis
memoria, aut in iis, quæ subito dicenda erunt, facilitas
prompta defuerit; nec si inemendabilia oris incom-
moda obstabunt: corporis etiam potest esse aliqua tanta
13 deformitas, ut nulla arte vincatur. Sed ne vox quidem
exilis[5] actionem habere optimam potest: bona enim
firmaque ut volumus uti licet; mala, vel imbecilla et

ficet, Voss. 1. *Est* post *necesse* omittit Guelf. Mox *juris* Guelf. pro *viris*. — Avicula RR. 3, 7, 11, *coierunt*. Vall. lib. RR. 8, 9, *coiere*. RR. 5, 10, *coire*. Modo Vall. lib. RR. 8, 9, *signifirent*. En.

1. *Cottam dicit Cicero*. Loca sunt de Orat. III, 11, 12; Brut. 74. Vide et nos ad I, 4, 17. Ratio refellendi hos qui artem excludunt eadem quæ IX, 4, 3, 4.

2. *Natura cura juvetur*. Turic., *n. juventus*. Flor. (a pr. manu) *n. juventur*. Ab Alm. abest *cura*. — *Natura cura*. Displicet homœoteleuton continuum, quale et supra §. 9, *profecto perfectum* Nostro tamen loco remedio fuisse videtur cacophoniæ, quod *cura* in penultima habet acutum, *natura* circumflexum.

3. *Igitur*. Camp., *consentio*, mox iterum dans. *In* ante scriptis omittunt Turic. Flor. *Defuerint*, Ambr. 2, cum Voss. 1. — Avic. RR. 3, 5, *defuerint*. Ed.

4. *Non contumaciter*. In unam vocem coaluisse putandæ sunt duæ, velut *non arroganter* supra IV, 2, 86; vide XII, 1, 20.

5. *Exilis*; sic Turicensis, Florentinus. Ex Almelov. *exilii*. Reliqui *nisi liberalis*. Mox *habere* omittit Turicensis. Item *ut* ante *volumus* omittunt Turicensis, Campanus. Pro eodem Florentinus *sit*

inhibet multa, ut insurgere[1] et exclamare; et aliqua
cogit, ut intermittere[2] et deflectere, et [3] rasas [4] fauces
ac latus fatigatum deformi cantico reficere : sed nos de
eo nunc loquamur[5], cui non frustra præcipitur. Quum 14
sit autem omnis actio, ut dixi, in duas divisa partes,
vocem gestumque, quorum alter oculos, altera [6] aures
movet, per quos duos sensus omnis ad animum penetrat affectus, prius est *de voce* dicere, cui etiam *gestus*
accommodatur. In ea prima observatio est, *qualem habeas;* secunda, *quomodo utaris.* Natura vocis spectatur
quantitate et *qualitate : quantitas*[7] simplicior; in sum- 15

1. *Insurgere et exclamare;* sic Basil. *I. et clamare*, Floreut. (a pr. manu) Reliqui omittunt *et.*

2. *Ut intermittere;* sie Turieeus. Flor. eum Alm. *Ut vel sibi intermittere*, Camp. Reliqui *ut summittere.* Mox *et* nobiscum dant Turieeus. Ambr. 2, Guelf. Voss. 1, 3. Reliqui omittunt. — Nostri Codd., *ut summittere.* Ed.

3. *Rasas.* Camp., *raucas*, eum edd. ante Obr., uisi quod uostrum in marg. Gryphii (1544). — Nostri Codd., *rasas*, exceptis Vall. lib. a secunda mann receuti, RR. 7, 11, qui *raucas.* Ed.

4. *Rasas fauces... reficere.* In *rasis faucibus*, quæ est omuium MSS. scriptura, non debebant hærere, nee alia omuia tentare VV. DD. *Deforme canticum* uequaquam *vociferationem* iutelligemus cum Gesnero, verum mollem pronuueiandi modum, cousulentem illum consauciatis, id est, *rasis*, faucibus. Vide §§. 20, 23. *Deforme* illud est et parum virile. Vide XI, 1, 56, et quæ ibi demonstrantur loca. *Fædum*, quo vocabulo appellatur hoc eantandi vitium, idem plaue est ac *deforme.* Satis bene Gedoynus: « un « fausset désagréable. »

5. *Loquamur;* sic Turie. Flor. Ambr. 2, Guelf Camp. eum Goth. Voss. 2, et edd. aute Gryph. Reliqui *loquimur.* Vide §. 138. Modo Goth. (tac. Gesn.) *et latus*, male; Camp., *fatigantium.* — Nostri Codices *loquamur.* Ed.

6. *Altera aures.* Turic. Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen., *alter a.*, eum Voss. 1. Modo Flor. Guelf., *divisas.* Turieens., *gestum*, sine enclitica. Camp., *et gestum.* Mox Flor., *primus est*, et in subsequentibus Turicens. Camp., *primo observatio.* — *Altera aures;* sic Vall. lib. a sec. manu recenti, R. 3 a sec. manu valde antiqua, R. 9. Reliqui *alter aures.* Ed.

7. *Quantitas.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp., *quantitatis*, cum Almelov. *Enim* nostro subjicitur in Jens. et edd. posterr. aute Bad. Pro eo *est* habent Alm. Basil. Gryph. Omittuut voculam nobiscum Turic. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. *et* edd. ante Ald. Re-

ma[1] enim *grandis*, aut *exigua* est; sed inter has extremitates mediæ sunt species, et ab ima ad summam, ac retro, multi sunt gradus: *qualitas* magis varia est[2]; nam est et *candida*[3], et *fusca*, et *plena*, et *exilis*, et *levis*[4], et *aspera*, et *contracta*, et *fusa*, et *dura*, et *flexibilis*, et
16 *clara*, et *obtusa*; *spiritus* etiam *longior*, *breviorque*. Nec causas, cur quidque eorum accidat[5], persequi, proposito operi necessarium est; eorumne sit differentia, [6]in

liqui addunt *est* post *simplicior*. Ingratus, si attendas, structuræ rigor apparet et similitudo in istis continuo junctis: *quantitas simplicior, qualitas magis varia*. Quare e vetere illa scriptura hæc eruo: *quantitatis simplicior ratio*. Vide V, 13, 19.— Nostri receptam habent, exc. RR. 7, 11, qui inserunt *enim*. Ed.

1. *In summa*. Turic. Guelf., in *summam*, cum Goth. Voss. 2. Vide IX, 2, 72, ubi omnes consentiunt in receptam. Lubrica sane est hujus varietatis dijudicatio; neque enim momentum facit quod *ad summam* solet dici, aut quod in *summam proficere*. Nostram tueri videtur locus Ciceronis ad Qu. Fr. III, 5, *in omni summa*. Vide nos ad I procem. 20. Mox *est* post *exigua* omittit Flor.; post *varia* autem Ambr. 2, Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp. et edd. ante Ald. acc. Bad. Obr. *Sunt multi* nobiscum Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *m. s.* — Nostri *in summam*, except. RR. 7, 10, qui in *summa*. Ed.

2. *Varia est; nam est et*. Turic., *v. plena n. e. e.* Florentinus, *v. plena est e.*, a secunda manu *varia est est e.*

3. *Candida*. Hoc ad vocem translatum vocabulum de industria tractat Demetrius de Eloc. §. 86. Vide et Ernest. in Technol. Græc. in v. λευκός. De *levi voce* vide not. *seq. Fusa* facile apparet quomodo *contractæ* respondeat, si memineris usum *fundendi*, X, 5, 11.

4. *Et levis*; sic Ambr. 2, et Bern. Omittunt hæc Turic. Flor. (qui tamen a sec. manu ante *contracta* inserit solum *lenis*) Camp. cum Alm. Plura desiderat Guelf. et quidem hæc: *et levis... et flexibilis*. Reliqui *et lenis*. Voci *asperæ* opponendam duxi *levem* (vide 20), quamquam et *lenitas* est in illa oppositione, velut X, 2, 23, ubi soli Jens. et Tarv. *v* habent pro n. Vide Ernest. in Technologia v. λειότης, ubi est diversa huic τραχυφωνία. Etiam Cic. de Nat. deor. II, 58, *vocis genera... leve, asperum*. — Avic. Poul., et *levis*. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, et *lenis*. RR. 3, 5, 10 omittunt hæc: *et levis... flexibilis*. Ed.

5. *Accidat*. Turic. Flor. Guelf. (hic et modo *quicquid*) *accidit*, cum Goth.

6. *In quibus aura illa concipitur*. « De eadem re, vulgatum ille quidem errorem secutus, Cicero de « Nat. deor. II, 55: *Quæ spiritu in « pulmones anima ducitur, ex ea « pars redditur respirando, pars con- « cipitur cordis parte quadam*, etc.» Gesnerus.

quibus aura illa concipitur, an eorum [1], per quæ [2] velut organa meat [3]; an [4] ipsi propria natura, an prout movetur; lateris [5], pectorisve firmitas [6], an capitis etiam plus adjuvet: nam opus est omnibus, sicut [7] non oris modo suavitate, sed narium quoque, per quas, quod supcrest [8] vocis, egeritur: dulcis [9] esse tamen [10] debet, non

1. *An eorum*. Flor. omittit *an*. Camp., *ac eorum*. Guelf. modo cura.

2. *Per quæ velut organa meat*. Vide I, 2, 30.

3. *Meat; an*. Guelf., *media tanquam*.

4. *An ipsi propria natura*. Non dubito, quin expungendum sit *an*. Proponitur hic novum quæstionum par, quibus singulis in initio nullum *an* præmitti oportet. Eadem ratione tertium explicatur, ubi, *lateris, pectorisve, an capitis firmitas* plus vocem adjuvet, in incerto est. Sic enim, id quod cum paucis fecimus, hæc dirimenda fuerunt, ne forte *movetur* referretur *ad firmitas*, cujus verbi solum subjectum est *vox*. De eo igitur est dubitatio, utrum propria cujusque hominis voci sit natura, an talis sit vox, qualis vis ea, per quam propellitur.

5. *Lateris, pectorisve*. Turicens. Ambr. 2, Guelferb., *l. pectorisne*. Goth. (tac. Gesn.) *pectoris laterisve*.

6. *Firmitas*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp., *infirmitas*, cum Almelov., *capitis etiam plus*. Goth. Voss. 2, Jens. omittunt *etiam* cum edd. posterr. ante Ald. acc. Bad. Gesn. Bip.

7. *Sicut*. Hoc quum expunctum vellet uncisque notaret Gesnerus, non attendit spectare ista *omnia* ad universa illa quæ præcedunt, deinde ne in ipso quidem *capite* sufficientem solius oris suavitatem agnosci. Ita hæc de *ore* et *naribus* esempli magis speciem habent, quam ipsius, de qua agitur, rei momentum; quo apparet, *sicut* rectissime poni.

8. *Superest*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *est*, cum Alm. Mox *egreditur*, Turic. Flor. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. Bodl. et edd. meis præter Camp. et Ald. ante Stoer, multisque apud Burm. redeunte eodem Rollino, quod est frugibus inventis glandes malle. E Voss. 1, 3, *segeritur*. — Nostri Codices *egeritur*, exc. 7, 11 (hic a sec. m.), qui *egreditur*; et Avic., qui *segeritur*. Ed.

9. *Dulcis...exprobrans sonus*. Hoc continuandum est iis, quæ dicuntur de residua vocis parte egerenda; ne forte quis credat, permitti a Nostro graviorem sonantioremque spiritum naribus excussum (eleganter Gesnerus appellat *anhelatum naribus minaciter displosis sonum*), qualis narratur fuisse Plinii majoris dormientis (Plin. Epistt. VI, 16, 13). Is enim est *exprobrans sonus*, qui se audiri et animadverti quasi imperat, qui se auribus ingerit, qualis significatio est in beneficiis *exprobrandis*, quæ oblivisci eum non patimur, in quem contulimus. Valde similis est potestas *imputandi* §. 33. Fateor autem, pro *tamen* fortasse aptius futurum *enim*; vide X, 2, 22.

10. *Esse tamen*. Hoc ordine Turic.

17 exprobrans sonus. *Utendi*[1] voce multiplex ratio: nam præter illam differentiam, quæ est tripertita[2], *acutæ, gravis, flexæ*; tum *intentis*, tum *remissis*, tum *elatis*, tum *inferioribus modis*, opus est, *spatiis* quoque[3] *lentioribus*,
18 aut *citatioribus*. Sed his[4] ipsis media interjacent multa; et, ut facies, quamquam ex paucissimis constat, infinitam habet differentiam; ita *vox*, etsi paucas, quæ nominari possint, continet species, *propria* cuique est; et non hæc minus auribus, quam oculis illa dignosci-
19 tur. Augentur autem sicut omnium[5], ita vocis quoque bona, cura[6]; negligentia minuuntur: sed cura non

Flor. Ambr. 2 (qui tres omittunt mox *debet* eum Almel. Voss. 1, 3, Bern.), Guelf. Goth. (tac. Gesn.). Reliqui *t. e.* Item Turic., *exprobras sonos*. Voss. 1, 3, e. *socius*. Camp., *e. s. sed.* An, omisso *debet*, fuit a Qu. manu: *d. et lenis tamen n. e. s.?* ut plane hoc cohæreret antecedentibus, more appositionis ad *vocis quod egeritur*. Exc. Santen. *esse debet* desiderare dicunt.—Vall. lib. RR. 8, 9, *esse debet*. Cæteri τὸ *debet* omittunt. Ed.

1. *Utendi voce*. Turic., *utenda vocis*, cum Alm. non Flor. (Vide XI, 2, 49.) An fuit *utendæ vocis?* Vide Drakenb. ad Liv. II, 34, 11.

2. *Tripertita*; sic Ambr. 2. Reliqui, quantum video, *tripartita*. Vide V, 14, 5. *Nam* omittit Goth. Pro *elatis* autem Ambr. *flatis*. Guelferb. Goth. (tacente Gesn.) *inflatis*, cum Voss. 1, 2, 3.

3. *Lentioribus*. R. 13, Jens., *lenioribus*. Ed.

4. *His*; sic Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Basil. Omittunt Turic. Florent. (hic a sec. manu *is*) Camp. cum Alm. Reliqui *iis*. Mox *constet*, Goth. cum Voss. 2, Jens. et posterr. ante Bad. Vide I, procem. 18. Verba *habet differentiam* omittunt Ambr. 2, Guelf. (hic et *infinita* dat) cum Voss. 1, 3, et Jens. (tacente Gesn.) posterioribusque ante Ald. qui editi omnes *infinita*. Sed Goth. (tac. Gesn.) *infinita differentia ita*, cum Voss. 2. Deinde *possunt* Turic. Basil. *Possent*, Gothan. Jens. cum edd. posterr. ante Ald. *Disnoscitur*, Turic. ut Voss. 3, *dinoscitur*, de qua varietate hic agit Burm. et ad Declam., p. 157; et ipsum *dinoscimus* Turic. infra §. 31, cum Alm. Voss. 1, 3. — De hisce variis lectt. nihil novi afferunt nostri Codices. Ed.

5. *Omnium*. Malim *omnia*; vide notam sequentem.

6. *Cura; negligentia*. Turic. Flor. inserunt *in* cum Alm. Reliqui interponunt *et*; nostrum *e* conjectura. Post *negl.* Ambr. 2, Guelf. inserunt *vel inscitia* cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Jens. *et* edd. posterr. ante Bad. qui *exsulare* ineptum emblema testatur e Vall., ut abest nostris quoque bonis libris. Modo Camp.,

eadem oratoribus, quæ phonascis, convenit: tamen multa sunt utrisque communia, *firmitas corporis*, ne ad spadonum [1] et mulierum et ægrorum exilitatem vox nostra tenuetur; quod ambulatio [2], unctio, veneris abstinentia, facilis ciborum digestio, id est [3], frugalitas, præstat. Præterea ut sint *fauces integræ*, id est, molles ac leves [4], quarum vitio et *frangitur*, et *obscuratur*, et *exasperatur* [5], et *scinditur* vox: nam ut tibiæ, eodem spiritu accepto, alium clausis, alium apertis foraminibus, alium non satis purgatæ, alium quassæ sonum reddunt; ita fauces *tumentes strangulant* vocem, *obtusæ* [6] *obscurant, rasæ exasperant, convulsæ* fractis sunt

spec. et propr. Guelf., *voces*, cum Jens. et edd. posterr. ante Ald. *Omnia* quoque pro *omnium* edd. illæ. Camp. *vero* mox pro *non*. Guelferb. omittit *communia*.

1. *Ad spadonum*. Turic. omittit *ad*; sed Flor. pro eodem *a* et mox *exilitate*, quod habet et Alm. Mox *vinctio*, Ambr. 2, cum Bern. *Junctio*, Flor. Guelf. Mox *veneni*, Bern. Pro *digestio* iterum *abstinentia* Turicens. Flor. *Idem*, Turicens. Goth. (tac. Gesn.) Camp., cum Voss. 2, Bern. Post *frugal.* Camp. inserit *et*. — Pro *unctio* Avic. RR. 3, 5, 10 *vinctio*. Mox pro *id est* Avic. RR. 8, 9 *idem*. Ed.

2. *Ambulatio*. « Cic. ad Att. II, « 23, pr. *Quum recreandæ voculæ* « *causa necesse esset mihi ambulare*, « *hæc dictavi ambulans*, ubi plura « Grævius, quæ ad hujus rei ratio- « nem pertinent. Breviter *ambulatio* « digestionem ciborum juvat, *unctio* « transpiratione nimia impedienda « vires continet, quare etiam phthi- « sicis commendatur; *veneris* ab- « usus ut toti nervorum generi, sic « his, quibus ad vocem formandam « opus est, inimicus; quare *fibula* « imposita continebant cantores et « actores suos magistri, etc. Adde « laudatam aliquoties » [velut XI, 2, 24]. « Senecæ de Porcio Latrone « præfationem. » Gesnerus.

3. *Id est, frugalitas.* Vide Nostrum lib. X, cap. 3, §. 26.

4. *Leves.* Camp., *lenes*, cum edd. ante Bad. Vide §. 15. — RR. 7, 11, *lenes*. Ed.

5. *Et exasperatur.* Turicens. Flor. (hic a pr. manu) Camp. omittunt cum Alm. Deinde *vox* abest ab Ambr. 2, Guelf. Mox *strangulantur* Turic. ex sequente littera *v*.

6. *Obtusæ* fauces, in quibus hæret Gallæus, suadens præ eis *obesas*, facile agnoscuntur ex eo, quod pervulgatum est *obtundere vocem*, vide Drakenb. ad Liv. VII, 2, 9. Quum enim *claritatem* amiserunt fauces, *obtusæ* sunt factæ. *Obesas* equidem a *tumentibus* non dignoscam. De *rasis* vidimus supra §. 13. *Convulsæ*, quod ipse Gallæus censet, sunt spasmo laborantes.

21 organis similes. *Finditur* etiam *spiritus* objectu aliquo, sicut lapillo tenues aquæ, quarum fluxus [1] etiamsi ultra paulum coit, aliquid tamen cavi relinquit post id ipsum, quod offenderat: humor [2] quoque vocem [3] aut nimius impedit, aut consumptus destituit: nam fatigatio [4], ut corpora, non ad [5] præsens modo tempus, sed
22 etiam in futurum afficit. Sed ut communiter et phonascis et oratoribus necessaria exercitatio [6], qua omnia convalescunt, ita curæ non idem genus est: nam neque certa tempora ad spatiandum [7] dari possunt tot civilibus

1. *Fluxus*. Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp., *spiritus*, cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Bern. Almel. Bodl. Joann. et edd. ante Bad. (nisi quod Jens. per solitum compendium *spūs*). Illud notabile, quod Exc. Santeniana cum Leidensi collata nullam hic varietatem ostendunt. Bad. quidem et Basil., *fluctus*, e Badii conjectura. Nostrum nulla hic certa auctoritate nititur, ut et ipsum rarum est apud scriptores. Codd. scriptura quum repetendo antecedens nata videatur, tutius fuerit reponere *cursus*, vel *decursus*; nam ut propius accedas, non est necesse. Modo Guelf. Exc. Santen. *finguntur* pro *finditur*, item *objecto* Guelferb. — Pro *fluxus* nostri Codd. *spiritus*. Ed.

2. *Humor*. Turic. Flor. (hic a pr. manu) *tum*, cum Alm.

3. *Aut... aut*; sic Tur. Flor. Camp. Reliqui *ut... ita*. — Nostri Codd. quoque *ut... ita*; except. R. 11, qui *et... ita*. Ed.

4. *Nam fatigatio, ut*; sic Turic. Flor. Ambr. 2 (ex hoc tamen non affertur *ut*), Guelferb. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 3 (nisi quod horum uterque *fatigato*), 2, et edd ante Basil. Reliqui *n. et fatigatio*. — *Nam fatigatio... afficit*. Hic quoque *nam* interpretare respiciendo ad sententiam paulo ante suppressam; quod rectissime tenuit, suo more circumloquens, Gedoynus, dum interponit: *Fatigationem cavere ne opus quidem est, ea enim*, etc. Vide IX, 4, 84; I, 5, 67; I, 11, 10; II, 4, 19, 27. Accusativum autem ad *afficit* ex proximo repete *vocem*; sic apparet, quid sit *ut corpora*. Pariter ut *corpora* fatigatione etiam in futurum debilitari videamus, ita et *vocem* corrumpi monet.

5. *Non ad*. Turicens. Flor. (hic a pr. manu) omittunt. Mox *sed oratoribus*, Turic. Flor.

6. *Necessaria exercitatio*; sic Turicens. Camp., cum Alm. non Flor. (Vide §. 17.) Reliqui inserunt *est*. Mox post *genus* omittunt est Ambr. 2, Guelferb. cum Obrecth. Pro *qua* Florent. (a prima manu) *quia*. — Nostri Codices inserunt τὸ *est*, excepto R. 11. Ed.

7. *Spatiandum*. Ambr. 2, Guelf., *spirandum*, cum Goth. Voss. 2, Vall. Jens. et editionibus posterioribus ante Aldum. — Eadem nostri Codd. Ed.

officiis occupato, nec præparare [1] ab imis sonis vocem ad summos, nec semper a contentione condere licet, quum pluribus judiciis [2] sæpe dicendum sit. Ne cibo- 23
rum quidem est eadem observatio : non enim tam molli teneraque voce, quam forti ac durabili opus est; quum illi omnes, etiam altissimos sonos, leniant cantu oris [3], nobis pleraque aspere sint concitateque [4] dicenda, et vigilandæ noctes, et fuligo lucubrationum bibenda, et in sudata veste durandum. Quare vocem deliciis non 24
molliamus, nec imbuatur [5] ea consuetudine, quæ [6] du-

1. *Nec præparare.* Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. *N. præperare*, Ambr. 2. Quum hæc abfnerint ab antiqnissimis libris, credibile est, aliquid datum postmodo soli conjecturæ. Neque enim mihi placet verbum *præparare* in hoc loco; pro quo malim *repetere* vel tale quid, quod ei fortasse persnadebo, qui inspexerit locum a Gesnero jam demonstratum Cic. de Or. I, 59. Hunc profecto locum ante oculos babuisse Nostrum, quum ista scriberet, nemo facile dubitabit. Est ibi : *vocem... sensim excitant, eamdemque... ab acutissimo sono usque ad gravissimum sonum recipiunt et quasi quodammodo colligunt.* Inde intelligitur, quid sit « vocem a » (id est *post*) « contentione *condere.* » Est enim hoc verbum in Turic. Flor. Ambr. 2, ut et Alm. Voss. 3. *Contendere*, Guelf. cum Jens. et edd. posterr. ante Ald. *Cedere*, Camp. cum Andr. *Conquiescere*, Ald. e conjectura Regii. Reliqui *concedere*, quorum sunt Goth. Vall. Hoc Burmannns interpretatur, domum ire, vel aliquo, ubi requiescamus : præpostere : oportebat enim verbum esse, quod regeret accusativum *vocem*. Illud levius, quod pro *imis sonis* Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. *imissionis*, vel *immiss* Mox pro *Ne* Turic. Flor. Camp. *nec*, cum Alm.

2. *Pluribus judiciis.* Vide XI, 1, 78, ubi sunt *centumviralia judicia duplicia.*

3. *Cantu oris.* Vide §. 13.

4. *Dicenda.* Tnricens. Flor. cum Jens., *dicendi.* Pro *bibenda* Flor. (a pr. manu) *vivenda.* Sed *insudata*, conjunctim, ut e Voss. t affertur, et est in aliqnot editis, meorum MSS. nullus.

5. *Nec imbuatur... consuetudine.* Quamvis assuetus negligentiæ illi, qua laborat Noster in iterandis iisdem vocabulis, valde tamen offendor hac geminata *consuetudine*, quæ quidem turbas quoque non exiguas dedit. Vide not. seq.

6. *Quæ duratura... firmetur consuetudine.* Turic. (qui et mox *quo diff.*) Florent. Guelferb. omittunt cum Alm. propter homœoteleuton. Ambr. 2, *quam desideratura sit s. e... f. c.*, cum Bern. *Quam desertura sit... f. c.*; Camp. cum Goth. (de omissa voce *non* tac. Gesn.) Voss. 2, Vall. *Quæ desiderata non sit... f*

ratura non sit; sed exercitatio[1] ejus talis sit, qualis
usus; nec silentio subsidat, sed firmetur consuetudine,
25 qua difficultas omnis levatur. Ediscere autem, quo exer-
cearis[2], erit optimum : nam ex tempore dicentes[3] avo-
cat a cura vocis ille, qui ex rebus ipsis concipitur, affec-
tus; et ediscere quam maxime varia, quæ et clamorem,
et disputationem, et sermonem, et flexus[4] habeant, ut
26 simul in omnia paremur. Hoc satis est: alioqui nitida
illa et curata vox insolitum laborem recusabit[5], ut as-
sueta gymnasiis et oleo corpora, quamlibet sint in suis

c., Voss. 3. *Quam desideratura non sit... f. c.*, Jens. cum edd. posterr. ante Ald. Quum et hæc vetustissimorum auctoritate careant, fateor me propendere in illam Ambr. scripturam, cui par fere tamen fuerit Goth. modo scribatur *quæ*. Nostra debetur Regii ingenio, qui *non* jam inveniebat in libris. Modo *imbuamur*, quod plurimæ babent editt. (non Camp.) in nullo est MS. Deinde ne *silentio* Ambr. 2, Camp. cum Goth. Jens. Tarv. *Subsideat* autem Jens. et edd. posterr. ante Ald. de Goth. err. Gesn. qui perperam etiam inde enotavit *firmiter*. Mox *levetur* præter Goth. et Voss. 1 (an 2?), Camp. quoque, ut suspicor; male. Sententiam hanc *consuetudine difficultas omnis levatur* excerpsit Florileg. Santen.

1. *Exercitatio... qualis usus*. Vide 29; item I, 11, 14.

2. *Quo exercearis, erit*. Turicens. Flor. (hic a pr. manu) *quod* non e.

3. *Dicentes avocat a*. Turic. Ambr. 2, *dicentis avocata*, cum Voss. 3. Sed Flor., *dicentis avocatur*. Guelf., *dicentis a notata*. Camp., *dicentis advocati*, cum Voss. 2. *Dicentis avocati*, Goth. *Dicentem advocata*, Jens. cum edd. ante Ald. *Dicentem avocat a*, Gesn. Bip. Reliqui *dicenti avocatur*. Nostrum e conjectura, præeunte Gesnero. Mox Tur., *quæ*. Post *affectus* omittunt *et* Ambr. 2, Guelferb. cum Goth. Jens. et editt. posterr. ante Ald.; male, ut notat Regius. — Poul., *dicentes avocat a cura;* sic quoque Avic. RR. 3, 5, 10, nisi quod dant conjunctim *avocata ;* sed si facillima emendatione divides τὸ *avocata*, ita ut sint τὰ *avocat a*, habebis optimam lectionem quam e conjectura in textum immisit Spaldingius, *et* quam in Poul. nostro expresse reperimus. Ed.

4. *Flexus*. Turic. Camp., *deflexus*. Hic ne ipsi quidem vetustissimo obsequendum duxi, quia de voce semper est *flexus*, non *deflexus*. Mox *in omnia* omittunt Turic. Flor. (hic a pr. manu) cum Alm. — *Et flexus*, i. e., ejusmodi locos, quos deceat miserabilis ille sonus, ad canticum pæne accedens. Vide §. 170; I, 11, 12. Malim sane *flexum* singulariter.

5. *Recusabit*. Turic., *recusavit*. Modo Guelferb. omittit *illa*. Mox Turicens. Flor. (hic a pr. manu) *et* pro *ut*. *Adsueta*, iidem. Turic. *item* pro *iter*.

certaminibus speciosa atque robusta, si militare iter, fascemque[1] et vigilias imperes, deficiant, et quærant unctores suos, nudumque[2] sudorem. Illa quidem in 27
hoc opere præcipi quis ferat, vitandos soles atque ventos, et nubila etiam ac siccitates? Ita si dicendum[3] in sole, aut ventoso, humido, calido[4] die fuerit, reos deseremus? Nam crudum quidem, aut saturum; aut ebrium, aut ejecto modo vomitu, quæ cavenda quidam monent, declamare neminem, qui sit mentis compos, puto. Illud non sine causa est ab [5] omnibus 28

1. *Fascemque;* sic Turic. Ambr. 2, Guelf. (horum uterque male mox desiderat *et*) cum Alm. Voss. 3. Reliqui *fascesque*. Aliquot etiam vett. edd. de infelicissima Regii conjectura *facesque* (similis error Badii, qui *spatiosa* sua in textum quoque assumpsit). Mox Turic. Flor. (hic a pr. manu) *implere*, cum Alm. *Deficient*, Ambr. 2, Guelf. cum Voss. 1, 3. Postremus et *quærent*, utrumque Florent. a sec. manu. *Deficiat*, Camp.; idemque *victores*. Flor. (a pr. manu) *pudorem*, cum Almel. (Vide 22). *Ludumque* Basil. non e sphalmate. — Nostri habent alii *fascemque*, alii *fascesque*. Solus Poul., *facemque*. Mox Vall. lib. RR. 3, 7, 8, 9; *deficiant, et quærant*. R. 5, *deficient et quærent*. Avic. RR. 10, 11, *deficient et quærant*. Ed. — *Fascemque*. Virgil. Georg. III, 46-47: *Romanus... Injusto sub fasce viam carpit*. Quorum hic Pseudo-Turnebus mentionem facit, *mulos Marianos* vide in lexicis voc. *mulus*.

2. *Nudumque sudorem*. Opponitur ei, qui in veste perferendus est, §. 23.

3. *Dicendum... die*. Forum, ubi causæ agebantur, erat sub dio, soli ventisque expositum. Roll. — Vide, lib. X, cap. 5, §. 18, quid de Porcio Latroni tradiderit Fabius. Ed.

4. *Calido;* sic Florent. Ambr. 2, Guelf. cum Goth. Voss. 2, 3, Jens. et edd. posterr. ante Ald. acc. Bad. *Gallico*, Turic. cum Alm. (Vide 26). *Gelidove*, Camp. Reliqui *calidove*. Goth. (tac. Gesn.) *disereremus*, cum Voss. 2. *Desereremus*, Vall. (tac. Burm.) *Diseremus*, Jens. (tac. Gesn.) *Deseramus*, Tarv. *Disseremus*, Voss. 1, 3. Mox *quidem crudum*, Turic. Flor. Ambr. 2, Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. Necessario transposuit Regius. Vide IV, 2, 128. Guelferb., *quidam crudum;* et mox *quidem*. Turicens. Flor. (hic a pr. manu) *evecto*.

5. *Omnibus*. Turic., *hominibus*. Flor. (a pr. manu) *ominibus*. Turic. Ambr. 2 (hic et *adu*) *adolescentia*, cum Voss. 1, Bern. *Transi*, Turic. *Qui*, Turic. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Bern. Goth. Voss. 1, 2, Vall. Jens. Tarv. *Non* omittitur a Turic. Flor. (hoc a pr. manu) *et* Almel. *Propter* itidem a Turic. Flor. (hoc a pr. manu, a qua et *calor est*). Sed Guelferb., *non arbitror p. c.;* et sic Florent. à secunda manu. — Nos-

præceptum, ut parcatur maxime voci in illo a pueritia in adolescentiam transitu, quia naturaliter impeditur, non, ut arbitror, propter calorem, quod quidam putaverunt; nam est major alias[1]; sed propter humorem
29 potius; nam hoc ætas illa turgescit. Itaque nares etiam ac pectus, eo tempore tument, atque omnia velut germinant[2], eoque sunt tenera et injuriæ obnoxia. Sed, ut ad propositum redeam, jam confirmatæ constitutæque vocis genus exercitationis optimum duco, quod est operi simillimum, dicere quotidie, sicut agimus: namque hoc modo non vox tantum confirmatur et latus, sed etiam corporis decens et accommodatus orationi motus
30 componitur. Non alia[3] est autem ratio pronunciationis, quam ipsius orationis: nam ut illa[4] emendata,

tri Codd., *omnibus*. Iidem pro *quia* dant *qui*. Ed.

1. *Alias*. Turic., *alas*, cum Alm. *Alis*, Ambr. 2. *In aliis*, Camp. cum Goth. et edd. ante Stoer. acc. Roll. Reliqui *aliis*. Nostrum e conjectura. *Hæc*, Guelf. (et hic vicissim *illo*) cum Jens. non Tarv. Pro *turgescit* Turic. *successit*, cum Alm. et Palat., Gebh. probante hoc, nempe ut scribatur *succescit*, quod verbum quis unquam legit? nec quidquam elegantius vulgato. — Pro *alias* plerique nostri *aliis*; nonnulli *in aliis*. Pro *hoc* R. 10 solus *hæc*, et pro *illa* idem *illo*. Omnes *turgescit*. Ed.

2. *Germinant... tenera*; sic Turic. (nisi quod *geminant* et obscurius encliticam, quæ possit accipi *quod*) cum Ald. quod a quibusdam legi jam Regius testatur. Flor. Camp., *g. eo quod sunt t.* Ex Alm. *g. eo quod t.* (Vide IV, 3, 3.) Basil., *g. eoque t.*, cum aliquot Burmanni. Reliqui omittunt *eoque sunt*. Ante *germ.* Turic. Flor. Camp. repetunt *eo tempore*. Jens. priore loco inserit *maxime* inter *eo* et *tempore* cum edd. posterr. ante Bad. *Nates* quoque Guelferb. pro *nares*. Pro *sicut* Turic. *sic*. Guelf., *vox non*. Ambr. 2, *dicens*. Pro *orationi* Turic. Camp. *ordine*, cum Alm.

3. *Non alia est autem*. Turicens. Flor., *n. a. sed est alia*. Error natus e compendio *at* (vide XI, 1, 67). Camp., *non est autem alia*; placet. De transponendo *autem* vide Drakenb. ad Liv. VI, 17, 3; item lexica. Omittit Guelf. *quam ips. or.* item *resonet*. Pro *peregrinitas* Camp. *peregrinum* et *græcum*. *Verum* pro *græcumve: nam*. Mox Guelf., *suaviloquentiorem*, cum Jens. Tarv. (quamquam hi magis *sua vi loquentiorem*) et edd. posterr. ante Ald.

4. *Illa... hæc*. Vide VIII, 6, 8, et mox hic §. 41. Gradus illi virtutis oratoriæ, ut sit oratio *emendata*, *dilucida*, *ornata*, *apta*, ubi-

dilucida, ornata, aptà esse debet; ita hæc quoque emendata erit, id est, vitio carebit, si fuerit os facile, explanatum, jucundum, urbanum, id est, in quo nulla neque rusticitas neque peregrinitas resonet; non enim sine causa dicitur *barbarum*[1], *Græcumve:* nam sonis ho- 31
mines, ut æra tinnitu, dignoscimus: ita fiet illud, quod Ennius[2] probat, quum dicit *suaviloquenti ore Cethegum fuisse;* non quod Cicero in his[3] reprehendit, quos ait *latrare, non agere:* sunt enim multa vitia, de quibus dixi, quum in quadam[4] primi libri parte pue-

que agnoscantur a Nostro, velut I, 5, 1; hic autem in pronunciatione percensentur iidem §§. 30-33 (*emendata*); 33-40 (*dilucida*); 40-61 (*ornata*); 61 ad finem usque capitis (*apta*); nisi quod a §. 65 inde ad 167 propria gestus tractatio inseritur.

1. *Barbarum, Græcumve.* Hujus quidem proverbii nullum præterea auctorem reperimus, et video accipi quasi dictum de eo, qui pronunciet parum latine, proptereaque aut barbarus videatur, aut Græcus; quare Gesnerus remittit nos ad I, 1, 13, ubi de corruptis græco sono latinis agitur. Possit tamen non de latina modo pronunciatione usurpatum esse, sed a Græcis ipsis repetitum, ut *barbarus* et *Græcus* hic esset pro *vitioso* et *emendato* in genere; in qua ratione reponendum *Græcumne* (vide §. 16). Sic apparet, nihil medium esse, sed aut eruditum, aut illiberalem unumquemque prodi, ut primum locutus fuerit. Nisi forte, hoc si voluisset, transpositurus erat *Græcum, barbarumne.* Hæreo autem in eo quoque, quod neutrum ponitur, non masculinum; neque enim accusativum quomodo hinc eruam reperio; et tamen in proximis homo dignoscitur, non res. Sed in proverbiis quum multa supprimi soleant, potuit tamen et hoc accusativo masculino efferri, modo recte expleatur sententia, quod iis facile, qui locutionem norunt. Vide ad sententiam universam VIII, 1, 3; et de præstantia romanæ pronunciationis, cujus meminit Gesnerus, Cic. de Or. III, 11.

2. *Ennius... latrare.* « Apud Cic. « Bruto 15, ubi et illud, *Latrant* « *jam quidam oratores, non loquun-* « *tur.* Sic de Orat. III, 34, de Pe- « ricle, *At hunc non clamator ali-* « *quis ad clepsydram latrare docue-* « *rat.* » Gesnerus. Vide et Nostrum, lib. II, cap. 15, §. 4.

3. *His;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. *Is*, CAMP. Reliqui *iis.* Jens. Tarv. *Agit* pro *ait*, non CAMP. Mox *dixit*, Turicens. (Vide IX, 3, 97. Etiam VI, 3, 47. Ambr. 1, *dixit*, sed per compendium *dix.*); item *arte.* Mox Florent. (a sec. manu) Guelferb. *emendationem* pro *mentionem.*

4. *In quadam primi libri parte.* « I, 1, 37; I, 5, 32, 33; I, 8, 1;

rorum ora formarem, opportunius ratus, in ea ætate facere illorum mentionem, in qua emendari possunt.

32 Itemque[1] si[2] ipsa *vox* primum fuerit, ut sic dicam, *sana*, id est, nullum eorum, de quibus modo[3] retuli, patietur[4] incommodum: deinde non *surda*[5], *rudis*, *immanis*, *dura*, *rigida*, *vana*[6], *præpinguis*, aut *tenuis*,

« inprimis vero I, 11 integro. » Gesn.

1. *Itemque;* sic Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Goth. Bern. Reliqui *Itaque*. — Nostri Codd., *Itemque*. En. — *Itemque si... patietur.* Referenda hæc sunt eu, quibus, §. 30, opus esse dicebatur, ut pronunciatio vitiis careret, quorumque ope existeret illud, quod Ennius probat. Verba autem *fuerit* et *patietur* sibi invicem respondent, utrumque futuri temporis. In *patiendo* ille est græcismus, de quo egimus ad I, 2, 31; quamquam de rebus ingratis modo usurpatus.

2. *Si... fuerit*, ut; sic Turic. Flor. (quamquam ex hoc *si* ab initio non memuratur, per incuriam puto) Ambr. 2, Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Bodl. Joann. Alm. Voss. 2, 3, Bern. et editt. ante Gryph. Reliqui *sit i. v. p.* ut, omisso *fuerit*. Cujus scripturæ vindices narrantur Voss. 1, Andr. Sich., ita tamen ut *si* habeant, non *sit*. Mox pro *sic* Turic. Camp. *si*.

3. *Modo retuli;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Camp. cum Almel. Bodl. Voss. 1, 3, et editt. inde a Burm. exc. Capper.; is enim revocavit reliquorum *nunc dixi*, artis criticæ et eloquendi peritissimus homo. Apparet, qui sint viliores Codd. (velut Guelf. Vall. Goth. Voss. 2), hic saltem meliorum scriptura medente vitio illi nimis frequenti in Nostro, quum modo fuisset (§. 31.) *de quibus dixi*, et hic ut *sic dicam*. — Nostri habent alii *modo retuli*, alii *nunc dixi*. Ed.

4. *Patietur;* sic Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 2, 3, Bern. et editionibus ante Gryph. Reliqui *patiatur*. — Nostri Codd., *patietur*. Ed.

5. *Surda;* sic Turic. Flor. cum Alm. Reliqui *subsurda*. Mox Turic. *pura* pro *dura*. — *Surda*. Hoc vocis appositum alibi non legitur, ut nec alterum, quod hic plerique, sed recentiores, libri præferunt *subsurda*. Facillima tamen intellectu vocabuli potestas, quæ non recedit ab illa, per quam *cæcum* dicitur quod non spectatur. Simplex composito prætuli, præter auctoritatem veterum librorum, eo quoque quod nihil hic in vocis malæ vituperio erat mitigandum, ut nec reliqua, quæ subjiciuntur, leniores habent appellationes. Recte Gesnerus utitur loco Ciceronis de Orat. III, 11, *vox absona atque absurda*. Alioqui, quum *subrauca* Cic. Brut. 38, quidni *subsurda* dicta fuerit? et *subabsurda* vidimus VI, 3, 99, sed non de voce. — Vulgo dicitur gallice *une voix sourde*, id est, vox quæ non clare sonat. Ed.

6. *Vana*. Vox qualis sit, juxta cum Burmanno ignoro, et verum credo quod reponere velit ipse, *vasta*, cui commendando adhibet Colu-

inanis, *acerba*, *pusilla*, *mollis*, *effeminata*; *spiritus*, nec
brevis, nec parum *durabilis*, nec *in receptu*[1] *difficilis*.
Dilucida vero erit *pronunciatio*, primum, si verba tota 33
exierint[2], quorum pars *devorari*, pars *destitui* solet,
plerisque extremas syllabas non perferentibus[3], dum
priorum sono indulgent: ut est autem necessaria ver-

mell. I, 9, *vastitatem oris*, et VII, 12, *canem vasti latratus*, præter aliquot Ciceronis loca facilia inventu: vide et Ern. Clav. h. v. Longius petitum et minus pro Quintiliani candore, quod et ipsum tentat ille, *rava*, « quæ est, teste Festo, « *parum liquida, proxime canum la-* « *tratum sonans*, unde *rabulæ* dicti, « de qua vid. Heins. ad Ovid. I. Am. « 12, 19; » et ipse præfert alterum. *Inanis*, quæ recensetur inter diversa vitia, rectissime monetur nostrum vocabulum plane falsum ostendere. *Varia*, quæ est Gesneri conjectura, forte in ipsa Campani ed. legitur (est autem frequentissima harum vocum permutatio, vide Drakenb. ad liv. XXII, 7, 4); et fuerit, ut putat ille, « inconstans, « in qua tenorem quemdam servare « non possis, quam in potestate « adeo non habeas, sed quæ subito « in alium tonum quasi elidatur. » Mihi quidem ea ratio minime placet. Est *vox varia* etiam in laude §. 145. Capperonnerius Burmanni conjecturam maligne laudans et vulgatæ præsidia quærens nihil proficit.

1. *In receptu*. Turic. Ambr. 2, *i. præceptu*, cum Bern. Sed Flor., *in præceptum*, cum Voss. 1, 3. *I. perceptum*, Guelf. *I. interceptu*, Camp. *I. perceptu*, Jens. cum edd. posterr. ante Bad. qui ex Vall. nostrum, acc. Goth. — Nostri nihil novi afferunt, nisi quod R. 3, *in præcepto*. Ed.

2. *Exierint*; sic. Turicens. Flor. Camp. cum Almel. Andr. Ald. Obr. *Exigerint*, Ambros. 2. *Exegerint*, Guelf. Reliqui *exegerit*. Frustra Burmannus vulgatam tuetur loco IX, 4, 106, ubi *exigitur* significatu longe huic diverso. — Nostri habent alii *exegerit*, alii *exegerint*, alii *exigerint*. Ed.

3. *Perferentibus*; sic Turic. Guelf. cum Alm. Bern. Reliqui *proferentibus*. Modo Turic. *nos* pro *non*; item *non* cum Flor. pro *dum*; acc. videtur Almel. qui et mox, itidem per compendium, *sono non ind.*, ubi Turic. *solo non i.* — *Perferentibus*. Plus hoc est quam *proferentibus*. Vix enim quisquam *extremas syllabas* plane non *profert*, sed plerique non *perferunt ad audientes*. Vide VIII. Pro. 15; item IV, 1, 47. *Destitui* syllabas tum puto, quum iis justa vis vocis non contingit; neque enim cum Gesnero discerptas a reliquis, « sine quibus placere, aut « intelligi adeo non possint » intelligo. *Devorantur*, quæ vix prodeunt ore, *destituuntur*, quæ claritate carent. Ad *annumerandum* a Gesnero recte citatur Cic. de Or. III, 11, *exprimi litteras putidius*. Supra quoque apud Nostrum est *explanatio vocum* lib. I, cap. 5, §. 33; et modo *os explanatum*. Vide Ernest. Clav. Ciceron. h. v.; item nos ad lib. IX, cap. 4, §. 34.

borum explanatio, ita omnes imputare [1] et velut annu-
34 merare litteras, molestum, et odiosum [2]: nam et vocales frequentissime coeunt, et consonantium quædam insequente vocali dissimulatur [3]; utriusque exemplum posuimus [4],

Multum ille et terris................

35 Vitatur etiam duriorum inter se congressus, unde *pellexit*, et *collegit*, et quæ alio loco [5] dicta sunt: ideoque laudatur in Catulo [6] *suavis appellatio litterarum*. Secundum est [7], ut *sit oratio distincta*, id est [8], ut, qui dicit,

1. *Imputare;* sic Turicens. (nisi quod *inputatte*) Flor. Ambr. 2, (et horum uterque *in*, non *im*) Guelf. cum Goth. Alm. Voss. 2, Jens. et editt. posterr. ante Ald. acc. Bad. Gesner. Bip. Reliqui *computare*. Camp., ut nos, *annumerare*, cum editt. ante Burm. — Nostri *imputare*, except. R. 13, qui solus *computare*. Ed.

2. *Odiosum*. R. 7, Jens. Ald. et apud. Burm. Locat. addunt *est*. Ed.

3. *Dissimulatur;* sic Turic. Flor. Reliqui *dissimulantur*. Mox in loco Virgil. omittit Turicens. *ille*. Goth. *inde* pro *unde* (vide IX, 4, 51). Camp. *idemque* pro *ideoque*. Flor., *Catullo*, cum Camp. et edd. ante Ald., quomodo et VI, 3, 81, cum Guelf., sed sine hisce erroris sociis.

4. *Posuimus*. IX, 4, 40. « consonantium *quædam* » hic est non nisi *una*, i. e., *m*, quare singularis ponitur *dissimulatur*. In exemplo quidem illo libri noni hoc et *terris* adjectum non legimus, quo ipso fit, ut utriusque, et elisionis vocalium et corruptæ litteræ *m*, non adeo manifestum fuerit exemplum. Num igitur eo loco hæc vocabula ascribenda sunt? Suspicor magis, hic, ubi nunc versamur, male memorem fuisse Nostrum ejus, quod supra posuerit, quum præsertim id ipsum alibi compareat IX, 3, 52.

5. *Alio loco*. Reponendum arbitror: *illo loco* (qualis satis frequens est confusio, vide X, 1, 24; item XI, 2, 15). Neque enim potuit statim omittere ejus, quo nos modo remittebat, loci mentionem; modo latius eumdem comprehendas a §. 33, usque ad 40 finem.

6. *In Catulo*. Apud Ciceronem in Bruto, c. 74.

7. *Secundum est*. Spectat hoc ad ea, quibus *dilucida* fit pronunciatio §. 33.

8. *Id est, ut, qui d.* Turic., *idem qui d.* Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp., i. e. *qui d.*, cum Goth. Jens. Tarv. Ex Alm., *id qui d.* E Voss. 1, *ut quæ dicat*. Hæsi, an sequendi essent vetustissimi libri, hac sententia: *Secundum* illud, *ut sit oratio distincta*, quod dixi, continetur hoc præcepto: *et incipiat et desinat is qui dicit*, etc., in qua ratione vides alienum ut; sed quum facillime intercidere potuerit, inserendum sua-

et incipiat ubi oportet, et desinat. Observandum etiam, quo loco sustinendus [1] et quasi suspendendus sermo sit (quod Græci [2] ὑποδιαστολὴν [3], vel ὑποστιγμὴν vocant), quo deponendus. Suspenditur, *Arma virumque cano*, 36
quia illud ad [4] sequentia pertinet [5], ut sit, *virum*, *Trojæ*

denti Regio contra ire non libuit. Ut nunc est, conjunctivi *incipiat*, *desinat* pendent ab *ut*; alioqui essent præcipientis, et pro imperativis. Locatelli ed. obtemperaverit Regio, an e MS. expresserit scripturam, dubitari potest. *Et* post *oportet*, quod inserit Regius, mei præter Jens. omnes habent. Guelf., *etiam incipiat*. Modo *ratio* pro *oratio* Ambr. 2, Guelf. — Tò *ut* posterius omittunt nostri Codd. Pro *et incipiat* RR. 7, 10, 11 *etiam incipiat*. Modo *ratio* pro *oratio* Avic. Poul. RR. 3, 10, 11: Ed.

1. *Sustinendus... suspendendus sermo*. Vide IX, 4, 68, ubi *sustinetur spiritus*.

2. *Quod Græci*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Jens. (tac. Gesner.) et editt. ante Gryph. Reliqui *quam*. Vide V, 11, 3; VII, 8, 2. Modo Turicens., *sustinendum sed*. Flor., *sustinendum et*. Camp., *substituendus et*.

3. Ὑποδιαστολὴν, vel ὑποστιγμὴν; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelferb. cum Goth. Vall. (tac. Burm.) et edd. ante Ald. exc. Camp. (nam et Jens. nonnisi unum *vel*) acc. Stoer. Chouet. Leid. Reliqui inserunt *vel* ὑποσυστολὴν, quod pro ὑποδιαστολὴν aliquot libri dare narrantur in Leid., mihi quidem non visi. Ald. Basil. Obr. tres voces dant, quamvis Burmanno testante, desiderare eos *vel* ὑποστιγμήν. Turic. sane et Alm. *vel* ὑποστιγμὴν omittere dicuntur, sed in Turic. agnosco errorem, quum illud quod ex eo affertur, ὑποστιταλλὴν manifesto sit ὑποστιγμήν. Fere sic et Ambros. 2. Ὑποστιγαλιν, Guelf. et ὑποσταστολη. Sed aberrationes illæ firmant nostram. Sic non solo Goth. duce, id quod doctissimus Schneiderus jam fecerat, lexicis græcis proscribemus novitiam vocem; nec quidquam proficit verbosa Gibsoni sedulitas, si maxime in suis Bodl. et Joann. (quod ne memorat quidem diserte) invenit ὑποσυστολήν. Nec tantum ejus oculis credo. Miror quod Camp. a Gesnero discrepantem non notavi. — RR. 7, 11, *vel* ὑποσυστολήν. Cæteri omittunt. Sed τὰ seqq. *vel* ὑποστιγμὴν omittunt iidem RR. 7, 11; cæteri vero servant. Ed.

4. *Illud ad*; sic Turic. Flor. cum Alm. Reliqui insrunt *virum*. Modo Turic., *quæ*. Flor. *qui* pro *quia*. — Nostri Codd., *quia illud virum*, exc. Poul., qui *illum pro illud*. Ed.

5. *Quia illud... pertinet*. Omne id quod adhuc lectum fuit, designatur pronomine *illud*, ut non opus sit cum plerisque, sed recentioribus, libris inserere *virum* post pronomen, qualis structura non est pro elegantia scriptoris nostri. Vide I, 7, 8; IX, 3, 64; IX, 4, 65. Hoc autem tenendum in præcepto, quod *suspendere* opponitur *deponendo*, vel *distinguendo*. Neque enim jubemur intervallum his locis facere pronunciandi (quod nemo non fac-

qui primus ab oris: et hic iterum; nam etiamsi aliud est, unde venit[1], quam quo venit, non distinguendum tamen, quia utrumque eodem modo[2] verbo contine-
37 tur, *venit.* Tertio *Italiam*, quia iuterjectio[3] est, *fato profugus*, et continuum sermonem qui faciebat[4], *Italiam Lavinaque*, dividit[5]; ob eamdemque causam, [6]quarto *profugus*, deinde, *Lavinaque venit littora*, ubi jam erit distinctio, quia inde alius incipit sensus: sed in [7] ipsis etiam distinctionibus tempus alias brevius, alias longius dabimus; interest enim, sermonem finiant[8], an

turus erat); sed τελείαν στιγμὴν ponere vetamur. Ad *suspenditur* intelligendus *sermo*, ne forte credas, ipsa verba Virgiliana facere subjectum. Id vetat quod mox est *hic* adverbium. Subaudies igitur aute illa verba: *in his, ad illa*, vel tale quid. Quæ nostri sensus ratio facit, ut diffidam illi, quam supra (I, 8, 1.) dedi *distinguendi versum* interpretationi.

1. *Venit, quam quo venit.* Turic. Flor., *veniat q. quod v.*, cum Alm. Omnia hæc *non distinguendum...: continetur* abesse narrantur a Voss. 2, ubi suspicor alterum, vel tertium simul deesse *venit.* Nihil tale in Goth. (Vide X, 1, 32.) Recepta premitur saue isto post *unde* indicativo, quem ego quomodo tuear non reperio; sed *quod* illud Turicens. et Flor. in cujus vicinia recte erat hic modus, stare nequit. Præterea præsens *veniat* loci hujus non est; debebat dici *venerit*, quod tamen si minus facere mumentum credatur, inventam putem medicinam, ut expungatur secundo loco verbum (cujus ipsa iu hoc sensu frequentia salebras habet) sic: « unde veniat « quam quo, non dist... *venit.* »

2. *Eadem modo verbo;* sic Turic. cum Alm. (quamquam per compendium $\frac{o}{m}$). Reliqui omittunt *modo.*

3. *Quia interjectio.* Turic., *qua injectio.* Camp., *quia injectio.* Vide VIII, 2, 15; IV, 2, 121, de *interjiciendo.*

4. *Qui faciebat.* Insolens hæc *faciendi* significatio commune aliquid habere videtur cum illa grammatica, quam vide I, 6, 13 seqq.: « Continuus sermo eam formam ha- « biturus erat, ut legeretur proti- « nus *Lavinaque* post *Italiam.* »

5. *Dividit... Lavinaque.* Omnia hæc omittit Guelf. Sed Camp. modo *Italiam* ignorat.

6. *Quarto.* Turic. Flor., *quarta.*

7. *Sed in ipsis... dabimus.* Quamquam ferri sane hæc structura potest, fateor magis mihi probari, si, vel expuncta, vel in *his* mutata præpositione *in*, dativus contingat verbo *dabimus.* — Hæc Spald. correctio Wolffio valde placet. Ed.

8. *Finiant;* sic Turicens. Flor. Camp. cum Alm. Obr. Reliqui *finiat.* Mox *illam* ante *distinct.* omittit Guelf. Idem *spiritu*, et *sequar*, et *altero* pro *altæ.* — Nostri Codd., *finiat.* Ed.

sensum : itaque illam distinctionem, *littora*, protinus 38
altero spiritus initio insequar: quum illuc venero, *atque altæ mœnia Romæ*, deponam, et morabor, et novum rursus exordium faciam. Sunt aliquando et sine respiratione 39
quædam moræ etiam in periodis [1], ut in illa, *In cœtu vero populi romani, negotium publicum gerens, magister equitum*, etc. Multa [2] membra habet; sensus enim sunt alii atque alii; et sicut [3] una circumductio est [4], ita paulum morandum in his intervallis, non interrumpendus est contextus: sed e contrario [5] spiritum interim recipere sine intellectu moræ necesse est; quo loco quasi surripiendus est; alioqui si inscite recipiatur, non mi-

1. *In periodis.* Turiceus., *inperio.* Flor., *in periho.* Compendium illud Guelf. et Goth. Jens. (tac. Gesn.) mutant expresso ipso *et cætera*, cum edd. ante Gryph. (Vide V, 11, 12.)

2. *Multa membra habet.* Hoc ordine mei præter Goth. Jens. editt. posterr. ante Leid. Gesn. Bip. Hi enim *multa h. m.* Id soli conjecturæ dedi Gesnerianæ, quod cum ipso et Bip. scripsi *habet* singulari numero, cæteris omnibus pluralem ostendentibus. — Nostri omnes Codd., *multa membra habent.* En.

3. *Et sicut... circumductio est.* Turic., *suunam circumductionem.* Flor. Camp., *sub unam circumductionem*, cum Alm. Voss. 2, Goth. (nisi quod hic addit ab initio *aliquando*). *Et unam circumductionem*, Ambr. 2, Obr. *Sicut unam circumductionem*, Voss. 3. *Sicut una c. e.*, Voss. 1. Mihi liquet, in vetustissimo quoque esse *sub u. circumductionem.* Ut autem tota hæc *ῥῆσις* in vulgata laborat, ita Obr. maxime sequendum reor restituentem sic : «ut enim illa *In cœtu* « *vero*... etc., multa membra habent « (sensus enim sunt alii atque alii « sub unam circumductionem); ita « paulum... contextus. » Geminatum brevissimo intervallo *enim* nihil moramur, vide VI, 5, 4; et modo §. 30, 31. *Sub* cum accusativo structum vide apud Drakenb. ad Liv. II, 55, 1. *Circumductio* est *periodus*, vide IX, 4, 118. *Paulo* pro *paulum* Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Ald. — Solus R. 7 *et sicut una circumductio est.* Avic. Poul. RR. 3, 5, 11, *et unam circumductionem*; sic quoque R. 10, nisi quod *et etiam.* Vall. lib. RR. 8, 9, *sub unam circumductionem.* En.

4. *Sicut... circumductio est.* Vide notam superiorem. Locus Ciceronis est Philipp. II, 25. *Surripiendum spiritum* vide ad lib. IV, cap. 1, §. 78.

5. *Sed e contrario*; sic Flor. Camp. cum Alm. *Sed est contrarios*, Turic. Hic item *spiritus* cum Flor. Camp. Modo Florent., *contextis*; et mox Guelf., *surripiendum.*

nus afferat obscuritatis, quam vitiosa distinctio: virtus autem distinguendi fortasse sit parva, sine qua tamen
40 esse nulla alia in agendo potest. *Ornata* est pronunciatio, cui suffragatur *vox facilis, magna, beata*[1], *flexibilis, firma, dulcis, durabilis, clara, pura, secans*[2] *aera et auribus sedens*[3]: est enim quædam[4] ad auditum accom-

1. *Beata*. Guelferb., *boata*. Obr., *læta*. Burm. malit *lata*, usus varietate in V, 14, 31. (ubi et Florent. Ambr. 1, *beatissimi*) et hic §. 82, « *latiorem* vocem. » Gesnerus *latum* in vitio poni arbitratur §. 10, ubi vocabulo hoc Noster quidem non utitur, sed iis sane, quo ibi nos remittit Quintil., locis Cicero. Burmanno autem demonstratum exemplum ipsius conjecturæ repugnat; ibi enim profecto est in vitio *latitudo* vocis. *Beatam* igitur *vocem* cum Gesnero intelligere « ut *felix* « *ingenium* » cogor, « quæ virtutes « omnes habeat, quæ sufficiat una « omnibus contentionibus, remis- « sionibus, quæ eadem, prout opus, « sit acuta et gravis, etc., » quamquam plane quidem non acquiescens in hac interpretatione. Illud in genere videtur tenendum in hac appositorum vocis multitudine, non certa et ad artis formulam redacta discrimina hic notari, sed aliquid latius fundi, in quo possit una appellatio alteri valde respondere. Quid autem sit quod pro *beata* Goth. 2, et Kapp. dicuntur dare *foris*, plane non exputo [Corruptum videtur e *fortis* interpretamento. R.]. Nihil tale in meis quidem libris. Mirus etiam Aldus, id quod nemo notavit, post *beata* inserens *bona*. Robertus Titius, indicante Burm., *elata* reponebat pro *beata*. — R. 10, *boata*. Cæteri *beata*. Ed.

2. *Aera et auribus;* sic Turic. Flor. Camp. (sed hic *ora* pro *aera*) cum Alm. Voss. 3, Ald. *Erecta a.*, Guelf. ut et marg. Basil. *Aeræ tauribus*, Ambr. 2. Reliqui omittunt *et*. Modo pro *moræ* Flor. *mori*. Pro *pura* Voss. 1, 3 *pulchra*, de qua confusione agentem Bentleium consulere jubet Burm. ad Horat. art. poet. v. 99. Mox Camp. *atque* pro *utique*.

3. *Secans aera et auribus sedens*. Hoc conjungendum unique vocis proprietati assignandum est, ut appareat inserto hic demum *et*. Neque enim in tanta enumerationis multitudine et ita subjiceretur, si ultimum æque distaret a proximo, quam a reliquis. Conatur scriptor virtutes vocis quam manifestissimis notis signare, non quidem paratis illis, sed quas ipse nunc fingat. Quare minus assentior Gesnero suavitatem hic magnam vocis agnoscenti, « quæ ita demulserit auditorem, ut etiam post dicendi finem « audire illam sibi videatur, quem- « admodum ille Nigrini Lucianei « auditor c. 7, τῆς φωνῆς, inquit, « ὁ ἦχος ἐν ταῖς ἀκοαῖς παραμένει. » Ego magis ad naturalem vocis habitum refero, ut quæ facile possit exaudiri et in aures imas penetret, nec quasi ad earum modo fores accidat. Aliud erat et magis figurate dictum *sedere* IX, 4, 94.

4. *Est enim quædam*. Neminem hic quæsisse video, quæ esset ratio

modata, non magnitudine, sed proprietate, ad hoc velut tractabilis, utique habens omnes in se, qui desiderantur, sonos [1] intentionesque, et *toto* [2], ut aiunt, *organo* instructa [3]; cui aderit lateris firmitas, spiritus quum

harum sententiarum per conjunctionem *enim* nectendarum. Ne id quidem quisquam diserte monet, subjectum nostri sensus non esse *pronunciationem*, sed *vocem*. Quamquam hoc agnovit Gedoynus, qui suis fortasse popularibus recte dicere est visus, quum rationem, quare *ornatum* appellaretur aliquod pronunciationis genus, afferri audierunt eam, quod esset aliqua vox certo modo comparata, etc. Sed ii ante oculos non habuerunt difficultatem, quæ est in latinis, ubi, postquam suffragari dicta est ornatæ pronunciationi vox *magna*, protinus subjicitur hæc ejus rei causa, quia vox sit *non magnitudine*, sed proprietate accommodata ad auditum. Has turbas ut componamus, mutandum erit *enim* in *etiam* (quæ est frequentissima confusio, vide XI, 1, 82.), ut intelligatur, etiam præter illam tantam vocis felicitatem, qualis modo tot ejus virtutibus enumerandis demonstrata erat, quæque nonnisi raro hominibus contingere potest, esse aliquas naturæ in hoc genere dotes, non quidem summas, sufficientes tamen huic negotio. *Ad hoc*, in quo et ipso lapsus est Gedoynus, significatu accipiendum erit eo, quem vidimus III, 6, 53. *Est*, quale hic in initio sensus, sæpissime animadvertimus, velut VII, 2, 11. In hac sane structura, etiam ob soni suavitatem *et* fere malis præ *etiam*, velut IV, 2, 128. Sed ne hæc quidem dura mutatio, ut *enim* transeat in *et*; vide Drakenb. ad Liv. XXXIV, 50, 7. Fortasse tamen præstiterit *autem* reponere pro *enim*, quæ et ipsa confusio rara non est; vide III, 3, 10; item hic §. 62. Ita nullum fuerit asyndeton in nostra sententia. *Utique* significat, id saltem non debere desiderari in ista vocis mediocritate, ut omnibus sonis satisfaciat.

1. *Sonos*. Ambr. 2, *sinus*, cum Bern., blandienti, sed inani, specie. Voss. 1, 3, *simul*. Guelf., *sine*. — Nostri habent alii *sonos*, alii *sinus*. Ed.

2. *Et toto... instructa; cui*. Turic., *et toto u. a. organa* cui. Flor., *et tota u. a. organa cui*, cum Almel. (Vide §. 27.) Guelf. nihil nisi *et* desiderat, hæc dans: *intentiones quæ toto*, etc. Illa quidem Florentina scriptura carere potest participio; neque tamen veram existimo. — Buttmannus miratur Spaldingium hic antiquissimos suos deserentem, et rationes hujus judicii non reddentem. Sibi vero optimam videri Flor. scripturam, et in levi Turic. aberratione semina esse interpolationis, quæ est in vulgata, contendit idem Buttm. Cui τὸ *organa* placet, quum sic pluraliter fere ubique legitur apud alios et Nostrum §§. 16, 20; I, 2, 30, pag. 74, not. 2, hujusce editionis. Unicus autem, §. 169, locus contra non valet: quem nota sequenti illustrari quidem, non autem huc respicere arbitratur Buttmannus. Ed.

3. *Toto... organo instructa*. « Cui

spatio[1] pertinax, tum labori non facile[2] cessurus.
41 Neque gravissimus[3] autem[4] in musica sonus, nec acutissimus orationibus convenit : nam et hic[5] parum clarus, nimiumque plenus, nullum afferre animis motum potest; et ille prætenuis[6], et immodicæ claritatis, quum est ultra verum, tum neque pronunciatione flecti, neque diutius ferre intentionem potest.
42 Nam vox, ut nervi, quo remissior, hoc gravior[7] et

« non unus modo atque alter sonus « respondeat, sed quicunque sunt « *in* polychordo, vel hydraulico or- « *gano*, toni pareant. Vid. XI, 3, « 16, ubi tubos quosdam, vel tibias « intelligi, per quas spiritus meet, « apertum est : sectione vero 169, « *organum* esse systema plurium « sonorum. Elegans Tertulliani de- « scriptio ex lib. de anima c. 14, « etiam hic legatur : *Specta porten-* « *tosissimam Archimedis munifi-* « *centiam, organum hydraulicum* « *dico, tot membra, tot partes, tot* « *compagines, tot itinera vocum,* « *tot compendia sonorum, tot com-* « *mercia modorum, tot acies tibia-* « *rum, et una moles erant omnia.* « Ctesibio tribuit, et nominat Plin. « VII, 37, sec. 38, et leguntur hodie « machinationes id genus in disci- « puli illius Heronis Spiritalibus in « fine. Poeticas descriptiones sup- « peditavimus ad Chrestom. Plinii « XLVII; no. 12, p. 404. » Gesnerus.

1. *Quum spatio*. Guelf., *tum s.* Vide IV, 1, 66. Poterat, sicubi alias, hic rectum videri *tum*; sed diligentiorem tamen arbitror rationem vulgatæ. Nec probandus Obr. qui mox *tum est ultra* pro *quum e. u.*; item §. 44; idem *tum gratiam*.

2. *Facile cessurus*. Turic. Flor. (hic primam vocem disjunctim) *facilices rursus*. Camp. (omisso antea *non*) *f. cessurus rursus*.

3. *Gravissimus... in musica sonus*. Nihil aliud *in musica* hic significat, quam si dictum esset *in chordis*, vel *in lyra*, et recte νήτης et ὑπάτης admonet Pseudo-Turnebus. Vide I, 10, 3.

4. *Autem*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Gryph. Reliqui *ut*, fœdissimo asyndeto, nec ulla proba sententia. —Nostri *autem*, except. Poul., qui solus *ut*. Ed.

5 *Et hic... et ille*. Turic. Flor. Camp., *in his... ille* (omisso ante *et*), conspirante in priore varietate Alm. Sententia quidem non est nulla in hac ratione : *in his* pro *horum duorum*; nec statim sic recurrit perturbatus pronominum ordo, de quo vide modo §. 40. Elegantior tamen videri potest vulgata. Goth. *et ille... intentionem potest* omittit propter homœoteleuton (vide §. 36). Pro *ultra* Flor. *vulnera*.

6. *Prætenuis*. Guelferb., *protinus* (superscripta sunt hæc *ptenuis*, *pennis*). Obr., *pertenuis*, ut secunda Guelf. manus. Sed vide XI, 1, 31.

7. *Hoc gravior*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Almel. Reliqui *inserunt et*; sed vicissim unus Camp. idem

plenior; quo tensior, hoc tenuis et acuta magis est: sic ima vim non habet, summa rumpi periclitatur: mediis ergo [1] utendum sonis; hique cum augenda intentione excitandi, cum summittenda sunt temperandi. Nam prima est observatio recte pronunciandi, *æqualitas*, ne sermo subsultet imparibus spatiis ac sonis, miscens longa brevibus, gravia acutis, elata summissis, et inæqualitate horum omnium, sicut pedum, claudicet. Secunda [2] *varietas*, quod [3] solum est [4] pronunciatio: 43

infercit mox ante *tenuis*. Pro *quo* autem *tam* Jens. et posterr. editt. ante Ald. correxit Regius. Errore carent MSS. et princeps. Mox Tur. Flor. *tenuissem acutum* pro *tenuis et acuta*; item *summarum periclitatur* pro *summa rumpi periclitatur*, proclivi errore.

1. *Ergo... excitandi, cum*. Turic. Flor., e. *utensionis eique tum a. interpretatione* e. *tum*. Ambros. 2, *igitur* u. *s. h. tum a.* i. *e. tum.*, et sic plane Guelf. (nisi quod *ergo*, et *hi quoque*, quorum utrumque et Goth. tac. Gesn.) Ex Alm. nihil affertur, nisi *interpretatione*. Camp., a. *u. s. ii quoque c. a. intentio est* e. e., cum Vall. et edd. ante Ald. Is anim *iique* cum Bad.; *hique* dare narrantur Alm. Voss. 1, 3; sed *ii quoque*, Voss. 2. *Intentione*, nobiscum Voss. 3. Reliqui *igitur* (hoc add. post Camp. exc. Ald. vide V, 10, 54.) u. *s. h. c. a. intentio est* e. c. Suspicor primitus fuisse *sonis est hique*, quo minus placet verbum substantivum ponare pro ablativo *intentione*. Et hic et mox *summissis* et per duplicem *m*, præ quo Gesnerus maluit *subm*. (Nec in posterum auctoritatibus defendemus nostram rationem, quacum Turic. Flor. semper, ni fallor, reliquorum optimi plerumque conspirant; vide et *summoveri* XI, 1, 85; XII, 2, 15.) Ambr. 2 postremum *summisisset*. Turic. autem, Flor. Guelf. omittunt et post participium (pro quo ipso *summis* Flor.). *Inæqualitatis* mox Camp. Post *claudicet* Jens. inserit iterum *sermo* cum edd. posterr. ante Stoer., male, nec ullo addicente MS. Iidem qui hic et mox §. 45, *summisso*.

2. *Secunda varietas*. Turic. Flor. Ambr. 2, Guelferb., *secundo varietatis*, cum Alm. — Sic quoque Avic. RR. 3, 5, 10, 11. En.

3. *Quod solum*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelferb. cum Jens. et posterr. ante Ald. acc. Leid. Rollin. Sed Goth., *quod sola*. Camp., *quæ sola*. Reliqui *quæ solum*. Modo post *varietas* mecum *est* omittunt Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum editt. ante Bad. qui e Vall. inseruit, parum eleganter, nec credo, quod narrant, esse in Alm. Ex illo *varietatis* vetustissimorum efficio: *varietas*, *id quod*, etc. — Nostri *quod solum*, exc. R. 9, qui *quæ sola*. Post *varietas est* Poul. Vall. lib. B. 7. En.

4. *Quod solum est pronunciatio*.

44 ac ne quis[1] pugnare inter se putet æqualitatem et varietatem; quum illi virtuti contrarium vitium sit[2] inæqualitas, huic, qui dicitur[3] μονοειδής, quasi quidam unus aspectus[4]: ars porro variandi quum gratiam præbet, ac renovat[5] aures, tum dicentem ipsa laboris mutatione reficit; ut standi, ambulandi, sedendi, jacendi vices sunt, nihilque eorum pati unum diu possu-
45 mus. Illud vero maximum (sed id[6] paulo post tracta-

Non tam *varietatem* ipsam solam dicit esse pronunciationem, sed tum demum esse *pronunciationem*, quæ quidem mereatur hujus nominis honorem, si *varietur* illa. Quare maluit neutrum genus hic præ feminino. Vide IX, 4, 33; item hic §. 35. Ita supra ne *dicere* quidem quemquam agnoscebat, nisi qui disposite, etc. X, 7, 12.

1. *Ac ne quis... soni intentio.* In his qui orationem expedire cupiat, eum notas seqq. inspicere oportet. *Discordantem ab oratione vocem* demonstrat Almelov. in loco Pliniano Epistt. II, 19, 6, sed levi similitudinis specie deceptus, propter *discordiæ*, quod ibi est, vocabulum. Idem in μονοτονία Ciceronis utitur loco Brut. c. 66: *vocis parva contentio, omnia fere ut similiter atque uno modo dicerentur.* Quod ait Noster *paulo post se tractaturum*, id est in loco de *apta* pronunciatione a §. inde 61. Ad « nihil... « unum diu » vide I, 12, 7.

2. *Vitium sit*; sic Turicens. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) CAMP. Reliqui *s. v.* Modo *putat* Turic. et sola Leidensis omittit *ac* ante *ne quis*.

3. *Qui dicitur... quasi quidam.* Turic., *quæ d. μ* (saltem nihil varietatis notatur in græco) *q. q.* Flor., *quæ d.* ἀνομοία (Græcum valde simile huic præfert Tarv. sic: ἀνομιά) *q. q.* Ambr. 2, *qui* (sic enim refertur) *d.* MONOIΔIa *quisi q.* Guelf., *quæ d.* μονῳδία *q. q.* Femininum *quæ* ex Voss. 1, 2 quoque affertur; item *que* pro *qui* est in Goth. (tac. Gesn.) Sed Bern., *quæ d.* μονῳδία *qui si quidem.* Obr., *quæ d.* μονῳδία *q. q.* Edd. ante Ald. hoc ordine *quæ d. quasi quidam* μονοειδής, præter CAMP. qui ad amussim nostrum dat, ut possit inde profecisse videri corrector ille Regius; sed ordinem hujus tenent omnes MSS. — Vall. lib. R. 9, *quæ dicitur* μονοειδής, *quasi quidam*; sic quoque Avic. Poul. RR. 3, 5, 8, nisi quod dant μονῳδία; et RR. 7, 11, 13, ἀνωμαλία. Eo.

4. *Aspectus: ars porro variandi quum.* Turic. *aspectos porro v. ci.* Etiam Alm. narratur omittere *ars*.

5. *Renovat.* Ambr. 2, Guelf., *renovet.* Hic et *unum* omittit ante *diu*.

6. *Sed id.* Turicens. Flor. CAMP., *s. illud.* Et mox Flor. *pertractavimus* pro *post tr.* Turic., *post tractavimus.* Item *confirmanda*, Turic. Florent. Ambr. 2, Guelferbyt. cum Almel. Voss. 1, Gothano et editionibus ante Aldum, excepto CAMP. qui tamen ante hanc vocem inserit *et*.

bimus), quod secundum rationem rerum, de quibus dicimus, animorumque habitus, conformanda vox est, ne ab oratione discordet[1]: vitemus igitur illam,

1. *Discordet... una quædam*. Turicens., *discorde*. *V*. i. i. *q*. *g*. *μ*. *v*. *ita q*. Flor. item *ita* pro *una*. Camp., *discordare videamur*. *Igitur illa q*. *g*. *μ*. *v*. *u*. *q*. Voss. 1, *videmus* pro *vitemus*. Goth. *quidem* pro *quædam*. In sequentibus Voss. 2 *ac toni* dare narratur, quale nihil Goth. (Vide §. 41.); sed hic supra *ratione* (tac. Gesn.) pro *oratione* ante *discordet*. — Huc usque percensui loci, ut nunc est, vexatissimi varietates, quo facilius multiplicem ejus difficultatem demonstrare possem. Namque, ut ab hoc ordiar, minime placet, quod, quum modo græcum vitii vocabulum retulerit, continuo, quasi nihil tale præcesserit, iterum μονοτονίας, ut græce vocetur, mentionem facit. Majus autem fit illud incommodnm, si scriptnras vetustissimas prioris vocis græcæ intuemur. Censet quidem Capper., quæ est fatua ejus oratio, neque enim lenius hic ullom congruit vocabulum, « satis probabi« litatis habere videri lectionem « Obrechti » (qnæ est et Bern.), sed an vocabulum græcum esset μονοειδία, quærere neglexit magnus hellenistes. Mihi liquet verbum illud, ut quisque vetnstissimus est liber, exhiberi ita : μονῳδία, nec caret auctoritate ista appellatio, qnæ tamen ipsa sane novis nos premat interpretandi miseriis. Ut enim jam negligatur ea, de qua dixi, molesta μονῳδίας et μονοτονίας similitndo, quid est, quod μονῳδίαν reddit Noster « quasi quemdam unum *aspectum?* » Nihil illic oculi gerunt, aurium est negotium. At si rursus permittere te malis vulgatæ, quippe quæ careat hisce nævis, vide mihi insolentiam et inconstantiam dicendi, ubi primum, id qood tetigi, in mero audiendi opere *aspectus* foris arcessitur, deinde græca dictio sic implicatur orationi, ut fiat ea, non artis aliquod vocabulum, sed latini, quo utitur Noster in explanando, substantivi appositum: μονοειδὴς *aspectus*. Nec usquam in libris ostenditur, quod tamen magis ferri poterat : « quod dicitur μο« νοειδές. » Quod autem Turic. nulla notatur in hoc græco differentia, obscurioribus litterarum ductibus imputo, qui agnosci non potnerint. Equidem mihi ipse irascor, qnod nihil sani extundo. Debebat enim, si forte *cantus* excidisset post *unus*, ratio aliqua iniri mutandæ vocis *aspectus*, in qua vitium satis aperte demonstrat Turic., *aspectos* profecto non daturus, nisi aliquid male lectum ibi esset a librario. Hoc modo compendifaceremus melioreque aliqno mutaremus etiam molestum illnd *ars*, quod novitium corrigentis librarii commentum esse, plane mihi persuadetur. Rursus *porro* probum est et habet solitam Nostro vim in transitu et oppositione. Vide II, 3, 5; III, 6, 8. Alioqui *pronunciationis variandæ* sane blandiri possit. Præter hæc salebræ snnt in eo qnoque, quod illud *ne quis... putet* manet ἀνανταπόδοτον; quamquam video posse intelligi simplicem dissnasionem; sed hoc si voluisset Quint., dicturum arbitror :

quæ græce μονοτονία vocatur, una quædam spiritus ac soni intentio: non solum ne dicamus omnia clamose, quod insanum est; aut intra[1] loquendi[2] modum, quod motu caret; aut summisso murmure, quo etiam
46 debilitatur omnis intentio: sed ut in iisdem partibus iisdemque affectibus sint tamen quædam non ita magnæ vocis declinationes, prout aut verborum dignitas, aut sententiarum natura, aut [3] depositio, aut

Nec quisquam... putet, non ut nunc est, ubi *ac* jubet exspectare pendentem inde sententiam. Neque enim credo jungi sic posse: « ac, « ne... aspectus, ars porro, etc. » Alias enim *porro* in initio sensnum poni solet. Sic apparet, opinor, etsi res et sententia satis perspiciatur in hisce, orationem tamen longe esse a sanitate, quam, ne conjecturis quidem tentandis, ei reddere mihi contingit, contento utcunque hac difficultatis expositione. Gallæum, glossas accusantem in hisce *quasi... aspectus* et *una... intentio*, commemorare vix attinet. Verba hæc *ipsa laboris... diu possumus* habet Floril. Santen. hisce solis mutatis: *mutatio*, *nihil*, vel *nil*. — Nimium Buttmanno hic sollicitus videtur fuisse Spaldingius. Nempe vocem μονοειδὴς, quæ a primitivo εἶδος formata est, satis explicari notione *aspectus* arbitratur idem Buttmannus; cui lectio, « quod dici« tur μονοειδὲς, » nullo quidem MS. data, sed a Spaldingio timidius proposita, vera scriptoris nostri manus videtur: nam poni hic debuit, quod differret ab illa, quæ sequitur, μονοτονία, ut genus a specie. Retinendum utique illud *ars* quod in uno, alterove Cod. tantum deest, et non mutanda illa *ne quis... putet* in *nec quis... putet*, quum nusquam vox *nec*, vel *neque* ita adhibeatur, ut resolvenda sit in *et ne*, vere censet idem Buttm. Eo.

1. *Intra loquendi*. Turic., *inter alloquentem*, cum Alm. quamquam hoc per compendium. Flor., *intra alloquentem*. Erroris origo patet in Turic. Pro *debilitatur* Turic. Flor. *dedi latus*. Camp., *debilitetur*. Mox *declamationes* fœdum vitium Guelf. cum Jens. et editt. posterr. ante Bad. Nihil tale in Camp. qui nec *caret* post *motu* omittit cum Jens. et edd. ante Ald. Sed *sunt... quidem* paulo ante Turic. Camp.

2. *Intra loquendi modum*. Vide §. 8. Solita autem *loquendi* et *dicendi* oppositio, vide IV, 2, 118, qua usus est Eupolis, referente Plutarcho in Alcibiade, p. 196, E: λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν. Quid mox sit *etiam*, parum assequor. Sane *debilitatur* murmure omnis intentio, ut non videatur opus hoc tamquam inexspectatum lectori ingerere addendo *etiam*. An ita accipies: « ipsa quoque intentio de« bilitatur? » Ne hoc quidem valde placet.

3. *Aut depositio, aut inceptio*. Hæc transposita malit Gesnerus; præter necessitatem, ut opinor, quoniam *clausulæ* notabiliores *ini-*

inceptio[1], aut transitus postulabit : ut qui singulis pinxerunt coloribus, alia tamen eminentiora[2], alia reductiora fecerunt, sine quo ne membris quidem suas lineas dedissent. Proponamus enim nobis illud Ciceronis in oratione nobilissima[3] pro Milone principium, 47 nonne ad singulas pæne distinctiones, quamvis in eadem[4] facie, tamen quasi vultus mutandus est? *Etsi vereor, judices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem timere.* Etiamsi[5] toto proposito contrac- 48

tiis, ut in compositione (IX, 4, 62), ita in pronunciatione. Neque eidem assentior *depositionem* intelligenti θέσιν talem, « quum ad finem « sententia non illa quidem eodem « plane tenore profertur, sed nec « præcipitatur, sed moderato quo- « dam flexu et inclinatione *deponi- « tur.* » Hoc *clarum* esse ait ex istis §. 38, *deponam... exordium faciam.* Equidem ibi nullum flexum vocis, neque quidquam proprium video artificiosæ pronunciationis, sed plenam sensus enunciandi conclusionem, τελείαν στιγμὴν diversam ab ὑποστιγμῇ. *Sententiarum depositio* est ubi nullus fit *transitus;* neque enim ante hunc plane *deponenda* vox, sed *suspendenda;* quod mihi ostendi videtur illo ipso, quo Gesnerus nos remittit, loco.

1. *Inceptio.* Turic. Flor. Camp., *interceptio*, cum Almel. male; vox proba *inceptio* et hujus loci. Modo *depropositio*, Ambr. 2. *Dispositio*, Goth. Omnia hæc omittit Guelferb. *aut verborum... sententiarum natura* inter duo *aut.* Solitus error *postulavit* in Turic. Flor. *Alia reductiora* omittunt iidem cum Alm. *Subductiora* dat Camp. — Nostri Codd., *inceptio.* Ed.

2. *Eminentiora... reductiora.* His illustrandis præter alia minus propria adhibet Burmannus II, 17, 21, quo loco *eminere* et *recedere* dicuntur quædam in opere pictoris; item Philostr. in vita Apoll. II, 20, τὸ εἰσέχον et ἐξέχον, ubi Olearius Nostro utatur (vide VIII, 5, 29). Picturæ vocabula peritissime usurpavit; vide VIII, 3, 25.

3. *Nobilissima.* Turic. Flor., *novissima*, cum Almel. Modo Camp., *Præponamus.* Pro *facie* idem *facile.* Flor. autem pro *judices* dat *vidit.* — Nostri Codd., *nobilissima.* Ed.

4. *In eadem facie, tamen... vultus.* Egregie et maxima cum proprietate opponuntur *facies* et *vultus* (magis quidem quam *frons* et *facies*, IV, 1, 42), et hinc, quod tamen non adeo manifestum, sua de *vultu* et *facie* sumpsisse Vallam (Elegg. IV, 13, p. 315) suspicatur Badius.

5. *Etiamsi toto;* sic Camp. *Etiam toto*, Turic. Flor. cum Alm. Reliqui inserunt *est.* Mox *commissum*, Turic. Flor. Camp. cum Alm. Pro *quia* Turic. Flor. *quæ*, Ambr. 2, Guelf., *qua.* Camp., *quod.* Postremus cum edd. ante Ald. post conjunctionem omittit et, male. —

tum[1] atque summissum, quia et exordium est, et solliciti
exordium; tamen fuerit, necesse est, aliquid plenius et
erectius, quum dicit[2], *pro fortissimo viro*, quam quum,
49 *Etsi vereor*, et, *turpe sit*, et, *timere*. Jam secunda res-
piratio increscat oportet, et naturali quodam conatu,
quo minus[3] pavide dicimus, quæ sequuntur, et [4]quod
magnitudo animi Milonis ostenditur, *minimeque de-
ceat, quum T. Annius ipse magis reipublicæ[5] de salute,
quam de sua perturbetur*; deinde quasi objurgatio sui est,
me ad ejus causam parem animi magnitudinem afferre
50 *non posse*; tum invidiosiora, *Tamen hæc novi judicii
nova forma terret oculos*: illa vero jam pæne [6]apertis,

Nostri Codices inserunt *est*. Pro *Etiamsi* RR. 3, 5 *Etsi*. Pro *quia* Avicul. RR. 3, 5, 10 *qua*; R. 11 *quæ*. Ed.

1. *Contractum atque summissum*. Hic verba prope synonyma. Aliter usurpata supra XI, 1, 45.

2. *Quum dicit*; sic Turic. Camp. Reliqui *dum*. Vide X, 6, 7. Inter *viro* et *quam* Goth. (tacente Gesn.) inserit *dicere* cum Jenson. et edd. posterr. ante Gryph. Sed Guelferb. *quum* omittit ante *Etsi*, ut et Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Ald. acc. Badio. Mox Camp. pro *et timere* dat *etiam timere*.

3. *Quo minus pavide dicimus*. Dictum est *quo minus* pro *quia minus* (sic *eo minus* VIII, 3, 13), non ut *eo minus*; sed hoc facile intelligitur indicativo, non conjunctivo, subjecto. Parum tamen hoc attenderunt qui mox fere omnes « *quo* « magnitudo... ostenditur » verum crediderunt, *quo* pronomen relativum, nisi fallor, interpretantes, quod referretur ad « *conatu*, » eodemque trahentes prius *quo*. Inde est quod Rollinus *et* post *oportet* supervacuum censet, nisi forte significet *etiam*; cui nihil opponit Burmannus. Sed respondet et hoc alteri ante *quod*, sententia tali : « *Non* « *solum* naturali quodam conatu, « quia sequentia minus pavide di- « cimus, increscat oportet secunda « respiratio, *sed etiam* propterea « quod magnitudo animi Milonis « ostenditur. »

4. *Quod*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Bern. Reliqui *quo*. — Nostri *quod*, exc. Vall. lib. RR. 8, 9, qui *quo*. Ed.

5. *Reipublicæ de salute*; sic Turic. Flor. Reliqui *de r. p. s.*, cum Cic. libris. Sed iidem modo *majus*. Mox *partem* et *invidiosa ora*, Flor.

6. *Apertis... tibiis*. Nihil ad hujus proverbii illustrationem VV. DD. afferunt, nisi ut remittant ad I, 11, 6. Equidem, Erasmo duce (Adagg. I, 5, 96), huc similitudinis certe causa advocaverim, quibus utitur Gesnerus ad I, 2, 30, versus Sophocleos (Brunck. Fr. Incert. 80): Φυσᾷ γὰρ οὐ σμικροῖσιν αὐλίσκοις ἔτι,

ut aiunt, tibiis, *qui, quocunque inciderunt*[1], *consuetudinem fori; et pristinum morem judiciorum requirunt*: nam sequens[2] latum etiam atque fusum est, *non enim corona consessus vester cinctus est, ut solebat.* Quod no- 51
tavi, ut appareret, non solum in membris[3] causæ, sed etiam in articulis esse aliquam pronunciandi varietatem, sine qua nihil neque majus[4] neque minus est: vox autem ultra vires urgenda non est; nam et *suffocatur*[5] sæpe, et majore nisu minus clara est, et interim *elisa* in illum sonum erumpit, cui Græci[6] nomen

Ἀλλ' ἀγρίαις φύσαισι φορβειᾶς ἄτερ (vide Langbæn. ad Long., pag. 20). Apparet hic minus tectam significari eorum quæ fiant in judicio reprehensionem, quum in proximis invidia modo eidem facta fuerit.

1. *Inciderunt, consuetudinem*; sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Almel. Voss. 1, 3. Reliqui inserunt *veterum* e Cicerone. Sed Camp., *inciderit* et *requirit*. Pro *judiciorum* Turic. Flor. *judicio*. Vide X, 7, 4. Guelf. *desiderant* pro *requirunt*, cum marg. Basil. Vide Ern. not. ad loc. Cic. Modo pro *tibiis* Camp. *oculis* (manifesta imperiti librarii correctione). Pro *fusum* Jens. (tacente Gesn.) *effusum*, cum edd. posterr. ante Basil. — Nostri Codd., *inciderunt*. Vall. lib. RR. 8, 9 inserunt *veterem*. Solus R. 10 *desiderant* pro *requirunt*. Ed.

2. *Nam sequens... fusum est.* « Tantum abest, ut sit contractum « atque summissum. »

3. *Membris... articulis.* Elegans translatio, quo deduxit usus horum vocabulorum in figuris (IX, 3, 98) et in compositione (IX, 4, 122, item apud Cic. de Or. II, 88). Quod autem sine hac varietate negat quidquam majus, aut minus esse, eodem redit quod de pictura mutuatus erat §. 46. Neque enim sine ea umbræ ullæ in tabula.

4. *Neque majus... est.* Guelf., *neque minus neque majus* e. Gothan. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Stoer., nec *minus nec majus* e. Post hæc verba autem Camp. iterum inserit *Non enim vester... solebat.*

5. *Suffocatur*; sic Camp. *Suffocat*, Turic. Flor. Reliqui *suffocata*, in quo est pravus participii tamquam adjectivi usus (vide XI, 2, 20). Mox Turic., *usu*; Guelf. Goth. (tacente Gesn.) Camp., *nixu*, cum Voss. 2. Vide II, 12, 2; VIII, 4, 9. Guelf.; *illisa* et *irrumpit*; quorum posterius a pr. manu et in Goth. fuit. — Nostri Codd., *suffocata* Ed.

6. *Græci nomen*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. (err. Gesn.) Camp. cum Alm. Jens. et edd. ante Gryph. acc. Obr. Reliqui κλωσμὸν inserunt, male; nec igitur attinet vocem, quæ recentiorum huic loco illustrando commentum est, emendare et ad veritatem redigere, in quo occupatur doctissimus Schneiderus in lexico græco. — Nullus e nostris Codd. inserit κλωσμόν. Ed.

52 a gallorum[1] immaturo cantu dederunt. Nec *volubilitate* nimia confundenda, quæ dicimus; qua et [2] distinctio perit, et affectus; et nonnunquam etiam verba aliqua sui parte fraudantur. Cui contrarium est vitium nimiæ tarditatis: nam et difficultatem inveniendi fatetur, et segnitia solvit animos, et, in quo est aliquid[3], temporibus[4] præfinitis aquam perdit: promptum sit os, non
53 præceps; moderatum, non lentum. Spiritus quoque nec crebro receptus[5] concidat sententiam; nec eo usque trahatur, donec deficiat: nam et deformis est consumpti illius sonus, et respiratio sub aqua diu pressi similis, et receptus[6] longior, et non opportunus, ut qui fiat, non

1. *A gallorum... cantu.* Quam hic in mente habuerit Quint. græcam vocem, viri docti non exputant: nam plane alienus est suffectus illa κλωσμὸς (vide notam super.), quæ gallinarum est glocitatio. Ad rem autem recte huc advocant Juvenalis (III, 90) « vocem angustam, « qua deterius nec Ille sonat, quo « mordetur gallina marito. »

2. *Qua et distinctio.* Turic. Flor., *quæ d.* CAMP., *qua d.* Modo quod sphalma Stephanianum *confidenda* mutat in *concidenda* Gallæus, nihili est. Neque ego magis quam Burm. ullum vidi librum, qui, id quod Salmas. ad Tertullian. Pall. pag. 158, tamquam « editionum » lectionem notat, *fundantur* daret pro *fraudantur.* Mox Turic. Flor., *inveniendis fateretur.* Item Turic., *sed iniquos aliquid;* Flor., *sed in quos aliquod* pro *et in quo est aliquid.* Ex Alm. *si iniquos*, omisso *aliquid.* Verba *promptum sit os* omittunt Turic. Flor. cum Almel. Pro *lentum* Goth. (tacente Gesn.) *emptum.*

3. *Est aliquid.* Scilicet momenti, ut plene habes IX, 4, 84. Vide IX, 4, 65.

4. *Temporibus præfinitis.* Puto hic versatum illum male contionandi solitum librariis errorem, et reponendum esse *præfinitam.* Qui enim dativum *præfinitis temporibus* repetat a verbo *perdit*, quasi *tempori perdatur* id, quod eidem non inservit, insolentius hoc dicendi genus vix ullis probet exemplis. — Alludit ad clepsydras, quæ dabantur oratoribus: nam aquæ effusione intervalla temporis notabantur. Hinc illud est: *dicere ad clepsydram.* TURN.

5. *Receptus.* Florent., *receptum*, cum Alm. *non* Turic. (vide §. 40). Mox *non* ante *ubi* omittunt Turic. Flor. cum Alm. Sed Turic. prius quoque ante *oportunus* desiderat. *Diu neque* omittit Guelferb. Mox Ambr. 2, *perihodon*, Guelf., *periodon.* Pro *optime* Turic. Flor. *optimum ei.*

6. *Et receptus. Receptus* hic est substantivus, supra adjectivus.

ubi volumus, sed ubi necesse est: quare longiorem dicturis periodum colligendus est spiritus; ita tamen, ut id neque diu, neque cum sono faciamus, neque omnino ut manifestum sit; reliquis partibus[1] optime inter
juncturas sermonis revocabitur. Exercendus autem est, 54
ut sit quam longissimus; quod Demosthenes[2] ut efficeret, scandens in adversum continuabat[3] quam posset plurimos versus: idem[4], quo facilius verba ore libero exprimeret, calculos lingua volvens dicere domi sole-
bat. Est interim et longus, et plenus, et clarus satis spi- 55
ritus, non tamen firmæ[5] intentionis, ideoque tremulus; ut corpora, quæ aspectu integra[6], nervis parum sustinentur: id βράγχον[7] Græci vocant. Sunt qui[8] spiri-

1. *Reliquis partibus.* Quod hic præmitti velit Francius *in*, non opus est. Vide X, 1, 88.

2. *Demosthenes.* Vide X, 3, 25.

3. *Continuabat.* Guelf., *concinebat*, cum marg. Basil. (sed ibi est *conciebat*) Gryph. (1536) referente Burm. — Nostri Codd., *continuabat*, exc. R. 10, qui concin*nebat*. Ed.

4. *Idem, quo.* Turic. Flor., *de quo quo*. Pro *ut corpora* iidem et c. (Vide §. 21.)

5. *Tamen firmæ.* Camp. Andr. Ald. inserunt *satis*. Ed.

6. *Aspectu integra.* Avic. RR. 7, 11, et apud Burm. Voss. 1, 3 inserunt *sunt*. Ed.

7. Βράγχον. Ambr. 2, BPAMON. Guelf., βααμον. Tarv., βραγμον. E vetustissimis nil affertur diversæ scripturæ. Id ipsum quod Tarvisina dat, Gesnerus conjectura eruit, quum adhuc quidem vox ista græca incognita sit, repetens illud e loco Hippocratis Epid: VII, 11, ubi, teste Foësio, pro βραγχώδης MSS. habent βραγμώδης. Neque enim in βράγχῳ, ut usurpatum videamus a scriptoribus, posse, id quod hic fiat, agnosci *longum, plenum, satis clarum spiritum*. Deinde fontem vocabuli βραγμὸς cum eodem Foësio censet esse βραχεῖν, quod apud Hesychium reddatur ἠχῆσαι, ψοφῆσαι (et notissimum sane Homericum ἔβραχε); unde deducit significatum sonum, qualis e figlinis vitiosis et rimam agentibus exeat; eumque hic a Fabio describi. Quæ omnia satis mihi blandiri fateor.

8. *Sunt qui... recipiunt... resorbent... imitentur.* Hic quoque religiose libros sequimur nostros, miro modo primum indicativum, deinde conjunctivum dantes. Vide mox §. 60. Ne illud quidem Oudendorpii decretum, verbis opinionem et sensus animi significantibus conjunctivum assignans, hic quidquam proficere video. Vide nos ad lib. XI, cap. 1, §. 82; atque ad lib. IX, cap. 4, §. 33.

tum cum stridore per raritatem dentium non recipiunt, sed resorbent : sunt qui crebro anhelitu, et introrsum etiam clare sonante, imitentur jumenta onere et [1] jugo
56 laborantia. Quod affectant quoque, tamquam inventionis copia urgeantur, majorque[2] vis eloquentiæ ingruat, quam quæ emitti faucibus possit. Est aliis concursus oris [3], et cum verbis suis colluctatio. Jam tussire, et exspuere crebro, et ab imo pulmone pituitam [4] trochleis adducere, et oris humore proximos [5] spargere, et majorem partem spiritus [6] in loquendo [7] per nares effundere, etiamsi non utique vocis sunt vitia; quia tamen propter

1. *Jugo*. Flor., *juga* (solito errore, de quo §. 52). Almel. *honore* pro *onere*, neutro meorum addicente (vide 53).

2. *Majorque... quæ*. Turic. Flor., *major qui se loquentiæ ingruatur majorquæ*. An forte prætuleris hæc: *atque vis... ingruat major quam quæ?* Item *tumure* pro *humore*, cum Alm. *Imitti* Goth. pro *emitti*. *Expuere*, Camp. et editiones ante Gibs. Reliqui *s* inserunt, nec Codd. recedere narrantur, nisi quod Goth. (tac. Gesn.) *et spuere*. Guelf. Camp., *trocleis*, sine aspiratione, cum edd. ante Gryph. exc. Tarv. Paulo ante *alius* pro *aliis* Jens. (tacente Gesn.) cum edd. posterr. ante Basil. exc. Aldo. *Et* ante *aliis* inserit meorum solus Gryph. Sed Voss. 1, 3 *est en al*. — Ponl. RR. 7, 11, *est alius*. Avic. *en* pro *est*. Ed.

3. *Concursus oris*. Vide X, 7, 8; item hic §. 121.

4. *Trochleis*. Fateor hanc similitudinem abruptius inductam videri. Reponam equidem quod facile excidebat *velut*. Qui autem hic aliquid tentant, *tracheis* substituere suadentes pro *trochleis*, ad partes vocatis Macrob. (VII, 15) et Gellio (XVII, 11), nihil prorsus agunt; quorum suspicionem primus memorat Laurentius Valla apud Badium, ita tamen ut ipsius fuisse haud ægre agnoscas.

5. *Proximos spargere*. « Ablegat « nos hic Burmannus ad sua in Pe- « tron., c. 44, observata et Schol. « Aristoph. Acharn. 1149. » Gesnerus. Add. Cresoll. Vacati. Autumn. II, 7, 14, pag. 245.

6. *Spiritus*. Ambr. 2, *spiritum*, et sic e vetere libro Salmasius ad Tertull. de Pall., pag. 164, qui tamen hanc in accusativo duriorem structuram exemplis non probat. Mox Turic. Flor., *qua tamen*; iidemque omittunt *accidunt*. Camp., *vocis sint*.

7. *Loquendo*; sic Turicens. Flor. Ambr. 2, Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. cum Almel. Voss. 2, et edd. ante Basil. exc. Camp. Reliqui *eloquendo*. Ut toties *eloqui* reposuimus (vide lib. IX extr.), ita hic vicissim expellendum erat. — Eadem nostri. Hoc verbum eamdem semper præbet varietatem. Ed.

vocem accidunt, potissimum huic loco subjiciantur.
Sed [1] quodcunque ex his vitium magis tulerim, quam, 57
quo nunc maxime laboratur in causis omnibus scho-
lisque, cantandi; quod inutilius [2] sit, an fœdius, nes-
cio: quid enim minus oratori convenit, quam modu-
latio scenica, et nonnunquam ebriorum, aut comissan-
tium [3] licentiæ similis? Quid vero movendis affectibus 58
contrarium magis, quam, quum dolendum, irascen-
dum, indignandum, commiserandum sit, non solum
ab his affectibus [4], in quos inducendus est judex, rece-
dcre, sed ipsam fori sanctitatem ludorum [5] talarium

1. *Sed*. Turic. Flor., *se*. Mox Turic. Ambr. 2 *is* pro *his*. Goth. (tac. Gesn.) *iis*. Tum Ambr. 2, *liberatur*, cum Bern. Sed Flor. *candita* pro *cantandi*, cum Alm. ubi Burm. suspicatur *cantica*, vel *canticum*, inelegauti structura. Guelf., *inutilis*. Turicensis, Florent., *ante fedius*. (Nemo repouat *anne*.) Camp., *inut. an fed. sit*.

2. *Inutilius*. Vide XI, 2, 48. De *cantu* hoc vide §. 23.

3. *Comissantium*. Turic., *commisantium*. Bern., *comisantium*. Guelferb., *comessantium*, cum Gothan. (si modo) Locat. et edd. posterr. aute Burmann. exc. Ald. Bad. Obr. eodem redeunte Capper. e quo liceat quærere, qui sint qnos *comassantium* scribere narrat *tamquam a* κωμάζειν. Vide VII, 10, 9. *Commensantium*, Camp. *Comesantium*, Voss. 2, Bad. qui a *comedo* repeteus duplicem *m* proscribit, nec *s* geminatam fert. *Commesantium*, Jenson. (err. Gesn.) cum Vall. Tarv. Ald. *Commessantium*, Obr. Vide Drakenb. ad Liv. IV, 7, 5. Nostræ rationi addicere videntur Flor. Ambr. 2, ut et III, 6, 26 Ambr. 1, ubi Florent., *comesatur* (a sec. mauu *comesator*), Ambr. 2, *comisator*, Camp., *comessator*. Pro *dolendum* mox Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *docendum*, cum Voss. 1, 3. Vide mox §. 61. — Nostri *comessantium*, exc Avic., qui *comisantium*. Ed.

4. *His affectibus*; sic Turicens. Ambr. 2, Guelf. Camp. Reliqui *iis a*. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *effectibus*. Vide VIII, 6, 63. Mox *indicendus*, Ambr. 2, cum Bern. *Foris*, Guelferb. cum Voss. 1, 3. — Solus Poul., *effectibus*. Mox Avic. Poul. R. 3, *indicendus*. Ed.

5. *Ludorum talarium*. Non est unum, in quo hæreamus, quod forma tertiæ declinationis hinc aliena objicitur, qnum id quod notant VV. DD., *talarium*, non *talarem*, ludum Cicero dicat Offic. I, 42; ad Attic. I, 16. Sed longe difficilius dictu, quæ sit ratio, quum scenæ modo admoniti simus, ad aleæ ludum protinus deveniendi. Cui equidem nequaquam iis concilior, quæ Gesnero ministravit Werlhofius,

licentia solvere? Nam Cicero *illos ex Lycia et Caria rhetoras*[1] *pæne cantare in epilogis* dixit : nos etiam
69 cantandi severiorem paulo modum excessimus. Quisquamne[2], non dico de homicidio, sacrilegio, parricidio, sed de calculis certe atque rationibus, quisquam denique, ut semel finiam, in lite cantat? Quod si omnino recipiendum est, nihil causæ est, cur non illam vocis modulationem fidibus ac tibiis, immo [3]hercule,

Ciceronis verbis Philipp. II, 23 : « Hominem omnium nequissimum, « qui non dubitaret *vel in foro alea* « *ludere*, etc. » Etiam minus satisfacit Gesnerus *talium* repoui suadens pro *talarium*, quo dici non potest quantum enervetur sententia. Ingeniosissima autem et nescio an vera est Pithœi (sive Danielis est, a Pithœo relata, *Dan.* enim ascribitur, vide VI, 2, 11) emendatio, ita refingentis vulgatam : *Lyciorum et Carum*. Huic examussim congruit quod continuo infertur « *Nam*... illos ex Lycia et Caria « rhet., » quodque in nulla alia loci constitutione sanum videtur; quum *nam* illud hoc uno modo habeat quo referatur. Sic Gedoynus quoque, quomodo hæc vertere, rationem invenit. Nec obstat quod Cicero quidem eo, qui demonstratur, loco Orat., c. 18, *Phrygiam* nominat, non *Lyciam*; hoc enim est e solitis Nostri erratis, nec respiciendum in remedio hic inveniendo nisi id, quod Quintilianus cogitabat, quum hæc scriberet. Si tamen peccatum forte sit hic a librario, qui *Lycia* scripserit pro eo, quod Quint. ipse voluerit, quamquam memoria lapsus, *Lydia*, fiat etiam levior, si potest, medela reponendo : *Lydorum* et *Carum*.

1. *Rhetoras*; sic Turic. (nisi quod *reht.*) Florent. Ambr. 2 (hic *reth.*), cum Alm. Jens. Tarv. Loc. Venet. *Horas*, Voss. 1. Reliqui *rhetores*. Modo *litia*, Camp. item *seviorem*. Obr. *in cantando* male pro *cantandi*, ubi Bern. *in cantandi*. Mox *quanquamne*, Turicens. Flor. cum Alm. *De* ante *hom.* omittunt Ambr. 2, Guelf. Pro *quisquam* Turicens. Flor. *quis*, cum Almel. Pro *fidibus ac tibiis* Voss. 1, 3 mire *sub his actionibus*. — Nostri dant alii *rhetoras*, alii *rhetores*. Mox iidem *cantandi*... *Quisquamne*. Ed.

2. *Quisquamne*... *lite cantat*. Quid sit faciendum in illis gravioribus ostendit, sed non proprio, ut hic, ad pronunciationem respectu VI, 2, 31; XI, 1, 53, 84; circa leviora autem ridicula artificia VIII, 3, 14.

3. *Hercule*; sic Turic. Camp. cum Alm. Reliqui *mehercule*, nisi quod Jens. (tac. Gesn.) *mehercules*, cum edd. ante Gryph. quod contra Vall. sequi se testatur Badius. Vide VI, 3, 74. *Turpius* Camp. pro *propius*. Mox pro *nec cuiquam* Ambr. 2 *ne avi quam*, cum Bern. Sed Guelf., *ne avi unquam*. Goth. (tac. Gesn.) *nec cuiuquam*. Hinc fortasse Obr. illæ deliciæ : *Nam more avium cuique sunt jucunda*. Singularem *cantat ipse* nonnisi a Gryphio inde edd.

quod est huic deformitati [1] propius, cymbalis adjuvemus. Facimus tamen hoc libenter: nam nec [2] cuiquam 60
sunt injucunda, quæ cantant ipsi, et laboris in hoc,
quam in agendo, minus est. Sunt et [3] quidam, qui secundum alia [4] vitæ vitia, etiam hac ubique audiendi, quod aures mulceat, voluptate ducantur. Quid ergo? non et Cicero dicit esse *aliquem in oratione cantum obscuriorem?* et hoc quodam naturali [5] initio [6] venit? Ostendam non multo post, ubi et quatenus recipiendus sit hic flexus, et cantus quidem, sed, quod plerique intelligere nolunt, obscurior. Jam [7] enim tempus 61

ante Burm. Guelf. tamen *ipsis;* et Locat. Ven. Rusc., *cantat : ipsi*.

1. *Huic deformitati propius, cymbalis.* Personant enim cymbala in Gallorum sacris. Vide *psalteria* lib. I, cap. 10, §. 31.

2. *Nec cuiquam... et laboris... minus est.* Recte structuram pronominis *quisquam* cum plurali defendit Burmannus, cujus immemor erat Drakenb. ad Liv. IX, 36, 1; male tamen ille ad hujusmodi locutiones revocat locum IX, 2, 79; ubi *inutiles* ad vocem *persona* referendo plane aberravit. Attendenda etiam oppositio in istis *nec... et.* Vide IX, 4, 38, *in agendo* interpretare : « in « recta et ab hisce deliciis aliena « pronunciatione. »

3. *Sunt et;* sic Turic. CAMP. cum Ald. Reliqui *Et sunt.* Mox *qui* pro *qoid* dant, et *non* omittunt Turic. Flor. posterius cum Almelov.

4. *Alia vitæ vitia.* Vide I, 8, 9. « Omnia deliciarum vitia » item hic §. 76, oculi infecti ostenduntur mollitie hominum.

5. *Naturali initio.* Turic., *natura i.* (idem ante *quodam* iterum inserit *et*). Nostrum dant Ambr. 2, Guelf. Jens. et edd. ante Basil. Sed CAMP., *naturæ vicio.* Reliqui ante Gesn. qui nostrum reduxit, *n. vitio,* quorum videntur esse et Flor. Alm. (vide 55). *Ostendimus,* Flor. cum Kapp. *Volunt* (pro *nolunt*) Turic. Flor. CAMP. cum Voss. 2, et edd. ante Leid. exc. Gryph. Non memoratur Gothan. Nec habet cum Voss. 2, et Jens. *quid* pro *quod.* — Avic. RR. 3, 5, 10, 11, *naturali initio.* Pro *initio* Cæteri *vitio.* ED.

6. *Naturali initio;* sic modo §. 49, *naturali... conato.* Locus autem Ciceronis legitur in ipso, quod paulo ante respeximus, cap. 18 Orat., ubi et illud de *initio naturali*, quamquam non his ipsis vocabulis, ut possis pro *venit* optare infinitivum *venire*, sed tum *et* ante *Cicero* erit pro *etiam*, nec tam eleganter referetur ad alterum illud ante *hoc*.

7. *Jam.* Turic., *an.* Flor. Goth. (tac. Gesn.) *certa* pro *certe.* Flor. Ambr. 2 *is* pro *iis.* Flor., *accommodatus.* CAMP., *præstat;* item *ficti alii*, ordine elegantiore. Mox *iras-*

est dicendi, quæ sit *apta pronunciatio;* quæ certe ea est, quæ iis, de quibus dicimus, accommodatur: quod quidem maxima ex parte præstant ipsi motus animorum, sonatque[1] vox, ut feritur[2]; sed quum sint alii veri affectus, alii ficti et imitati, veri naturaliter erumpunt, ut dolentium, irascentium, indignantium; sed carent arte; ideoque[3] sunt disciplina[4] et ratione for-
62 mandi[5]. Contra qui effinguntur imitatione, artem habent; sed hi carent[6] natura; ideoque in iis[7] primum

centium, *indignantium* omittunt Turic. Flor. cum Alm. (Vide §. 58, iidem animi motus.) Pro *carent* Goth. *canent*. Ed.

1. *Sonatque... feritur.* Hic quidem *vox* plane similitudinem habet *chordæ:* nihil in hisce voluntarii soni esse ostenditur, sed vox dicitur repercussa animi moventis imago.

2. *Feritur.* Vallæ liber R. 10, *fertur*. Ed.

3. *Ideoque sunt;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Bern. Stoer. Chouet. Leid. Reliqui inserunt *non;* pessime, quum sic *formandi* perperam accipiatur pro hoc *formabiles*. Vide et mox §. 62, ubi in eadem vocis *ideoque* subjectione nulla est negatio. Naturalibus motibus adhibendum artis regimen; fictis veritas naturæ impertienda. In illa negatione Noster protinus ad eorum castra transiret, quos reprehendit supra §. 11. Non erat igitur quod hic χριτικὸν φὑσημα spiraret Gibsonus, qui suos Codd. *non* dare ne diserte quidem testatus bonum Schrevelium increpat, reddendaque suæ scripturæ ratione etiam philosophum prorsus exuit. Hanc autem emendare, non recidere modo debebat Capper. quem miror hic lapsum, quum supra IV, 2, 29, verum vidisset. — Nostri Codd., *ideoque sunt*, exceptt. Vall. lib. RR. 7, 9, 11, qui inserunt *non*. Ed.

4. *Disciplina et ratione;* sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. probantibus nec tamen recipientibus Burm. et Gesn. Reliqui *disciplinæ traditione*. — Sic quoque omnes nostri. Ed.

5. *Ideoque... formandi.* Vide not. super. Quantopere hujus loci sit *rationis* vocabulum, Burmannus docet appellandis similibus sententiis XI, 2, 9; XII, 2, 4 (id quod huc maxime pertinet), Cic. de Orat. I, 58, « (virtus) si modo tradi *ratione* « possit, » sed et millies ita Ciceronem dicere testatur, neque sane attinet rem adeo notam exemplis astruere. Nam et Noster fere semper ita *rationem* usurpat.

6. *Hi carent.* Ambr. 2, i. c. (Vide 61, 56.) Goth. *ii c.*

7. *Iis primum;* sic Turic. Ambr. 2, Goth. Jens. (tac. Gesner.) cum editt. ante Basil. Sed Camp., *is p.* Reliqui *his p.* Modo Florent., *effugiuntur*. Mox *verbis* idem et Turic. pro *veris*. Goth., *si velit*. Turicens. Flor. Camp., *a nobis*, cum Bodl. Ald. Bad. Basil. Gryph. tribus edd. ap. Gibs. anni 1542, Gibs. Rollin. Cap-

est bene affici [1], et concipere imagines rerum, et tamquam veris moveri : sic velut media [2] vox, quem habitum a nostris acceperit, hunc judicum animis dabit : est enim mentis index [3], ac totidem, quot illa, mutationes habet. Itaque lætis in rebus *plena* et *simplex* [4] et 63 ipsa quodammodo *hilaris* fluit [5]; in certamine *erecta* totis viribus, et velut omnibus nervis intenditur; *atrox* in ira, et *aspera* ac *densa* [6], et respiratione crebra : neque

per. In tanta erroris facilitate nihil dandum auctoritati censui, contra quam Gibs. hic repente religiosus factus. Mox Goth., *accepit*; et pro *enim* idem (tac. Gesn.) *autem*. Pro *tamquam* Ambr. 2 *tam*. Flor. *judicium* pro *judicum*.

1. ***Bene affici... imagines rerum.*** Vide X, 7, 15. *Bene* autem dicitur pro *probe*, *naviter*.

2. ***Velut media.*** Vide XI, 2, 3.

3. ***Index, ac;*** sic Turicens. (nisi quod *judex*, ut et Guelferb. Camp.) Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Almel. Voss. 1, 3. *Velut exemplar ac*, Goth. (nisi quod *ac* videtur omittere) Jens. et edd. posterr. ante Ald. Reliqui *i. et velut exemplar ac*, ut et Camp. qui mox *quod illa*, cum Flor. Ambr. 2. *Habens*, Goth. (tac. Gesn.) *Mutatione*, Flor. — Eadem nostri, nisi quod *mutatione* non reperimus. Ed.

4. ***Plena et simplex.*** Tur. Flor., *plene s. e.* Guelf., *plena et s.* Reliqui *plena s. e.* Nostrum e conjectura. *Ideoque* pro *Itaque* Guelferb. cum marg. Basil. — Solus R. 10, *Ideoque*. Ed. — *Plena*. Etsi non multum hic video, subit tamen quærere, an forte *plana* reponendum. Vide IX, 4, 34. Sed nihil sollicito. Vide enim §§. 15, 167.

5. ***Fluit; in;*** sic Turicens. Flor. Camp. Reliqui inserunt *at*. Camp. *accensa* pro *ac densa*. Obr. pro eodem *ac depressa*. Flor. mox *crebras*. — Nostri inserunt *at*, exc. R. 9, qui *et*, atque R. 11, qui omittit vel *at*, vel *et*. Iidem *ac densa*, except. R. 9, qui *et densa*. Ed.

6. ***Densa.*** Videntur in hoc vocis apposito hæsisse plerique, quod ostendunt variantes scripturæ. Mihi, ut supra quoque monui ad §. 40, tenendum videtur, has appellationes non vulgo agnitas usuque publico tritas fuisse, sed luctari quodammodo Nostrum cum lingua latina, ut rei parum manifestæ nec nisi ægre notas admittentis, qualis est vox, vocabula sibi præstet significantia; quæ sane translata esse oportet, quum præsertim leves etiam ejus umbræ signandæ sint. *Densam* igitur vocem oppono ei, quæ *hilaritate* quasi *diffunditur*, nec valde, ut diversam ab *aspera* ostendam, laboro. Solent enim hæc nomina conjungi, neque, id quod dixi, herbarum quasi peritum hic agit Quint. qui certas ex arte notas singulis floribus et fruticibus accommodet. Quod autem mox est *crebra*, ablativum casum accipio pertinentem ad *respirationem*. Quæ deinde *disputationibus* quæritur *teres* vox, ejus ipsius quoque appel-

enim potest esse longus spiritus, quum immoderate effunditur: paulum [1] in invidia facienda *lentior* [2], quia non fere ad hanc nisi inferiores confugiunt: at in blandiendo, fatendo, satisfaciendo, rogando, *lenis* et *sum-*
64 *missa:* suadentium, et monentium, et pollicentium, et consolantium *gravis:* in metu et verecundia *contracta*, adhortationibus [3] *fortis*, disputationibus *teres*, miseratione *flexa* et *flebilis* [4], et consulto quasi obscurior: at in egressionibus *fusa*, et securæ claritatis, in expositione ac sermonibus *recta*, et inter acutum sonum
65 et gravem media: *attollitur* autem concitatis affectibus, compositis *descendit*, pro utriusque rei [5] modo

lationem ab similitudine quæsitam recte Gesnerus *volubilem* alias dici monet.

1. *Paulum;* sic omnes mei etiam de quibus tacet Gesn. ante Gryph. quo duce reliqui *paululum*, neque credo Burm. ex Alm. Voss. 2 notanti *paululum*. Vide X, 7, 24; sic et §. 94, Camp. *paululum* solus. Sed §. 96, præter Turicens. Flor. Camp., *paululum* omnes. Mox omittunt *in* Turicens. Flor. Guelf. (qui et solus *invidi*) Goth. (tac. Gesner.) Camp, cum Alm. Voss. 2, Vall. Ex Ambr. 2 affertur quidem *in*, non satis confido tamen. Necessaria præpositio (alia conditio X, 1, 88). Mox Ambr. 2, Guelferb. Exc. Santen., *lenior*, cum Joann. Voss. 1, 2, 3, Vall. Obrech. *Levior*, Jens. cum posterr. edd. ante Ald. *Ac in bland.*, Turic. Flor. errore se ipso fatente. Vide V, 3, 2. *Et* i. *b.*, Goth. *Aut* i. *b.*, Voss. 3. — Nostri Codd., *paulum*, exc. Poul., qui *paululum*. Mox iidem omnes omittunt *in* ante *invidia*. Pro *lentior* iidem *lenior*. Eo.

2. *Lentior.* Veram hanc esse vocem, pro qua aliæ objiciuntur in quibusdam libris, id quoque suadet quod infra §. 167 est *lentius* in simili sententia; unde apparet præterea, quid sit, quod *inferiorum* hic fit mentio. Neque enim illi tam aspere solent incessere quibus nocere cupiunt. Vide et §. 111. *Humiliorum* esse invidiam supra quoque vidimus, XI, 1, 17.

3. *Adhortationibus.* Flor. (hic divisim) Camp. (Vide III, 6, 53.) *ab-hortationibus*. Guelf., *adhortantibus*.

4. *Flebilis.* Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp., *flexibilis*, cum Alm. Voss. 3, et edd. ante Ald. Auctoritates prægravat ratio ipsa et locus geminus 170. Deinde stant a nobis Goth. Vall. et fortasse aliquot præter hos. Mox *obscuri oratione gressionibus tusa*, Turic. Flor. ubi vulgata trans ipsas turbantis librarii sordes pellucet. Ambr. 2, o. *a. ingressionibus f.*, cum Jens. Tarv. Basil. *O. a.* i. *gressionibus f.*, Guelf. *O. I. egress. f.*, Camp. *Fusa* omittunt Voss. 1, 3.

5. *Rei.* Ambr. 2, Guelf. omittunt

altius, vel inferius. Quid autem quisque in dicendo postulet locus, paulum differam, ut de gestu prius dicam; qui et ipse voci consentit, et animo cum ea simul paret. Is quantum habeat in oratore [1] momenti, satis vel ex eo patet, quod pleraque, etiam citra verba, significat. Quippe non manus solum, sed nutus etiam decla- 66
rant nostram voluntatem, et in mutis pro sermone sunt, et saltatio [2] frequenter sine voce intelligitur atque affi-

cum Goth. *Infelicius* Turic. Flor. pro *inferius*. Mox Turic. Flor., *eas s. par recti*. *Is.* Modo *digestu* pro *de g.* Ambr. 2. *Ipsi* autem Guelf. — To *rei* omittunt Avic. Poul. RR. 3, 5, 9, 10. Ed.

1. *In oratore.* R. 13 solus *in oratione*. Malim. Eo. — *In oratore.* Fateor commoveri me altera, quæ est in Campani editione, sola quidem, quantum scio, scriptura : *in oratione*. Confusio frequentissima; neque tamen necessaria mutatio. Quod autem *concitatos* hic *affectus* Capperonnerius interpretatur πάθη, *compositos* ἤθη, (vide X, 1, 48; item IX, 2, 3.) recte eum facere censeo; quamquam poterant videri participia potius ista vocabula *conc.* et *comp.*, quam apposita et artis propria, unde paulo diversa nasceretur sententia, ut, postquam *compositi* essent illi ante *concitati* affectus, vox descenderet, attolleretur autem, quum *concitarentur*. Sed magis, ut dixi, congruit diversas hic agnoscere affectuum species, ex rhetorum præceptis notatas; in cujusmodi rebus demonstrandis solet laudabilis esse hujus viri solertia.

2. *Saltatio;* sic Turicens. Flor. Ambr. 2, cum Almel. Vall. Bern. Burm. Gesn. Bip. Reliqui *salutatio*. Testes addidi locupletissimos, nec debebat, qui obloquitur, Capper. dissimulare auctoritatem Vall. et Bern. quod ipsum exprobrat Burm. in Epistola ad Capp. p. 63. Confusionem horum *salt.* et *salut.* Burm. demonstrat e notis Jureti ad Symmachi Epistt. VIII, 41. Mox *adfigit*, Turicens. *Affigit*, Flor. cum Alm. Inter *declarant* autem et *nostram* Camp. inserit *scilicet*. Turic. (hic quidem *vultum* per errorem) Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Exc. Santen. Camp. hoc, quo nos, ordine *vultu ingressuque* cum Ald. Basil. Gryph. Rollin. Sed Jens. (tac. Gesn.) *v. progressuque*, cum posterr. edd. ante Ald. acc. Bad. Reliqui *i. vultuque*. Ex Voss. 1, 2, *In progressu*. Gothan. (tac. Gesner.) mox *prospicitur*, cum Voss. 3; modo autem idem *frequens* pro *frequenter*. — Nostri *salutatio*, exc. Avic. Vall. lib. R. 11, qui *saltatio*. Mox *vultu ingressuque*, exc. R. 7, qui *vultu progressuque*. Ed. — *Saltatio*. Pantomimorum artem unusquisque hic agnoscet, quam hoc vocabulo Noster significat §. 89; I, 11, 18, 19, indicante Gesnero. Idem admonet libelli Lucianei περὶ ὀρχήσεως, unde « qualis et quantæ artis illa fuerit « saltatio » disci possit. Vide I, 5, 36. Si quis forte *incessu* malit pro *ingressu*, conferat is I, 3, 1, ubi

cit, et ex vultu ingressuque perspicitur habitus animorum; et animalium quoque sermone carentium ira, lætitia, adulatio et oculis et quibusdam aliis corporis
67 signis deprehenditur. Nec mirum, si ista, quæ tamen in aliquo posita sunt[1] motu, tantum in animis valent; quum pictura, tacens opus, et habitus semper ejusdem, sic in intimos penetret affectus, ut ipsam vim[2] dicendi nonnunquam superare videatur: contra si gestus ac vultus ab oratione dissentiant, tristia dicamus hilares, affirmemus aliqua renuentes; non auctoritas modo verbis, sed etiam fides desit. Decor quoque a gestu atque
68 a motu venit: ideoque Demosthenes[3] grande quoddam[4] intuens speculum, componere actionem solebat; adeo, quamvis fulgor ille sinistras imagines[5] reddat, suis demum oculis credidit, quod efficeret. Præcipuum

Turicens. Flor. Ambros. 1 quoque MSS. *ingressum* tuentur; item infra §. 112.

1. *Posita sunt;* sic Turicens. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum editt. ante Stoer. acc. Obr. Reliqui *s. p.* Sed Turic. Flor. Camp., *motum*, et Camp. *animati* pro *aliquo*. Flor., *volent*. Mox pro *tacens* Turic. Flor. *tanges*. Turic. Florent. Camp. *in habitu* pro *habitus*, cum Alm.; et Camp., *eodem* quoque. *In* ante *intimos* omittunt Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp. cum Vall. Voss. 3, Colb. Tarv. *Ab oratore*, Turic. Flor. Camp. cum Alm. Goth. (Vide 65). Sed Turicens. Flor. Ambr. 2, *dissentiat* (cum Voss. 1, 3), iidem præter Camp. (qui modo *aut* pro *ac*) *tristitia*. Mox ante *motu* præpositionem omittunt Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelferb.; inserentibus Burm. accenset Alm.; quod miror. Ego, quamvis operosior hic videri possit repetitio præpositionis, summæ auctoritatis testes sequi non audeo, quum *atque* propter sequentem vocalem positum videatur: vide IX, 4, 137. — De hisce omnibus nihil novi præbent nostri Codd. Ed.

2. *Vim dicendi... superare*. Remittit Pseudo-Turnebus lectorem ad VI, 1, 32.

3. *Demosthenes grande... speculum*. Vide, præter laudatos ad X, 3, 25., Apul. Apol., p. 87, Ed. Gentil., 283, Elmenh.

4. *Quoddam*. Turicens. huic voci præmittit *condam*. Camp. pro eadem *quoque*. Pro *fulgor* Florent. *vulgor* (Vide VI, 3, 9). Post *ille* inserunt *in* Ambr. 2, Guelferb. cum Jens. et posterr. edd. ante Ald. sed excusi illi etiam *redeat* (de Jens. err. Gesn.). Pro *ipso* Flor. *ipse*.

5. *Sinistras imagines*. Quæ enim dextra est, in speculo fit sinistra. Wolff.

vero in actione, sicut in corpore ipso, caput est, quum ad illum, de quo dixi, decorem, tum etiam ad significationem. Decoris illa sunt [1], ut sit primo rectum, et 69
secundum naturam: nam et dejecto humilitas, et supino arrogantia [2], et in latus inclinato languor, et præduro ac rigente barbaria quædam mentis ostenditur: tum accipiat aptos ex ipsa actione [3] motus, ut cum gestu concordet, et manibus ac lateribus obsequatur: aspectus enim semper eodem vertitur, quo gestus, 70
exceptis quæ aut damnare, aut non concedere [4], aut a

1. *Decoris illa sunt.* Diremptionem, quam primus repræsentavi, habuisse videtur Bern. quem Burm. narrat incidere post *significationem*. Vulgo in vetustissimis et ante Leid. hæc continuantur usque ad *ut sit*. Mox interpunxerunt ante *Illa*, quod pravum sentiens Obr. nimium sibi sumpsit, non solum στιγμὴν τελείαν ponens post *sign.* sed pro *Decoris* scribens *Capitis*. Mox Turic. Flor. Camp. Jens. (non Goth. err. Gesner.) nobiscum et omittunt ante *dejecto*, cum Alm. et edd. ante Ald. Reliqui inserunt. *Dejectio*, Ald. *Inclinatio*, Guelferb. Gothan. (tac. Gesn.) Exc. Santen. *Languore præduro*, Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. *Langor* et *p.*, Goth. (tac. Gesner.) *Languens p.*, Camp. *L.* e. *prædura*, Florentinus (idem modo *supina*). *Languor præduro*, Jens. cum editionibus ante Badium. — *Decoris illa sunt.* Hæc prior est tractandi capitis in actione pars, mox §. 71, quantum *significando* valeat caput, demonstrat. *Decor* autem, h. l., consueta est significatione pulchritudinis, non ea, quam toties agnovimus, congruendi, velut lib. XI, cap. 1, §. 41.

2. *Supino arrogantia.* Vide, indicante Gesnero, §. 122.

3. *Ipsa actione... manibus.* Pro hisce Turic. Flor. *ipso sermone m. u. c. gestus c. m.*, cum Camp. qui tamen *gestu* dat. Ex Almel. *gestus* et omissio copulæ post *concordet*. In tanta hæc præferentium auctoritate ægre patior inde me divelli et hanc comminiscor rationem interpretandi: « Quomodo movendum sit caput, id ex iis ipsis quæ quum maxime dicuntur (*ex ipso sermone*) sumetur, ut, quum gestus dicendis quibusque consentiat, ipsum quoque caput idem, quod manus et latera » (nam ea faciunt gestum) « agat. » Sed vulgata haud dubie magis blanditur, quum præsertim *sermonem* illum an recte intellexerim valde hæream. *Consequatur*, Jens. cum editt. posterr. ante Ald. *Et lateribus*, Goth. (tac. Gesn.)

4. *Aut non concedere, aut a nobis.* Turic. Flor., *aut c. a n.* Ambr. 2, Guelferb. Camp., *a. c. a. a n.*, cum Voss. 2, et editt. ante Gryph. qui primus habet *non*. Quod Obr. ejecit denuo. Recte hoc fieri negat Burm., quia in exemplo *Haud equidem*, etc nulla sit *concessio*. Equidem tam

nobis removere oportebit; ut idem illud vultu videamur aversari, manu repellere :

.... Dii talem [1] avertite pestem!
...... Haud equidem tali me dignor honore.

71 Significat vero plurimis modis : nam præter annuendi, renuendi, confirmandique [2] motus, sunt et verecundiæ, et dubitationis, et admirationis, et indignationis noti et communes omnibus. Solo tamen eo facere gestum scenici quoque doctores vitiosum putaverunt : etiam frequens ejus nutus non caret vitio; adeo jactare
72 id, et comas excutientem rotare, fanaticum est [3]. Do-

negaotem quam aientem hunc alienam judieo sententiam; quumque in vetustissimis unum tantum verbum *concedere* interjiciatur istis *aut* et *a;* illud quoque expungere malim, quam quidquam corrigendo ei foris arcessere. Exempla nonnisi duo afferuntur et *damnandi* et *a se removendi*, neque tam placent hic terna *aut*, quam bina. Vide XI, 1, 68; et hic §. 35. An forte aliquis alleverat ad *damnare* synonymum *condemnare*, unde factum sit *concedere?* Guelferb., *adversari*. Mox *terris* e versu Virgiliano omittunt nobiscum Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelferb. Camp. cum Voss. 3; quod ego obn inde repeto cum Burm., quia librarius memoria aberraverit ad Æn. III, 265, *Di talem avertite casum;* sed a solita ipsius Nostri incuria; vide V, 11, 20; IX, 4, 85. Iisdem auctoribus inter duo loca Virgil. proscripsi *et*, quibus accedunt Gothanus, Jens. (tacente Gesnero) cum editionibus ante Gryph. Vide lib. VI, cap. 2, §. 32. Turicens. Florent., *quidem*. Ambr. 2, *ego quidem*, cum Voss. 3. — Tò non ante *concedere* omnes nostri omittunt. Ed.

1. *Dii... honore.* Loca Virgiliana vide Æneid. III, 620; I, 335.

2. *Confirmandique.* Guelf., *conformandi*. Exc. Santen., *conformandique*. Turic. Flor. Camp. omittunt *et admirationis*, cum Voss. 3. *Cestu miscenici* turbæ sunt Florent. sed Guelf., *g. scenia* et *putaverunt vitiosum*. Locat. Ven. Ruse. communi errore *gustum*. *Nomen* Turic. Flor. inserunt inter *nutus* et *non*, cum Almel., hoc quidem per compendium. *Ideo*, Goth. cum Voss. 2. *Id comasque et concutientem r. phreacticum*, Obr.; quod reponendo infra se descendit vir doctissimus, quamquam *et concut.* pro *excut.* Bern. quoque. *Planaticum*, Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Rollin. Vetustiores libri rectam scripturam dant.

3. *Fanaticum est.* Quid sit *fanaticum*, lexica optime doceot, nec opus demonstrare loca plurima veterum, ubi divino numine instinctorum talis habitus proponitur, quorum Badius, indicante Valla, satis

minatur[1] autem maxime vultus[2]: hoc supplices, hoc minaces, hoc blandi[3], hoc tristes, hoc hilares, hoc erecti, hoc summissi sumus; hoc pendent homines, hunc intuentur[4], hunc spectant, etiam antequam dicimus[5]; hoc quosdam[6] amamus, hoc odimus; hoc plu-

aptum posuit Lucani I, 566: *crinemque rotantes Sanguineum populis ulularunt tristia Galli*, item Ulp. (Dig. XXI, tit. 1, de Ædil. Ed. l. 1, §. 9)... *si servus inter fanaticos non semper caput jactaret*... Vide Duker. ad Flor. III, 19, 4.

1. *Dominatur.* Turic., *dominator.* Floreot., *dominatorum.* Floril. Santen. subjicit his *in dicendo* pro *autem*, ut sententia absolvatur.

2. *Vultus. Buffon, H. N.* iu cap. ioscripto : *Age viril, Description de l'homme* : varios humani vultus motus affectusque traetat. Ed.

3. *Hoc blandi... summissi.* Omittit hæc omnia Guelf. pro novissimo pooens *missi*. Turicens. Flor., *hoc recti.* Vide XI, 1, 16, obi non præcedit *e*. An ita voluit Quint.? ut *rectus homo* esset cui *recti oculi*, de quibus Beotl. ad Hor. Carm. I, 3, 18. Iofra §. 82, *erectam* pro *rectam* Jeos. cum edd. posterr. ante Basil. Mox Floril. Santen., *hæc t. hæc hylares, hæc e. hæc s. proferre debemus. Ab hoc pendent homines, hoc intuentur, hoc spectant etiam antequam sermo proferatur, hic est s. p. o. v.* mira mutandi et turbandi libidine. Id saltem non ita male, quod *ab hoc pendent* maluit monachus, ubi præter Francium idem volentem mire patientes video VV. DD. dorissimæ structuræ. Reponam *hinc* pro *hoc*, quamquam ad defendendum nostrum Catulli loco ex Epithal. Thet. 70, utitur Burmannus. Turic. *huc spectatur*, pro quo ab eadem manu repositum *hunc*, oihil mutata voce altera. Sed Flor. a pr. mauu *spectantur*, mox *spectatur*. Ambr. Guelf. Exc. Santen., *hoc intuentur hic spectatur*, Jens., *hoc i. hoc s.*, com edd. posteriorr. aute Ald. Vulgatam a Vall. defensaoı testatur Bad. quocum consentiunt Goth. Camp. et, ut suspicor, Voss. 2. Recurrit autem Bad. ad eumdem de quo egit ad III, 11, 26, versiculum, qui hic quidem revincatur.

4. *Hunc intuentur, hunc spectant.* Nisi quis manifestis auctoritatibus vicerit, aliquam esse horum hoc loco verborum differeotiam, a librariis ego, noo a Quintil., esse hasce reduvias coofidenter dixerim et cultro sanandas. Posterius autem recidam.

5. *Dicimus;* sic Flor. Ambr. 2, Guelferb. pro *dicamus* reliquorum, cum Goth. Voss. 3 (an 2?). *Ducimus*, Turic. cum Alm. (Vide 55, et de structura III, 6, 1). *Semper* pro *sæpe* Turicens. Flor. Camp. *Plura*, Goth. ot modo 70. *Pluribus*, Guelf. *Præ omn.*, Gothan. male.

6. *Hoc quosdam... intelligimus.* Postremo verbo apparet, illos qui intelligant esse audientes, non dicentes; neque enim *intelligimus* significare dicas : *intelligere nos testamur.* Ablativum igitur accipies quasi *ex hoc*, *propter hunc*. Nec obstare arbitror, quod modo sane in prima illa persooa erant orato-

rima intelligimus, hic est sæpe pro omnibus verbis.
73 Itaque [1] in iis, quæ ad scenam componuntur, fabulis artifices pronunciandi a personis [2] quoque affectus mutuantur : ut sit *Aerope*[3] in tragœdia *tristis*[4], *atrox Me-*

res ipsi. *Intelligere* usurpator eodem, quo X, 1, 103, modo.

1. *Itaque*. Goth., *Ita*, cum Voss. 2, 3. *His*, Guelf. Camp. *Quæ scænam*, Turicens. *Quam scenam*. Flor. *Q. a. cenam*, Ambr. 2. *Q. in scena*, Camp.

2. *A personis*. Id est, ab ipsarum larvarum scenicarum habitu. Quem autem hic Nostri locus non admoneat illius Horatiani, in epist. ad Pison. 123, 124?

3. *Aerope;* sic Turic. Flor. (quorum uterque et *si* pro *ut sit*) Ambr. 2, cum Almel. Bern. item Voss. 3, nisi quod hic *Erope*. Guelferb. Exc. Santen., *Europæ*. Reliqui *Niobe* (Camp. *niobæ*). Etiam hic obnoxii corrigentium libidini apparent Codices, quales Gothan. Voss. 2, Vall. *Media*, Ambr. 2. — Nostri Codd. habent alii *Erope*, alii *Niobe*. Solos R. 8, *Europæ*. Ed.

4. *Aerope... tristis*. Aerope, Catrei Cretensis filia, stuprum passa a patre tradita est Nauplio, ut eam mari submergeret, sive, ut alii tradebant, apud exteros venderet. Verum hic Atreo, sive (nam hæc est constans in hac historia confusio) Plistheni in connubium eam dedit, e quo Agamemnonem postea et Menelaum filios illa suscepit. Hæc, quæ tangit Sophocles in Ajace 1295 seqq. plenius, teste Scholiaste ad h. l., exposita erant in Cressis, fabula Euripidis (ἡ ἱστορία ἐν ταῖς Κρήσσαις Εὐριπίδου). Tamen ne prima illa Aeropes fata (de quibus vide Apollod. quoque III, 2, 2), satis apta illa quidem *tristi personæ* effingendæ, ipsam fabulæ materiam fuisse credamus, obstant fragmenta inde servata, et maxime duo Scholiastæ Aristophanei testimonia, alterum ad Vesp. 760, ubi jurgia inter Atreum et Aeropen inde memorantur, alterum ad Ran. 873, ubi Euripides hanc feminam in Cressis dicitur introduxisse πορνεύουσαν (vide Bentl. Ep. ad Mill., p. 23, sive Ed. Lips. 471). Satis nota enim sunt adulteria Aeropes cum Thyeste, et inde orta luctuosissima illa dissidia epulæque Thyesteæ. Quæ omnia, quantumvis tragica, tamen non ita sunt comparata, ut ipsa Aerope ex omnibus veteris tragœdiæ feminis præ cæteris tamquam *tristis* menti auctoris nostri obversari potuisse videatur : quamquam Sophocles etiam, sive in Atreo, sive in altera fabula Thyeste, ultima etiam Aeropes fata, quam in mare abjecerit Atreus, tractavisse narretur apud Schol. Eurip. Or. 810, et latinæ quoque fuerint olim tragœdiæ Atreus, Thyestes, Ennii, Accii, Pacuvii, qui aliter tractare potuerint partes illius feminæ. Verum hæc omnia tam sunt incerta et lacera, ut tutissimum utique fecisse videamur; Spaldingius, qui quod antiquissimi libri ministrassent in textu poneret, de altera lectione, sive ea correctio est, in notis monens; ego, qui lacunam in commentariis illius hic relictam ita explerem, ut quæ de Aerope et tragœdiis illam exhibentibus mihi innotuissent in medium proferrem,

dea, *attonitus Ajax*, *truculentus Hercules*. In comœdiis 74 vero præter aliam observationem, qua[1] servi, lenones, parasiti, rustici, milites[2], meretriculæ, ancillæ, senes austeri ac mites, juvenes severi ac luxuriosi, matronæ, puellæ, inter se discernuntur; pater ille, cujus præcipuæ partes sunt, quia interim concitatus, interim lenis est, altero erecto[3], altero composito est supercilio :

cætera doctiorum examini relinquens. Conferri autem præterea possunt Hygin. fab. 86 et 88; Schol. ad Stat. Theb. IV, 307; in Barthii Commentario, Serv. ad Æn. XI, 262. *Niobes* nomine sane nobilissima dramata inscripserunt Æschylus et Sophocles, de quib. vide Brunck. in fragm. Soph. Sed nescio an minus recte diceretur *tristis* Niobe, quæ superba potius et arrogans fuit, quamque nonnisi in ultimo dramatis actu summo sane qui unquam fuit mærore oppressam producere potuit poeta. BUTTM.

1. *Qua*. Turic. Flor., *equa*, cum Alm. Sed Flor. et *leonem*. Guelf., *parasciti*.

2. *Milites*, *meretriculæ*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. CAMP. cum Gothan. Alm. Voss. 1, 2, 3, Jens. Tarv. Ald. Basil. Reliqui inserunt *vetulæ*, nostrum tamen probante Gesn. Mox *ancillæ* omittunt Voss. 1, 3. *Sanes*, Flor. — Nullus nostrorum inserit *vetulæ* post *milites*. ED.

3. *Erecto... composito... supercilio*. C. A. Boettiger in doctissima Prolusione de Personis scenicis, vulgo larvis, Vimar. 1794, 4, p. 13, not. uberiorem hujus loci declarationem a Spaldingio nostro expetiverat; cui desiderio satisfaciendi consilium tantum reperimus in schedis ejus, ubi post notulam conferre jubentem supra I, 11, 10, et hic §. 79, laudatamque illam ipsam Boettigeri dissertationem spatium vacuum relictum erat. Quod nunc melius certe expleri non potest, nisi inserendis iis ipsis, quæ vir ille harum rerum et omnis antiquitatis peritissimus huc spectantia ibi protulit. Sunt autem hæc : « Laudare debuissent interpretes locum Pollucis, IV, 144, ubi senex « ἡγεμὼν » [h. e., monente eodem Boettigero, p. 6, not. « qui primas « partes agit in fabula, sive, ut « Quintilianus, h. l., *cujus præcipuæ partes sunt* »] « τὴν ὀφρὺν « ἀνατέτακεν (sic legendum e Cod. « Voss.) » [vulgo ἀνατέταται, quod non damnem. BUTTM.] « τὴν δεξιάν. « Adde quæ de Lycomedeo sene « paulo inferius (145.) commemo« rat Pollux » [ὁ δὲ Λυκομήδειος... ἀνατείνει τὴν ἑτέραν ὀφρύν, πολυπραγμοσύνην παρενδείκνυται]. « Huc per« tinet quod persona Thamyris in « tragœdia Sophoclis duplici oculo « formata esse dicitur ab eodem « Polluce IV, 141, quod ad dimi« diatas hasce personas referendum « esse pulchre vidit Lessingius (*Le« ben des Sophocles*, *Vie de Soph*., « p. 105. seqq.) vestigia secutus Ab« batis Dubos (*Réflex. crit. sur la « Poésie et la Peint*., t. III, p. 189). « Atque hinc lucem accipit obscuri-

atque id ostendere maxime latus [1] actoribus moris est, quod cum iis, quas agunt, partibus congruat. Sed in ipso vultu plurimum valent oculi, per quos maxime animus [2] eminet, ut citra motum quoque et hilaritate enitescant, et tristitiæ [3] quoddam nubilum ducant :

« simum epigr. Callim. (53. Ern. « 28. Brunck.) ubi verba illa ἥμισυ « δ' ἅπτεται haud dubie referenda « sunt ad personam ejusmodi dimi- « diatam, cujus altera pars in for- « nace figuli nimis percocta et igne « infuscata esset... Nec desunt in « ectypis gemmarum, quas Ficoro- « nius publicavit, exempla quæ « apprime huc faciunt. Huc enim re- « ferendum esse putem figuras tab. « XLVI, ubi quæ dissectæ et quasi « bifrontes apparent larvæ, in unum « vultum coaluisse putandæ sunt, « et tab. LX, ectypon e plasmate, « quod appellant, smaragdi. «

1. *Latus;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum edd. ante Ald. acc. Gesn. Bip. *Latiis*, Vall. Reliqui *Latinis* e prava *latus* se intelligere negantis Regii conjectura; inter quos silentio conferentis redigi Ambr. 2, miror. *Auctoribus*, Guelf. *Moribus et*, Tur. Flor. cum Alm. *His*, Guelf. Camp.

2. *Animus eminet.* Ambros. 2, Guelf., *anima seminat.* Voss. 1, 3, *anima semanat.* Floril. Santen., *anima se movet.* Reliqui *a. emanat.* Nostrum e conjectura dedimus, ut gnosticum Quintiliano colorem abstergeremus et fœdissimam hoc quidem loco iterationem « (lacrimæ) « manant. « Eadem corruptela apud Gell. X, 3; in Cic. loco Verr. V, 62., et vicissim apud Liv. III, 24, 4. *Ut cetera*, Turic. *Et cetera*, Flor. Omittit *et* ante *hilar.* Turic.; sed Floril. Sant. hæc omnia : *citra m. q. et.* — Nullus nostrorum dat *animus eminet.* Sed de hisce præbent easdem varietates. Eo. — *Animus eminet.* Vide, IX, 2, 40, locum Ciceronianum. Item Cic. Tusc. Disputatt. II, 26. « (animus) maxime « *eminet* contemnendis et despi- « ciendis doloribus. « Idem Somn. Scip. extr. « animus... *eminebit* fo- « ras. « Liv. II, 5, 8, « *eminente* « animo patrio « quamquam novissimum locum possis aliter interpretari. Plin. Epistt. V, 17, 5, « nota- « biliter... primum metus ejus, mox « gaudium *eminuit.* « Ovid. Heroid. XII, 38, « *Eminet* indicio prodita « flamma suo, » indicante Oudend. ad Suet. Calig. 15. De oculorum in oratore vi eximius, quem hic quidem spectavit Noster, locus est Ciceronis de Or. III, 59. — Vide *Buffon, H. N.* in cap. *Age viril. Description de l'homme.* Eo.

3. *Tristitiæ;* sic Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. Florileg. Santen. Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2 (Goth. non notavimus), et edd. ante Ald. Reliqui *tristitia* de Regii conjectura, inutili illa, quum *quoddam* illud post genitivum commodissime subjiciatur. Obr., *inducant*, male. Turicens., *quia utrum punit.* Flor., *quia ut rumpunt.* Camp., *qua irrumpunt*, omisso *dolore.* Jens. Tarv., *letitiæ.* Turic. Flor., *manent.* Camp., *manat.* In hac voce hic desinit Flor. Modo *his* omittit Floril. *Iis* dant Ambr. 2, Camp. cum edd.

quin etiam lacrimas his natura mentis indices dedit;
quæ aut erumpunt dolore, aut lætitia manant: motu
vero intenti, remissi, superbi, torvi, mites, asperi fiunt:
quæ [1], ut actus poposcerit, fingentur. Rigidi vero et 76
extenti [2], aut languidi et torpentes, aut [3] stupentes,
aut lascivi et mobiles, aut natantes et quadam volup-
tate suffusi, aut limi et, ut sic dicam, venerei, aut
poscentes [4] aliquid, pollicentesve, nunquam esse debe-
bunt: nam opertos [5], compressósve eos in dicendo quis,

ante Basil. *Super ultor vi* Flor. mire discerpens et turbans. — Nostri *tristitiæ*, except. Vall. lib. a sec. manu, R. 13, qui *tristitia*. Ed.

1. *Quæ... fingentur.* Recte neutro genere usus est in *eo*, quales fierent oculi; habitus enim oculorum demonstrantur, non oculi ipsi.

2. *Et extenti.* Ambr. 2, Guelferb. omittunt copulam. *Et exerciti* Voss. 1, 3. An fuit *exserti?* (Vide §. 92, ubi Turicens. Flor., *exercitur*, cum Alm. it. §. 116). Nam quod illustrandi causa Burmannus demonstrat Tiberii (Sueton. Tib. c. 7.) « *oculos contentos* et tumentes, » huc facere non arbitror.

3. *Aut stupentes.* Hæc omittunt Jens. Tarv. forte haud dubie, sed nihilominus commode. Neque enim quidquam vidi similius allitæ ad marginem glossæ, qua fortasse *torpentes* interpretari aliquis voluerit. In cæteris quidem hisce omnibus bina ubique vitia producuntur; *stupentes* isti *oculi* soli et incomitati comparent, nec quidquam habent propriæ, aut a reliquis diversæ pravitatis. Turic., *lasci.* Camp., *lascivii.* Guelf. ante *lasc.* dat *et* : eamdem copulam ante *nat.* dant Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, male. Vicissim pari errore *aut mob.*, Jens. cum editt. posterr. ante Ald. *Manantes*, Turic. *Narrantes* Voss. 1, 3. *Venerii* Ambr. 2, Guelf.

4. *Aut poscentes... esse debebunt.* Turicens., *aliquid pollicentes debebunt.* E Flor., *poscentes debebunt* (pro *pollicentes n. e. d.*, ubi diserte quidem non doceor an iterum sit *poscentes*, sed suspicor ita *esse*). Alm., *nunquam* (vel *nonnunquam*) *esse* desiderare narratur. *Aut poscentes pollicentesve dedecebunt*, Camp. Nostra est in Ambr. 2, cum Goth. Voss. 2, Bern. et editt. ante Basil. Reliqui *nonnunquam* pro *nunquam* prava sententia, quæ aperta vitia commendet. Sed et hanc, quam probamus, librariis, non scriptori ipsi, deberi existimo, motus auctoritate vetustissimorum; et fortasse verum est et antiquum quod exhibet Camp. (Vide III, 9, 8; VIII, 3, 11.) quamquam magis, fateor, placebat *nunquam decebunt;* sed *nunquam non* est in MSS. *Habeat* abest a Florentino solo. *Compressosque*, Guelferbytanus. — De hisce omnibus nihil novi afferunt nostri Codices. Ed.

5. *Nam opertos... habeat?* Eadem

77 nisi plane rudis, aut stultus, habeat? Et ad hæc omnia
exprimenda in palpebris[1] etiam et genis[2] est quoddam
78 deserviens[3] iis ministerium. Multum et superciliis agitur : nam et oculos formant aliquatenus, et fronti imperant : his contrahitur, attollitur, demittitur[4]; ut una[5] res in ea plus valeat, sanguis ille, qui mentis habitu movetur, et, quum infirmam verecundia cutem

forma erat supra §. 21; item mox §§. 80, 117; IV, 1, 11.

1. *Palpebris... et genis.* Qui est apud Plinium usus, ut *palpebræ* sint pro iis, quæ *cilia* etiam appellantur, pilis oculorum, idem hic reperitur; nec differt Francogallorum nunc quoque ratio, *palpebras* (paupières) præter solitam potestatem ita usurpantium, teste lexico Academicorum.—Vide *Buffon*, *H. N.* in cap. *Age viril. Description de l'homme.* Ed.

2. *Et genis;* sic Turic. Florent. Reliqui inserunt *in.* Vide §. 67.

3. *Deserviens iis;* sic Goth. (tac. Gesn.) Ald. Bad. *D. is*, Turicens. *Serviens iis*, Ambr. 2. *Serviens his*, Guelferb. Exc. Santen. *Deserviens* absque pronomine Camp. *Observiens iis*, Jens. cum edd. ante Ald. Reliqui *d. his.* — Nostri *deserviens*, exc. RR. 3, 5, 10, qui *serviens.* Ed.

4. *Demittitur.* Turic. Flor. Ambr. 2, Guelferb. Exc. Santen. Camp., *emittitur*, cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Vall. et edd. ante Ald. Regius correxit, necessario. Protinus *et* Flor. pro *ut.* Camp., *ut ulla in* eo. Ald., *u. nulla r. i. e.*, cum Basil. Gryph., probante id Regio. *Movetur ut cum*, Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et editt. posterr. ante Ald. qui ipse cum Bad. *mov. cum* ad Regii mentem. Diremptio autem ante Chonet. perversissima obtinet, ut ante *sanguis* interpungatur. — De hisce omnibus eadem nostri. Ed.

5. *Ut una res... sanguis ille.* Hic, ubi plerique interpretes nihil viderunt, quum aquam sibi hærere testatus esset Burmannus, debebant Capper. et Gesnerus, quorum alter profecto locum intellexit, aliquid lucis affundere. Nec est difficile attendenti, ipsam eam rem unam, quæ sola plus superciliis in fronte valeat, esse sanguinem illum; qui in fronte aut profusus, aut repressus pudorem et metum prodit. Mirum autem semper mihi visum est, quod veteres nunquam fere ruboris illius in parte oris oculis inferiore meminerunt, sed in sola fronte omnem erubescendi rationem ponunt. *Infirmam verecundia cutem* hic appellat quod aliis locis *mollem frontem*, vide VI, 4, 11. *Accepit* autem, non *accipit*, dixisse videtur, ut hoc semel ita uniuscujusque natura comparatum demonstraret, non varium et mutabile pro quaque occasione. Neque tamen certo dicam, *refugit* producta, an correpta penultima pronunciari debeat; quoniam in ea re nihil est semel constituti nec perpetui; quamquam concinnius videtur, si et illic fuerit præteritum tempus, quod ipsum exprimitur in τῷ *temperatus.*

accepit[1], effunditur in ruborem; quum metu refugit,
abit omnis et pallore frigescit[2]; temperatus medium
quoddam serenum efficit. Vitium in superciliis, si aut 79
immota[3] sunt omnino, aut nimium mobilia, aut inæ-
qualitate, ut modo[4] de persona comica dixeram, dis-
sident, aut contra id, quod dicimus, finguntur: *ira*
enim contractis, *tristitia* deductis, *hilaritas* remissis
ostenditur: annuendi quoque et renuendi ratione de-
mittuntur, aut allevantur. Naribus labrisque non fere 80
quidquam decenter[5] ostendimus, tametsi derisus iis,

1. *Accepit;* sic Turic. Flor. cum Alm. Reliqui *accipit.* Modo *infirmam verecundiam*, Turic. *Infirma v.*, Guelf. Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Leid. exc. Ald. Bad. *Et apollo refrigescit*, Flor. *Et pallor refrigescit*, Guelf. — Nostri Codd., *accipit.* Poul. *firmam* pro *infirmam.* Omnes *et pallore frigescit.* Ed.

2. *Pallore frigescit.* Ablegat nos hinc Pseudo-Turuebus ad locum Macrobii Saturn. VII, 11, lepidum sane, quamquam ratione quidem naturali valde alienum.

3. *Aut immota.* Ambr. 2, Guelf. inserunt *ut.* Camp., *autem i.* Mox Turic. Florent. *somno* pro *omnino.* Turic., *inæqualiā modo*, cum Alm. ex quo et ipso affertur nota in littera *a.* Sed *inæqualia modo*, Flor. *Inæqualia aut m.*, Camp. *Inæqualia aut ut m.*, Tarv. *Inæqualitate aut m.*, Ambr. 2. *In æqualitate u. m.*, Guelf. Jens. (tac. Gesn.) Mox *persona e.* Ambros. 2, omisso *de*; sed *personam comicam*, Guelferb. exc. Santen. item sine præpositione. *Dissilent*, Flor. *Dissideret*, Camp. Pro *ira enim* Guelferb. *ut e.*, cum Jens. *Etenim*, Locat. cum posterr. edd. ante Stoer. (exc. Tarv. Bad.), quæ omnes mox, cum Jens., inserunt *pudor* post *remissis*, recte improbante Badio, qui nostram esse et in Vall. testatur. Ex Alm. hæc afferuntur: *etenim contractis et hilaritas remissis ostenditur*, me quidem vix credulo. *Diductis*, Turic. Flor. cum Locat. et editt. posterr. ante Stoer. except. Bad. qui verum dare narrat Vall. Mox *hilaritate*, Turic. Flor. *Renuendique*, Guelf. *Renuendive*, Jens. cum Gothan. Voss. 2, edd. ante Stoer. omnes sine *et* præcedente. Pro *ratione* Ambr. 2 *voratione*, cum Voss. 3. *Moratione*, Voss. 1. *In oratione*, Guelferb. Exc. Santen. Mox Turic. Flor. (hic et *ut* pro *aut*) Camp., *remittuutur*, cum Alm. *Dimittuntur*, Ambr. 2, Guelf. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. cum Voss. 1, 3. *Relevantur*, Camp.

4. *Modo... dixeram.* §. 74.

5. *Decenter.* Turic. Flor., *decedenter.* Florileg. Santen. *vix quicquam* pro non *fere quidqu.* Mox pro *dirisus iis* Flor. *dori sui.* Ambr. 2, Guelferb., *derisui*, cum Voss. 3. *Derisim*, Jeus. Tarv. *Densus*, Goth. (tac. Gesn.). Nostrum Obr. e conjectura, qui quod de suo subjicit *interim*, nequaquam probo. Reliqui

contemptus, fastidium significari solet: nam et *corrugare nares*, ut Horatius[1] ait, et inflare, et movere, et digito inquietare, et pulso[2] subito spiritu excutere, et diducere sæpius, et plana manu resupinare, indecorum est; quum emunctio etiam frequentior non sine
81 causa reprehendatur. Labra[3] et porriguntur male, et scinduntur[4], et astringuntur, et diducuntur, et dentes

derisus. Mox Florileg. Santen. copulam *et* ante quatuor prima verba desiderat, post *inquietare* demum eam reducens, sed omittens idem verba *et did. sæp.* Flor. Ambr. 2, Guelf., *inquitare*. — Avic. Poul. R. 10, *derisui*. Mox R. 9, Jens., *significare*. Ed.

1. *Ut Horatius ait*. Epist. I, 5, 23.

2. *Pulso subito spiritu;* sic Turic. Flor. cum Alm. *Impulso s. spiritu*, Ambr. 2, Guelf. Reliqui *impulsu s. spiritum*. Sed Camp. *Et pulso... resupinare* omittit. *Deducere*, Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *Et ex plana m. resonare*, Turic. Flor. cum Almel. nisi quod inde ea pro ex. Tarv., *indecore*. Guelf., *frequenter*, cum Goth. Voss. 2, et edd. a Jens. ante Ald. *Emunccio*, Ambr. 2.

3. *Labra et porriguntur*. Turic., *labræ porrigatur*. Camp. *l. p.* sine et, cum Kapp. *Astringuntur* mecum Camp. et vett. edd. MSS. fere inserunt *d. Et ducuntur*, Turie. Flor. cum Almel. *Et deduc.*, Ambros. 2, Guelf. Camp. (hic mox *et* omittit) cum Gothan. 1, 2, Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Bad. *Ac plene*, Turicens. Flor. ut et infra §. 85. Iidem, eoque loco et Almel. *Et* ante *dentes* Camp. omittit, ante *vocem* Turic. Flor. *Penderent*, Camp. *Jam veri* pro *lambere* Flor. cum Almel. (nisi quod *vere*) non Turic. (Vide 72). *Efferendis* pro *efficiendis*, Ald. Bad. Basil. Gryph. ad mentem Regii, quod recte improbat Burm. remittens nos ad I, 11, 4, ubi idem tenet contra eamdem aliquot edd. mutationem. Vide I. F. Gronov. ad Senec. de Ira I, 3. *Conficiendis*, Floril. Santen. per compendium. *Eorum debeant;* Turic. Flor. Profecto et hic fuit *eorum deceat*. Vide 76. *E. esse debet*, Floril. Santen. *esse* extra versum adjecto. Camp., *modici c. motus debeant esse*. — Nostri Codd., *Labra et porriguntur*. Iidem *deducuntur*. Mox iidem *in efficiendis... modicus eorum esse debeat motus*. Ed.

4. *Labra... scinduntur*. « Quid hic « sibi velit *labra scindere*, equidem « me non satis assequi fateor. Co« gitabam, an non *scindi* queant « dici labra, quum a forti compres« sione subito laxantur, et quum « poppysmate quodam dissiliunt. « Werlhofius hoc spectans, quod « *scindere* labra oppositum est *por*« *rigendis*, simpliciter *scindi* dicit, « quum a porrectione illa antror« sum facta subito in utrumque la« tus trahuntur. » Gesnerus. Ipsum fere Quintiliani verbum retinens Gedoynus (fendues) an popularibus intelligatur, parum novi. Fieri potest, ut ipsum illud quod mox legimus *diducuntur* sit jam hic in *scindendo;* ibi enim veteres libri omnes *deducuntur*, quod interpre-

nudant, et in latus ac pæne ad aurem trahuntur, et
velut quodam fastidio replicantur, et pendent, et vo-
cem [1] tantum altera parte dimittunt: lambere quoque
ea et mordere, deforme est; quum etiam in efficien-
dis verbis modicus eorum esse debeat motus: ore
enim magis, quam labris, loquendum est. [2] Cervicem 82
rectam oportet esse, non rigidam, aut supinam: col-
lum diversa quidem [3], sed pari deformitate et contrahi-
tur et tenditur; sed tenso subest et labor, tenuaturque
vox ac fatigatur: affixum [4] pectori mentum minus cla-
ram, et quasi latiorem presso gutture facit. Humero- 83
rum raro decens [5] allevatio atque contractio est: bre-

tari conatur Badius: « (fortasse) « de inferioribus tantum loquitur « (labris): nam, si utraque dedu- « cantur, non nudentur dentes: ve- « rum pro diversis intelligatur, ut « turpe sit et *deducere* et *facere ut* « *denudentur dentes.* » — De hisce omnibus vide *Buffon, H. N.* in cap. *Age viril. Descript. de l'homme.* Ed.

1. *Vocem...parte dimittunt.* « Imi- « tantur, hoc gestu eos, qui altero « labiorum angulo tubulum tenent « Nicotianæ, altero apertiore fu- « mum efflant. » Gesnerus.

2. *Cervicem.* Turic. Flor. Camp., *cum* c. Postremus etiam *oporteat.* Pro *collum* Turic. Flor. *longum*, cum Almelov. Inserit in ante *coll.* Camp. *Trahitur*, Tur. Flor. *Et tenso*, iidem; item *labore.* Florent., *minus clarum.*

3. *Diversa quidem.* Cave hanc *diversitatem* referri putes ad *cervicem* quæ præcedit. Pertinet hoc ad alterum ipsius *colli* vitium.

4. *Affixum pectori mentum.* Nihil hic proprie de *mento* præcipitur, sed prius illud *contrahendi colli* vitium exponitur, quod fit, quum in pectus procumbit caput. Inde est quod *latior* quæ jam fit vox respondet ei quæ modo erat *tenuata.* Quare *hebetiorem* pro *latiorem*, soli Obrechti, ut suspicor, ingenio debitam scripturam, plane non probo. Pseudo-Turnebus *tenuatam* vocem repetit inde, quod distento collo tendatur arteria atque tenuetur; itaque vox sit exilior; contra, quum detrahatur de longitudine arteriæ, eamdem tamen fieri latiorem et sic graviorem vocem erumpere. Recte ille, si quid video.

5. *Raro decens.* Turic. Flor. inserunt *et.* Camp., *rara et d.* Turicens., *adlev.* Flor., contractatio. Goth., *contradictio*, qui et *ac* pro *atque* (tac. Gesn.). Turic. Flor., *breviatus.* Camp., *breviata.* Voss. 1, *conjux.* Guelf., *fraudentum.* Locat., *habitu*, cum Ven. Rusc.; nec *habitus*, ut putat Burm., sed ablativum et legit et improbavit Badius. *Admirationis* omittunt Ambr. 2, Guelf. cum Voss. 1, 3. *Nutus*, Bad. ex Ald.,

viatur enim cervix, et gestum quemdam humilem atque servilem, et quasi fraudulentum facit, quum [1] se in habitum adulationis, admirationis, metus fingunt.
84 Brachii moderata projectio remissis humeris, atque explicantibus se in proferenda manu [2] digitis, continuos et decurrentes [3] locos maxime decet : at quum speciosius [4] quid uberiusque dicendum est, ut illud, *Saxa atque solitudines voci respondent*, exspatiatur [5] in latus, et ipsa quodammodo se cum gestu fundit oratio.
85 Manus vero, sine quibus trunca esset actio [6] ac debilis,

ubi meis oculis *metus* agnosco, paulo obscurius tamen in Ald. 1514, expressum, nec absimile voci *nutus*. Male autem et hoc et aliud quoque, *motus*, commendat Badius.— Nostri Codd., *in habitum*, except. R. 13, qui *et habitum*. Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, 11 omittunt *admirationis*. RR. 3 (a sec. manu), 5, *motus*. R. 10, *moetus*. Cæteri *metus*. R. 13 sic habet : *et habitum adulationis ostendit*. Ed.

1. *Quum se... fingunt.* Malim *quo* præ *quum*, satis leni emendatione. Vide II, 15, 6.

2. *Manu.* Flor., *manum*. Ambr. 2, *magnum*. Mox *continuo sed decurrentis*, Flor. *Decurrentis* etiam Ambr. 2.

3. *Decurrentes locos.* Vide IX, 4, 61; XI, 1, 6; XII, 9, 2.

4. *Speciosius.* Goth. (tac. Gesn.) *speciosum*, idemque modo *ac* pro *at*; Camp. autem *ut*. Locat, *aut*, cum Venet. Rusc. Pro *uberiusque* Camp. *aut uberius*. (err. Gesn. in Goth. qui non recedit), idemque *sit* mox pro *est*, et *responderet* in loco Cic. Flor., *expiator*. Turic. Flor., *ut ipsa*. Turic., *secum* et *fundito ratio*.

5. *Exspatiatur in latus... oratio.* Cave idem subjectum agnoscas in utroque verbo. Quæ enim fuerit oratio quæ *exspatietur in latus?* At hoc est brachium, vel gestus brachio faciendus, qui jam non *moderate projicitur*, id est, adversum modo procedit, sed etiam in *latus* egreditur. Vide §§. 93, 114. Quum tamen duritie non careat, quod sic lector sibi ipse fingere quasi cogitur orationem, nec perfectam et dubitatione vacuam accipit a scriptore; subiit ex vetustissimorum scriptura, *ut* pro *et*, hæc efficere : « ut ipsa... *fundat* oratio. » Vide §. 98, « ut... *videatur*. » De *fundendo* consule X, 5, 11. *Saxa et solitudines* Cic. pro Archia, c. 8. Vide Nostrum lib. XI, cap. 1, §. 34.

6. *Actio.* Turic. Flor. Goth. (tac. Gesn.) sed hic a pr. manu *oratio*, male, aberrante ad superiora librario; vide IV, 1, 32. Sic vicissim infra §. 96. Guelf. Exc. Santen., *actioni*, cum Goth. Jens. et edd. posterr. ante Stoer. Mox hic Flor., *patet quod*. Ambr. 2, *ipsa verb*. Goth. (tac. Gesn.) *persequatur* (idem ac desiderat ante *debil.*). Obr., *prosequautur*, quod etiam Francius conjecerat. *Per verum est*, quia hic non id spectatur,

vix [1] dici potest, quot motus habeant, quum pæne ipsam verborum copiam persequantur : nam cæteræ partes loquentem adjuvant, hæ, prope est ut dicam, ipsæ loquuntur [2]. His poscimus, pollicemur, vocamus, dimit- 86
timus, minamur, supplicamus, abominamur, timemus [3]; gaudium, tristitiam, dubitationem, confessionem, pœnitentiam, modum, copiam, [4] numerum, tempus, ostendimus. Non [5] concitant? inhibent? sup- 87

quod manus verba sequitur, sed quod *omnia* sequitur. Alioqui nihili sit *pæne*. Ambr. 2, *propest*. Turic. Flor., *ipsa loquantur*. Nescio quomodo elegantius mihi videbatur, si esset : *prope est* ut *ipsæ loquantur*. Pro *est* Goth. *sunt*.

1. *Vix dici potest*. Transponendum eenseo *d. vix p.*

2. *Loquuntur. His;* sic Turicens. Flor. cum Almel. Reliqui inserunt *Annon*. Nimia fit et tædii plenissima interrogationum iteratio; necdum in eo eramus, ut quærendo quasi nota res geri posset; docendi sumus aute : mox recte subjiciuntur instantes illæ et assensum flagitantes quæstiones. Simile nostro §. 72.

3. *Timemus; gaudium;* sic Turic. Flor. cum Alm. *Interrogamus* inserunt Jens. Tarv. Reliqui inserunt *interrogamus negamus*, nisi quod Guelferb., *int. negemus*. Vetustissimis testibus libens obsecutus sum. Quamquam enim *negamus* sane aliquando manibus, et aliquem *interrogandi* gestum consuetum testatur Noster §. 101; hic tamen inter meros affectus incommode lentiores illi mentis motus inseruntur; etiam in fine, ubi insurgere debebat rerum magnitudo. Voss. 2 pro *minamur* dat *vocamur*, quo vitio caret Goth. (vide §. 45); quod autem vidisse se ait Bad. *miramur*, factum bene, quod in meis quidem libris non comparet, quia mox *admirantur* §. 87. Obr. *abominamur* omittit; inconsulto, opinor. Turic. post *tempus* inserit *dubitavimus*, cum Alm. Sed Flor., *dubitavibus*. Camp., *dubitamus*, sursum vagante librarii oculo.

4. *Numerum... ostendimus*. Admonet hic Pseudo-Turnebus artis illius, de qua vidimus ad I, 10, 35. Recte, opinor : quamquam quæ sit talis significatio *temporis*, minus liquet, et dicas fortasse, hic quidem latius agi de manus officio, non artificialem illum gestum spectari.

5. *Non concitant?* sic Turicens. Flor. cum Alm. *Nam c.*, Camp. Reliqui inserunt *cædem;* sed Voss. 1, 3, *eodem*. Nostro ordine *inhibent supplicant*, Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *Inh. prob. suppl.*, Camp. Reliqui *s. i. p.* Jens., *Nonne in.*, cum edd. posterr. ante Bad. Vide X, 1, 48. Camp. nobiscum *ac personis*. Turic. Flor., *at p.* Reliqui *atque p.* Ambr. 2, Guelf., *aut verborum* (pro *adverbiorum*), cum Voss. 1, 3, Bern. *Prænominum*, Guelf. cum marg. Basil. qui etiam « *et* verb. *et* præn. » Goth., *cantu* (pro *tanta*). Turicens. Flor. Camp. omittunt *hominum* post *om-*

plicant[1]? probant? admirantur? verecundantur? Non in demonstrandis locis ac personis adverbiorum atque pronominum obtinent vicem? ut in tanta per omnes gentes nationesque linguæ diversitate hic mihi omnium
88 hominum communis sermo videatur. Et hi [2] quidem, de quibus sum locutus, cum ipsis vocibus naturaliter exeunt gestus: alii sunt, qui res imitatione significant; ut si ægrum, tentantis[3] venas medici similitudine, aut citharœdum, formatis ad modum percutientis nervos manibus, ostendas, quod est genus quam longissime
89 in actione fugiendum. Abesse enim plurimum a saltatore[4] debet orator, ut sit gestus ad sensum[5] magis,

nium, cum Alm. Recte utrumque retinendum suadet Oudendorp. ad Sueton. Tit. cap. 8. Post *videatur* Obr. subjicit *haberi*, unde plena fit hexametri clausula, quæ in vulgata nonnisi a scandente eruitur, et hoc quidem prosæ nocere rectissime negat J. H. Vossius; vide nos ad IX, 4, 52. — Pro *non concitant* nostri dant *eædem*, nisi quod R. 7, *nonne*, et R. 5 *eadem*. Iidem *aut adverbiorum atque pronominum*. Mox *omnium hominum*. Ed.

1. *Supplicant.* Miror neminem hæsisse in hoc verbo. Quid enim est, quod *supplicandi* iterum mentionem facit Noster (vide modo §. 86), quum præsertim hic manifesta sint actionum paria, nec *supplicant* ita respondeat illi *probant*, ut *concitare inhibendo*, *admirari verecundando*? Suspicor ergo pro *supplicant* reponendum *spernunt*. [Sagax utique inventum; quod si audax simul videatur, auctor sim ejiciendi plane illud *supplicant*, quod unum sedem fixam in Codd. non habet: ut tria ultima verba sine parallelismo adjecta sint, sicut ultima etiam in præcedentibus nomina. Buttm.]

2. *Hi quidem;* sic Turic. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 2, Basil. Reliqui *ii q.* sed Goth. Jens. (tac. Gesn.) *etiam* pro *et*, cum edd. poster. ante Bad. *Similitudinem*, Turic. Flor. *Cithari dum formatur*, Florent.

3. *Tentantis venas.* Docet Burmannus exemplis Sueton. Tiber. c. 72, et Ovid. Heroid. XX, 139, *tentare* proprium esse verbum in explorando venarum pulsu.

4. *A saltatore.* Turic. Flor. omittunt *a*. — Servant nostri. Ed. — *A saltatore.* « Vide supra 66. Add. mox « 91; item 128. » Gesnerus. Addit Almelov. hic §. 181, et lib. I, c. 11 initium, item I, 12, 14. Erudite ad hunc locum Lochmannus disputat de corruptela morum per pantomimos invecta, teste advocato Zosimo.

5. *Ad sensum;* sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Reliqui *ad sensus.* Ambr. 2, *accomodatur*. Camp., *aut*

quam ad verba, accommodatus; quod etiam histrionibus paulo gravioribus facere moris fuit: ergo ut ad se manum referre, quum de se ipso loquatur, et in eum, quem demonstret, intendere, et aliqua his similia permiserim; ita non, effingere status quosdam, et quidquid dicet ostendere. Neque id in manibus solum, sed 90
in omni gestu ac voce servandum est: non enim aut in illa[1] periodo, *Stetit soleatus*[2] *prætor populi romani*, inclinatio incumbentis in mulierculam Verris effingenda est; aut in illa, *Cædebatur in medio foro Messanæ*, motus laterum, qualis esse ad verbera solet, torquendus; aut vox, qualis dolore exprimitur, eruenda. Quum 91
mihi comœdi quoque pessime facere videantur, qui, etiamsi juvenem agant, quum tamen[3] in expositio-

in eum, eum Ald. *Sibi* pro *his* Goth. *Iis*, Jens. eum edd. posterr. ante Bad. *Et* post *permiserim* inserunt Turic. Flor. iidem mox *dicet* omittunt cum Alm. — Nostri Codd., *ad sensus*. Ed.

1. *Illa periodo*. Goth. (tac. Gesn.) *illo p*. Flor., *propter populum romanum*. Camp., *in muliercula*. Turic. Flor., *messana*. Hic et mox pro *vox*. Ambr. 2, Guelf., *dolori*, eum Alm. (nil tale in nostris, vide 81) Voss. 3. *Dolor*, Camp. *Erudienda*, Turicens. Flor. cum Alm. Voss. 1. Tentat Burm. *edenda*. Ego verum censeo vulgatum, quamquam insolens est, quod sciam, locutio. Sed *eruitur* quidquid cum labore ex profundo protrahitur, et ita *vox* hoc loco. Vide VI, 2, 25. Eadem confusio, X, 2, 6. Quare jam rejicio, quod succurrerat *emugienda* (nam *erugienda* et nimium et nusquam adhuc repertum). Vide II, 12, 9. Ne Lochmanni quidem placet, quamquam lenissima conjectura: *erudenda*.

2. *Stetit soleatus*. Cic. in Verr. V, 33. Vide VIII, 3, 64, 65. *Cædebatur*. Verr. V, 62.

3. **Tamen in expositione.** Turic. Flor. Camp. omittunt in, eum Alm. Tres priores ut *Hydriæ*. Modo *quod etiamsi* pro *qui* e. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Voss. 1 (in hac ratione omnes hoc faciant comœdi, quod non est vero simile. Alia ratio III, 6, 64). *Georgico*, Turicens. Flor. *Georgio*, Jens. (tacente Gesn.) cum edd. posterr. ante Bad. qui e Vall. nostrum. Sed et in Guelferb. Goth. Camp. hoc, eum Voss. 2 litteram *i* inserere dicatur ante o. Mox *et effem.*, Guelf. *Adeo ut in*, Florent. Guelf. *Quoque aliqua*, Turic. Goth. (tac. Gesn.) Camp. eum Voss. 2. An fuit antiquitus: *adeo est in illis quoque al.?* — Modo *quod etiamsi* pro *qui*, e. plerique nostri. Iidem *Georgo*, except. R. 11, qui *georgi-*

ne[1] aut senis sermo, ut in *Hydriæ*[2] *prologo*, aut mulieris, ut in *Georgo*, incidit, tremula, vel effeminata voce pronunciant: adeo in illis quoque est aliqua vitiosa imi-
92 tatio, quorum ars omnis constat imitatione. Est autem gestus ille maxime communis, quo medius digitus in pollicem contrahitur[3] explicitis[4] tribus, et principiis utilis cum leni in utramque partem[5] motu modice pro-

co. Mox *est aliqua*, nisi quod Vall. lib. RR. 8, 9 *est* omittunt. Ed.

1. *In expositione*. Hic fortasse non est reprehendendus Capper. admonens esse *expositionem* dictam pro *narratione;* quamquam facile hoc attendenti patebat. Nam, quo ablegat hinc nos, ad cap. 2, lib. IV, singulis prope sententiis idem ingerens lectorem enecat.

2. *Hydriæ... Georgo*. Menandri fabularum, in romanam fortasse consuetudinem translatarum, nomina hæc esse Gesnerus monet. Vide ap. Clericum, p. 32 et 178.

3. *Contrahitur*. Turic. Flor. omittunt cum Alm. — *Quo... contrahitur*. Cave eum animo concipias gestum, ubi medius digitus apprehendat pollicem, qui non injuria improbatur a Gottschedio, et est sane fatuæ nescio cujus elegantiæ. *Contrahitur* digitus, ut mox apparet (§. 93, *sub pollicem veniunt*, §. 94, *contracti... premuntur*) quum in suos articulos compressus alteri supponitur. Quamquam vel is, qui hic demonstratur gestus, paulo insolentior nobis videri potest. Facile tamen agnoscitur, qualis sit, comparando eos qui deinde traduntur duo, quorum novissimus ille indicis protensi quam maxime est manifestus. Si quæris, quid sit « gestus certus, quum addatur *in narrando*, apparet significari gestum, qui narrantem nihil dubitare ostendat de iis, quæ referat. *Productior* est, quum longius in adversum abit a corpore *liberiusque*, ut mox est, *exseritur*. Vide §. 84. Almeloveenum visum sibi agnovisse hunc gestum apud Sponium Miscellan., pag. 44; in Polyhymnia, revincit Burmannus.

4. *Explicitis*. Turic. Flor., *explicis*. Ambr. 2, *rexplicitis*. Guelf., *replicitis*. Mox Guelf., *levi*, cum Goth. Vall. Pro *ad id quo* Turicens. Flor. *adita*. Ex Alm. refertur *adita quo*, me quidem non credulo. Gothan., *ad id quod*, cum Voss. 2, Camp. sed hic et *ferat*. Jens. (tac. Gesn.) *et id quo*, cum edd. posterr. ante Ald. exc. Tarv. qui *et in quo*. In recepta desidero auctoritatem dicendi primum « obsecundare *ad* « aliquid » deinde « *ad id* quo » pro « *eo* quo. » Sed dum tento « *ita ut* « manus feratur » mihi ipse non satisfacio. Mox *sed dum*, Turic. Flor. cum Alm. Ald. (err. Burm.). Possit blandiri *dum* absque *sed*. Guelf., *explorando* (idem mox §. 94), cum marg. Basil. et Gryph. (1536) Camp. *Exprobando et*, idem mox §. 94. — Plerique nostri *levi* pro *leni*. Mox solus R. 9, *ad id, quod*. R. 11 solus *sed dum* pro *s. tum*. Ed.

5. *In utramque partem*. Wolfius in

latus, simul capite atque humeris sensim ad id, quo manus feratur, obsecundantibus[1]; et in narrando certus, sed tum paulo productior; et in exprobrando et coarguendo[2] acer atque instans: longius enim partibus his[3] et liberius exseritur. Vitiose vero idem[4] sinis- 93
trum quasi humerum petens iu latus agi solet; quamquam[5] adhuc pejus aliqui transversum brachium proferunt, et cubito pronunciant. Duo quoque medii sub pollicem veniunt; et est hic adhuc priore gestus instantior, principio et narrationi non accommodatus. At 94
quum tres contracti pollice premuntur; tum[6] digitus

editione Quint. quam ad scholarum usum accommodandam, breviata Spaldingii editione, curavit, hunc locum sic interpretatur: « et in sinistrum et in dextrum latus lenis « hic motus fieri potest. Semel enim, « nec pluries, monendum censeo, « quoties totum per hunc locum, « qui est de gestu, unius tantum « manus mentio fiat, intelligendam « esse dextram (vide §. 106); si- « nistrum brachium ad plurimam « certe partem toga erat opertum, « ut manus sinistra, si non quies- « ceret, multo tamen minus move- « retur, dextræ se accommodans « (vide §. 114); exceptis locis, in « quibus vehementior erat affectus « et toga rejecta liberius moveba- « tur etiam sinistrum brachium; « sed et hic junctæ esse debebant « manus. Quæ omnia sunt in causa, « ut de una modo manu plerumque « sit sermo. » Ed.

1. *Sensim.... obsecundantibus.* Redditur idem mox §. 100, *sub assentientibus.*

2. *Coarguendo;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Basil. *In arguendo*, Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. Rell. *arguendo.*

3. *His.* Omittunt Turic. Flor. cum Alm. Nescio an recte, sicut X, 1, 88. *Partibus* dicitur pro *aliquot partibus.* Receptam ταυτολογίᾳ laborare dicas. *Is*, Ambr. 2. *Iis*, CAMP. cum edd. ante Basil.

4. *Idem.* Ambr. 2, *id est.* Guelf. Exc. Santen., *ad.* Mox *si nostrum q. numerum*, Turic. Flor. (hic et mox §. 94, *numerum*, ubi idem CAMP.) cum Almel. *Brachio*, Jens. cum edd. posterr. ante Ald. *Suppollunt veniunt*, Voss. 3. *Adhuc prior ægestas*, Voss. 1. *Narratio*, Turic. Flor. *Commodatus*, Turic. Florent. Ambr. 2 (hic et *adhuic*), Guelf. Exc. Santen. cum Voss. 1, Bern. Omittit *non* CAMP. — Nostri alii *non accomm.*, alii *non comm.* Ed.

5. *Quamquam...proferunt.* Wolffius putat significari gestum, quo manus tollitur etiam supra humerum, sed ita, ut palma ab auditoribus sit aversa, brachium proferatur transversum, et cubitus sit productior. Ed.

6. *Tum digitus.* Turic. CAMP.,

ille[1], quo usum optime Crassum Cicero dicit, explicari solet: is in exprobrando et indicando, unde[2] et [3]ei nomen est, valet; et allevata[4] ac spectante humerum manu paulum inclinatus affirmat; versus in terram et quasi pronus urget[5]; aliquando[6] pro numero est.

tunc d.; et sic, opinor, Flor. quoque, ex quo *te̅*, ubi suspicor esse *tc̅.* Vide Drakenb. ad Liv. II, 12, 15, Cort. ad Plin. Epistt. I, 13, not. 4. Jens., *cum d.*, cum editt. posterr. ante Bad. Modo *Atque*, Guelf. *Obtinet pro optime* Flor. *In is in exp.* (et Turicens. quidem per compendium *exprobrā*) Turic. Flor.

1. *Digitus ille.* « Cicer. de Orat. « lib. II, cap. 45, ex persona Auto« nii. *Quæ mehercule ego, Crasse,* « *quum a te tractantur* in *causis,* « *horrere soleo : tanta vis animi,* « *tantus impetus, tantus dolor,* ocu« *lis, vultu, gestu,* digito *denique* « isto tuo *significari solet,* etc. » Gesnerus.

2. *Unde et ei*; sic Flor. cum Alm. non Turic. (vide 90). Reliqui omittunt *et*. Goth., *manu parum*. Post *inclinatus* Turic. Flor. inserunt *is* cum Alm. — Nostri Codd. non habent *et* ante *ei nomen*. Mox *paululum* pro *paulum* RR. 3, 11, Camp. Andr. *Parum*, Vall. lib. R. 9. *Paulum inclinatus* R. 8 omittit. Ed.

3. *Unde et ei.* Videtur transponendum *et*.

4. *Allevata... affirmat.* Indicat Almelovenus nummos quosdam Claudii apud Alb. Rubenium in Numism. Ducis Croyiaci tab. XIX, n. 8, et 12, qui figuram exhibent alii juvenis, alii feminæ indicem attollentis, manu paulum versus os inclinata, cum epigraphe : Constantia Augusti. Admovit autem illis Rubenius quoque nostrum Quintiliani locum : quam recte, non dixerim. Sed multo minus Eckhelio assentiri possum, qui in D. N. tom. VI, p. 236, ad silentium viri constantis eum gestum refert, quum tamen, si fides quidem imaginibus, nimis ab ore remota sit manus, ita ut æque facile humerum spectare dixeris Buttm.

5. *Urget; aliquando.* Flor. Ambr. 2, Guelf. inserunt *et* cum Almeluv. Voss. 3; Turic., *ut*. Mox *pro humero*, Camp. cum Gryph. (1536). — Inserunt quoque *et* Avic. Paulan. Vall. lib. RR. 3, 5, 7. Solus R. 10, *etsi*. Ed.

6. *Aliquando pro numero est.* Hæc verba minima distinctione præcedentibus antea jungebantur : in qua sensuum continuatione recte utique Spaldingius copulam *et* e vetustis Codd. insertam volebat, de Regii et Pseudo-Turnebi sententia, triginta numerum eo gestu significari, verbo tantum in schedis monens, minime credulus illis. Qui secundis curis profecto in meam sententiam devenisset : quippe neque hic, neque §. 86, de notissimo illo in manu numerandi officio agi potest, ut recte illic vidit Sp. Vide §. 117. Et hic quidem nonnisi simplex simplicissimi numeri extenso indice demonstratio indicatur, ut nostra distinctione admissa statim apparet. In particula autem *et* post *urget* ne optimi quidem Codicis ul-

Idem[1] summo articulo utrinque[2] leviter [3]apprehenso, 95
duobus modice curvatis, minus tamen minimo, aptus ad
disputandum est; acrius tamen argumentari videntur,
qui medium articulum potius[4] tenent; tanto contra-
ctioribus ultimis digitis, quanto priores descenderunt.
Est[5] et ille[6] verecundæ orationi aptissimus, quo quatuor 96
primis leviter in summum coeuntibus digitis, non pro-
cul ab ore, aut pectore refertur[7] ad nos manus, et
deinde prona ac paululum prolata laxatur. Hoc [8]modo 97
cœpisse Demosthenem credo in illo pro Ctesiphonte
timido summissoque principio; sic formatam[9] Cicero-

la potest esse auctoritas. Buttm.

1. *Idem*. Guelf., *Id est*. Stoer. Chouet. Leid., *Item*. Mox Jens., *leniter*, cum Alm. (ut fert Burm.) et edd. posterr. ante Stoer. exc. Ald. acc. Gibs Obr. Vide §. 103; item Walker. ad Cic. de Nat. Deor., pag. Davisii 244. Vocem omittit Guelf. — RR. 3, 5, 7, 10, *id est*. Cæteri *Idem*. Ed.

2. *Utrinque*. Id est, per pollicem et medium digitum. Wolff.

3. *Apprehenso*. Turic. Flor., *adsponso*, cum Alm. *Depulso*, Voss. 1. *Apprenso*, Camp. *Tamen inimo*, Ambr. 2. *T. in uno*, Guelf. Exc. Santen. cum Jens. et edd. posterr. ante Ald. *Minimo... acrius tamen* omittunt Voss. 1, 3, propter homœoteleuton. *Ultimus digitis*, Florent. — Nostri Codd., *apprehenso*. Mox alii *tamen minimo*, alii *tamen in uno*. Hæc et τὸ *minus* antecedens omittunt Avic. Poul. R. 11. Ed.

4. *Articulum potius*. Transposito *potius*, clarior erat sententia.

5. *Est et*. Guelf., *Et et*. Voss. 1, 3 omittunt *et*. Turic. Flor., *verecundi*, cum Alm. *Vere*, Voss. 1, 3. *Dignis*, Voss. 3. — Nostri *verecundæ*, exc. Avic. Poul., qui *vere*. Pro *orationi* R. 8 *actioni*; Avic. Poul., *orationibus*. Ed.

6. *Est et ille*. Hic quidem nullum videtur aliud subjectum nisi *gestus*. Vide 112.

7. *Refertur*; sic Turicens. Flor. Camp. cum Alm. Reliqui *fertur*, exc. Aldo, qui *ferutur*. Vide §§. 89, 103. — Nostri *fertur*. Ed.

8. *Hoc modo*. Flor., *homo*, cum Alm. non Turic. (vide 94). *Creditur*, Jens. cum edd. posterr. ante Ald. acc. Obr. malc. Guelf., *demissoque*. Exc. Santen., *dimissoque*. Camp., *Tesiphonte*. Locum Ciceronis hic, ut XI, 1, 19, exhibent Turic. Flor. Ambr. 2 (postremi duo *ingeni*), Guelf. (nisi quod hic omittit *sentio*) cum Almelov. Bern. Sed Jens., *si quid est ingenii mei judices q. s. q. s. e.*, cum Vall. et edd. posterr. ante Ald. Refinxit ad Cic. Regius, sed jam Camp. ita, ut et reliqui. Superiore loco Jens. et rell. a Cicerone non abludunt.

9. *Sic formatam Ciceronis*. »Non »credit Fabio, certe non probat »hunc gestum P. Francius in Specim. Eloq. exter., p. 63. Ac sane,

nis manum, quum diceret, *Si quid est in me ingenii, judices, quod sentio quam sit exiguum*. Eadem [1] aliquatenus liberius deorsum spectantibus digitis colligitur in [2] nos, et fusius paulo in diversum resolvitur, ut quodammodo
98 sermonem ipsum proferre videatur. Binos [3] interim digitos distinguimus, sed non inserto pollice, paulum tamen inferioribus intra spectantibus, sed ne illis qui-
99 dem tensis, qui supra sunt. Interim [4] extremi palmam circa ima pollicis premunt, ipse prioribus ad medios articulos jungitur; interim quartus oblique reponitur; interim quatuor remissis magis quam tensis, pollice intus inclinato, habilem demonstrando [5] in latus, aut

« sive septemtrionalis plaga frigi« diores nos facit, sive ætas nostra « moderatior, tardiorve est, gestus « quidam Quintilianei parum de« cere nostros homines videntur. » Gesnerus. Locum esse principii Tullianæ pro Archia nemo nescit. Vide XI, 1, 19, ubi aliter textus. Ed.

1. *Aliquatenus*. Displicet quam maxime hoc adverbium alteri superadditum. Malim *aliquanto*, et magis etiam *aliquando*. — Vide X, 1, 74, ubi *aliquatenus lucidior*. Ed.

2. *In nos*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelferb. Camp. cum Alm. Ald. Gesn. Reliqui *in os*, quorum est Goth. Vall. Modo *tollitur*, Voss. 1. *Colligit*, Jens. cum edd. posterr. ante Ald. *Nos effusius*, Guelf. *Diversa*, Goth. Jens. cum edd. posterr. ante Leid. exc. Ald. — Vall. lib. RR. 8, 9, *in os*. Cæteri *in nos*. RR. 3, 5, 7, 10, *effusius* (omisso *et*). Poul. R. 11, *et fusis*. Iidem habent alii *in diversum*, alii *in diversa*, alii *in diverso*. Ed. — *In nos*. Rectissime Gesnerus hanc scripturam tuetur, quia, quod alibi legitur, *in os* « ursorum » sibi esse videatur « aut « simiarum, non oratorum. » Vide §§. 89, 103. Idem illustrandis istis, ut *quodammodo*... *videatur*, hæc addit: « ad hoc satis esse videtur, « si collecta et versus dicentem di« recta manus in diversum, seu ad « auditores dum refertur, resolva« tur, ut prodire ex clauso videa« tur oratio. » Quod reponere velit Francius *sursum* pro *deorsum*, faciliorem sane ad imaginandum præstat gestum, sed hoc non est criticum agere.

3. *Binos*. Ambr. 2, Guelf., *bonis*. Alter et mox *digitis* a sec. manu. Dein Jens. (tacente Gesn.) *incerto*, cum edd. posterr. ante Ald.

4. *Interim*; sic Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Alm. Bern. Rell. præmittunt *Duo*, quod eodem redit, sed nec opus erat et anaphoræ figura in fronte *interim* poscebat. *Unam pollicis*, Jens. Tarv. Post *quam* omittunt *tensis* Turic. Flor. cum Alm.

5. *Demonstrando in latus*. Hoc ordine Turic. Flor. Guelf. Camp.

distinguendis[1], quæ dicimus, manum facimus, quum
supina[2] in sinistrum latus, prona in alterum fertur. Sunt 100
et illi breves gestus, quum manus leviter pandata[3], qua-
lis voventium[4] est, parvis intervallis[5], et subassenti-
bus humeris movetur, maxime apta parce et quasi timide
loquentibus. Est admirationi conveniens ille gestus, quo
manus[6] modice supinata, ac per singulos a minimo

Reliqui *i. l. d.* — Eadem nostri. Ed.

1. *Distinguendis*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 1, 2, Bern. Reliqui *distinguendo*. Mirum quod ex Alm. refertur *demonstrandis, aut distinguendo* (vide 97). — Nostri *aut distinguendis*. Hæc omittit R. 10. Ed.

2. *Quum supina... fertur*. Ut distinguatur, duplici motu est opus; per alterum supina (id est, sursum lata) manus in sinistrum latus, in dextrum *prona* (id est, deorsum lapsa) fertur. In utramque enim partem (vide §§. 92, 106) manus dextra moveri poterat. Wolff.

3. *Leviter pandata*. Non alienum, quod hic annotare Vallam Badius refert, illud Curtii, « copidas vocabant gladios *leviter curvatos* falcibus similes. » *Pandatur* autem manus, quum, quantum fieri potest, recurvatur, ita ut cavitas quædam fiat in tergo ejus, non in vola. Neque est quod cum Gesnero metuas, contrariam esse manum talem *supinis* illis, quibus vota sollemnia fiebant: recurvari enim potest manus etiam supina, h. e., cujus vola sursum spectat; neque hic, ut ipse observat Gesnerus, sollemnia vota indicat Quint. Buttm.

4. *Voventium*. Turic., *fomentium*, cum Alm, Bodl. Et Flor. per compendium *fomtiū*. Ambr. 2, Goth. Jens. (tac. Gesn.) *foventium*, cum Voss. 1, 2, 3, et edd. posterr. ante Gryph. (exc. Basil. qui *vomentium*; in quas sordes forte, ut spero, incidit) acc. Obr. *Faventium*, Guelf. Exc. Santen. Nostrum jam in Camp. Vide §. 68. *Maxime altera facie pace e. q. dimide*, Turic. Flor. *Apte*, Camp. Ex Alm. *m. altera facie apta parce*. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *parte*, et modo iidem *sub assent.* diremptim, acc. in hoc Ald. Sed Guelf., *subassentibus*. Mox Jens., *Et admirationi*, cum edd. posterr. ante Ald. *Est cum admirationibus*, Voss. 1, 3. *Ac singulos a minimos*, Turic. (hic postrema junctim) Flor. cum Alm. *In minimo*, Guelf. *Ad s.*, Camp. *Digito*, Jens. cum edd. posterr. ante Basil. *Explicantur*, Turic. Flor. — Nostri *foventium*, exc. R. 10, qui *faventium*, et Poul., qui *furientium*. Avic. Poul., *Est admirationibus*. R. 11, *Est admirationis*. Ed.

5. *Parvis intervallis*. Cavetur, ne per multum spatii motus fiant. Vide §. 107. Wolff.

6. *Quo manus... explicatur atque convertitur*. Qui hunc gestum, qualis tandem deberet mente concipi, nobis interpretari vellet, vidi neminem. Scilicet manifestior erst, quam ut explanatione indigeret. Equidem nihil hic video; illud inprimis ignorans, quid sit *manus per singulos*

collecta digitos, redeunte flexu simul explicatur atque
101 convertitur. Nec uno modo interrogantes gestum componimus; plerumque tamen vertentes [1] manum, utcunque composita est. Pollici proximus digitus, mediumque [2], qua dexter est, unguem pollicis [3] summo suo jungens, remissis cæteris, est et approbantibus, et nar-

collecta digitos. An igitur sensim et aspicientibus iis qui audiunt complicantur digiti; ut minimus primus tangat quartum et sic deinceps? Qui inspexerit Gedoynum, mira licentia usum, nec tamen perspicui quid eruentem inveniet. Vide §. 105.

1. *Vertentes*. Jens., *verentes*, ne Tarv. quidem imitante, sed hoc inveniebat et corrigebat Regins. *Utrumque*, Guelf. (vide XI, 2, 24). *Uterque*, Voss. 1.

2. *Mediumque, qua dexter est*. Turic., *mediumque quantum queris d.* e. Flor., *mediumque qua ungeris d.* e. Alm., *mediumque quam queris d.* e. Guelf., *medium qua d.* e. Camp., *mediumque dextræ*. Andr., *mediumque contingens dextræ*. Vidov. (1538) *mediumque contingens qua d. e.*, cum Colin. (1541) Steph. (1542) Vascos. (1542).

3. *Pollicis*; sic Turic. Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. cum Almelov. Voss. 1. Reliqui *pollici*. Hanc scripturam qui teneat, nemo gestum expediet. Qualis enim *suus* indici est *pollex*? An ejusdem manus, cujus et ipse? Apage istas ambages. Genitivus solus probam sententiam præstat, ubi *index* (proximus pollici digitus) *medium pollicis unguem summo suo* (indicis ungui) *jungit*. Displicet tamen vel hic verbum *jungendi*, malimque præ *suo jungens* hæc: *suo contingens*, non adeo dura mutatione. In antecedentibus autem longe abest ut acquiescam. Primum *que* encliticum, post *medium*, qui ferri possit, non video. Nam quod *proximus* est *pollici*, natura ipsius fit digiti et fabrica corporis humani, cui gestus ille *jungendi* non potest applicari per particulam *que*, quasi vel junctio ista pariter sit sempiterna, vel vicinia pollicis et indicis itidem a voluntate pendeat. Deinde vetustæ illæ scripturæ satis ostendunt, quod vel absque iis patebat, verba *qua dexter est* minime sana esse; nec VV. DD. nihil hic monentes, vel capio, vel fero. Doleo tamen et subirascor, quod nihil ipse extundo. Neque enim satis acquiesco in eo quod succurrit e §. 109, *medium* (*qui*... vel *quamquam*... *tantum gestus dexter est*). Illud autem *contingens* Andreanæ, a corrigente haud dubie erutum, neque ductibus veteribus satisfacit, neque structuram relinquit probabilem sequente *jungens*. Maxime blanditur *dextræ* (vide 109) *unguem* facili continuatione structum, sed obstat, qui infertur, genitivus alter *pollicis*; et tamen remanent illa Turic. Flor. Alm. monstra procurationem desiderantia. Id quidem teneo, interjectis istis significari unguem pollicis in dextra manu, ne forte quis credat, perinde esse, in utracunque fiat gestus. Eo deducor, quia mox in gestu græcorum so-

rantibus[1], et distinguentibus decorus. Cui non dissimilis, 102
sed compressis[2] tribus digitis, quo nunc Græci plurimum utuntur, etiam utraque manu, quoties [3] enthymemata

phistarum huic nostro simili adjicitur *etiam utraque manu*. Nec tamen eo magis fero *unguem jungi qua dexter est*. Exspectat locus felix aliquod critici acumen.

1. *Et narrantibus*. Tor. omittit *et*.

2. *Compressis*. Turic. Ambr. 2, Guelf. Camp., *completis*, cum Voss. 1, 3. *Complitis*; Flor. cum Almel. (vide 99). *Complexis*, Gothan. cum Vossio 2. Vulgatam commendat §. 94. Modo Flor., *non dissimis*. Voss. 1, 3, *indissimilis*. Turicens. Camp. omittunt *plurimum*. Guelf. *Eadem* pro *etiam*. Turic. Flor., *sua g. conrutundant velut cesi*. Ex Alm. nihil nisi quod omittere *velut* narratur. Ambr. 2, Guelf. (nisi quod hic *cæsini*) *sua g. corrutunda velut cæsim*, cum Goth. 2; sed hic *cesi*. Camp., *sua g. velut cornu tundunt cesus*. Jens., *sua g. velut corrotunda cæsim*, cum Voss. 1, qui *corrutenda*, et 3, qui *corrocunda*, et edd. posterr. ante Ald. Hic *suo g. velut cornu tundunt cæsim*, cum Vall. a sec. manu et reliquis ante Gesn., nisi quod præter ipsum et Bad., *sua*. Gothan. 1, *sua g. velut cornu tundant cæsim*, cum Voss. 2, Kapp. Nostrum primum in Vall. litura agnovit Badius, probante Burmann. *Cornu* ex sola corrigentium libidine natum.

3. *Enthymemata... corrotundant*. Rectissime Gesnerus ad fidem huic scripturæ faciendam appellat Juvenalem VI, 449, ubi matrona justo doctior *curvum sermone rotato Torqueat enthymema*. Idem Dionysii Halicarn. λέξιν στρογγύλην, quam ille et δικανικὴν dicat, et Aristophanis (Acharn. 686) στρογγύλα ῥήματα, quorum collectiones et conclusiones ipso hujus gestus circulo Græci illi ostenderint; sed vim vocis *cæsim* mihi quidem non satis aperuit. Quod ego vocabulum utrocunque retulerim, quid ei faciam non reperio. Gesnerus sane sequenti sensui tribuens, quam rationem præivere Jensonus, Tarv. et Aldus (non Badius, ut narrat Burmann.) sic demum intelligi posse censet, « quæ « sit *manus lenior*, aut quis sit pro« mittentis gestus; » *cæsim* enim esse *extrorsum*, quo projiciatur manus. Hæc ita se habere magnopere dubito. Nec tamen multum proficio ex vetustissima verborum collatione, ubi est *corrotundant velut cæsim*, et comparationis index particula adverbio *cæsim* assignator, non verbo *corrotundare*. Præterquam enim quod sanitatis illius et sobriatatis esse non videtur, Quintilianum decentis, insolentius hoc verbum sine aliqua molliendi formula dimittere, quomodo tandem *cæsim* aliquid *corrotundetur*, parum assequor. Quod aliquatenus huc faciat, reperio Nostrum in enthymematum tractatione caventem, ne nimia eorum multitudine stipetur oratio V, 14, 30, ubi est oratio « conclusionibus certis et crebris, « et in unam prope formam eaden« tibus, *concisa*. » Sic et IX, 4, 126, *cæsim* idem fere est quod *membratim*. Jam revulso hoc a *manu leniore* adverbio, non equidem vereor, ut intelligi ea possit. Singulis

sua gestu velut corrotundant. Cæsim manus lenior [1] pro-
mittit et assentatur, citatior hortatur, interim laudat.
Est et ille urgentis orationem gestus vulgaris magis,
quam ex arte, qui contrahit alterno celerique motu et
103 explicat manum. Est et illa cava et rara [2], et supra hu-
meri altitudinem elata cum quodam motu velut horta-
trix manus. A peregrinis scholis tamen [3] prope recepta
tremula, scenica est [4]. Digitos, quum summi coierunt,

enim digitorum gestibus percensendis hic aliquid de totius manus motu adjicitur, vel inseritur. Interim quoniam nihil adhue eerti hie agnosco, Gesneri circulos turbare nolui.

1. *Lenior.* Camp. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *levior*, cum Voss. 3 a pr. manu. *Assentantur* Ambr. 2, (nisi quod *ads.*), cum Voss. 3. *Laudatur*, Turie. (qui et *hortator*) Flor. Mox *urgens*, Guelf. Camp. Gothan. Jens. (*tac. Gesn.*) eum Voss. 2, et editt. ante Stoer. quo rediit κριτικώτατος illa noster Capperon. Modo Camp. *et* solum sine *est*. Florent., *urguentis* (ut et §. 94. Ambros. 2, *urguet*). Mox Obr. (non Leid. quoque, ut narrat Capper.) *orationis*, male; sed pejus Gibs., *gestûs*. Voss. 1, 3, *vulgari*. Turic. Flor. Camp., *celeri*, sine enclitica, cum Almel. nescio an recte. Modo *contrahitur* Rusc. solus, sed per compendium, non Locat. ut refert Burm. Idem error Burm., §. 114, *adversus* tribuentis Locatellianæ, quod sphalma est solius Ruse. — RR. 3, 11, *levior*. Cæteri *lenior*. Vall. lib. RR. 8, 9, *urgens*. Ed.

2. *Rara*. Guelf. Jens. (tac. Gesn.) *rata*, cum edd. posterr. ante Bad. exe. Tarv. qui mira a Jens. defectione verum. *Lata*, Obr. Mox *elatam*, Guelf. *Ornatrix*, Goth. (Vide III, 8, 54; et VIII, 3, 11.) — *Rara*. « Id est divisis, sed in *concavitatem* (voeabulum sibi habeat) incurvis digitis. » Badius.

3. *Tamen*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Alm. Voss. 2, Goth. et marg. Basil. *Tum*, Camp. Reliqui *jam*. Florent. (a pr. manu) *receptat remula*. Ambr. 2 item *remula*, cum Voss. 1; apparet, qua arte hæc coierint in vett. libris. Turie. Flor., *digitis*. Camp., *digiti*. Idem post *coier.* inserit *et*. — Pro *tamen* R. 11 *tum*; Vall. lib. *jam*. Pro *tremula* Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11 *remula*. Ed.

4. *A peregrinis... scenica est*. Cavet, ne hortatrix illa, quam probat, manus tremorem quoque assumat ab oratoris dignitate alienum et scenæ soli debitum. Diremptio hæc a nobis primis inducta est, reliqui ante *tremula* interpungunt, eamque ad *scenica est* integram faciunt sententiam, præcisam illam, nec Quintilianeæ sanitatis. Nampe quæsiverunt aliquod attributum, quod adderetur *manui illi cavæ... raræ... elatæ... hortatrici*. Sed est in hisce præceptis inprimis frequentata Nostro structura verbi substantivi, de qua egimus ad IX, 3, 12, et alibi. Qualis hic valde manifesta §. 100.

ad nos[1] referre, cur quibusdam displicuerit, nescio: nam id et leviter admirantes, et interim subita indignatione, velut pavescentes, et deprecantes, facimus.[2] Quin 104
compressam etiam manum in pœnitentia[3], vel ira pectori admovemus, ubi vox vel inter dentes expressa non dedecet[4], *Quid nunc agam? Quid facias*[5]? Averso pollice demonstrare aliquem, receptum magis puto, quam oratori decorum. Sed quum omnis motus sex partes 105
habeat[6], septimus sit ille, qui in se redit, orbis, vitiosa

Corrigente hic Francio *solis* pro *scholis* profecto non indigebamus; quod si vicissim fieret, ingenium erat. Illud equidem certo non dicam, *a scholis recepta* utrum sint scholæ quæ receperint, an romani rhett. qui a scholis. Prius tamen verius puto, et *accepta* in altera ratione dicendum fuisse, quod tamen excludebatur ab illo *prope*. Gallæum *scholas* hic *provinciales* agnoscentem satis probo, nisi forte *græcas* in ipsa urbe notat Noster.

1. *Ad nos*. Turic. Flor., *ad eos*, cum Alm. Reliqui *ad os*. Nostrum e conjectura (vide 96, 97, et mox 105). Guelferb., *quibus displicuerint*. Camp., *quibusdam displicuerunt*, Jens. Tarv., *quibusdam displiciunt*; correxit Regius. *Id* post *nam* omittit Gothan. cum Voss. transponit Camp. cum Basil. Gryph. (1536) Vidov. *Leniter*, Turicens. Flor. Ambr. 2, cum Goth. Voss. a, Jens. cum editt. posterr. ante Ald. sec. Bad. quem in nota Vall. *leviter* dantem per sphalma dicere arbitror. Commovent me magnopere auctoritates, nedum cum Regio ne admonendam quidem litteræ *v* restitutionem censeam; sed prægravat ratio §§. 95, 96, ubi *leviter* plane est pro *paululum*. Vide X, 3, 21. — Nostri *displicuerit*. Alii *leviter*, alii *leniter*. En.

2. *Quin*. Guelf., *Qui*, cum Voss. 1.

3. *In pœnitentia, vel ira*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Stoer. Chouet. Leid. Reliqui *in signum* (nisi quod Bad. inconsulto, opinor, *sinum*) *pœnitentiæ, vel iræ*; quod revocanti Gibsono ipsi suboluit aliquid de glossemate fortasse hic versante; sed Joann. quem testem addit, et aliquot edd. auctoritas vicit suspicionem, quibus accedunt Goth. Voss. 1, 2, 3. — Poul. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, *in signum pœnitentiæ, vel iræ*. En.

4. *Non dedecet*. Guelferb. Camp. cum Voss. 1, *non decet*. Perspp. Rusc., *n. decedet*. Quod Borm. e notis Badii colligi exhibitum a quibusdam *dedisset* narrat, nihil tale in ed. anni 1516, qua sola Badiana utor, notis instructa, comparet (vide 76).

5. *Facias*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Reliqui *faciam*. Mox *aliquem*, Turic. Flor. cum Alm. Reliqui *aliquid*. Modo *adverso*, Guelf. — Nostri dant alii *adverso*, alii *averso*. Iidem omnes *aliquid*. En.

6. *Habeat*. Ambr. 2, Guelf. Goth.

est una[1] circumversio: reliqui, ante nos, et dextra lævaque, et sursum et deorsum aliquid ostendunt: in posteriora[2] gestus non dirigitur: interim tamen velut rejici 106 solet. Optime autem[3] manus[4] a sinistra parte incipit, in dextra deponitur[5]; sed ut poni, non ut ferire videatur; quamquam et in fine[6] interim cadit, ut cito tamen redeat; et nonnunquam resilit vel negantibus nobis, vel admirantibus. Hic veteres artifices[7] illud recte adjece-

(tac. Gesn.) *habet*. Omittunt *que* post *septimus* nobiscum Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et editt. ante Basil. Reliqui addunt. *Gestum*, Turic. Flor. CAMP. (hic et mox *dirigunt*, ut modo vicissim Voss. 1, *ostenditur*). Modo *relinqui*, Flor. Pro *velut rejici* Turicens. Flor. *ut rei*, cum Almel. *Velut rei*, Voss. 1. — Nostri *septimus*, sine enclitica. Mox iidem *gestus non dirigitur*. ED.

1. *Una circumversio*. E septem hisce motus partibus septima sola (i. e., *una*) vitiosa, quum in se redit orbis (i. e., *circumversio*). *Circumversionis* reprehensio ita videtur accipienda, ut non simul et *conversio* improbetur, quæ inter gestus eo, ubi hæsimus, loco, § 100 recensetur.

2. *In posteriora... non*. Itaque in gestu ex septem motus partibus quinque tantum valent. WOLFF.

3. *Optime autem*. Turicens., *O. tamen*. Mox CAMP., *in dextram*. Deinde *poni* nos e conjectura, nam Turicens. Flor. Ambros. 2, Guelf., *ponere*, cum Alm. Goth. Voss. 2, Bern. Jens. et editt. posterr. ante Basil. exc. Aldo, qui *deponere*, cum Basil. et aliquot editt. ap. Burm. *Ponitur*, Voss. 1, 3; sed iidem modo quoque *ponitur*. Reliqui *deponi*, quorum jam CAMP. nisi forte dormitavi. Post *fine* ante *interim* iterum *et* Ambr. 2, Guelf. cum Voss. 3, Jens. (tac. Gesn.) et edd. posterr. ante Bad. *Cito tum*, CAMP. *Nonnunquam et resilit*, CAMP. *Vel ad artifices*, Turic. Flor. omissis *mirantibus*. *Hic veteres*. Mox *deponeret*, Goth. Jens. cum edd. posterr. ante Gryph. Modo *manus consensu*, Voss. 1, 3. — Nostri *in dextra deponitur*. Mox iidem *sed ut ponere*, exc. Avic., qui *sed ut ponitur*. Plerique iterum *et* ante *interim*. ED.

4. *Manus*. Dextram patet intelligi. Vide quæ dicta sunt ad §. 92. WOLFF.

5. *Deponitur*. Sed ubi? docetur infra §. 112, *demitti... vetant... aut... habetur*. WOLFF.

6. *In fine... cadit*. In clausula celerius *cadit*, nec tam *deponitur*. Attendatur et... et. WOLFF.

7. *Veteres artifices*. Vide IV, 1, 9; IV, 2, 118. Sed *artifices* sunt præceptores pronunciationis, ut mox §. 112, quales fuere Plotius Nigidiusque §. 143; item Plinius §§. 143, 148; Laenas §. 183; quorum tamen duo postremi *veteribus* non accensentur.

runt, *ut manus cum sensu et inciperet, et deponeretur*: alioqui enim aut ante vocem erit gestus, aut post vocem: quod est utrumque deforme. In illo[1] lapsi nimia 107
subtilitate sunt, quod intervallum[2] motus tria verba esse voluerunt; quod neque observatur, neque fieri potest; sed illi quasi mensuram tarditatis celeritatisque aliquam esse voluerunt; neque immerito, ne aut diu otiosa esset manus, aut, quod multi faciunt, actionem continuo motu conciderent[3]. Aliud est, [4] quod 108

1. *In illo.* Voss. 1, 3, *In illa.* Mox *quod* omittit Goth. *Metus* pro *motus* Turic. Flor. CAMP. *Neque obs. neque*, nobiscum Turicens. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) CAMP. *Nec obs. neque*, Ambros. 2, Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Bad. Reliqui *nec o. nec.* Item Turicens. Ambr. 2, Guelferb. CAMP., *neque immerito.* Reliqui *nec i.* Pro *quasi* modo Goth. (tac. Gesn.) *tanquam.* Transponit CAMP. *celeritatis tarditatisque.* Ambros. 2, *alia quam.* Guelf., *aliqua.* Jens. (tac. Gesn.) omittit cum edd. posterr. ante Ald. *Divo*; bis posito o, solus Jens. per sph. *Esse*, Jens. (tac. Gesner.) Tarv. Correxit Regius.

2. *Intervallum motus.* Vide §. 100.

3. *Conciderent.* Verissimam censeo Regii κρίσιν, qui reponi volebat *concideret*, ut ad manum referretur verbum, non ad *multos* illos in parenthesi latentes; nam ad *artifices veteres* spectare nemo sanus dixerit. Altera profecto minus lenis mutatio, ut scribatur *otiosæ essent manus.* Nullus tamen Codex addicit.

4. *Quod et fit.* Turic. Flor. CAMP. *et* omittunt cum Alm. et edd. ante Bad. *Manus* (pro *magis*) Voss. 1, 3. *Latentis s. persecutione.*, Turic. Flor. *L. s. frequentius*, Voss. 1, 3. *Latentis s. p.*, Guelf. Exc. Santen. cum Almel. Gothan. Jens. et editt. posterr. ante Gryph. exc. Ald. *Ad aliquos*, Jens. (non Goth. err. Gesn.) cum edd. posterr. ante Ald. *G. Cæsar*, CAMP. et hic et mox. Suspicor a Quintil. fuisse sine compendio *Gai C.* Mox *non auditum* nobiscum Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. CAMP. cum Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Basil. exc. Ald. qui cum reliquis *inauditum* e Cic. iidemque idem mox, nisi quod in Exc. Santen. nulla mentio. *Propinquos*, Turic. *Et ad te apti et tuque tu vero* (quod pro *Tubero* non rarum in Turic. testatur Ulricus, ut est X, 1, 23) *et detulit*, Turic. Flor. *Et atte et que tubero et d.*, Ambr. 2. *Ad te et Q.* (hoc compendium habet Guelferb. quoque, sed CAMP. prænomen omittit) *T. d.*, Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2; sed ex hoc et ante *ad* quoque refertur, quod abest eo loco in Goth. *Etate Q. T. d.*, Voss. 3. *Et ad te quæ T. et d.*, Voss. 1. *Et ad te et Quintus T. d.*, Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Basil. exc. Ald. Reliqui *et ad te Quintus T. d.* Nostrum e liquidis Codicum vestigiis.

et fit frequentius et magis fallit[1]: sunt quædam latentes sermonis percussiones[2], et quasi aliqui pedes, ad[3] quos plurimorum gestus cadit, ut sit unus motus, [4] *Novum crimen;* alter, *C. Cæsar;* tertius, *et ante hanc diem;* quartus, *non auditum;* deinde, *propinquus meus;* et,
109 *ad te;* et, *Quintus Tubero;* et, *detulit*. Unde id quoque fluit vitium, ut juvenes[5], quum scribunt; gestum[6] præmodulati cogitatione[7] sic componant, quomodo casura

1. *Magis fallit.* Quod cavimus ad II, 12, 3, ne *latere* intelligeretur *fallere*, etiam hic locum habet.

2. *Percussiones.* « *Percussio* est in « musicis, et deinde in poeticis » (vide IX, 4, 51, 75) « et numeris « oratoriis, qui et *ictus* dicitur, quia « tibicen pede ferit terram. » Ernest. Cl. Cic. In oratoriis numeris major percussiones faciendi est licentia, quam in poesi, ubi metra et pedes imperant. Oportet abscondi poeticas illas, quæ pedes sequuntur; gestus sequi debet eas, quas sensus præcipit. Adjectum est *quasi*, quod *pedes* magis proprie poeseos sunt. Wolff.

3. *Ad quos... Cadit.* Imitantur gestu fere tibicinem, qui terram ferit, et, ut ita dicam, scansionem quamdam adhibent. Sic gestu concíditur oratio, et parum tota sententia perpenditur. Wolff.

4. *Novum.* Cic. pro Lig. 1.

5. *Ut juvenes*, Turic. Flor. Camp., et j., cum Jens. Tarv. Modo *quodque*, Turic. Flor.

6. *Gestum;* sic Turicens. Flor. Camp. *Gestus*, Goth. cum Voss. 1, 2, 3. Reliqui *gestu*. — Nostri dant alii *gestu*, alii *gestus*.

7. *Cogitatione;* sic Voss. 1, 3, cum marg. aliquot edd. *Cogitationem*, reliqui. *Componunt*, Turic. Flor. Camp. *Manus sit*, Goth. Jens. cum editt. posteriorr. ante Gryph. *Infinite*, Turic. Flor. pro *in fine*, cum Alm. *Dextræ esse*, Camp. (Vide 101). *In sinistram* idem cum edd. ante Stoer. exc. Ald. (Vide 113). — Vall. lib. RR. 8, 9, *manus sit*. R. 7, *in sinistram;* pro *in* RR. 3, 5 et. Eo. — *Gestum præmodulati cogitatione*. Hanc scripturam, quam sibi dari cupiebat Gesnerus, quum vetustissimi libri fere præstent, non dubitavi recipere. « Inter commentan« dum » ait ille « scribendumque de « gestu ad illos pedes, ad illas per« cussiones, accommodando cogi« tant; unde fit, ut componant non« nunquam, sicut præmodulati et « gesticulati intra animum sunt. » Est sane in altera loci constitutione *gestu p. cogitationem*, quod ipsum quoque verum possit videri; si memineris eorum quæ legimus II, 11, 4; et X, 3, 15, 21, ubi gestus ipse inservire inventioni cogitur. Sed nisi *gestus* est qui fingitur cogitatione, non video, quomodo dici possit *casura est manus*, futuro tempore. Id tamen sedulo cavendum, quod Gesnerus quidem attendisse non videtur, ne *componere* de alia re dictum putemus quam de *numeris oratoriis*. Qui *componere*, nullo adjecto accusativo, usurpet in ge-

manus est: inde et illud vitium, ut gestus, qui in fine
dexter esse debet, in sinistrum frequenter desinat.
Melius illud[1], quum sint in sermone omni[2] brevia 110
quædam membra, ad quæ, si necesse sit, recipere spi-
ritum liceat, ad hæc gestum disponere: ut puta[3], *No-
vum crimen, C. Cæsar*, habet per se finem quemdam
suum, quia sequitur conjunctio[4]; deinde, *et ante hanc
diem non auditum*, satis circumscriptum est; ad hæc
accommodanda[5] manus est, idque[6] dum erit prima et
composita actio. At ubi eam[7] calor concitaverit, etiam 111

nere pro *lucubrando*, *scribendo*, is in manifestum Gallicismum incidat.

1. *Illud*. Jungendum est cum inf. *ad hæc gestum disponere*. Wolff.

2. *Sermone omni*. Ambr. 2, (qui et modo *sit* pro *sint*) Guelferb. Exc. Santen., *s. omnia*, cum Bern. *Quidam*, Turic. *Atque* (pro *ad quæ*) Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Voss. 1, qui omittit *recipere spiritum*, datque *hoc gestum*. Pro *quia sequitur* mox *qui adquiritur* Turic. Flor. Ex Alm. refertur *quia acquiritur*. Mox *hunc d.*, Camp. hic modo, non supra; cum Basil. et Steph. utrobique dent masculinum cum Cic. vide Drakenb. ad Liv. VIII, 11, 15; nos ad XI, 2, 43. I. H. Voss. ad Georg. 1, 276.

3. *Ut puta*. Rarior usus exempli inducendi, quem tamen aliquot hujus et sequioris ævi scriptorum locis comprobatum apud lexicographos videbis.

4. *Conjunctio*. Intelligenda est copula et. Wolff.

5. *Accommodanda*; sic Turicens. Flor. Camp. cum Alm. Reliqui *commodanda*. Mox *et* pro *est* Turicens. Flor. Camp. *Dum erupit erit prima*, Jens. Tarv. *D. erumpit e. p.*, Locat. cum posterr. editt. ante Basil. qui *d. irrumpit e. p.* Sed *d. eruperit p.*, Gryph. cum plurimis apud Burm. — Nostri *commodanda*. Ed.

6. *Idque dum erit*. Vide XI, 1, 76.

7. *Ubi eam calor*; sic Turic. Flor. Ambros. 2, (nisi quod e duobus hisce affertur *color*) Guelferb. cum Bern. ut videtur. Omittit Camp. *eam*. Reliqui *u. jam c. eam*. Postremum omittere narratur Alm. Mox *concitavit*, *gestus*, Turic. Camp. nobiscum. Reliqui *concitaverit etiam g.* Omittit *etiam* Florent. quoque. Dein *celeritatis ecrebrescet et aliis*, Turic. Florent. *Et* inserunt Camp. quoque et Almel. *Convenit*, Camp. *Cā gerimus*, Florent. *Festinavimus*, Turic. Florent. *Hac stamus*, Turic. Flor. cum Alm. *Ac instamus*, Guelf. cum Voss. 1, 3, Jens. Tarv. Basil. Vide XI, 2, 41. *Affingimus*, Camp. *Infingimus*, Jens. Tarv. *Inficimus*, Voss. 1. *Infringimus*, marg. Basil. *Citatio rasopus*, Florent. *Citatiores opus*, Ambros. 2. Mox omnia hæc *fuit quod... matronatum gravior* omittunt Voss. 1, 3. *Comœdias in tragœdias*, Turic. Flor.

gestus cum ipsa orationis celeritate crebescet : aliis locis citata, aliis pressa conveniet pronunciatio : [1] illa transcurrimus, congerimus, abundamus[2], festinamus; hac instamus, inculcamus, infigimus : plus autem affectus habent lentiora; ideoque Roscius[3] citatior, Æsopus gravior fuit; quod ille comœdias, hic tragœdias
112 egit. Eadem motus quoque[4] observatio est : itaque in fabulis, juvenum, senum, militum, matronarum gravior ingressus est; servi[5], ancillæ, parasiti, piscatores citatius moventur : tolli autem manum artifices supra oculos, demitti infra pectus vetant; adeo a capite[6] eam

1. *Illa.* Id est, citata pronunciatione. WOLFF.

2. *Abundamus.* « Deest hoc verbum Cod. Colb. ed. Par. Steph. « Vascos. » (anni 1542. omnes) » Gryph. « (1536) Colin. » (1541) « Vidov. » (1538.) « et certe glos« satoris videtur, qui *congerimus* « explicabat : tria enim sequentia « verba totidem prioribus, non qua« tuor, recte respondent, et oppo« nuntur, ut recte Badius animad« vertit. » Burmannus. Hanc ego *κρίσιν* verissimam censeo (vide not. ad §. 76). Badius autem ubi hoc dicat, non inveni (vide 104). Meorum quidem librorum nullus præter ed. Gryph. (1544.) omittit vocem.

3. *Roscius... Æsopus.* Vide inter alia Cic. de Or. III, 26, ubi *ille alter* est Æsopus; quem, ut et alias Roscium, virum optimum idem Cicero ostendit Pro Sextio c. 56, 58.

4. *Motús quoque.* Goth., *motusque.* Mox *observatione. Itaque*, Guelferb. Exc. Santen. *Aucillulæ*, Ambr. 2, quod nescio ubi inventum recte improbat Badius. *Ancillinæ*, Rusc. (non Locat. ut Burm.) Modo *militum* omittit Guelf. (vide 73), *est* autem ante *servi* CAMP. Pro *piscatores* Badius malle se *venatores*, nihil tamen mutare ait. *Citatus moventur* Flor. (ut supra Voss. 1, 3, *citator Æsopus*). *Intra pectus*, Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. CAMP. (qui tres postremi *dimitti*) Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. (ex quo et *demittere*) Bern. et edd. ante Bad. *Eum petere*, Turic. Flor. (qui et *a* ante *cap.* omittunt) Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. cum Gothan. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Ald. exc. CAMP. cujus nullam a Gesn. discrepantem scripturam notavi.

5. *Servi... citatius moventur.* « Hinc ille in Heautontimorumeni « prologo v. 37, *servus currens* non « minus diserte signatus quam *ira« tus senex*, *edax parasitus*, *syco« phanta impudens*, *avarus leno.* » Gesnerus.

6. *Adeo a capite eam petere... vitiosum.* Quum constans sit veterum scriptura, qua *eum*, masculino genere, vindicatur, camdem adoptandam quidem non duco, sed quod suadet Dan. (vid. ad VI, 2, 11.) *eum gestum repetere* catenus sequor, ut reponi cupiam *a capite*

petere, aut ad imum ventrem deducere, vitiosum habetur. In sinistrum [1] intra humerum promovetur [2]; ultra 113
non decet. Sed quum aversantes in lævam partem velut propellemus manum, sinister humerus proferendus, ut cum capite ad dextram ferente consentiat. Manus 114
sinistra [3] nunquam sola gestum recte [4] facit; dextræ se frequenter accommodat, sive in digitos argumenta digerimus, sive aversis in sinistrum palmis abominamur, sive objicimus adversas, sive in latus utramque distendimus, sive satisfacientes, aut supplicantes. Diversi au- 115
tem sunt hi gestus [5], sive summittimus, sive adorantes

gestum repetere, quocum conspirat §. 118. Neque enim credo, *eum* ita ἀπὸ κοινοῦ potuisse dici, ut intelligeretur *gestus*; quamquam tale quid est §. 96. *Petere* an ipsum quoque recte dicatur, in neutram partem affirmem. Nostræ rationi commodissime applicantur sequentia.

1. *In sinistrum*; sic Turic. Flor. cum Alm. (quamquam hic *u* an *a* det in nomine, diserte non doceor) *In sinistram*, Bodl. (err. Burm.). *Sinistrum* absque præpositione Camp. *Ad sinistram*, Ambr. 2, Guelf. cum Colb. Stoer. et edd. posterr. ante Gesn. *Ad sinistrum*, Ald. Reliqui *At sinistram*. (Vide 109, 114.) — Nostri Codd., *ad sinistram*, exc. Vall. lib. RR. 8, 9, qui pro *ad* habent *at*. Ed.

2. *Promovetur*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Alm. (quamquam per compendium) Stoer. et edd. posterr. ante Gesn. *Provehatur*, Camp. cum Bodl. *Promoveantur*, Ald. Reliqui *promovere*. Mox *adversantes*, Turic. Flor. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm. Tarv. (Vide IV, 1, 10 et mox). *Eum* pro *cum* Locat. Ven. Busc. *Sini iterum humerus*, Turicens. (quamquam hic et *umerus*) Flor. *Sim iter humerus*, Alm. *Sinister iterum h.*, Camp. Equidem nihil hic præter vulgatum latere arbitror. *Dexteram*, Guelf. Camp. — Nostri dant alii *promovetur*, alii *promovere*. Alii *aversantes*, alii *adversantes*. Ed.

3. *Manus sinistra*. Jam præcipitur de gestu, quem dextra et sinistra simul faciunt. Wolff.

4. *Gestum recte*. Transponunt *r. g.* Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Stoer. *Adversis*, Turicens. Guelf. Camp. cum Alm. (non Flor. vide 102) Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Bad. Modo *degerimus*, Flor. *In sinistram*, Camp. quod probat Badius nescio ubi oblatum. *Utrumque*, Jens. cum editt. posteriorr. ante Stoer. exc. Ald. et aliquot Burmanno citatis, quo male rediit Obr. *Sive supplicantes*, Camp.

5. *Gestus*, *sive summittimus*. Omittunt *sive* Turic. Flor. Ambr. 2, (qui et modo *hic*) Guelferb. Camp. cum Goth. Voss. 1, 2, 3, et editt. ante Basil. Inest in hisce multa scabrities, quam ego sic emendo, meam rationem peritis facile per-

attollimus, sive aliqua demonstratione, aut invocatione protendimus, *Vos Albani*[1] *tumuli atque luci*: aut Gracchanum illud[2], *Quo me miser conferam*[3]*? in Capito-*
116 *lium, ad fratris sanguinem? an domum*[4]*?* Plus enim affectus in his junctæ[5] exhibent manus; in rebus parvis, tristibus[6], mitibus breves; magnis, lætis, atroci-

suasurus: *distendimus. Diversi a. s. h.,g. sive satisfacientes, aut supplicantes summittimus, sive*, etc. Nec opus erat Pithœano illo, seu Danielis, invento, ut post *supplic.* insereretur *jungimus*. Sed mox qui erant dativi *demonstrationi*, *invocationi*, necessario erant mntandi ablativis, ut haberet quo referretur *aliqua;* quod neminem altendisse valde miror. Nihil sane adjuvabant Voss. 1, 3, *demonstrationis aut invocationis* dantes.

1. *Vos Albani tumuli.* Cic. pro Milone c. 31.

2. *Gracchanum illud.* Idem refert Cicero de Or. III, 56, quamquam paulo aliter et uberius, sive consulto contraxit Quintil. (sicut fecit IX, 3, 36), sive memoria lapsus est. Complurium scriptorum similem dubitationis colorem demonstrat Vulpius ad Catull. 63, 177, p. 291, nec Nostri immemor.

3. *Conferam? in Capitolium, ad fratris sanguinem? an;* sic Turic. (nisi quod hic *fratris*) Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Almel. (semel enim sic ponit Burm., deinde *sanguinem redundat* ibi esse refert, falso haud dubie) Goth. Voss. 1, 2, 3. (sed et hic Voss. 1, 3, *quo me miserant*, Voss. 1 *quo me vertam* dare narrat Burm., turbans profecto aliqua) Vall. Jens. Tarv. *Conf. i. C. at fr. sanguinem madet an*, Camp. Reliqui c. *quo vertam in Capitoliumne? at fr. sanguine redundat. an* e Cicerone, jubente Regio; Badio recte dubitante.

4. *Domum? Plus;* sic supra positi cum Camp. et edd. ante Basil. Reliqui inserunt *matremne ut miseram lamentantemque videam et abjectam* itidem e loco Cic. — Hæc omnia omittunt nostri. Ed.

5. *Junctæ... manus.* Cave complicatas seque invicem apprehendentes intelligas, quod gestibus adhuc demonstratis nequaquam conveniat. Sunt simul gestum facientes dextra et sinistra, qua de re a §. 114 inde præcepit.

6. *Tristibus, mitibus.* Turic. Flor. Camp. cum edd. ante Bad. transponunt, quod sequentibus non congruit. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. pro *mitibus* dant *militibus*, quod corrigit Regius. Sed Camp. voci *mitibus* præterea anteponit *brevibus*. Mox *brevibus* pro *breves* Turicens. Flor. Guelf. cum Jens. et edd. posterr. ante Bad. *Exsertiores* dedimus e conjectura (vide 76, et 118, ubi Locat. *exercito*). *Exercitiores*, Turic. Flor. Camp. (hic quidem... *ciores*) cum Alm. *Exteriores*, Ambr. 2, Guelf. cum Goth. (err. Gesn.) marg. Basil. Reliqui *extensiores*. Quod continuo reliqui subjiciunt *sunt*, abest a Turicens. Flor. Camp. *Subicient sunt*, Turicensis, Florent. — Nostri Codices, *mitibus*, *tristibus*. Iidem mox *exteriores sunt*. Ed.

bus exsertiores. Vitia quoque earum subjicienda sunt,
quæ quidem accidere etiam exercitatis actoribus solent.
Nam gestum poculum poscentis, aut verbera minantis, 117
aut numerum [1] quingentorum flexo pollice efficientis,
quæ sunt a quibusdam scriptoribus notata, ne in rus-
ticis quidem vidi [2]. At ut brachio [3] exserto introspiciatur 118
latus [4], ut manum alius ultra sinum proferre non au-
deat, alius, in quantum patet longitudo, protendat,
aut ad tectum [5] erigat, aut repetito ultra lævum hume-
rum gestu ita in tergum flagellet, ut consistere post
eum parum tutum sit, aut sinistrum ducat orbem [6],

1. *Numerum... efficientis.* Hic quidem gestus plane igitur improbandus; neque enim alias numeros exprimentem actionem ab arte alienam judicat Noster. Vide §. 86 et 94. Quo in genere quid scitum, ineptumve fuerit, a nobis definiri vix poterit. « Hunc (numerum) ita « describit Ven. Beda. *Quum dicis « quinquaginta, pollicem exteriori « artu instar græcæ litteræ Γ curva- « tum ad palmam inclinabis: quin- « genta vero in dextra, quemadmo- « dum quinquaginta in læva facies.* « Convenit Nic. Smyrnæus, ut com- « positum utrumque edidit in Spi- « cilegio Evang. Pe. Possinus, et « cum hoc Fabricius p. 166. sq. » Gesnerus. Vide Fabr. B. G. Vol. VII, p. 770. not. Harl. Vol. VIII, p. 674.

2. *Vidi.* Pro hoc *dixi* Jens. Tarv. quod corrigit Regius. Numerum hic quidem in Vall. primitus nota signatum fuisse testatur Badius, mox *quingenarium* scriptum, tandem corrigendo ad vulgatæ rationem redactum; se *quingentos* malle. In vetustioribus libris nihil discrepat scriptura.

3. *At ut brachio.* Turic. Flor., *aut vibratio*, cum Bodl. *Aut in b.*, Guelf. *Aut ut b.*, Ambr. 2, Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum editt. ante Basil. err. Burm. qui Joann. Voss. 1, 3, ut recte nostræ scripturæ testes exhibeat, vereor.

4. *Introspiciatur latus.* Hoc etiam Quintiliani ævo, ubi sane nulli sine tunica amictus, potuisse fieri recte docet Gesnerus, quia manicæ tunicarum ad cubitum modo pertinuerint, quæ « si laxiores essent retro « actæ, vel replicatæ, nudam par- « tem subaxillarem ostenderent. »

5. *Aut ad tectum.* Turic. Flor., *aut fectus*, cum Almelov. *Interdum* (pro *in tergum*) Turic. Camp. cum Alm. *Consisteret*, Florent. *An sinistrum*, Turic. Flor. *Totum*, Ambr. 2, Guelf. *Timere*, Ambr. 2, Jens. (tac. Gesn.) Tarv. cum Bern. *Proximoque defendat*, Turic. Flor. *Sæpe scio sæpe venire*, Turic. Flor. *S. sc. venire*, Jens. cum editt. posterr. (non Camp.) ante Ald.

6. *Sinistrum ducat orbem.* Est hoc illud vitium, quod tetigit supra §. 109, ut in sinistrum gestus desi-

aut temere sparsa manu in proximos[1] offendat, aut cubitum utrumque in diversum latus ventilet, sæpe
119 scio evenire. Solet esse et pigra[2], et trepida, et [3] secanti similis[4]: etiam uncis digitis, aut capite dejiciatur, aut

nat; finis enim est in *orbe* (§. 105).

1. *In proximos offendat.* Hujus structuræ unum adhuc exemplum reperi indicante Forcellino Solin., c. 40, *in ea* (cornua) *offenderit.* Sed est et apud Nostrum VI, 3, 67, *ad fornicem offendere.*

2. *Solet esse et pigra... jactetur.* Hic nemo videtur quæsisse, quod esset subjectum. Nempe omnes *manum* agnoverunt, quod fatetur Gedoynus, et sane, quoniam uncis aliquid *digitis* fieri narratur, vix licet ab hoc subjecto recedere. Sententia tamen ipsa idem valde alienum est. Præterea apparet nequaquam sanum esse locum; nec salva res est, si cum Gallæo et Gesnero «*ut* capite dejiciatur» scripseris. *manu* quidem *supinata* libris auctoribus restituimus, quum editorum *manus*, nominativus, ferri plane nequeat. Ipse igitur ἀπὸ κοινοῦ repetendum esse censeo subjectum, quod sit *actio*. Sic *eadem*, pronomen eo relatum, nominativum accipiemus. Conjunctivos *dejiciatur*, *jactetur* cum iis, quos dixi, VV. DD. ab *ut* repeto, quod ante *uncis* inserendum reor. Quid tamen ad actionem *capite dejiciendam* proprie faciant *digiti unci*, non satis dixerim. — Aliter hoc de loco statuit in Addendis Buttmannus. Hic *uncis digitis* a sequentibus distinet, ut per se vitium hæc verba exhibeant. Hoc autem posito, subjectum utique est *manus*, cujus omnia lectorem admoneant. Post *eadem* vocem *manu* deleri vult. Itaque hanc scripturam proponit: «Solet esse et pigra, et trepida, et «secanti similis; etiam uncis digi«tis: aut ut capite dejiciatur, aut «eadem supinata in superiora jac«tetur.» WOLFF.

3. *Secanti.* Turic. Flor., *sevam*, cum Alm. Omisso mox, quod reliqui habent, *interim*, Turic. Flor., *similis etiam*, cum Almelov. Mox transponens Goth. (tacente Gesn.) *uncis etiam*. Turic., *dicitis*. Dein Turic. Flor. Guelf. CAMP., ut nos, *aut capite*. Reliqui inserunt *a*. Item *manu supinata* nobiscum Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) CAMP. cum Almel. Reliqui *manus* s. Ambr. 2, Guelf. omittunt *habitus... solet*, cum Voss. 1, 3. *Qui ipse in statuis*, CAMP. *Pretenso*, Goth. Jens. (tac. Gesn. hic tamen, ut sequentes, per *æ*) cum edd. ante Stoer. except. CAMP. Ald. *Inferte*, Ambr. 2; omittit Turic. *Potens o manum infeste pollici*, Jens. (tac. Gesner.) Tarv. Voss. 3. *Protendit*, Turicens. Flor. CAMP. cum Almel. *Placentis qui*, Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Voss. 3.

4. *Secanti similis.* Elegans est Gesneri annotatio: «Πρίοντι, serra «utenti. Lepide Hippocrates, seu «qui auctor est operis de Diæta I, 9: «Ὥσπερ οἱ τέκτονες τὸ ξύλον πρίουσι, «καὶ ὁ μὲν ἕλκει, ὁ δὲ ὠθεῖ, τὸ αὐτὸ «ποιέοντες.» Vocem quæ præcedit *supinata* Gallæus, more, vel potius morbo suo, expungit.

eadem manu supinata in superiora jactetur. Fit et ille[1] habitus, qui esse in statuis pacificator solet, qui, inclinato in humerum dextrum capite, brachio ab aure protenso, manum infesto pollice extendit : qui quidem

1. *Fit et ille... extendit.* « Hunc « habitum, sive gestum adeo fre- « quentem in statuis nec ipse co- « gnovi nec a scriptoribus tangi « memini. » Hæc quum a Spaldin- gio hic annotata reperissem, ar- tium antiquarum peritos adii. Sed ne hi quidem talia in statuis videre se meminerant. Monebant tamen iidem de communi illa antiquorum signorum, maxime in manibus, labe, quæ multa hujus generis nobis invidit. Sunt autem in scriptura etiam quædam observatu digna. *Infestum pollicem* aliquoties legimus, neque dubitari potest, quin ex re gladiatoria translata sit locutio. Vide poetam anonymum in Anthol. Burmann. lib. III, carm. 82, v. 28, *Sperat et in sæva victus gladiator arena, Sit licet* infesto pollice *turba minax*. Hinc pollex ita conformatus, etiam ubi miti negotio inserviret, hoc tamen epitheton retinuit. Spectat autem huc maxime locus Appuleii Metam. II, p. 124, Elm. 142, Oudend.... « suberectus in « torum porrigit dexteram et *ad* « *instar oratorum* conformat arti- « culum, duobusque infimis con- « clusis digitis cæteros eminentes « porrigens et *infesto pollice* cle- « menter subridens infit. » Cui loco recte admovetur ille Fulgentii Planciadis de Contin. Virg. pag. 143, Munck. 742, Stav. « Itaque compo- « situs in dicendi modum, erectis « in iota duobus digitis tertium *pol-* « *licem comprimens*, ita verbis exor- « sus est. » Quem locum duriuscule tractavit Gesner. (in Lex. v. *Pollex*). Nam *comprimere* ex vi ipsa vocis nihil aliud est, quam ita contrahere digitum, ut articulorum tubera promineant. Unde clarissime jam apparet, quid fuerit *pollex infestus*. Qui quum in lenissima oratorum actione ostendi solitus fuerit, multo minus mirum, eumdem fuisse in habitu pacificatoris, h. e., componentis sua gravitate turbas populares viri alicujus vel principis, vel ducis, qui terrere etiam malos debebat. Et hoc igitur aliunde nobis ignotum discimus ex hac ipsa Quintiliani relatione; qui eumdem in oratoribus habitum ut nimis arrogantem improbasse videtur. Audacior autem utique quam pro Nostri more locutio *habitus pacificator*; nam illa de animalibus, *bos arator*, *equus bellator*, quæ vel ipsa in prosa oratione rara sunt (vide Broukh. ad Tib. I, 11, 46), non ejusdem plane sunt generis. Tamen appositum illud in genitivum aliquem deflectere conari, audacius etiam esset in nostra criticorum quam illud in oratoris persona. Denique pronomen relativum ter hic positum in uno sensu minus se in Nostro, qui ei vitio nos assuefecerit, gravari, Spaldingius ait. Nam hæc omnia ab illo ad hunc locum præparata erant : exsecutus sum ego : quod ideo monendum erat, ne, si quid in his commissum fuerit, illi imputetur. Buttm.

maxime placet iis, qui se dicere *sublata manu*[1] jactant.
120 Adjicias[2] licet eos, qui sententias vibrantes[3] digitis jaculantur, aut manu sublata denunciant[4], aut, quod per se[5] interim recipiendum est, quoties aliquid ipsis placuit, in ungues eriguntur: sed[6] vitiosum id faciunt, aut digito, quantum plurimum[7] possunt, erecto, aut etiam duobus, aut utraque manu ad modum aliquid
121 portantium composita. His accedunt[8] vitia non naturæ,

1. *Sublata manu*. Vide II, 12, 9.

2. *Adjicias*. Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. (hic qnidem *ce*) *adiciat*, cnm Alm. (quamquam hic duplici *i*) et edd. ante Ald. exc. Camp. qui *Adjiciant*. Mox *vibrantis*, Tnric. Flor. cum Alm. Reliqui *vibratis*. Sed *dicit* Turic.; *dic̄* Flor. pro *digitis*. Deinde *ut manu*, Turicens. Florent. Guelf. *Sublatu*, Turicens. *Denuncianti*, Turicens. Flor. cum Alm. *Unguis*, Flor. Ambr. 2. *Quatiens*, Guelferb. *Ungulis*, Camp. *Erigantur*, Tnric. Flor. Camp. cum Alm. — Nostri habent alii *Adjicias*, alii *Adjiciat*. R. 7, *Adjiciant*. Mox iidem *vibratis digitis*.

3. *Sententias vibrantes*. Vide X, 1, 60. Addit Burmannus Petron. c. 118, suaque ad Petron. c. 47 annotata. In *jaculando* remittit nos Burm. ad VI, 3, 43; IX, 2, 79.

4. *Denunciant*. Cave accusativo, qui præcedit, jungas hoc verbum; quæ nihili esset locutio. Tam consueta et propria est hujus verbi cum nominibus mala, pericula, iras et similia significantibus conjunctio, ut per se solum *minaudi*, *mala denunciandi* vim acceperit. Vide Schulting. et Burmann. ad Quint. Decl. VIII, IX. Sic Cicero in Epist. ad Att. lib. II, postquam Ep. 20, dixerat: *Clodius adhuc mihi denunciat periculum*. Ep. 22, de eodem: *volitat, furit, nihil habet certi, multis denunciat*.

5. *Per se*. Etsi ingenii quadam specie blanditur Gallæi conjectura, reponentis *parce* pro hisce, nequaquam tamen mutatione locus indiget. Modo ne fiat hic gestus cum ridicula sui venditatione, *per se* interdum recte adhibebitur. Ita *per se* structum aliquoties vidimus, ut Proœm. tot. op. extr. V, 8, 5; VII, 4, §§. 7, 9, 13; IX, 4, 137. Gestum eumdem demonstrat II, 3, 8.

6. *Sed... composita*. Sensus est: non satis est in ungues erigi, simul at erigunt digitum, aut manum componunt, uti portantes. Wolff.

7. *Quantum plurimum*; sic Turicens. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Reliqui *quanto pl.* Mox *recte*, Turic. Flor. cum Alm. Item *autem duobus*, Tnric. *Portandum*, Camp. — Nostri Codd., *quanto plurimum*. Ed.

8. *Accedunt*. Turic. Flor. Camp., *accidunt*. Mox *natura*, Turic. Flor. Camp. *Trepidatione*, Camp. *Cum more*, Turic. Flor. Ambr. 2, Camp. *Incurrente*, Camp. *Sed memoria*, Gothanus (tacente Gesnero). *Cognatio*, Florentinus. *Non adversum*, Guelferbytanus. *Quoniam omnia*, Ambr. 2, Guelferbytanus. *Cuiquæ*, Ambr. 2.

sed trepidationis, cum ore[1] concurrente rixari; si memoria fefellerit, aut cogitatio non suffragetur, quasi faucibus aliquid obstiterit, insonare; in adversum[2] tergere nares; obambulare[3] sermone imperfecto; resistere[4] subito, et laudem[5] silentio poscere: quæ omnia persequi prope infinitum est: sua enim cuique sunt vitia. Pectus 122
ac venter[6] ne projiciantur, observandum: pandant enim posteriora; et est odiosa omnis supinitas[7]. Latera cum gestu consentiant: facit enim aliquid et totius corporis motus, adeo ut Cicero plus illo agi quam manibus ipsis putet; ita enim dicit in Oratore[8], *Nullæ argutiæ*

1. *Cum ore... rixari.* Vide §. 56. Sunt hi conatus, sed irriti, vincendi *infantem*, quem Horatius appellat (Sat. I, 6, 57), *pudorem*. Cave autem sensum a vocula *si* ordientem cum hoc conjungas; pertinet ad *insonare*, quod tenuit Gedoynus, reliqui non videntur attendisse; Capper. manifesto turbavit.

2. *In adversum... nares.* Hoc quid esset, nemo quæsivit, scilicet satis per se manifestum; equidem interpretationem requiro, et interim nihil aliud significari suspicor, quam quod vidimus §. 80: *nares... plana manu resupinare.* Quod enim Gedoynus muci tollendi modum parum decentem intelligit, hinc alienum videtur; et est ejus rei verbum proprium *emungere*. In *aversum* tergeri videntur nares, quum demulcentur manu intra vergente et descendente; in *adversum*, quum eadem et surgit et extra tendit. Neque huic interpretationi officere credo, quod aliquo recidere deprehenditur Noster, quod jam tetigerat.

3. *Obambulare... imperfecto.* Ambulatio per suggestum probatur quædam §. 126; tamen ita fieri debet, ut non diu avertatur ambulans a judice, nec nisi inter moras oraudi. Wolff.

4. *Resistere.* Vide XI, 2, 46.

5. *Laudem... poscere.* Vide IV, 2, 37; adde VIII, 5, 14.

6. *Venter.* Ambr. 2, *veter.* Flor., *pronunciantur*, cum Alm. *Projiciatur*, Guelferb. *Pronuncient*, Camp. Mox *pandent*, Voss. 1. *Otiosa*, Turicens. Flor. *Viciosa*, Camp. *Suppinata*, Turic. Flor. cum Alm. (nisi quod hic simplici *p*:) *Supinatas*, Ambr. 2. *Suspinatas*, Voss. 3. *In numerum*, Camp. *Articulis*, Jens. (tac. Gesn.) Tarv.

7. *Supinitas.* Vide §. 69; item 82, indicante Gesnero. Modo *pandant* cave intransitivum credas verbum cum Gesnero in Thesauro, sed retractante statim ipso suum errorem; minus tamen a *pandendo* repetes, quod accidit ei cujus ope usus est vir eruditissimus in indice Quintilianeo.

8. *In Oratore.* Vide Cicer. Orat. cap. 18.

digitorum, non ad numerum articulus cadens, trunco magis toto se ipse moderans, et virili laterum flexione:
123 Femur ferire, quod Athenis primus fecisse creditur Cleon[1], et usitatum est[2], et indignantes decet, et excitat auditorem; idque in Calidio[3] Cicero desiderat, *Non frons*, inquit, *percussa, non femur:* quamquam, si licet, de fronte dissentio; nam etiam[4] complodere[5] ma-
124 nus scenicum est, et pectus cædere. Illud quoque[6] raro decebit, cava manu summis digitis pectus appetere, si quando nosmet ipsos alloquimur[7], cohortantes, objurgantes, miserantes: quod si quando fiet, togam quoque inde removeri non dedecebit[8]. In pedibus observantur

1. *Cleon*. De hoc vide nos ad I, 10, 18. Hic quoque *traditur* malim præ *creditur*. Vide X, 2, 20. De *femine feriendo*, vide II, 12, 10.

2. *Cleon, et usitatum est*. Turic. Flor., *de onestu sitatum est* (nisi quod Flor. *si tutu*). *Deon u. e.*, Voss. 1, (qui et modo *ferre*), 3. Modo *creditur* omittit Gothan. solus, ut opinor. Guelf. post *usit. est* inserit *per alios*, mire. *Indignatos*, Guelf. cum Gothan. Stoer. Chouet. Leid. *Indignatus*, Voss. 1. *Et* post *decet* omittunt Turicens. Florent. CAMP. *Desiderat* et *frons*, Turicens. Flor. CAMP. Suspicor fuisse *d.* et *Non f.* Mox *femur: quamquam* nobiscum Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelferb. CAMP. cum Almel. Voss. 1, 2, 3, Gothan. Jens. et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *pedum* (*quod minimum est*) *nulla supplosio* ex Ciceronе, ubi tamen *pedis*. — Hæc omittunt nostri Codd. Pro *Cleon* solus Poul. dat *Demosthenes*.

3. *In Calidio*. Vide X, 1, 23. Locus Cic. est in Bruto c. 80.

4. *Nam etiam*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn. sed prior non quoque pro nam) cum Almel. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui *n. et*. Mox et ante *pectus* omittunt Ambr. 2, Guelferb.; omnia autem interjecta inter *manus* et *manu* cum posteriore ipso desiderant Turic. Flor. CAMP. cum Alm.

5. *Nam etiam complodere*. « Quod « ipsum levius tamen est et tempe-« ratius quam frontem percutere. »

6. *Raro*. Jens., *rara*, correctum Regio, sed solus.

7. *Alloquimur*; sic Turic. Flor. (quamquam hi *adl.* et posterior etiam *cohartantes*) Goth. (tacente Gesner.) CAMP. cum Bad. *Alloquamur*, Basil. Reliqui *alloquemur*. Mox *fiat*, Jens. cum edd. posteriorr. ante Bad. — Nostri dant alii *alloquimur*, alii *alloquemur*. ED.

8. *Dedecebit*; sic Ambr. 2. *Decedebit*, Turic. Flor. cum Alm. in quo nostrum agnovit Burm. Vide §§. 76, 80. Reliqui *decebit*. Modo *removere*, Goth. (tac. Gesn.) cum Bad. Basil. Gryph. *Observatur*, Guelf. CAMP.

status et incessus: prolato dextro stare, et eamdem ma-
num ac pedem proferre, deforme est: in dextrum in- 125
cumbere[1] interim datur, sed æquo pectore[2]; qui tamen
comicus magis, quam oratorius gestus est: male etiam
in sinistrum pedem insistentium dexter aut attollitur,
aut summis digitis suspenditur: varicare supra mo-
dum, et in stando deforme est, et, accedente motu,
prope obscenum[3]. Procursio[4] opportuna brevis, mode- 126

cum Obr. *Dextero*, Guelf. cum Bad. Basil. *Eadem*, Turic. Flor. Ambr. 2, quorum postremus *deform est*. An primitus abfuit *est*? — Nostri *decebit*, exc. RR. 3, 5, qui *dedecebit*. Solus R. 8, *observatur*. Pro *eamdem* Poul. *eodem*; Avic. R. 5 *eadem*. — *Non dedecebit*. Quum operæ pretium erit tantum affectum præ se ferre, quantus est in illo gestu, ne toga quidem debebit intervenire manui et pectori. Si improbare voluisset hanc togæ remotionem *tamen* erat inserturus alicubi in hac sententia.

1. *Incumbere*. Jens., *procumbere*, cum edd. posterr. ante Ald. *Recumbere*, Obr., male. *Sed eo quo pectore*, Flor. Omnia verba a *pedem* (§. 124) ad alterum *pedem*, comprehenso hoc, omittit Guelf. *Dextera aut tollitur*, Turic. Flor. *Dextera ut tollitur*, Ambr. 2. *Dextra tollitur*, Camp. *Dexter aut tollitur*, Guelf. cum Alm. et edd. ante Bad. *Dextere a. a.*, Voss. 2. *Dextre a. a.*, Goth. *Dextra a. a.*, Voss. 1. *In tanto*, Turic. Flor. cum Almel. *Instando*, Jens. cum edd. posterr. ante Ald. *Est acc. muto*, Tur. Flor.

2. *Æquo pectore*. « Non propendente, corpusque in dextrum pedem pronum sequente. »

3. *Obscenum*. Cavet Gesnerus, ne quis pudenda hoc modo aspici credat, tecta illa aut tunicis, aut certe campestribus; sed in ipso motu et gestu esset quod pudicos dedeceat. In *varicando* Burmannus ablegat ad Heins. in Ovid. Art. III, 303, memorem loci nostri.

4. *Procursio*. Camp., *percussio*. Vide IX, 1, 27. *Conveni etiam et moderatio*, Turic. Flor. *Convenientia et a.*, Ambr. 2, Guelf. *Convenit e. et a.*, Gothan. Jens. (tac. Gesn.) Camp. cum editt. ante Stoer. exc. Ald. qui *convenit et a.*, et Par. Vasc. Steph. qui *convenit etiam a.* Nostrum ipsum Stoer. Chouet. Reliqui *conveniens etiam a.* Sed Obr. interpungens colo post *conv.*, male. *Usura*, Voss. 1, 3. *Suro*, Bern. *Manilio*, Turicens. Flor. Camp. cum edd. ante Burm. *Manlio*, Ambr. 2, Guelf. Burm. et posterr. *Manilia*, Goth. (tac. Gesn.). Nostrum e Voss. 1, 3, et constantiæ causa. Vide Drakenb. ad Liv. XXXIV, 53, 2; Epit. 67, de permutatione nominum. Ad VI, 3, 54, Flor. Ambr. 1, *Manlium*, nihil enim notatur. *Flavos*, Turic Flor. Ambr. 2 (vide VII, 4, 40, ubi Florent. quoque *flavom*. Ambr. 1 non notatur). *Flavius*, edd. a Badio inde, qui hoc e Vall. conspirantibus in vitium Guelferb. Goth. Nostrum edd. ante Bad. (err. Bur-

rata, rara [1]: conveniet etiam ambulatio quædam, propter immodicas laudationum [2] moras; quamquam Cicero *rarum incessum*, neque ita longum probat: discursare vero, et, quod Domitius Afer de Sura Mallio [3] dixit, *satagere*, ineptissimum; urbaneque Flavus [4] Virginius interrogavit de quodam suo antisophiste [5], *quot millia*
127 *passuum declamasset?* Præcipi et illud scio, ne ambulantes avertamur [6] a judicibus, sed sint obliqui pedes

mann.). Illud levius, quod *verginius* Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. *Antisophiste* nobiscum Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Burm. Reliqui *antisophista*. Vide III, 4, 10; vide et Cic. Acad. II, 23, nominativum *sophistes*, et ad Att. VII, 3, p. 103, a, græcismum in accusativo *Piræea* usurpantem; item nostrum IV, 1, 77. Mox *quod*, Turic. Flor. Ambr. 2.

1. *Procursio... rara.* Appositorum primum, *opportuna*, attributum facit (vide mox §. 128), reliqua ad subjectum pertinent. Qui hoc non agnoverunt, sententiam parum absolvi crediderunt; totamque turbarunt, quum vix dicturi sint, qualis intelligatur procursio *opportuna*.

2. *Laudationum moras.* Vide §. 121, item Lucian. rhet. præc. c. 21, p. 22, vol. III, Rtz. ibique Gesneri not. Totus ille Luciani libellus habet multam eorum agendi vitiorum insectationem, quæ Noster quoque reprehendit, velut cantandi insaniam (supra §. 57 seqq.), cap. 19; motum obscenum (§. 125) eodem cap. (βάδιζε μεταφέρων τὴν πυγήν); utrumque cap. 15 (μέλος ἀναίσχυντον καὶ βάδισμα); nec pigebit conferre integrum. *Rarus incessus* suadetur a Cic. loco modo cit. Orat. cap. 18. De *ambulatione* agentem Hotomanum demonstrat Capper. ad Cicer. pro Rosc. Amer. cap. 8, p. Græv. 155. Crassi nulla erat *inambulatio* Cic. Brut. 43.

3. *De Sura Mallio.* Vide VI, 3, 54. Humili loco natum suspicor hominem, si vera, ut videtur, quam Manliorum et Malliorum diversitatem probant Manutius ad Cic. pro Plancio, cap. 5, et Sigonius ad Fastos ann. 648. *Sura* certe Manliorum non comparet cognomen.

4. *Flavus Virginius.* Vide lib. VIII, cap. 3, §. 33.

5. *De... suo antisophiste.* Vide Ernest. ad Suetonii Tiber. 11. Lucianus hac voce aliquoties utitur, sed figurate, ita ut addatur genitivus vitium aliquod significans, velut μαγγανείας Pseudomant. 43, τρυφῆς Calumn. cap. 16, ψευσμάτων Philops. cap. 39. Proprie geminum usurpat vocabulum ἀντίτεχνον Saltat. cap. 84. Calumn. cap. 2, idem et Gregorius Nazianzenus, cujus loca profert Cresollius in theatro rhet. V, 14.

6. *Avertamur.* Flor., *avertamus.* Indicativum *sunt* Ambr. 2. *Concilium*, Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Burm. acc. Bip. *Adversi*, Guelferb. *Sint... simus*, Alm. solus

ad consilium[1] nobis respicientibus: id fieri[2] judiciis privatis non potest: verum et breviora sunt spatia, nec aversi diu sumus: interim tamen recedere sensim datur: quidam et resiliunt, quod est plane ridiculum. Pedis supplosio, ut loco est opportuna, ut ait[3] Cicero, 128
in contentionibus aut incipiendis, aut finiendis[4]; ita crebra et inepti est hominis, et desinit judicem in se convertere. Est et illa indecora in dextrum ac lævum latus vacillatio alternis pedibus insistentium. Longissime fugienda mollis actio, qualem in Titio Cicero dicit fuisse, unde etiam saltationis quoddam genus *Titius* sit appellatum. Reprehendenda[5] et illa frequens et con- 129

MS. cum Locat. et posterr. ante Leid. *Tamen ne recedere*, Turic. Flor. *Etiam resiliunt*, Camp. Tarv. Ald. Suspicor fuisse *enim r.* Vide lib. II, cap. 13, §. 11.

1. *Ad consilium.* Vide IV, 1, 21.

2. *Id fieri... non potest.* Quia unus tantum judex est in *privatis judiciis.* Vide V, 10, 115; VIII, 3, 14. Hisce enim locis, præsertim si adjungas Plin. Epistt. VI, 33, 9, plane apparet, non magis quum *privatus judex*, quam quum *privatum judicium* dicitur, omnem excludi *centumviralium* judiciorum mentionem. Tenendum, id quod monuimus ad lib. V, causam privatam agi posse et apud centumviros et in judicio privato, quod inprimis Ciceronis verbis Orat. 21 probatur memorantis *stillicidii* causam, quæ tamen ipsa est inter centumvirales illas de Orat. I, 38. Qui Nostro est *privatus* judex, is Juris scriptoribus dicitur *pedaneus* (vide et XI, 1, 44). Centumviralia, quorum scena in basilica Julia instruitur, judicia habent sane talium præceptorum observationem; sed non iis solis prospiciendum erat. Hoc *privatarum causarum* et *privati judicis* discrimen qui probe tenuerit, is Siccamæ (de Judicio centumvirali ed. Zepern. Hal. 1776, 8, pag. 24) sententiam justis limitibus circumscribet.

3. *Ut ait Cicero.* De Orat. III, 59. *Non crebra supplosio pedis* in Crasso Cic. in Brut., c. 43. De saltatione cui nomen *Titius*, c. 62 ibid.

4. *Aut finiendis.* Turicens., ut *f.* Mox *ut fin. sit acrebra*, Flor. *F. sic et crebra*, Camp. *Ac levem*, Turic. Florent. *A. lævom*, Ambr. 2 (vide modo 126). *Bagilatio*, Turic. Flor. cum Alm.; sed hic duplici *l. Qualem initio Cic.*, Turic. Flor. *Tutius sit*, Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. Ab Aldo inde ante Burmann. edd. *Tityo... Tityus* præpostere (ut et VI, 3, 71), nullus MS.

5. *Reprehendenda et illa;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. *R. est* i., Camp. Reliqui *R. est et* i. Mox *mutatio*, Guelf. Goth. (tacente Gesn.) Camp. *Curione prætore*, Guelf. cum

citata in utramque partem nutatio, quam in Curione patre [1] irrisit et Julius [2], quærens, *quis in lintre loqueretur?* et Sicinius [3]; nam quum, assidente collega, qui erat propter valetudinem et deligatus et plurimis medicamentis [4] delibutus, multum se Curio ex more jactasset, *Nunquam*, inquit, *Octavi, collegæ tuo gratiam referes, qui nisi fuisset, hodie te istic muscæ comedissent.*

130 Jactantur [5] et humeri: quod vitium Demosthenes [6] ita dicitur emendasse, ut, quum in angusto quodam pulpito stans diceret, hasta humero dependens immineret, ut, si calore dicendi vitare id excidisset, offensatione

marg. Basil.—RR. 9, 10, 11, *mutatio*. Solus R. 10, *Curione prætore*. Ed.

1. *In Curione patre... Julius... Sicinius*. Vide Cic. Brut., cap. 60, unde hæc expressa, quemque consulendo intelliges, qua occasione affuerint in concione consules Cn. Octavius et C. Scribonius Curio. Nihil ego hic transponendi medela sanandum arbitror, qualem tentat celeberrimus Schneiderus ad locum Ciceronis (p. Wezel. 37 seq.), quum abactus ille muscarum tam apud Cic. quam apud Nostrum fiat ipso corpore vacillantis Curionis, sitque etiam acrior jocus, si totus homo flabelli instar fuisse dicatur, non tantum gesticulantes ejus manus.

2. *Julius*; sic Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 2, 3, Vall. Basil. (sed hic *et C. J.*). Reliqui *Junius*, quod quum optimi dent Codd. eo devenio suspicionis, ut Quint. ipse aliquid turbaverit, librarii autem e Cicerone correctionem petierint. *Et* ante hoc nomen omittit Camp. *Inlustre relnqueretur*, Turic. (hic quidem divisim *in l*) Florent. *In lunt reloqueretur*, Ambr. 2. *I. lintere l.*, Guelf. *E. l. l.*, Goth. (aberrante nota Gesner. ad *declamasset* §. 126) Camp. cum Voss. 2, Vall. Bad. et aliquot edd. apud Burm.: quod e Cicerone assumptum: nec præstare ad sententiam videtur.

3. *Et Sicinius*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. (hic tamen *scimus*. Goth., *scinius*, cum Voss. 3, an 2?) Camp. cum Goth. et edd. ante Basil. Reliqui inserunt *e*. Mox *adsistentem*, Turic. Flor. (hic post *st* inserit *l*).

4. *Medicamentis delibutus*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Alm. Voss. 1, 2, 3. Reliqui inserunt *propter dolorem artuum* e Cicerone; male. *Pluribus delibutus m. propt. dol. art. multum*, Gothan. (tacente Gesn.) Camp., nisi quod hic *plurimis*. Mox *Numquid*, Camp. *Referres*, Flor. *Teistice*, Florent. Ambr. 2. Transponit Gothan. (tac. Gesn.) *istic te*.

5. *Jactantur et humeri*. Turic., *ac tantu et umeri*. Pro *vitare id* Burmannum tentantem *v. ictum* nequaquam probo.

6. *Demosthenes... dicitur emendasse*. Vide §. 68.

illa commoneretur [1]. Ambulantem loqui ita demum
oportet [2], si in causis publicis, in quibus multi sunt ju-
dices, quod dicimus, quasi singulis inculcare pecullia-
riter velimus. Illud [3] vero non ferendum [4], quod qui- 131

1. *Commoneretur*. RR. 3, 7, 11, Camp. Andr., *commoveretur*. En.

2. *Oportet, si in... judices, quod;* sic MSS. mei omnes et edd. ante Gryph. cum Alm. Voss. 3. Reliqui *si* ante *quod* demum inserunt; sed nullus MS. hoc dare putandus est. *Vasis singularis inculcare peculiari*, Turicens. Florent.

3. *Illud* vero non *ferendum*. Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf., *I. non referendum*, cum Jens. (err. Gesn.) et edd. posterr. ante Ald. *I. vero referendum*, Camp. cum Gothan. Voss. 2, Vall. *I. vero* non *referendum*, Ald. *I. vero refellendum*, Bad. Basil. cum aliquot Burm. *I. non ferendum* ex Alm. Voss. 1, 3 refert Burm. Videtur nostra esse e vera viri alicujus docti conjectura. *Rejecta numerum toge*, Turic. Flor. *Dextera*, Turic. *Usque lumbos*, Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Tarv. Ald. Ubi sine præpositione struatur *usque*, nisi quum loca, quo perveniendum sit, demonstrantur, non memini me animadvertere. *Reduxerunt ut sinistra*, Turic. Flor. Camp. cum Alm. Voss. 2, Goth. et editt. ante Gryph., except. Ald. *Gestu*, Ambr. 2, cum Voss. 1. *Spacientur et fabulentur*, Camp. cum Bad. Basil. (non Locat. ut Burm.). *Lævam exstringuere*, Turic. *L. extinguere*, Flor. *Longus dextra*, Flor. *Moneo quoque ut id quidem*, Turic. Flor. cum Almel. nisi quod hic sine *ut*. *Moneor unde n. i. q.*, Ambr. 2, cum Voss. 1, ut videtur. *Moneo quoque u. ne i. q.*, Camp. *Moneor ne i. q.*, Jens. cum edd. posterr, ante Ald. qui *moneor quoque u. n. i. q.* Sed Tarv., *moneo*. Nihil extundo.

4. *Illud vero non ferendum... odiosum*. Hic primum quidem objicitur difficilis illa togæ ratio, quam ut totam expediat, a nemine exspectari posse existimo; quamquam aliquot VV. DD. nihil dubitationis reliquisse sibi visi sunt. Nostra tamen verba satis, opinor, assequimur. De industria hic togæ mentio non fit, sed levitas illa atque irreverentia notatur spatiandi simulque fabulandi, quæ scriptori legitimum modo inter ambulandum loquendi usum docenti succurrebat. Ei vitio nunc præpostera sinistræ manus nudatæ et exsertæ gesticulatio accedit. Toga igitur, quæ sinistra, minus actuosa illa et vibrante, sustineri debebat (vide §. 141), jam, quo liberior sit manus ipsa, in humerum sinistrum tota rejicitur (vide §. 144), dum reducendo ad lumbos sinu dextra occupata corpori applicatur, nec quidquam gestus peragit; quod quam sit alienum et indecorum, eo inprimis apparet, quod ne ea quidem, quæ et semper et maxime agendo inservit dextra (vide §. 114) sine ullo lævæ ministerio probatur, aut placet. *Sinus* quidem *reducitur* hic, non *deducitur*, velut a Cæsare jamjam morituro (Suet. cap. 82), dum a mediis genibus retractus, in latus congeritur atque allevatur,

dam, rejecta in humerum toga, quum dextra sinum
usque ad lumbos reduxerunt, sinistra gestum facientes
spatiantur et fabulantur; quum etiam lævam restrin-
gere prolata longius dextra sit odiosum. Unde [1]moneor,
ut ne id quidem transeam, ineptissime fieri, quum in-
ter moras laudationum aut in aurem alicujus loquun-
tur, aut cum sodalibus jocantur, aut nonnunquam ad
librarios suos ita respiciunt, ut sportulam [2] dictare vi-
132 deantur. Inclinari ad judicem, quum doceas, utique
si id [3], de quo loquaris, sit obscurius, licet; [4]incumbere
advocato adversis subselliis sedenti, contumeliosum;
reclinari etiam ad suos, et manibus sustineri, nisi
plane justa fatigatione [5], delicatum; sicut palam mo-
133 neri, excidentis, aut legere: namque in his omnibus
et vis [6] illa dicendi solvitur, et frigescit affectus, et

ubi astricta dextræ apprehensione continendus est. Hoc esse videtur quod in læva *restringere* manum appellat Noster, usu verbi sane non ita frequenti.

1. *Unde moneor.* Hæc si esset manifesta librorum scriptura, satis facile intelligeretur; etsi paulo insolentior est oratio, quod ait se inde, quod modo reprehendebat, moneri, ut protinus alius quoque vitii notationem subjungat. Sed fortasse aliquid latet in iis quæ hic turbant Codd. Vide, pag. 377, not. 3 extr.

2. *Sportulam dictare.* Servis suis librariis imperant præbendam effusis hiscè laudatoribus sportulam. Remittit nos Gesnerus ad Plin. Epp. II, 14, 4, « in media basilica... tam « palam sportulæ quam in triclinio « dantur. » Nota sportularum petendarum turpitudo, teste maxime Juvenale Sat. I, 117-26.

3. *Si id.* Turic. Flor., *suis.* Mox *licet* nobiscum Turic. Flor. Camp. ut et Alm. *Decet* reliqui. *Diversis*, Goth. (err. Gesn.) a pr. manu. *In sedente contumeliosum est recl.*, Florileg. Sant. *Sedenti jam cont.*, Turic. cum Jens. et edd. posterr. ante Bad. Post *cont.* inserunt *est* plerique, nec tamen Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. *Relinetri*, Turic. Florent. *Relinari*, Ambr. 2. *Inclinari*, Camp.

4. *Incumbere advocato.* Structuram attende et vide IX, 3, 1, pro qua vetustior est hic §§. 90, 125. *Adversa subsellia* sunt VI, 1, 39; item *adversarii* V, 7, 32; sed et *diversa* mox §. 133.

5. *Fatigatione;* sic marg. Basil. Reliqui *fatigatio est*, nisi quod a Jens. inde ante Ald. omittunt *est* acc. Basil. *Deligatum nisi palam*, Tur. Flor. *D. fuerit p.*, Obr. *Excedentis*, Camp. De *excidente*, XI, 2, 19.

6. *Et vis... solvitur.* Flor., *et illa*

judex parum sibi præstari reverentiæ credit. Transire
in diversa subsellia, parum verecundum est: nam et
Cassius Severus urbane adversus hoc[1] facientem[2] li-
neas poposcit: et si aliquando concitate itur, nun-
quam non frigide[3] reditur. Multa ex his[4], quæ præci- 134
pimus, mutari necesse est ab iis, qui dicunt apud tri-
bunalia[5]: nam et vultus erectior, ut eum, apud quem

tuas de solvetur. Fateor displicere mihi receptam, quum *vis illa* parum accommodate dicatur, quippe de qua nihil neque hic fuerit disputatum, neque ita vulgo jactetur, ut pronomen *illa* locum recte tueatur. Quid insit Flor. scripturæ, cui nihil simile in Turic. aut Almelov., non exputo. *E. v. i. d. resolvitur*, CAMP. cum Voss. 1, 3, et edd. ante Bad. *Frigescit et adfectus*, Ambr. 2. *Reverentia*, Turic. Flor. Ambr. 2. *C. et severus*, Turic. Flor.

1. *Adversus hoc facientem lineas poposcit.* Quæ hic dicuntur, *lineas* esse in amphitheatris, ferreas eas sedilia dirimentes, satis persuasit Gesnerus et ad nostrum locum et in thesauro itemque ad Varr. R. R. III, 5, 4. Ne igitur in aliena subsellia irrumperet is, qui ridebatur, patronus, in judiciis quoque lineas pangi jussit Cassius. Cui rationi cedent quæ Salmasius probat in Exerc. Plin., p. 647, de linea unde evolabant cursores: vide Piers. ad Mœr., p. 104. Apparet autem jocum semel conjectum in aliqua, quam Cassius ageret, causa, non vero improbatum esse morem, qui vulgo obtinuerit; quare recte singularem tuemur *facientem*. Sic participiis hoc numero, nec addito nomine substantivo, utitur Noster VI, 3, 62, 64, 66, 88, 90. Tanto impetu agentem Calvum demonstrat Seneca pater Controv. III, 19.

2. *Facientem lineas;* sic Turic. Flor. Ambr. 2. *Facientem lineam*, Guelferb. *Facientes lineas*, Voss. 3. Reliqui *facientes lineam*. Mox *concitatetur aunquam*, Turic. Florent. *Concitare iter*, Gothan. (tac. Gesn.) — Nostri dant alii *facientem lineam*, alii *facientes lineas*. Ed.

3. *Frigide*, cum risu audientium. Vide lib. V, cap. 7, §. 26. Sic *frigidissime*, lib. VI, cap. 1, §. 39.

4. *Multa ex his.* Turicens., ex iis (om. *Multa*) cum Almel. *Et ex iis*, Florent. *Multum e. iis*, Ambr. 2, Guelf. Exc. Santeu. Goth. (tacente Gesn.) cum Voss. 1, 2, 3. *Et multum e. his*, CAMP. e quo et Obr. *his* assumpsimus. *Præcepimus*, Turic. Flor. Guelf. Obr. *Mutare*, Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 3. *Dicunt animalia tribunalia*, Flor. cum Alm. *Spectat*, Turic. Flor. CAMP. (quorum hic modo «et eum»). Mox *ut* ante *ad* omittunt Guelf. Goth. *Occurse*, Flor. *Occurrentes*, Gothan. (tac. Gesn.). Modo pro *quæ* Jens. *quoque*, cum editt. ante Bad. — De hisce variis lectt. nihil novi afferunt nostri Codd. Ed.

5. *Apud tribunalia.* Ascon. Ped. in Divinat., pag. 34: «*A subselliis*, «non *a tribunalibus*. Sunt enim «*subsellia* tribunorum, triumviro-

dicitur, spectet; et gestus, ut ad eumdem tendens, elatior sit, necesse est; et alia, quæ occurrere, etiam me tacente, omnibus possunt : itemque ab iis, qui sedentes[1] agent[2] : nam et fere fit hoc in rebus minoribus; et iidem impetus actionis esse non possunt,
135 et quædam vitia fiunt necessaria : nam et dexter[3] pes a læva judicis sedenti[4] proferendus est, et ex altera parte multi gestus[5] necesse est in sinistrum eant, ut ad judicem spectent. Equidem plerosque et ad singulas sententiarum clausulas video assurgentes[6], et nonnullos subinde aliquid[7] etiam spatiantes; quod an deceat, ipsi viderint[8]; quum id faciunt, non sedentes agunt.
136 *Bibere*[9], aut etiam *esse* inter agendum, quod multis

« rum, quæstorum, et hujuscemodi « minora judicia exercentium, qui « non in sellis curulibus nec *tribu-* « *nalibus*, sed in subselliis consi- « debant. » Vide 156.

1. *Sedentes.* Vide XI, 1, 44.

2. *Agent;* sic Turic. Flor. CAMP. cum Gothan. Voss. 2, et edd. ante Gryph. exc. Ald. Reliqui *agunt.* Vocem omittunt Ambr. 2, Guelf.; nec male. *Fit lis in*, CAMP. *Idem impetus*, Flor. Ambr. 2, Guelf. — De *agent* eadem nostri. ED.

3. *Dexter pes... proferendus est.* Hoc deforme esse dicebat §. 124.

4. *Sedenti.* Guelf. CAMP., *sedentis*, cum Goth. Jens. (err. Gesn.) et edd. ante Burm. exc. Stoer. Chouet. Leid. Sed Bip. iterum *sedentis.* Nobiscum faciunt Turic. Flor. Ambr. 2. Verba *et ex altera... necesse est* absunt ab Ambr. 2, Guelf. ut et Voss. 1, 3. *Sinistrum erant*, Flor. *Clausulas sententiarum*, Turicens. Flor. Guelf. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Gryph. quod placet ob insuavem veteris structuræ sonum. — Nostri *sedentis*, exc. RR. 3, 7, 11, qui *sedenti.* Mox iidem *clausulas sententiarum.* ED.

5. *Gestus... in sinistrum eant*, contra præceptum §. 114.

6. *Assurgentes, et;* sic Alm. *Assurgenti s et*, Flor. *Adsurgenti sunt et*, Turic. Reliqui *assurgentes sibi* et. Apparet, quo errore natum alienum istud primum *sunt*, mox *sibi.* —Nostri Codd., *assurgentes sibi.* ED.

7. *Aliquid... spatiantes.* Simili usu *aliquid* posuit II, 10, 10, « paulu- « lum *aliquid* inclamare. »

8. *Ipsi viderint; quum.* Nihil hic difficultatis, quare inserere velis *et* cum Burmanno, et proxima sic refingere : *num sedentes agant?* Subauditur, et commodissime quidem : « id saltem teneo, nequaquam se- « dentes eos agere, quum id fa- « ciunt. » Quod expressit Gedoynus.

9. *Bibere.* Flor., *vivere.* Vide VII, 2, 48. *Proferre*, Guelf. Exc. Santen. *Potius quam m. quam*, Turic. Florent. *Potius m. quam*, Guelf. *Et* continuo omittit CAMP. *Conceptum*,

moris fuit, et est quibusdam, ab oratore meo procul absit: nam si quis aliter dicendi onera perferre non possit, non ita miserum est non agere, potiusque multo, quam et operis et hominum contemptum fateri. *Cultus* 137
non est proprius oratoris aliquis, sed magis in [1]oratore conspicitur: quare sit, ut omnibus[2] honestis[3] debet esse, splendidus et virilis: nam et toga, et calceus, et capillus, tam nimia cura, quam negligentia, sunt reprehendenda. Est aliquid[4] in amictu; quod ipsum aliquatenus temporum conditione mutatum est: nam veteribus nulli sinus; perquam breves post illos fuerunt. Itaque etiam gestu necesse est usos[5] esse in prin- 138

Goth. (tac. Gesn.) — *Bibere... absit.* Tantæ dementiæ exemplum sibi ipsi oblatum in templo S. Dionysii prope Lutetiam testatur Burmannus ad h. l., ubi is qui parentabat duci Biturigum bis vino os colluerit inter orandum.

1. *In oratore.* Ambr. 2, *in ora*, cum Jens. Voss. 3. *In hora*, Guelf. cum Cod. Bongarsii apud Salmas. Exerc. Plin. pag. 328, B. *In ore*, marg. Basil. *Mora*, Voss. 1. *More*, Leid. Burm. marg. Chouet. —Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, *in ora*. Vall. lib. a sec. manu antiqua, RR. 8, 9, *in oratore*. En.

2. *Ut omnibus;* sic Turic. Flor. Camp. Reliqui inserunt *in;* sed Guelf. *conspicitur ut sit in omnibus*, præpostere. Mox *honestas*, Floril. Sant. quod horum particulam exhibet, hac sola voce mutata. *Viridis*, Turic. Flor. *Negligentiæ*, Ambr. 2, Guelf. *Contentione*, Guelf. *Nam et veteribus*, Turicens. Flor. Camp. *Breves pusillos fuerunt*, Flor. cum Almel. — De hisce nihil novi afferunt nostri Codd. En.

3. *Omnibus honestis.* Vide lib. XI, cap. 1, §. 42.

4. *Est aliquid in amictu.* « Momentum aliquod facit ad commendandum oratorem modus injiciendæ humeris togæ; sed in hoc ipso, quid deceret, aliis aliter temporibus judicatum est. » Commode autem Almelovenus ad partes vocat Athenæi locum lib. I, p. 21, c, ubi Callistratus, Aristophanis grammatici discipulus, dicitur incusasse Aristarchi in amiciendo negligentiam, φέροντός τι καὶ τοῦ τοιούτου πρὸς παιδείας ἐξέτασιν. *Amictus*, ut notum est, proprie pertinet ad togam, quum *induatur* tunica et quidquid interius membra tangit.

5. *Usos.* Turic. Flor., *vox*, cum Alm. *Principi eos*, Turic. Flor. *Aliquorum brachium*, Ambr. 2, Guelf. (ex Exc. Santen. *alioquorum continuatum*) cum Jens. solo; nisi quod a pr. manu Vall. ita dedisse credibile est. *Vestes continebantur*, Guelferb. *Cuilati clavius*, Flor. *Cui laticlavus*, Goth. (err. Gesn.) *Cui*

cipiis[1] eos alio, quorum brachium[2], sicut [3]Græcorum, veste continebatur: sed nos de præsentibus loquimur. Cui lati[4] clavi jus non erit, ita cingatur, ut tunicæ prio-

latus clavus, Voss. 2, me quidem incredulo. *Genua lavium posterioribus*, Turic. Flor. *G. levium p.* ex Almelov.

1. *In principiis.* In proœmiis modo hæc agendi differentia: neque enim progressis longius oberant angustiæ togarum; quippe qui, ardentibus jam omnibus, in humeros vestem rejicerent. Vide infra 144, 145, 149.

2. *Quorum brachium... continebatur.* « Cicero pro M. Cælio, c. 5: « *Nobis quidem olim annus erat* « *unus ad cohibendum brachium* « *toga constitutus.* Loquitur de pri- « mo in forum aditu. Sen. Exc. « Contr. V, 6: *Apud patres nostros,* « *qui forensia stipendia auspicaban-* « *tur, nefas putabatur brachium ex-* « *tra togam exserere.* » Gesnerus.

3. *Sicut Græcorum.* « Æschines « in Timarch., p. 174, B. » (P. 4, 23, Steph.) « Οὕτως ἦσαν σώφρονες οἱ « ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι ῥήτορες, ὁ Περικλῆς καὶ « ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης, ... « ὥστε ὃ νυνὶ πάντες ἐν ἔθει πράττομεν, « τὸ τὴν χεῖρα ἔξω ἔχοντες λέγειν, τότε « τοῦτο θρασύ τε » [edd. τι, recte] « ἐδόκει εἶναι, καὶ εὐλαβοῦντο αὐτὸ « πράττειν· ac provocat deinde ad « Solonis Salamine statuam, in qua « ἀνάκειται ἐντὸς τὴν χεῖρα ἔχων. « Gesnerus. Nimirum hic mos erat in antiquiori Græcia frugi hominum in omni vita, ut apparet e scriptorum locis ad illum Æschinis allatis a Tayloro: qui quum Quintilianum infra XII, 10, 21, de antiquis oratoribus atticis eadem iterum prædicantem « per translationem » ad ipsius eloquentiæ frugalitatem spectare putat, neque nostrum hunc locum ante oculos habuit, neque ipsa quæ tractabat sui oratoris verba bene perpendit.

4. *Cui lati clavi... cinctis summissior.* Hic locus ab omnibus, qui de re vestiaria et maxime de utroque clavo scripserunt, ad partes vocatus varieque tractatus est. Prostant autem hæ Aldi P. F. Manutii, Oct. Ferrarii, Alberti Rubenii, dissertationes in volumine Thesauri Græviani sexto, cui ipse etiam Grævius nonnulla huc potissimum facientia præfatus est. Alberto autem Rubenio illud inprimis acceptum debetur, quod de natura clavorum illorum certiores hodie sumus. Constat enim nunc quidem inter omnes, clavum fuisse lineam, sive virgam purpurei coloris ita tunicæ intextam, ut a summo pectore ad imam oram descenderet: deinde, latum clavum nonnisi unum fuisse in media tunica, cujus loco, quibus jus lati clavi non esset, equites, duo angustos gerebant. Nam cæterorum, quibus ne angusti quidem clavi jus esset, ratio hic quidem nulla haberi potuit. Jam quum Quintilianus nostro hoc loco cincturæ in tunica angusticlavia rationem det, et mox lati modum præcipiat hunc « ut sit paulum *cinctis* « summissior; » ipsa sententiarum series jubere videtur, ut *cinctis* his pro ablativo habeamus, qui a comparativo pendeat. Quod si tenemus, ex hac *cinctorum* oppositione manifestum fit, tunicam laticlaviam

ribus oris infra genua paulum, posterioribus ad medios

cingi solitam non fuisse, ut cum fasto aliquo latus ille clavus deflueret. Quæ ratio confirmatur loco Suetonii notissimo de Cæsare, c. 45: « Usum enim *lato clavo* ad manus « fimbriato, nec ut unquam aliter « quam *super eum cingeretur* et « quidem fluxiore cinctura. Unde « emanasse Sullæ dictum, optima« tes sæpius admonentis, ut male « *præcinctum* puerum caverent. » Latum clavum ad *manus* fimbriatum omnes recte intelligunt de tunica laticlavia manicata, quæ fimbrias habuerit in manicis. Hanc igitur tunicam, præter morem, incinxisse Cæsarem, ex hoc loco, collato præsertim Quintilianeo, nemo non intelligeret, nisi accederet tertius etiam Macrobii Saturn. II, 3, ubi memorata Cæsaris « præ« cinctura » subjicitur : « qui ita « *toga præcingebatur*, ut trahendo « laciniam velut mollis incederet : « adeo ut Sulla tamquam providus « dixerit Pompeio : Cave tibi illum « puerum male præcinctum. » Hic itaque locus ansam dedit nonnullis, maxime Grævio in notis ad Suetonii l. l., ut de *cinctura* etiam *togæ* cogitarent, quæ proprio vocabulo *præcinctura* dicta sit. Eam fieri putant illo, quem mox Quintilianus memorat, *velut balteo*. Quod si admittimus, *cinctis* in nostro loco accipi etiam possit pro dativo, ut præcipiat Quint. eam lati clavi longitudinem, qua, post factam præcincturam illam, *paulum summissior* sit, h. e., aliquantum infra sinum propendeat. Mihi tamen de ullo togam incingendi more, præter illum, qui dictus est *cinctus Gabinus*, nondum persuasum est, *præcinctum*que, juxta ac Ferrarius, eodem quo *cinctum* significatu dictum existimo. Certe illud vocabulum non, ut Grævius ait, semper de toga usurpari, manifestum est (id quod Ferrarius contra Rubenium jam tetigit pag. Thes. Græv. 1143) verbis Pedonis in elegia de Mæcenate, quibus *discinctum* Mæcenatem præfert bene *præcinctis*, eidemque tribuit *tunicas solutas*, in quibus apud Senecam quoque Epist. 114 incedit, ut et Malthinus ille personatus apud Horatium Sat. I, 2, 25, « demissis tunicis. » Nec temere cuiquam credam, « altius « ac nos Præcinctis unum » quum scriberet Horatius (Sat. I, 5, 6), ante oculos habuisse togam balteo illo constrictam. Quare iis me accenseo, qui *tunica* apud Macrobium reponendum judicant pro *toga*. Vide Ald. Nep. in Thes. Græv. VI, pag. 1197, B. C. Ferrar. ibid. pag. 642, E. Nam quod *laciniam* traxisse Cæsarem ait Macrobius, potuit ea tunicæ esse, quum talares tunicæ nequaquam sint inauditæ. *Super latum clavum* ut dictum sit de ipsa purpura, non de tunica tota, verba Suetonii ferre mihi non videntur : nam qui *fimbriatum latum clavum* dixerat, is quum *eum* mox dicit, eumdem, hoc est tunicam, designare putandus est : neque ex veterum quidem scriptorum relationibus ullam rationem comminiscor, qua *infra purpuram* (h. e. inferiore ad perpendiculum loco) *cingi* potuerit is, qui, ut peculiare sibi, *super* illam cinctus fuisse narratur. Quam unicam dubitationem ipse etiam Grævius (ad Sueton. l. l.) solvere non valebat. Vulgo igitur,

poplites usque perveniant; nam infra mulierum est,
139 supra centurionum. Ut purpuræ[1] recte descendant, levis cura est; notatur interim negligentia. Latum habentium clavum modus est, ut sit,paulum cinctis[2] summissior. Ipsam togam rotundam[3] esse, et apte cæsam velim: aliter enim multis modis fiet enormis. Pars ejus prior

qui latum clavnm haberent interiores modo tunicas cingebant, non eam, in qua esset purpura; contra Cæsar super ipsam cingebatur. Ita apparet *cinctos* appellari a Nostro, qui angusto clavo nterentur, qualis fuit Mæcenas eques, cujns ipse angustus clavus discinctus fluebat. Latus clavns inferins demittitur quam angustus, qui, ut recte Gesnerus, propter ipsam cingendi rationem attollitur. — In hac Spaldingii nota paucnla reprehenduntur a Buttmanno: scilicet vir ille eruditus binos illos Quintiliani et Suetonii locos, si naturalem utriusqne sensum iutueris, tam belle inter se conspirare arbitratur, ut temerarium sit solius Macrobii causa vexare ntrumque. Præterea illa *togæ* in *tunicam* mntatio eidem displicet, quod insolite prorsus dictnm foret *præcingi tunica* pro in *tunica*, vel etiam *præcingere*, *incingere tunicam;* sed longe aliter esse in toga censet Butmannns; nempe de ea et *præcingendi* et *cingendi*, et *incingendi* verbnm usurpari potest. Insuper addit *laciniam*, quam traxisse dicitnr Cæsar, in tunica nullam esse potuisse. Ed.

1. *Purpuræ.* Camp., *purpura*, et mox Turic. Flor. Camp., *descendat.* Satis apparet occasio errori data, ut *purpuræ* scriberetur, quoniam sequitur *re* in *recte;* nec dubitarem tenere singularem, nisi hoc me moveret, quod adhnc angustum clavum habentium actionem regere videtur Noster, ejus autem binas purpuras fuisse non hoc solo loco, teste doceat Rubenius; vide not. supra. Quare et adducor, ut VIII, 5, 28, *latum* pariter et *angustum* clavum indicari credam.

2. *Cinctis.* Guelferbytan., *cruris.* Omittunt *fiet* Turicens. Florentin. cum Almeloven. *Posteriore eadem*, Turicens. Florent.

3. *Togam rotundam esse... velim.* Hæc togæ rotunditas an fuerit plane circularis, vehementer dubito, quum τήβεννον Dionysius aiat esse ἡμικύκλιοι τῷ σχήματι. Quare qnod Gesnerus ad §. 131 tenendnm firmiter censet, « esse rotnndam circulari sectione in medio apertam « ad eum modum, ut, si explicatam humi ponas, utraque ejus « ora circularem lineam referat, « minorem majori inclusam » mihi nequaquam persuadet. Tantum sane liqnet, opponi quadratis vestibus Romanas, velut quum, qui togam exuerant metu Mithridatis, dicuntur μεταμφιέσασθαι τετράγωνα ἱμάτια apud Athenæum l. V, p. 213, coll. Cic. pro Rabir. Post. cap. 10. Sed hoc ne forte quisquam eo traheret, ut clausæ fuerint togæ indusiorum nostrorum instar, diu est quum caverunt VV. DD.

mediis cruribus optime terminatur, posterior [1] eadem portione altius qua cinctura [2]. Sinus [3] decentissimus, 140
si aliquanto [4] supra imam togam fuerit, nunquam certe

1. *Eadem... qua cinctura.* Ut priores tunicarum oras demissiores esse jusserat posterioribus, sic et eadem portione togam ascendere vult a tergo supra ejusdem oram priorem.

2. *Qua cinctura*; sic Bern. Reliqui *quam c.* Sed Gronovius (Thes. Græv. vol. VI, p. 692, E.) nostrum conjecerat; necessario, quum absque hac scriptura locus frustra tentetur miroque VV. DD. errore intelligere sibi visi sint verba, quæ sententia plane carent. Permutationem, per se probabilem, demonstrat in libris frequentem Drakenb. ad Liv. VI, 35, 9, et Goth. in Nostri IV, 1, 47 dat *quam* pro *qua* (tac. Gesn.), ubi *eadem* antecedit, ut hic quoque. — Nostri Codd. dant alii *qua cinctura*, alii *quam cinctura*. Ed.

3. *Sinus... supra imam togam.* Sinum togæ, qui quidem proprie dicitur, cavum illud appellari, quod infra rugas in pectore tumentes ex capacissimo vestimento interius corpori applicatur, vulgo et sine controversia agnoscitur. Cui rationi quomodo congruat, ut unquam hic sinus in ima toga hæserit, nedum ut aliquando vel infra eam descenderit, nequaquam comminiscor. Ferrarius sane in summa illa togarum laxitate sinus potuisse longius fluere significat, hunc ipsum tractans Nostri locum; ut sacci instar infra extremam laciniam pendulum sinum sibi finxisse videatur, quod Fabius tamquam mollius improbaverit. Græv. Thes. vol. VI, p. 694, C. Aldus nepos assutos, vel appensos sinus animo concipit, nemini jam suam rationem probaturus: quamquam et hoc modo intelligi queat sinus ima toga inferior, ibid. pag. 1198, A. Hac se difficultate premi sentiens Gesnerus, in reliquorum interpretum levissimo silentio, sinum hic *togæ* intelligendum negavit, et *tunicæ* aliquem *sinum* agnoscendum statuit, quem significet Noster; et qui Cæsaris quoque fuerit morientis, prodente Suetonio c. 82. Quod remedium ut periculosum, ita ab hoc loco alienum existimo, quum tunicæ jam habita mentione totus nunc in componenda toga versetur scriptor. Ad aliquam igitur mutationem devenio, quam nisi necessariam ducerem, ne verbo quidem indicarem: *tunicam* reponendum censeo pro *togam*. In genibus sinum desinere vult Fabius, et eæ profecto sunt *partes*, quas *sinu abscondi* significat Juvenalis IX, 33. Sentio, quantum displicitura sit conjectura, quæ *nigrum in candida vertere* videtur; sed tueor me auctoritate Aldi nepotis, qui eamdem suasit mutationem in loco illo Macrobii; vide ad §. 139.

4. *Aliquanto supra.* Turic. Flor., *aliquo ultra.* Guelf., *aliquo super.* Mox *unam* pro *imam* Goth. (tac. Gesn.). Vide Bentl. ad Hor. ad Pis. 32. *Ne strangulet*, Voss. 3. *Nec stragula*, Turic. Flor. *Est sed et*, Ambr. 2 (qui tamen *est* a sec. manu habere dicitur), Guelferb. *Et esset*, Voss. 1, 3. *Continentur*, Guelferb.

sit inferior. Ille[1], qui sub humero dextro ad sinistrum oblique ducitur, velut balteus, nec strangulet, nec fluat. Pars togæ, quæ postea imponitur, sit inferior; nam ita et sedet melius, et continetur. [2] Subducenda etiam pars aliqua tunicæ, ne ad lacertum in actu redeat: tum sinus[3] injiciendus humero, cujus extremam

Iniciendus, Ambr. 2, Camp. *Injiciendo*, Guelferb. *Extremum oram*, Turic. Flor. neque latere aliquid, neque solo casu erratum dicere ausim.

1. *Ille... velut balteus.* Hunc esse illum rugarum complicatarum, qui ab aliis dicitur, *umbonem*, ad unum omnes agnoverunt. Tuber est veste amplissima sub dextro humero ad sinistrum procurrente structum, in cujus ponderosa mole fulcrum habet et firmitudinem vastissimus togæ ambitus, cuique inseritur innititurque quæ pars a sinistro humero demittitur, sed ita ut infra ipsum umbonem dependeat, et hæc est ea « *pars togæ, quæ postea im-* « *ponitur.* » Res satis apparet inspicienda illa, quæ a Philippo Rubenio in Electis primum proposita fuit, statua togata, mox Alberto Rubenio et Ferrario repetita; nec desunt plurimæ statuarum effigies idem demonstrantes. In illa sane luculentissima Rubeniana id inprimis dolendum, quod neque ipse qui protulit, neque qui postea sunt usi, indicarunt, ubi inveniretur spectanda hæc imago. Neque enim exempli modo vice excogitatam credo; quæ fuerit alienissima diligentia. Habet ea inferiorem oram longe, quam Quintilianus præfinit, demissiorem, ut Ciceronis temporibus congruere videatur. Vide §. 143.

2. *Subducenda .. pars aliqua tunicæ.* Quum colobia essent tunicæ, tamen aliqua earum pars ab humero in lacertum porrigebatur, quæ ne affrictu adverteret et turbaret agentem, *subducenda*, id est, recurvanda et in alas intrudenda erat. Recta versione usus est Gedoynus, *retrousser*.

3. *Tum sinus injiciendus humero.* Hunc ego sinum cum Rubenio et Gesnero fluctuantem togæ partem, non proprie sed generatim dictam, puto, quæ dextro humero injiciatur. Est tamen quod impediat intellectum *tum*, quasi cæteris, quæ adhuc tractavit, jam peractis demum humero injici hic sinus debeat. Hæret autem in dextro plerumque veterum statuarum humero togæ pars, reducta illa a collo nec nisi summo fere tergo applicita, quam hic a Nostro significari plane credo. Eam sane, quum primum amicimur toga et antequam sub dextro in sinistrum humero rugæ illæ congeruntur, exserto mox dextro brachio continendæ, imponi necesse est una cum parte sinistra. Neque enim, quo tempore brachium veste continebatur, aliter injici toga potuit quam ut pariter utrobique collum velaret; quæ mox, liberiore agendi more obtinente, ut minus in genere adducebatur, ita a dextro maxime collo recedebat. Quo minus tamen, cum Ferrario aliisque, sinum hic *sinistro*

oram rejecisse non dedecet. Operiri autem humerum 141
cum toto jugulo non oportet, alioqui[1] amictus fiet angustus, et dignitatem, quæ est in latitudine pectoris, perdet. Sinistrum brachium eo usque allevandum est, ut quasi normalem[2] illum angulum faciat: super quod ora ex toga duplex æqualiter sedeat[3]. Manus non im- 142
pleatur annulis, præcipue medios articulos non transeuntibus: cujus erit habitus optimus, allevato pollice, et digitis leviter inflexis, nisi si libellum tenebit; quod non utique captandum est: videtur enim fateri memoriæ diffidentiam, et ad multos gestus est impedimento.
Togam veteres ad calceos usque demittebant[4], ut Græci 143
pallium; idque ut fiat, qui de gestu scripserunt circa tempora illa, Plotius[5] Nigidiusque præcipiunt. Quo

humero injiciendam præcipi putem, obstat aspectus ipse togarum in statuis, qui dextram vestis laciniam ita in sinistrum humerum duci ostendit, ut sinistram laciniam subeat, eaque tegatur, nequaquam autem imponatur eidem; quod fortasse contra fuit in illo Græcorum, et Platonis inprimis, ἐπιδέξια ἀναβάλλεσθαι, de quo vide Heind. ad Theætet. p. 400; item Böttigerum ad vasa Hamiltoniana II, pag. 55. Quid sit *rejicere extremam oram sinus*, infra disputabimus ad §. 144. Fateor autem, hic maxime mihi aquam hærere, quum circuitum omnem amictus oculis persequi adhuc quidem nequaquam mihi contigerit. Solatio tamen est Gesneri de se idem fatentis simplicitas. Gallæus expungendis pro glossa verbis *injiciendus humero cujus* faciliorem sane nanciscitur loci rationem, sed suo, id est, temerario, remedio.

1. *Alioqui*. Ambr. 2, *aliqui*. Guelferb., *angustior*, cum marg. Basil.; placet. *Amictu*, Jens. cum editt. posterr. ante Stoer. Mox *perdit*, Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) CAMP. cum edd. ante Bad. *Istum*, Guelf. *Angelum*, Flor. Ambr. 2. *Supra quod*, Goth. (tac. Gesn.). — RR. 7, 11, *aliquis*. Omnes *perdit*. ED.

2. *Normalem... angulum*. Qui fit e lacerto et brachio.

3. *Sedeat. Manus non impleatur*. Turic. Flor. omittunt, cum Almel. *Adlevatio*, Turic. Flor. *Nisi libellum*, Turicens. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) CAMP. Sic et mox §. 153, *nisi funebres* Goth. (tacente Gesn.) Vide IV, 1, 70. Sed *bellum*, Ambr. 2. Vide VIII, 6, 73.

4. *Demittebant*. Scribunt *di* Ambr. 2, Guelf. cum Voss. 3. *Potius qidinusque*, Turicens. Flor. (hic quidem...: *niusque*). *Et nimium*, Goth. (tac. Gesn.).

5. *Plotius Nigidiusque*. De priore

magis miror Plinii [1] Secundi docti hominis, et in hoc utique libro pæne etiam nimium curiosi, persuasionem, qui solitum id facere Ciceronem [2] velandorum [3] varicum gratia tradit; quum hoc amictus genus in statuis eorum
144 quoque, qui post Ciceronem fuerunt, appareat. Palliolum [4], sicut fascias, quibus crura vestiuntur [5], et focalia, et aurium ligamenta, sola excusare potest valetudo. Sed hæc amictus observatio, dum incipimus; procedente vero actu, jam pæne ab initio narrationis, [6] sinus

vide dicta ad II, 4, 42. Alterius de gestu libros inter plurimos alius argumenti qui præter Nostrum memoraret, inveni nullum. Doctissimus Romanorum fuit secundum Varronem, ejusdemque ætatis. Ad eum epistola est Cic. ad Fam. IV, 13, ubi vide VV. DD.

1. *Plinii... in hoc utique libro.* *Studiosi* titulo inscriptum librum haud dubie designat Noster. Vide III, 1, 21; item hic §. 148.

2. *Velandorum*; sic Turic. Flor. Guelf. (hic duplici *l*) cum Almel. Goth. et edd. ante Ald. *Vel androrum*, Ambr. 2, cum Bern. Reliqui *velandarum* mutatione non necessaria. Ambr. 2 modo *homines* pro genitivo cum Voss. 3. *Trahit*, Turic. Flor. (hic et *gratiam*). *Facit*, Camp. Mox *in* ante *statuis* omittunt Turic. Flor. *Potest Ciceronem*, Ambr. 2.

3. *Velandorum varicum gratia.* Dio Cassius hoc quoque dicterio Fufium suum Calenum armat in Ciceronem l. XLVI, p. Reim. 461. In ejusdem varices dictum et Vatinius conjecit apud Macrob. Saturn. II, 3. Noster quum *persuasionem* notet Plinii, subit mutare *tradit* in *credit*.

4. *Palliolum.* « Capiti ægrotorum involvendo serviebat. Ovid. « Art. I, 733, *Arguat et macies, nec* « *turpe putaris Palliolum nitidis* « *imposuisse comis.* Sen. Quæst. nat. « IV, extr., *Videbis quosdam graci-* « *les, et palliolo focalique circumda-* « *tos pallentes et ægros.* » Gesnerus. Vide Ruhuk. ad Rutil. Lup., p. 104.

5. *Vestiuntur, et focalia.* Turic. (hic *vocal.*) Flor. Camp., *v. f.*, cum Alm. *Incipiamus*, Turic. Flor. *Incœpimus*, Guelf. *Incepimus*, Jens. Tarv. *Inceperimus*, Obr. *Initio nationis*, Flor. *Dilabitur*, Flor. Camp. *Anni strotogam*, Flor. *Etiam hæreat*, Turic. Flor. *Autem si h.*, Camp.

6. *Sinus ab humero... delabitur.* Quum *sinus* mentio fiat, *humerus* non potest esse, nisi *dexter*; a quo jam plane defluit toga. Apparet enim *sinum* appellari quicquid a dextro humero demissum laxius fluit, totam denique dextram togæ laciniam; vide dicta ad §. 140, not. 3, p. 385. Quamobrem quum mox *sinum* jubemur *dejicere*, cave eodem referas, quo pertinet quod *rejicitur a sinistro*; nam et ibi *dexter est* sinus, ut cum Gronovio agnoscit Gesnerus. Vicissim *toga* dicitur quod onerat humerum sinistrum. Ea quum rejicienda est, reminiscemur eorum

ab humero recte velut sponte delabitur; et quum ad argumenta ac locos ventum est, rejicere a sinistro togam, dejicere etiam, si hæreat, sinum conveniet. [1]Læva 145
a faucibus ac summo pectore abducere licet : [2]ardent enim jam omnia; et ut vox vehementior ac magis varia

quæ præcipiebantur §. 131; nec *a sinistro* aliter accipiemus nisi neutro genere, non subaudito *humero*, sed velut dictum *a sinistra manu inde*; ut Gallæano commento *ad sinistrum* nequaquam indigeamus. Erit igitur *rejicere*, nullo adjecto, sursum amovere, in collum conjicere, qualem significationem, ut dixi, vidimus §. 131, et plane ut hic mox struitur verbum §. 146, *in dextrum humerum ab imo rejicere*, ubi *ab imo* respondet τῷ *a sinistro;* sed ibi quoque Gallæo male tentante *ad imum*. Sic *in sinistrum* §§. 109, 113, 114, 135, nec certo dicam §. 140, *ad sinistrum* esse masculino genere, subaudiendo *humerum*. Propriam hanc *rejiciendi* potestatem si recte tenemus, aptior fortasse continget superiorum (§. 140) interpretatio. Suspicor enim, *extremam ibi sinus oram rejectam, quæ non dedeceat*, esse altius et ad ipsum prope collum sublatam in dextro humero summam togam. Continuatur saltem protinus cautio, *ne humerus cum toto jugulo operiatur*. Ut nunc est, verba ista parum assequor.

1. *Læva*; sic Turicens. Ambr. 2, Guelf. cum Bern. Reliqui (quod in Flor. maxime miror) *lævam*, exc. Loc. et posterr. ante Burm. (præter Basil. Stoer. Chouet.) qui de Regii conjectura *lænam*, præpostera illa, cui nec Bodl. addicit nec Andr. indicante Gibsono. Vulgatam, multis sane testibus subnixam, Gesnerus interpretatur intelligens *togam*, i. e., « partem togæ lævam, seu lævo « humero incumbentem, quæ quum « a brachio retrorsum, versus hu- « merum, et hinc deorsum agatur, « in lacerti regione colligatur necesse est. » Magis tamen sibi placituram testatur Burmanni emendationem *læva etiam*. Eam ipsam igitur quum præstet Codd. optimorum scriptura, quamquam sono minus suavi, quando nihil interjicitur continuis duabus *a*, acquiescendum eadem duxi. Nec ut *læva* hic de ulla alia re quam de *manu* diceretur, ferendum videbatur. Verum ne sic quidem satis doceam, qui tandem accusativus intelligendus sit ad *abducere*. Gesnerus « Facile » ait « est *togam* supplere. » Hanc si nostra ratione interpretatur pondus illud in lævo humero aggestum, est sane quod moneatur abducendum a faucibus et summo pectore, ne « jugulus totus operiatur; » sed tum miror huic ministerio adhiberi *lævam* manum, quæ difficilius id peragat. Contra si *sinum*, quo vocabulo utitur Burmannus, abducemus a faucibus (et hunc accusativum e proximo repeti consentaneum est); non video, quid opus sit a faucibus abducere id quod jam humero dejectum est. An et hic fraudi nobis est ignoratio amictus romani? Vide §§. 140, 141.

2. *Ardent*. Turic., *ardet*.

est, sic amictus quoque habet actum quemdam velut
146 præliantem. Itaque ut lævam [1] involvere toga [2] et incingi pæne furiosum [3] est; sinum vero in dextrum humerum ab imo rejicere solutum ac delicatum, fiuntque adhuc pejus aliqua; ita cur laxiorem sinum sinistro brachio non subjiciamus? habet enim acre quiddam atque expeditum,
147 et calori concitationique non inhabile. Quum vero magna pars est exhausta orationis, utique afflante [4] fortuna, pæne omnia decent, sudor ipse et fatigatio [5], et negligentior amictus, et soluta ac velut labens undique toga.
148 Quo magis miror hanc quoque succurrisse Plinio curam, ut [6] ita sudario frontem siccari juberet, ne [7] comæ turbarentur, quas componi post paulum, sicuti dignum erat, graviter et severe vetuit. Mihi vero illæ quoque

1. *Lævam involvere toga.* Hoc amictus schema locis valde appositis illustrat Ferrar., p. 626. B. C., velot Livii XXXV, 16, 11; ubi vide Duker. et Drakenb.

2. *Toga.* Toric. Flor. Ambr. 2, Camp., *togam* (sed hic et *leva* modo). *Est sio sinum in dextr.*, Camp. *Est sinui v. i. d.*, Turic. Flor. *Deligatum*, Toric. Flor. *Si nostro brachio*, Toriceus. *Calore concitationisque*, Turic. Flor.

3. *Incingi... furiosum.* Honc esse cinctum Gabiuum, de quo egimus ad §. 139, satis maoifestum est, quom, revocata a tergo in pectus lacinia, sibi ipsa est cingulo toga. Qui togæ habitus quoties furoribus quasi accinxerit civilibus Romanos, apod Appiaoum inprimis videre est, si quis cousulat indicem Schweighæuseri voce διαζωσάμενος.

4. *Afflante fortuna.* Scilicet ot booum orationis successum sperare liceat. Wolff.

5. *Fatigatio... amictus.* Turiceus. Florent., *fatigatio neglentior aut ictus.* Omittit et Camp. quoque.

6. *Curam, ut.* Turic. Flor., *curatam ut.* Flor., *siccari viveret.* Turic. Flor., *quam componimus paulum.* Camp., *quam c. p. p.*

7. *Ne comæ turbarentur.* « Videtur ob id ipsum vetoisse Plinius « nimiam comarum negligentiam, « ne deinde cura molliore et turpicula ea reparanda esset. Quam « male audierint alioquiu, qui nimis comæ studerent, qui *uno digito*, ue turbarent aliquid, *caput* « *scalperent*, notum est. » (Vide Juv. IX, 133.) « Turbatas comas « *affectus aliquid præ se ferre* videri, nou ignorabat Rullus iste, « qui ut *denunciaret omnibus vim* « *tribuniciam*, *meditabatur etiam* « *esse corpore inculto et horrido*, « *capillatior quam ante*, *barbaque* « *majore*. Cic. in Rull. II, 5. » Gesnerus.

turbatæ præ se ferre[1] aliquid affectus, et ipsa oblivione
curæ hujus commendari videntur. At si [2]incipientibus, 149
aut paulum progressis decidat toga[3], non reponere eam,
prorsus negligentis, aut pigri, aut quomodo debeat
amiciri nescientis est. Hæc sunt vel illustramenta pronunciationis, vel vitia; quibus propositis[4], multa cogi-
tare debet orator: primum[5], *quis*[6], *apud quos, quibus* 150
præsentibus sit acturus: nam ut dicere alia aliis, et apud
alios magis concessum est; sic etiam facere; neque eadem in voce, gestu, incessu, apud[7] principem, senatum, populum, magistratus, privato, publico judicio, postulatione[8], actione similiter decent: quam differentiam subjicere sibi quisque, qui animum intenderit,

1. *Præ se ferre.* Avic. Poul. et apud Burm. Voss. 1, *præferre*. Ed.

2. *Incipientibus.* Turicens., *in capientibus.* Turic. Flor., *instrumenta pronunciationis*, cum Alm. Habet sane in quo hæreas *illustramenti* vocabulum, quod alibi quidem non objicitur, et dicas, *instrumenta* pro subsidiis vel hic posse ferri. Aptius tamen *vitiis* opponuntur *illustramenta*, quæ sunt dicta pro *luminibus*, ut et *illustrare* orationem IV, 3, 4; VIII, 6, 14; XI, 1, 2.

3. *Si... decidat toga.* Significatur sinus a dextro humero delabens.

4. *Quibus propositis.* « Quorum « quum possit et debeat delectus « fieri; » vide dicta ad III, 8, 42. Nam et hic *proposita* non est præterito tempore nec historice accipiendum, sed ratio est quæ infra XII, 1, 3.

5. *Primum, quis... acturus.* Apparet primam divisionis partem fieri *personam*, cui mox subjicitur §. 151, *res*. *Persona* autem est et agentis (*quis*) et audientium (*apud quos, quibus præsentibus*). Horum *apud quos* mentio est ad *magistratus* usque, reliqua *privato... actione* pertinent ad *præsentes*.

6. *Quis;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Joann. Alm. Voss. 1, 2, Colb. marg. Basil. Reliqui *quid*. Mox *concessum est*, Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp. cum Bodl. Alm. Voss. 2, Bern. Andr. et edd. ante Gryph. Reliqui *convenit*. Item *magistratus*, Turic. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Voss. 1, 3, Bern. Reliqui singularem. *Decentium differentiam*, Turic. Flor. *Decent differentiam*, Camp. — Nostri Codd., *quis*. Mox pro *concessum est* Poul. *convenit;* Avic. *convenise*. Ed.

7. *Apud... populum.* Vide dicenda mox ad §. 153.

8. *Postulatione.* De hac vide Cœl. ad Cic. Famil. VIII, 6, ibique Manutium. An igitur pro *actione* rescribemus *accusatione?*

151 potest: tum[1] qua de re dicat, et efficere quid velit; rei quadruplex observatio est: *una* in tota causa; sunt enim tristes, hilares, sollicitæ, securæ, grandes, pusillæ; ut vix unquam ita sollicitari partibus earum debeamus,
152 ut non et summæ meminerimus: *altera*, quæ est in differentia partium, ut in proœmio, narratione, argumentatione, epilogo: *tertia* in sententiis ipsis, in quibus secundum res et affectus variantur omnia; [2] *quarta* in verbis, quorum ut est vitiosa, si efficere omnia[3] velimus, imitatio; ita quibusdam nisi sua natura redditur,
153 vis omnis aufertur. Igitur in laudationibus[4], nisi si funebres erunt, gratiarum actione, exhortatione[5], similibus, læta et magnifica et sublimis est actio: funebres conciones, consolationes, plerumque causæ[6] reorum, tristes atque summissæ: in senatu[7] conservanda

1. *Tum qua de re.* Turic., *nunc qua de re.* Flor. Guelf., *tunc q. d. r.* Turic. Flor., *dicat et er litre ficere quid.* Camp., *ut nunquam.* Locat. Ven. Ruse., *ut vix nunquam*, de præpostera Regii conjectura. Campani ratio præ vulgata placet. *Non et summa minerinus*, Turic. *Non et summa meminerimus*, Flor. *Non et summet minuerimus*, Camp. *Ut non in summa m.*, Almelov. Reliqui Codices omittunt *et*

2. *Quarta.* Turic. Flor., *quartam quoque in verbis.* An fuit *q. denique in v?* Mox *ita* post *imitatio* omittunt; *naturæ* ante *redditur* dant; *igitur* post *aufertur* omitt. Tur. Flor.

3. *Efficere omnia.* Suspicor reponendum *effingere o.* Vide X, 3, 4; item hic §. 89.

4. *Igitur in laudationibus.* Quam adhuc a §. inde 150, proposuit partitionem, eam ordine percenset hinc ad §. 177 usque.

5. *Exhortatione.* Turicens. Flor., *exhortatio.* Turic. Flor. cum Alm., *magnitudini et subt.* Guelferb. cum Jens. et editt. posterr. ante Bad., *consultationes.* Ambr. 2, Camp., *consulationes.* Vocem omittunt Turic. Flor. *Causæ deorum*, Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Ald. Sed Vall. *rerum* dare testatur Badius, per operarum vitium, ut opinor, quum vellet scribere *reorum.*

6. *Plerumque causæ reorum.* Eodem asyndeto *plerumque* ponitur IX, 1, 5.

7. *In senatu... auctoritas.* Hic quidem deliberativum genus designari existimo (quamquam et judicia fiebant in senatu hoc tempore), ubi maxime opus auctoritate dicentis, qui nisi gravis et honestus appareat, nemini quidquam persuadebit. Vide §. 184.

auctoritas, apud populum [1] dignitas, in privatis modus. De partibus causæ, et sententiis verbisque, quæ sunt multiplicia, pluribus dicendum. Tria autem [2] præstare 154
debet pronunciatio: *conciliet, persuadeat, moveat*; quibus natura cohæret [3], etiam *delectet*. *Conciliatio* fere aut commendatione morum, qui nescio quomodo ex voce [4] etiam atque actione pellucent, aut orationis suavitate constat: *persuadendi* vis affirmatione [5], quæ interim plus ipsis probationibus valet. *An ista*, inquit Ca- 155
lidio [6] Cicero, *si vera essent, sic a te dicerentur?* et, *Tantum abest* [7], *ut inflammares nostros animos: somnum isto loco vix tenebamus*: fiducia igitur appareat, et constantia, utique si auctoritas subest. *Movendi* [8] autem 156

1. *Apud populum dignitas*. Qualia his quidem temporibus populi judicia exspectes? Qui nihil aliud quam *publica judicia* significari existimet, quum protinus subjiciatur *in privatis*, vide III, 10, 1, et hic §. 130, ei obstat quod modo (§. 150) continuantur hæc *apud populum* et *publico judicio*. An igitur declamationibus hoc totum assignandum erit, ubi causæ apud populum actæ fingantur? In iis *dignitas* custodienda, ne ulla βωμολοχία contaminemur. *Modus* denique *in privatis* idem est pronunciationis, qualis fuit elocutionis VIII, 3, 14. Eo ipso loco est *populus*; sed in *suadendo*. An et hic de eodem cogitabimus? Sed ne sic quidem quidquam hic agnosco nisi scholam.

2. *Præstare debet* Vide §. 151, *efficere quid velit*.

3. *Cohæret, etiam*; sic Turicens. Flor. Camp. cum Alm. Reliqui inserunt *ut*. Sed *cohæreat ut e.*, Ambr. 2, Guelf. cum Jens. Tarv. *Ac actione*, Goth. (tac. Gesn.) vide XI, 2, 41; VI, 2, 7. *Perlucent*, Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Leid. exc. Basil. vide VI, 2, 13, ubi, ut hic Turic., ita vicissim Flor. cum recepta facit. VII, 10, 16, omnes consentiunt. Vide et VIII, 3, 25. Hic Obr. *prolucent*, forma quam uno Senecæ loco defendunt de vita beat. c. 32, ubi tamen *produxit* meliores Codd., teste Forcellino. Mox *auctorationis*, Flor. *Asseveratione* pro *affirm*. Ald. cum edd. posterr. ante Burm. de Regii optato. Sed nostrum tuentur MSS., etiam mei omnes, quo acc. Exc. Santen. *Probationis*, Flor.

4. *Ex voce... atque actione pellucent*. Sicuti ex oratione VI, 2, 13.

5. *Affirmatione*. Hanc plane pro *asseveratione* dici, quam et huc inferre cupiebant, jam supra vidimus ad V, 12, 12.

6. *Calidio Cicero*. Vide §. 123.

7. *Abest*. Turic. Flor. omittunt cum Alm.

8. *Autem ratio*. Ambr. 2, *autest ratio* Guelf., *autem est r.*, cum Goth.

ratio aut in repræsentandis[1] est, aut imitandis affectibus: ergo quum judex in privatis, aut præco[2] in publicis dicere de causa jusserit, leniter est consurgendum[3]; tum in componenda[4] toga, vel, si necesse erit, etiam ex integro injicienda, duntaxat in judiciis (apud principem enim et magistratus ac tribunalia non licebit[5]) paulum commorandum[6], ut et amictus[7] sit de-
157 centior, et protinus aliquid spatii ad cogitandum. Etiam quum ad judicem nos converterimus[8], et consultus prætor permiserit dicere, non protinus est erumpendum, sed danda brevis cogitationi mora: mire enim auditurum dicturi cura delectat, et judex se ipse com-
158 ponit. Hoc præcipit Homerus[9] Ulixis exemplo, *quem*

et edd. ante Bad. et quidem omisso *est post repr.* (Goth. tac. Gesn.); sed Guelf. utrobique. *A. r. etiam aut*, Bad. *repræsendis est ut a mitandis*, Turic. *Re præsenti aut imitandis*, Camp. *Reprehendendis a. i.*, Voss. 1, 3.

1. *Repræsentandis... imitandis.* Suis... alienis. In *repræsentando* vide VI, 1, 31.

2. *Præco... jusserit.* Vide VI, 4, 7.

3. *Leniter est consurgendum;* sic Turic. Flor. Camp. (nisi quod hic *leviter*) cum Alm. Vall. Reliqui *est* omittunt. *Tum imponendo*, Guelf. *T. ponenda*, Goth. (tac. Gesn.). *Dunt. infugus*, Turic. *D. inuigiis*, Flor. *Injugiis*, Alm. *Et tribunalia*, Turic. Flor. Guelf. *Libebit*, Turic.

4. *In componenda toga.* « Itaque « probamus apud Plin., Epist. II, « 3, 2, antiquam lectionem : *Sur*« *git, amicitur, incipit.* » Gesnerus. *Injiciendam ex integro* interpretor, quum forte delapsa fuit humero. Vide §§. 140, 149.

5. *Non licebit.* « In quibus scili« cet ad nutum paratus astat ora« tor, ut statim incipere possit. » Gesnerus. Vide §. 134.

6. *Paulum commorandum;* sic Turic. Flor. Camp. Reliqui *est* inserunt. *Et protenus*, Alm.

7. *Et amictus... et protinus.* Ingratum sane est, quod ad *aliquid spatii* repetere cogimur *sit*, quum præsertim priore loco sola sit, quam dicunt, copula ad *decentior* pertinens illa, hic aliquam quoque attributi partem expleat. Nec tamen Gallæum, ante *protinus* inserentem *sit*, probo. Sed quid si post *cogitandum* intercidit *contingat?*

8. *Converterimus. Converteremus*, Turic. Flor. *Consultus præter permiserit*, Turic. Ambr. 2. *Consultum prætermiserit*, Guelf. *Consultus permiserit*, Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2, Alm. et edd. ante Stoer. exceptis Jens. (tac. Gesn.) et Tarv. qui *consultus prætermiserit.* Mox *mora. ira*, Turic. Flor. Camp. *Delectant*, Tur. Flor. *Componi*, Tur.

9. *Homerus Ulixis exemplo.* Iliad.

stetisse oculis in terram defixis, immotoque[1] *sceptro, priusquam illam eloquentiæ procellam effunderet*, dicit. In hac cunctatione sunt quædam non indecentes, ut appellant scenici[2], moræ, caput mulcere, manum intueri, infringere articulos[3], simulare conatum, suspiratione sollicitudinem fateri, aut quod quemque magis decet; eaque diutius, si judex nondum intendet animum. Status[4] sit rectus, æqui et diducti paulum pedes, 159
vel procedens[5] minimo momento sinister; genua recta,

III, 217, seqq. — Talis est apud Ovidium (Metam. XIII, 3) habitus Ulixis, quum surgit contra Ajacem dicturus. Ed.

1. *Immotoque.* *Imo totoque*, Ambr. 2. *In hanc cunctatione*, Tur. Ambr. 2. *Suspirationem*, Tur. Flor. *Suspitione*, Guelf. *Ea diutius*, Turic. Flor. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2. *Eo di.*, Jens. cum editt. posterr. ante Basil.; hic *eoque d.*, cum Gryph. Gibs. et aliquot Burmanni. *Ea diu cujus*, Ambr. 2.

2. *Ut appellaut scenici.* Suspicor demonstrari, qui præcepta dant actionis scenicæ, quales vidimus oratorum actum regentes *artifices* §. 106: Nisi forte rectius intelliguntur ipsi comœdi et tragœdi. *Rhythmicos* quidem, quos comparare aliquis velit, amoliti sumus IX, 4, 68.

3. *Infringere articulos.* Rectissime Forcellinus in Lexico huc advocat locum Petronii (cap. 17.) « manibus inter se usque ad articulorum strepitum contritis », quum præsertim apud eumdem mox cap. 23 legatur « *infractis* manibus congemuit. » Dicas tamen, distensos quoque usque ad strepitum articulorum singulos digitos posse accipi. In *capite mulcendo*, hæc Nostri verba Gesnerus comparat cum Luciani rhetore orationi præludente T. III, p. 13. (Rhetorum præcept.); non quidem incommode, quamquam κρίσις ejus minime probanda. Sed ille ἐπισπασάμενος ὑπόσον ἐπὶ λοιπὸν τῆς κόμης profecto *caput demulcet.*

4. *Status quid rectum seu sed deducti*, Turic. *Status quid est rectu seu sed deducti*, Flor. *Status quid r. æ. e. d.*, Camp. *S. si r. æ. e. d.*, Rusc. *Status quidem sit. r. æ. e. d.*, Ald. *Rectus æqui et* ipsum inest in istis *rectu seu sed*, quum *seu* corruptum sit e littera s et male continuato *equi*, cujus ultima littera distracta et ipsa et corrupta cum sequenti copula transiit in *sed*. Illud autem *quidem* post *status* non magis probo quam Badius. *Pedes vel... sic tamen* omittunt Ambr. 2, Guelf. *Momento* omittunt Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et add. posterr. ante Stoer. exc. Ald. et marg. Basil. ac Gryph. *Extendam*. *Humeri*, Turic. *Dextera*, Guelferb. *Prolatum ultra*, Guelf. *Spectans quando*, Ambr. 2, Guelferb. Exc. Santen. cum Goth. Jens. et edd. posterr. ante Basil.

5. *Procedens... sinister.* Vide §. 135.

sic tamen, ut non extendantur; humeri [1] remissi, vultus severus, non mœstus, nec stupens, nec languidus; brachia a latere modice remota; manus sinistra, [2] qualem supra demonstravi; dextra, quum jam incipiendum erit, paulum prolata ultra sinum gestu quam modestissimo,
160 velut exspectans quando incipiendum sit. Vitiosa enim sunt illa, intueri lacunaria [3], perfricare [4] faciem, et quasi improbam facere; tendere confidentia vultum, aut, quo sit magis torvus, superciliis astringere; capillos a fronte contra naturam retroagere, ut sit horror ille terribilis; tum, id quod Græci frequentissime faciunt, crebro [5] digitorum labiorumque motu commentari, clare exscreare, pedem alterum longe proferre, partem togæ sinistra tenere, stare diductum, vel rigidum, vel supinum, vel incurvum, vel humeris, ut luctaturi solent, ad occipitium ductis.
161 Prooemio frequentissime lenis convenit pronunciatio: nihil enim est [6] ad conci-

1. *Humeri remissi.* Non opus esse arbitror emendatione quam tentat Gesnerus: *demissi.* Sed ipse idem inesse vulgato mox suspicatur. In *demittendo* aliquis tamen actus est oratoris; qui quum *remittit* humeros, omnia naturæ relinquit. Contrarium est, quum *ad occipitium ducuntur humeri* §. 160.

2. *Qualem... demonstravi.* §. 142.

3. *Lacunaria.* Commodum Passeratius Caprum demonstrat Grammaticum *laquearia*, non *lacunaria*, dici jubentem, p. Putsch. 2246.

4. *Perfricare;* sic Goth. (tacente Gesn.). *Perfricari*, Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. cum Voss. 1, 3. *Improbiorem*, Camp. cum Andr. et marg. Colon. *Confidentiam volum*, Turicens. Flor. *Confidentiam v.*, Guelf. Camp. *Capillo*, Ambr. 2. *Ut si h.*, Jens. Tarv. *Frequentissime* omittit Guelferb. *Laborumque motum*, Turic. Flor. prius etiam Camp. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. *Librorumque m.*, Guelf. Exc. Santen. *Labrorumque m.*, Gothan. (tac. Gesn.) cum Vall. Voss. 2, Ald. *Ridere* pro *clare* prava conjectura Obr. *Exscreare* omittunt Ambros. 2, Guelf. *Pacem... tegure*, Turic. Flor. posterius cum Ald.

5. *Crebro... motu commentari.* Elegans χαρακτηρισμὸς demonstrans eum, qui jamjam dicturus astet, inveniendo adhuc intentum et inspicientibus auditoris digitorum labiorumque motu quæ intra se cogitat manifestantem.

6. *Enim est;* sic Turic. Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *est enim.* Mox *neque* nobiscum pro

liandum gratius verecundia; non tamen semper: neque enim uno modo dicuntur exordia, ut docui [1]. Plerumque tamen et vox temperata, et gestus modestus, et sedens humero toga, et laterum lenis in utramque partem motus, eodem spectantibus oculis, decebit. Nar- 162
ratio magis prolatam manum, amictum recidentem, gestum distinctum [2], vocem sermoni proximam, et tantum acriorem [3], sonum simplicem [4] frequentissime postulabit, in his duntaxat, *Q. enim* [5] *Ligarius* [6], *quum esset in Africa* [7] *nulla belli suspicio*, et, *A. Cluentius*

aliorum *nec* Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. CAMP. Vide V, 10, 120. *Enim modicuntur*, Turic. Flor. *Omnino in uno modo dicuntur*, Guelf. *Et genus modestius*, Turic. Flor. (hic tamen tertiam vocem cum vulgata). *Et g. m.*, Guelf. CAMP. Reliqui *ac g. m.*, quod minus aptum.

1. *Ut docui*. IV, 1, 40 seqq. Quod *plerumque lenem convenire* ait, ibidem est §. 55, sed eodem spectat etiam IX, 4, 132.

2. *Distinctum*. Omittunt Ambr. 2, Guelf. cum Voss. 1, 3. *Voci*, Turic. Florent. — *Gestum distinctum*. Hic qualis sit, maxime apparet §§. 35, 47. Vide IV, 2, 36, ubi ipsa quoque pronunciatio *distinguendo* adhiberi jubetur. Cavetur ergo gestus generalior, qui non ad singulas se applicet res et sensus, cujusque non sint partes manifestæ.

3. *Et tantum acriorem*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Bodl. Alm. Joann. Voss. 1, (nisi quod *ac* dicitur esse ibi). *Ac tamen acriorem*, CAMP. cum Andr. Nobiscum facit Obr. sed omisso *et*. Voss. 3, *cantum acriorem*, lepido errore. Reliqui *ac t. apertiorem* ab Jens. inde. — Eadem nostri. ED

4. *Frequentissime*. Omittunt Avic. Poul. et apud Burm. Voss. 1, 3. ED.

5. *Q. enim*; sic Ambr. 2, (fortasse tamen pleno prænomine) Guelferb. Goth. Jens. (tac. Gesn.) CAMP. cum Voss. 2, Vall. Tarv. Vide Ernest. ad loc. Cic. Reliqui *Q. igitur* et recentiores pleno prænomine. Sed Turic. Flor., *enim*, prænomine omisso. — Nostri Codd., *Quintus enim*, sicut quidam Codices habent apud Ciceronem. ED.

6. *Q. enim Ligarius*. Pro Lig. c. 1. *A Clu.* et *Nubit* pro Clu. c. 5. *Constituitur* in Verr. I, 30.

7. *In Africa*; sic Turicens. Flor. Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 1, 2, Almel. Jens. Tarv. Hæc omittunt Loc. Ven. Rusc. Reliqui *adhuc*. Mox *poscent*, Turic. Flor. Ambr. 2, Goth. Jens. (tacente et err. Gesn.) CAMP. cum editt. ante Gryph. *Posceret*, Guelf. Reliqui *poscunt*. Mox *flevilis*, Turic. Flor. *Flexibiles*, Guelf. *Flebilis*, CAMP. Goth. Jens. (tacente Gesn.) Tarv. *Constituatur*, Goth. (tac. Gesn.) *Lœudiciæ*, Flor. *Laodiciæ*, CAMP. *Laodice*, Goth. (tacente Gesnero) Tarv. (hic per æ). *Lodiceæ*, Jens. cum editionibus ante Aldum.

habitus pater hujusce. Aliud in eadem poscent affectus,
vel concitati, *Nubit genero socrus;* vel flebiles, *Consti-*
tuitur in foro Laodiceæ spectaculum acerbum et mise-
163 *rum toti Asiæ provinciæ.* Maxime varia et multiplex
actio est probationum: nam et proponere, partiri, in-
terrogare, sermoni sunt proxima, et contradictionem
sumere[1]: nam ea[2] quoque diversa propositio est: sed
hanc tamen[3] aliquando irridentes, aliquando imitantes
164 pronunciamus. Argumentatio plerumque agilior, et
acrior, et instantior, consentientem orationi postulat
etiam gestum[4], id est, fortem[5] celeritatem: instandum
quibusdam in partibus, et densanda oratio: egressiones

1. *Contradictionem sumere.* Non equidem cum Gesnero *sumptam contradictionem* interpretor *repetitam* eam, quæ ab adversario fuerit prolata. *Sumere* in argumentando quum toties sit *præsumere*, statuere quod argumentis nondum effectum sit, accipio et hic *contradictionem* adversarii *præsumptam;* vide V, 13, 46. *Proponere*, *partiri* quid esset, de industria tractavit Noster l. IV, c. 4 et 5. In his igitur nihil elatius sectandum erit, sed plane loquendum. Ut magnam cum compositione affinitatem habet pronunciatio. Vide ad hæc de *sermone* IX, 4, 131.

2. *Nam ea...propositio est.* «Quum «contradictionem adversarii ipse «prior profers, nihil aliud quam «*proponis* (ut hoc præcedenti si-«mile esse liqueat), quamquam «non tua tu argumenta, sed di-«versæ partis.» Referebat ostendere, in contradictionibus quoque sumendis non esse ultra sermonem pronunciatione tendendum. Mox tamen fatetur, plus scenicæ virtutis exigi interdum in *contradictione pronuncianda*, quoniam ea soleat condiri aut irrisione adversarii, aut ejusdem imitatione, ad comicam prope festivitatem accedente, nec jam solo sermone transigenda. Ita saltem horum inter se sensuum nexum agnoscere mihi videor.

3. *Hanc tamen;* sic Turic. Flor. Omittit pronomen Camp. Reliqui *hæc t.* Verba *aliquando irridentes* omittunt Turicens. Flor. cum Alm. Voss. 3. Mox *pronunciatio* pro *pronunciantes.* *Argumentatio*, Turic. Flor. cum Almel. — Nostri, *hæc tamen*, exc. RR. 7, 11, qui *hoc tamen*. Solus R. 10 omittit *imitantes*. Ed.

4. *Gestum.* Turic. Flor. *Gestus*, neuter tamen *consentientes* ante *Postulat enim*, Goth. (tac. Gesn.). *Celeritatem standum;* Turic. *Celeritates tantum*, Flor. posterius cum Almel. *Celeriter instandum*, Obr prava novandi libidine.

5. *Fortem celeritatem.* Elegans accommodatissimi gestus significatio. — *Fortem*, non anxiam, sed confidentem. Wolff.

fere[1] et lenes, et dulces, et remissæ[2], *raptus*[3] *Proserpinæ*, *Siciliæ descriptio*, *Cn. Pompeii laus:* neque enim mirum, minùs habere contentionis ea, quæ sunt extra
quæstionem. Mollior nonnunquam cum[4] reprehensione 165
diversæ partis imitatio, *Videbar videre alios intrantes, alios autem exeuntes, quosdam ex vino*[5] *vacillantes*: ubi non dissidens a voce permittitur[6] gestus [7]quoque, in utramque partem tenera quædam, sed intra manus
tamen, et sine motu laterum, translatio. [8] Accendendi 166

1. *Fere et lenes;* sic Turic. Flor. CAMP. Reliqui omittunt et : vide modo §. 161, *et vox temp.* Pro *fere* Guelf. *vero.*

2. *Remissæ, raptus;* sic Turicens. Flor. Ambr. 2, CAMP. cum Voss. 3, et edd. ante Basil. Reliqui inserunt *ut.* Mox *neque enim mirum*, CAMP., Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. *Neque mirum*, Turic. Reliqui *n. est m.* nisi quod pro postremo *numerum* Ambr. 2, Guelf. cum Bern. *Centuriones æque sunt*, Guelf. — Eadem nostri, nisi quod novissimam Guelferbytani lectionem non reperimus. ED.

3. *Raptus Proserpinæ... laus.* Vide IV, 3, 13; IX, 2, 55. Pompeium ornatum in Corneliana apparet etiam loco Q. Ciceronis de Petitione Consulatus c. 13.

4. *Cum reprehensione... imitatio.* Locum ex Galliana vidimus jam VIII, 3, 66. Videtur autem hic quoque aliqua Nostro obrepsisse oblivio, ut Gallium, cujus temulentia notatur, adversarium Ciceronis nunc quidem acciperet. Neque enim pro Gallio orasse Ciceronem ignorare potuit. *Diversæ partis* genitivus referendus ad *imitatio*, non ad *reprehensione*; et recte se habent hæc, etsi illa et *imitatio* et *reprehensio* non in *diversam partem*, sed in clientem ipsum diriguntur. Nec major error, quam qui erat in loco Rullianæ VIII, 4, 28.

5. *Ex vino.* Turic. Flor., *vicino.* Jens. Tarv., *discedens.* — Sic quoque RR. 7, 11. Cæteri *dissidens.* ED.

6. *Gestus quoque, in ;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. CAMP. cum Voss. 1, 2, 3, Goth. et editt. ante Bad. Reliqui *g. quo fit in* de conjectura Regii. *Tenere quædam*, Turic. Flor. *Si intra*, Turicens. — Nostri Codd. receptam a Spald. lectionem habent, nisi quod τὸ *gestùs* cum accentu scribitur : non est tamen in genitivo, sed in nominativo casu, ut docet nota seq. ED.

7. *Gestus quoque, in utramque... translatio.* Quod subjicitur illi *gestui*, mera est appositio, ipsum describens illa. Nove tamen hic dicitur *tenera... translatio*, pro *moderata*, *levi*.

8. *Accendendi judicis;* sic Goth. (err. Gesn.) cum edd. ante Leid. acc. Gibs. Obr. Roll. Capper. *Accedendi judiciis*, Turicens. Florent. *Accedendi judices*, Guelferb. *Accedendi judicis*, CAMP. Reliqui *accendendi judices* fortasse e sphalmate

judicis[1] plures sunt gradus: summus ille, et quo nullus est in oratore acutior: *Suscepto*[2] *bello, Cæsar, gesto jam etiam ex parte magna* prædixit enim, *Quantum potero voce contendam, ut populus hoc*[3] *romanus exaudiat.* Paulum inferior, et habens aliquid jam [4]jucunditatis, *Quid enim tuus ille, Tubero, in acie Pharsalica gladius*
167 *agebat?* Plenius adhuc et lentius, ideoque dulcius[5], *In cœtu*[6] *vero populi romani negotium publicum gerens:*

Leidensis. *Pluris s. gaudiis*, Turic. primum et Florent. *Ex oratore auctior*, Turicens. Flor. *Gesto etiam*, omisso *jam*, Goth. (tacente Gesn.) CAMP. cum ipsis Cic. libris; transponit Jens. (tac. Gesn.) *g. etiam jam ex*, cum editt. ante Basil. — Nostri *accendendi judicis*, except. Poul. R. 11, qui *accedendi j.* De *gesto jam etiam* eadem nostri. ED.

1. *Accendendi judicis... gradus.* Modo totum hoc ad solam pronunciationem astrinxeris, non erit quod mireris, tam lentam, qualis est in protinus sequentibus exemplis, orationem appellari *summum accendendi judicis gradum*. Intendenda enim voce unice hic res geritur, quæ sane facit ad affectum audientibus movendum. Ejus autem acerrimam speciem ostendit esse in loco Ligarianæ priore.

2. *Suscepto... magna.* Cic. pro Lig. c. 3; item mox *Quid enim tuus* eodem cap. *In cœtu vero*, Philipp. II, 25. *Vos Alb.* pro Milo, 31. *Saxa atque solit.* pro Arch. 8.

3. *Populus hoc;* sic Turic. Flor. Guelf. cum Alm. et libris Cic. *P. hic*, CAMP. *P. hæc*, reliqui. — Eadem nostri. ED.

4. *Jam jucunditatis;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Jens. (tac. Gesn.) cum Goth. et edd. posterr. ante Ald. qui cum reliquis *etiam j.*, de Regii conjectura; sed CAMP. ipse hoc videtur dare. *Acie pars alia gladius*, Flor. — Nostri Codd., *jam jucunditatis*. ED.

5. *Ideoque dulcius.* Nihil sane dulcedinis inest ipsi, qui demonstratur, sensui: sed sola spectatur vox, quæ quum ab illo acutissimi soni fastigio descendit, lenior fit natura et jucundior. Vide 178, *jucundior... acrior*. Pertinet enim hæc ratio eo, quod modo notabam, nihil horum esse ipsis sententiis censendum, quæ nec dulces nec acutæ esse judicantur, verum accommodatam singulis vocem habere acrimoniam, jucunditatem, lentitudinem, pleniorem canalem, denique canticum; quorum nihil non inservit *accendendis*, id est, affectu imbuendis *judicibus*.

6. *Cœtu.* Omittunt Turic. Flor. *Trahendenque* cum *v.*, Turic. *Trahendoque t. v.*, CAMP. Mox autem ante *fauces* omittunt *sunt* Turic. Flor. Quid faciam illo *tum*, plane non reperio, quare incidi in mutationem, ut scriberetur *trahendæque sunt v. aperiendæque fauces.* Nisi forte haustum aliquid credis, ut fuerit *quum... tum...* [Mihi *tum* respicere videtur illud ipsum de lenta et dulci pronunciatione præ-

producenda omnia, trahendæque tum vocales, ape-
riendæque sunt fauces: pleniore [1] tamen hæc canali
fluunt, *Vos, Albani tumuli atque luci*. Jam [2] cantici
quiddam habent, sensimque resupina sunt, *Saxa atque
solitudines voci* [3] *respondent*. Tales sunt illæ inclinatio- 168
nes vocis, quas invicem Demosthenes [4] atque Æschines
exprobrant, non ideo improbandæ; quum enim uter-
que alteri objiciat, palam est utrumque fecisse: nam
neque ille [5] per Marathonis et Platæarum et Salaminis
propugnatores recto sono juravit, nec ille [6] Thebas ser-
mone deflevit. Est his [7] diversa vox, et pæne [8] extra or- 169
ganum [9], cui Græci [10] nomen *amaritudinis* dederunt,

ceptum, « quum tali actioni locus « est. » BUTTM.]

1. *Pleniore...canali*. « Metaphora « est ducta a *tubis* et *canalibus* « *aquæductuum*. Ita enim transtu- « lit ad *arteriam tracheam*, quæ « *canalis* est vocis. » Pseudo-Turnebus. Vide VII, 2, 51.

2. *Jam cantici*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. CAMP. cum Obr. (qui et mox *habentia*, male). *Nam* c., reliqui. *Sensumque respina sunt*, Turic. *Sensumque respinant*, Flor. Ex hoc malim efficere: *sensimque resupinantur*. — Nostri *jam cantici*. ED.

3. *Voci respondent... inclinationes*. Omittunt Tur. Flor. solito propter homœoarcton errore. *Utramque*, Turic. Flor. — Pro *voci* Vall. lib. RR. 8, 9, *voce*. ED.

4. *Demosthenes atque Æschines*. « V. G. Ille huic pro Coron. c. 90, « (p. Rsk. 322, 3) « Ἐπάρας τὴν φωνὴν « καὶ γεγηθὼς καὶ λαρυγγίζων. Hic « vero δάκρυα et τόνον τῆς φωνῆς illi « objicit c. 72 et sq. » (contra Ctes. pag. Rsk. 602). « Jusjurandum per « *Marathonis... propugnatores* est « c. 60, pro Corona » (p. Rsk. 297, 11). « Vide IX, 2, 62; XII, 10, 24. « Lamentatio autem Æschinis de « Thebis, c. 49, contra Ctesiphon- « tem » (p. Rsk. 544): « Νομίσατε « ὁρᾶν ἁλισκομένην τὴν πόλιν, τειχῶν « κατασκαφάς, ἐμπρήσεις οἰκιῶν, etc. » Gesnerus.

5. *Neque ille... nec ille*. In duplici *ille*, vide II, 8, 11. *Rectum sonum* et *sermonem* conjungi eidemque rei significandæ adhiberi apparet, velut modo §. 162, *vocem sermoni proximam... sonum simplicem*, cui opponitur *flexus vocis* (§. 170) et *plasma*, sed tale quod reprehensione vulgo huic vocabulo hærente careat: vide de *plasmate* I, 8, 2.

6. *Nec ille*. Vall. lib. (a sec. manu), RR. 8, 9, *nec hic*. ED.

7. *Est his*. Turicens. Flor., *et his diversa*. CAMP., et *est h. d.*

8. *Pæne*. Vall. lib. (a sec. manu) RR. 3, 5, 8, 9, 10, 11, *plene*. ED.

9. *Extra organum*. Vide §. 40, not. 2, pag. 315 hujusce editionis.

10. *Græci nomen amaritudinis*.

super modum [1] ac pæne naturam vocis humanæ acerba: *Quin compescitis*[2] *vocem istam, indicem stultitiæ, testem paucitatis?* Sed id, quod excedere modum dixi, in illa parte prima est, *Quin compescitis.* Epilogus, si enumerationem rerum habet, desiderat quamdam [3] concisorum continuationem [4]; si ad concitandos judices est accom-

Hoc nominis usurpatum videtur græcis artificibus vocem et pronunciationem formantibus, quorum quidem libri ætatem non tulerunt. Neque enim adhuc quisquam potuit πικρίας in voce usum demonstrare apud Græcos scriptores, et quam Pseudo-Turnebus ille, velut satis cognitam, memorat πικροφωνίαν, frustra quærimus. Res ipsa tamen, quæ significetur, facile agnoscitur; quum præsertim *acerba* eadem vox appelletur, quæ denominatio est §. 32 quoque. Hinc Ernestus in Technologia Græca, p. 265, rectissime definit, « esse vocem « *acerbam*, id est, *amaram*, quum « quis indignatione, vel alio affectu « abreptus ita faucium et vocis veluti terminos excedat, ut sonus « oriatur absonus, pueriliter clamosus, atque exilitate sua pessime aures afficiens. » Idem in Techn. Latina, p. 5, valde huc facientem demonstrat Valerii Maximi locum VIII, 7, extern. 1: « (Demosthenes) propter nimiam exilitatem *acerbam* auditu vocem suam « exercitatione continua ad *maturum* et gratum auribus sonum « perduxit. »

1. *Super modum;* sic Turicens. Ambr. 2. *Supra m.*, reliqui. Vide VIII, 4, 6; IX, 3, 46. *Exercere modum*, Turic. Flor. cum Alm. *Qui comp.*, Turic. Flor.

2. *Quin compescitis.* Cicer. pro Rabir. perd. c. 6, ubi sane *continetis* legitur, sed in nostro quidem scriptore MSS. ad unum omnes dant nostrum, quibus accedit Barberinus Garatonio memoratus ad locum Ciceronis.

3. *Concisorum.* Ambr. 2, *concisiorum*, cum Bern. *Concissiorem*, Voss. 1, 3. Hic vocem omittit Camp. et mox inserit post *dixi*, omissis *si placandos*, quæ deinde reponuntur inter *quamdam* et *lenitatem*, omni sententia obruta. *Ex is*, Turicens. Ambr. 2. *Ex his*, Camp. Goth. (tac. Gesn.). *Dixi plagatos*, Turic. Flor. *Placatos* ex Alm. affertur. *Quandam si lenitatem*, Turic. Flor. cum Almelov. *Lenitatem misericordia*, Ambr. 2, Guelf. *Flexus*, Turicens. Flor. *Flexibilem*, Guelf. Camp. *Quæ præcipue*, Turic. Flor. *Quia præc.*, Guelf. *Quoque est*, Turic. Flor. *Videbas*, Ambr. 2, Guelf. cum Voss. 1. *Etiam morbos*, Flor. — Hic nihil novi afferunt nostri Codd., nisi quod RR. 7, 10, 11 dant *levitatem* pro *lenitatem*, solita confusione τῶν *v* et *n*. En.

4. *Concisorum continuationem.* Brevia illa *concisa* (qua voce utitur et X, 7, 10, quum plerumque appellentur *incisa*, velut IX, 4, 2, 22, 44, et passim, quamquam decimo libro adjectivi magis est usu, hic substantivi) celeri pronunciatione sunt continuanda, ut velocem, quæ audienti præstatur, re-

modatus, aliquid ex iis, quæ supra[1] dixi; si[2] placandos,
inclinatam quamdam lenitatem; si misericordia commo-
vendos, flexum vocis[3], et flebilem suavitatem, qua præ-
cipue franguntur animi, quæque est maxime naturalis:
nam etiam orbos viduasque videas in ipsis funeribus
canoro quodam modo proclamantes. Hic[4] etiam fusca 171
illa vox, qualem Cicero fuisse in Antonio dicit[5], mire
faciet[6]; habet[7] enim in se, quod[8] imitamur: duplex
est tamen miseratio; altera cum invidia, qualis modo
dicta[9] de damnatione Philodami; altera cum depreca-
tione demissior. Quare, etiamsi est in illis quoque can- 172
tus obscurior, *In cœtu*[10] *vero populi romani;* non enim

rum ἀνακεφαλαίωσιν cito peragant. Vide VI, 1, 1 seqq.

1. *Quæ supra dixi.* Vide §§. 166, 169; fortasse et 162.

2. *Si placandos... commovendos.* Rarior est hæc repetendæ ante accusativos præpositionis omissio. Quam si contra libros inserere tentes, non congruere sentias ante vocem *misericordia.* Quæ ipsa Nostro etiam haud dubie causa fuit, cur insolentiorem juncturam admitteret.

3. *Flexum vocis.* Vide §. 17 *flexæ.*

4. *Hic... faciet.* Probabiliter Francius reponit *Huc* pro *Hic.* Vide IV, 2, 55. Nisi tamen propria est locutio *mire facere in aliqua re pro præclarum esse, et multam virtutem exserere*, quale est, quod sequitur § 173, *mire facit in peroratione... confessio.* Et fuit observata hæc *faciendi* potestas, quasi remediorum proficientium propria, de qua agit Burm. ad Nostri Declam. VIII, 4, p. 169; nec prætermittunt Lexica. — Vide quoque indicem nostrum ad calcem Declamm. Ed.

5. *Dicit.* Omittit Camp.

6. *Faciet;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. (quamquam in hoc ob defectum versus desinentis ei omittitur) cum Gotham. Jens. et editt. posterr. ante Gryph. Reliqui *facit*, unde recedentem Camp. non notavi. — Solus R. 13, *facit.* Cæteri *faciet.* Ed.

7. *Habet... quod imitamur.* Eum ipsum affectum, quem fingendo imitamur, præstat fusca illa vox, qualem in Antonio fuisse narrat Cicero Bruto, c. 38, ubi, quantopere miserationi movendæ profuerit illa, idem testatur.

8. *Imitamur;* sic Turic. Florent. Ambr. 2, Guelf. Camp. (quamquam hic *imitramur*) cum Alm. Voss. 2, Jens. Tarv. *Miratur*, Goth. *Imitemur*, reliqui. *Dicta* omittit Camp. *Dampnatione Philolam*, Turic. *Dimissior*, Flor. Camp. — Poul. R. 7, *imitatur.* R. 9, *miratur.* Reliqui *imitamur.* Ed.

9. *Modo dicta.* §. 162.

10. *In cœtu* et *vos Albani*, vide §. 167. Est autem observatio per se acuta et judicii plenissima, illa

hæc rixantis modo dixit; et, *Vos, Albani tumuli;* neque enim [1], quasi inclamaret, aut testaretur, locutus est; tamen infinito [2] magis illa flexa et circumducta sunt, *Me miserum, me infelicem!* et, *Quid respondebo liberis meis?* et, *Revocare tu me in patriam potuisti, Milo, per hos; ego te in eadem patria per eosdem retinere non potero?* Et quum bona C. Rabirii uno sestertio addicit,
173 *O meum miserum acerbumque præconium!* Illa quoque mire [3] facit in peroratione velut deficientis dolore et fatigatione confessio; ut pro eodem Milone, *Sed finis sit: neque enim præ lacrimis jam loqui possum:* quæ simi-
174 lem verbis habere debent etiam pronunciationem. Possunt videri alia quoque [4] hujus partis atque officii, *reos excitare, pueros attollere, propinquos producere, vestes laniare;* sed suo loco dicta [5] sunt: et quia in partibus causæ talis [6] est varietas [7], satis apparet, accommodan-

quamvis invidiosa in Antonium et Clodium nequaquam increpantis modo fuisse pronunciata a Cicerone; et mirifica eloquendi concinnitas in hisce: non *rixantis modo dixit, non, quasi inclamaret, aut testaretur, locutus est.*

1. *Neque enim.* Turic. Flor., *pr. non enim quasi inclamare et aut,* cum Almel. omissis interjectis ex homœoteleuto, quare suspiceris, iterum quoque pro *neque enim* fuisse *non enim*, quod anaphoræ commendatione sane blanditur. *Quas inclamaret*, Ambr. 2, Guelf. *Detestaretur*, CAMP. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. *Quidquid respondebo*, Ambr. 2, cum Bern. An fuit *Quid? quid r.* Mox *adjicit*, Guelf. CAMP. cum Jens. Tarv. *Adicit*, Goth. (tac. Gesn.). *Miserum non acerbumque*, Turic. Flor.

2. *Infinito magis.* Vide §. 4. Loca mox sunt Milonianæ, c. 37, et 38 extr.; pro C. Rabirio Post., c. 17. Nec dubito, quin recte Bentleius ad Horat. Sat. I, 4, 14, ex ipso Cicerone reponi jubeat *nummo* pro uno. Librorum tamen meorum nullus recedit a vulgata.

3. *Mire.* Turic. Flor. CAMP., *misere.* Ambr. 2, *dolore.* CAMP., et *pro eodem.* Flor., *præclarimis.*

4. *Alia.* Turic. Flor., *alii.*

5. *Suo loco dicta.* Supra VI, 1, 30.

6. *Causæ talis est;* sic CAMP. cum Goth. Voss. 2, Vall. Bad. *Parte talis est*, Turic. Flor. cum Alm. profecto, qui hic turbare narratur. *Causa et aliis e.*, Ambr. 2. *Causæ et aliis*, Guelf. cum edd. ante Ald. *Causæ etiam aliis e.* Rell., sine sensu manifesto. *Si verbis*, Tur. Flor. CAMP.

7. *Quia... talis est varietas.* « Eo

dam sententiis ipsis pronunciationem, sicut ostendimus; sed verbis quoque, quod novissime dixeram, non semper, sed aliquando. An non[1] hæc, *misellus et pauperculus*, summissa atque contracta; *fortis* et *vehemens* et *latro*, erecta et concitata voce dicendum est? Accedit enim vis et proprietas rebus tali astipulatione; quæ nisi adsit[2], aliud vox, aliud animus ostendat. Quid? quod 176 eadem verba[3] mutata pronunciatione indicant, affirmant, exprobrant, negant[4], mirantur, indignantur,

175

« quod pro quaque causæ parte « varianda est pronunciatio, appa« ret protinus sententiis quoque « singulis eamdem esse accommo« dandam; quod ipsum tot exem« plis proferendis ostendimus. » Neque enim hæc partes causæ agendi differentia demonstrari potuit nisi sententiis ex quaque earum promendis. Respicit autem suam divisionem §. 153.

1. *An non.* Guelf. Goth. Jens. (tacente Gesn.) Tarv., *at non*, cum Voss. 2, Vall. Bern. *Et pauperculus* omittunt Turicens. Flor. *Vehemens elatio*, Guelf. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. posterr. ante Ald. *Dicendum est* pro *dicenda sunt* (quod ex Ald. affertur) Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 1, 2, et editt. ante Ald. acc. Bad. Hoc igitur in tanto consensu verum, eique in præcedentibus *hoc* pro *hæc* aptandum judico. Vide nos ad I, 11, 13; II, 17, 30. — Nostri Codd., *hæc... dicendum est?* Quam lectionem probans Buttmannus textui immisit, licet Spaldingius *hoc... dicendum est* textui destinavisset. Idem Buttmannus peritioribus cogitandum relinquit, annon in hac Codicum scriptura agnoscenda sit rarior illa utique in latinis structura, qua accusativum regit verbale neutrum in *dum*: itaque ablegat ad Heusing. et Gernh. apud Cic. Off. I, 31, 112, qui tamen non recte utuntur exemplo Famil. V, 17 extr., ubi verum est gerundium (*ad levandum*), cujus diversa est ratio. Ed.

2. *Nisi adsit... ostendat.* Conjunctivus in posteriore verbo plane potentialis est : δείξειν ἄν. Quare alienissima Francii conjectura *ostentat*; nec attendenda Camp. scriptura *ostendit*, fortasse et ipsa a corrigente profecta : vide V, 12, 20, ubi alia ratio.

3. *Eadem verba mutata pronunciatione.* Hoc commode docet exemplo pronominis secundæ personæ in locis Virg. Æn. I, 78; Ecl. III, 25; Æn. I, 617; XI, 383. Quum tamen ternis ter differentiis rem distinguat (vide per paria euntem §. 87), miror, plus tribus, minus novem, exemplis defungi Nostrum. Nunc nihil in Virgilianis hisce agnosco, nisi admirationem et contemptum, tam recta oratione quam per interrogationem significata.

4. *Negant.* Omittit Camp. *Mihi quod cuique eo regni*, Turic. Flor. *Cantando tullium*, Turicens. *Done ille*, Turic. Flor. *Æneas sed sequem timoris argutiis tu dranie*, Turic.

interrogant, irrident, elevant? Aliter enim dicitur, *Tu mihi quodcumque hoc regni*; et, *Cantando tu illum?* et *Tune ille Æneas?* et, *Meque timoris Argue tu, Drance:* et, ne morer, intra se quisque vel hoc, vel aliud, quod volet, per omnes affectus verset; verum esse, quod di-
177 cimus, sciet. Unum jam his adjiciendum est, quum præcipue in actione spectetur decor[1], sæpe aliud alios decere: est enim latens quædam in hoc ratio, et inenarrabilis; et ut vere hoc dictum est, *caput*[2] *esse*[3], *decere quod facias;* ita id neque sine arte esse, neque totum
178 arte tradi potest. In quibusdam virtutes non habent gratiam, in quibusdam vitia ipsa delectant[4]. Maximos actores comœdiarum, Demetrium[5] et Stratoclea[6], placere diversis virtutibus vidimus: sed illud minus mi-

Flor. *Argue* omittit Guelf. *Drances*, Camp. *Et nemo rerum intra quisque*, Turic. Flor. *Et nemo rerum i. s. q.*, Ambr. 2, cum Bern. *Et nemo rerum inter s. q.*, Guelf. *Et ne moremur i. s. q.*, Voss. 3. *Ho vel*, Ambr. 2. *Homo vel*, Guelf. *Per omnis*, Flor. Ambr. 2.

1. *Decor;* sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. *Decorum*, reliqui, nisi quod *deorum* Jens. (tacente Gesn.) Tarv. quod inveniebat Regius. *Alios decedere*, Turic. Flor. — Nostri dant alii *decor*, alii *decorum*. Ed. — *Decor*. Vide XI, 1, 41.

2. *Caput esse*, *decere*. Vide Cic. de Orat. I, 29. Mox quod *potest* Gesnerus mutandum censet infinitivo *posse*, non persuadet mihi. Opponuntur hæc *verum est caput esse decere* et *nequit sine arte esse aut totum arte tradi*. Id ipsum apparet positu adverbii *ut*, quod in Gesneri ratione inter *est* et *caput* demum poni debebat.

3. *Esse, decere;* sic Turic. (nisi quod *capud* modo, et *decedere*) Flor. Camp. cum Alm. *Artis* inserunt reliqui. Sed *qui* post *quod* addit male Camp. *Ista id*, Turic. Flor. *Id ita*, Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Ald. — Nostri post esse inserunt *artis*. Ed.

4. *Delectant*. Turic., *delectatur*. Modo *in quibus vitia*, Floril. Santen. per errorem. *Auctores*, Camp. cum Jens. Tarv.

5. *Demetrium et Stratoclea*. De his quidem actoribus scenicis nihil præterea comperi.

6. *Stratoclea;* sic Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. (quorum duo postremi omittunt *et*) cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Bodl. Andr. *Stratoclem*, reliqui. Vide IV, 1, 77; item XII, 10, 24. *Vidissemus*, Turic. Flor. Quid lateat, non exputo; nisi forte turbatum fuit male continuando *vidi sed illud minus*. Goth., *videmus*, cui obstat mox *erat*. Ambr.

rum, quod alter deos, et juvenes, et bonos patres, servosque, et matronas, et graves anus optime, alter acres senes, callidos servos, parasitos, lenones, et omnia agitatiora melius: fuit enim natura diversa; nam vox quoque Demetrii jucundior, illius acrior erat. Anno- 179
tandæ magis [1] proprietates, quæ transferri non poterant, manus jactare, et dulces [2] exclamationes [3] theatri causa producere, et ingrediendo ventum [4] concipere veste, et nonnunquam dextro latere [5] facere gestus; quod neminem alium præter Demetrium decuit; namque in

2, *illum minus*. Turic. Flor., *melius set enim*. Guelf., *m. fit e.* Voss. 1, 3, *m. sit* e. Gothan., *m. fiunt* e. Camp., *m. sunt* e. —Nostri et *Stratoclea*, nisi quod RR. 3, 5, 10 *et* omittunt. Ed.

1. *Annotandæ magis*. Turic. Flor. (ex hoc quidem *memoræ*, et mox *proprietatis*) Camp., *adnotandæ memoriæ magis*, cum Almelov. Bodl. Andr. Facilius sane fuit vocem molestissimam ejicere quam emendare; sed ipse bonam copiam ejurare cogor. Id quidem apparet, adjecto aliquo apposito ad *proprietates* longe melius procedere, quod subjungitur iisdem, *quæ transferri non poterant*. Indicabantur itaque *proprietates*, quæ nullo negotio videbantur cum alio communicari; ut eo mirabilius esset, eas ipsas a Demetrio ad Stratoclea, non potuisse transferri, nec vicissim. [Quid si *mimicæ?* hoc est, quæ non in hominis cujusque natura, sed in histrionis arte sitæ erant; ita ut ab altero in alterum imitando viderentur posse transferri. Buttm.]—Nostri Codd. habent vulgatam. Ed.

2. *Et dulces... producere*. Hic quoque nihil aliud agnosco nisi *plasma* (vide §. 168), quod non quidem *proferatur* modo, sed *producatur*, id est, diutius continuetur ac trahatur, et quidem *theatri*, id est, spectatorum (vide I, 2, 9), *causa*, iis ut placeat actor. Ita mox aliquid *populo datur*, eo tamen, ni fallor, discrimine; ut prius honestiores etiam complectatur, alterum ad *summam* magis *caveam* spectet. Vide II, 12, 10.

3. *Theatri... producere*. Jens., *theatri eam pr.*, cum edd. posterr. ante Ald. *Producere ut in egrediendo*, Turic. *P. ut ingrediendo*, Flor. Camp. *P. et in ingr.*, Alm. *Dextra latere*, Jens. Tarv. *Alium Demetrium*, Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Alm. *A. quam D.*, Camp. *A. nisi D.*, Voss. 1, 3. Suspicor fuisse *alium ut D.*

4. *Ventum concipere veste*. Ponunt illustrandi causa locum Ovidianum Art. III, 301: « Hæc movet arte latus tunicisque fluentibus auras Excipit, extensos fertque superba pedes. »

5. *Dextro latere facere gestus*. Hoc illud ipsum esse censeo, de quo agit §. 74, *id ostendere maxime latus*.

180 hæc omnia[1] statura et mira specie adjuvabatur : illum cursus[2], et agilitas, et vel parum [3] conveniens personæ risus (quem non ignarus rationis populo dabat), et contracta etiam cervicula : quidquid horum alter fecisset, fœdissimum videretur : quare norit se quisque, nec tantum ex communibus præceptis, sed etiam ex natura
181 sua capiat consilium formandæ actionis : neque illud tamen est nefas[4], ut aliquem vel omnia, vel plurima deceant. Hujus quoque loci clausula [5] sit eadem, necesse est, quæ cæterorum est, regnare[6] maxime modum : non enim comœdum esse, sed oratorem volo ; quare neque in gestu persequemur omnes argutias, nec in loquendo distinctionibus[7], temporibus, affectionibus [8] moleste
182 utemur ; ut si sit in scena dicendum,

1. *Omnia statura*. Turic. Flor. Camp. inserunt *quasi*, cum Bodl. Andr. Ald. *O. quali st.*, Almelov. Frustra quæro, quid lateat. *Spatiæ adjuuitur*, Turic. Flor. *S. admirabatur*, Goth.

2. *Cursus*. Ambr. 2, *cursusus*. Tur. Flor., *personæ reus*. Camp., *contractata*. Camp., *cervicalia*, cum Goth.

3. *Vel parum... risus*. Hic igitur fuerit ad aures accidens spectatorum, movensque alterum sibi respondentem ipsorum. Sed dubitari potest, an recte legamus *risum*, nulla tamen alia voce magnopere se commendante. *Rationis* interpretare : *rectæ rationis*.

4. *Nefas*. Vide X, 2, 5.

5. *Clausula sit eadem*. Pro his, *clausulæ eadem* Turic. *Clausæ eadem*, Flor. *Clausula eadem*, Alm. *Certorum est*, Turic ns. Flor. *Non enim* omittunt Turicens. Florent. *Neque* omittunt Turic. Flor. cum Alm. *Prosequemur*, Camp. *Temporibus, affectionibus*, omittunt Turic. Florent. cum Almelov. *Temporibus affectationibus*, Jens. cum editt. posterr. ante Ald. qui *affectibus*, cum Bad. qui hoc et in Vall. esse narrat ; mire, quoniam Goth. Voss. 2 nostrum. *Effictionibus*, Basil. Gryph. de conjectura Regii. *Moleste putemur*, Turic. cum Alm.

6. *Regnare... modum*. Præter notum illud Horatii, *Est modus in rebus*, Almel. affert hunc Pindari locum ex Olymp. Od. 13 : Ἕπεται δ' ἐν ἑκάστῳ μέτρον. Νοῆσαι δὲ καιρὸς ἄριστος. Ed.

7. *Distinctionibus, temporibus, affectionibus*. Lucem accipiunt duo priora §§. 35-40. Postremum sanum esse nequit, nec quidquam melius reperio Regiana emendatione, suadentis *effictionibus* ; vide §§. 89, 152, 174, 175.

8. *Moleste*, « nimia et odiosa diligentia. » Usum adverbii copiose illustrat, nostro quoque adhibito

Quid igitur faciam? non eam [1], ne nunc quidem,
Quum arcessor ultro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?

Hic enim dubitationis moras, vocis flexus, varias ma-
nus, diversos nutus actor adhibebit: aliud oratio sapit,
nec vult nimium esse condita: actione enim constat,
non imitatione. Quare [2] non immerito reprehenditur 183
pronunciatio [3] et vultuosa, et gesticulationibus molesta,
et vocis mutationibus resultans; nec inutiliter ex Græcis
veteres [4] transtulerunt, quod ab iis [5] sumptum Lænas
Popilius posuit, esse *hanc inotiosam* [6] *actionem*. Optime 184

loco, Vulpius ad Catull. XLII, 8, p. 140. Vide mox §. 183, et in re ipsa I, 11, 3.

1. *Non eam*. Pro his, *num eam* Camp. *Arces ultro*, Turicens. Flor. *Hice dubitatione moris*, Turic. Flor. *H. e. dubitationes m.*, Ambr. 2, Guelferb. Exc. Santen. Goth. Jens. (tac. Gesn., nisi quod posterior cum Tarv. inserit *est* post *enim*) Tarv. Ald. *H. e. dubitatione moris*, Camp. *H. e. dubitatione moras*, Locat. cum Alm. (ut fertur) et editt. ante Ald. de Regii conjectura. Nostra est a Badio rectissime emendante. *Varia manus*, Turic. Flor. *Diversos natus*, Turicens. *D. actus*, Camp. *D. tutius*, Voss. 1. *Orator sapit*, Guelf. Exc. Santen. *Vult minimum*, Turic. Flor. Camp.

2. *Quare* non. Turic., *æque re non*. Ambr. 2, *equare* non.

3. *Pronunciatio et vultuosa*; sic Turic. Flor. *Et* omittunt reliqui. Vide §. 164. *Moleste et*, Ambr. 2, cum Voss. 1. *Molesta... mutationibus* omittunt Turic. Florent. cum Alm. *Et Græcis veteris*, Turic. Flor. *Et græca v.*, Camp. — *Pronunciatio... vultuosa*. Gesnerus eodem vocabulo utentem demonstrat Ciceronem Orat., c. 18. Similia sunt ipsius quoque Ciceronis *actuosus* et sequiorum *gestuosus*.

4. *Veteres transtulerunt*. Demonstrantur ii, quos cognovimus §. 106. Cave autem *transtulerunt* accipias de vocabulo in latinum converso, cui non congruit quod «ex *Græcis*» dicitur, non «ex *Græco*.» Nec, si hoc spectasset Quint., integram locutionem subjecisset: *esse hanc*. A *veteribus* igitur hoc sumpsit ipse recentiorum unus præceptorum *Lænas*, de quo vide X, 7, 32.

5. *Ab iis*; sic Goth. (tac. Gesn.) Camp. *Ab is*, Ambr. 2. *A bonis*, Guelferb. *A nobis*, marg. Basil. *Ab his*, reliqui (vide §. 134). *Lenax*, Goth. (tacente Gesnero). Nos nomen per diphthongum scribimus, hic quidem sine auctoritate libb. Sed ita Turic. et III, 1, 21.

6. *Hanc inotiosam*. Flor. Ambr. 2, *hanc mocosam*, cum Bern. (vide Salm. ad Treb. Pollionis Gallien. c. 8, p. 208, nihil agens et quantumvis erudite ineptiens non solum

igitur idem, qui omnia, Cicero præceperat, quæ supra[1] ex Oratore[2] posui : quibus similia in Bruto de M. Antonio[3] dicit. Sed jam recepta est actio paulo agitatior, et exigitur, et quibusdam partibus convenit; ita tamen temperanda, ne, dum[4] actoris captamus elegantiam, perdamus viri[5] boni et gravis auctoritatem.

Nostro, sed et Ciceroni ad Att. I, 13, obtrudenda voce inaudita, revictus idem ab J. Fr. Gronovio ad Sen. Nat. Quæst. I, 1). *H. vitiosam*, Guelf *H. invitiosam*, Goth. *H. injocosam*, Voss. 1, 3. *H. in ociosam*, CAMP. *H. mucosam*, Tarv. cum Andreana. *Actione*, CAMP. — Vall. lib. RR. 8, 9, *hanc inotiosam*. Avic. Poul. RR. 3, 5, 11, *hanc mocosam*. R. 7, *hanc morosam*. R. 10, *hanc jocosam*. En. — *Inotiosam actionem*. Nec latinum, id quod sane non mirum, nec græcum huic respondens vocabulum demonstrare adhuc habuerunt VV. DD. nisi quod aptissime Gesnerus confert Lucian. Philopatr. c. 25, p. 614 : τὴν πολυάσχολον μαθηματικὴν, id est, astrologiam. Nec igitur dubitare licet, quin ἄσχολον ὑπόκρισιν dixerint græci rhett. etsi nondum nobis quidem animadversi. Talis pronunciatio fuerit *satagentium*, non *agentium*. Vide 126.

1. *Quæ supra*. Turic., *qua supra*.

2. *Supra ex Oratore*. « Respicit, « puto, §. 122, in Bruto de M. Antonio, cap. 38 : *Gestus erat non* « *verba exprimens, sed cum sententiis congruens : manus, humeri,* « *latera, supplosio pedis, status,* « *incessus, omnisque motus, cum* « *verbis sententiisque consentiens.* » Gesnerus.

3. *M. Antonio;* sic Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Stoer. exc. Tarv. Plenum reliqui prænomen, si fides in talibus conferentium diligentiæ. *Sed etiam*, Turic. Flor. Guelf. Goth. (tacente Gesn.) CAMP. cum Alm. qui *recepta et* pro *r. est* dare narratur. *Paulo etiam agitatior*, Obr. Sed *paulo* ipsum omittit Guelf. *Et exigeritur*, Turic. Flor. *Et exiguitur*, Ambr. 2. *Etiam e.*, Jens. Tarv. *Et jam e.*, Locat. cum edd. posterr. ante Bad. acc. Basil. *Etiam et e.*, Bad. Gryph. Quid in verbo productius lateat eo, quod vulgo legimus, non exputo; sed est salebrarum aliquantum in istis et *exigitur, et... convenit*. Jensoniana quidem scriptura paulo tersior, præ qua tamen malim : *quæ et exigitur et... convenit*. Qui *exigant* sunt et judices et auditoria. — Nostri *paulo agitatior*, nisi quod RR. 10, 11 *paulo* omittunt. Avic. Poul. RR. 3, 5, *et exigitur*. R. 10, *etiam e.* Vall. lib. RR. 8, 9, *etiam et e.* RR. 7, 11, *enim e.* ED.

4. *Ne, dum actoris*. Turic. Flor., *necdum actori ris c. actoris elegantiam*, summa vitii paritate, quamquam in Turic. *actori* in fine versus et inde natus error.

5. *Viri boni... auctoritatem*. Latens et gratus ad ea quæ continuo tractanda sunt transitus.

M. FABII QUINTILIANI

ORATORIÆ

INSTITUTIONIS

LIBER XII.

DE INSTITUTIONE ORATORIA

LIBRI DUODECIMI ARGUMENTUM.

Prooemium. — Cap. I. Non posse oratorem esse, nisi virum bonum. — II. Cognoscenda esse oratori quibus mores formentur. — III. Necessariam juris civilis oratori esse scientiam. — IV. Necessariam oratori cognitionem historiarum. — V. Quæ sint oratori instrumenta. — VI. Quod sit incipiendi causas agere tempus. — VII. Quæ in suscipiendis causis oratori observanda sint. — VIII. Quæ in discendis causis oratori observanda sint. — IX. Quæ servanda in agendis causis oratori sint. — X. De genere dicendi. — XI. Quæ post finem studia.

M. FABII QUINTILIANI
ORATORIÆ
INSTITUTIONIS
LIBER XII.

PROŒMIUM.

Ventum est ad partem operis destinati longe gravis- 1
simam: cujus equidem onus[1] si tantum opinione prima
concipere potuissem, quanto me premi ferens sentio,
maturius consuluissem vires meas: sed initio [2] pudor
omittendi, quæ promiseram, tenuit; mox, quamquam
per singulas prope partes labor cresceret, ne perderem,
quæ jam effecta erant, per omnes difficultates animo
me sustentavi. Quare nunc quoque, licet major[3] quam 2

1. *Onus si.* Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. *onus sit si*, cum Voss. 1, 3. Modo *quidem*, Camp. *Quanto premi forens*, Turic. Flor. *Q. m. prime f.*, Voss. 1, 3. An *q. p. me f.*? Pro *quanto* Guelferb. *quantum*, Camp., *quam nunc.* Mox *omittendo*, Turic. Flor. *Præmiseram*, Camp. *Quoque partes*, Guelferb. cum Jens. et edd. post ante Stoer. *Libor*, Florent. *Me sustentavit*, Turic. Flor. cum Alm. *Mensus temptavi*, Guelf.

2. *Pudor omittendi.* Vide *verecundiam negandi* Pro I, 3; III, 5, 15. Sed hic *pudet ipsum*, illic *verecundatur* aliorum causa.

3. *Major... moles premat.* Camp. (nisi quod hic *primar*) *majori... mole premar*, cum edd. ante Stoer. acc. Gibs. qui et Bodl. testem adjungit. Nostri nostram (quamquam *molet* Flor.), commendatam ipsa varietate, quum modo *quanto me premi* præcesserit. *Vim quam* pro

unquam moles premat, tamen prospicienti finem mihi constitutum est vel deficere [1] potius, quam desperare. Fefellit autem, quod initium a parvis ceperamus: mox velut aura sollicitante provecti longius, dum [2] tamen nota illa, et plerisque artium scriptoribus tractata præcipimus; nec adhuc [3] a littore procul videbamur, et multos circa velut iisdem se ventis credere ausos habe-
3 bamus. Jam quum eloquendi rationem novissime repertam, paucissimisque [4] tentatam ingressi sumus, rarus [5], qui tam [6] procul a portu recessisset, reperiebatur. Postquam vero nobis ille, quem instituebamus, orator, a dicendi magistris dimissus, aut suo jam impetu fertur, aut majora sibi auxilia ex ipsis sapientiæ penetralibus petit, quam in altum simus ablati, sentire cœpi-
4 mus: nunc *cœlum* [7] *undique et undique pontus.* Unum

unquam Ambr. 2. *Efficere potius*, Voss. 1. *Sperare*, Guelf. *Initium aparuisse*, Flor. *Sollicitanti*, Turic. Flor.

1. *Deficere.... desperare.* Vide II, 12, 12.

2. *Dum tamen*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Alm. *D. tantum*, reliqui. *Plerisque parcium*, Flor. *Velut iisdem* omittunt Turic. Flor. Camp. *Auros habemus*, Turic. *Aurus habemus*, Flor.

3. *Nec adhuc... et multos.* Hæc legitimo illo copularum *nec* atque *et* vinculo junguntur (ut mox §. 4, *nec... et longius*), ita ut *et* prope littus esse, *et* multos habere navigationis socios Nostrum appareat, qui etsi *longius provectus* nihil *tamen* præter nota illa tractet. *Dum*, ut aliqui quoque vidimus, proprio usu indicativum præsentis sibi vindicat.

4. *Paucissimisque.* Turic. Guelf., *paucissimos quæ.* Pro *Jam... tentatam* Goth. nil nisi *tam.* Turicens., *ingressumus.*

5. *Rarus.... reperiebatur.* Videatur ad VI, 2, 3.

6. *Qui tam procul.* Primi dedimus e conjectura Gesneri. *Quia procul*, Turic. *Qui procul*, Camp. *Q. jam p.*, reliqui. *Ratus qui*, Guelf. *Ratis quæ*, Jens. cum edd. post ante Ald. *Reperietur*, Turicens. Flor. cum Alm. *Orator jam dicendi*, Guelf. *O. dicendi*, Voss. 1, 3. *Aut in suo impetu*, Turic. Flor. *Et ipsis sententia*, Ambr. 2. *Sumus ablati*, Jens. Tarv. cum Goth. *Sententiæ cœpimus*, Guelf.

7. *Cœlum... pontus.* Rectissime judicat Gesnerus, nihil hinc scripturæ Virgilianæ Æneid. V, 9, accedere auctoritatis, quum Quintilianus memoriter referens loca veterum, toties ea immutaverit. Sunt tamen MSS. qui pro vulgato *maria undi-*

modo in illa[1] immensa vastitate cernere videmur M. Tullium[2], qui tamen ipse, quamvis tanta atque ita instructa nave hoc mare ingressus, contrahit vela, inhibetque remos[3], et de ipso demum genere dicendi, quo sit usurus perfectus orator, satis habet dicere. At[4] nostra temeritas etiam mores ei conabitur dare, et assignabit officia : ita nec antecedentem consequi possumus, et longius eundum est, ut res[5] feret : et probabilis[6] tamen cupiditas honestorum, et velut tutioris audentiæ[7] est tentare, quibus paratior venia est.

que et undique cælum nostra ipsa exhibeaot in verso Virgiliano. Idem Gesoeros demonstrat Ovidiaoom illud Trist. I, 2, 22, *nihil est nisi pontus et aer*, cui accedit Horatii dictum *nihil astra præter Vidit et undas* Carm. III, 27, 31, 32. Aliquid ejusmodi obversatum est Nostro.

1. *Modo in illa.* Flor., *modo in illo.* Mox *ipse* et *ita* omittit Guelf. *Mare hoc nave*, Goelferb. *Contrahet* Ambr. 2. *Est de ipso*, Turic. CAMP.

2. *M. Tullium.* In eo, qui Orator inscriptus est, libro. Fateor aotem, hanc per tot membra continoatam similitudinam mihi non valde placere : vide II, 4, 7.

3. *Inhibetque remos.* De *inhibendo* ooo quidem *remos*, sed *navem*, nota res est, quid se errasse Cicero ipse confessns sit ad Att. XIII, 21, qui tamen loci de Or. I, 33, securus fuit. Hand diligeotius versatom hic esse Nostrum credo, aot mutandum *remos* in *remis*, quæ ratio impeditior est deficiente accusativo. Nec retro cedeotem significare voluit Ciceronem, quod est in *inhibenda nave*, plaoe ad artis modolom dicta. Vide et Valckeo. ad Herodot. VIII, 84, not. 30. Moogaltos ad locum Ciceronis in nostra et ipse est senteotia.

4. *At.* Ambr. 2, *ad.* Goth. (tac. Gesn.) *Ac.* Deio *mores enim*, Turic. Flor. *Adsignavit* iidem. *Antecedentemque* c., CAMP. *Res paret*, Turic. Flor. com Alm.

5. *Ut res feret.* Hæc verba præcedentibus continuaoda sont; oon autem ad sequentia trahenda, quod quibusdam e veteribus etiam placuit. Significant aotem *pro re nata*, velut mox c. 1 extr.

6. *Et probabilis;* sic Toriceos. CAMP. conjuoctionem omittunt reliqui. *Velitioris*, Turic. Flor. cum Alm. qoamquam ex hoc *relitioris*. Sed *veluti oris* Ambr. 2, Guelferb. Exc. Saot. *Velocioris*, CAMP. *Tutioris*, solum Gothan. Jens. com edd. ante Gryph. *Vel tutioris*, reliqui præter Obr., cui nostrum acceptom referimus.

7. *Audentiæ;* sic Ambr. 2, CAMP. com Voss. 1, 2; Obr. *Audiente*, Toric. cum Bodl. *Audientiæ*, Flor. Goelf. Exc. Saut. cnm Alm. *Audaciæ*, reliqui.—*Audentiæ*. Vide VIII, 3, 27, et videtur mollius vocabulum altero *audaciæ*. Ante *quibus* non *eos* iotelligi, sed *ea*, facile apparet.

CAP. I[1]. Sit ergo nobis *orator*, quem[2] constituimus, is, qui a M. Catone[3] finitur, *vir bonus, dicendi peritus*; verum, id quod et ille posuit prius, et ipsa[4] natura potius ac majus est, utique *vir bonus*. Id non eo[5] tan-

1. Inscriptio capitis in Ambr. 2 (neque enim ulla in Turic. Flor.), Guelf. Goth., *non posse oratorem esse nisi virum bonum*, cum editt. præter CAMP. Obr. Gesn. Bip. Primus quidem solus uncialibus eam litteris dat. Nulla capitum hic distinctio in Exc. Santen.

2. *Constituimus*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelferb. Exc. Sant. cum Almel. Voss. 3, Vall. Bern. Jens. Tarv. *Instituimus*, reliqui. « Sensus « est, is orator quem constituimus, « id est, definimus esse oratorem, « sit is qui, etc. Non enim jam de « institutione, sed de constitutione « oratoris loquitur. » Badius. Nec sufficit quod Burmannus ait præteritum posse agnosci in verbo, quum præsertim optimi Codd. alterum vindicent. « Quem *constitui-* « *mus* oratorem » eumdem dicit Noster quem mox « qui *mihi* sit « orator. » Alia videtur ratio infra §. 28; item I. Pro. 9. Continuo *quia* Turic. Flor. (hic tamen diremptim) omisso *is*. Sed Ambr. 2, Guelf., *et quia*, cum Bern. (posteriores duo itidem diremptim). *Et quare*, Voss. 3. Mox *definitur*, CAMP. *Verum idque quod et ille*, Turic. Flor. CAMP. Nobiscum faciunt Ambr. 2, Guelf. Basil. *Et* ante *ille* omittunt reliqui.

3. *A M. Catone finitur*. Vide II, 15, 1. Mox *utique vir bonus* referes ad illud quod præcesserat *sit nobis*. Interjecta ista *id quod... majus est*, legitimam habent structuram formulæ *id quod* : vide III, 6, 1; hic §. 9; item Drakenborch. ad Liv. VI, 17, 6. — Noster *Fénelon*, cujus suaviloquentia ad colendam virtutem animum tam blande sollicitat, quam augustum sit et sanctum oratoris munus, his verbis profitetur: « *L'homme digne d'être écouté est* « *celui qui ne se sert de la parole* « *que pour la pensée, et de la pensée* « *que pour la vérité et la vertu.* » *Lettre à l'Académie franç.* En.

4. *Et ipsa*; sic Turicens. Florent. Ambr. 2, Guelferb. CAMP. Gothan. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. *Etiam i.*, reliqui. *Non eo*, omisso *Id*, Leid. cum Steph. *Vis ulla*, Goth. (tac. Gesn.). *Malitia*, Turic. Flor.

5. *Id non eo tantum*. Qui hic aliquid interpretamenti afferre dignati sunt, veteres illi philologi, male supplendum statuerunt *spectat*, vel *pertinet*, quum *eo* loci acciperent adverbium et sic devenirent ad mutandum mox *quod* in *ut*; est autem pro *propterea*. Vide IV, 2, 80. Nec tamen difficultate caret locus, cui anacoluthon quoddam inest, non quidem negligentia, sed consulto admissum. Procedebat enim ratio consueta hoc modo, ut post illud non *tantum* inferretur *sed etiam*, quod nusquam hic comparet. Sententia eo redit, non tantum eloquentiam omnemque ejus augendæ et provehendæ laborem in damnum cedere humani generis, si viri mali fiant oratores; sed vocis ipsius munus a natura hominibus concessum sic converti in eorumdem perniciem

tum, quod, si vis illa dicendi malitiam instruxerit, nihil sit publicis privatisque rebus perniciosius eloquentia, nosque [1] ipsi, qui pro virili parte conferre aliquid ad facultatem dicendi conati sumus, pessime mereamur de rebus humanis, si latroni comparamus [2] hæc arma,

et pœnam. Gradus est ab arte nocente ad naturam novercam. Jam, pro illo quod exspectabatur *sed etiam*, maguo cum affectu interjecit : *Quid de nobis loquor?* Eleganter autem *instruxerit* dictum est quasi *armaverit*, sed levius, ut posset mox insurgere oratio iis quæ memorantur *armis*. Habet sane *Id* aliquam structuræ insolentiam, qua ut levarentur, aliqnot editores omiserunt, satis leviter illi. Equidem pronomen refero ad præceptum modo datum, ut *vir bonus* sit orator, neo quidquam intelligo nisi illud ipsum *sit*, nominativum agnoscens in vocabulo *Id*, non accusativum, quasi subaudiendo *præcipio*, *dico*, quæ fortasse aliquis probet. Sed simplicissima ratio est, ut ita hæc cogitando continuaverit Noster : « vir bonus sit orator, sitque id (id est, talis) non propterea « solum, sed », etc. — Buttmannus Spaldingium in his interpretandis Quintiliani verbis errantem miratur : quippe attentius hæc relegenti patet nihil iis esse quod a consueta loquendi forma recedat, neque anacoluthon, sed interruptum tantum aliquatenus esse sermonem. Nimirum legitimo plane vinculo cohærent hæc *Id non eo tantum*... cum illis §. 3, *Longius tendit hoc judicium meum*. Illa autem, quibus hi sensus distinentur, *Quid de nobis loquor? Rerum ipsa natura*, etc. prius dicta continuant hoc fere sensu : « Hoc non ideo tantum dico, « quod perniciosa alias hominibus « sit eloquentia, nosque qui eam « tradimus, pessime de rebus hu« manis mereamur; quodque ipsa « natura in dono vocis noverca fue« rit : longius tendit hoc judicium « meum : nam ne *posse* quidem « oratorem fieri, nisi virum bonum, « contendo. » Videtur autem Buttmanno subaudiendum esse solemne in hoc sensu verbum *valet;* quo si *consilium* aliquod indicatur, sequi sane debet ut; hic, ubi *causa* et vera mens definitionis datæ verbis illis introducitur, solum idoneum erat *quod*. Ed.

1. *Nosque ipsi;* sic Turic. Flor. (nisi quod hi *ipsa* et continuo *quæ*) Ambr. 2, Guelf. Exc. Sant. Camp. cum Goth. Voss. 1, 2, 3, et editt. ante Gryph. Ex Alm. nos *quoque* i. Reliqui *sed nos quoque* i. Præpostera ratione, qua suum damnum majus eloquentiæ incommodo significet, et mox tamen a sua persona, per figuram aliquam modestiæ, ad naturam ipsam recedat. Nimia sibi licere ratus est, qui hæc mutavit, ut *sed quoque* undeunde extunderet. In mutata autem ea, quæ adhuc obtinuit scriptura, id quoque notandum, quod nulla est diversitas earum rerum, quæ per non *tantum* et *sed... quoque* opponuntur invicem. *Pro vili vili parte*, Turic. *Pro vili utri p.*, Flor.

2. *Comparamus;* sic Turic. Flor.

2 non militi. Quid de[1] nobis loquor? Rerum ipsa natura
in eo, quod præcipue indulsisse homini videtur, quo-
que[2] nos a cæteris animalibus separasse, non parens,
sed noverca fuerit, si facultatem dicendi, sociam sce-
lerum, adversam innocentiæ, hostem veritatis invenit:
mutos enim nasci, et egere omni ratione, satius fuisset,
quam providentiæ munera in mutuam perniciem con-
3 vertere. Longius tendit[3] hoc judicium meum: neque
enim tantum id dico, eum, qui[4] mihi sit orator, *vi-
rum bonum esse oportere;* sed ne futurum quidem ora-
torem, nisi virum bonum: nam certe neque intelligen-
tiam concesseris iis, qui, proposita honestorum ac tur-
pium via, pejorem sequi malent[5], neque prudentiam,

Ambr. 2, Guelf. CAMP. *Comparemus*, reliqui. *Non multi*, Bern. vicissim mox §. 6, *militum* pro *multum* CAMP.

1. *Quid de.* Pro his, *quidem de* Bern. *Loquar*, Flor. *Quod præcipue... videtur* omittunt Turic. Flor. cum Alm. *Quo præcipue*, Ambr. 2, cum Jens. et edd. post. ante Ald. (nisi quod prius omittit Rusc.). *Indulsisset*, CAMP. cum Goth. *Inclusisse*, Voss. 1. *Indulxisse'*, Voss. 2. *Nos quoque*, Jens. (tac. Gesn.) Tarv. male transponentes. *Quo nos* sine *que* Turic. Flor. Continuo *a* omitt. Gothan. *Animantibus*, CAMP. *Superasse*, Guelf. Exc. Sant. *Parans est*, Turic. Flor. *Parens est*, CAMP. *Multos enim sciet gere omni*, Turic. Florent. *Multos e. non n. e. e. o.*, Guelf. *M. autem n. e. e. o.*, CAMP. *Multos*, Voss. 2, 3, quoque et Bern. *Muros etiam n.*, Goth. (err. Gesn.) *Muta e.*, Voss. 1.

2. *Quoque nos... separasse.* Recte Pseudo-Turnebus nos remittit ad II, 16, 16, 17.

3. *Tendit.* Omittit hoc Voss. 1, 3.

4. *Qui mihi sit orator;* sic CAMP. *Qui mi sit o.*, Turic. *Qui misit o.*, Flor. cum Alm. *Mihi* om. reliqui. *Oporterem nisi virum*, omissis interjacentibus, Turic. cum Flor. et Almcl. nisi quod ex his *oporterem* non affertur. *Eis qui proposita*, Flor. *His q. p.*, Guelferb. *Priorem*, Goth. (tac. Gesn.).

5. *Malent;* sic Turic. Ambr. 2. *Mallent*, Guelf. Exc. Sant. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, 3. *Malunt*, CAMP. cum editt. ante Bad. qui cum reliquis *malint* ex ipsius conjectura: vide I, 5, 64. *Prudentiam cujus in*, Turic. Flor. CAMP. *P. iis cum in*, Voss. 1. *P. cum*, Jens. cum edd. ante Ald. Nostrum Ambr. 2, Guelf. cum Goth. Voss. 2, Obr. *P. qui in*, Ald. cum editt. ante Stoer. *P. iis qui in* reliqui. *Inducantur*, Gryph. cum posterr. ante Obr. pessime. — De *malent* eadem nostri. Iidem *cum in*, exc. Vall. lib. a sec. manu valde recenti, qui dat *qui in*, et R. 7, qui *tum*, *cum in*.

quum in gravissimas frequenter legum, semper vero
malæ conscientiæ, pœnas a semet ipsis improviso rerum
exitu induantur. Quod si neminem *malum* esse, *nisi* 4
stultum eumdem, non modo sapientibus[1] dicitur[2], sed
vulgo quoque semper est creditum, certe non fiet un-
quam stultus orator. Adde quod ne studio quidem ope-
ris pulcherrimi vacare mens, nisi omnibus vitiis libera,
potest : primum quod in eodem pectore nullum est ho-
nestorum turpiumque consortium, et cogitare optima
simul ac deterrima non magis est unius animi, quam
ejusdem hominis bonum esse ac malum : tum illa quo- 5
que ex causa, quod mentem tantæ rei intentam, vacare
omnibus[3] aliis, etiam culpa carentibus, curis oportet:
ita demum enim libera, ac tota, nulla[4] distringente atque
alio ducente causa, spectabit id solum, ad quod accin-
gitur. Quod si agrorum[5] nimia cura[6], et sollicitior rei 6

Poul. a sec. manu *inducentur*. Cæteri *induantur*, exc. R. 5, qui *inducantur*. Ed.

1. *Sapientibus;* sic. Turic. Flor. cum Alm. *A s.*, reliqui. *Adde* om. Turic. Flor. cum Alm. Vide X, 1, 33. *Studia* Turicens. Florent. *Pulcherrimæ*, Flor. *Quod si in* , Turic. Flor. Camp. cum Alm. *Bonum est ac*, Turic. Flor. *Esse bonum ac*, Camp.

2. *Sapientibus dicitur.* Velut toti Socraticæ domui.

3. *Omnibus... curis.* Turic. Flor., *omnibus etiam culpa aliis carentibus aliam etiam curis.* Turicens. Flor. Camp., *oporteat*, cum Alm. *ut* suspicor. male.

4. *Nulla... ducente causa.* Non profecto displicet Rollini conjectura, *cura* reponi cupientis : nam quod modo est *aliis... curis*, Quint. condonandum; nec procul *causa*.

5. *Agrorum... sollicitior.* Pro his, *agrocorum n. cur tuendi et solliciora*, Turic. Flor. (hic *solliciora*). *Corporum* pro *agrorum* Ald. cum edd. post. ante Stoer. de conjectura Regii levi illa et intemperanti, quam tamen reduxit Gibson. *Et venandi* omittunt Turicens. Flor. cum Alm. et latere videtur in illo quod præsumpserunt *tuendi*. Ante *venandi* omittunt *et* Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp. (qui transponit etiam *vol. ven.*), cum Voss. 2, et editt. ante Basil. nec displicet, si paria accipiantur duo occupationum, quibus singulis interjiciatur copula. *Quorum impotentissime*, Turicens. *Somnus*, Turic. Flor.

6. *Quod si agrorum nimia cura... dati spectaculis dies.* Aliquid simile hisce lib. I, cap. 12, §. 18, p. 253; ibi vide notam 1.

familiaris diligentia, et venandi voluptas, et dati spectaculis dies, multum studiis auferunt (huic enim rei perit tempus, quodcunque alteri datur); quid putamus facturas cupiditatem[1], avaritiam, invidiam? quarum impotentissimæ cogitationes somnos etiam[2] et illa per quietem visa perturbant. Nihil est[3] enim tam occupatum, tam multiforme, tot ac tam variis affectibus concisum[4] atque laceratum, quam mala mens: nam et quum insidiatur, spe, curis, labore distringitur; et jam, quum sceleris compos[5] fuit[6], sollicitudine, pœnitentia, pœnarum omnium exspectatione torquetur. Quis inter hæc litteris, aut ulli bonæ[7] arti locus? non

1. *Cupiditatem*. Vide V, 12, 6, et mox §. 24, *cupiditas corrumpat*. Mox *illa per quietem visa*, id est, somnia nemo non accusativum acceperit, nec quidquam hinc alieni habet, in quo tamen hæret Burmannus, quod *impotentes affectuum cogitationes perturbant somnia*, id est, terrore ea complent. *Visa* nominativum existimare sustinuit Capper.

2. *Etiam et;* sic Turicens. Flor. Camp. cum Alm. Inserunt *ipsos* reliqui. *Perturbent*, Ambr. 2, Guelferb. cum Jens. Tarv. — Nostri Codd., *perturbent*. Ed.

3. *Nihil est enim*. Camp., *nihil enim est*. Omittit *tam* Goth. *Celeratum*, Turicens. Flor. *Mens mala*, Floril. Sant. non displicet. *Specuriis*, Turic. *Præ curis*, Guelf. cum Goth. Voss. 2, Jens. Tarv. *Labore* omittit Turicens. Flor. cum Almel. *Etiam* cum, Ambr. 2, Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp. cum Vall. et editt. ante Ald. *Et etiam cum*, Voss. 3. *Et cum*, Ald. de Regii conj. sed sic et Floril. Sant.

4. *Concisum atque laceratum*. An dicemus, obversatum esse locum Platonicum, quo respicit Tacitus Annal. VI, 6.? Vide Heind. ad Gorg. Plat. §. 170, p. 269. Est enim longe convenientior Taciti verbis ille ex Gorgia prolatus sensus, quam quem indicat Lipsius Reipublicæ Plat.

5. *Compos fuit*. Dictum pro hisce: *compos factus est*. [Nisi forte melius ita explicandum: *patravit quod voluit*. Buttm.]

6. *Compos fuit;* sic Camp. *Composuit*, Turicens. Flor. *Composuerit*, Alm. *Compos fuerit*, reliqui. *Pœnit. et pœn.*, Floril. Sant. *Sollicitudinem omnium*, Turic., *pœnit. pœn.* omissis. *Articulos*. *Non*, Flor. Ambr. 2. *Arti cultus*. *N.*, Jens. cum editt. post. ante Ald. acc. Bad. *Hercule*, Guelf. solus hic quidem; vide XI, 3, 9. *Interea*, Jens. meorum solus.

7. *Aut ulli bonæ arti*. Apparere puto, *artem* hic generatim dici de omni occupatione, ἐπιτηδεύματι, moribus, non proprie de eruditione, quæ jam erat in *litteris*. Plerumque enim *bonæ artes* sunt homi-

hercle magis, quam frugibus in terra sentibus ac rubis
occupata. Age, non ad perferendos studiorum labores 8
necessaria [1] frugalitas? quid igitur ex libidine ac luxu-
ria [2] spei? Non præcipue acuit ad cupiditatem littera-
rum amor laudis? num igitur malis esse laudem [3] curæ
putamus? Jam hoc quis non videt, maximam partem
orationis in tractatu [4] æqui bonique consistere? dicetne
de his secundum debitam rerum dignitatem malus at-
que iniquus? Denique, ut maximam partem quæstionis 9
eximam [5], demus, id quod nullo modo fieri potest,
idem [6] ingenii, studii, doctrinæ, pessimo atque optimo
viro; uter melior dicetur orator? nimirum qui homo
quoque melior. Non igitur unquam malus idem homo,
et perfectus orator : non enim perfectum est quid-
quam, quo melius est aliud. Sed [7], ne more [8] Socra- 10

nis, non studiosi, nec ad litteras pertinent.

1. *Necessaria frugalitas.* Vide XI, 3, 19.

2. *Ac luxuria.* Jens., *aut luxuriæ*, cum editt. posterr. ante Bad. *Et l.* Goth. (tac. Gesn.). *Nomen præcipue acui*, Turic. Flor. *Laudis esse. Num*, iidem. *Laudum. N.*, Goth. (err. Gesn.). Mox *esse* om. Guelf. *In tractatum*, Florent. *Malos a. iniquos*, Flor.

3. *Laudem curæ.* Ne hic quidem *laudis curam* dixit. Vide III, 8, 46; item IX, 3, 74.

4. *In tractatu æqui bonique.* Vide I, proœm. 16.

5. *Eximam.* Camp., *eximiam*, cum Jens. Tarv. Voss. 2; sed Goth. non item. *Demus de id*, Turicens. Flor. et mox *id enim ingenii* iidem. *Quid homo*, Turic. Flor. *Quod h.*, Camp. *Malis idem*, Flor. *Malus id est*, Ambr. 2. *Non igitur... orator* omittit Camp.

6. *Idem ingenii.* Suspicor interponendum *esse*; neque enim eo omisso recte subjiciatur *quod nullo modo fieri potest*; nisi putide admodum hoc referas ad ipsum verbum *demus*, quasi nos ipsi impertiamus *ingenium, studium, doctrinam*. *Demus* est *concedamus*; vide lib. IV, cap. 1, §. 24.

7. *Sed... Socraticorum.* Pro his, *est nemo re Socr.*, Turicens. Flor. (nisi quod hic *nemore*). De *est* et *sed* confusis, vide §. 2. *Sit aliis adeo*, Turic. Flor. cum Alm. *Et audeat*, Turic. *Futurum oratorem* omittunt Ambr. 2, Guelf.

8. *More Socraticorum.* Videtur hoc vulgo objectum esse philosophis Socraticis, fingere sibi faciles, nec valde formidabiles adversarios.

ticorum nobismet ipsi[1] respousum finxisse videamur, sit aliquis[2] adeo contra veritatem obstinatus, ut audeat dicere, eodem ingenio, studio, doctrina præditum nihilo deteriorem futurum oratorem malum virum, quam
11 bonum. Convincamus hujus quoque amentiam : nam certe[3] nemo dubitabit, omnem orationem[4] id agere, ut judici, quæ proposita fuerint, vera et honesta videantur: utrum igitur hoc facilius bonus vir[5] persuadebit, an malus? Bonus quidem dicet[6] sæpius vera at-
12 que honesta. Sed etiam si quando aliquo ductus officio (quod accidere[7], ut mox docebimus[8], potest) falso hæc affirmare conabitur, majore cum fide necesse est audiatur: at malis hominibus ex contemptu [9]opinionis et ignorantia recti, nonnunquam excidit ipsa simulatio: inde immodeste[10] proponunt, sine pudore affirmant.

1. *Nobismet ipsi.* Avic. Poul. BR. 7, 11, Camp. Andr. Jens. Ald., *nobismet ipsis.* Ed.

2. *Sit aliquis.* Ald., *si sit aliquis.* Camp. Andr., *sit alius.* Male. Ed.

3. *Nam certe;* sic Turic. Camp. *Hoc* inserunt reliqui. *Dubitavit*, Turic. Flor. Camp. cum Alm.

4. *Orationem;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. *Oratorem*, reliqni. *Agere vitium quæ*, Turicens. Flor. *Proposita* omittunt Turicens. Flor. cum Almelov. *Preposita*, Ambr. 2. *Vara*, Ambr. 2.

5. *Bonus vir persuadebit.* Vide lib. IV, cap. 1, §. 7, ubi, « plurimum *tamen* ad omnia momenti « est in hoc positum, si *vir bonus* « creditur. » Nec non eleganter dixit *La Harpe*: « *Sa voix* (id est, viri « boni), *au moment où elle s'élève* « *dans le temple de la justice, est* « *comme un premier jugement.* » Ed.

6. *Quidem dicet;* sic Turic. Flor. Camp. *Et* inserunt reliqui.

7. *Quod accidere.* Florent., *quod occideret.* Camp. *majore* omittit. *Malus hominibus*, Turic. Flor. *Conceptu*, Jens. cum posterr. ante Bad. *Unde immodeste*, Camp. *Pudore adfirmantur,* Turic. Flor. *Pondere a.*, Camp. cum Andreana.

8. *Ut mox docebimus.* Infra a §. inde 33. Qui tamen minus faveat Nostro, poterit sane miris modis exagitare eum hoc quoque inter commoda virtutis recensentem, quod species ejus externa *et* bona fama inde nata possint interdum fucum facere judicibns.

9. *Opinionis.* Vide II, 12, 5.

10. *Immodeste... sine pudore.* Puto interesse, quod prius modo caret, alterum mentiendi turpitudinem non sentit. *Proponere* enim potestate illa oratoria dicitur, qua indi-

Sequitur in iis, quæ certum est effici non posse, defor- 13
mis pertinacia[1], et irritus labor: nam sicut in vita[2],
in causis quoque, spes improbas[3] habent. Frequenter
autem accidit, ut his etiam vera dicentibus fides desit,
videaturque talis advocatus[4] malæ causæ argumentum.
Nunc de iis dicendum est, quæ mihi quasi conspira- 14
tione quadam vulgi reclamari[5] videntur: *Orator ergo
Demosthenes non fuit?* atqui malum virum accepimus.
Non Cicero? atqui hujus quoque mores multi repre-
henderunt. Quid agam? magna responsi[6] invidia sub-
eunda est, mitigandæ sunt prius aures. Mihi enim nec 15
Demosthenes[7] tam gravi morum[8] dignus videtur invi-
dia, ut omnia, quæ in eum ab inimicis congesta sunt,

cunt res mox probandas: vide XI, 3, 163. Vir malus hic quoque nimia pollicetur, staudi iis securus.

1. *Pertinacia*. Flor., *pertinatio*.

2. *Vita, in;* sic Turicens. Flor. Camp. cum Alm. *Ita* inseruut reliqui. *Ut iis etiam*, Turic. Placebat, nisi quod *his* pro *talibus* dictum accipio.

3. *Spes improbas*. Id est, nimias, uec ulli frustrationi cedentes.

4. *Talis advocatus*. Qualis Pollioni visus est Labienus. Vide lib. IV, cap. 1, §. 11.

5. *Reclamari*. Pro hoc, *reclamare* Guelf. *At quicqui malum*, Turic. Flor. *At quicquid m.* Camp. *Accipimus*, Turic. Flor. *Cicero qui hujus*, Turic. *C. cujus*, Camp. *C. atque h.*, Jens. (tac. Gesu.) Tarv. *Magni responsa*, Turic. Flor. *Magis r.*, Camp. *Subeunda mitigandæ*, omisso *est*, Goth. Jens. (tac. Gesu.) cum edd. posterr. ante Ald. *Subeunda est... ut omnia* omittit Florent.

6. *Magna responsi invidia*. Hæc eo cernitur, quod ne hos quidem viros ad summam, quo eniti possit natura humana, eloquentiam pervenisse dicturus est §. 18; *mitigat* ergo *aures* negans illam multis creditam horum improbitatem. De ipsa locutione, vide IV, 3, 9. *Enim*, quo levari se cupit Regius, inchoat illam *aurium mitigationem*, quod ipsum monuit Badius.

7. *Demosthenes tam gravi... invidia*. Gesnerus ad Lucianum ablegat in encomio Demosthenis summa quæque de ejus animo referentem: qui certe, quæ fuerit multorum sui temporis hominum de oratore sententia, prodit. Nobis quoque opera Demosthenis volventibus nemo hoc eripiet, addictum patriæ civem fuisse et rigidum libertatis satellitem. *Invidia* hic est pro *infamia*, sed lenius vocabulum. Nimis tamen prope se ipsum hic sequitur.

8. *Tam gravi morum*. Tur., *tam graviorum*, cum Alm. *Dignus* omittit Camp. *Congestas incredam*, Turic,

credam; quum pulcherrima[1] ejus in republica consilia
16 et finem vitæ clarum legam. Nec[2] *Marco Tullio* defuisse
video in ulla parte[3] civis optimi voluntatem. Testimonio est actus nobilissime consulatus; integerrime provincia administrata; et repudiatus[4] vigintiviratus; et civilibus bellis, quæ in ætatem ejus gravissima inciderunt, neque spe neque metu declinatus animus, quo minus optimis se partibus, id est, reipublicæ, jungeret.
17 Parum fortis videtur quibusdam: quibus optime respondit[5] ipse, *non se timidum in suscipiendis, sed in providendis periculis;* quod probavit morte quoque ipsa,
18 quam præstantissimo[6] suscepit animo. Quod si defuit his viris summa virtus; sic, quærentibus, an oratores fuerint, respondebo, quomodo stoici, si interrogentur[7], an

1. *Quum pulcherrima;* sic Turic. Camp. cum Alm. *Et* inserunt reliqui. *Ejus rei publicæ*, Ambr. 2, Guelf. (quamquam hic r. *p.*) cum Goth. Jens. et edd. post. ante Ald.

2. *Nec.* Omittunt Turicens. Flor. cum Alm. Pro *Marco* notam solam Guelf. Goth. Camp. cum edd. ante Stoer. *Cujus optimi*, Flor. Camp. *Testimonium est habitus*, Camp. *Integerrime... vigintiviratus* omittunt Turic. Flor. cum Alm. *Neque spe* omittunt iidem. *Metus declinatus*, Turic. Flor. *Idem* pro *id est*, Camp. *Optimis partibus rei p. se j.*, Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Ald. *Jungerentur*, Turic. Flor.

3. *In ulla parte*. Vide lib. II, cap. 16, §. 18.

4. *Repudiatus vigintiviratus.* Vide Vellei. II, 45; collato Dione Cass. 38, 1 seqq., ipsumque Ciceronem ad Att. IX, 2, et lib. II, 6. — Vide quantas eidem Ciceroni laudes et quam meritas tribuerint Vell. Patercul. (lib. II, cap. 46) et Plin. (Hist. Nat. VII, 30). Ed.

5. *Respondit ipse.* Hæc ipsa quidem, quæ continuo recensentur, Ciceronis verba non invenio, nec demonstrarunt VV. DD. Sententiam sæpissime profert, quum in epistolis queritur de temeritate Pompeianorum, velut Famill. VI, 21, multisque præterea locis. Gesnerus hanc vanam Ciceronis et pro ipso jactationem arguit, qui ne morti quidem ejus multum fortitudinis affuisse censet, simul usus ipsa Senecæ patris ad laudem Ciceronis tendente Suasoria VII.

6. *Præstantissimo... animo.* Non est quod cum Francio et Burmanno reponere velis *præsentissimo*. Vide lib. VI, cap. 1, §. 25.

7. *Si interrogentur.* Turic. Flor., *si interrogantur.* Camp., *si interrogarentur,* cum Goth. et edd. ante Ald. Hoc ipsum verum suspicor, modo et mox *respondebant* repo-

sapiens Zeno, an Cleanthes, an Chrysippus, respondeant, magnos[1] quidem illos ac venerabiles, non tamen id, quod natura hominis summum habet, consecutos[2]. Nam et Pythagoras, non *sapientem* se, ut qui 19
ante eum fuerunt, sed *studiosum sapientiæ* vocari voluit: ego tamen secundum communem loquendi consuetudinem sæpe dixi, dicamque, *perfectum oratorem* esse Ciceronem; ut amicos et *bonos viros*[3], et *prudentissimos* dicimus vulgo, quorum nihil nisi perfecte sapienti datur: sed quum proprie, et ad legem ipsam veritatis loquendum erit, eum quæram oratorem, quem
et ille quærebat[4]. Quamquam enim stetisse[5] ipsum in 20
fastigio eloquentiæ fateor, ac vix, quid adjici[6] potuerit, invenio, fortasse inventurus, quod[7] adhuc abscisu-

natur pro *respondeant*. Neque enim recte se stoicorum exemplo tuetur Noster, si illorum quoque responsionem fingit modo, qualem possint reddere, non prodit eam, quam vere dederint. Latere autem, quod probo, in ipsa vetustissima scriptura puto. *Chrysippus ipse, resp.;* sic Ambr. 2, *Ch. ipsi r.*, Turicens. Flor. Guelf. CAMP. cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Gryph. *Ipse* omittunt reliqui. Sed Goth., *Ch. qui r.* — Nostri dant alii *si interrogentur*, alii *si interrogarentur*. Post *Chrysippus* habent alii *ipsi*, alii *ipse;* solus Poul. omittit. ED.

1. *Magnos quidem*. Flor., *magno quidem*. Goth. Jens. (tac. Gesn.), *s. habebat*, cum edd. posterr. ante Basil. *S. habeat*, CAMP. non male.

2. *Consecutos... Pythagoras.* Pro his, *consecutos ut Pyth.*, CAMP. *Sed ut qui*, Turic. *Se et qui*, Jens. Tarv. *Se ut et qui*, Locat. Ven. Rusc. *Ante fuerunt*, CAMP. *Et stud.*, Turic. *Vocare vol.*, Turic. Flor. CAMP.

3. *Viros*. Turic. Flor., *viros sed prudentissime*. Postremum Almel. quoque. *Cumque proprie*, Turic. Flor. *Erit cumque oratorem*, Turic. Florent. (qui posterior infra etiam §. 34, *cum ad* pro *eum ad*): ab Alm. *quæram* abesse dicitur. *Quæram eloquentiæ oratorem*, CAMP. *Quærebat* omittit Obr.

4. *Quem et ille quærebat*. Veluti in Orat. c. 2, 29. Demonstrat Gesnerus et Crassi sententiam de Or. lib. III, cap. 22.

5. *Stetisse ipsum*. CAMP. Jens. (tac. Gesn.) *stetisse eum*, cum edd. ante Stoer. exc. Ald. *Eloquentiæ* omittunt Turic. Flor. CAMP. cum Almelov.

6. *Quid adjici*. Turic. Ambr. 2, Guelferb. CAMP. (qui vicissim supra *quod adjici*), *quid adhuc*, cum Goth. Voss. 2, 3, Alm. et edd. ante Gryph. — Nostri Codd., *quid adjici* ED.

7. *Quid adjici... quod... abscisu-*

rum[1] putem fuisse (nam[2] fere sic docti judicaverunt, *plurimum in eo virtutum, nonnihil fuisse vitiorum;* et ipse se[3] multa ex juvenili[4] abundantia coercuisse testatur[5]): tamen quando nec sapientis sibi nomen, minime sui contemptor, asseruit; et melius dicere, certe[6] data longiore[7] vita, et tempore ad componendum securiore, potuisset; non maligne crediderim, defuisse

rum. Vide X, 1, 106: *Illi nihil detrahi postest, huic nihil adjici.* — *Adhuc*, id est, ad ea, seu præter ea quæ jam abscidisse putandus est.

1. *Abscisurum;* ita sine libris etiam hic emendare debui vulgatum *abscissurum*, quum alibi addicentes illos habuissem; vide ad IX, 4, 118. Nemo quidquam *abscindet* supervacui, sed aut *recidet*, aut *abscidet.*—Nostri *abscissurum*, exc. RR. 3, 5, qui *adscissurum*, et R. 7, qui *ascissurum*. Eo.

2. *Nam... docti.* Turic. Florent., *nam et fuisse sic dicti.*

3. *Ipse se;* sic Turic. Flor. Camp. Transponunt reliqui.

4. *Ex juvenili;* sic Turic. Flor. cum Almelov. *Illa* inseruut reliqui. *Juvenali*, Ambr. 2. *Tamen quia*, Guelf. *Quando donec sapientissimum sibi*, Turicens. Flor. Ex Alm., *sapientissimum* solum affertur.

5. *Ipse... testatur.* Vide XII, 6, 4. Gesnerus ponit locum e Bruto, c. 91, de Molone, qui Ciceronem redundantem coercuerit; ubi vide Wezel.

6. *Certe.* Guelf., *certa.*

7. *Longiore... securiore.* Turic. Florent., *longiora ut et tempora ad componendum securiora*, cum Alm. (quamquam ex hoc *tempore*, *componendum*, *securiore* afferuntur). Nos eam repræsentamus scripturam, quam Burmannus suasit, et a qua libri cæteri in eo tantum recedunt, quod pro *et tempore ad* dant *et te ad* Ambr. 2, Guelf. *Et se ad*, Goth. cum Voss. 2. *Et ad se*, Camp. *Ætate ad*, Jens. cum editt. ante Ald. qui nihil mutat, nisi quod ex Regii conj. dat *severiore;* hinc Basil., *et ætate ad se c. sev.* Gibs. Obr., *et ætate ad c. sev.* Reliqui *et ætate ad c. securiore.* Quod autem Burmannus scripturam Voss. 2, et Goth. *se in seculo* fortasse mutandam esse putabat, fefellerat eum ratio mutationis consulto factæ ab aliquo, qui *componere* dici pro *elucubrando* non ferebat. Hic tamen usus aliis quoque locis fit manifestus, velut XII, 10, 50, ubi itidem non additur id quod *componitur*, ut fit alibi et ibid. §. 49, *a componendis... orationibus*, quæ opponuntur *dicendo*. Non igitur est ubique numerorum cura intelligenda, quum *compositio* usurpatur. *Ætatem* hic quidem ævum Ciceronianum acceperunt, sed hoc in illa *vitæ* vicinia non licebat, ubi unusquisque erat ad ipsius *ætatem*, id est, annos relaturus, ut est supra §. 16. Illam ipsam tamen intellexerunt qui reponebant *severiore*, præpostere illi, si plus quam sexagenarium ad maturitatem tandem et severitatem scribendi perventurum exspectarunt. — *Non maligne*

ei summam illam, ad quam nemo propius accessit. Et 21
licebat[1], si aliter sentirem, fortius id liberiusque[2] de-
fendere. An vero M. Antonius *neminem a se visum elo-
quentem*, quod tanto minus erat, professus est; ipse
etiam M. Tullius *quærit adhuc eum*, et tantum imagi-
natur ac fingit; ego non audeam dicere, aliquid in hac,
quæ superest, æternitate inveniri posse eo, quod fuerit,
perfectius? Transeo illos, qui Ciceroni ac[3] Demos- 22
theni ne in eloquentia quidem satis tribuunt; quam-
quam neque ipsi Ciceroni[4] Demosthenes videatur satis

Hoe simili modo continuandum ut supra lib. XI, eap. 3, §. 12. — *Crediderim*. Turicensis, *crediderunt*. Pro ci Camp. *cnim*.

1. *Et licebat*, si. Flor., *ct ligaliat si.*—*Licebat, si aliter*. Non metu, sed vero præstantiæ Ciceronianæ sensu, tam eaute se in hae ejus reprehensione versari testatur. Quidni enim ipsi liceat *perfectum* fortiter negare Tullium, quum ne eloquentem quidem («quod minus») se unquam vidisse dieat Antonius, et Tullius ipse quærat, non inveniat eum, quem probaturus sit, oratorem? Ea vis est in figura orationis, quam aliquoties animadvertimus, *An vero... cgo non*. Vide XI, 2, 38. Gesnerus mire aberrat, contemptum Cieeronis hoe ævo ingruentem, aulam principum ei minus faventem, causas existimans, quare *licuerit* ei hoc fortius defendere; aut, si *aliam sententiam* aeeipias de laudibus summis Ciceronis, per Domitianum, qui has ei facile indulserit, lieuisse hoc etiam suspicans. Loca Ciceronis de Antonii et suo judicio vide apud Nostrum, lib. VIII, procem. 13; et modo hic §. 19 *Quærendi* autem vocabulum in quo eonsulto hæret Noster apud Cic. est in Orat. c. 21, 29.

2. *Liberiusque;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. et edd. ante Gryph. *Et liberius*, reliqui. *Eloquentiæ quam t. m. erit*, Turie. Flor. *Enim* pro *etiam* Camp. *Hunc* pro *adhuc* Guelf. eum Goth. Voss. 2, 3. *Quæ semper est*, Turieens. Camp. *Qui super est*, Guelf. *Æternitatem*, Flor. cum Bern. (siquidem, quod verisimile est, siglæ Bern. et Obr. confusæ sunt apud Burm. in Addendis). *Perfectus*, Ambr. 2, cum Voss. 3. *Perfectum*, Guelf.

3. *Ac*. Camp., *aut*. Ambr. 2, *in eloquentiæ*. Omittit Guelf. *satis... Demosthenes* ex homœoarcto, nam quæ continuo sequuntur ita ibi transposita leguntur: *satis videatur esse*, ut et in Goth. Jens. (tacente Gesn.). *Satis* secundo loco omittit Obr. *Interdum*, Camp. *Reprehendit*, Turic. Flor. Solum tamen reprehensorem Calvum agnoscere non placet. Nec insolens corruptela; vide III, 6, 52.

4. *Ciceroni Demosthenes... dormitare*. Verbum Horatianum ab Homero ad Ciceronem secure translatum. Vide lib. X, eap. 1, §. 24.

esse perfectus, quem *dormitare* interim dicit; nec Ci-
cero[1] Bruto Calvoque, qui certe compositionem illius
etiam apud ipsum reprehendunt; nec[2]Asinio[3]utrique,
qui vitia orationis ejus etiam inimice pluribus[4] locis
23 insequuntur. Concedamus sane, quod minime natura
patitur[5], repertum esse aliquem malum virum, summe
disertum; nihilo tamen minus oratorem cum negabo:
nam[6] nec omnibus, qui fuerint manu prompti, viri
fortis nomen concesserim, quia sine virtute intelligi non
24 potest fortitudo. An ei, qui ad defendendas causas ad-
vocatur[7], non est opus fide, quam nec cupiditas cor-
rumpat, nec gratia avertat, nec metus frangat? sed
proditorem, transfugam, prævaricatorem donabimus
oratoris illo sacro nomine? Quod si mediocribus etiam
patronis convenit hæc, quæ vulgo dicitur, *bonitas;* cur
non orator ille, qui nondum fuit, sed potest esse, tam
25 sit moribus, quam dicendi virtute perfectus? Non enim

1. *Cicero Bruto Calvoque... apud ipsum*. Vide IX, 4, 1. Apparet igitur *compositionem* hic esse numeros oratorios, quo vel certe illud deducit.

2. *Asinio utrique*. « Patri et filio, « quorum hic *de comparatione pa-* « *tris et Ciceronis* libros edidit lec- « tos Plinio Epist. VII, 4, 4, et re- « fotatos a Claudio imp. teste Sue- « ton., c. 41. Add. Gell. XVII, 1. » Gesnerus. Iniquissimum Ciceronis obtrectatorem Asinium Pollionem ostendit Seneca pater Suasor. VI.

3. *Utrique*. Poul. RR. 3, 7, Locat., *utique*. Male. Eo.

4. *Pluribus locis;* sic Turic. Flor. Ambr. 2. *In* inserunt reliqui. — Eadem nostri. Eo.

5. *Patitur;* sic Turiceos. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. Jcos. (tac. Geso.) Camp. cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Gryph. *Patiatur*, reliqui. Vide §. 9, *id quod... potest*. Mos *nihilo... negabo* omittit Guelf. *Eum* omittit Camp.

6. *Nam*. Omittunt Turic. Flor. cum Alm. et Turic quidem apice imposito voci *nec*, pro qua Goth. (taceote Geso.) Camp., *neque*, sicut mox ante *cupiditas* dant *neque*, Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac Gesn.) Camp. Vide III, 9, 5, et mox §. 25.

7. *Advocatur*. Dat *advocator* Ambr. 2. *Gratia vertat*, Turicensis, Florentinus, Camp. com Almelov. *Transfugatorem*, Camp. *Esse sitam sit*, Guelferbyt. *Majoribus quam*, Florent.

forensem quamdam[1] instituimus operam, nec mercenariam vocem, nec, ut asperioribus[2] verbis parcamus, non inutilem[3] sane litium advocatum, quem denique *causidicum*[4] vulgo vocant[5]; sed virum, quum[6]

1. *Quamdam*. Habet *quendam* Guelf. *Quadam*, Turic. *Mercenaria*, Guelferb. *Neque ut*, Turicens. Ambr. 2, Guelf. CAMP. (hic et *neque merc.*). *Asperius verbis*, Turic. Florent.

2. *Ut asperioribus... parcamus. Rabulam*, ut recte monet Pseudo-Turnebus, dicturus erat. Vide infra lib. XII, cap. 9, §. 12.

3. *Non inutilem sane litium... quem*. Turic. Flor., *non utiles an elitium quem*. Ex Almel. affertur *non utile sane quem*, unde Burmannus conjicit *n. inutilem plane advocatum quem*, quoniam *litium advocatum* an recte dicatur dubitandum sit. Quod quidem plane ei assentior; sed medelam non item probo. Nam *advocatum* et ipsum abesse ab Alm. oblitus videtur, nec valde credulus ego illi vocis *litium* omissioni; habetque hoc etiam difficultatem, quod, quum sit in bis manifestus ad honestiora vocabula reditus, tamen *advocatus* aut potior est (vide IV, 1, 7), aut saltem non inferior *causidico*. Ut non multum absit, quin vetusta illa scriptura indicio utar vocis *litigium* (ad modum *mancipii*) de homine etiam in familiari sermone usurpatæ («non inutile sane litigium»). Quod si, ut par est, displicuerit, vide an reponendum videatur *litium instrumentum*. — Verba *non inutilem sane* adjectum requirunt nomen rei proprium; quare optime eatenus decurrit vulgata, in hunc sensum: «nec, quamquam hæc utilis est «alioquin persona, advocatum in «litibus, causidicum denique.» Sed si non recte jungitur *advocatus litium*, ipsique *advocato*, quem vetusti Codices ignorant, diffidimus: indicio Codicis Alm. ejiciam illud *litium* quoque; ut hæc scriptura existat: *nec... non inutilem sane, quem denique causidicum vulgo dicunt*. Ita vox *denique* respicit generaliora illa duo, iisque vocabulum proprium solemni usu subnectit; nam *denique* illud ipsum valet «ut sine ambagibus rem ip«sam nominem.» Neque commodiorem voci locum invenias quam ante ipsum nomen. Sed vide an nimis morosi sint VV. DD. in illo *litium advocato*; quo relicto fateor longe commodius positam esse vocem *denique*. BUTTM.

4. *Causidicum*. Ambr. 2, *causadicum*. — *Causidicum*. Ita nonnisi per contemptum nominari eos, quos patroni nomine, nedum omnium honorificentissimo oratoris, non digneris, docet Burmannus ad eum Petronii locum (cap. 46), ubi cum præcone (plane ut apud Juv. VI, 438) componitur causidicus. Plane autem apposite ad nostrum locum verba ibi afferuntur Cic. de Or. I, 46. «Non enim causidicum «nescio quem, neque proclama«torem, aut rabulam hoc sermone «nostro conquirimus, sed eum vi«rum, qui primum sit hujus artis «antistes.» Vide init. Dial. de Oratt.

5. *Vulgo vocant*. Flor., *v. dicant*.

6. *Quum*. CAMP., *eum*. Turicens.

ingenii natura præstantem, tum vero tot pulcherrimas artes penitus mente complexum, datum tandem rebus humanis, qualem nulla antea vetustas cognoverit, singularem, perfectumque undique, optima sententem,
26 optimeque dicentem. In hoc[1] quota pars[2] erit, quod aut innocentes tuebitur, aut improborum scelera compescet, aut in pecuniariis quæstionibus veritati contra calumniam aderit? Summus ille quidem in his quoque operibus fuerit, sed majoribus[3] clarius elucebit, quum regenda senatus consilia, et popularis error ad meliora
27 ducendus. An non talem quemdam[4] videtur finxisse Virgilius, quem in seditione vulgi, jam faces et saxa jaculantis, moderatorem dedit[5]?

> Tum pietate gravem ac meritis si forte virum quem
> Conspexere, silent, arrectisque auribus astant[6].

Habemus igitur ante omnia *virum bonum*, post hæc adjiciet[7] *dicendi peritum*,

Flor., *præstante*. Turic. Camp. omittunt *tot*. Placet. Mox *agnoverit*, Camp. *Optime sent*, Goth. solus.

1. *In hoc... erit*. Habent *his hoc quod apers erit* Turic. Flor. (hic *asperserit*). *Tuebatur*, Turic. Flor. *Aderit* omittunt Turic. Flor. cum Almel. *Summum*, Turic. *Summis*, Jens. (tac. Gesn.) Tarv. *Operibus* omittunt Jens. (tacente Gesn.) cum edd. posterr. ante Ald.

2. *Quota pars... quod*. Imminutionem inesse tali interrogationi exempla probant; nec erat quod Burmannus *quæ* optaret præ *quod*. Illud insolentius, quod non adjicitur genitivus, velut *laudis*, aut similis; nam sic fere struitur, ut apud Juvenalem (III, 61): *quota portio fæcis Achææ*, id est, Græcurum quidem minimum. Neque tamen ideo reponere velim: *Hujus hoc quota pars erit, quod*.

3. *Sed majoribus*; sic Turicens. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Voss. 1, 3. *In* inserunt reliqui. *Ac pop.*, Camp.

4. *Talem quemdam*. Turic., *tale quædam*. Turic., *inde sedit*.

5. *Dedit*. Goth. Jens. cum Voss. 2, et edd. posterr. ante Basil. adjiciunt *animi*. Quod, refictum duntaxat in *animis*, necessarium structuræ censeo, quæ in illo *dedit* finem non habet.

6. *Astant*. Hoc, non *adstant*, dare Turic. Camp. diserte moneor.

7. *Adjiciet*; sic Turicens. (quamquam *adiciet*) Guelf. cum Voss. 3. *Adjecit* reliqui. *Dictis amicos*, Flor.

Ille regit dictis animos, et pectora mulcet.

Quid? non in bellis quoque idem ille vir, quem insti- 28
tuimus, si sit ad prælium miles cohortandus, ex mediis
sapientiæ præceptis orationem trahet? nam quomodo
pugnam [1] ineuntibus, tot simul [2] metus laboris, dolo-
rum [3], postremo mortis ipsius exciderint, nisi in eorum
locum pietas, et fortitudo, et honesti præsens imago
successerit? Quæ certe melius persuadebit aliis, qui prius 29
persuaserit sibi: prodit enim se, quamlibet custodiatur,
simulatio; nec unquam tanta fuerit loquendi [4] facultas,
ut non titubet atque hæreat, quoties ab animo verba
dissentiunt: vir autem malus aliud dicat necesse est,
quam sentit. Bonos [5] nunquam honestus sermo deficiet, 30
nunquam rerum optimarum (nam iidem etiam pru-
dentes erunt) inventio: quæ etiamsi lenociniis destituta
sit, satis tamen natura sua ornatur; nec quidquam non

— Nostri dant alii *adjiciet*, alii *adjecit*. Ed. — *Adjiciet*. Promittit quasi hoc Noster Virgilium legentibus, modo attendere velint apud poetam sequentia; et congruit illud quod præcessit præsens, *habemus*. Locus est Æn. I, 148.

1. *Pugnam ineuntibus*. Vide lib. II, cap. 16, §. 8.

2. *Simul metus laboris*. Turicens. Flor., *Simul mecum cum laboris*.

3. *Dolorum;* sic Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2, 3. *Doloris*, reliqui. *Honesti patris*, Jens. e compendio scripturæ, ut recte Gesn. Sed ne in Tarv. quidem recurrit. Inveniebat Regius.

4. *Loquendi;* sic Turicens. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, 3, Obr. *Eloquendi*, reliqui. *Non* pro *ut non* Turic. Flor. Ambr. 2, Camp. *Quæ non*, Obr. *Titubet adhæreat quoties*, Florent. Ambr. 2, Guelf. cum Voss. 1, 3. *T. ac h. q.* reliqui. [Spaldingio certum erat eliminare vitiosum *ac*. Eidem tamen *t. hæreatque* edi jubenti morem non gessi. Nam qui *et non* posuit post... *et*, eidem *que* obtrudere verebar ante *qu*—. Feci itaque quod unum relictum erat. Buttm.] *Sub animo*, Guelf. Exc. Sant. Mox pro *vir a. m. aliud* Turicens. Flor. *vir bonus in aliis aliud*.

5. *Bonos nunquam*. Ambr. 2, *bonus nunq.* Guelf., *bonis n.*, cum Jens. et edd. posteriorr. ante Ald. *Bonos anquam*, Turic. et mox iterum *unquam*. *Lenocinii*, Jens. (tac. Gesn.) Tarv. *Tamen satis*, Florent. *Dicitur* omittit Guelf.

31 diserte, quod honeste, dicitur. Quare juventus, immo omnis ætas[1] (neque enim rectæ voluntati serum est tempus ullum), totis mentibus huc tendamus, in hoc[2] laboremus[3]; forsan et consummare contingat: nam si natura non prohibet et esse virum bonum, et esse dicendi peritum, cur non aliquis etiam unus utrumque consequi possit? cur autem non se quisque
32 speret fore illum aliquem? Ad quod si vires ingenii non suffecerint[4], tamen ad quem usque modum processerimus, meliores erimus ex utroque. Hoc certe prorsus eximatur animo, rerum[5] pulcherrimam eloquentiam cum vitiis mentis posse misceri. Facultas dicendi, si in malos incidit, et ipsa judicanda est ma-
33 lum: pejores enim illos facit, quibus contigit[6]. Videor mihi audire quosdam (neque enim[7] deerunt unquam,

1. *Omnis ætas*. Pro his, *omnes ætates* Turic. Flor. (hic quidem *omnis*) Camp. *Omnis ætate*, Alm. — Nostri Codd., *omnis ætas*. Ed.

2. *In hoc laboremus*; sic Camp. *In hæc l.*, Turic. *In hæc elaboraremus*, Flor. *In hæc elaboremus*, Ambr. 2, Guelf. cum Alm. *In hac el.*, Goth. Jens. cum Voss. 2, Tarv. *In hoc l.* reliqui. Vide VII, 10, 16; VIII, proœm. 15; sed et II, 8, 8. *Contingant*, Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Voss. 1. *Et* post *prohibet* omittunt Camp. cum Stoer. Chouet. Leid. *Bonum* omittunt Turic. Flor. *Dicidi p.*, Turic. — Nostri Codices *elaboremus*; alii *in hoc*, alii *in hæc*, alii *in hac*. Ed.

3. *In hoc laboremus*. Mihi quidem dubitatione caret *hoc* esse accusativum, pro quo Senec. Epist. CVIII, *in rem unam laboremus* affert Burm. et idem Cic. ad Famil. V, 12, p. Ald. 68, b, *in eo genere laborarunt* alienum hinc agnoscit, cujus modi est et Nostri locus V, 10, 119. Vide not. super.

4. *Suffecerint*. Turic. Flor., *sufficerent*, cum Alm. *Usque* omittunt Turic. Flor. cum Alm. *Procul eximatur*, Turic. (hic *eximatus*) Flor. Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. Camp. cum Almel. et edd. ante Ald. Correxit Regius. *Animo rem*, Turicens. Flor. (hic conjunctim) Camp. *Animorum*, Ambr. 2, Guelferb. cum Jens. Tarv. *Rerum* omittit Aldus. *Posce*, Ambr. 2. *Incidat*, Camp.

5. *Rerum pulcherrimam*. Vide lib. I, cap. 12, §. 16.

6. *Contigit*; sic Turic. Flor. *Contingit*, reliqui.

7. *Neque enim*; sic Turic. Flor. Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Vide XI, 3, 161. *Dicerent unquam*, Turic. *Erunt u.*, Guelf. Exc. Sant. *Diserti essent*, Flor. *Malunt*, Goth. (tac. Gesn.). *Custode* pro *cur tu de*

qui diserti esse, quam boni, malint), illa dicentes: Quid
ergo tantum est artis in eloquentia? cur tu de [1] coloribus,
et difficilium causarum defensione, nonnihil [2] etiam
de confessione locutus es, nisi aliquando vis ac [3] facultas
dicendi expugnat ipsam veritatem? Bonus enim vir
non agit nisi bonas causas, eas porro etiam sine doctrina
satis per se tuetur veritas ipsa. Quibus ego, quum de 34
meo primum opere respondero [4], etiam pro boni viri
officio, si quando eum ad defensionem nocentium ratio
duxerit, satisfaciam: tractare [5] enim, quomodo aut
pro falsis, aut etiam pro injustis aliquando dicatur, non
est inutile, vel propter hoc solum, ut ea facilius et de-
prehendamus, et refellamus; quemadmodum remedia
melius adhibebit, cui nota, quæ nocent, fuerint. Ne- 35
que enim academici, quum in utramque [6] disserue-
runt [7] partem, non secundum alteram vivent [8]; nec
Carneades [9] ille, qui Romæ audiente Censorio Catone

Flor. *Etiam defensione*, Turicens. Flor. cum Alm. *E. de confesso*, reliqui. Nostrum e conjectura. *Est* pro *es* Turic. Flor. Ambr. 2, cum Bern.

1. *De coloribus*. His *coloribus* defenditur et excusatur facti consilium, et prætextus culpam mitigans invenitur. Huc pertinent III, 6, 92; III, 8, 44; VII, 1, 40 et 53; IX, 1, 18; XI, 1, 81; XII, 8, 6. Eumdem colorem desiderat in Cassio Severo X, 1, 116. Wolffius.

2. *Nonnihil... confessione*. Velut IV, 2, 68-75; XI, 1, 76.

3. *Ac facultas*; sic Turic. Flor. Guelf Goth. (a sec. manu). *Et f.*, reliqui. *Ipsa in veritate*, Turic. Flor.

4. *Respondero*. Turic. Flor., *spondebo*. Alm., *respondebo*.

5. *Tractare*; sic Turicens. Flor. Camp. cum Almelov. *Protractare*; Ambr. 2, cum Bern. Jens. Tarv. *Pertractare*, reliqui. *Facilius non deprendamus refellamus*, Turic. *F. ut deprendamus r.*, Flor. *F. e. deprendamus e. r.*, Camp.

6. *In utramque*. Tur., *in utraque*.

7. *Disseruerunt*; sic Camp. *Dissenserunt*, Turicens. Flor. *Differunt*, Goth. (tac. Gesn.). *Dixerunt*, Jens. (tac. Gesn.) Tarv. *Disserunt*, suadente Regio, reliqui. — Nostri dant alii *disserunt*, alii *dixerunt*. Ed.

8. *Vivent*; sic Turic. Flor. Camp. *Vivunt*, reliqui. — Nostri Codices, *vivunt*. Ed.

9. *Nec Carneades*; sic Turicens. Flor. Camp. Goth. (tac. Gesn.). *Ne C.*, Ambr. 2, Guelferb. *Nec Arn.*, Voss. 3. *Neque C.*, reliqui. *Minoribus verbis*, Camp. *Ei malitiæ*, Flor.

non minoribus viribus contra justitiam dicitur disseruisse[1], quam pridie pro justitia dixerat, injustus ipse vir fuit. Verum et *virtus* quid sit, adversa ei *malitia* detegit, et *æquitas* fit ex *iniqui* contemplatione manifestior, et plurima contrariis probantur: debent ergo oratori sic esse adversariorum nota consilia, ut hostium
36 imperatori. Verum et illud, quod prima propositione durum videtur, potest afferre ratio, ut *vir bonus* in defensione causæ velit auferre[2] aliquando judici[3] veritatem. Quod si quis a me proponi mirabitur, (quamquam non est hæc mea proprie sententia, sed eorum, quos gravissimos sapientiæ magistros ætas vetus credidit) sic judicet, pleraque esse, quæ non tam factis, quam cau-
37 sis eorum, vel honesta fiant, vel turpia. Nam si *hominem occidere*[4], sæpe virtus, *liberos necare*, nonnunquam pulcherrimum est[5]; asperiora quædam adhuc dictu, si communis utilitas exegerit, facere conceditur; ne hoc quidem nudum est intuendum, qualem causam vir bo-
38 nus, sed etiam quare, et qua mente, defendat. Ac primum concedant mihi omnes oportet, quod stoicorum quoque asperrimi confitentur, facturum aliquando vi-

Ex iniquæ contemplatio, Turicens. Flor. *Contra his prob.*, Turic. cum Almelov.

1. *Carneades... dicitur disseruisse.* Vide ad II, 15, 23. Consulatur autem, qui hæc fusius narrat. Lactant. Divin. Instit. V, 13 et 16.

2. *Auferre... judici veritatem.* Vide IV, 5, 6: «Quos gravissimos... « ætas vetus credidit, » inter eos inprimis censendus videtur Panætius ex loco Cicer. de Off. II, 14 extr. Vide Nostrum II, 17, 26 seqq.

3. *Judici.* Habent *judicii* Turic. Flor. *Sic judicent*, Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Goth. Voss. 1, 2, 3; nec displicet Burmanno ob antecedens *si quis*. Ego errore natum suspicor eorum, qui hoc cum gravissimis illis struerent.

4. *Hominem occidere... necare.* Sp. Ahalæ, Scipionis Nasicæ, Bruti, Manlii exempla animo obversantur.

5. *Est.* Habent *esse* Turic. CAMP. *Quidem unum quam intellegendum qualem*, Turic. Flor. cum Alm. *Q. nundum e. i. q.*, Jens. Tarv. *Intuendum* omittit Voss. 1, 3. Suspicor e recepta *unquam* excidisse post *nudum*.

rum bonum, ut mendacium[1] dicat, et quidem non-
nunquam levioribus causis: ut in[2] pueris ægrotantibus,
utilitatis eorum gratia multa fingimus, multa non fac-
turi promittimus: nedum[3] si ab homine occidendo 39
grassator avertendus sit, aut hostis pro salute patriæ
fallendus; ut hoc, quod alias in servis[4] quoque repre-
hendendum est, sit alias in ipso sapiente laudandum.
Id si constiterit, multa jam video posse evenire, prop-
ter quæ orator bene suscipiat tale causæ genus, quale,
remota[5] ratione honesta, non recepisset[6]. Nec [7] hoc 40

1. *Ut mendacium dicat.* Vide II, 17, 27. Exempla recte dissimulandæ veritatis habet etiam Plato in lib. II reipubl., p. 382 Steph.

2. *Ut in.* Obr., *uti*, non necessaria mutatione. *Non factura*, Turic. Flor. cum Andreana. *Non futura*, Camp. — Nostri *ut in.* Mox iidem *non facturi.* Ed.

3. *Nedum.* Hic longius quid inserendum est cogitatione legentis, velut *ut sit vetitum mentiri.* Nam ut nunc est, exspectabas potius: *sed multo magis etiam*, quod referretur ad *levioribus causis* (Et hoc monet Capper.). Est anacoluthiæ quiddam in hac structura voculæ *nedum*, quale, sed mollius illud, apud Livium X, 32, 4, demonstrat Drakenborchus. (Vide et Liv. XLV, 29, 2, et Oudendorp. ad Sueton. Galb. 5.) Propius etiam Nostro Liv. VII, 4, 3: « Quem armorum etiam « pro patria satietas teneret, *nedum* « adversus patriam. »

4. *In servis.* Turic. *in seris*, cum Alm. *Respondendus* e. s. *alius* i. i. s. *laudandus*, Turic. Florentinus, cum Almelov. *Alias in... est, sit* omittit Voss. 2, retinet Gothanus: hoc etiam nostri. Ed.

5. *Remota.* R. 3 a secunda manu *amota.* R. 7, *et emota.* Ed.

6. *Recepisset*; sic Turic. Florent. Ambr. 2, Guelf. Exc. Sant. Camp. cum Gothan. Voss. 1, 2, 3, Bern. *Suscepisset* reliqui, concinnitatis gratia. — Nostri *recepisset*, exc. R. 7, qui *suscepisset.* Ed.

7. *Nec hoc.* Turic. Flor., *sed ne hoc*, cum Alm. Habet duritiei aliquantum in sono *nec hoc*, in quo aliquoties variare Codd. vidimus: vide IV, 2, 93; IX, 3, 97. Malim *neque h.* Flor. Ambr. 2, Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) *tametsi mediocris*, cum Bern. pessime, et spero immunem revera erroris Turic. *Inde pietas*, Guelf. cum Bern. Subjicitur non continuo ante *nihil* a Gesnero solo, non quidem, ut videtur, per sphalma, sed ut succurreretur tenebris sententiæ. *Nihil dubitare linquamus*, Turic. Flor. cum Alm. — Impeditus locus, cujus explanatio quum neque Spaldingio neque mihi successisset, Boeckhium etiam consultavi. Is eum, qui unus verus sit, sensum emergere posse negavit, nisi hæc, *Nec hoc dico pro patre, fratre, amico periclitantibus*, jungantur, illa autem, *quia severiores*

dico, quia severiores sequi placet leges, pro patre, fratre, amico periclitantibus; tametsi non mediocris hæsitatio est, hinc *justitiæ* proposita imagine, inde *pietatis*. Nihil dubii relinquamus: sit aliquis insidiatus tyranno, atque ob id reus; utrumne[1] salvum eum[2] nolet is, qui a nobis finitur, orator? an, si tuendum susceperit, non tam falsis defendet, quam qui apud
41 judices malam causam tuetur? Quid si[3] quædam bene facta damnaturus est judex, nisi ea non esse facta convicerimus; non vel hoc modo servabit orator non innocentem modo, sed etiam laudabilem civem? Quid si quædam justa natura, sed conditione temporum inutilia civitati sciemus; nonne utemur arte dicendi, bona
42 quidem, sed malis artibus simili? Ad hoc[4] nemo du-

sequi placet leges, seorsim dicta et præoccupata ibi existimentur, quum vera eorum ad normam logices sedes sit post verbum *periclitantibus*. Omnia autem plenioribus verbis sic esse explicanda: « Neque hoc ita dico, quasi pro patre, fratre, amico periclitantibus reveraque noxiis contra veritatem et justitiam dicere liceat: severiorem enim in talibus legem sequi mihi etiam placet: tametsi non mediocris hæsitatio sit, ipsa pietate contra justitiam nitente: ut facile fortasse sit in hoc etiam genere causam fingere, quæ plerisque ad demonstranda illa satisfaciat. Sed ponamus exemplum extra omnem dubitationis ansam positum. » Esse autem hanc veram sententiarum seriem, mihi quidem plane exploratum est; neque breviloquentiam in illis, *neque hoc dico pro patre*, etc., moraturum quemquam judico, immo ne ipsam quidem illam transpositionem, modo pro *quia* scriptum esset *nam*. Quare integrum aliis relinquo judicium, an *quia* etiam eo modo usurpari possit, an ejus loco *nam*, vel si mavis *quia* reponendum sit. BUTTMANNUS.

1. *Utrumne*. Amat vocem Noster. Vide lib. V, cap. 11, §. 28.

2. *Nolet;* sic Gothan. Jens. cum editt. posteriorr. ante Gryph. (nisi quod Basil. *volet*) acc. Obr. *Nollet*, reliqui. Vide §. 3. *Defendet qui apud quam judices*, Turic. *Multam causam*, Turic. Flor. — Nostri dant alii *nolet*, alii *nollet*. ED.

3. *Quid si* Turic., *quodsi quædam bene*. Mox in altero membro *quid si quidem*, Turic. Flor. *Juxta*, Turic. *Matura*, Guelf. *Artibus similia*, Ambr. 2, CAMP. cum Voss. 1, 3. *A. simillima*, Goth Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Burm. exc. Stoer. Chouet. Leid.

4. *Ad hoc;* sic libri omnes ante

bitabit, quin, si [1] nocentes mutari in bonam mentem aliquo modo possint, sicut posse interdum conceditur, salvos esse magis [2] e republica sit, quam puniri: si liqueat igitur oratori, futurum bonum virum, cui vera objicientur, non id aget, ut salvus sit? Da nunc, ut 43
crimine manifesto prematur dux bonus, et sine quo vincere hostem [3] civitas non possit; nonne ei communis utilitas oratorem advocabit? Certe [4] Fabricius Cornelium Rufinum, et alioqui [5] malum civem, et sibi inimicum, tamen, quia utilem sciebat ducem, imminente bello palam consulem suffragio suo fecit; idque admirantibus [6] quibusdam respondit, *A cive se spoliari*

Burm. qui *At h.* e marg. Basil. obsequente solo Gesnero. — Nostri quoque Codd., *Ad hoc.* Ed. — *Ad hoc.* Est transeundi formula, potestate ea, quam vidimus VI, 3, 6, et passim.

1. *Quin, si.* Turicensis (qui et *dubitavit*), Florent., *quid si.* Jens., *quando s.*, cum edd. posterr. ante Ald. Correxit Regius. *Mutari bonam*, Turicens. Flor. *Imitare b.*, Camp. *Inter conced.*, Turic. Prius omittunt Ambr. 2, Guelferb. cum Voss. 1, 2, 3. Erat profecto *interim*.

2. *Esse magis;* sic Turic. Flor. cum Voss. 1. *Eos* inserunt reliqui. *Et rempublicam*, Turic. Flor. *Utile rei p.* (omisso *sit*), Camp. *Liceat*, Turic. Flor. cum Alm. Vide IV, 2, 83. *Virum tum vera*, Flor. Camp. *V. tunc v.*, Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. cum Voss. 1. *V. cum v.*, Goth. cum Voss. 2, Vall. et editt. ante Ald. *Ad aget et salvus*, Turic. *Et* ex Almel. quoque affertur.

3. *Hostem;* sic Colbert. MS. et Obr. curis secundis. *Hostes*, Camp. *Honestem*, Ambr. 2. *Honeste*, reliqui. *Non posset*, Turicens. Flor. *Nonne comm.*, Turic. Florent. cum Alm. *Nonne ei c.*, reliqui. Nostrum e conj. Vide XI, 3, 87. Videtur Noster magis amare simplex, ut modo aliquoties posuit. *Advocavit*, Turic. *Advocabitur*, Goelf. *Ruffum*, Jens. cum editt. posteriorr. ante Ald. ut iterum.

4. *Fabricius Cornelium.* Vide Cic. de Or. II, 66; item Gell. IV, 8.

5. *Et alioqui;* sic Turic. Guelf. Gothr. Camp. et adoptavit Gesn. *Et alios qui*, Flor. *Et aliqui*, Ambr. 2. *Et alioquin*, Voss. 3. *Et aliquando*, Jens. cum edd. posterr. ante Ald. *Alioqui et*, de conjectura Regii, reliqui; ad quorum unum vel alterum quum collati sint Codices MSS., eos qui silentur dixeris dare inversum hunc ordinem; quod mihi tamen non fit probabile. *Quem* pro *civem* Turic. Flor. cum Alm. *Utile*, Turic. Flor. — RR. 8, 9, et *alioqui*. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 10, *et alioquin*. Avicula *et aliquid*. R. 11, et *aliquem*. Ed.

6. *Idque admirantibus*; sic nos e

malle, quam ab hoste venire. Ita[1], si fuisset orator, non defendisset eumdem Rufinum vel manifesti peculatus
44 reum? Multa dici possunt[2] similia, sed vel unum ex iis quodlibet sufficit: non enim hoc agimus, ut istud illi, quem formamus, viro sæpe sit faciendum; sed ut, si talis[3] coegerit ratio, sit tamen vera finitio, *oratorem*
45 *esse virum bonum, dicendi peritum.* Præcipere[4] vero ac discere quomodo etiam probatione[5] difficilia tractentur, necessarium est: nam frequenter etiam optimæ causæ similes sunt malis, et innocens reus multis verisimilibus[6] premitur: quo fit, ut eadem actionis ratione defendendus sit[7], qua, si nocens esset. Jam innumera-

conj. *Atque adm.*, Turicens. Flor. Camp. *Atque id adm.*, Gothan. cum reliquis, ut suspicor, quos *atque adm.* dare Burmannus refert, ante Basil. *Atque id mirantibus*, reliqui; nimis operose. *Spoliare*, Camp.

1. *Ita, si*; sic Turic. Flor. Camp. cum edd. (de Jens. tacente Gesn.) ante Ald. *Hic* inserunt reliqui.

2. *Possunt.* Jens., *possent*, cum edd. posterr. ante Gryph. *Ex iis*; sic Turic. Ambr. 2, Camp. Gothan. Jens. (tac. Gesn.) cum editt. ante Basil. *Ex his*, reliqui. *Viro re sit facienda*, Turic. Flor. *Sæpe* tantum omittit Camp.

3. *Si talis.* Malim *si talia*. [Mihi, ob nexum sententiarum, præstabilior videtur vulgata, in qua verbum spectat ad *oratorem*. Buttm.]

4. *Præcipere.* Guelf., *præcipue* (vide VI, 5, 2) omissis mox *necessarium est*. Sed Turic. Flor., *necessario est*, cum Almel. *Necesse est*, Goth. Jens. cum edd. posterr. ante Gibs. exc. Ald. (vide V, 10, 69). Tuentur Nostrum Ambr. 2, Camp.

5. *Probatione.* Cave hoc referas ad *tractentur*, sed conjunctum voci *difficilia* accipe *probatu diff.*, monente id jam Badio. Neque velim scribi *probationi*. Vide Drakenb. ad Liv. XLV, 30, 2.

6. *Verisimilibus.* Bis Ambr. 2. *Eadem responsionis accommodatione*, Obr., mira libidine.

7. *Defendendus sit*; sic Turicens. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum editt. ante Stoer. acc. Roll. *S. d.*, reliqui. *Causis in aliisque in aliisque c.*, Turic. Flor. (sed hic nonnisi semel). *Animi* post *opiniones* inserit Camp. *Et* ante *conf.* omittunt Ambr. 2, Guelferb. cum Voss. 3, Bern. *Refellentur*, Turic. Flor. Solum *confirmantur* dat Obr. non ex typographi quidem sphalmate. *Ut referet*, Turic. Flor. *U. r. ferret*, Ambr. 2. *U. r. fieret*, Guelf. *Flectatur*, Guelf. cum Goth. Obr. *Oratio non manente h.*, Turicens. Flor. Camp. cum Bodl. et Andreana. *Oratio, vero manente, et h.*, ed. Obr. Apparet, quantum nocuerit in o desinens vocabulum. *Hon. vol.* omittit Ambr. 2.

bilia[1] sunt bonis causis malisque communia, *testes, litteræ, suspiciones, opiniones:* non aliter autem verisimilia, quam vera, et confirmantur et refelluntur: quapropter, ut res feret, flectetur oratio, manente honesta voluntate.

Cap. II[2]. Quando igitur orator est[3] *vir bonus,* is autem 1
citra virtutem intelligi non potest; virtus[4], etiamsi
quosdam impetus ex natura sumit, tamen perficienda
doctrina est: *mores* ante omnia oratori studiis erunt ex-
colendi, atque omnis honesti justique disciplina pertra-
ctanda, sine qua nemo nec vir bonus esse, nec dicendi
peritus potest. Nisi forte accedimus[5] iis, qui natura con- 2
stare mores, et nihil adjuvari disciplina putant: scili-
cet, ut ea quæ[6] manu fiunt, atque eorum etiam con-
temptissima, confiteantur egere doctoribus; virtutem

1. *Jam innumerabilia.* Hic nemo de substituendo *Nam* cogitet, ut hoc imputetur neglectui illi nostri scriptoris solito: sed *Jam* non modo transitum facit, sed novi quid adjungit, significatque *præterea, insuper.* Vide nos ad VI, 4, 9; item Drakenb. ad Liv. III, 34, 8.

2. Inscriptio: *Cognoscenda oratori quibus mores formantur,* Turic. Ambr. 2 (hic litteris uncial.) Guelf. (hic *formentur*) Goth. (hic *c. esse o... formentur*). Ut Gothan. etiam Jens. cum edd. posterr. ante Obr. acc. Burm. Capper. In Flor. nulla memoratur.

3. *Igitur... vir.* Turic., *igitur at oratores vir.* Quid hoc loco significet nota, non exputo. *Oratori ante omnia,* Camp. *Excolenda,* Turic. *Honestius utique,* Flor. *Qua omnia cur bonus,* Turic.

4. *Virtus... doctrina est.* Vide hæc etiam citantem Valkenaer. ad Hippolyt. v. 79, pag. 174. *Mores excolendi* sunt apud Nostrum, lib. IV, procem. 3.

5. *Accedimus;* sic Goth. (tacente Gesn.) Camp. cum Voss. 2. *Accidimus,* Turic. *Accedemus,* Ambr. 2, Guelf. cum Voss. 3, Bern. *Accedamus,* reliqui. *Is qui,* Ambr. 2. *Cui,* solum Turic.

6. *Ea quæ;* sic Turic. Flor. cum Almelov. *Quidem* inserunt reliqui. *Fiant at quæ eorum,* Camp. *Regere doct.,* Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. cum Voss. 1, 3, Bern. *Quo nihil,* Turic. Quo *ad eos,* Turic. *Quod ad d.,* Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. cum Voss. 1, Bern. *Accedat,* Camp. cum edd. ante Bad. *Accedere,* Basil. qui et modo *quoad* junctim. *Obv. illab.* omisso *et* Ambr. 2, Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 2, 3. *Nati sumus,* Camp. cum Goth. et edd. (nisi quod Jens. Tarv. *nacti*) ante Stoer.

vero, qua nihil homini, quo ad deos immortales propius accederet, datum est, obviam et illaboratam, tan-
3 tum quia nati simus, habeamus. Abstinens erit, qui id ipsum[1], quid sit abstinentia, ignoret[2]? et fortis, qui metus doloris, mortis, superstitionis, nulla ratione purgaverit? et justus, qui æqui bonique tractatum[3], qui leges, quæ natura sunt omnibus datæ, quæque propriæ populis et gentibus constitutæ, nunquam [4]eruditiore aliquo sermone tractarit[5]? O quam istud parvum[6] pu-
4 tant, quibus tam facile videtur! Sed hoc[7] transeo, de quo[8] neminem, qui litteras vel primis, ut aiunt, labris

1. *Qui id ipsum*. Omittere dicitur Flor. Sed Turic. *quid ipsum*, post quæ repetit ex antecedd. hæc *tantum quia... abstinens erit*, et continuo pergit *quid sit a*. Aut igitur librarius Flor. Codicis, aut is qui hunc contulit, eamdem repetitionem ante oculos habens, aberravit. Sed *id ipsum* abest a CAMP. Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. quorum Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *quicquid sit*.—Nostri qui *id ipsum*, except. RR. 8, 9, qui omittunt *id ipsum*. ED.

2. *Ignoret;* sic Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. Goth. (err. Gesn.) cum Alm. Voss. 1, 2, 3, Obr. *Ignoraret*, CAMP. quod sibi repertum correxit Regius *ignorarit*, obsequentibus reliquis. *Ratione purgationis*, Turic. Flor. cum Alm. ex errore illo perperam continuandi; vide V, 9, 13. *R. pugnaverit*, Goth. (tacente Gesn.) cum Voss. 2, Gryph. 1536. Vide VII, 1, 12. Mox *virtus* pro *justus* Guelf.

3. *Tractatum... tractarit*. Hic quidem insigniter sui oblitus erat Noster, et gravius etiam peccavit quam in « *modo* illo *modo* terminato » IX, 4, 125. *Tractatum* autem *æqui* dicere inprimis amat, velut hic §§. 15, 16; XII, 1, 8; V, 10, 72, 118. In genere de disputatione philosophica hic §. 19 *tractatum*.

4. *Nunquam eruditiore;* sic nos e conj. Nam Turic. Flor., *quam e.*, cum Alm. *Num e.*, Ambr. 2. *Nun e.*, Guelf. *Non e.*, reliqui.

5. *Tractarit;* sic Flor. Ambr. 2, Guelferb. CAMP. cum Alm. Voss. 3. *Tractaverit*, reliqui.

6. *Parvum;* sic nos e conj. *Pavorem*, Turic. Flor. cum Almelov. *Parum*, reliqui. Vide I, 1, 18. *Quibus non facile*, Jens. Tarv. *Q. tam non f.*, Locat. Ven. Busc.

7. *Hoc*. R. 7, *hos*. Avic. Poul. R. 3, *hæc*. Cæteri *hoc*. ED.

8. *De quo neminem... dubitaturum puto*. Quid igitur censes illos, Fabi, qui virtutem doceri negarunt gravissimi veterum philosophorum? Sed qui virtutis artem nullam agnoscerent, ii Nostro videbantur quales qui nullam eloquentiæ. Vide lib. II, cap. 21, §. 3.

degustarit[1], dubitaturum puto. Ad illud[2] sequens prævertar[3], ne dicendi quidem satis peritum fore, qui non et naturæ vim omnem penitus perspexerit, et mores præceptis ac ratione formarit. Neque enim frustra in [4]tertio 5
de Oratore libro L. Crassus cuncta, quæ *de æquo, justo, vero, bono*, deque iis, quæ sunt contra posita, dicantur[5], propria esse oratoris affirmat; ac philosophos, quum ea dicendi viribus tuentur, uti rhetorum armis, non suis. Idem tamen confitetur, ea jam esse a philosophia petenda, videlicet quia magis hæc illi videtur in possessione earum rerum fuisse. Hinc etiam illud est, 6
quod Cicero[6] pluribus et libris et epistolis testatur, di-

1. *Degustarit.* Ambr. 2, *degustaret*, cum Voss. 1. *Degustaverit*, Gothan. (tac. Gesn.). *Ad aliud*, Camp.

2. *Ad illud... prævertar.* Duplicem disciplinæ moralis utilitatem descripserat §. 1. *Illud sequens* plane sic dicitur ut IV, 5, 13: *præverti* est *potius se convertere*, quod Pliniorum uterque (vide not. seq.) usurpat, et videtur hujus maxime ætatis fuisse, ut docent lexica, quamquam Horatius jam posuit Serm. I, 3, 38.

3. *Prævertar;* sic Ambr. 2 (nisi quod *pre*), Obr. *Prævertat*, Guelf. *Revertar*, reliqui. Pro sincera illa scriptura, quam et Burmann. tuetur ad Gronov. not. in Plin. XXXVIII, 8, ablegans, deserendi fuerunt vel optimi Codd. *Nec* pro *ne* Turicens. Flor. Camp. *Satis* omittit Guelferb. *Fore* omittunt Turic. Flor. Camp. *Moris*, Flor. *Morum*, Camp. *Formaret*, Flor. *Firmarit*, Goth. (tac. Gesn.). *Firmavit*, Camp. Vide X, 1, 1; et Drak. ad Liv. VIII, 35, 9. Hic quidem *formare*, tenui discrimine tamen, præstat. — Nostri Codices dant alii *prævertar*, alii *revertar*. Mox alii *formarit*, alii *firmarit*. Ed.

4. *Tertio de Oratore libro.* C. 19, 27, 31, postremo tamen maxime.

5. *Dicantur;* sic Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Obr. *Dicuntur*, reliqui. *Adfirmate philosophos*, Turic. qui volebat, opinor, *a. et ph.* Mox *cum ad dic.*, Turic. Flor. cum Alm. *Uti rhetorum* omittit Florent. sed lacuna relicta. *Jam philosophia*, Turic. Flor. (quamquam ab hoc abesse *a* diserte non monetur) Camp. cum Almel. *Magis h. i. videtur in* omittunt Turicens. Flor. cum Almelov.

6. *Cicero... testatur.* Loca demonstrare longum est. Sed ex epistolis velim plura mihi in promptu esse. Nunc unum, quod huc traham, reperio in epistola ad Catonem (Famil. XV, 4, extr.), ubi et ab illo et a se ipso philosophiam in forum atque in rempublicam deductam esse ait. E *libris* magna exemplorum copia suppeditat, et hoc quidem de juncto officio philosophi et oratoris, de Orat. III, 15, ubi vide

cendi facultatem ex intimis sapientiæ fontibus fluere; ideoque aliquamdiu præceptores eosdem fuisse morum atque dicendi: quapropter hæc exhortatio mea non eo pertinet, ut esse oratorem[1] philosophum velim; quando non alia vitæ secta longius a civilibus officiis, atque ab
7 omni munere oratoris recessit. Nam quis philosophorum aut in judiciis[2] frequens, aut clarus in concionibus fuit? Quis denique in ipsa, quam[3] maxime plerique præcipiunt, reipublicæ administratione versatus est? Atqui[4] ego illum, quem instituo, Romanum quem-

Nostri I, procem. 13, sicuti et in omni hac cum philosophis quasi lite. In *fontibus sapientiæ* ad partes vocandus locus Tuscul. I, 3, extr.; item quodammodo Orat. cap. 21. — *Et libris;* sic Turic. Flor. CAMP. cum Almelov. *Et* omittunt reliqui. *Epistolis* omittit Guelf. *Aliquando diu*, CAMP. *Hoc exertatio*, Turicens. *Hæc cohortatio*, Guelf. Exc. Sant. *Mea* mox abesse dicitur ab Almel. Voss. 3. Mei libri non desiderant.

1. *Oratorem philosophum*. Quod hic Gesnerus agnoscit Domitiani demerendi studium, de eo egimus ad I, procem. 15. Pithœus commodum demonstrat Macrobii verba in Somn. Sc. II, 17: « Soli... sapientiæ otio deditos ut abunde Græcia « tulit, ita Roma nescivit » (quamquam ibi mendose vulgatur *non nescivit*, quod inepte tuetur Pontanus). Vide et XI, 1, 35.

2. *Aut in judiciis*. Habent *ac jud.* Turic. (qui et *judicis*) Flor. *Plerique eorum vitandam præcipiunt* ex præpostero Regii monitu Bad. Basil. Gryph. Gibs. Obr. Roll. præter aliquot edd. Burmanno memoratas.

3. *Quam... præcipiunt*. Qui hic aliquid inserendum desiderarunt, velut *vitandam*, *fugiendam*, ii *præcipere* dictum putaverunt velut *suadere*, ita ut in recepta scriptura philosophi illi reip. administrationem *suscipiendam* præciperent. Et usurpatur ita sane verbum, ut I, 1, 16. *Idem præceperunt*, item §. 34; I, 10, 29. *Si... studium* (musices)... *præciperem*, ibid. §. 31, *hanc a me præcipi*. Sed est et *artem præcipere* pro *s. docere*, ejus præcepta dare, ut Nostro X, 1, 69, *quæ præcipimus*, et Ovid. Trist. II, 486, *artem nandi præcipit*: nam *oratoriam artem præcipere*, quod ex Nostro ponit in Thesauro Gesnerus, non invenio. Frequentius eo tamen est *præcipere de arte*, ut mox §. 9. Multi autem philosophi reipublicæ administrandæ præcepta dederunt, Phormiones quidam Hannibalem instituentes visi illi nostro præceptori, qui aversatur umbratiles doctores. — Vide quanta eloquentia otiosos istos doctores insectetur Cic. de Re Publica, lib. I, init. Illud præstantissimum opus à recentioribus desideratum nuper invenit in vaticana bibliotheca, et primus edidit *D. Angelo Mai*. ED.

4. *Atqui;* sic Jens. (tac. Gesn.)

dam velim esse sapientem[1], qui non secretis disputa-
tionibus, sed rerum experimentis atque operibus, vere
civilem virum exhibeat. Sed quia deserta ab his[2], qui 8
se ad eloquentiam contulerunt, studia sapientiæ, non
jam in actu suo[3] atque in hac fori luce versantur, sed
in porticus[4] et in gymnasia[5] primum, mox in conven-
tus scholarum recesserunt; id quod est oratori necessa-
rium, nec a dicendi præceptoribus traditur, ab iis pe-
tere nimirum necesse est, apud quos remansit, evol-
vendis[6] penitus auctoribus[7], qui de *virtute* præcipiunt;
ut oratoris vita cum scientia[8] divinarum rerum sit hu-

cum edd. posterr. ante Leid. acc. Gibson. Obr. *Atque*, reliqui; vide IX, 4, 139; VIII, 6, 32; VIII, procem. 27. *Eo illum*, Ambr. 2, Guelf. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. cum Leid. *Se* ante *vere* ins. Ald. de conj. Regii. — Nostri *atque*, exc. R. 7, qui *atqui*. Alii *ego illum*, alii *eo i.* Eo.

1. *Romanum... sapientem*. Non Græculi cujusdam similem; sicuti Noster dixit *romanum pudorem*, VIII, 3, 39. Mox *exhibere*, quod struitur sine *se*, quomodo *præstare* usurpatur, defendit exemplis Burmannus Justin. VIII, 4; XXVII, 2. Vide et Oudend. et Wolff. ad Sueton. Vitell. 17. *Vere civilem virum* habes et I, procem. 10; item XI, 1, 35; hic §. 21.

2. *Ab his;* sic Turic. Ambr. 2, CAMP. *Ab iis*, reliqui. *De quis* pro *qui se* Turic. *Studii sap.*, Turic. Flor. *Actus suo*, Turic.

3. *In actu suo*. Ubi id ipsum agitur, quod studia illa præcipiunt. Ita rationem pronominis reddere videor.

4. *In porticus... scholarum*. Primum quæ apud veteres Græcos fuerit philosophiæ conditio, mox, quæ apud Romanos suoque tempore declarat. Bene autem stoicam a reliquis sectis secernit, quoniam ea sola non in gymnasio.

5. *Et in gymnasia;* sic CAMP. et latet præpositio in hisce Turicens. Flor., *porticu sed ingenii si a* (Flor. *in genus ia*). *Nec adiciendi*, Flor. Ambr. 2. *Nec adicendum*, Voss. 1. *N. adjiciendum*, Voss. 3. *N. adjicendi*, Bern. *N. adjiciendi*, Jens. (tacente Gesn.) Tarv. *Trad. et ab*, Goth. (tac. Gesn.). *Ab his*, CAMP. *Necessarium est*, Turic. Flor. CAMP. cum Alm. *Quos* omittit Ambr. 2.

6. *Evolvendis;* sic CAMP. *Volcndi*, Turic. Flor. *Volvendi*, Almel. *Evolvendi*, dirempta a proximis sententia, reliqui.

7. *Auctoribus;* sic Turic. CAMP. *Ductoribus*, Flor. *Auctores*, reliqui. Mox pro *ut oratoris* Turic. Flor. *auctoribus*. — *Evolvendis... auctoribus*. Quidni scholis audiendis? Dicere hoc timuit, Domitianum ne offenderet. Vide §. 6. WOLFFIUS.

8. *Scientia... humanarumque*. Nota veterum sapientiæ definitio;

9 manarumque conjuncta. Quæ ipsæ quanto majores[1] ac pulchriores viderentur, si illas ii docerent, qui etiam eloqui præstantissime possent? utinamque[2] sit tempus unquam, quo perfectus aliquis, qualem optamus, orator hanc artem[3] superbo nomine et vitiis quorumdam bona ejus corrumpentium invisam, vindicet sibi, ac, velut[4] rebus repetitis, in corpus cloquentiæ adducat.
10 Quæ quidem quum sit in tres[5] divisa partes, [6] *natura-*

vide Cic. de Offic. II, 2; Tuscul. IV, 26. Diligenter autem hoc loco *vita* cum *scientia* componitur.

1. *Majores .. viderentur.* Quorum loco, *maj. hic. pulch. videretur* Tur. *Si illa si doceretur,* Tur. Flor. *Si illas I. doc.*, Ambr. 2. *Si illa scilicet d.*, Guelf. cum marg. Basil. *Possunt*, Flor. cum Gryph. et posterr. ante Obr. acc. Roll. *Utinam* sine *que*, Guelf. Vide VI, 3, 5.

2. *Utinamque... unquam.* Posterius recte tuetur Badius contra Regium negantem citra negationem poni. Sed ea ipsa est in interrogatione; qualem frequentissimam demonstrat idem Badius in illis *en erit unquam Ille dies*, Virg. Eclog. VIII, 7. De hac forma Burmannus ablegat ad J. F. Gronovium ad Liv. XXX, 21, 8. Sed tractavit jam Erythræus in Indice Virgil. v. *unquam.* Optime *unquam* restitutum Ovidii versui Amor. I, 6, 25, ab Heinsio monet Burm., ubi sane nulla nec negatio, nec interrogatio.

3. *Hanc artem;* sic Ambros. 2, Guelf. cum Obr. *H. partem*, reliqui; vide XII, 1, 16. Vulgata ob eas quæ mox (§. 10) sunt *tres partes* ferri nequit. *Vindicent,* Flor. Ad hujus §. vocem *Utinamque* desinit commentarius Regianus. — Nostri dant alii *hanc artem*, alii *hanc partem*. Mox pro *adducat* R. 7 et apud Burm. Locat. *abducat*. Ed. — *Hanc artem*. Significat philosophiam, cui nomen ab originis suæ modestia deflexum, jamque arrogantiæ suspectum (vide I, proœm. 14) invidiam fecerit. Ejus autem triplicem divisionem tetigerat in proœmio quoque totius operis §. 15. Quarum partium eadem, quæ Noster (vide VI, 2, 8), vocabula ponunt Seneca Epist. LXXXIX, et Macrobius in fine libelli de Somnio Scipionis; sed hic *rationalem* nequaquam, ut cum Seneca Quint., ad dialecticen astringit, verum de *incorporeis* sermonem esse tradit, quum *de motu et immortalitate animæ* disputetur, quæ naturali philosophiæ ab illis impertiuntur. *Corpus* eloquentiæ dicitur, cujus quasi membra sint singulæ, quasi orator mente complectitur, artes (vide lib. XII, cap. 1, §. 25).

4. *Velut... repetitis.* Allusio est ad consuetudinem romanam; antequam enim bellum indiceretur, mittebatur fecialis cum verbenario ad res repetendas, quæ ablatæ fuerant; eaque dicebatur *clarigatio*, id est, clara voce facta rerum repetitio. Turn.

5. *In tres.* Flor., *in tristis.*

6. *Naturalem... rationalem.* Græ-

lem, *moralem*, *rationalem;* qua tandem[1] non est cum
oratoris opere conjuncta? Nam ut ordinem retro agamus,
de ultima illa[2], quæ tota versatur in verbis, nemo du-
bitaverit, si[3] et proprietates vocis cujusque nosse, et
ambigua aperire, et perplexa discernere, et de falsis
judicare, et colligere ac resolvere, quæ velis, oratorum
est[4]. Quamquam ea[5] non tam est minute atque concise 11
in actionibus utendum, quam in disputationibus; quia
non docere modo, sed movere etiam ac delectare au-
dientes debet orator; ad quod impetu quoque ac viri-
bus et[6] decore est opus: ut vis[7] amnium major est altis
ripis, multoque gurgitis tractu fluentium, quam tenuis
aquæ, et objectu lapillorum resultantis; ct ut[8] palæs- 12

cis φυσικὴν, ἠθικὴν, λογικήν. Capper.

1. *Qua tandem;* sic Ambros. 2, Guelferb. cum Bern. *Quam tamen*, Turicens. *Quæ tamen*, Flor. Camp. cum Almel. *Quæ tandem*, reliqui. *Agimus*, Turic. Flor. Camp. *In verbis* omittuut Turic. Flor. *Cujuscumque*, Turic. Goth. (tac. Gesu.). *Nosset amb.*, Turic. Flor. (hic a prima manu *noscet*). *Nosce et a.*, Ald.

2. *Illa*. Omittunt Poul. et apud Burm. Voss. 3. Ed.

3. *Si... oratorum est.* Dicitur *si* pro *siquidem*. Vide I, 2, 17; item II, 14, 4; et Drakenb. ad Liv. VII, 13, 6. *Colligere ac resolvere*, quæ manifesto sibi iuvicem opponuntur, prius *ratiocinandi τοῦ συλλογίζεσθαι*, alterum *refutandi* potestate accipieuda. In *resolvendo*, vide lib. V, cap. 13, §. 12.

4. *Oratorum est;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 1, 3, Bern. *Oratoris est*, reliqui. — Eadem nostri. Præterea R. 8, *oratorium est*. Ed.

5. *Ea*. Guelf., *causa*. Vide IV, 1, 19; IX, 4, 63. *Si* pro *est* Turic. Flor. *Conscise*, Camp. Vide lib. XII, cap. 1, §. 20.

6. *Ac viribus et;* sic Turic. *De v. et*, Florent. *Et v. ac*, reliqui. *Visa major*, Turic. *Vis aï major*, Voss. 1, 3. *Majorem* pro *m. est*, Ambr. 2, Guelf. *Ripus multosque gurgitis que tenuis*, Floreut. (omissis *tract. flu.*) *Quem tenuis*, Turic. Sed Alm. hic turbare uarratur, qui monstra Florentina præferre est putandus.

7. *Ut vis amnium... resultantis.* Luculentissima similitudo, sed eadem fere alteri V, 14, 31; vide XII, 10, 25. Miuus huc facit, quod comparat Burmauuus V, 8, 2, ad quem locum *decurrendi tractum* similibus dicendi generibus e scriptoribus illustrat. In *resultando*, vide IX, 4, 66, 83; XI, 3, 183; XII, 10, 73; VIII, 3, 56.

8. *Et ut.* Turic. Flor. Camp., *sed ut.* Turic., *præstici*. Camp., *nervos vocant*, cum Andreana, Ald. Bad. Basil. et aliquot Burmanni, qui eamdem corruptelam demonstrat

trici doctores illos, quos *numeros* [1] vocant, non idcirco discentibus tradunt, ut iis [2] omnibus, quos [3] didicerunt, in ipso luctandi certamine utantur (plus enim pondere et firmitate et spiritu agitur), sed ut sit copia [4] illa, ex qua unum [5], aut alterum, cujus se occasio dederit,
13 efficiant; ita hæc pars dialectica, sive illam dicere malumus [6] *disputatricem* [7], ut est utilis sæpe et finitionibus et comprehensionibus [8], et separandis, quæ sunt differentia, et resolvenda ambiguitate [9] distinguendo, dividendo, illiciendo, implicando; ita si totum sibi vindi-

apud Ovid. Amor. I, 1, 18; Trist. IV, 4, 4. — Nostri Codices *quos numeros*. Ed.

1. *Quos numeros vocant.* Vide lib. X, cap. 1, §. 4.

2. *Ut iis;* sic Ambr. 2, Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum editt. ante Basil. *Vitiis*, Turicens. *Ut his*, reliqui.

3. *Quos didicerunt;* sic nos ex vestigiis Codicum. *Quo didicerunt*, Turic. Flor. *Quæ didicerunt*, Camp. cum Ald. *Qui didicerunt*, Jenson. (tac. Gesn.) cum edd. ante Ald. *Hi qui didicerunt*, Basil. *Ii qui didicerint*, reliqui. *Et firmitate et* omittit Flor., lacuna relicta.

4. *Sit copia;* sic Turic. Flor. cum Alm. *Subsit* c., reliqui, cujusmodi nihil alibi vidi. *Est* pro *se* Goth. (tac. Gesn.). *Dederint*, Guelf. *Efficiantur*, Tarv. cum editt. posterr. ante Ald. — Nostri *subsit copia*, exc. R. 5, qui *ut sit copia*. Ed.

5. *Unum, aut alterum... efficiant.* Pronomina plane sunt masculino genere accipienda et ad *numeros* referenda; unde eo deducor, ut pro *efficiant* reponere velim *effingant*. Vide lib. XI, cap. 3, §. 181.

6. *Malumus;* sic Flor. Ambr. 2, Guelferb. Camp. *Maluimus*, Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 3 (an 2?) *Malimus*, reliqui. *Et est utilis*, Gothan. (tacente Gesn.). *Differentiæ*, Turic. Flor. Camp.

7. *Disputatricem.* Vide II, 20, 7; item VII, 3, 14, ubi *cavillatrix*, et totum illum locum a §§. 12-17, sicuti alterum quoque IV, 5, 25, quibus eadem fere hisce nostris disputantur contra nimiam dialectices diligentiam. Libro quarto etiam, ut hic, *secandi* verbo operositas dividendi notatur §§. 6, 25. Quo magis conciliemur usui huic insolentiori *sectas vires dicendi*: vide et V, 10, 90; V, 11, 30.

8. *Comprehensionibus.* Recte Capper. hanc vocem illustrat remittendo lectorem ad II, 15, 1, 11; vide nos ad XI, 1, 51.

9. *Ambiguitate distinguendo;* sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Bad. exc. Rusc. *Et* inserunt reliqui. *Dividendo* om. Turic. (qui *distigendo inliciendo*) Flor. Guelf. cum Almel. *Obstavit*, Turic. Flor. (ut et Flor. §. 31, *debevit*). *Sectans*, Camp. *Consumat*, Turicensis, Florentinus, Camp.

caverit in foro certamen, obstabit melioribus, et sectas
ad tenuitatem suam vires ipsa subtilitate consumet.
Itaque reperias quosdam [1] in disputando mire calli- 14
dos, quum ab illa cavillatione discesserint, non magis
sufficere in aliquo graviore actu, quam [2] parva quædam animalia, quæ in angustiis mobilia, campo de-
prehenduntur. Jam quidem [3] pars illa *moralis*, quæ 15
dicitur *Ethice*, certe tota oratori est accommodata: nam
in tanta causarum, sicut [4] superioribus libris diximus,
varietate, quum alia conjectura quærantur, alia finitionibus concludantur, alia jure summoveantur [5], vel
transferantur [6], alia colligantur, vel ipsa inter se con-

1. *Reperias quosdam*. Floril. Sant., *quosdam reperies*, integram et diremptam sententiam efficiens. *In disputatione* et mox *cum vero ab i.*, idem. *C. ab illa vero*, Goth. c. Alm. Voss. 1, 2, Jens. et edd. post. ante Stoer. *Sufficiunt*, Floril. Sant. *Discesserit*, Turic. *Prava*, CAMP. *Angustis*, Turicens. *In campo*, Goth. Jens. (*tac.* Gesn.) cum editt. post. ante Basil.

2. *Quam parva... deprehenduntur*. Licebit et hic digitum intendere ad consummatissimam, qua Noster pollet, et comparandi et eloquendi proprietatem. Vide §. 11.

3. *Quidem*. Omit. Gothan. (tac. Gesn.). *Et hæc et certe*, Guelferb. *Et hic certe*, Flor. *Et hic e certe*, Ambr. 2. *Certe* om. CAMP. *T. o. e. decommodata*, Flor. *T. oratoris e. accommodata*, Bern. *T. oratori est. Nam*, Ambros. 2. *T. oratoris est. Nam*, Guelf. c. Goth. Jens. et edd. post. ante Ald. recte improbante Bad. quia modo hæc forma præcesserit §. 10. *Tota causarum*, Locat. Ven. Rusc.

4. *Sicut superioribus*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. CAMP. cum Alm. *Sicut in s.*, Voss. 3. *Ut in s.*, Goth. *Ut s.*, reliqui. *Alia... concludantur* om. Turic. Flor. cum Alm. — Eadem nostri, nisi quod nihil omittitur. ED.

5. *Summoveantur*; sic libri mei omnes Guelferb. Goth. CAMP. Roll. Gesn. Bip. qui *subm*. Vide XI, 3, 42.

6. *Vel transferantur*. In hisce technicis et veteres solent dormitare interpretes et Burmannus ac Gesnerus securi fere transcurrunt, si quid objicitur difficultatis. Solus Capper. rei ipsi animum fere intendit, qui ne hic quidem cessavit, sed verum vidisse non est putandus. Monet is, *vel* esse epexegeticum verbi *summovere*, quo manifestius fiat lectori, statum translativum significari illo jure summovente. Hoc autem, ut per se fatuam quamdam habet facilitatem somnolento lectori plus justo indulgentem, ita minime congruit duplici, quod continuo infertur, *vel*. Neque enim quisquam dicet, *vel... concur-*

currant, vel in diversum ambiguitate ducantur; nulla fere dici potest, cujus non aliqua in parte [1] tractatus æqui ac boni reperiatur: plerasque vero esse quis nescit,

rant et *vel... ducantur* interpretando illi *colligantur* inservire. Tantum unicuique liqueat necesse est: Recensentor diversa causarum genera, et quidem status, 1° conjecturalis (c. *quærantur*), 2° finitivus (*f. concludantur*), 3° legalis (*j. summoveantur*). Hujus quidem tertii status mox singulæ quæstiones comparent: 1° syllogismus (*alia colligantur*, vide lib. VII, c. 8), 2° leges contrariæ (*ipsa inter se concurrant*, vide lib. VII, cap. 7), 3° amphibolia (*in diversum ambiguitate ducantur*, vide lib. VII, cap. 9). In hoc, qui agitur, censu causarum facile desideres 1° *qualitatis* statum, 2° quæstionem legalem *scripti et voluntatis*. (Vide lib. VII, cap. 6). Et prior quidem consulto est prætermissus, mox proferendus in illis: *Plerasque... consistant.* Neque enim attinebat probare, qualitatis statum indigere præceptis philosophiæ moralis, quod sponte intelligitur. De illa autem quæstionis legalis (*scripti et voluntatis*) omissione, alia res est. Ea profecto carere non poterat hæc enumeratio, ut esset integra. Quibus ita accurate, ut quidem mihi videor, perpensis, eo adducor, ut aliquo modo obrutam suspicer hujus partis mentionem, quæ ab ipso scriptore haud dubie fuerit facta. Nam verba *vel transferantur* meram glossam interpretor, profectam illam ab ejusmodi librario, qualem scriptorem Quintilianum Capperonnerius credidit. Accedit quod ne probat quidem *transferendi* appellationem Noster in hac re. Vide III, 6, 68-84. Sed illud quoque in nostri loci scriptura displicet, quod *alia* præmittitur verbo *colligantur*. Apparet enim, quoties *alia* hic ponatur, novum significari statum; cujusmodi nihil est in *colligendo*, quo species tantum aliqua legalium quæstionum demonstrator, id est, *syllogismus*. Neque hoc attendit is, qui alioqui satis bene versatus est in hoc loco, Gedoynus. Sed visus est sibi majorem hic agnoscere divisionem, reddens ita: *les autres enfin sur les lois, dont on fait voir la liaison avec le fait en question par voie de syllogisme;* plurima ille de suo addens ad præcisam scriptoris nostri in hoc loco brevitatem. Censeo igitur, loco illius *alia* hic quoque *vel* reponendum esse. Emendare autem hæc tam corrupta ne aggredior quidem, quibus, me quidem judice, et adjiciendo et subtrahendo nocuerint librarii. Sententiæ consuletur talibus fere: *summoveantur, ut vel aliud scriptum ostendatur* (sive mavis *sit*) *voluntas alia, vel aliqua colligantur*, etc.

1. *Non aliqua in parte;* sic Camp. *N. aliquam in parti*, Turic. *N. a. i. parti*, Flor. *In parte non aliqua*, Goth. (tac. Gesn.). *N. p. i. a.*, reliqui. *Tracti æqui*, Turic. *Tracta ae.*, Flor. cum Alm. *Repperiantur*, Toricens. Flor. *Reperiantur*, Goelferb. cum Jens. et edd. post. ante Stoer. acc. Gibs. Obr. Roll. pessime ignorata ratione genitivi in *æqui ac boni*. *Quis nesciat*, Camp. *Sola* omittit Camp. — Nostri *reperiatur*, exc. R. to, qui *reperiantur*. Ed.

quæ totæ in sola qualitate consistant? In consiliis vero 16
quæ ratio suadendi est ab [1] honesti quæstione seposita?
Quid illa etiam pars tertia, quæ *laudandi* ac *vituperandi* officiis continetur? Nempe in tractatu recti pravique versatur. An de *justitia, fortitudine, abstinentia*, 17
temperantia, pietate non plurima dicet orator? Sed ille vir bonus, qui hæc non vocibus tantum sibi nota [2] atque nominibus aurium tenus in usum linguæ perceperit, sed qui virtutes ipsas mente complexus ita sentiat [3], nec in cogitando [4] laborabit, sed, quod sciet, vere dicet.

1. *Est ab... quæstione*. Habent *est absti quæstione* Turic. Flor. *E. ab honesta q.*, Voss. 1, 3. *Qui in lætitia quæ laud.*, Turicens. Flor. (sed hic *lel.* et *que*) *Quin i. e. p t. q. l.*, Ambr. 2, Guelf. cum Voss. 1, Bern. Jens. et edd. post. ante Gryph. (nisi quod Basil. Gryph. 1536, Vidov. *quinetiam illa*). *Quid honesti quæ laud.*, Camp. mire. *Quid* autem, præter hunc, solus vindicare videtur Goth. nisi quod Turicens. *qui*, quod fere cum *quid* permutatur. Nec video, quomodo aliter procedat ista per *nempe* inducta sententiæ absolutio. — Vall. lib. a sec. manu antiqua RR. 8, 9, *quid illa etiam pars*. Cæteri *quin illa etiam pars*. Ed.

2. *Tantum sibi nota*. Turic. Flor., *tantum si bona nota*, cum Almel: *T. sed n.*, Camp. *Tenus ac in*, Turic. Flor. Camp. cum Alm. Andr. Ald. pravo connectendi studio, quum neque copula indigeat sensus, et hæc ipsa corruptelam arguat. Vide XII, 1, 29. *Lingua*, Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Almel. Voss. 1, 2, Vall. *Perceperat*, Turic. Flor. cum Alm. *Et qui*, Turic. Flor.

3. *Sentiat*; sic Turic. Flor. Camp. *Sentiet*, reliqui. *Nec in agendo cogitando*, Goth. (tac. Gesn.).

4. *Cogitando laborabit*; sic Turic. Flor. (nisi quod solito uterque errore......*vit*); *ita* inserunt reliqui, manifesto repetitum ex proximis; quamquam Badius *non ita* hic quoque interpretatur *non multum*. *Quod sciret*, Turic. Totus hic sermo parum videtur exploratus esse a VV. DD. Qui, quum *sentiet* legant omnes, continuare coguntur, quidquid hic tribuitur viro bono, et soli pronomini *qui* applicare, ut verbum ipsum sententiæ repetendum sit ex illo *dicet* in quæstione præcedente posito, quasi ita illi respondeatur: « dicet quidem orator, « sed ita demum dicet, si fuerit vir « bonus, qui, etc. » In hac autem *ille* non placet, positu saltem amandandum post *bonus*, et ne sic quidem satis clarum. Hanc difficultatem mecum qui senserit, sententiam integram in hisce requiret, verbo suo principali non carentem, eaque potiemur, si pro *sed quod sciet* scripserimus *et q. s.* unde legitima illa nascetur copularum *nec*.. *et* structura. Sic *perceperit... sentiat*

18 Quum sit omnis generalis quæstio speciali potentior,

absolvit subjectum, id est, eum, de quo agatur, virum bonnm, quem deineeps Noster dicat « *nec* labo- « rare, *et* dicere ». Si quis tamen *sed* maluerit propter oppusita *laborandi* et *vere dicendi* verba, ei succurret scriptura Gothana, unde hæe eruat : *nec in agendo* nec *in cogitando laborabit*. Oneratur sane tribus *sed* hæc Nostri oratio : sed hoc ferre didicimus; nec quidquam proficit Turic. *et qui virtutes* exhibens pro *sed q. v.* Attendere autem decet venustam locutionem *aurium tenus in usum linguæ*, ubi demonstratur transitus ille celerrimus severæ de moribus et virtute doctrinæ ab aure ad os, pectore animoque nequaquam contactis. Vir malus dicendi studiosus arripit quæcunque de justitia audierit, ut mox deblateret eadem. Nec satis illi, qui *lingua* seriberent pro *linguæ*, cepernut usum *linguæ*, quæ jam cœpit *in quæstu esse* (vide I. Pro. 13), quæque hic cum aliquo contemptu dicitur, velut *mercenaria vox* XII, 1, 25. « *Qui* « autem *ita sentiat* sicut loquitur » is demum audiendus est de virtute dicens; dieit enim *vere*, id est, sensibus ex ipso animo promptis, quique sibi ipsi fidem faciant apud auditores; vide IV, 2, 38. Superest ut muneamus, *non* illud ante vocibus commune esse toti sensui, non adhærescere soli participio *nota*, aut particulæ *tantum*; quare propagabimus negationem ad verbum ipsum *perceperit*, cui deinde respondet *sed... ita sentiat*. Hanc nos structuræ rationem tollendis aliquot, quæ male hæc distinebant et sepiebant, virgulis planiorem fecimus. — Certissima est hæc quam Spaldingius instituit sententiarum distinctio. Illud tamen observo, eos qui *sentiet* hucusque legebant, et ipsos claudere ibi subjectum potuisse, quum futurum (in quod tempus verbum quoque *perceperit* trahi poterat) non minus legitimum sit in tali sensu, et Quintiliano perquam familiare. Sed ob perspicuitatem et librorum auctoritatem merito hic prælata est forma conjunctivi. In altero vero orationis membro mihi præcedentia diligenter retractanti omnia, ut nunc leguntur, sana videntur. Agitur enim in hoc capite de philosophorum doctrina potissimum et arte, quam oratoris propriam esse contendit Noster : quod postquam hic quidem in singulis ethicæ quæstionibus demonstravit, digreditur in superius illud de probitate caput, obiter quasi monens, virum bonum non nota tantum et in memoria habere hæc omnia, sed supersedere etiam posse in actione cogitandi labore; quum propria sibi sint eadem et insita. Habes hic illud *etiam*, quod cum negatione coaluit in particulam *nec*, quæ recte nunc alterum orationis membrum orditur. Non deerunt etiam fortasse qui Gothanam illam scripturam *in agendo cogitando* abjicere nuleut; nam hoc urgeri potissimum debuit, *in ipsa actione cogitando laborare* illos, qui non revera sint viri boni. Sed dictionis suæ adeo negligentem Quintilianum fingere mihi non possum, ut eamdem gerundii formam diverso sensu copularit; quare si ratio est habenda illius scripturæ, aut *inter agendum* corrigatur, aut saltem verba transponantur ita : *nec in agendo*

quia universo pars[1] continetur, non utique accedit parti, quod universum est[2]; profecto nemo dubitabit, generales quæstiones in illo maxime studiorum more versatas. Jam vero quum sint multa propriis brevibus-
19
que[3] comprehensionibus finienda, unde etiam status causarum dicitur *finitivus*; nonne ad id quoque instrui ab iis, qui plus in hoc studii dederunt, oportet? Quid? non quæstio juris omnis, aut verborum proprietate, aut æqui disputatione, aut voluntatis conjectura continetur? quorum pars ad rationalem, pars ad moralem tractatum redundat. Ergo natura permixta est omnibus istis oratio,
20
quæ quidem oratio[4] est vere : nam ignara quidem

laborabit cogitando. Buttmannus. — *Quum sit omnis;* sic Turicens. *C. autem* o., Guelferb. cum Goth. Voss. 2, Jens. et edd. post. ante Ald. ace. Bad. *C. autem sit* o., Camp. cum Ald. Basil. *C. sit autem* o., reliqui. *Qua* pro *quia* Turic. Flor. — Avic. Poul. Vall. lib. cum *sit autem omnis*. Τὸ *sit* omittunt Cæteri. Ed.

1. *Pars... utique*. Tur. Flor., *pars utique continetur*. Rell. *utique* om. *Quod in univ.*, Voss. 1. *Est* omitt. Turic. *Dubitavit*, Tur. Flor. Camp. *Versatis*, Tur. Flor. *Versitas*, Guelf.

2. *Generalis quæstio... quod universum est*. Cave in his *potentior* accipias ea vi, qua usurpatum est X, 1, 17, et alibi, ubi ad causas vincendas refertur. Quod quum ipsi Spaldingio hic accciderit, turbatum hic aliquid putabat, Sed *potentior*. dictum hic philosophico sensu; plus enim valet generalis quæstio et plura efficit, eo quod plura complectitur. Illud porro, quod in quaque materia universum est, non utique *accedit* (ἔπεται, sic optime Bœckhius) parti. Quæ quum ita sint, facile efficitur, eum, qui in dicendo se nunquam destitui volet, generalibus quæstionibus operam dare debere; neque quisquam dubitabit, eas in illu maxime, quem græci philosophi præferebant, studiorum more quam subtilissime semper tractatas esse. Ita hæc si explicamus, non solum in illo *more* (pro quo ne quis tentet *genere*, cautum volo) nemo hærebit, sed et perfectum *versatas* non sine ratione adhibitum agnoscemus, quod pro *versari* positum et ipse cum Spaldingio, antequam cum Bœckhio hæc communicarem, mirabar. Buttm.

3. *Brevibusque*. Turic. Flor., *brevique c. finiendis*. Guelf., *brevibus c. finienda*, cum Voss. 3. *Finitimus*, Camp. *Ab his*, Turic. Camp. *Studio*, Flor. cum Alm. *Æqui dispositione*, Camp. *A* pro *aut* Turic. *Pars ad rat.* om. Camp. *Parum ad mor.*, Ambr. 2, cum Voss. 1.

4. *Quæ quidem oratio*. Om. Turic. Flor. cum Alm. *Loquacitatis erit*, Flor., posterius cum Alm. *Utique vel*, Turic. Camp. (sed hic prius di-

hujusce doctrinæ loquacitas erret, necesse est, ut quæ vel nullos, vel falsos duces habeat. Pars vero *naturalis*, quum est ad exercitationem dicendi tanto cæteris uberior, quanto majore spiritu de divinis rebus, quam humanis loquendum est, tum illam etiam moralem, sine qua nulla esse, ut docuimus [1], oratio potest, totam com-
21 plectitur. Nam si regitur providentia [2] mundus, administranda certe bonis viris erit respublica: si divina nostris animis origo, tendendum [3] ad virtutem; nec voluptatibus terreni corporis serviendum. An hæc non frequenter tractabit orator? An *de auguriis* [4], *responsis*, *religione* denique omni, de quibus maxima sæpe in senatu consilia versata sunt, non erit ei disserendum, si quidem, ut nobis placet, futurus est vir civilis idem? Quæ denique [5] intelligi saltem potest eloquentia homi-
22 nis optima nescientis? Hæc si ratione [6] manifesta non essent, exemplis tamen crederemus: siquidem et Peri-

remptim). *Hebeat*, Camp. *De* om. Turic. Ambr. 2, Guelf. Camp. *Eloquendum est*, Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Voss. 3. Sed hæc non videtur facere compositum; vide IX, 4, 147. — *Quæ quidem oratio est vere*. Eodem redit hæc exceptio, quo locus elegans X, 7, 12. Mox autem pro « ignara *quidem* » malim, « ignara *quædam*. »

1. *Ut docuimus*. Modo §. 15.

2. *Si regitur providentia*. Vide III, 5, 6.

3. *Tendendum ad virtutem*. Turicens. (quamquam hic *tenendum*, cum Flor.) Camp., *ad virt. tendendum*. In Turic. tamen noster ordo per notam reponitur.

4. *An de auguriis;* sic Camp. *Jam d. a.*, reliqui. *Futuros sed vir*, Flor. *Idem* omittit Camp. — Nostri *jam de auguriis*, exc. RR. 7, 11, qui *jam de augurum*. Pro *omni* Poul. *omnibus*. Ed.

5. *Quæ denique... saltem*. Quum interrogatio sit instar negationis, facile intelligitur *saltem*, valens *quidem*. Vide VI, 5, 15.

6. *Ratione*. Turic. Flor. Ambr. 2, Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *rationi*. Turicens. Flor., *saltem* pro *tamen*, cum Alm. *Periclem*, accusativo romano, ad unum omnes mei; quare nihil mutare sum ausus. *Pervenerunt*, Camp.; placet. *Historicum etiam uberrimum*, Tur. Flor. postremum cum Alm. *Etiam* omittit Camp. cum Goth. — Nostri *rationi*, except. R. 3, qui *ratione*. Iidem *tamen*. Ed.

clem, cujus eloquentiæ, etiamsi nulla ad nos monumenta venerunt, vim tamen quamdam incredibilem quum historici, tum etiam, liberrimum[1] hominum genus[2], comici veteres tradunt, Anaxagoræ physici constat auditorem fuisse; et Demosthenem, principem omnium Græciæ oratorum, dedisse operam Platoni.
23 Nam M. Tullius[3], non tantum se debere scholis rhetorum, quantum Academiæ spatiis, frequenter ipse[4] testatur: neque se tanta in eo unquam fudisset[5] ubertas, si ingenium suum consepto fori, non ipsius rerum naturæ finibus terminasset. Verum ex hoc alia mihi quæstio exoritur, quæ secta conferre plurimum eloquentiæ possit; quamquam ea non inter multas potest esse contentio: nam inprimis nos *Epicurus*[6] a se ipse 24

1. *Liberrimum... genus*, *comici*. Vide II, 16, 19; X, 1, 82. De *quum* et *tum* vide IV, 1, 66. *Historicorum*, qui testati sunt præstantiam eloquentiæ Periclea, maximus Thucydides. *Liberrimi*, nihil erant adulationi daturi, et tunc ipsum *conviciabantur*. Vide et XII, 10, 24, ubi Demosthenicæ δεινότητος origo Platonica iterum demonstratur. Hoc autem de philosophis doctoribus oratorum sumpsit a Cicerone Orat. c. 4.

2. *Hominum genus*; sic Turicens. Flor. Guelf. G. *h.*, reliqui. *Græciæ oratorem*, Turicens. Flor. CAMP.

3. *M. Tullius... testatur*. Facile succurrit VV. DD. locus Orator. c. 3. *Fateor me... exstitisse*. Sed quum *frequenter* dicat Noster, requiro plura hujus confessionis loca. *Nam autem* hic inservit transcundo ad aliquid, quod etiam manifestius sit præcedenti. Vide IX, 4, 84. In *Pericle* et *Demosthene* constabat hoc communi fama, sed *Cicero* de se ipse testatur.

4. *Testatur*; sic CAMP. *Testatus*, Turic. Flor. *Testatus est*, reliqui. *Fuisset ubertas*, Turic. Flor. Ambr. 2; idem, sed omisso etiam antea *se*, CAMP. cum Voss. 1, 2, 3, Stoer. Chouet. Leid. *Fuisse ubertates*, Guelf. *Rerum* om. Guelf. (qui et *natura*) cum Goth. *Inter multos*, CAMP. cum edd. ante Basil. — Nostri *testatus est*. Mox *fuisset ubertas*, exc. Vall. lib. RR. 8, 9, qui *fudisset ubertas*, et R. 10, qui *fuisse u.* Τὸ *rerum* omittunt Vall. lib. a sec. manu RR. 8, 9, 10, 11. ED.

5. *Se... fudisset*. Vide XI, 3, 84.

6. *Inprimis nos Epicurus*. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *Epic. in primis nos*, cum edd. post. ante Stoer. ordine nequaquam displicente. *A se ipso* Goth. cum Voss. 1, 2, 3. (non Ald. ut Burm.) *Velocissime*, Turic. Flor. (sed uterque *veloc.*) Ambr. 2, Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 1,

dimittit, qui fugere omnem disciplinam navigatione quam velocissima jubet: neque vero *Aristippus*, summum in voluptate corporis bonum ponens, ad hunc nos laborem hortatur[1]. *Pyrrhon*[2] quidem quas in hoc opere habere partes[3] potest? cui judices esse, apud quos verba faciat, et reum, pro quo loquatur, et senatum, in quo sit dicenda sententia, non liquebit. *Academiam* quidam[4] utilissimam credunt, quod mos in utramque partem disserendi ad exercitationem forensium causarum proxime accedat: adjiciunt loco probationis, quod ea præstantissimos[5] in eloquentia viros ediderit. *Peripatetici* studio[6] quoque se quodam oratorio jactant: nam theses dicere exercitationis gratia fere est

et edd. ante Bad. acc. Basil. Pro *jubet* autem Turicens. *juvet*; Flor. *vivet*. Mox *sum in volupt.*, Turic. *Sicut t. v.*, CAMP. *Adhuc nos*, Turic. *Adhuc nos ad*, Tarv. et edd. post. ante Ald. — *Epicurus*. Vide lib. II, cap. 17, §. 15.

1. *Hortatur*; sic CAMP. *Ortatus*, Turicens. *Ortatur*, Flor. *Adortatus*, Alm. *Hortetur*, Jens. cum edd. post. ante Bad. *Adhortetur*, reliqui. — Nostri *adhortetur*, exc. Poul. R. 11, qui *adhortatur*. ED.

2. *Pyrrhon*; sic Flor. Goth. Jens. (tac. Gesner.), cum Voss. 2, 3, et edd. post. ante Basil. (quamquam plerique corrupta forma). Nos græcam formam prætulimus, vide I, 5, 60; XI, 3, 178. Pro hoc tamen nomine *Patronus* Guelferb. cum marg. Basil. — Nostri Codd., *Pyrrhon*. ED. — *Pyrrhon* omnia revocavit ad dubitationem, ita ut ne sensibus quidem crederet: ab hoc sunt appellati *sceptici*, hoc est, consideratores. TURN.

3. *Habere partes*; sic Turic. Flor. Ambr. 2, (et hi quidem tres *partis*) Guelferb. CAMP. *Habere in hoc opere partes*, Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum editt. ante Gryph. *I. h. o. partes habere*, reliqui. *Rerum* pro *reum* Ambr. 2.

4. *Quidam*. Turicens. Flor. Jens. (tac. Gesn.), *quidem*, cum Almel. et edd. post. ante Ald. *Ad judicium loco*, Turic. Flor. — Nostri *quidam*, exc. RR. 3, 8, qui dant *quid*. ED.

5. *Præstantissimos... viros*. « Platonem primo ipsum, quem audivisse modo dictus est Demosthenes, tum Carneadem, ipsumque Ciceronem. » Gesnerus. Vide et XII, 1, 35.

6. *Studio... oratorio*. Id est, aliquid singulari suo se hujus artis more præstitisse. Unicuique autem in mentem veniat, quos et Gesnerus memorat, Aristotelis et Theophrasti, item Theodectæ aliorumque. Sed exercitationem thesium dicendarum diserte tribuit Aristoteli Cicero Orat. c. 14, extr., indicante Pseudo-Turnebo. Vide et III, 1, 14.

ab iis[1] institutum. *Stoici*, sicut copiam[2] nitoremque eloquentiæ fere præceptoribus[3] suis defuisse concedant necesse est, ita nullos aut probare acrius, aut concludere subtilius contendunt. Sed hæc inter ipsos[4], qui 26
velut[5] sacramento rogati, vel etiam superstitione constricti, nefas ducunt a suscepta semel persuasione discedere: oratori vero nihil est necesse in cujusquam jurare leges. Majus enim est[6] opus atque præstantius, ad 27
quod ipse tendit, et cujus est velut candidatus, si quidem est futurus quum[7] vitæ, tum etiam eloquentiæ laude perfectus: quare in exemplum[8] dicendi facundis-

1. *Est ab iis;* Sic Ambr. 2, CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) nisi quod duo postremi transponunt *ab iis est*, cum edd. post. ante Stoer. *Est stabilis*, Turic. Flor., unde effici possit etiam *ab illis*. Reliqui *est ab his*. *Opinione* pro *copiam* Turic. Flor.

2. *Copiam nitoremque... defuisse.* Vide Cicer. locum positum ad II, 15, 35.

3. *Fere præceptoribus*. Dubitari potest, suone morbo hic iterum posuerit *fere* Noster, an librariorum culpa irrepserit.

4. *Sed hæc inter ipsos*. Id est, philosophos. De structurà vide XI, 3, 144. Eodem enim redit species hæc aposiopeseos. Philosophorum sectas, semper cum aliquo contemptu sibi commemoratas, vel militibus, vel enthusiasticorum sacrorum consortibus, velut agyrtis quibusdam, comparat. Prius est in mentione *sacramenti* (et est *sacramento rogatos* in Decl. Quint. III, p. Bip. 42, ut apud Livium quoque), pro quo mox redditur *in leges jurare*, plane ad modum loci Horatiani Epistt. I, 1, 14. Neque enim fas erat militem unquam abesse signis. Vide VII, 4, 14.

5. *Velut*. Guelf., *vel*. Turicens. Flor. CAMP., *ducant*, quod fortasse præferendum. *Oratorium nihil*, Turicens. Flor. Fraudi fuit compendium $\frac{o}{u}$, i. e., *vero;* vide VIII, 6, 43; VII, 2, 41; VII, 1, 53; VI, 2, 30; V, 14, 5.

6. *Est*. Omittunt Ambr. 2, Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, 3; et editt. ante Basil. nec displicet. — Omittunt quoque nostri Codd. Ed.

7. *Quum... tum*. Hic quoque legitima agnoscitur particularum ratio, quia mirabilius est ipsam *eloquentiam*, non *vitam* modo, indigere majoribus, quam quæ vulgaris sectarum philosophia præstet. Quamquam igitur *eloquentia* infra *vitam* est, tamen insurgit oratio, si, quod *vitæ* soli deberi credebamus, id *eloquentiæ* quoque perficiendæ necessarium docemur.

8. *Exemplum dicendi;* sic Turic. Flor. cum Alm. *Bene* inserunt reliqui. *Vere* pro *vero* Turic. *Diliget*, Ambr. 2, Guelferb. Jens. (tacente

simum quemque proponet sibi ad imitandum: moribus vero formandis quam honestissima præcepta, rectissimamque ad virtutem viam deliget: exercitatione quidem[1] utetur omni, sed tamen erit plurimus in
28 maximis quibusque ac natura pulcherrimis. Nam quæ potest materia reperiri ad graviter copioseque dicendum magis abundans, quam *de virtute, de republica, de providentia, de origine animorum, de amicitia?* Hæc sunt, quibus mens pariter atque oratio insurgant: *quæ*[2] *vere bona*[3], *quid mitiget metus, coerceat cupiditates, eximat nos opinionibus vulgi,* [4]*animumque*
29 *cælestem.* Neque[5] ea solum, quæ talibus disciplinis

Gesnero) cum Bern. (errante Burmanno).

1. *Quidem.* Habent *quedam* Turicens. Flor. *Quid est*, CAMP. *Et tamen*, Turic. Flor. *Plurimis*, Turic. Flor. Guelferb. *Quibusque actura*, Turic. *Q. atque natura*, Guelferb. *Quibus natura*, CAMP. *Pulcherrimus*, Jens. cum editt. post. ante Bad. qui nostrum conjectura assecutus videtur.

2. *Quæ vere bona... opinionibus vulgi.* Hæc valde commonent illorum quæ sunt apud Horatium Epistt. I, 18, 96-103, ita tamen, ut nequaquam inde sumpta videantur, sed utrique scriptorum sponte subnata, et quæ utrumque optimo cuique lectorum commendaverint olim et commendent.

3. *Vere bona.* CAMP., *vera bona*, cum Andreana. *Vero b.*, Jens. cum edd. ante Ald. *Quod mitiget*, Guelf. *Quæ mitigent*, Basil. cum edd. post. ante Obr. ut et *coerceant*, *eximant* eadem, sed nullus ita vetus liber. *Nos* om. Flor. *Metum*, CAMP. Post *cælestem* addunt *pariant*, vel *pariat* Chouet. Leid. Gibs. Rollin. — Nostri *animumque cæl.*, sine verbo. ED.

4. *Animumque cælestem.* Qui hic repetendo proximo verbo *eximat* acquiesci posse judicarunt, nihil plane vidisse censendi sunt. Manifesta est lacuna, quam miror a Burmanno modo agnitam narrare Gesnerum, de suo sensu tacentem. Supplementa adhuc tentata parum adjuvant. *Animus cælestis*, postquam *originem animorum* inter quæstiones Noster recensuit, non potest nisi haustam e divina natura mentem declarare; quare, quum ad mores regendos fere pertineant quæ adhuc posita sunt verba *mitiget*, *coerceat*, *eximat*, nihil convenientius reperio quam ut duobus vocabulis inseratur *deceat* [Elegans conjectura: cui tamen, quum in talibus certitudo attingi non potest, meam etiam adjungere licebit: *animumque cælestem levet*. BUTTM.]

5. *Neque... quæ.* Turic., *neque eam quæ solum.*

continentur, sed magis etiam, quæ [1] sunt [2] antiquitus dicta[3] ac facta præclare, et nosse, et animo semper agitare conveniet. Quæ profecto nusquam plura majoraque, quam in nostræ civitatis monumentis reperientur. An [4] fortitudinem, justitiam, fidem, conti- 30
nentiam, frugalitatem, contemptum doloris ac mortis, melius alii docebunt, quam Fabricii, Curii, Reguli, Decii, Mutii, aliique [5] innumerabiles? Quantum enim Græci præceptis valent, tantum Romani, quod est majus[6], exemplis. Tantumque [7] non cognatis id 31

1. *Sunt antiquitus;* sic Turicens. Camp. *Tradita* inserunt reliqui; unde *dicta et facta* contrahunt naturam nominum substantivorum, quum potius sint participia ad *antiquitus* referenda.

2. *Antiquitus dicta ac facta præclare.* Apparet hujusmodi adverbia in *itus* exeuntia non tam locum et tempus *unde* significare, quam *ubi.*

3. *Dicta... præclare.* Ambros. 2, Guelf., *dicta acta præcl*, cum Voss. 3. *Convenit*, Guelf. cum Obr. *Nos quam*, Ambr. 2, Guelf. cum Bern. (ex quo *non q.* Burmann. per errorem, ut suspicor.) *Majora quam*, Guelf.

4. *An.* Turic. Flor., *ut*, cum Alm. *Fidem*, *continentiam* omittunt Turicens. Flor. cum Alm.

5. *Aliique.* Ambr. 2, *aliqua.*

6. *Quod est majus.* Velim anteponi hisce *id*, quod facillime excidebat. Inde orietur legitima illa structura *id quod* (vide §. 8), quæ præmissa voci *exemplis* excitat lectorem et pondus addit sequenti. Certe Tacitum si forte dedecuerit minus præcisa hujusmodi oratio, Quintiliani nostri eadem est prorsus; nec Gesnero, glossam suspicanti, assentiar. Similis autem est vox Ajacis apud Ovidium Metam. XIII, 11, 12, « quantumque ego « Marte feroci, Quantum acie va- « leo, tantum valet iste loquendo. » Admonet Passeratius loci Ciceroniani de Or. III, 34, « ut virtutis a « nostris, sic doctrinæ sunt ab illis » (Græcis) « exampla repetenda. »

7. *Tantumque.* Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelf., *tantum quod*, cum Voss. 3, Vall. Ald. Basil. Obr. *Non conognotis si de ribus ad veri qui non*, Turic. *Non cognotis si de ribus ad veri q. n.*, Flor. *N. c. i. e. r. admoveri q. n.*, Ambr. 2. *N. c. i. e. r. amoveri q. n.*, Guelf. *N. c. idem r. admoneri q. n.*, Goth. cum Voss. 1, 2, 3, Vall. *N. c. id est r. admoveri q. n.*, Bern. *N. c. sideribus admoneri q. n.*, Jens. (tac. Gesn.) cum edd. post. ante Ald. acc. Obr. Illud quod hic legimus sciat nullus meorum habet ante Gryph. (1544), nisi quod defectum ejus in Camp. non notavi, per errorem haud dubie; nec quidquam princeps illa editio præterquam quod *id e* omittit. — Eadem nostri Codd. En.

e rebus admoneri sciet, qui non modo proximum tempus, lucemque [1] præsentem intueri satis credat, sed omnem posteritatis memoriam, spatium vitæ honestæ, et curriculum laudis existimet: hinc mihi ille justitiæ haustus bibat, hinc sumptam libertatem in [2] causis atque consiliis præstet: neque erit perfectus orator, nisi qui honeste dicere et sciet, et audebit.

1. *Lucemque præsentem*; sic libri et scripti et excusi ad unum omnes præter Gesnerum et Bip. qui *locumque p.* Quæ illius, nisi est sphalma, audacula conjectura vix cuiquam probabitur. Acquievit autem Gesnerus in ea, quam, ab ipso quidem non nominatus, præiverat Capperonnerius, interpretatione, ut *tantum non* esset *prope*, diceretque Quint. « Quicunque posteritatis memoria curriculum laudis metietur, is sciet, id est, sentiet, se idem » (probat enim Gesn. Gothanam scripturam), id est, ad eamdem rem « cognatis prope exemplis admoneri. » *Eamdem rem* intelligit, opinor, virtutem qualem præstiterunt romani illi heroes. *Prope* autem *cognata exempla* vocat, quæ ejusdem sunt populi, quamquam non ejusdem familiæ. At quam leve hoc, quamque non dignum, quod tam operose significaretur! Adde quod hanc vocum *tantum* non structuram apud Nostrum non reperio: vide ad VI, 2, 4. Quamquam in Declamatt. Quint. eadem est etiam frequens. Nec quidquam agitur recentiorum quibuslibet interpretationibus, quum omni auctoritate careat, unde pendent illæ, verbum *sciet*. Nihil equidem extundo; sed hoc dispicere videor, *tantum quod non* nequaquam esse sollicitandum, quod speciem præbeat illius apud Ciceronem quoque, pro *nisi quod non*, occurrentis formulæ: vide Ernest. Clav. v. *tantum*, et Gronov. ad Liv. XXXI, 4, 6, (err. Ernest.). Turicensi illi pro *cognatis* scripturæ aliquid reconditius subesse suspicor: et in illis *sideribus* latet fortasse *sed rebus* cum oppositione præcedenti ablativo reddenda. Ex illis autem *ad veri*, addenda littera *t*, verbum finitum est eruendum. Denique hoc etiam diligenter attendendum, sintne illa *credat, existimet*, ut nunc est, modi potentiales habendi, an refingendo illo *qui* (sicut *quin* scribit Obr.) ad præcepti rationem traducendi. Dolet sane hariolantis et trepidantis partes agere in loco honesti affectus plenissimo, non explanantis; sed qui adhuc sibi visi sunt intelligere, longius etiam a vero fuerunt. Quorum Gedoynus quidem robori et gravitati sententiæ maxime prospexit, securus tamen verborum scriptoris. *Hinc* ante *mihi* omittunt Turicens. Florent. Ambr. 2, Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 3. *Superatam libertatem*, Guelf. — Tò *hinc* omittunt quoque nostri, exc. Vall. lib. RR.-8, 9. En.

2. *In causis atque consiliis*; apud judices et in senatu: vide lib. III, cap. 8, §. 64.

CAP. III[1]. *Juris*[2] quoque *civilis* necessaria huic viro *scientia* est, et morum ac religionum ejus reipublicæ, quam capesset : nam qualis esse suasor in consiliis publicis privatisve poterit, tot rerum, quibus præcipue civitas continetur, ignarus? Quo autem modo patronum se causarum non falso dixerit, qui, quod est in causis potentissimum, sit ab altero petiturus? pæne non dissimilis iis, qui poetarum[3] scripta pronunciant. [4]Nam 2

1. Inscriptio : *necessariam* (Turicens... *um*) *juris civilis oratori* (Ambr. 2.... *is*) *scientiam* (Turic. *sententiam*) est in Codd. meis (in Ambr. 2 quidem uncialibus litteris, in Goth. *oratori* continuo post *necess.*) exc. Flor., itemque in edd. ante Gesn. exc. CAMP. et Obr. Sed a Basil. inde *esse* inserunt ante *scient.* *Juris quodque*, Turicens. *J. quicque*, Flor. *Necessario*, Florent. *Qui ante scient.* ius. Turicens. Flor. Quid lateat, non exputo. *Privatis vel*, Flor. *Vel privatis*, CAMP. *Dixerat*; Turicens. Flor. *Ab* om. iidem. *Dissimulas*, Flor. *Poetarum scripta irarum scripta pron.*, Florent. cum Almel. miro vitii consensu : nihil ejusmodi e Turic. *Poeticarum s. p.*, CAMP.

2. *Juris quoque civilis... scientia.* « Julius Severianus libello de Arte « dicendi : *Oratori juris civilis ne- « que omittendum studium est, nec « penitus appetendum. Nam nec ru- « dis esse debet juris orator; et, si se « multum juris scientiæ dederit, plu- « rimum de cultu oratoris atque im- « petu remittit.* Quod fortassis ex « antiquo scriptore mutuatum a « Julio Severiano, Fabius hic quasi « ex professo reprehendere vide- « tur. » Passeratius, communicante, ut videtur, Pithœo. Badius autem a Valla huc advocatum commode locum Pomponii *de origine juris* (Dig. I, tit. 2, 2, §. 43) memorat, qui Ser. Sulpicium, orandi post Ciceronem principem, narrat, consulto a se aliquoties de jure Q. Mucio et parum intellecto, deinde ab hoc ipso propter ignorantiam juris correptum, totum se juri civili discendo tradidisse.

3. *Qui poetarum scripta pronunciant*, id est, histriones, operæ modo scenicæ, non eorum quæ dicunt auctores ipsi. Ita his *aliena scripta* tribuit Noster VI, 2, 35.

4. *Nam.* Turicensis non dans pro *Nam* auctoritate sua pæne persuasit. Sed aptius tamen videbatur causam subjici, quare tam similis esset patronus juris civilis ignarus comœdo aliena pronuncianti. *Perferret*, Turic. Flor. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 3. *Perfert*, omissa copula *et*, CAMP. *Et ea* om. Tarv. Loc. Ven. Rusc. Sed Jens. pro his dat *eaque*. *Quodquod ut fieri*, Turic. nec aliter Almel. (errante in compendio Burm.). *Quod autem fieri*, Guelf. cum marg. Basil. *Quid quod fieri*; CAMP. cum Bodl. Andreana et edd. ante Abl. qui *Quod si fieri*. Sed *Quod ut ferri*, Voss. 1. Mox *possunt*, CAMP. qui et *percepta*. *Et fit ut certa que*, Turic. Flor. *Et ut fit certa* ...

quodammodo mandata perferet, et ea, quæ sibi a judice credi postulaturus est, aliena fide dicet; et ipse litigantium auxiliator egebit auxilio[1]. Quod ut fieri nonnunquam minore incommodo possit, quum [2] domi

CAMP. In vulgata *sicut et* transponunt Stoer. Chouet. Leid. Gibson. Burm. Capperon. quum in minutis hisce plurima turbata sint, rectam rationem servasse videtur Campanus (*et, ut fit, certa quæ in c. s.*). Qua scriptura admissa participia ista sat numerosa, ut *præcepta*, *composita*, sicut et mox *certa*, accipiantur pro nominibus substantivis, *cognita* autem, tamquam verum participium, applicetur illi *certa*. « Fieri potest sine magno incommodo, ut aliena, sibique « aliunde tradita, pronunciet orator quatenus quæ a litigatore domi « *præcepta* » (sic dicuntur, quoniam *discente* patrono *præcipit* litigator) « accepit, et *composita*, id « est, condicta, item *certa quæ in* « *causa sunt*, id est, *partem causæ* « *nulli dubitationi obnoxiam* (vide « II, 4, 33; III, 4, 8; III, 5, 3), « quam probe ei, ut fieri solet, in« culcavit litigator, quatenus hæc, « inquam, judici exponet. » Habet sane illud *ut fit* aliquantum obscuritatis, situe ad *cognita* referendum, sicut adhuc ipse interpretatus sum, an ad *perferet*. In hac quidem ratione fieri vulgo dicet Noster, ut *certa in causa*, neque magna jurisconsulti sollertia eruenda, verbose tractent oratores illi a juris civilis scientia alieni. « Quidquid a « docente litigatore resciscere po« test patronus, id quidem sat bene « orando commendabit, vel nulla « juris peritia adjutus: sed quota « hæc pars est in tota actione di« cendorum? » [Hanc viri optimi demonstrationem, qua mihi quidem minime persuasit, premere tamen nefas duxi; etsi, quod volebat idem, recipere in textum Campani scripturam non sustinui. Nam quum toties similium vocum confusione peccatum sit in antiquissimis illis, levis sane error erat *fit ut* facientium ex illo *sicut*, et *certa* e *cetera*; manifestaque hujus scripturæ correctura est illud quod in sola principi editione legitur. Sensus autem vulgatæ mihi quidem impeditus non videtur. « Non magno incommodo « hæc etiam, quæ sunt e jure ci« vili petenda, domi a jurisperito « præcepta et composita (vide IV, « 1, 54) et cum cæteris, quæ in ipsa « causa sunt, in discendo cognita « ad judicem perferet. » BUTTM.] *Perferret*, Turiceus. Flor. *Perfert*, Ambr. 2, cum Goth. Voss. 2, Ald. *Præfert*, Guelf. Exc. Sant. *In his*, CAMP. Pronomen omittunt Goth. et edd. rell. ante Ald. *Quæsitianibus*, Flor. *Ipsa sanctionibus nasci*, Flor. qui et mox *non* omittit, sed lacuna relicta. *Respectet nisi subselli m.*, Turic. Flor. (hic quidem *subseli*). *Re spectet inter s. m.*, CAMP.

1. *Egebit auxilio*. Similia habes VI, 4, 6, 7, ubi, ut mox hic quoque, *minores*.

2. *Quum domi... ad judicem perferet*. Vide notam 4 supra. Quid sit *causam discere*, mox enarrabit Noster capite hujus libri octavo. Vide lib. V, cap. 7, §. 7; lib. VII, cap. 1, §. 4.

præcepta et composita, et sicut cætera, quæ in causa
sunt, in discendo cognita ad judicem perferet: quid
fiet in iis quæstionibus, quæ subito inter ipsas actio-
nes nasci solent? non deformiter respectet, et inter
subsellia minores advocatos interroget? Potest [1] autem 3
satis diligenter accipere, quæ tum audiet, quum ei di-
cenda sunt? aut fortiter affirmare, aut ingenue pro
suis dicere? possit in actionibus: quid fiet in alter-
catione [2], ubi occurrendum continuo, nec libera ad
discendum mora est? Quid, si forte peritus juris ille
non aderit? Quid, si quis non satis in ea re doctus,
falsum aliquid subjecerit? Hoc enim est maximum
ignorantiæ malum, quod credit eum scire, qui mo-
neat. Neque ego sum nostri moris ignarus, oblitusve 4
eorum, qui velut [3] ad arculas sedent, et tela agenti-
bus subministrant [4]; neque idem Græcos quoque ne-
scio factitasse, unde nomen his *pragmaticorum* [5] datum
est: sed loquor de oratore, qui non clamorem [6] modo

1. *Autem*. Habent *aut* Jenson. (mero sphalmate, quoniam ne in Tarvis. quidem) Ald. Bad. Basil. ingrato asyndeto. *Cum adiicienda sunt*, Turicens. Flor. Ambr. 2, cum Alm. *C. adjicienda s.*, Camp. Voss. 1, 3. *C. dicenda s.*, Guelf. Gothan. (tac. Gesn.) *Ingenue possit pro suis dicere in act.*, Jens. cum edd. post. ante Ald. qui plane omittit verbum *possit*. *Fiet* omittunt Gothan. Vall. *F. intercatione*, Flor. *Ad dicendum*, Goth. (tac. Gesn.) *Ora*, Flor. *Hora*, Camp. *Quod si forte*, Turic. Camp. *Aderit et quid*, Camp. *A. quod*, Jens. *Non satis* omittit Guelf. *Maxime*, Flor.

2. *In altercatione*. Vide lib. VI, cap. 4.

3. *Velut ad arculas... subministrant*. Vide V, 7, 8. Nescio autem quam bene provocant ad Virg. Æn. X, 333, ubi Achatæ inclamat Æneas *Suggere tela mihi*, magnam mox hastam capessens. Certe quibus *arculis* in ipso prælio *assidere* potuerit Achates non video, sive in ipso eas curru militari cum Gesnero fingas, sive alibi. Quare fuisse tales suspicor in palæstris, aliisve exercitiorum locis. Burmann.

4. *Sumministrant*. MSS. hic quidem *subm*. Turic.; *græco*, omisso *quoque*. *Tusis* pro *causis* Flor.

5. *Pragmaticorum*. Vide III, 6, 59.

6. *Clamorem... suum*. « Quo ad « clepsydram latrent. » Vide Cic. de Or. III, 34, vide et VI, 4, 6.

suum causis, sed omnia, quæ profutura sunt, debet.
5 Itaque eum nec inutilem[1], si ad horam[2] forte constiterit, neque in testationibus[3] faciendis esse imperitum velim: quis enim potius præparabit ea, quæ, quum aget, esse in causa velit? Nisi forte imperatorem quis idoneum credit in prœliis quidem strenuum et fortem, et omnium, quæ pugna poscit, artificem; sed neque delectus agere, nec copias contrahere atque instruere, nec prospicere commeatus, nec locum capere castris scientem:
6 prius est enim certe parare bella, quam gerere. Atqui simillimus huic sit advocatus, si plura, quæ[4] ad vincendum valent, aliis reliquerit; quum præsertim hoc, quod est maxime necessarium, nec tam[5] sit [6]arduum,

1. *Nec inutilem*. Ambr. 2, Guelf. *Nec utilem*, cum Bern. *Oram*, Turicens. Ambros. 2. *Quis enim pro tuis*, CAMP. *Præparavit*, Turic. Flor. *Cum ageret*, iidem. *Si forte*, Flor. *Dilectus*, Flor. Ambr. 2, cum Voss. 3. *Agere* om. Guelf. *Neque instruere*, Guelferb. *Certa* pro *certe* Ambr. 2, Guelf. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 3, Bern. Tarv. Loc. Ven. *Parere b.*, Flor.

2. *Si ad horam... constiterit*. Rectissime contra Burmannum, de oratore ad clepsydram dicente hæc interpretantem, Gesnerus observat, « non esse hic sermonem de agenda « causa apud judices, sed de *præ- « parandis* quæ patronus in causa « esse velit, nempe vel apud præ- « torem sive in jure, ubi *lis* sit *con- « testanda*, vel in testationibus fa- « ciendis. » Ad contestandam autem litem et quodcunque prævium apud prætorem fiebat, *hora* erat condicta litigatoribus. Ad quam si forte orator ille *constitisset*, id est, interesset (*consistunt* enim in jure qui ab alterutra parte adsunt; vide lexica), utilem et ipsum vult esse Quintilianus. BUTTM.

3. *In testationibus faciendis*. Vide V, 7, 33.

4. *Quæ*. Omittit Turicens. Flor., cum Alm. Sed *ad*, quod apud Locatellum non invenerunt Bad. et Burm. in meo certe exemplo legitur. *Reliquerint*, Flor. *Maxime* omittit Guelferb.

5. *Nec tam*; sic Ambr. 2, Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) CAMP. cum Voss. 2, et edd. ante Bad. *Nec tamen*, Turic. Flor. *Non tam*, reliqui. *Omnis vis*, Turicens. Flor. *Certum quod scriptum*, Turicensis, Florentinus, cum Alm. *C. aut scriptum*, CAMP. *C. ut scripto*, Jens. (tacente Gesnero).

6. *Nec tam sit arduum*. Librorum scriptura *nec* facile defenditur, si memineris inesse *ne sit quidem tam arduum*; cujusmodi exempla nobis quoque in superioribus sunt animadversa, nunc quidem non occurrentia, et aliquoties nuper demon-

quam procul intuentibus fortasse videatur : namque omne jus, quod est *certum*, aut *scripto*, aut *moribus* constat; *dubium* æquitatis regula examinandum est. Quæ scripta sunt, aut posita in more civitatis, nullam 7 habent [1] difficultatem; cognitionis sunt enim, non inventionis: at quæ consultorum responsis explicantur, aut in verborum interpretatione sunt posita, aut in recti pravique discrimine : vim cujusque vocis intelligere, aut commune prudentium est, aut proprium oratoris; æquitas optimo cuique notissima. Nos porro [2] et bonum 8 virum [3] et prudentem inprimis oratorem putamus, qui quum se ad id, quod est optimum natura, direxerit, non magnopere commovebitur, si quis ab eo consultus dissentiet; quum ipsis illis [4] diversas inter se opiniones

ıravit I. H. Vossius ad Tib. I, 2, 30, 37; I, 7, 45, 69.

1. *Habent*. Turic. Flor., *habet*. Mox inter *difficultatem* et *cognitionis* Turicens. Flor. inserunt verba ex §. 12, (quæ tamen illic etiam ab iisdem ponuntur) ita : *sequebantur aliqui pigritiæ adrogantioris qui subito frontæ confincta inmissaque;* cujusmodi illud quoque est profecto, quod suum Cod. turbare multa inferciendo narrat Almelovenus. *Cogitationis sunt enim*, Turic. Flor. *Posita jam in recti*, Turic. *Posita aut recti*, Jens. cum editt. post. ante Ald. Mox *notissima est*, Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Stoer. — Hæc mane quum scripsisset *Georgius Ludovicus Spalding*. vespere ereptus est Quintiliano, et his litteris universis, et siquid in quocunque genere boni aut re, aut humanissimo gaudio plausuque juvandum erat.

2. *Nos porro*. Vide ad II, 3, 5. Directa autem est oppositio, quæ est in voce *porro*, contra nimiam quam quis tribuere possit juris consultis auctoritatem.

3. *Bonum virum*. Camp., *virum bonum*. Mox *id* om. Turicens. Flor Camp. *Natura dixerit*, Flor. Verbum om. Ambr. 2, Guel. *Nat. duxerit*, Jens. cum edd. post. ante Ald. *Commobitur*, Flor. Ambr. 2. *Conabitur*, Goth. *Si quis habeo c.*, Turicens. *Dissentiat*, Jens. (non Gothan. err Gesnero) cum editionibus posterioribus ante Stoer. exc. Bad. Basil. — Omittunt *direxerit* RR. 3, 5, 10. *Derexerit*, Avic. *Duxerit* RR. 7, 11. Ed.

4. *Ipsis illis*. Naturalis verborum ordo erat « *illis*... inter se ipsos », ut *ipsos* subjecto infinitivi adhæreret. Nunc more sollemni ob verbum *concedendi* mutatum in dativum, et non sine vi in fronte locutionis positum est. « Quid mirum, si a nobis « dissentiunt, qui ipsi inter se? »

tueri concessum sit: sed etiam[1] si nosse quid quisque senserit volet, lectionis opus est; qua nihil est in studiis
9 minus laboriosum. Quod si plerique, desperata[2] facultate agendi, ad discendum[3] jus declinaverunt; quam id scire facile est oratori, quod discunt, qui sua quoque confessione oratores esse non possunt? Verum et M. Cato quum in dicendo præstantissimus, tum juris idem fuit peritissimus; et Scævolæ Servioque Sulpicio concessa
10 est etiam facundiæ virtus; et M Tullius[4] non modo inter agendum[5] nunquam est destitutus scientia juris, sed etiam componere aliqua de eo cœperat; ut appareat, posse oratorem non discendo tantùm juri vacare,
11 sed etiam docendo. Verum ea, quæ de moribus excolendis studioque juris præcipimus[6], ne quis eo credat

1. *Etiam... senserit.* Camp., *etiam nosse si quis quæ sens.* Guelf., *nolle.* Turic., *nosse quod quisque.* Goth., *nosse quisque.* Alm. Vall. Bad., *lectione*, cum edd. aliquot post. genitivum vindicante G. J. Vossio in Aristarcho VII, 8. Mox *quia nihil*, Turic. Flor. Camp.

2. *Desperata... declinaverunt.* « Cicero pro Murena, cap. 13: vi« dentur plerique jurisconsulti ini« tio multo hoc maluisse (ut orato« res fierent). Post quum id assequi « non potuissent, istuc potissimum « sunt delapsi, ut aiunt in græcis « artificibus, » etc. [Cætera quære apud Nostrum, VIII, 3, 79.] Gesn.

3. *Ad discendum.* Guelf.; *vel discendum.* Ambr. 2, *sua queque.* Pro *M. Cato* dat *mencato* Flor. *Præstantissimos*, Turic. *Tum... peritissimus*, omittunt Turic. Florent. cum Alm. *Fuit idem*, Goth. Jens. cum editt. posterr. ante Stoer. *Servique*, Flor. *Justus* pro *virtus* Turicens. Flor., omissis ob homœoteleut. seqq. *Et... destitutus.*

4. *M. Tullius... cœperat.* Constat e Gellio (I, 22) librum scripsisse Ciceronem qui inscriptus erat *de jure civili in artem redigendo.* Quem quum absolutum unquam fuisse ex hoc Fabii loco suspicatus esset Byuckershoeckius, apte Bachius (Hist. Jurisprud. Rom. II, 2, 43) reposuit, id hoc loco valere verbum *cœpisse*, quod hoc uno libro edito initium Cicero fecerit eorum, quæ de jure civili scribere in animo haberet. Cæterum qui de Ciceronis Jurisprudentia scripserint indicavit Harlesius in Notit. Script. Latin. II, pag. 149.

5. *Inter agendum.* Ambros., *in agendum*, et sic Guelf. *In agendo*, Camp. *Nusquam*, Obr. *Non dicendo*, Goth. Voss 2, Joann. Camp. *Tanti juri*, Guelferb. *Tanti viri*, Ambr. 2. *Etiam dicendo*, Flor.

6. *Præcipimus.* Neque in Jens.,

reprehendenda, quod multos cognovimus, qui tædio laboris, quem ferre tendentibus ad eloquentiam necesse est, confugerint ad hæc deverticula desidiæ: quorum alii se ad album [1] ac rubricas transtulerunt, et formularii,

præcepimus (err. Gesn.), neque in ullo meorum: lectum tamen id alicubi dicas Obrechto, qui hinc effecerit suum *præcepimus* modo (err. Burm.); cui nostrum profecto nemo postponet. *Nonne quis*, Guelf. Goth. Exc. Sant. cum Voss. 1, 2, 3, Jens. et edd. posteriorr. ante Bad. qui (ex Cod. Vall. haud dubie, err. Burm.) nostram restituit, merito rejecto Ald. commento *non æquius eo quis cred.* Mox *reprend.*, Camp. *Quem fere*, Flor. Ambr. 2, Camp. *Diverticula*, Guelf. Camp. Gothan. Jens. (tac. Gesn.) cum editt. aliq. post. Mox *ad* omittit Turic. *Rubrica*, Ambr. 2, Guelf. cum Voss. 3. *Formula velud*, Turic. *Formula v. u.*, Flor. cum Alm. *Legii*, Turic. *Legu*, Flor. *Legum*, Alm. *Quidem*, Turic. Flor. Ambr. 2, Camp. cum Alm. *Essem mal.*, Turic. *Elegentes*, Flor. *Egentes*, marg. Basil. *Solum*, Turic. Flor. Camp. — RR. 7, 9, 10, *præcepimus*. Cæteri *præcipimus*. Iidem *nonne quis*, exc. R. 7, qui *non æquius*. RR. 3, 10, *credit.* Mox omnes *leguleii*. Ed.

1. *Ad album... esse maluerunt.* « Hic *album* dixit pro Jure prætorio et *rubricas* pro Jure civili, « quod XII tabulis continebatur: « ut et *formularios* ad prætorias retulit formulas, *leguleios* ad jus « civile et XII tabb. leges. » Verba sunt Turnebi in Advers. IV, 5, quæ nos ideo hic ponimus, quod Gesnerus quoque in Thesaurum suum v. *Albus* inferre ea dignatus est, omissis tamen illis quæ ad XII tabularum leges rubricas juris civilis restringere videbantur. Recte ille quidem: sed male eadem restrictio in *leguleiis* relicta est. Nam utique universum jus civile, quod inde a XII tabularum tempore legibus, consuetudinibus et consultorum responsis obtinuit, hominesque qui hæc omnia memoria tenebant, a Quintiliano demonstrantur. Sed in eo sane non falsus est Turnebus, quod ad jus civile *rubricas* spectare dicit; hoc enim vel sola illa « Masuri rubrica » apud Persium docet (V, 90, *Excepto siquid Masuri rubrica vetabat*), qua libri Masurii Sabini de Jure civili intelliguntur. Tales enim libri, in quibus totum jus civile tamquam in corpus redactum erat, manibus illorum de vulgo jurisconsultorum terebantur; et *minio* in illis aut verba ipsa legum, aut si mavis capita juris picta erant. De prætoribus autem edicta sua in *album* referentibus et in publico proponentibus vide plura apud eumdem Gesnerum; quorum huc maxime faciunt « *sedentes ad* « *album*, » id est, leguleii edictum prætoris ediscentes et singula aliis commonstrantes, e Senec. Epist. XLVIII. Neque tamen erat cur *formularios* etiam ad solum jus prætorium spectare putaret Turnebus. Quamvis enim formulæ agendi a prætore præscribi solerent; non tamen in his solis versabatur hominum illorum peritia, sed in multitudine illa formularum, quæ in omni re civili valebant, quasque illi in

vel, ut Cicero ait, *leguleii quidam* esse maluerunt, tamquam utiliora eligentes ea, quorum solam facilitatem
12 sequebantur; alii[1] pigritiæ arrogantioris,[2] qui[3] subito fronte conficta[4], immissaque[5] barba, veluti despexissent[6] oratoria præcepta, paulum aliquid sederunt in

numerato semper habebant, agentibusque ministrabant: quemadmodum hæ etiam libris concinnatæ habebantur, quales erant libri illi Maniliani, sive leges venalium vendendorum a M' Manilio collectæ, de quibus vide Ernest. Clav. Cic. in Indice v. Manilianæ. In *leguleiis* denique nemo hæreat. Quare restat, ut quæ indigitat Quint., apponamus verba Ciceronis de Orat. I, 55: « Ita est tibi jurisconsultus ipse « per se nihil nisi *leguleius quidam* « cautus et acutus, præco actio- « num, *cantor formularum*, au- « ceps syllabarum. »

1. *Alii pigritiæ*. Turic. Flor., *aliqui pigritiæ*, supra §. 7; sed hic e Turicens. nulla varietas. *Aliique p.*, Florent. cum Voss. 3. *Alique p.*, Ambr. 2, Guelf. Exc. Santen. (quæ mox *pigritiores*). *Adrogantiorisque subito*, Turic. Flor. (sed supra uterque vulgatam, nisi quod *adr.*). *Arrogantiores q. s.*, Guelf. *Arrogationisque qui s.*, Camp. *Confincta*, Flor. (et ita Turic. Flor. §. 7). *Philosophanti ut*, Turic. Florent. cum Almel. Reliqui *philosophorum ut*. Nostrum e conj. Burmanni certissima. Nam sui temporis « istos qui « philosophi vocantur » (XI, 1, 35). *Philosophantes* vocare Nostrum decebat, non *philosophos*, quo nomine antiquos illos tantum, tametsi in hos etiam iniquus, appellat; vide XII, 2, 7. Sic *philosophari* per contemptum *cum Græculis* usurpavit rhetor ille in oratione post Redit. in Senat. 13, ubi Cæsoninus Calventius plane iisdem, quos hic videmus, coloribus pingitur. *Ut demum in*, Camp. *Tristeque doniti*, Turic. Flor. *Dissolati*, Turic. *His solati*, Flor. *Contempti*, Turicens. *Contenti*, Flor.

2. *Qui subito*. Lene anacoluthum notat Buttmannus in hoc *qui*, velut in priori etiam parte fuerit *alii sunt, qui se... transtulerunt*. Ed.

3. *Subito*. Post navatam per aliquod tempus eloquentiæ operam.

4. *Conficta*. Molesti sunt VV. DD. *constrictam*, *contractam*, quin et *constructam* frontem nobis propinantes, quasi vero sola *fronte* non satis hæc omnia indicentur, neque optimum sit *conficta* vocabulum. Vindicavit autem illud Nostro jam Davisius in curis secundis ad Cæs. B. G. I, 39, non satis apto quidem loco, sed aptum afferens Senecæ (de Tranquill. 15), « frontem suam « fingere. » Commodum etiam Badius admonet verborum Juvenalis (II, 8) de his ipsis hominibus: « *Frontis nulla fides*. Quis enim non « vicus abundat *Tristibus* obsce- « nis? » et quæ sequuntur.

5. *Immissa*. *Immittitur* prolixa coma humeris, barba pectori: hinc *immissa* utraque dicitur æque bene ac *promissa*. Exempla quære in Gesneri Thesaur.

6. *Despexissent*. Præteritum refer ad tempus illud, quo rhetorum

scholis philosophantium, ut deinde in publico tristes, domi dissoluti, captarent auctoritatem contemptu cæterorum: philosophia enim simulari potest, eloquentia non potest.

Cap. IV[1]. Inprimis vero abundare debet orator *exem-* 1
plorum copia, quum veterum, tum etiam novorum;
adeo ut non ea modo, quæ conscripta sunt historiis, aut
sermonibus velut per manus tradita, quæque quotidie
aguntur, debeat nosse; verum ne ea quidem, quæ sunt
a clarioribus poetis ficta, negligere. Nam illa[2] quidem 2
priora, aut testimoniorum, aut etiam judicatorum obtinent locum; sed hæc quoque aut vetustatis fide[3] tuta sunt, aut ab hominibus magnis præceptorum loco ficta creduntur. Sciat ergo quam plurima: unde etiam senibus auctoritas major est, quod plura nosse et vidisse creduntur; quod Homerus frequentissime testatur: sed non est exspectanda ultima ætas[4], quum studia præ-

scholas quasi tædio pleni relinquebant. Ut facile careamus arguta Gebhardi conjectura *depexuissent*; quæ vel eo nomine displicet, quod barbam hic *immittunt*, non qui confusam antea et impexam, sed qui tonsam potius et bene curatam gesserant.

1. Inscriptio: *Item historiarum* est in Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Bern. *Necessariam oratori cognitionem historiarum*, Goth. *Tum vet.*, Guelf. *Adeo u. n. e. m. adeo quæ* (Flor. *que*), Turic. Flor. *Constricta*, Camp. *In historiis*, Guelf. *Quoque* pro *quæque*, Ambr. 2. *Cotidie ag. debeant n.*, Camp. *Claribus*, Turic. *Claris*, Camp.

2. *Nam illi quidam priora*, Tur. Flor. *N. ea quidem propria*, Jens. (tac. Gesn. de *ea*) cum edd. posterr. ante Ald. *N. i. quæ propria*, Voss. 1. *Propria* etiam Ambr. 2, Guelf. *Etiam* omittunt Turic. Flor. Camp. *Vetustis*, Ambr. 2. *Loca ficta*, Flor. *Ergo plurima*, Turic. Flor. *Nosse vidis cred.*, Turic. *Præsentent*, Guelf. *Cogitationem*, Ambr. 2, Guelf. cum Bern. (qui et modo *tum* pro *quantum*). *Pertinent*, Jens. (tac. Gesn.). *Videamus*, Turic. Flor.

3. *Vetustatis fide tuta sunt*. Non quidem *tuta* sunt historica fide: sed quoniam iis, tamquam exemplis ex historica sumptis, usi sunt homines ab antiquis inde temporibus, *tutum* est nobis etiam idem facere.

4. *Ultima ætas*. Id est, senectus. *Præteritis... videamur*, id est, juvenes etiam instar senum simus, immo doctiores etiam, quum plura

stent, ut, quantum ad cognitionem pertinet rerum, etiam præteritis seculis vixisse videamur.

1 CAP. V[1]. Hæc sunt, quæ me redditurum promiseram[2], instrumenta, non artis, ut quidam putaverunt, sed ipsius *oratoris*[3]. Hæc arma habere ad manum, horum scientia debet esse succinctus, accedente[4] verborum figurarumque facili copia, et inventionis ratione, et disponendi usu, et memoriæ firmitate, et actionis gratia: sed plurimum ex his[5] valet *animi præstantia*, quam[6] nec metus frangat, nec acclamatio terreat, nec audientium auctoritas ultra debitam reverentiam tardet:
2 nam ut abominanda sunt contraria his vitia confidentiæ[7], temeritatis, improbitatis, arrogantiæ; ita citra constantiam, fiduciam, fortitudinem, nihil ars[8], nihil

sæcula historia complectatur; vita senis nonnisi unum.

1. Inscriptio: *Quæ sint artis oratoriæ instrumenta*, Turicens. Flor. Ambr. 2, Guelferbyt. Bern. Sed in Ambr. 2 superscriptum. *Q. s. alia oratoris i.*; in Guelf. autem additur: *seu oratoris i.* Gothanus: *Quæ hujus artis et oratoris i.*

2. *Promiseram*. Lib. I, Prooem. 22, et prooem. hujus libri §. 4.

3. *Oratoris*. Omittunt Ambr. 2, CAMP. cum Voss. 1, quod specie non caret: tametsi non probo. *Horum in sc.*, Turic. Flor. CAMP. cum Alm. *An cedente*, Florent. *Antecedente*, CAMP. cum Bodl. *Facile*, Turic. Flor. *Memoriæ firmatæ*, Jens. (non *firmate*, err. Gesn.) cum edd. posterr. ante Ald. qui a Locat. inde *et* quoque ante *actionis* omittunt. *Actionibus*, Tur. Flor. cum Alm. *Ex iis*, Jens. (tac. Gesn.). *Ne adclam. terrant*, Turicens. *Tradet*, Flor. — Avie. Poul. RR. 3, 5, 10 omittunt quoque *oratoris*. Mox omnes *accedente*. ED.

4. *Accedente...inventionis ratione*, id est, quum quis « rationem inveniendi acceepit » (ut loquitur Quintil. X, 5, 19), quid et quomodo inveniendum sit, callet.

5. *Ex his*. Jam enim comprehensa est animi præstantia iis quæ dicta sunt capp. 1, 2.

6. *Præstantia, quam*. Verissima videtur Heindorfii observatio scribere *quem* jubentis.

7. *Confidentiæ*. Voss. 3, *fidentiæ*, pessime. *Improbabitis*, Flor. *Nihil artes*, Florent. (quamquam ex hoc *arter*) Ambr. 2, Guelf. Goth. *Profuerat*, Turic. Flor. *Fuerit*, Ambr. 2, Guelf. quod cave arripias: nam figuram esse in his *profectus nihil profuerit* facile sentias, et annotavit Bad. *Bellibus*, Turic. — Nostri dant alii *nihil ars*, alii *nihil artes*. Mox alii *profuerit*, alii *fuerit*. ED.

8. *Ars... profectus*. Attendatur,

studium, nihil profectus ipse profuerit; ut si des arma timidis et imbellibus. Invitus mehercule[1] dico, quoniam et aliter accipi potest, ipsam verecundiam, vitium[2] quidem, sed[3] amabile, et quæ virtutes facillime generet, esse inter adversa[4], multisque in causa fuisse, ut bona

ut singula ascendant, *ars... studium...profectus;* ex arte (sive scientia) et studio (sive exercitatione) oritur profectus in usu artis. Wolff.

1. *Mehercule;* sic Camp. et edd. (de Jens. tac. Gesn.) mei quidem ante Ruse. *Me hercules*, Turicens. Flor. Guelf. Cæteri, *mehercle*. Nos quod posuimus constantiæ dedimus: nam vide not. 4 ad VI, 3, 74.

2. *Vitium quidem, sed amabile.* Hæc verborum junctura, qua commendatio vitii per *sed* adjicitur, causam reddit, cur *invitus* illud damnet. Quod ideo moneo, ne quis omissionem particulæ *sed* in uno Codice arripiat ad hunc sensum extundendum: « amabile quidem vitium, et quæ virtutes generet, « esse tamen inter adversa. » Non recte autem docent, qui duplicem esse verecundiam statuunt, quarum alteram tantum hic vituperet Quint. Nam si ita esset, certe non hanc *virtutum genitricem* prædicaret. Apparet igitur eum non distinguere; sed in eo paradoxi aliquid quærere, quod verecundiam sine discrimine vitium esse pronunciat: id haud dubie spectans, quod non sit cur *vereatur* unquam vir bonus: vitium igitur, sed quod eo nomine veniam a sapientibus etiam impetret, quod homines, vitiosum genus, a pejoribus haud raro abducat, et fiat quasi via ad ipsas virtutes. Ita et alibi honesto loco verecundiam memorat (vide IV, 2, 88; VI, 3, 64; it. *verecundior*, IV, 2, 8) et hic per oxymoron *amabile vitium* dicit, sed vitium tamen, cui obnitendum sit, quoties ab honestis reducat.

3. *Sed.* Omittit Voss. 3.

4. *Esse inter adversa;* sic Turic. (nisi quod hic *esset*) Ambr. 2, Guelf. Camp. Goth. cum Vall. Alm. Bern. *Esset interim adversa*, Florent. (de *interim* tamen non diserte monente qui contulit). *Esse interimque adversa*, Voss. 3. *Esse interque adversam*, Voss. 1. Cæteri *esse interim adversam*. Quæ scriptura bis peccat. Nam qui *vitium* quantumvis venia dignum dicit verecundiam, is, quasi de quo monendi simus, inferre non potest, eam *interim* esse adversam: neque rursus si *interim* tantum est adversa, *multis* illa potuit esse perniciosa. Manifesto autem docent sequentia, sedulo recedere Nostrum a vulgari opinione, qua verecundia a *probitate* parum distinguitur. Huic igitur scriptoris menti unice convenit quod maximus optimorum librorum consensus præstat; dum vulgata in scriptis adhuc collatis, præter levem illum Voss. 2 (siquidem recte silentem de eo Burmannum interpretor) integra nusquam exstat. *Et bona*, Turic. Flor. *Prolatā sit a quodam*, Flor. *Consummarentur*, Camp. — Nostri Codd., *esse inter adversa*, nisi quod Ponl. pro *inter* dat *interque*. Ed.

ingenii studiique in lucem non prolata, situ quodam
3 secreti consumerentur. Sciat autem[1], si quis hæc forte minus adhuc peritus distinguendi vim cujusque verbi leget, non probitatem a me reprehendi, sed verecundiam, quæ est timor quidam, reducens animum ab iis, quæ facienda sunt; unde confusio, et cœpti pœnitentia, et subitum silentium. Quis porro dubitet vitiis ascribere affectum, propter quem facere honeste[2] pudet?
4 Neque ego[3] rursus nolo eum, qui sit dicturus, et sollicitum surgere, et colorem mutare[4], et periculum intelli-

1. *Autem*. Turicens. Flor., *aut*. Camp., *quis ad hæc*. Mox *ad hunc*, Turic. Flor. (hic quidem junctim). *Leges*, Turic. Flor. *Repræudi*, Camp. *Quæ* aute *est* omittunt Turic. Flor. *Quam* pro *quæ est* Ambr. 2, Guelf. *Abducens*, Camp. cum Andreaua. Sed præstat vulgata. Timor enim non *abducit*, sed eum qui jam ad faciendum processerat *reducit*. *Ab his*, Guelf. Camp. *Sunt facienda*, Obr. *Inde confusio*, Turic. Floreut. Ambr. 2, Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. omnibus exceptis Ald. et recentioribus inde a Gryph. In sollemni et proclivi harum vocum confusione vulgatam retinendam putavi, quum aptior hic videretur sensuum continuatio. — Nostri Codd., *reducens*. Solus R. 11, *unde*. Cæteri *inde*. Ed.

2. *Honeste*. « Malim honesta. » Ita Spald. iu schedis, ipsas has artes, opiuor, melius nomine quam adverbio indicari ratus. Sed ita et VII, 1, 53. *Tu impie fecisti, quum exheredationem meruisti*; et Horat. Rex eris, si *recte facies*; ubi actiones ipsæ adverbio signantur.

3. *Neque ego*. Goth., *nego ego* (taceute Gesu.). *Et* aute *sollicitum* omittunt Jens. (tac. Gesn.) et edd. posterr. ante Basil. exc. Ald.

4. *Colorem mutare*; sic Jens (de priori voce tacente Gesn.) et edd. posterr. ante Basil. *Colore mutare*, Turic. Flor. Camp. Reliqui *colore mutari*. Apparet meudum vetustum diverso modo correctum fuisse. Nos priorum editorum rationem prætulimus, quod verisimilius ablativum uatum putamus ex accusativo cum apice, quam activum e passivo. *Mutare colores* habes apud Horat. I, Ep. 16, 38, ubi vide Beutl. Alterius formulæ, quamvis uemo inventam eam repudiet, exempla nunc non suppeditant. Affine tamen est quod apud Tacit. Annal. IV, 54, mihi demonstravit amicissimus Carol. Schneider *vultu et sermone flecti*. *Acciderint*, Tur. Flor. Ambr. 2, Guelf. Exc. Sant. Camp. cum Alm. Beru. *Acciderant*, Voss. 1, 3. Mox *erant*, Turic. Flor. Camp. cum Alm. *Hic siet*, Flor. *Concidamur*, Flor. *Autem est*, Camp. *Et quantumlibet*, Goth. (tac. Gesu.). *Etiam quamlibet*, Jens. Ven. *Etiam quælibet*, Tarv. Locat. Rusc. quod merum sphalma mireris adoptatum ab Ald.

gere; quæ si non accident, etiam simulanda erunt: sed intellectus hic sit operis, non metus; moveamurque, non concidamus. Optima est autem emendatio verecundiæ *fiducia;* et quamlibet imbecilla frons[1] magna conscientia sustinetur. Sunt et naturalia, ut supra dixi[2], quæ 5
tamen et cura juvantur, instrumenta, *vox*, *latus*, *decor:* quæ quidem tantum valent, ut frequenter famam ingenii faciant[3]. Habuit oratores ætas nostra copiosiores: sed quum diceret, eminere inter æquales *Trachalus* videbatur: ea corporis sublimitas erat, is ardor oculorum, frontis auctoritas, gestus præstantia, vox quidem non, ut Cicero[4] desiderat, pæne tragœdorum, sed super omnes quos ego quidem audierim tragœdos. Certe quum 6
in basilica Julia[5] diceret primo tribunali, quatuor[6] autem judicia, ut moris est, cogerentur, atque omnia clamoribus fremerent; et auditum eum[7], et intellectum, et,

1. *Imbecilla frons.* Fiducia et verecundia apud Latinos sedet in *fronte*, quæ *imbecilla* dieitur, quatenus non multum habere se quasi sciat, quo nitatur. WOLFFIUS.

2. *Ut supra dixi.* Lib. I, prooem. 27. De *Trachalo*, vide X, 1, 119.

3. *Faciant.* Guelf., *facient.* Male. *Cum decere temere inter*, Turicens. Flor. *Æqualis* (ut et paulo post *super omnis*), Ambr. 2. *Non ut* ante *Cicero* omittunt Turic. Flor. inserentes mox *non* ante *pæne*. *Deside pæne*, Ambros. 2. *Desiderabat p.*, Guelf. *Audiverim*, Jens. *Tragœdos. Certe quum* omittunt Tur. Florent. cum Almelov.

4. *Ut Cicero.* De Orat. I, 28: « In oratore autem acumen dialec- « ticorum, sententiæ philosopho- « rum, verba prope poetarum, me- « moriæ jurisconsultorum, vox tra- « gœdorum, gestus pæne summo- « rum actorum est requirendus. » Vides in voce *pæne* memoria lapsum Quint. Recte autem Cic.: modo ne Francogallorum nostri temporis tragœdos mente concipias.

5. *Basilica Julia*, vide Intpp. ad Suet. Calig. 37.

6. *Quatuor... judicia.* Vide X, 3, 30; et ad V, 2, 1, nott. 8 et 9.

7. *Auditum eum.* Turic. Flor., *auditiosum eum*, quod monstrum natum arbitror ex var. lect. *iosum* superscripta voci *contumeliosissimum:* nam *contumeliosum* Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Obr. exc. Ald. *Memineret sed*, Turic. Flor. *Notum*, Voss. 1, Jens. cum edd. posterr. ante Basil. exc. Ald. Frequentem confusionem notavit Gesn. in Thes. v. *Votum*. *Si non ad id sane*, Turic. Flor. cum

quod agentibus cæteris[1] contumeliosissimum fuit, laudatum[2] quoque ex quatuor tribunalibus memini. Sed hoc votum[3] est et rara felicitas: quæ si non adsit, sane sufficiat ab iis quibus[4] quis dicit audiri. Talis esse debet orator et hæc scire.

1 CAP. VI[5]. Agendi autem initium sine dubio secundum vires cujusque sumendum est: neque ego annos definiam, quum *Demosthenem* puerum[6] admodum actiones pupillares[7] habuisse manisfestum sit; [8]*Calvus, Cæsar, Pollio*, multum ante quæstoriam omnes ætatem

Alm. *Ab his*, Torie. Ambr. 2, CAMP. *Dicit* omittit Guelferb. Mox et ante *hæe scire* omittuut Turicens. Flor. Ambr. 2, cum Almelov. Voss. 1, 3, obseqnente Obrechto, qoi antea *debet esse*. — Nostri *hoc votum est*, exe. Poul. R. 10, qui *hoc notum est*. Plerique et ante *hæc scire* omitt. En.

1. *Agentibus cæteris*. Id est, patronis.

2. *Laudatum*. Vide ad IV, 2, 37.

3. *Votum*. Mira et elegans breviloquentia de re votis tantum comprehendeuda; ut alias *votum* est res votis expetita et impetrata; vide Gesn. in Thes.

4. *Quibus quis*. Spald. in schedis: « Malim *q. quisque*: » vide IV, 1, 46 » Non aceedo. Nam hie græee etiam τὶς locum haberet, non ὁ αὐ.

5. Inseriptio: *Quod sit ineipiendi causas agere tempus*, Ambr. 2, Guelf. Goth. Jeus. et posterr. et ita Turic. nisi quod *quid* et *agendi*. Cæteri silentur. *Ditionis pupillares*, Flor. *A. populares*, Ambr. 2, Guelferb. Goth. (taeente Gesn.) Jens. et edd. posterr. ante Bad. qui veram e Cod. Vall. reposuit; relabentibus tamen in vitiosam aliquot posterr. si fides Burm. qui Gryph. (1536) quoque memorat: sed veram habet Gryph. (1544). *Calvos*, Flor. — Nostri dant alii *pupillares*, alii *populares*. En.

6. *Puerum admodum*. Μειρακύλλιον ὢν κομιδῇ, ut ipse Demosthenes ait, ubi banc suam contra tutores ipsius litem tangit adv. Mid. 23 (pag. 359 Rsk.). Erat autem XVIII annos natus: vide locos a Spaldingio ibi allatos.

7. *Actiones pupillares*. Tres, qui adhue exstant, intelliguntur ἐπιτροπικοὶ λόγοι κατὰ Ἀφόβου. WOLFFIUS.

8. *Calvus, Cæsar, Pollio... susceperint*. Disertius de his tribus Dialogus de Oratorib. 34: « Nono« decimo ætatis anno L. Crassus « C. Carbonem, *uno et vicesimo* « *Cæsar* Dolabellam, *altero et XX* « Asinius *Pollio* C. Catonem, non « multo ætate anteeedens *Calvus* « Vatinium iis orationibus insecuti « sunt, quas hodieque cum admi« ratione legimus. » Usus est et hoc et nostro loco Lipsius in Exc. ad Tacit. Ann. III, 29, ubi simul sat certis argumentis *ætatem quæstoriam* definit anno ætatis XXV. Add. eumd. Lips. de Magistr. P. R. c. 5 (tom. III, pag. 1433); Ernest. ad Suet. Calig. I, 1. — *Pollio... ante*.

gravissima judicia susceperint [1]; prætextatos [2] egisse
quosdam sit traditum; *Cæsar Augustus* [3] duodecim na-
tus annos aviam pro rostris laudaverit. Modus [4] mihi vi- 2
detur quidam tenendus, ut neque præpropere destringa-
tur [5] immatura frons, et quicquid est illud adhuc acer-

Camp., *Pollio. Matius. ante*, cum Ald. in hoc certe errante Burm., qui Andr. et Ald. *Pollio Matius multum ante* dare narrat, nimiumque hæret in sphalmate : cui Spalding. etiam ne tantulum quidem tribuisset, quantum fecit in nota ad III, 1, 18, si tum ei contigisset scire, nullum usquam in scriptis Codd. ejus nominis esse vestigium. *Susceperunt*, Turicens. Flor. cum Jens. et edd. posterr. ante Ald. *Eosdem* pro *quosdam*, Basil. altero in marginem rejecto (turb. Burm.). *Natus* omittunt Turic. cum Alm. *Laudavit*, Camp. cum Goth.

1. *Judicia susceperint.* Non subtiliter agunt, qui *judicia causas* hic interpretantur Capperon. et Index Gesnerianus; quamvis ita etiam loqui potuisset Noster. Nam si quis *in judicium* adducitur *subitque* judicium, patronus *suscipere* illud pro eo dici potest; sicut *accipit* judicium et reus et patronus. Vide Cic. Quint. 20 (62 et 63); Verr. lib. III, cap. 22 (55).

2. *Prætextatos.* Anno ætatis XVII, Romani prætextam togam deponebant, et virili induebantur. Ed.

3. *Cæsar Augustus.* Sueton. Octav. 8. Laudatio fuit funebris.

4. *Modus mihi.* Omittit Flor. vacuo tamen spatio relicto, et mox posito *tenenda.* Verba *mihi videtur* transponit Camp. *Nec propere*, Guelferb. *Neque propere*, Goth. Jens. cum edd. posterr. ante Ald.

5. *Destringatur;* sic Ambros. 2. *Destringantur*, Flor. *Distringantur*, Turic. *Distringuatur*, Voss. 2, Tarv. et edd. posterr. ante Ald. Reliqui *Distringatur.* Veram scripturam sine libris jam commendavit Burmannus persuasus iis quæ Cuperus in Obss. 4, 5, de his verbis observarat; tametsi usus in *fronte* ibi non tangitur. Sed facile apparet particulæ *dis* translatum huc sensum esse posse nullum. *Est ubicumque*, Turic. Camp. cum Alm. — Avic. R. 5, *destringatur.* Paul., *distingatur.* Vall. lib., *distinguatur.* Bell., *distringatur.* Ed. — *Ut neque... destringatur... et.... proferatur.* Miror neminem adhuc quicquam monuisse de hoc, qui a sollemni illo conjunctionum *neque... et* usu plane abhorret; cum posterior pars non affirmative, uti par erat, sed negative velit intelligi. Fuerunt quidem qui singula nomina per *neque... et* copulari posse crederent; quarum doctrinam tangit et repudiat Ruhnken. ad Vell. II, 45. (Vide Bentl. ad Hor. Sat. I, 6, 68.) Sed duo integra orationis membra ita conjuncta nemo, quod sciam, sibi visus est invenire. Nam Livii locus (lib. IV, c. 29) : *Nec libet credere, et licet, in variis opinionibus*, cujus me admonuit amicissimus Carolus Schneider, sed ita, ut diversum esse ipse intelligeret, huc trahi non potest. Quamvis enim in posteriori ibi membro mente repetenda sit

bum proferatur: nam inde et contemptus operis innascitur[1], et fundamenta jaciuntur impudentiæ, et, quod est ubique perniciosissimum, prævenit vires fiducia.
3 Nec rursus differendum[2] est tirocinium in senectutem: nam quotidie metus crescit, majusque fit semper, quod ausuri sumus; et, dum deliberamus, quando incipiendum sit, incipere jam serum est: quare fructum[3] stu-

negatio non *credere;* ilico tamen seutitur et causa et maxima diversitas, eo quod non ad verbum *licet* repetenda est negatio, ita ut *et licet* esset pro *nec licet;* quod longe alium ibi et incongruum sensum efficeret. Hic vero *et... proferatur* plaue est idem quod *neque... proferatur.* Per se igitur tractandus est noster locus; quem qui sanum judicat, novo negligentiæ genere scriptorem superius *ut neque* ita dicat respexisse, quasi scripserit *ne et.* Quod quum in Quintilianum vix cadat, reliquum est ut corruptum locum statuamus. Facillima autem corrigendi eum ratio esset sane illa, quæ et mihi et duobus amicis Schneidero et Boeckhio in mentem statim venit, quaque *ut nec* mutaretur in *ut ne.* Verum hujus formulæ usus apud hos potissimum auctores, qui ab antiquitate magis remoti sunt, rarior est, et semper causam aliquam habet; qualis est, quum is qui loquitur ita sensus disponere vult, ut negatio præfigatur rei ipsi negatæ serius ponendæ, quo facto remanet *ut* in fronte propositionis (e. g. *ut lex Fufia* et *Valeria ne valeat*); aut quum sensus prohibitivus et cautionalis, qui est in simplici *ne*, minui debet, quod a nostro loco alienissimum est; aut quum consilium illud negativum, sive cautio pendet a verbo, vel sermone sensus affirmativi, sed nondum absoluti, hoc est, objectum aliquod desiderantis, qualia sunt *facere*, *operam dare*, *munus ejus est*, *postulare*, *ut ne...;* quæ omnia hujus loci non sunt. Quare servato illo *ut neque*, vocula *et* utique mutanda est. Neque tamen ejus loco satisfacit *aut:* non enim *aut* alterum metuendum est, si *modus* non *tenetur,* sed utrumque. Unicum itaque, ni fallor, relictum est, ut legamus *nec quicquid.*

1. *Innascitur.* Intellige animo juvenili. Quod longe præstantius inutili Obrechti conjectura, quam textui immisit, *nascitur.*

2. *Differendum.* Ambr. 2, *differendus.* Florent. Camp., *senectute.* Goth., *majusque sit.* Mox alterum *est* post *serum* omitterre refertur Flor. alterum post *spes* Ambr. 2.

3. *Fructum... viridem et adhuc dulcem.* Multum hæreo in hac appositorum conjunctione. Hoc tamen ex voce *adhuc* recte colligere videor, cogitasse Nostrum de *fructu vitis* (vide VIII, 3, 8); sed remanet dubitatio, potueritne *mustum*, quod *viride* fortasse non inepte dicitur, solo *fructus* nomine indicari; an *vino*, cui quamvis dulci semper aliqua austeritas, sive severitatem mavis, accedit, commode opponi

diorum viridem et adhuc dulcem promi decet, dum et
veniæ[1] spes est, et paratus favor[2], et audere non dede-
cet; et, si quid desit operi, supplet ætas; et, si qua sunt
dicta juveniliter, pro indole[3] accipiuntur: ut totus[4] ille 4
Ciceronis pro Sexto[5] Roscio locus, *Quid enim tam com-*

potuerint ipsæ *uvæ*, quibus purpureis etiam *viror* aliquis adest. Quicquid est, prælndentem manifestn habes Quintilianum comparationi Ciceronianæ mox ponendæ.

1. *Veniæ spes;* sic dedimus ex egregia, quam Spaldingius etiam admodum probaverat, Davisii conjectura, prolata in curis secundis ad Cæs. B. G. I, 40; quamque certam reddit vel sola concinnitas in his *veniæ spes* et *favor paratus*. Libri omnes *venia et spes*.

2. *Favor, et audere*. Flor., *foveret audere* (an *audire*). *Favor audere*, Jens. (non Gothan., err. Gesn.) et aliquot posteriores. *Audire non decet*, Voss. 3. *Operari*, Turic. Flor. cum Alm. *Suppleta etas*, Turicens. Flor. *Si quando sunt d.*, Turicens. Flor. Camp. cum Alm. *Si qua dicta sunt*, Goth. Jens. (tac. Gesn.). *Juvenaliter*, Ambr. 2, Guelf.

3. *Pro indole*. « Id est, tamquam « signa indolis magna quondam » promittentis. » Spaln.

4. *Ut totus* Goth., *uti totus* (tac. Gesn., qui contra errat, quum voculam *pro* omittere narrat eumdem Cod.). *Luctus ejectis*, Ambros. 2, Guelf. cum Voss. 1, 3. *Quæ ex et vig.*, Flor. *Q. e. sex vig.*, Camp. — Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, *luctus ejectis*. Ed.

5. *Pro Sexto Roscio*. Vide 26 (72), ubi est *Etenim quid tam est commune*. Quæ autem hic subjiciuntur, desumpta sunt ex Oratore 30 (107), ubi ita Cicero : » Quantis illa cla« moribus adolescentuli diximus de « supplicio parricidarum? Quæ *ne« quaquam satis deferbuisse post « aliquanto sentire cœpimus*. » Ad hæc ipsa verba quum manifesto hic respiciat Quint., memini ante hos viginti amplius annos in magna quæ tamen intercedit inter utrumque locum discrepantia multum laborare Spaldingium; qui id maxime mirabatur, quod *defervisse* Quint. hic dicat, quæ Cicero *nequaquam defervisse*. Quod etsi in utrovis seorsim loco non inepte dictum videretur : nam qui *postea defervisse* narrat, idem eadem antea *nondum defervisse* demonstrat : suspicabamur tamen, aliquid corruptelæ accessisse, ut tanta existeret sermonis diversitas. Quam dum diligenter considero, in superfluo illo *annis liquata* detegere mihi videbar misere distractum Ciceronianum illud *aliquanto* : idque statim Spaldingio admodum probavi; qui ut maturius quondam de his omnibus cogitaret, in schedas hoc meum observatum conjecit. Ubi nunc tandem non modo hoc, sed illud etiam reperio, quam nimii uterque tum eramus, ut cætera etiam Ciceronis verba, quorum spectra quædam nobis obvolitabant, extunderemus. Sed hæc tempore nunc deferverunt. Apparet enim, memoriter hæc omnia referentem Quintilianum ita loqui, quasi Cicero in illo demum libro

mune, quam spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus ejectis? Quæ quum sex et viginti natus annos, summis audientium clamoribus dixerit, defervisse [1] tempore, et annis liquata jam senior idem fatetur. Et hercule [2] quantumlibet secreta studia contulerint, est tamen proprius quidam fori profectus [3], alia lux, alia veri discriminis facies; plusque, si separes, [4] usus sine doctrina quam citra usum doctrina [5] valet. Ideoque

eam confessionem faciat, quam pridem factam narrat. Quod sane, rem si spectas, leve discrimen est. Quin illi ipsi *aliquanlo*, quod fortasse aliis etiam blandiatur, quodque omissione copulæ *ct* in Cod. Turic. juvatnr, patrocinari nunc non amplius sustineo. Nam quantumvis displiceant vina illa *liquata*, quæ disertissimo *dcfervescendi* verbo explicationis gratia subjecta; non profecto juvenilem exuberantiam, sed senilem verbositatem sapiunt: vercor tamen, ut recte aliquis dicatur *aliquanto scnior* juvene XXVI annorum. Habeant itaque sua et Cicero et Quintilianus. Cæterum leve illud dissidium inter eos, qui Fenestella duce XXVI annos natum pro Sex. Roscio Ciceronem dixisse statuebant, et qui cum Asconio Pediano XXVII, verbo tetigisse sufficiat. Vide Gellinm, lib. XV, cap. 28.

1. *Dcfervisse;* sic (nisi quod pars per *u*) Ambr. 2, Gnelf. Vall. Goth. Jens. (tac. de hoc Gesn.) Bad. neque aliter profccto in antiquioribus illis, unde Turic., *dc cruisse*. Alm., *deeruissc*. Reliqui *deferbuisse:* qnod quamvis in Ciceronis verbis, quæ hic laudat Quint., hodie legatur (vide not. super. init.), et utraqne genuina sit forma (vide Prisc. IX, p. 866), nemo tamen invitis optimis libris Nostro illam obtrudat. Eadem autem inter scriptos et editos discrepantia apud Cic. pro Cœl. 18, ubi vide Lamb. *Et* ante *annis* omittit Turic. — Nostri Codd., *defervisse*, except. R. 9, qui *deferbuisse*. Eo.

2. *Hercule;* sic Guelferb. Camp. *Equidem*, Gothan. Voss. 2. Reliqui *hercle*. Nos, quamvis antiquissimi sileantur, constantiam secnti sumns: vide XI, 3, 9. *Contulerunt*, Turicens. Camp. *Alia viri*, Ambr. 2. *Plusquam*, sphalma in Tarv. Rusc. non Locat. (errante Burm.) neque, quod fecit Badius, Regio tribuenda scriptnra, cujus castigationes jam desierant in cap. 2. *Usus doctrina quam*, omisso *sinc*, Turic. Flor. Almel. *Usum, s. d. q.*, Camp. Mox *citra usum doctrinæ*, Turic. Flor. Camp. — Nostri, *et hercule*. Omittit R. 10. Solus R. 9, *et quidem*. Ed.

3. *Fori profectus*. Id est, profectus in dicendo, quem forum postulat sibi proprium. Wolfius.

4. *Usus... doctrina*. Vide Horat. ad Pisones vers. 408-411...... « ego « nec studium sine divite vena, « Nec rude quid possit video ingenium, etc. » Ed.

5. *Valet;* sic Turic. Flor. Camp. Reliqui *valcat*.

nonnulli senes in schola facti stupent novitate, quum
in judicia venerunt, et omnia suis exercitationibus[1] si-
milia desiderant[2]: at illic et judex tacet, et adversarius
obstrepit, et nihil temere dictum perit; et, si quid
tibi sumas[3], probandum est; et laboratam conges-
tamque dierum ac noctium studio actionem aqua[4] de-
ficit[5]; et omisso magna semper flandi tumore in qui-
busdam causis loquendum est; quod illi diserti minime
sciunt. Itaque nonnullos reperias[6], qui sibi eloquen- 6
tiores videantur, quam ut causas agant. Cæterum illum,
quem juvenem tenerisque adhuc viribus nitentem[7] in

1. *Exercitationibus*. Hic deficit Ambr. 2.

2. *Ideoque... desiderant*. Vide X, 5, 18, et ibi notata, quibus adde Petron. c. 1.

3. *Tibi sumas;* sic Turic. (nisi quod *summas*) Flor. cum Almelov. Reliqui inserunt *ipse*. Sane *sumere sibi* est arrogantiæ verbum; de eo autem quod sine probationibus in medium profertur *sumere* solum adhiberi solet (vide V, 11, 3; II, 11, 14). Sed huic, si quod est, incommodo parum medetur allitum *ipse*, quo alioquin etiam facile caremus. Illud autem *tibi* minime otiosum est. Nam sicut apud Ciceronem Acad. IV, 19, verbo eidem *sumpsero* oppositionis cujusdam gratia additum est *a me;* ita hic, ubi nihil, quod *in tuam rem* sit, transmissurus adversarius ponitur, dativus commodi recte adjunctus est. Neque vana sic est species arrogantiæ: ut *sumere sibi* ab omni parte tutum sit; et antiquissimorum librorum scripturam absque cæterorum interpolatione repræsentare debeamus. — Nostri Codices *tibi ipse sumas*. Ed. — In declamationibus fingebant sumebantque, quodcunque ad rem tractandam utile videbatur. Wolff.

4. *Aqua*. Scil. clepsydræ. Wolff.

5. *Aqua deficit*. Disjunctim *a qua deficit*, Camp. Jens. *A qua defecit*, Tarv. et editt. post. ante Ald. qui *aqua defecit*, cum Voss. 1, Bern. *Commisso*, Turicens. Flor. *Tumere*, Flor. *Ille*, Flor. *Deserti*, Jens. (tac. Gesn.) — Nostri junctim *aqua*. Plerique *defecit*.

6. *Reperias*. Jens. (non Goth. err. Gesn.), *reperies*, cum editt. ante Basil. *Minentem in foro*, Turicens. Flor. *N. i. foro*, Camp. *Incipere qui cum maxime*, Turic. *Incipere m.*, sed vacuo relicto spatio medio Flor. *I. quam m.*, Guelferb. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 2, et edd. ante Gryph. Præpositionem, quæ, si certa silentio fides, est in Alm. Voss. 3, et aliis fortasse, omittere non audeo, quamvis in autographo etiam Codicis Turicens. non videatur fuisse. Omitterem, si vel unum exemplum hujus verbi cum ablativo solo suppeditaret; quod contra rationem certe non peccat.

7. *Viribus nitentem*. Cave a verbo *niti* participium arcessas, quod ac-

forum deduximus, et incipere a quam maxime facili ac favorabili causa velim, ferarum ut catuli[1] molliore præda saginantur[2]; et non utique ab hoc initio continuare operam, et ingenio adhuc alendo callum inducere; sed jam scientem, quid sit pugna, et in quam
7 rem studendum sit, refici atque renovari. Sic et tirocinii metum[3], dum[4] facilius est audere, transierit[5], nec audendi facilitatem usque ad contemptum operis adduxerit[6]. Usus est[7] hac ratione M. Tullius[8]; et quum

cidit ei qui indicem Gesnerianum consarcinavit v. *Niti*, dum in altero verbo *Nitere* habet locum VIII, 3, 6, *ornatus... sanguine et viribus niteat*. Unde tralatio etiam apparet a nitore corporis juvenilis et succulenti. — Hic se errasse fatetur in præfatione sua Buttmannus, et *nitentem* a verbo *niti* repetit. Nititur enim juvenis, sed *teneris* adhuc *viribus*, quæ operi non sint suffecturæ. Ed.

1. *Ferarum ut catuli;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. neque aliter esse suspicor in Alm. qui omittere illud *ferarum* narratur. *U. c. f.*, reliqui. *Sanguinantur*, Florent. *Sed etiam scientem quid sit jam p.*, Turicens. Flor. (nisi quod hic om. *sit*) Camp. et, quod mireris, Ald. (tac. ex parte Burm.). *Ac et renov.*, Guelf.

2. *Saginantur*. Hoc verbum hic non, ut exhibent lexica nonnulla, de simplici nutritione positum est, sed exprimitur eo simul roborandi catulos quasi consilium.

3. *Metum, dum*. Guelf., *metuendum*. Voss. 3, *meum dum*. Turic. Flor., *audiendi*. Bern., *facultatem*, et, ut videtur, Argent. Obrechti enim temeritas procudit: *metam... transierit, nec dicendi facultatem*. — Nostri *metum, dum*, exc. Poul. RR. 3, 10, qui *metuendum*, et R. 11, qui *intuendum*. Mox alii *audendi*, alii *audiendi*. Omnes *facilitatem*. Ed.

4. *Dum*. Id est, illo tempore, quo. Wolff.

5. *Transierit*. Scilicet juvenis.

6. *Et... transierit, nec... adduxerit*. Legitimæ hujus structuræ, quam sunt qui in dubium vocant, exempla præter illa quæ in lexicis et apud Tursellinum sunt, exhibent Heusinger. ad Cic. Off. III, 3, 4. Gœrenz. ad Cic. Leg. I, 4, §. 13. Fin. III, 15, §. 50.

7. *Usus est hac*; sic nos primi dedimus. Nam in libris fere omnibus *usus est et h.* Solus e nostris Guelf. omittit *est*, vocabulo *usus* præcedentibus applicato. Eamdem autem voculam in Argent., ut videtur, non invenit Obr. qui dat *Usus et h.* Sed longe molestior est conjunctio, tum ob sensum, qui nullam requirit, tum ob positum, quum deberet ante *M. Tullius*. Hanc igitur illo indicio usi omisimus. Sed Obrechtus omisit alterum *et* ante *quum*, ut participium *usus* adhæreret verbo *navigavit*. — Apud R. 7 reperimus *usus est hac*. Vide init. hujusce notæ. Ed.

8. *M. Tullius*. Vide uberius hæc narrantem ipsum in Bruto c. 91.

jam clarum meruisset inter patronos, qui tum[1] erant, nomen, in Asiam navigavit, seque et aliis sine[2] dubio eloquentiæ ac sapientiæ magistris, sed præcipue tamen Apollonio Moloni, quem Romæ[3] quoque audierat, Rhodi rursus formandum[4] ac velut recoquendum dedit. Tum dignum operæ pretium venit, quum inter se congruunt præcepta et experimenta.

Cap. VII[5]. Quum satis in omni certamine[6] virium 1
fecerit[7], prima ei cura in suscipiendis causis erit; in quibus defendere quidem reos profecto quam facere vir bonus malet[8]: non tamen ita nomen[9] ipsum accusatoris[10] horrebit, ut nullo neque publico neque privato

1. *Qui tum*. Jens., *qui tunc*, et edd. post. ante Basil.

2. *Sine dubio... sed... tamen*. Vide ad I, 6, 12.

3. *Romæ*. Om. Guelf. cum Bern. Voss. 1, 3, ex edd. autem solus Basil.

4. *Rursus formandum*. Jens., *rursus reformandum*, (tac. Gesn.) et edd. posterr. ante Bad. item Basil. *Respousum reform*. Goth. Nos non tautologiam cum Badio improbamus in illis *rursus re...*; vide ad II, 4, 13, notam 1; sed nimietatem sensus in solo *reformandi* verbo, miramurque Gesnerum, qui in Thes. v. *Reformo* hoc præferre videtur. *Tum inter*, Flor. Camp. *Præcipuum venit*, Jens. (tac. Gesn.). *Pretium tenuit*, Tarv. et edd. post. (*tenūit* Locat. *Tinuit* Rusc. in quo sphalmate annotando de novo errat Burm.) ante Bad. qui veris argumentis genuinam scripturam asseruit.

5. Inscr. *Quæ in suscipiendis causis oratori observanda sint* (Guelf. *sunt*) Turic. Guelf. Goth. et editt. inde a Jens. *Cum satiri omni ne certamine*, Turic. Flor. *C. satis in omne certamen*, reliqui. Nostra ad ductum vetustorum librorum constituta; longe aptior enim hic certaminum quasi palæstricorum (vide IX, 4, 8; X, 3, 6; XII, 2, 12), in quibus vires fecerit, mentio, quam forensium, in quæ.

6. *Virium*. Goth. Camp., *jurium*. Turic. *res* pro *reos*.

7. *Virium fecerit*. Vide X, 3, 3.

8. *Malet*; sic Tarv. Ven. Rusc. Ald. Bad. Gryph. Obr. Bip. *Mallet*, reliqui et scripti quidem, si fides conferentibus, omnes. Certissima tamen nostra scriptura; quam Gesnerus, varietatem ignorans, conjectura assecutus est, sed *malit* etiam proponens. Consentit in nostra Spald. in schedis, conferre jubens XII, 1, 40, ubi idem accidit in verbo *nolet*. — Eadem nostri. Ed.

9. *Nomen... accusatoris*. Ita nominari contigit M. Bruto, jurisconsulti filio, ut refert Cicero de Off. II, 14, ubi in eumdem sensum disputat.

10. *Accusatoris*. Turic. Flor. Camp., *accusationis*, cum Almel. Voss. 1,

duci possit officio, ut aliquem ad reddendam rationem vitæ vocet: nam et leges ipsæ nihil valeant, nisi [1] actoris idonea voce munitæ; et si pœnas scelerum expetere fas non est, prope est, ut scelera ipsa permissa sint; et
2 licentiam malis dari, certe contra bonos est. Quare neque sociorum querelas, nec [2] amici, vel propinqui necem, nec erupturas in rempublicam conspirationes inultas patietur orator, non pœnæ nocentium cupidus, sed emendandi vitia, corrigendique mores: nam qui ratione traduci ad meliora non possunt, solo metu con-
3 tinentur. Itaque ut accusatoriam [3] vitam [4] vivere et ad deferendos reos præmio duci, proximum latrocinio est; ita pestem intestinam propulsare [5], cum [6] propugnatori-

Bern. *Neque publ.* om. Turic. Flor. Camp. cum Alm. *Aliquid ad*, Guelf. *Vocat*, Flor. *Valent*, Camp. et editt. ante Leid. exc. Ald. Sane conjunctivum in tali structura non exspectabam: tamen quum peccare eum in leges sermonis nemo dixerit, scriptura editorum quamvis antiquissimorum contra scriptos omnes revocari non poterat. — Nostri dant alii *accusatoris*, alii *accusationis*. Solus R. 10, *accusatores*. Mox omnes *valeant*. Ed.

1. *Actoris*. Guelf., *auctoris*. Basil., *autoris*, et Gryph. (1536). *Voce in unitate*, Flor. *V. unitate*, Almelov. *V. imitatæ*, Camp. *Et si pe celerum*, Flor. *Expertæ fas*, Guelf. *Exigere f.*, Floril. Sant. *Ut* om. Guelferb. *Sint permissa*, Floril. Sant.

2. *Nec*. Ante *amici* et ante *erupt.* habet *neque* Camp. *Propinqui cedem*, idem. *Necem recepturus in remp.*, Turic. *Nec est recepturus i. r.*, Flor. *Necesse* pro *necem* Goth. et ita e Voss. 1. *Conspirationis simultas*, Flor. cum Almelov. (ex quo tamen prior vox non laudatur). *C. multas* Guelf. et fortasse Goth. Camp. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. Rusc. (non Locat. err. Burmann.)

3. *Accusatoriam vitam*. *Accusatoria vita*, Camp. *Defendos*, Flor. *Defendendos*, Turicens. Camp. Jens. cum editt. ante Basil. except. Ald. *Premi duci*, Turic. *Primi d.*, Flor. *Præmiis d.*, Camp. *Primo d.*, Jens. Tarv. Rusc. — Nostri Codd., *præmio duci*. Ed.

4. *Accusatoriam vitam vivere*. Burmannus confert illud Catonis apud Festum *vecticulariam vitam vivere*: quod blanditur; nam *vecticularius* est τοιχωρύχος; sed dictum est illud non de vecticulariis ipsis, sed de iis qui *instar* furum ejusmodi repente largiter habent, repente nihil.

5. *Propulsare*. Turic., *præpulsare*.

6. *Propulsare, cum propugnatoribus p. comparandum*. Eamdem breviloquentiam in Justino IV, 3

bus patriæ comparandum : ideoque [1] principes in re-
publica viri non detrectaverunt [2] hanc officii partem ;
creditique [3] sunt etiam clari [4] juvenes obsidem reipu-
blicæ dare malorum civium accusationem, quia nec
odisse improbos, nec simultates provocare, nisi ex
fiducia bonæ mentis videbantur : idque quum [5] ab Hor- 4
tensio, Lucullis [6], Sulpicio, Cicerone, Cæsare, plurimis
aliis, tum ab utroque Catone factum est; quorum alter
appellatus [7] *sapiens*, alter nisi [8] creditur fuisse, vix scio,
cui reliquerit [9] hujus nominis locum. Neque [10] defendet

demonstrat Burmannus : *ausi facinus nulli tyranno comparandum*. Similia congesserunt Vorstius ad Justin. I, 7; II, 14, et J. F. Gronovius ad Liv. Epit. 46, nostri etiam loci non oblitus.

1. *Ideoque*. Guelf. Basil., *ideo*.

2. *Detrectoverunt*. Edd. ante Bad, *detractaverunt*, acc. Basil. (et sic II, 1, 5, iidem exc. Basil.) sollemni variatione, de qua vide laudatos Gesnero in Thes.

3. *Creditique sunt*. Turic., *creditque sed*. Goth., *et elari*, (tac. Gesn.) *Nec sultas provocarent n.*, Turicens. Flor.

4. *Clari juvenes:* vide ad V, 13, 3.

5. *Idque quum*. *Idque ab H.*, Turicens. Flor. *I. cum H.*, Guelf. *Hostensio*, Turic. *Culucullis*, Flor. *Lucillis*, Guelf. Gothan. CAMP. *Luculo*, Jens. (err. Gesn.). *Lucullo*, Tarv. et edit. post. ante Bad. qui ex Vall. reposuit nostram. (Vide not. seq.) *Plerisque aliis*, CAMP. *Pluribusque o.*, Andr. *Pluribus a.*, Stoer. Chouet. Leid.

6. *Lucullis*. L. Lucullus cum M. fratre (an consobrino; vide Verheyk. ad Eutrop. 6, 7); quorum mentio et alibi conjuncta, ut in ædilitate magnifica apud Cic. de Off. II, 16; quique quum alia in prima ætate simul egerunt, tum P. Servilium augurem, patris accusatorem, reum et ipsum fecerunt : vide Cic. Acad. IV, init. Plut. in Lucull. init.

7. *Appellatus sapiens;* sic Turic. Flor. *Est* inserunt reliqui. Mox *alter* ante *nisi* om. Guelf. cum Voss. 3. *Vix sotio cujus reliq.*, Turicens. Flor. *Relinquerit*, Goth. (tac. Gesn.) *Reliquit*, Voss. 3. — Poul., *alter non creditur*. Tò *alter* omittunt Avic. RR. 3, 5, 10. Pro *cui* Avic. Poul. R. 3 cujus. Omnes *reliquerit*. Ed.

8. *Alter nisi*. Is est Cato Uticensis. Laus illa acerrimo libertatis propugnatori tributa quasi expiat serviles istas adulationes, quas Fabius Domitiano passim largitur. Ed.

9. *Cui reliquerit hujus nominis locum*. Nove dictum puto, sed ut facile tamen intelligatur. Nam quum dicatur *locus est alicui rei*, vel *alicujus rei*, dici proprie deberet « in » me locus non est hujus nominis. » Nunc pro *in me* dativum posuit ob verbum *relinquere*.

10. *Neque... portum*. Dant *nomque defendat omnis orator idem portumque* Turic. Flor. (nisi quod ille *de-*

omnes orator, idemque[1] portum illum eloquentiæ suæ salutarem non etiam piratis patefaciet, duceturque in advocationem[2] maxime causa. Quoniam tamen omnes[3], qui non improbe litigabunt, quorum certe bona pars est, sustinere non potest unus, aliquid et commendantium[4] personis dabit, et ipsorum, qui [5]judicio

fendant, hic *defendet*, uterque *portumque*) Guelf. Jens. et edd. post. ante Basil. (nisi quod *defendet* Bad. etiam ex Vall.); in qua scriptura *omnis* nominativus habebatur singularis, et post *idem* distinguebatur. *Namque defendet omnis orator, idemque portum*, Camp. Basil. et edd. post. ante Gesn. eademque scriptura est in Goth. neque quicquam diversitatis ab hac recepta olim notatur ex Almel. Voss. 1, 2, 3, aliisque. In hac autem loci constitutione, etsi singuli sensus tolerari poterant, nexus tamen manifesto vitiosus erat: lepidosque est Pseudo-Turnebus ita hæc exponens, ut particulas alienas aptioribus mutet. Idem tamen ex nescio quo Codice attulit *neque* pro *namque*: indeque certatim emendarunt VV. DD. *neque defendet omnes orator*, quod in textum Gesnerus demum recepit, merito; nam etsi de Codice illo fortasse dubites, emendatio tamen est facillima, quamque imperiose flagitabat sensus. Sequentia etiam *idemque*, etc. sollicitabat Burmannus: perperam: vide not. seq. *Suæ eloq.*, Camp. *Etiam non*, Guelf. *Spiratus*, Flor. — Avic. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10 (hic a sec. manu), 11, *neque defendet omnes orator*. Itaque hæc sincera lectio, quam VV. DD. et Gesner. receperunt, optimorum Codd. auctoritate commendatur. Ed.

1. *Idemque*. Id est, idem ille qui innocentes servat.

2. *In advocotionem maxime*. Turicens. Flor. cum Alm., *advocotionem nomine*.

3. *Omnes*. *Omnis*, Turic. Flor. Camp. *Litigobit*, Turic. Flor. *Certe pars*, Turic. Goelf. Camp. cum Alm. Voss. 2, 3, Goth. Jens. et edd. ante Gryph. Vocabulum *bono*, quod boni Codd. dant Flor. et Voss. 1, et alii fortasse eorum, quorum non continua mentio, per sensum etiam abesse non potest. Subabsurdum enim illud *certe pars;* quod quum de minimo etiam numero dici possit, aliquid utique addendum erat. — Nostri omnes Codices omittunt *bona*. Ed.

4. *Et commendantium*; sic Turic. Flor. Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *Etiam c.*, edd. inde a Jens. omnes. Sed nostrum videtur esse in scriptis vel omnibus, vel pluribus, quoniam *et* in lemmate ponens nonnisi impressos, qui *etiam* dant, laudat Burmannus. *Commendotum*, Goth. (tac. Gesn.). — Nostri Codd., *et commendantium*. Ed.

5. *Qui judicio decernent*. Id est, litigantium, ut recte Capper. Vide X, 1, 29. Vix monuissem, nisi mirum in modum perversam vidissem interpretationem Gedoyni « *rien « n'empêche que l'orateur ne donne « quelque chose oux recommanda- « tions, surtout à celles des juges.* »

decernent, ut[1] optimi[2] cujusque voluntate [3]moveatur; namque hos et amicissimos habebit[4] vir bonus. Summovendum vero est utrumque[5] ambitus genus, vel potentibus contra humiles venditandi[6] operam suam, vel illud etiam jactantius, minores[7] utique contra di- 6

Sed neque Pseudo-Turnebus dat saniora.

1. *Ut... moveatur.* « Si orator, « qualem nos fingimus, personas li- « tigantium respicit, fieri vix potest, « quin eos fere sibi defendendos eli- « gat, qui et optimi homines erunt. »

2. *Ut optimi. Aut optime*, Turic. Flor. *Ut optime*, Alm. *Aut optimi*, Jens. cum edd. post. ante Gryph.

3. *Moveatur. Moveamur*, Turic. *Moveantur*, Florent. *Hos etiam a.*, Camp.

4. *Habebit vir bonus;* sic et scripti et editi mei omnes ante Stoer. (tac. Gesn. de Goth. et Jens. nisi quod ex illo affert *habet*, quod ex Codice ipso non annotavit Spald.). Reliqui *vir bonus habebit*.

5. *Utrumque ambitus genus.* Illis quæ verissima disputavit Spaldingius ad I, 2, 22, hoc addendum videtur, quod, quum vigente rep. nonnisi ad inferiores spectarent *ambitus* et *ambitio*, tempore Cæsarum, quando a potentibus tantum honores impetrandi erant, eadem vocabula in illorum gratiæ aucupationem transierunt; ita tamen ut non evanuerit, quod hodie etiam viget, potentiorum studium erga inferiores nimium sæpe et perversum. Hæc igitur est *duplex* illa *ambitio*, quam hic tangit Quint. *Ambitus* autem vocabulum, quod olim nonnisi de eo usurpabatur quod ipsorum honorum causa erga populum fiebat, a Quintiliano, sicut *ambitio*, de quocunque gratiæ captationis genere usurpatur, ita tamen ut hoc ipsa facta fere denotet, *ambitio* autem habitum et studium ambitiosi; unde, ut recte observat Spaldingius, hoc vocabulum in omne gloriæ vanum studium transiit, ubi nullus est gratiæ locus, ut mox cap. 8, §. 2.

6. *Venditandi. Vindicandi*, Guelf. *Vendicandi*, Camp. Jens. et aliquot post. *Jactantium*, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *Utique* omittunt Turicens. Camp. *Utique esset dign.*, Flor. *Fortunæ*, Turicens. *Causarum justus*, Turic. Flor. cum Alm. *Vel impr. v. just.*, Guelf. *Obest*, Camp.

7. *Minores utique contra dignitatem attollendi.* Male Gesner. *dignitatem* accipit, quasi dictum esset « contra merita causæ, » solo nixus Ciceronis loco Inv. II, 53, justitiam definientis « quæ suam cuique « tribuit dignitatem »; unde tamen nemo probet, *dignitatem* in usu etiam fuisse de eo qui *non dignus* est honore. Optime autem Spaldingius monet in schedis, verbis hisce *contra dignitatem* respici illa *contra humiles*. Nimirum exspectari poterat in altero hoc membro addendum *contra potentes*. Sed hæc quum in ista tempora vix caderent, illud addidit, quod perinde est ac si dixisset « nisi contra potentes et « digniores, certe contra dignita- « tem » id est, contra suam cuique ordinis dignitatem.

gnitatem attollendi : non enim fortuna causas vel justas,
vel improbas facit : neque vero pudor obstet, quo minus
susceptam, quum melior videretur, litem, cognita inter
disceptandum [1] iniquitate, dimittat [2], quum prius liti-
7 gatori dixerit verum : nam et in hoc [3] magnum [4], si
æqui judices [5] sumus, beneficium est, ut non fallamus
vana spe litigantem : neque est [6] dignus opera patroni,
qui non utitur consilio ; et certe non convenit ei, quem
oratorem esse volumus, injusta tueri scientem : nam si
ex illis, quas supra [7] diximus, causis falsum tuebitur,
8 erit tamen honestum, quod ipse faciet. Gratisne [8] ei sem-

1. *Inter disceptandum*; sic Goth. Voss. 2, Ald. Steph. Gryph. *I. discendum*, Turicens. Flor. cum Bodl. Almel. Jens. et edd. ante Steph. *I. dicendum*, reliqui (in quibus Bern. dicitur habere *int. cogn. dic.*). Vera videtur Gesneri observatio, neminem nisi levem *suscipere* causam, antequam *didicerit*. Sed mirum quoque, si inter *dicendum*, h. e., in ipsa oratione resipiscit orator. Quare utique præferendum erat *inter disceptandum*, h. e., in disceptatione forensi; quod Badius etiam suadebat. Et facilius certe e scriptura *disceptandum*, quam ex alterutra reliquarum nasci potuerant cæteræ. — Eadem nostri. Ed.

2. *Dimittat*. Goth., *dimittas*. — *Dimittat... dixerit*. In verbis hisce tertiæ personæ ablegat Spaldingius ad notata sibi ad II, 15, 12.

3. *Nam et in hoc*. Turic. Flor., *verum ne in hoc*.

4. *Magnum*; sic Camp. *Magimum*, Turicens. *Maximum*, reliqui. Agnoscis gradus corruptionis. Aptior autem utique hic positivus. *Varia spe*, Guelf.

5. *Si æqui judices sumus*. Hoc in sua Quint. persona dicit, illud autem *ut non fallamus* in oratoris: quæ notabilis est negligentia.

6. *Neque est*. Guelf. Goth. Jens., *neque enim*. Mox *quæ supra*, Camp. neque tamen de omissione vocis *causis* quicquam notavit Spald.; contra in Jens. his oculis lego *quas* et omissum tamen video *causis*. — Vall. lib. RR. 8, 9, 10, *neque enim*. RR. 7, 11, *nec est*. Avic. Poul. RR. 3, 5, *neque est*. Ed.

7. *Supra*. Cap. 1 hujus libri, §§. 35-45. Ed.

8. *Gratisne*. Turic. Flor., *gratis ei*. — *Gratisne*. Hanc quæstionem ne forte credas lege Ciocia jam decisam, qua dona ob causam orandam capere vetitum erat; observandum est, hanc legem sub Cæsaribus, relatam quidem esse aliquoties, sed ita ut temperamenta quædam acciperet, quibus dona remuneratoria intra certum modum capere permissum esset. Quæ omnia diligenter persecutus est Brummer in singulari *de lege Cincia* tractatu, recuso in Brummerianis Lips. 1712, 8.

per agendum sit[1], tractari[2] potest : quod ex prima sta-
tim fronte dijudicare, imprudentium est: nam quis
ignorat[3], quin id longe sit honestissimum, ac liberali-
bus disciplinis et illo[4] quem exigimus animo dignissi-
mum, non vendere operam, nec elevare[5] tanti bene-
ficii auctoritatem? quum pleraque hoc ipso possint vi-
deri vilia, quod pretium habent. Cæcis hoc, ut[6] aiunt, 9
satis clarum[7] est; nec quisquam, qui sufficientia sibi
(modica autem hæc sunt) possidebit, hunc quæstum
sine crimine sordium[8] fecerit : at si res[9] familiaris am-
plius aliquid ad usus necessarios exiget, secundum[10] om-

1. *Sit*. Omittit Florent. Mox *sit longe*, Guelferb.

2. *Tractari*. « In utramque partem disputari. » Spald. Vide X, 5, 8, 9.

3. *Quis ignorat, quin*. Insolita forma; de qua Spald. olim sic : « Quæstio pro negatione, ut *quin* possit subjici. » Recte. Hæc autem, *nemo ignorat*, idem valent, ac si dictum esset, *dubium non est*. Ne forte credas, dici etiam posse, *non ignoro, quin*....

4. *Et illo... exigimus*. *Et in loquendo exigimus*, o Guelf. enotavit Spald. in marg. autem Basil. signo posito ante *et*, legitur *quem in loquendo* e. (err. Burm.) Sed Bern. et, ex Argent. utique, Obr. *Et illo quem in eloquente exegimus* (Obr. *exigemus*). Quum nihil tale in cæteris MSS. compareat, illud autem *in loquendo* in Guelf. tam facile ex *illoquem* exstiterit : duæ alteræ scripturæ mihi quidem sunt correctionis manifestissimæ. Neque apparet, cur *eloquentem* præ *oratore* Quintilianus hic potissimum nominarit, ubi viri notio præ qualitatis excitanda erat. — Solus R. 10, *et in loquendo exegimus*. Cæteri *et illo, quem exigimus*, nisi quod Avic. Poul. RR. 3, 5, *exegimus*. Ed.

5. *Nec elevare tanti*. Turic. Flor., *nec celebrare tanti*, cum Almelov. *Neque elevare t.*, Camp. Merula autem in annotationis suæ lemmate (in marg. Locatelli) habet et improbat *levare*; nescio unde sumptum. — Nostri *nec elevare*, exc. R. 7, qui *nec levare*. Ed.

6. *Ut aiunt*. *Ut audiu*, cum apice quodam super extrema littera Turicens. cum Alm. annotante Ulrico, esse fortasse *audivit*; et sic diserte e Flor.

7. *Clarum*. Omittunt Jens. et edd. posterr. ante Ald. *Hi ne quæstum*, Guelferb.

8. *Sordium*. Guelf., *sordidum*.

9. *At si res*. *Aut si res*, Turicens. Flor. *At res*, sphalma in Rusc. (non Locat., err. Burm.)

10. *Omnium*; sic Turicens. Flor Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Almel. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Basil. Reliqui (in quibus certe Guelf.) *omnes*. — Eadem nostri. Ed.

nium sapientium leges patietur[1] sibi gratiam referri; quum et Socrati[2] collatum[3] sit ad victum; et [4]Zeno, Cleanthes, Chrysippus mercedes a discipulis accepta-
10 verint[5]. Neque enim video, quæ justior acquirendi ratio, quam ex honestissimo labore, et ab iis[6], de quibus optime meruerint, quique si nihil invicem præstent, indigni fuerint defensione : quod quidem non justum modo, sed necessarium etiam est, quum hæc ipsa opera, tempusque omne alienis negotiis datum, facultatem
11 aliter acquirendi recidant. Sed tum[7] quoque tenendus est modus; ac plurimum refert, et *a quo* accipiat, et *quantum*, et *quousque*[8]. Paciscendi[9] quidem ille pira-

1. *Patietur*. Turic. Flor. Camp., *patitur*.

2. *Socrati... ad victum*. Nemo recte dicat pugnare hæc cum Xenophontis capite libri I. Mem. Socr. sexto. Longe enim differebat merces, de qua lautissime vivebant sophistæ, a stipe in victum tenuissimum, quoties opus esset, collata. Talem vero ab Aristoxeno etiam quamvis obscuris illis, apud Laertium II, 20, verbis ostendi existimo.

3. *Collatum*. Jens., *collocatum*, (tacente Gesnero) et editt. postt. ante Ald.

4. *Zeno*. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *Zenon*, cum Voss. 1, 2, 3, et ita Basil. Recte fortasse. Vide II, 20, 7, (sed XII, 1, 18, hæc scriptura ex nullo libro affertur) et vide I, 5, 60; XII, 2, 24.

5. *Acceptaverint*. Guelf., *acceptaverunt*.

6. *Ab iis*. Camp., *ab his*. Om. *meruerint*, Turic. Flor. *Justo modo*, Flor. *Tempusve*, Jens. (tac. Gesn.) et edd. post. ante Gryph. exc. Ald. *Acquirendi requirunt*, Turic. Flor.

7. *Tum quoque*. *Tum ne quoque*, Turicens. Flor. *Quotisque*, Gothan. Jens. (tac. de hoc Gesn.) sed jam in Tarv. correctum; qui vicissim habet alterum illud sphalma, *paciscenda* mox insertum ante *negotiatio*, item §. 12, *prestissime* pro *præstitisse*; quæ omnia memorat Merula, neque fidem invenit apud Badium et Burmannum, imo « vanus » audit huic : quare subveniendum erat mortuo etiam contra mortuos.

8. *Quousque*. « Ne forte, postquam patrociniis suis dives factus sit, quæstum facere pergat. » Spald.

9. *Paciscendi*. Recte, opinor, Brummer l. I, cap. 9, 5, hoc ad *redemptiones litium* refert, quibus causas clientum quasi suas suoque periculo certa pactione suscipiebant. Apta autem affert idem quamvis seriorum temporum legis Cod. II, 6, 5, verba, quibus pactiones ejusmodi « cum gravi damno litigatoris et *deprædatione* » fieri dicuntur. Vide priorum etiam tem-

ticus mos, et ponentium[1] periculis pretia procul abominanda negotiatio[2] etiam mediocriter[3] improbis aberit; quum præsertim bonos homines bonasque causas [4]tuenti non sit metuendus ingratus; quod si [5] futurus, malo tamen ille peccet. Nihil ergo acquirere volet orator ultra 12
quam [6] satis erit; ac ne pauper quidem tamquam mercedem accipiet, sed mutua benevolentia utetur, quum sciat se tanto plus præstitisse : non enim[7], quia venire

porum leges ab intpp. ad illam laudatas.

1. *Ponentium;* sic Flor. cum Alm. Voss. 3. *Potentium*, Turic. *Imponentium*, reliqui præter CAMP. qui habet *impotentium*. Nostrum Burmannus jam versu Horatiano II, Sat. 3, 23, adstruxerat, satis tutum per se. — Nostri Codd., *imponentium*. ED.

2. *Negotiatio*. Turic., *negotio*.

3. *Etiam mediocriter;* sic Turic. Flor. cum Alm. *a* inseruut reliqui (sed pro *etiam* CAMP. *est*, Gothan. *esse*). « *Abesse alicui* » Nostro familiare, vide I, 12, 11; II, 5, 13; VI, 3, 84. — Nostri Codices inseruut *a*. ED.

4. *Tuenti. Tuendi*, Turic. *Sint*, Flor. *Metuendis*, Turic. Flor.

5. *Quod si;* sic Flor. *Quid si*, Turic. CAMP. Tarv. et edd. post. ante Ald. *Qui si*, reliqui.

6. *Ultra quam*. Jens., *utraque quam*, et edd. post. aute Ald. *Satis est*, Goth. *Mutua volentia*, Turic. Flor. *Uteretur* iid. *Quum sciat se* om. Turic. Flor. duo priora tantum omittere narratur Alm. *Sciet*, Guelf. Goth. cum Voss. 2, 3. — Nostri Codd., *sciet*. ED.

7. *Non enim... denique*. Turic. Flor., *non enim quia venire h. b. non oportet perire: denique*. Atque hanc scripturam, in Argent. etiam haud dubie inventam, altero *oportet* ex ingenio auxisse putandus est Obr. quem nos sequimur. Ad antiquissimos illos proxime accedit Guelferb. particula *enim* tantum omissa. Editi omnes post verbum *præstitisse* ita : *quia nec venire h. b. oportet, nec perire. D.* in qua scriptura conspirat e scriptis Gothanus quidem omnino, e Vossianis autem 1, 3 in posteriori tantum parte, 2 in priori : ex illis enim refertur *non quia venire;* ex hoc, *non oportet perire d.* Vulgatam cum proxime præcedentibus nullo pacto cohærere cuivis patet : at verissimum et sensum et nexum præbet vetusta illa scriptura, modo sensus verbi *oportet* repetatur ad *perire*. Burmanno tamen *debet* post infinitivum inserere suadenti, tamquam haustum ab insequenti voce, murem nemo geret : nam quis vel negligenti in talibus Nostro obtrudet quod mox ingratissime recurrat? Quare extra omnem dubitationem positum credo quod Obrechtus dedit. Nisi ipsam omissionis ansam verius repræsentari putes scribendo : *Non enim quia v. h. b. non oportet, oportet perire.*

hoc beneficium non oportet, perire oportet: denique ut gratus sit, ad eum magis pertinet, qui debet.

1 Cap. VIII[1]. Proxima[2] *discendæ causæ* ratio, quod est orationis[3] fundamentum: neque enim quisquam tam ingenio tenui reperietur[4], qui, quum omnia, quæ sunt in causa, diligenter cognoverit, ad docendum certe judicem non sufficiat. Sed ejus rei paucissimis cura est:
2 nam ut taceam[5] de negligentibus, quorum nihil refert, ubi litium cardo vertatur, dum sint, quæ vel extra causam ex personis, aut communi tractatu locorum occasionem clamandi largiantur; aliquos et ambitio pervertit, qui partim tamquam occupati, semperque [6]aliud

1. Inscr. *Que in agendis*, Turic. per err. *Q. i. docendis*, Flor. Guelf. cum Bern. *Q. i. discendis causis sint observanda*, Goth. et sic fere edd.

2. *Proxima*. Jens., *proximam*.

3. *Orationis*. Goth. (tac. Gesn.) Jens., *oratoris*, cum Bern. et editt. post Jens. ante Stoer. acc. Gibs. Obr. Capper. In recepta conspirant Turic. Flor. cum Almel. Scriptos cæteros illa videtur insidere lectio. *Fundamenta*, Turicens. Flor. *Enim* omittit Camp. *Quisq. negotio tenui*, Guelf. — Nostri Codd. habent alii *oratoris*, alii *orationis*. Omnes *fundamentum*. Ed.

4. *Reperietur*; sic Guelferb. Camp. Jens. (non Goth., err. Gesn.) cum Vall. Voss. 1, 2, 3, Basil. *Repereretur*, Turicens. Flor. cum Alm. *Reperitur*, reliqui (qui sunt e MSS. Goth. tantum, et edd. inde a Tarv. omnes exc. Basil.). — Nostri Codd., *reperietur*, exc. R. 9, qui *reperitur*, et R. 7, qui *reperiretur*. Ed.

5. *Ut taceam*. Obr., *taceamus*. Camp., *qui vel*, cum Goth. *Ac communi*, Guelferb. Jens. (tac. Gesn.) *A c.*, Goth. (tac. Gesn.) *Communium*, Camp. et hoc ipsum conjectaverat antea Spald., ut ex schedis cognosco. Sed hoc ipsum in causa est, ut et illud in Camp. interpretamentum potius mihi videatur quam vera lectio. Neque enim abhorrere videtur ab usu Latinorum, ut idem appositum, quod *locis*, *tractatui* etiam *locorum* dari possit planeque eodem modo supra II, 4, 22, *tractatum locorum communium* memorat et *generalem* et *specialem*, qui nihil aliud est quam *tractatus locorum communium* vel *generalium*, vel *specialium*. Accedit in nostro loco ordo verborum, si receptam servas, naturalis, in Campani scriptura non item. Mox *tractam* pro *clamandi* miro sphalmate Turic. Flor. cum Alm. *Aliquo sed*, Flor. *Semperque occupati*, inverso ordine Flor. — Nostri Codd., *communi*, et ponunt ante hanc vocem alii *aut*, alii *ac*, alii *a*. Ed.

6. *Aliud habentes*. Goth. Camp. cum Ald., *aliquid habent*. Sed præstat *aliud*, ne videatur esse prævium

habentes, quod ante agendum sit, pridie ad se venire
litigatorem, aut eodem matutino jubent [1], nonnun-
quam etiam inter ipsa subsellia didicisse se gloriantur;
partim jactantia ingenii, ut res cito accepisse videan- 3
tur, tenere se [2] et intelligere prius pæne quam audiant
mentiti, quum multa et diserte, summisque clamori-
bus [3], quæ neque ad judicem neque ad litigatorem per-
tineant, decantaverunt, bene sudantes beneque comi-
tati per forum reducuntur. Ne illas quidem tulerim 4
delicias eorum, qui doceri amicos suos jubent; quam-
quam minus mali est, si illi saltem recte discant, recte-
que doceant. Sed quis [4] discet tam bene, quam patronus?
Quomodo autem sequester ille, et media [5] litium ma-
nus, et quidam interpres, impendet æquo animo labo-
rem in alienas actiones, quum [6] dicturis tanti suæ
non sint? Pessimæ vero consuetudinis, libellis esse 5
contentum, quos componit aut litigator, qui confugit

aliquid ad ipsam causam spectans. — Eadem nostri. Ed.

1. *Matutino Jubent.* Flor., *matut. vivent.* Turic. Flor., *inter se subsellia.* Obr., *didicisse subsellia.*

2. *Se* omittit Obr. *Pæne prius*, Gothan. Jens. (tac. Gesn.) et edd. post. ante Stoer. *Quam ut aud.*, Turicens. Flor. Camp. cum Almel. *Mentiri*, Flor. *Neque ducem*, Turic. Flor. cum Almel. *Pertineat*, Jens. (non *pertinent*, err. Gesn.) *Decantaverint*, Jens. et edd. post. ante Ald. *Reducantur*, iidem.

3. *Clamoribus*, audientium; vide cap. 6, §. 4.

4. *Sed quis discet.* Turic., *si quis discet.* Turicens., *quomodo aut seq.* Loco vocis *interpres* compendia quædam obscura in Flor.

5. *Media... manus.* Vide XI, 2, 3.

6. *Quum dicturis tanti suæ non sint.* Hanc verissimam scripturam dederunt optimi Codd. Turic. Flor. cum Alm. Bern. nisi quod in omnibus est *sit*, et ex Alm. Bern. affertur *dicturus*. E Voss. 3, *c. dicturus tantis sit.* Aliorum librorum (Camp. Goth. Voss. 2) scriptura *quum dicturus vere* non *sit* nata est inde haud dubie, quod *tanti sue* abierat in *tantisve*, *et* mox illud etiam *tantis* post *dicturis* ob homœoteleuton omissum erat. Tandem adverbium etiam *vere* a correctore quodam mutatum est: reliqui enim omnes ita: *quum dicturus ipse non sit*; quibus verbis inepta admodum inest repetitio ejus, quod una vox *alienas* jam absolverat. Nemo autem, opinor, hæreat in plurali *dicturis*, quum præcedat *alienas actiones*.

ad patronum, quia liti ipse non sufficit; aut aliquis ex
eo genere advocatorum, qui se non posse agere confitentur, deinde[1] faciunt id quod est in agendo difficillimum: nam qui judicare, quid *dicendum*[2], quid
dissimulandum, quid *declinandum*[3], *mutandumve, fingendum* etiam sit, potest, cur non sit orator, quando,
6 quod difficilius est, oratorem facit[4]? Hi porro non tantum nocerent, si omnia scriberent, uti gesta sunt: nunc
consilium[5] et colores adjiciunt, et aliqua pejora[6] veris:
quæ plerique quum acceperunt, mutare[7] nefas habent,
et velut themata[8] in scholis[9] posita custodiunt[10]: deinde

1. *Deinde.* Recte Gesner. hic etiam admonet græci εἶτα, quod objurgantis est valetque *tamen, nihilo minus:* vide ad VIII, 6, 32.

2. *Quid dicendum.* Turic., *quod dicendum.* Turic. Flor., *mutandum etiam sit,* cum Almel. *Imitandum etiam sit,* Camp. *Mutandum fingendum e. s.*, Voss. 3 (cui scripturæ Vall. teste Badio præmittit *quid* ex emend. haud dubie). *Imitandumve f. e. si,* Jens. (tac. de *imit.* Gesn.) et edd. posterr. ante Ald. (err. in Locat. Burm.). Eadem, sed cum *sit,* habent Ald. (err. Burm.) Bad. Basil. *Imitandum f. e. sit,* Gryph. *Imitandum fugiendum e. s.*, aliquot apud Burm. *Mutandum fugiendum e. s.*, Stoer. Chouet. Leid. Mihi recepta, quam tuentur Guelferb. et Goth. quæque in vetustis illis nonnisi ob homœoteleuton manca est, unice vera videtur: neque indiget eadem Obrechtiano additamento *quandoque* post *etiam*.

3. *Declinandum.* Id est, mollius significandum, ob asperitatem, vel invidiam rei; vide IX, 2, 92. Idem, quum ita fit, ut plane diversa res evadat, *mutatio* est, diversa a *fictione*, quæ ne materiam quidem e causa sumit.

4. *Oratorem facit;* sic Turicens. Flor. Guelferb. cum Alm. Voss. 3, Bern. (nisi quod ex hoc *est et oratorem*). Hanc optimam scripturam in V. L. delitescere jusserunt VV. DD. æquo animo ferentes tædiosam repetitionem vulgatæ, quæ omittit vocabulum *oratorem*. Vide X, 1, 65. — Eadem nostri Codd. Ed.

5. *Nunc consilium.* Obr., *nunc et consil.* Turic., *adicient.* Tum proximum *et* ante *aliqua* omittunt Turic. Florent.

6. *Pejora veris,* « dum *vera* quæ « sunt in causa incommoda velare « student, homines inepti adjiciunt « sæpe, quæ sunt pejora illis. » Hoc ut monerem, Rollino debetur, nomen *veris* pro dativo habenti, et Obrechto in eumdem sensum interpungenti.

7. *Mutare;* sic Turic. Flor. cum Almel. Jens. et editt. posterr. ante Ald. acc. Bad. *Immutare*, reliqui.

8. *Themata... custodiunt.* Vide lib. IV, cap. 2, §. 28.

9. *Scholis.* Flor., *schola.*

10. *Custodiunt deprehenduntur.*

deprehenduntur [1], et causam, quam discere ex suis liti-
gatoribus noluerunt, ex adversariis discunt. Liberum 7
igitur demus ante omnia iis [2], quorum negotium erit,
tempus ac *locum;* exhortemurque ultro, ut omnia quam-
libet verbose et unde volent repetita [3] ex tempore [4] expo-
nant : non enim tam obest audire supervacua, quam
ignorare necessaria. Frequenter autem et vulnus et re- 8
medium in iis [5] orator inveniet, quæ litigatori in neu-
tram partem habere momentum videbantur. Nec tanta
sit acturo memoriæ fiducia, ut subscribere [6] audita pi-

Turic. *Ex cujus litig.*, Flor. *Voluerunt*, Goth. (tacente Gesnero). *Ab advers.*, Guelf. Gothan. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. a Jens. ante Stoer.

1. *Deprehenduntur.* Vide I, 1, 30; I, 8. 21.

2. *Iis, quorum. Is* (ex Alm. *iis*) *nisi quorum*, Turicens. Flor. cum Alm. *Erie*, Turic. verbum omittit Camp. *Ultro* omittunt Turic. Flor. dixerisque natum e seqq., sed verius, ob eamdem causam omissum. Plane enim hujus loci est particula. « Non patienter modo auscultemus « verbose explicantes, sed ut ita faciant, ultro exhortemur. » *Quantumlibet*, Goth. (tac. Gesn.). *Volunt*, Turicens. Flor. Camp. *Volet*, Guelferb.

3. *Repetita ex tempore;* sic Jens. (tacente Gesnero de illo *ex*) et edd. posterr. ante Gryph. exc. Ald. *Repetito e. t.*, Turic. Flor. cum Alm. ex quo sphalmate nata, quam hucusque concoxere VV. DD., reliquorum omnium scriptura *repetito tempore*. Quod quam eleganter dictum sit, et quam bene hic præripiatur, quod mox (§. 8, *Nec semel*, etc.) docebitur, ipsi viderint. Nostrum quam necessarium, vide not. seq. *Exponaū*, Turicensis. *Exponavit*, Florent. *Exponat*, Jens. et aliquot edd. *Abest*, Flor. — R. 11, *repetita tempore.* Vall. lib. a sec. manu, *ex* inserit. Cæteri *repetito tempore.* Omnes *exponant.* Ed.

4. *Ex tempore.* Ut quam verissime et plenissime et sine fuco exponant : vide infra §. 9.

5. *In iis.* Guelferb. Camp., *in his.* Flor., *inv. et quæ litigator*, relicto mox spatio loco horum *in neutram.* Mox *tanta sint*, Turicens. Flor. *T. sunt*, Camp. *Memoriæ diffici ut*, Turic. Flor. cum Alm. *Iterum dicere ac sæp.*, Guelf. *Dicam* pro *dicere*, Jens. (tac. Gesn.). *Non quia*, Voss. 1, 3. *Qui effugere*, Camp. *Quod eff.*, Turicens. *Et positione*, Flor. *Hominem prosequens quod*, Turicens. Flor. (sed hic *presequens*) cum Alm. In quo addimento quid lateat, felicioribus divinandum relinquo.

6. *Subscribere.* Poul. R. 7, *scribere.* Ed. — *Subscribimus*, subnotamus audita, quum non omnia verbo tenus tamquam dictata calamo excipimus : sed ea potissimum quæ memoriæ usui futura sunt.

geat: nec semel audisse sit satis; cogendus eadem
iterum ac sæpius dicere litigator, non solum quia effu-
gere aliqua prima expositione potuerunt, præsertim
hominem (quod sæpe evenit) imperitum; sed etiam,
9 ut sciamus, an eadem dicat. Plurimi enim mentiun-
tur, et, tamquam non doceant[1] causam, sed agant,
non ut cum patrono, sed ut cum judice loquuntur.
Quapropter nunquam[2] satis credendum est, sed agi-
tandus omnibus modis, et turbandus, et evocan-
10 dus[3]: nam ut medicis non apparentia modo vitia cu-
randa sunt, sed etiam[4] invenienda, quæ latent, sæpe
ipsis ea[5], qui sanandi sunt[6], occulentibus; ita advo-
catus plura, quam ostenduntur, aspiciat: nam quum
satis in audiendo patientiæ impenderit, in aliam rursus
ei personam transeundum est; agendusque adversarius,
proponendum quicquid omnino[7] excogitari contra po-

1. *Non doceant*. Flor., *non noceant*. Guelf. Goth. Jens., *sed cum judice*, et edd. posterr. ante Bad. *Loquantur*, Flor. Guelferb. Camp. Goth. Jens. cum Voss. 2, et editt. ante Ald. — Nostri Codd., *loquantur*, exc. R. 5, qui *loquuntur*. Ed.

2. *Nunquam satis credendum est*. Nunquam ab omni parte fidendum est ei. Quam vocis *satis* rationem exemplis astruere nequeo. Est tamen ab eo, quod recte, opinor, dicitur « *non* satis credo tibi. »

3. *Evocandus*, velut e latebris, *in* quibus se et vitia causæ abscondit. Ita non opus Gesneri, quam ipse non admodum urget, conjectura *avocandus*.

4. *Sed etiam... sanandi sunt*. Omittit Flor.

5. *Ipsis ea*. Goth. Jens. (tacente Gesn.), *ea ipsis*, et edd. ante Stoer.

6. *Qui sanandi sunt*. Turic. (nisi quod *sen.*) Camp., *quæ sananda sunt*, cum Alm. Sed hic deserendi erant optimi Codd. Quamvis enim *ipsis* non ineleganter sic usurpatur, hic tamen, ubi præcedit *medicis*, non tolerandæ foret negligentiæ. Sed facilis post vocem *ea* lapsus erat librarii. In Obrechti autem scriptura *qui curandi sunt*, non correctionem sed errorem agnosco. *Accipiat: nam*, Guelferb. Marg. Basil. *Impederint*, Guelf. *Rursus personantur tr.*, Turic. Flor. *Transeundem*, Turic. — Nostri *qui sanandi sunt*, exc. R. 7, qui solus *quæ sananda sunt*. Mox RR. 8, 10, 11, *accipiat*. Avic. RR. 3, 10, *impenderint*. Infra *quidquid recipi*, Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, 11. Ed.

7. *Omnino*. Goth., *animo excog.* (nimirum *aio*, *oĩo*). *Recipi*, Guelf.

test, quicquid recipit in ejusmodi disceptatione[1] natura; interrogandus quam infestissime, ac premendus; nam, 11
dum omnia quærimus, aliquando ad verum[2], ubi minime exspectavimus, pervenimus: in summa, optimus est in discendo patronus incredulus; promittit enim litigator omnia, testem populum, paratissimas consignationes[3], ipsum denique adversarium quædam non negaturum; ideoque opus est intueri omne[4] litis in- 12
strumentum: quod videre non est satis, perlegendum erit; nam frequentissime aut non sunt omnino, quæ promittebantur, aut minus continent, aut cum alio aliquo nocituro permixta sunt, aut nimia sunt et fidem hoc ipso detractura, quod non habent modum. [5]Deni- 13

Disputationi, Turic. Flor. *Disputatione*, Alm. *Discrepatione*, Voss. 2.

1. *Natura.* Turic., *natrā.* Flor., *naturam.* Camp., *nam.*

2. *Ad verum.* Flor., *ad verborum*, cum Almelov. *Perveniemus*, Voss. 1, Obr. *Permittit*, Jens. *Non egeturam*, Turic.

3. *Consignationes.* « Vide Turneb. « II, Adv. 27. *Consignationes* illæ « sunt tabulæ testimoniales, obsi- « gnatæ, de quibus lib. V, cap. 7. « Testationes vocavit cap. 3 hujus « libri » (§. 5.). Capperonnerius. Turnebus l. l. cum nostro loco apte componit hunc Cic. pro Quint. 6: « Necessarios... corrogat; ... ve- « niunt frequentes; *testificatur* iste « P. Quintium non stitisse, et se « stitisse; *tabulæ maximæ signis ho-* « *minum nobilium consignantur.* »

4. *Omne. Ome*, Turic. *Latus instrumenta*, Turic. Florent. *Videri*, Camp. *Nocitura*, Turic. Flor. Jens. cum edd. ante Ald. *Hoc* ante *ipso* omittit Guelf. non male.

5. *Denique... cera.* Turic. Flor., *denique linum tum rupa aut turbata certe*, nisi quod hic *cere.* Camp., *den. lin. rupt. rupta aut turbata cera* (sic Spald. quidem enotavit, nisi quod in voce *rupt.* in superiori litteræ *t* parte lineolam imperfectam addidit, quam non intelligo). *D. l. ruptum aut turbata cætera*, Voss. 1, 3, Bern. Marg. Stoer. Nostram (nisi quod Guelferbyt. et aliquot edd. *cæra*) dant Guelf. Goth. Jens. et edd. omnes ante Burm. quibus libris accensendi MSS. etiam qui silentur, ut Alm. Voss. 2. Burmannus autem primus recepit conjecturam Salmasii (vide not. seq. extr.) *turbatam ceram.* Cui quum libri vetusti certe non suffragentur, restituenda utique erat pristina scriptura, ut liberum de loco aliorsum etiam utili judicium relinqueretur. Scriptura porro Obr. *intervenient* loco illius quod mox legitur *invenies*, manifesta est correctio ejus qui illud *turbata cera* nominativum

que linum[1] ruptum, aut turbata cera, aut sine agni-

crederet. Vide notam sequentem.

1. *Linum... invenies.* « Ascribamus hic etiam locum classicum « Paulli sent. V, 25, 5: *Amplissimus « ordo decrevit, eas tabulas quæ publici, vel privati contractus scripturam continent adhibitis testibus « ita signari, ut in summa marginis ad mediam partem perforatæ, « triplici lino constringantur, atque « impositum* (quid si *impositæ?*) « *supra linum ceræ signa imprimantur, ut exteriores scripturæ fidem « interiori servent. Aliter tabulæ « prolatæ nihil momenti habent.* « Vide plena manu ista illustrantes « viros doctos ad illa Sueton. Ner. « cap. 17: *Adversus falsarios tunc « primum repertum, ne tabulæ nisi « pertusæ, ac ter lino per foramina « trajecto, obsignarentur.* » Gesner. Utilis etiam Badii, seu potius Vallæ annotatio: « Et ad illud *linum ruptum* » (scilicet annotavit Valla) « Ulpian. lib. XXVIII, de testamentis: » (Dig. XXVIII, tit. 1, 22) « *Si signa turbata sint ab ipso testatore, non videtur signatum.* Et « paulo post: *Signatas tabulas accipi oportet, si* » (verius editur *et si*) « *in linteo, quo tabulæ involutæ « sint, signa impressa fuerint.* Justin. lib. II, de pupillari substitutione: » (Iustit. II, 16, 1) « *Separatim inferioribus partibus scribere, eamque partem proprio lino « propriaque cera consignare et in « priori parte testamenti cavere, ne « inferiores tabulæ vivo filio et adhuc impubere constituto* » (hoc verbum in editt. non comparet) « *aperiantur.* Paulus in sententiis, « lib. IV. » Sic. Appositus autem est idem ille e lib. V, Sent. locus cum notabili in extrema parte varietate hac: « Atque imposito supra linn « cerea signa imprimantur: ut exterior scriptura fidem interioris « servaret. Aliter tabulæ prolatæ « nihil omnino valent. » Quum illo tempore (Ipsa Bad. est anni 1516). Pauli sententiæ nondum fuerint editæ (Ed. princ. est anni 1525), peritiores judicent, an in Codice hæc ita scripta invenerit Valla, an tacite emendarit: quod tamen in postrema verba, quorum varietas sensum non mutat, non cadit. Apparet autem ex his omnibus *ceram* in Quintiliani verbis non esse ceram scriptoriam, qui error videtur fuisse Gesneri, Ciceronis illa Verr. II, 76 (de lituris in cera), conferri jubentis, sed ceram signis imprimendis lino, quod tabulas constringebat, infixam. Hanc ceram cum ipsis signis turbari necesse erat, si quis linum ad aperiendas per fraudem tabulas inde expedire conaretur. Jam igitur quum linum et cera junctim uni effectui inservirent, nihil cogebat *turbatam ceram* seorsim in casu accusativo hic memorari, quem reponi jubebat Salmasius de Mod. Usur., pag. 451 seqq., ubi totam hanc materiam tractat. Imo optime et plane latina structura ablativi sunt instar appositi ad linum: « linum ruptum, aut turbata « cera... invenies. » Neque posterius *aut* prius illud respicere credendum est, quod ita tantum ratio cogeret, si tertium etiam præcederet *aut* ante *linum.* Nunc simplex est sensuum continuatio significans, reperiri alias læsam sive in lino, sive in cera obsignationem, alias integra quidem omnia, sed

tore[1] signa frequenter invenies: quæ, [2]nisi domi excusseris[3], in foro inopinata decipient; plusque nocebunt destituta[4], quam non promissa nocuissent. Multa etiam, quæ litigator[5] nihil ad causam pertinere credi-

falsis signis, quæ a testibus pro suis non *agnoscantur*. De vocabul. *agnitor*, vide not. seq.

1. *Sine agnitore;* sic CAMP. Goth. (err. Gesn.) et (incertum e Codice, an Salmasii auctoritate) Obrecht. *S. adsiitoriæ*, Turic. *S. adsutoriæ*, Flor. cum Alm. *S. agnitione*, reliqui. Nostrum Salmasius nullo, opinor, Codice nixus suaserat; neque tamen Burmann. et Gesner. quamvis probatum sibi receperunt, id fortasse reveriti, quod vocabulum *agnitor* ex nullo hactenus bono scriptore allatum sit; quam eorum religionem minime damno; tametsi facile appareat, verbalia in *tor*, quæ multis loquendi formis ita inserviunt, ut participia substantiva recte dixeris, in latine loquentium potestate fuisse. Talis autem est forma hæc, *signa sine agnitore reperire*, id est, signa quidem reperire, sed *qui agnoscat ea* neminem. Quod nequaquam latine dixeris *signa sine agnitione reperire*. Comparentur etiam vocabula *notor*, *cognitor* de teste, qui testatur se nosse aliquem, et esse illum ipsum, quem se esse dicat. Quare nunc ubi illam formam duo libri diserte exhibent; ipsæque vetustissimorum corruptelæ ejusdem, non alterius, vestigia monstrent; reponendum utique erat, quod, si e CAMP. editi nostri fluxissent, nemo profecto hodie expelleret.—Tò *sine agnitore*, quod suasit Salmasius, est apud Avic. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11. Quorum Codd. auctoritate satis firmatur hæc scriptura. Eo.

2. *Quæ, nisi*. Guelf. Goth., *quæ ni*. — Eadem nostri. Ed.

3. *Excusseris*. Flor. CAMP., *excesseris*, cum Alm. *Docebunt*, Turic. Flor. *Quam promissa*, Flor. *Quam non provisa*, CAMP. *Docuissent*, Flor.

4. *Destituta*. Secure hunc locum transierunt VV. DD. quasi trita omnia offerentem, qui diligentius tamen inspectus difficultatis plenus est. Quamquam illud non moror, quod, quum præcedens *quæ* nonnisi ad Indicia illa referri possit, paulo negligentius eo deflectit oratio, ut ipsa instrumenta significentur voce *promissa*. Sed quid sunt instrumenta *destituta?* Quæ quamvis *auctoritate destituta* fortasse dixeris, hic tamen *destituentia* potius, oratorem puta, dicenda erant, quum opposita sint *non promissis*. Nam quod posuit Gedoynus « car « vous serez obligé d'abandonner « ces pièces » non sine acumine quidem est, sed a consuetudine loquendi plane alienum. Quare non dubito scripsisse Fabium *destituto*. « Plus hæc nocebunt oratori desti- « tuto, quam nocuissent non pro- « missa ei a litigatore. » Quippe tum sibi cavisset vir peritus remediumque defectui invenisset.

5. *Quæ litigator. Quæ diligator*, Flor. *Q. dicit litigator*, Voss. 1. *Patronus seruet*, Guelferb. cum Goth. Voss. 1, 3, Bern. *Tradimus*, Turic. Flor. Guelf. CAMP. Goth. (non Jens., err. Gesn.). *Locos erat*, Florent. — Nostri Codd., *tradimus*. Eo.

derit, patronus eruet, modo per omnes, quos tradidi-
14 mus, argumentorum locos eat. Quos ut [1] circumspectare in agendo, et attentare singulos minime convenit, propter quas [2] diximus causas; ita in discendo rimari necessarium est, quæ *personæ* [3], quæ *tempora*, quæ *loca*, *instituta* [4], *instrumenta*, cæteraque [5], ex quibus non tantum [6] illud, quod est artificiale probationis genus, colligi possit, sed qui metuendi testes, quomodo sunt refellendi: nam plurimum refert, invidia reus, an odio, an contemptu laboret; quorum fere pars prima superiores, proxima pares, tertia humiliores premit.
15 Sic causam perscrutatus, propositis ante oculos omnibus, quæ [7] prosint, noceantve, tertiam deinceps personam induat judicis, fingatque apud se agi causam, et, quod ipsum movisset de eadem re pronunciaturum, id potentissimum, apud quemcunque agetur, existimet [8]. Sic eum raro fallet eventus, aut culpa judicis erit.

1. *Circumspectare*. Turic. Flor., *circumscriptare*, omissis proximis his *in ag. et attentare*. Mox *sit in disc.*, Florent. *Sit in d.*, Camp. *Ita etiam in d.*, Tarv. et edd. posterr. ante Stoer. exc. Basil.

2. *Propter quas diximus.* « Supra « V, 10, 122 seq. Add. Cic. de Or. « II, 34. » Gesnerus.

3. *Quæ personæ*. Omittit Guelf. *Quæ tempora*. Omittunt Turicens. Flor. cum Alm. *Locus*, Turic. Flor. Sed Alm. vocem omittit. *Tempora et loca*, Guelf. cum Goth. *Instrumenta instituta*, Camp.

4. *Instituta* de moribus, consuetudinibus, agendique rationibus eorum, inter quos causa versatur, accipiendum.

5. *Cæteraque, ex*. Turic. Flor., *ceterarum ex*, cum Alm. *Cætera ex*, Guelf. cum Goth. Jens. *Probati g.*, Turic. Flor. cum Alm. *Posset*, Tur. Flor. *Invidæ*, Flor. *Ac odio*, Jens. cum editionibus posterioribus ante Ald. Male.

6. *Non tantum... artificiale... prob. genus.* Vide V, 1, 1, 2.

7. *Quæ* ante *prosint* omittit Camp. *Deinde personam*, Jens. et editt. posterr. ante Stoer. exc. Ald. *De eadem pronunc.*, Turic. *Apud quenque*, Guelf. — Tò *quæ* omittunt RR. 7, 10. Omnes *deinceps*. Avic. Poul. RR. 3, 10, 11, *apud quemque*. Ed.

8. *Existimet. Sic*. Hæc est scriptura Turic. Flor. Camp. Reliqui inserunt *et*.

CAP. IX.[1]. Quæ sint[2] in agendo servanda, toto fere opere[3] executi sumus : pauca tamen propria hujus loci, quæ non tam dicendi arte, quam officiis[4] agentis continentur, attingam. Ante omnia, ne, quod[5] plerisque accidit, ab utilitate eum causæ præsentis[6] cupido laudis abducat. 1

Nam ut gerentibus bella non semper exercitus per plana et amœna ducendus est, sed adeundi plerumque asperi colles, expugnandæ civitates quamlibet præcisis[7] impositæ[8] rupibus, aut operum mole 2

1. Inscriptio : *Quæ in agendis*, Turic. Flor. Guelf. cum Bern. *Quæ servanda in agendo oratori sint*, Goth. *Q. s. i. agendis causis* o. s., Jens. et edd. plerique.

2. *Quæ sint*. Guelf. CAMP. Jens., *quæ sunt*, et edd. ante Ald.

3. *Opere exsecuti sumus. Opero exsumus*, Turiecns. Flor. *O. sumus executi*, Obrecht.

4. *Officiis agentis*. Turic. Flor., *officiis agendis*, cum Voss. 1, 3, Bern. *Officiis agendi*, reliqui. Vitiosum loquendi genus. Nam *officium agendi* vix quicquam sit, nisi officium patroni agendi causam clientis; *officia agendi* nihil omnino significant. *Officia* requiruntur *ejus qui agit*, *agentis*. Hoc autem revera scripsisse Quintilianum ex mendosa vetustorum Codicum scriptura patet : unde veram jamdudum reposueram, quum casu tandem (silent enim de eo Burmannus et cæteri) vidi, edidisse ita, Argentinensi quoque, ut videtur, *agendis* dante, Obrechtum. Neque de veritate hujus scripturæ dubitare sinit illud quod statim subjicitur *eum*. Nam verbum quidem tertiæ personæ sæpissime, pronomen vero vix invenies, non expresso in præcedentibus, ad quod referatur, nomine. — Apud. R. 3 (a sec. manu) reperimus *officiis agentis*. Reliqui dant alii *officiis agendis*, alii *officiis agendi*. ED.

5. *Ne, quod*. CAMP., *nec quod*. Omittunt *ab* Turic. Flor. *Obducat*, Florent.

6. *Præsentis*. « Junge *præsentis* « *laudis*. Est autem ea immatura illa « laus et cruda, quæ in horam captatur, verborumque lenociniis petitur, postponenda tardiori illi, « at durabili, quæ re, vincendisque « causis prudentiorum suffragiis acquiritur. Vide §. 4. » SPALD.

7. *Præcisis*. CAMP., *præscisis*. — *Præcisis*. Non ita frequens de *præruptis* et *abscissis* vocabulum, cujusque exemplum hoc ipsum cum paucissimis aliis in lexicis poni solet.

8. *Impositæ... mole*. Turic. Flor., *impositæ rebus ut* o., cum Almel. (quamquam ex hoc ut non affertur). *I. montibus a. o.*, Goth. Voss. 2, Colbert. Jens. et edd. posterr. (except. Ald.) ante Bad. qui (mero sphalmate, quum esset *īpositæ*) habet *positæ montibus a. o.*, quod repetierunt aliquot posteriores. Nostram post CAMP. et Ald. de meis primus habet Stoer. e scriptis au-

difficiles; ita oratio gaudebit quidem [1] occasione [2] lætius decurrendi, et æquo [3] congressa campo totas vires po-
3 pulariter [4] explicabit: at si juris anfractus [5], aut eruendæ veritatis latebras adire cogetur, non obequitabit, nec illis vibrantibus concitatisque sententiis velut missilibus utetur; sed operibus [6], et cuniculis, et insidiis, et occul-

tem præter eos qui silentur (Voss. 1, 3, Bero., etc.) certe Guelf. neque dubium, quin vera sit certaque crisis Burmanni, alteram *montibus* receptæ interpretamentum esse. Illa autem vetustorum scriptura nata, non e compendio, qualia sunt qui maximo eruditorum tædio ubique comminiscuntur, sed ex interitu aliquot litterarum, quo genere toties in iisdem peccatum vidimus.

1. *Gaudebit quidem*. Camp., *quidem gaudebit*; male. *Occusatione*, Turic. Flor.

2. *Lætius*; sic Turic. Guelf. Camp. cum Almel. Goth.. Voss. 2. *Lætus*, Florent. *Latius*, reliqui. Diligenter omnia perpendi, antequam hanc scripturam loco pellerem, quum *latè dicere*, *latus orator, sermo*, et similia toties apud Nostrum etiam occurrant (e. g. III, 5, 15; V, 14, 33; XII, 10, 23), comparatio autem lati itineris tam apta hic videatur. Tamen latam orationem non eamdem esse, quæ florida, de qua hic agitur, ex ipsis illis locis, et ex specimine etiam *lati et fusi* generis, quod habuimus supra XI, 3, 50, cognosces. Contra *lætum* hujus inprimis loci esse senties conferendo illa IV, 3, 1; VIII, 3, 88; XI, 1, 34; XII, 10, 80; et præ cæteris illud XI, 1, 49, *decurrentibus periodis, quam lætissimis locis sententiisque dicentem*. Translationem porro spatii, necessariam sane, dabit *campus* in illis quæ subjiciuntur; non minus autem necessarium est, quod respondeat alteri parti ex *planis et amœnis* in imagine ipsa. Ita religio potius esse debuit plurimorum et optimorum Codd. scripturam diutius e textu arcere. — Nostri Codd., *lætius*, exc. Poul. Vall. lib. (hic a sec. manu), qui *latius*. Eo.

3. *Et æquo congressa. Et quo congr.*, Turic. Flor. *Ex æquo c.*, Goth. (tacente Gesn.). *Tota*, Guelf. *Explicavit*, Turic.

4. *Populariter*. Hæc una vox inter translatas omnes proprie significat. Spectat enim ad popularem per sententias delectationem: vide II, 10, 11; VIII, 3, 12.

5. *At... anfractus. At si vires anfactus*, Turic. Florent. *Erudiendæ*, Florent. cum Voss. 1. *Obequitavit*, Flor. *Amiculis*, Guelf. *Sed insidiis*, Flor. Camp. Habet quod blandiatur; ut sit distinctio inter ea quæ machinis et instrumentis, et quæ astu fiunt. Tamen quum aliquis etiam per cognata transitus hic sit, novare nil volui, præsertim ubi tam pronus librarii lapsus. *Acutis*, Camp. *Regeret*, Flor. cum Alm. — Nostri Codd., *et insidiis*. Eo.

6. *Operibus*. Ex brevi spatio duplici, quamquam bellico utroque significatu repetitum vocabulum; de munimentis modo; hic de vineis arietibusque. Cæterum digitum in-

tis artibus rem geret. Quæ omnia non, dum fiunt, lau- 4
dantur, sed quum facta sunt: unde etiam minus[1] cu-
pidis opinionis[2] plus fructus[3] venit: nam quum illa
dicendi vitiosa jactatio inter plausores suos detonuit, re-
surgit veræ virtutis fortior fama; nec judices[4], a quo sint
moti, dissimulant; et doctis creditur; nec est orationis
vera laus, nisi quum finita est. Veteribus[5] quidem etiam 5
dissimulare eloquentiam fuit moris; idque [6] M. Anto-

tendit Spaldingius in schedis in nimium hoc allegorism premendi studium, quale notaverat etiam lib. II, cap. 4, §. 7.

1. *Minus... opinionis.* Turicens. Florent. Guelf., *etiam cupidissimis opinionis*, cum Bodl. Joan. Almel. Voss. 1 (qui et *opinionibus*), Jens. et edd. posterr. ante Ald. *E. cupidis minus o.*, Vall. Voss. 2, 3 (hos duo enim Burmannus, qui Voss. 1 memorat, utique non tacuisset, si a sua scriptura recederent), Stoer. et edd. posterr. ante Gesner. exc. Obr. qui Codicum plurimum scripturam dedit, sed deleta voce *plus*, ita hæc, ut videtur, intelligens: « unde (id est, ex qua tardiori laude) vel cupidissimis gloriæ fructus « venit: » quod non uno nomine displicet. Nos præeuntibus Aldo et Gesn. in ea scriptura acquiescimus, quam non Gothanus tantum, sed, cujus major est auctoritas, Camp. etiam exhibet. Nimium enim verisimile est vetustiorem scripturam natam esse sphalmate ex illo *cupidis minus*, sicut hoc ex nostra per mendosam, qualem toties vidimus, transpositionem exstiterat, illis *minus opinionis*, *plus fructus* apparentem quemdam, sed revera nullum sensum præbentibus. — Vall. lib. a sec. manu, *cupidis minus*. R. 9, *minus cupidis*. Avic. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 10, 11, *cupidissimis*. R. 8, *cupidissimus*. Ed.

2. *Opinionis.* Vide lib. I, cap. 2, §. 4, not. 3; lib. II, cap. 12, §. 5, not. 5, p. 317; atque hic §. 7. Ed.

3. *Fructus. Fluctus*, Turic. *Plosores*, Flor. *Retonuit*, Turic. Flor. *Vera et virtutis*, Turic. Flor. Camp. (cum Alm. qui habet *Uet*, *a* super *U* imposita) et editt. ante Ald. cui scripturæ Flor. addit *fortior*, suaviter sensum rotundans.

4. *Judices... moti. Judices sunt a quo sint motus*, Turic. *I. a. q. s. motus*, Flor. cum Almel. *Et doctis quæ cr.*, Turic. Flor. Fortasse *dissimulant; doctisque creditur*. Camp., *finita et vet.*

5. *Veteribus... dissimulare.* Vide lib. IV, cap. 1, §. 9.

6. *M. Antonius præcipit.* « Credo « de ipsius M. Antonii opere loqui. « Sed et apud Ciceronem, II de « Orat. libro, hoc ait M. Antonius. » Valla. De libro Antonii, vide III, 1, 19. *Dissimulatorem artis* vocat eumdem Quint. lib. II, c. 17, §. 6. Locus Ciceronis, Vallæ obversatus, est in principio illius libri: « Antonius probabiliorem hoc populo « orationem fore censebat suam, si « omnino didicisse nunquam puta- « retur, atque ita se graviorem fore,

nius præcipit, quo plus[1] dicentibus fidei, minusque suspectæ advocatorum insidiæ forent : sed illa dissimulari, quæ tum erat, potuit; nondum enim tantum dicendi lumen accesserat[2], ut etiam per obstantia erumperet: quare artes quidem et consilia lateant, et quicquid, si deprehenditur, perit : hactenus
6 eloquentia secretum habet. Verborum quidem delectus, gravitas sententiarum, figurarum elegantia[3], aut non sunt, aut apparent : sed propter[4] hoc ipsum ostendenda[5] non sunt, quod apparent ; ac si[6] unum sit ex

« si... ne nosse quidem Græcos videretur. »

1. *Quo plus*. Turic. Flor. Camp., *quod plus*, cum Alm. *Sed illas forent mulari quæ cum erat*, Turic. Florent. Mira striligo, in qua nil tamen latere arbitror. *Obstanti er.*, Flor. *Obstantiam er.*, Camp. Goth.

2. *Accesserat*. Jejunum non immerito Spaldingio visum olim hoc verbum, quare *accenderat* conjectabat, ut *lumen* sit quartus casus. Si iterum hæc tractasset, *accensum erat* fortasse tentavisset.

3. *Elegantia*. Flor., *eligentia*.

4. *Sed propter*; sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. *Vel* inserunt reliqui. — Tò *vel* inserunt omnes nostri. Ed.

5. *Ostendenda*; sic Turic. Flor. Camp. *Ostentanda*, reliqui; cujus scripturæ auctor non sensit longe venustius, ob respondens *apparent*, proprium hic vocabulum usurpatum esse quam translatum. — Nostri dant alii *ostendenda*, alii *ostentanda*. Ed.

6. *Ac si unum sit ex duobus*; sic Turic. Flor. cum Alm. nisi quod duo priores mendose *duabus*, ex Alm. autem *sit* non affertur. Hoc tamen est in Camp. quoque, cæterum conspirante cum reliquis, qui dant *aut si unum e duobus*. Jensoniana tamen pro e *duobus* habet *est duobus*; quod sphalma, quale mihi quidem videtur, Obrechtus arripiens *est e duobus* edidit. Vulgatam repetierunt VV. DD. imo gallice interpretati sunt grammatico nexu contenti, logicum non curantes. Atqui quum dicitur : « *aut* si unum e duobus eligendum, » non aliter est ac si in antecedentibus forent hæc : « neutrum quidem ostentandum « est, neque causa, neque oratoris « elegantia; » cui nunc subjungeretur : « si tamen non potes quin « ostentes aliquid, causa potius fac « ut laudetur. » Quasi ne hoc quidem efficere debeat severior paulo orator. Sed vel eo solo damnanda erat vulgata, quod in præcedentibus quidem ostentatio in solis verborum lenociniis ponitur; formula vero *aut si* causæ ostentatio, tamquam illis comprehensa, nunc separatur. Adoptanda igitur erat vetusta scriptura *ac*, qua vocula utrumque orationis membrum ad modestiam oratori commendandam æqualiter spectare demonstratur

duobus eligendum [1], causa potius laudetur [2], quam patronus: finem [3] tamen hunc præstabit orator, ut videatur optimam causam optime egisse: illud certum erit, neminem pejus agere, quam qui displicente [4] causa placet; necesse est enim, extra causam sit, quod placet. Nec illo [5] fastidio laborabit orator non agendi causas 7
minores, tamquam infra eum sint, aut detractura sit opinioni minus liberalis materia: nam et suscipiendi ratio justissima est officium, et optandum etiam, ut amici quam minimas lites habeant; et abunde dixit bene, quisquis rei satisfecit. At quidam [6] etiam si forte 8

vide not. seq. — Nostri Codd., *aut, si unum e duobus eligendum*, exc. R. 7, qui *est* inserit post *unum*. Ed.

1. *Si unum sit ex duobus eligendum. Unum*, id est, unum modo. « Si causa tota ex iis tantnm, quos « supra (§. 3) tetigimus, locis pendeat, quæ veneres diceodi parum « admittant, aut, si illis indulgeas, « negligenda sit causa: tunc huic « potius qnam sibi landem parabit « orator veræ laudis studiosus. »

2. *Laudetur*. Goth. Jens., *laudatur potius* (tac. Gesn.) Turic. cum Alm. omittit *agere*.

3. *Finem*. « Eventnm. » Spald. Vide II, 15, 6; VIII, 3, 11.

4. *Displicente... placet*. Turic., *dispicent causa p*. Camp., *displicentiam pl*. (natum ex compendio $\overline{ca}$). *Ex causam si quod*, Turic. *Si*, Flor. etiam.

5. *Nec illo*. Tnric. Jens. et edd. postt. ante Bad., nec *ullo*. Recepta scriptura digitum intendit io certos oratores; altera fortior videtur, neqne parcit iisdem. Anceps deliberatio: io qua satius duxi auctoritatem sequi plurimorum, illud tameo etiam repntans, quod, si *ullo* legatur, necessariom sit jungere « fastidio *non* agendi, » quod insolitum videbatur; nunc *non agendi* tamquam per appositionem adjectum est ad hæc *illo fastidio*. Turic. Flor., *laboravit*. Omittunt iidem *orator*, cum Alm. *Quam* pro *tamquam* Goth. (err. Gesn.). *Quamtam*, Jens. *Sunt*, Turic. Flor. *Suspiciendi*, Turic. *Bene qui rei*, Guelf. cnm Vall. Goth. Voss. 2, Stoer. et edd. postt. ante Gibs. *Satisfacit*, Turic. Camp. — Nostri Codd., *nec illo*, exc. RR. 5, 7, qui *nec ullo*. Ed.

6. *Quidam... forte*. Obr., *etiam qui forte*, sine causa. *Susceperint*, Goth. et edd. ante Stoer. *Paulum*, Guelf. Vall. Goth. Jens. (tac. Geso.) et edd. postt. ante Ald. acc. Bad. Gryph. *Adductis a rebus*, Turic. Flor. *Circumlinunt*, Bern. Sed alteram formam prætulit etiam I, 11, 6. *Difficerunt*, Turic. Flor. (sed hic uno *f*). *Defecerunt*, Gnelf. cum Bern. *Causarum conic veris* (cum lineola supra i mediæ vocis), Turic. *C. conicit v.*, Flor. *C. si comat v.*, Alm. *C. s. contingat v.*, Camp. *Sin*

susceperunt negotia paulo ad dicendum tenuiora, extrinsecus adductis ea rebus circumliniunt, ac, si defecerint alia, conviciis implent vacua causarum; si contingit, veris; si minus, fictis: modo sit materia ingenii, mereaturque[1] clamorem dum dicitur: quod ego adeo longe puto ab oratore perfecto, ut eum ne vera quidem
9 objecturum, nisi id causa exigit, credam. Ea est enim prorsus *canina*[2], ut ait Appius, *eloquentia*, [3]cognituram

minus, Goth. (tac. Geso.). *Ingenua*, Guelf. Jens. et edd. postt. ante Ald. *Mereaturque quedam ore modum dicitur*, Flor. *Objectorum*, id. *Exigitur*, Turic. Flor. *Credam eam. est*, Flor. Camp. — Hic nihil novi afferunt nostri Codd. Ed.

1. *Mereatur.* Vide IV, 2, 39, 77. Eumdem sensum in forma activa, vide infra XII, 11, 3.

2. *Canina, ut ait Appius, eloquentia.* Fons, nobis certe, hujus dicti est fragmentum Sallustii ap. Nonium voce *Rabula* (lib. I, p. 60, ed. Merc.): « Inde et Sallustius, « *Canina, ut ait Appius, facundia* « *exercebatur:* » unde in complurium auctorum scripta manavit, quorum loca quære apud intpp. ad Sallustii fragm. Haverc. II, p. 119, et 129. Lactantius autem (VI, 18) in Ciceronem illud contorsit: quod ideo moneo, ne quis ab ipso Sallustio, aut etiam Appio quodam, in Ciceronem directum credat, deceptus ea fragmenti Sallustiani conceptione, quam videre est apud Haverc., p. 129. Quis fuerit autem ille Appius, frustra locis indicatis quæras. Sed facile est conjectu, fuisse antiquum illum App. Claudium Cæcum, cujus carmen morale, vel sententiæ lectæ sunt olim, alleganturque Ciceroni Tusc. IV, 2. Pseudo-Sallustio init. primæ Or. de Rep. Ord. Festo in *Stuprum*. Prisciano VIII, p. 792. Quæ loca non sine voluptate a venerandæ illius antiquitatis studiosis conferentur; quamquam materia fortasse superest quæstionibus de antiquitate sermonis et de metro fragmentorum illorum.

3. *Cognituram;* sic omnes omnino MSS. (nisi quod Flor., *connituram;* Voss. 3, *cognitura*) et edd. antiquiores ante Ald. qui primus, ex mera haud dubie conjectura, invexit *censuram*, quod omnes deinde retinuerunt præter unum Obr. qui, quod rationem non exposuit, imitatorem habuit neminem. Suspecta tamen recepta fuit Rollino etiam. — Nostri Codd., *cognituram*. Ed. — *Cognituram male dicendi subire. Cogniture* vocabulum hucusque lectum est in unico tantum loco Suetonii Vitell. 2, ubi de aliquo *sectionibus et cognituris uberius compendium nacto* narratur, certumque est significari eo munus, vel officium *cognitoris;* quod satis probabiliter refertur ibi ad cognitorem publicum, qui res gereret ærarii, sive fisci ejusque causa cum maximo suo compendio delatorem ageret. Generaliori autem notione cognitor est, quicunque *alienam*

male dicendi [1] subire: quod facientibus etiam male audiendi præsumenda [2] patientia est: nam et in ipsos fit impetus frequenter, qui egerunt, et certe petulantiam patroni [3] litigator luit: sed hæc minora sunt ipso illo vitio animi; quod [4] maledicus [5] a malefico non di-

litem suam facit, et loco veri litigatoris in foro agit, quem sensum supra tetigit Spaldingius ad III, 6, 70, et uberius explicatum vide in lexicis: ubi illud etiam invenies, odiosum factum fuisse cognitoris nomen, quum sæpissime sive adulandi, sive alicujus commodi causa malæ etiam et injustæ lites eo modo susciperentur: quo pertinet illud *fi cognitor* ap. Horat. Sat. II, 5, 38 (vide Bentl.) et illi « mulierculareum teterrimarum cognitores » apud Cic. Verr. III, 34, §. 78. Hinc cum invidia adhibebatur vocabulum; ut ap. Liv. XXXIX, 5: « Ne « suas quidem simultates pro magistratu exercere boni exempli « esse: *alienarum vero simultatium* « tribunum plebis *cognitorem fieri* « turpe... esse. » Integrum hunc locum posui ob aliquam cum nostro similitudinem. Nam patronus etiam, qui pro causa tantum clientis verba facere debet, quando ipsius affectus simultatesque suas quasi facit, et, quod litigatori condones, convicia etiam in adversarios jacit, non sine vi et invidia ita traducitur, ut qui *cognituram male dicendi subeat*, hoc est, cognitor ejus fiat in maledicendo. *Cognituram* enim *subire* eodem modo dictum, ut *negotium subire, defensionem subire*, et similia. Sed hæc omnia per viros doctos ignota manerent, quorum socordia constans omnium librorum scriptura, a jejuno Aldi commento loco turbata, in varietate lectionis latebat.

1. *Male dicendi*. Turic., *madicendi*. Camp., *malis dicendi*. Jens. (tac. Gesn.) et edd. postt. ante Bad., *et male aud.*

2. *Præsumenda*. « Sumpta patientia præparare se debet ad male « audiendum. »

3. *Petulantiam patroni*; sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Inverso ordine reliqui. *Illo ipso*, Goth. (tac. Gesn.) Camp.

4. *Quod*; sic Turic. Flor. Camp. *Quo*, reliqui: quod scabram facit orationem, et in se ipsum quodammodo redeuntem sensum. Sed hoc facilius sentitur quam verbis exponitur. Quare satis habeo nostram scripturam et Codicum auctoritate firmare, et usu Quintiliani. Nam infra etiam cap. 10, §. 17, *quod* ponitur ita, ut rationem reddat sententiæ propositæ, mutarique possit cum particulis *nam*, *quippe*; neque dubium, quin multa e superioribus etiam exempla afferre possem, si minus hospes ad hunc scriptorem accessissem.

5. *Maledicus a malefico*. Turic. Flor., *maledictus a maleficio* (Flor. *malevitio*) *non dictat*. *Maledictus* est etiam in Guelf. Jens. (tacente Gesnero) et edd. postt. ante Ald. Sed hæ sunt aberrationes: ne quis forte tentet *maledictum a maleficio*; quod verum sensum non haberet. — Nostri dant alii *maledi-*

10 stat, nisi occasione. Turpis voluptas et inhumana et nulli audientium bono grata[1] a litigatoribus quidem frequenter exigitur, qui ultionem malunt, quam defensionem: sed neque alia[2] multa ad arbitrium eorum facienda sunt: hoc quidem quis hominum liberi modo sanguinis sustineat, petulans esse[3] ad alterius arbitrium?

11 Atqui etiam in advocatos partis adversæ libenter nonnulli invehuntur: quod, nisi[4] si forte meruerunt, et inhumanum est respectu communium officiorum, et quum ipsi, qui dicit, inutile (nam idem juris respon-

cus, alii *maledictus*; omnes *a malefico*. En.

1. *Bono grata*. Turic. Florent., *bona gratia*. Guelf. cum Voss. 3, *bona grata*. Turic., *si neque*. Turic. Flor. cum Alm., *eo facienda*. Goth. (tacente Gesn.) *eorum arbitrium*. Guelf., *liberius sanguinis*.

2. *Sed neque alia... hoc quidem...* Pronunciatione juvanda est relatio, quæ est inter hæc duo membra, in hunc sensum: « Sed sicut alia etiam « multa ad eorum arbitrium non « facienda sunt, ita hoc certe (qui- « dem) minime: nam quis... susti- « neat? »

3. *Petulans esse*. Non est quod rariorem hanc in soluta oratione constructionem pronunciet Burmannus, quam supra quoque III, 6, 64 habuimus, quæque in verbo *sustinere*, quoties eodem fere quo *audere* sensu usurpatur, plane necessaria est.

4. *Nisi si forte*. Guelferb. Goth. Camp. et edd. ante Gibs. omittunt *si*, exc. Ald. Gryph. Vide not. seq. *Meruerint*, Camp. et editt. ante Gryph. *Respectum*, Flor. *Criminum offic.*, Guelf. *Et tum ipsi*, Jens. (tac. Gesn.) et edd. postt. ante Bad. *Utile*, Goth. (tac. Gesn.). *Qui plane*, Guelf. cum Voss. 1, Bern. *Tum* et ante *adversarii* inserunt Gryph. 1544, et edd. postt. ante Obr. male. Mox *et* ante *quantul.* omittit Guelf. — Solus Avic., *nisi si forte*. Cæteri τὸ *si* omittunt. Iidem *meruerant*, excepto Avic., qui *meruerunt*. Mox alii *et cum ipsi*, alii *et tum ipsi*. Ante *adversarii* omnes omittunt et. En. — *Nisi si forte*. Vide notam 3 ad lib. III, cap. 10, §. 2. Non ubique tamen duplicata hæc forma locum habet: certe facile sentitur differentia inter id quod hic est *nisi si forte*, et ironicum illud *nisi forte*, I, 10, 6, 23; II, 3, 6; III, 5, 3. Sed IV, 1, 70 etiam, atque ibi notam 1, pag. 48, ubi *nisi si* est in ironia, *si* delendum erat. Nam quum libri omnes careant ibi voce *nisi*, male integra hac particula sartus fuit defectus; quum sola syllaba *ni* vere videatur absorpta a præcedente *im*. Contra IV, 3, 5, legitimum est *nisi si*, neque ulla ibi varietas. Alium usum, quo particulæ *nisi forte* ad vitandam ironiæ speciem separantur, apud Ciceronem notavit Goerenzius ad Fin. lib. I, cap. 17, §. 56.

suris datur), tum causæ contrarium, quia[1] plane adversarii, fiunt et inimici, et quantulumcunque eis[2] virium est, contumelia augetur. Super omnia perit illa, quæ 12
plurimum oratori[3] et auctoritatis et fidei affert, modestia, si a viro bono in rabulam latratoremque convertitur, compositus non ad animum judicis, sed ad stomachum litigatoris. Frequenter etiam species liber- 13
tatis[4] deducere ad temeritatem solet, non causis modo, sed ipsis quoque, qui dixerunt, periculosam: nec immerito Pericles[5] solebat optare, ne quod sibi verbum in mentem veniret, quo populus offenderetur: sed quod ille de populo, id ego de omnibus sentio, qui tantumdem possunt nocere: nam quæ fortia, dum dicuntur, videbantur, stulta, quum læserunt, vocantur.
Nunc quia[6] varium[7] fere propositum agentium fuit, 14

1. *Quia plane... inimici.* Insolitus vocis *plane* positus. Nam quum exspectares ita dictum « quia adversarii fiunt plane inimici, » nunc *plane* ad totam orationem spectat, pro eo quod plenius ita efferri possis « quia id plane efficitur, ut adversarii fiant et inimici. » Recte autem distinctio ab Obrechto primum invecta est, ne jungas: «(illi) fiunt plane adversarii et inimici. »

2. *Eis*; sic Turic. Flor. Camp. *Iis*, Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Basil. qui *his*, cum reliquis. *Vitium* sphalma Tarv. quod repetierunt posteriores ante Bad. cum ipso Ald. *Jurium*, Camp.

3. *Oratori et auctoritatis.* Guelf. et omittit. *Infrabula*, Turic. *Infrabulam*, Flor. *In tabulam*, Jens. Tarv. quod sphalma quum verbose, ut solet, et memorat et corrigit homo fatuus sane et gloriosus Merula, mendax iterum audit Burmanno. *Latronem qui*, Turic. *Latronemque*, Flor.

4. *Libertatis.* Florent., *liberalis.* Turic. Flor., *ipsis quoque dixerint opericulosum.* Camp., *periculosum.* Id., *in mente.* Tur. Flor., *ego omnibus.* Camp., e. et o. Flor. *qui* omittit.

5. *Pericles.* Plut. in Vita, p. 284: Ἀεὶ πρὸς τὸ βῆμα βαδίζων ηὔχετο τοῖς θεοῖς μηδὲ ῥῆμα μηδὲν ἐκπεσεῖν ἄκοντος αὐτοῦ πρὸς τὴν προκειμένην χρείαν ἀνάρμοστον. Quamquam in his nihil proprie de *offensione*; ut videatur aut Plutarchus latius, aut Noster angustius extulisse Periclis sententiam. — Sic incipit rusticus orator apud *La Fontaine*, lib. XI, fab. 7. Eo.

6. *Nunc quia varium.* Jens., *nunc qui varium.* Tarvis., *hunc qui v.* Flor., *vere.* Guelferb., *facilitatis.* Goth., *modo tradere.*

7. *Varium... fuit, et... laboravit.* Memorabile hujus perfecti ἀορίστου apud prosæ scriptorem (nam de

et quorumdam cura tarditatis, quorumdam facilitas temeritatis crimine laboravit; quem credam fore in hoc
15 oratoris modum, tradere non alienum videtur. [1]Afferet ad dicendum curæ semper quantum plurimum poterit: neque enim hoc solum [2] negligentis, sed mali [3], et in suscepta causa perfidi ac proditoris est, pejus agere, quam possit: ideoque ne suscipiendæ quidem sunt
16 causæ plures, quam quibus suffecturum se sciat. Dicet [4] scripta quam res [5] patietur plurima, et, ut De-

poetis vide Bentl. ad Horat. Od. III, 23, 19) exemplum, cui C. Schneider adjungendum mihi ministravit illud ap. Senecam de Ira II, 3: « Itaque et fortissimus plerumque « vir, dum armatur, expalluit, et « signo pugnæ dato, ferocissimo mi« liti paululum genua tremuerunt. » Quamquam ibi longe plus causæ est in medias res lectores rapiendi. — Ἀορίστως hæc perfecta intelligi hic vult Buttm. Recte; quamquam respicere potuit Fabius oratores, qui alii aliam secuti erant rationem. Wolff. — *Propositum*, vide IX, 4, 19; XI, 1, 32, 42.

1. *Afferet*. Guelf., *afferret*. Jens. et edd. ante Ald., *affert*. Flor., *dicendum jure s.*

2. *Hoc solum;* sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. *Hoc* omittunt reliqui.

3. *Sed mali;* sic Turic. Guelf. Goth. Camp. cum Alm. Ald. *Et mali*, Jens. cum edd. postt. ante Ald. acc. Bad. *Sed et mali*, reliqui. *Causa* omittunt Turic. Flor. cum Alm. *Se suffecturum*, Camp. — Nostri Codd., *sed mali*. Ed.

4. *Dicet scripta*. « Scripto præpa« rabit, quæ dicturus est. »

5. *Quam res;* sic Turicens. Flor. Guelferbytanus, Gothanus, Jens. (tacente Gesnero) et editiones omnes ante Burmannum qui primus in contextu posuit *quum*, ne verbulo quidem de mutatione monens, nisi quod Obrechtum *quam* dare annotavit, quasi vero non cæteri omnes. Hinc, et ex consensu meorum, tantum non certum est reliquos etiam MSS. *quam* exhibere: quod restitui: nam Gesn. et Bip. Burmannum secuti sunt; Capper. non item. *Patiatur*, Goth. Jens. et edd. post. ante Ald. *Et* ante *sculpta* om. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 2, 3. *Etiam sculpta*, Camp. *Contingeret*, *sculpta* dedit Obrech. quod aptius sane videtur in re quæ fieri non facile potest. Nos tamen in verbis ex alio scriptore sumptis, necdum inventis, a Codicum scriptura recedere nefas duximus. *Sculptas et ut hoc ut prima actionis*, Turic. Flor. *Sed hæc*, Camp. Mox *quæ* omittunt Turic. Flor. Camp. cum Alm. — Nostri Codd., *quam res*. Alii *patietur*, alii *patiatur*. Omnes *continget*. Ed. — *Quam res patietur plurima*. Alibi etiam obvia est trajectio particulæ *quam* in verbo *posse* (*quam possum plurima*), cujus vicem plane gerit formula *res*

mosthenes ait[1], si continget, et sculpta. Sed hoc aut primæ actiones, aut quæ in publicis[2] judiciis post interjectos dies dantur, permiserint: at quum protinus respondendum est, omnia parari non possunt; adeo ut paulo minus promptis etiam noceat scripsisse, si alia ex diverso, quam opinati fuerint[3], occurrerint. Inviti 17

patitur. — Vide XI, 3, 5, *quam posset plurimos versus.* Ed.

1. *Ut Demosthenes ait.* «Nondum « inveni, nbi. Sed multa Plutarchus « in vita, p. 1557 seq., quam fugerit « ex tempore dicere, quamque ea in « re Periclem imitatus sit. » Gesner. Dixerit hoc Demosthenes respondens adversario, qui illnd ei objecisset : sicut factum videmus in Midiana, ubi se *ἐσκέφθαι καὶ μεμεριμνῆσαι τὰ δίκαια λέγειν* concedit, et alio acute dicto telum illud adversarii retorquet. Itaque in sensu verborum *sculpta dicere*, qui merus est jocus, non multum laborandum; quamquam major utique cura in expoliendis, quæ dicturus est orator, exprimitur hoc nimii sensus verbo; cui aptandum fortasse *contingeret* (vid. not. super.) Gedoynum autem qui vertit « *et même* « *qu'il n'ait perfectionné, s'il y a* « *moyen* » in errorem inductum credo a Philandri nota, observantis Quintilianum hic, contra Diomedis regulam, dixisse *sculpta* pro *scalpta.* Quippe Diomedes (v. Gesn. Thes.) *scalpere* omni sensu semper dicendum contendit. Gedoynus autem videtur nescio quid de scalpro eradendis litteris intellexisse.

2. *Publicis judiciis;* sic Camp. Guelf. Gothan. Jens. (tac. Gesn.) et editt. ante Leid. qui primus, nescio an casu, *jud. publ.* eumque secuti sunt posteriores omnes. Sed Turic. Flor. *Supplices judicis*, eum Almel. nisi quod ex hoc *judiciis.* Tum *post* om. Guelf. *Aut tum*, Guelf. *Aut cum*, Voss. 1, 3. Mox marg. Basil. habet *ideo* et *narret* pro *noceat.* An fuit *ideo paulo m. p. e. nocet?* Sed vulgata præstat. Omittunt Turic. Flor. — *In publicis judiciis.* Dum ea, quæ ad accuratius hæc intelligenda faciant, ab aliis in medium proferantur, hæc interim sufficiant. In privatis judiciis semel prima actione ad docendos judices justa oratione agebatur: cætera altercatione fere absolvebantur. In publicis judiciis major solemnitas. Quare si prima actione multa ab adversario prolata essent, quæ diligentiorem refutationem requirerent; ob rei gravitatem judiciique dignitatem, nova post aliquot dies actio dabatur, in qua ab utraque parte præparatis iterum orationibus agi poterat.

3. *Fuerint, occurrerint;* sic Turic. Flor. Guelf. Goth. cum Voss. 1, 2, 3, (nisi quod 1, habet *occurrint*) Jens. et edd. post. ante Bad. *Fuerint, occurrerunt*, Camp. *Fuerunt, occurrerint*, Bad. Basil Gryph. Roll. Capper. et alii ap. Burm. *Fuerant, occurrerint*, Stoer. Chouet. Gibs. Obr. Burm. Gesn. Bip. *Fuerant, occurrent*, solus Leid. Vides e scriptis iis, qui diligentius memorari solent, solum Almel. hic sileri; quo tamen neutiquam adducor, ut hunc dare Burmanni scripturam credam.

enim recedunt a præparatis, et tota actione [1] respiciunt requiruntque, num aliquid ex illis intervelli [2], atque ex tempore dicendis inseri possit: quod si fiat, non cohæret, nec commissuris modo, ut in opere male juncto,
18 hiantibus, sed ipsa coloris inæqualitate detegitur. Ita nec liber [3] est impetus, nec cura contexta; et utrumque alteri obstat: illa enim [4], quæ scripta sunt, retinent animum, non sequuntur: itaque in his actionibus [5] *omni*,

Plusquamperfecto certe post illa *possunt*, *noceat*, locus nullus esse potest. Reposui itaque constantem Codicum scripturam eamdemque grammaticæ rationi quam maxime consentaneam, parum curans delicias eorum, qui repetitam terminationem *rint* videntur non tulisse. — Nostri *fuerint*, *occurrerint*, exc. RR. 3, 5, qui *fuerant*, *occurrerent*. Ed.

1. *Tota actione*, Guelf. Gothan., *nota actione*, cum Voss. 1, 2, 3, Joan. Jens. et edd. ante Ald. *Aliquod*, Turic. *Inter belli atque*, Tur. *Intervalli a.*, Guelf. cum Voss. 1, 3. *Intervallis a.*, Goth. Camp. Jens. et edd. ante Burm. qui e Voss. 2 nostrum recepit, quod est etiam in Flor. et agnoscitur in Turic. corruptela. Vulgatum olim *intervallis* Obrechtus commate non post sed ante hoc vocabulum posito sensui commodum reddere tentabat: frustra. *Dicendi*, Turic. Flor. *Dicentis*, Guelf. *Inseret*, Voss. 1, 2. *Possunt*, Turic. Flor. *Quod* om. Guelf. cum Voss. 1. *Vincto*, Camp. — Nostri Codd., *nota actione*, exc. Vall. lib. a sec. manu antiqua, qui solus *tota actione*. Mox alii *intervelli*, alii *intervalli*, alii *intervallis*. Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, 11 τὸ *quod* ante *si fiat* omittunt. Ed.

2. *Intervelli*. *Intervellendi* vocabulum in lexicis satis explicatum, actum designat tollendi ex integro aliquo ea quæ nimia videntur; et ita fere usurpatum est supra X, 7, 5. Alias igitur avulsæ illæ partes abjiciuntur: hic vero *intervelli* per contemptum aliquem dicitur de iis quæ ad usum raptim excerpuntur.

3. *Liber impetus*, omisso *est*, Camp. *Optat*, Guelf. *Iis actionibus*, Turic. Goth. (tac. Gesn.) *Agricolæ debent*, Goth. (tac. Gesn.).

4. *Illa enim... non sequuntur*. Quæ præparata sunt, *retinent* animum, dum in id ipsum intenti sumus, ut memoriter ea proferamus; quæ ex tempore dicuntur, libere vagantem animum quasi *sequuntur*. Contrarii motus: qui se invicem tollunt. Manifestum hunc Quintiliani sensum tam parum assecutus est Obrechtus, ut nefando auso plane interverteret eum scribendo ex conjectura: « Illa enim, quæ « scripta sunt, retinent animum; « quæ ex tempore dicenda sunt, « non sequuntur. »

5. *Omni... pede standum est*. Græcum ὅλῳ ποδὶ idem proverbium esse, nemo dubitaverit; quamquam non satis ad nostrum locum apposite ὅλῃ δυνάμει illud exponat Suidas, et plane inepte Apostoles de celeritate agendi intelligat. Vocem

ut agricolæ dicunt, *pede standum est*. Nam quum in 19
propositione[1] ac refutatione causa consistat, quæ nostræ partis sunt, scripta esse possunt: quæ etiam responsurum adversarium certum est (est enim aliquando certum), pari cura refelluntur. Ad alia unum paratum afferre possumus, ut causam bene noverimus; alterum ibi sumere, ut dicentem adversarium diligenter audiamus. Licet tamen præcogitare plura[2], et animum ad 20
omnes casus componere; idque est tutius stilo, quo facilius[3] et omittitur cogitatio, et transfertur. Sed sive in

autem *omni* cum Turnebo (in Adversariis etiam VII, 19) de numero accipere, quamquam hoc joculari modo fieri possit (« *man muss auf* » *allen Füssen stehn* »; gallice, *on doit se tenir sur tout pied*. Hoc proverbium apud Gallos non est usitatum; sed apud eos vulgo usurpatur proverbium ab eadem figura deductum, diverso quidem sensu: *on ne sait sur quel pied se tenir*. Ed.); comparatio tamen græci proverbii vetat. Quare ductum credo a vitio standi, quo vel digitis, vel calci, vel alteri pedis lateri maxime innituntur nonnulli. Sed neque hoc satis explanatum est, cur *agricolæ* potissimum hoc verbo utantur. Credo autem hoc fieri, quum demonstratur parum proficere rusticum, qui uni alterive parti, ut frumento, hortis, pomis, apibus, pecori operam det: nullam negligendam esse; non ideo tantum ut, quum per tempora jaceat una, sustenteris tamen cæteris; sed quoniam nulla est quæ non ex cæteris utilitatem capiat, nulla quæ cæteris non impertiat aliquid, quod sine illis tamquam inutile procul abjiciendum est.

1. *Propositione*. *Præpositione*, Camp. *Et refut.*, Goth. (tac. Gesn.). *Quæ n̄re parte sunt*, Flor. *Q. non re parte s.*, Turic. *Q. non reperta s.*, Camp. *Et se possunt qua etiam*, Turicens. Mox alterum est om. Turic. *Est enim* omittit Flor. *Refellantur*, Camp. *Unum parum* (non *partum*, err. Gesn.) Jens. cum editt. post. ante Ald. Mox et pro *ut* Guelf. *Ubi sumere*, Goth. (tac. Gesn.) *Summovere dicentem*, Guelf. Sed in marg. Basil., signo posito ante *sumere*, est *summopere*.

2. *Plura*. Camp., *multa*. Florent., *omnis*. Guelf. Camp., *o. causas*, cum edd. ante Gryph. exc. Ald. *Exponere*, Jens. et edd. post. ante Ald. *Et sive*, Flor. *Et sine*, Turic. *Sed sive respondendis*, Jens. (de omisso *in* tac. Gesn.) Tarv. *Fuerint*, Guelf.

3. *Facilius... et transfertur*. Facile enim, dum scripta relegis, cogitationem minus idoneam agnoscas et deleas, aut in commodiorem locum transferas. — Plane se dormitavisse in hoc loco, quem ita cepit, quasi de cogitatione *stilo* juvanda loqueretur Quintilianus, in præfatione fatetur ipse Buttmann.: nam ablativum *stilo* pendere a com-

respondendo fuerit subito dicendum, sive quæ[1] alia exegerit[2] ratio, nunquam oppressum se ac deprehensum credet orator, cui disciplina et studium et exerci-
21 tatio dederit vires etiam facilitatis; quemque armatum semper, ac velut in procinctu stantem, non magis unquam[3] in causis oratio, quam in rebus quotidianis ac domesticis sermo deficiet; nec se unquam propter hoc oneri subtrahet; modo sit causæ discendæ tempus: nam cætera semper sciet.

1 CAP. X[4]. Superest, ut dicam *de genere orationis*: hic erat propositus[5] a nobis in divisione prima locus tertius; nam ita promiseram, me de *arte*, de *artifice*, de *opere* dicturum: quum sit autem rhetorices atque oratoris opus *oratio*, pluresque ejus formæ, sicut ostendam; in omnibus his et *ars* est et *artifex*: plurimum tamen

parativo recte docet. Hoc autem dicit scriptor, quæ cogitata tantum sint, facilius postea et omitti et alio transferri, quam quæ stilo præparata: itaque sic vertatur: *idque est eo tutius quam stilus, quo facilius*, etc. Ed.

1. *Sive quæ alia*. Forma *quæ* alteri *qua* hic prælata ob euphoniam.

2. *Alia exegerit;* sic Turicens. Florent. Camp. *Ita* inserunt reliqui. *Non quæ pressum*, Turicens. Flor. *Non pressum*, Goth. (de *non* tac. Gesn.) Camp. (nisi quod per *ac*) cum Voss. 2. *Nunquam pressum*, Alm. Vall. Jens. et edd. post. ante Ald. *Non oppressum*, Voss. 1, 3, Bern. Pronomen *se* omittere dicitur Almel. Mox *ac depressum*, Turicens. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 1, 2, Vall. Locat. Ven. *Ac deprensum*, Jens. Tarv. Sed Guelf. hæc omnia *nunquam... orator* omittit. *Cum* pro *cui* Jens. (tac. Gesn.). *Et* ante *exerc.* om. Turicens. Guelf. — De hisce nihil novi afferunt nostri Codd. Ed.

3. *Magis unquam*. Turic. Flor., *magis quamquam*. Omittit *propter* Guelf. *Præter hoc*, Goth. (tacente Gesn.). *Dicendæ* sphalma Gryph. 1544, quod transiit in posteriores ante Obr. quodque repetiit Bip. — Solus Poul., *dicendæ*. Reliqui *discendæ*. Ed.

4. In Turicens. et Florent. nulla inscr. *De genere dicendi*, Guelferb. Goth. et reliqui. *Præpositus*, Guelf. *Rhetorices utique oratoris*, Turic. Flor. *Rhetoris a. o.*, Guelf. Gothan. (tacente Gesn.) cum Vall Voss. 2, 3, (nisi quod hic *rhetores*) Basil. Stoer. Chonet. Leid. *R. a. oratores*, Camp. *Omn. iis et*, Turic. Jens. (tac. Gesn.) *Omnibus et*, Guelf. Goth.

5. *Propositus*, supra II, 14, 5.

invicem differunt; nec solum specie, ut signum signo, et tabula[1] tabulæ, et actio actioni; sed genere ipso, ut græcis[2] Tuscanicæ[3] statuæ, ut Asianus[4] eloquens Attico. Suos autem hæc operum genera, quæ dico, ut au- 2
ctores, sic etiam amatores habent; atque ideo nondum est perfectus orator, ac nescio an ars ulla[5], non solum

1. *Et tabula tabulæ, et actio actioni;* sic Turicens. Flor. (nisi quod hic *actiones* sequente *et*) Guelferb. Obr. (ex Arg. haud dubie) Burm. Capper. *E. t. t. c. actioni actio*, Jens. et edd. post. ante Basil. acc. Gesn. Bip. *E. t. t. c. actione actio*, Alm. Basil. *Et tabula tabula et actione actio*, Goth. (tacente Gesn.) Gryph. item Camp. nisi quod hic utrumque *et* omittit. *E. t. tabula et actio actione*, Stoer. Chouet. Leid. Gibs. Vossianos silet Burmann. ut videantur nostram dare. — Eadem nostri. Ed.

2. *Ut Græcis;* sic Flor. Guelferb. Camp. Goth. (tac. Gesn.) Obr. *In Græcis*, Turic. *Ut a. Gr.*, reliqui. — Nostri dant alii *ut Græcis*, alii *ut a Græcis*. Ed.

3. *Tuscanicæ statuæ*. Recepta hodie est inter eruditos sententia, tuscanica quæ ab antiquis dicuntur opera, et ipsa revera græca fuisse, sed ad primordia illa artis referenda, quæ a Græcis in Italiam translata, per colonias ejus gentis aliosque populos, Tuscos etiam, invaluerint. Hujus autem generis in statuaria non perinde atque in architectonice videtur potuisse permanere usus, quum in Italia quoque elaboratior illa et proprie sic dicta græca ars vigeret: neque infra in enumeratione sculptorum Quintilianus ejus generis auctores ponit, quamvis ipsa opera ut rudia verbo tangat. Nisi itaque meliora me artium historiæ periti edoceant, minus commodo hoc usum exemplo Nostrum censebo; quum ratio ipsa et respondentia illa asianæ et atticæ eloquentiæ genera, hic etiam duo diversa quidem sed simul vigentia postulent, quorumque non *amatores* modo, antiquissima quæque deosculantes, sed *auctores* etiam illis ipsis temporibus exstiterint.

4. *Ut Asianus;* sic Turicens. Flor. Guelf. (nisi quod hic lepide *asinianus*). *Et A.*, reliqui præter Camp. qui conjunctionem omittit, ut modo. — Nostri habent alii *ut Asianus*, alii *et Asianus*, alii *ut et Asianus*. Ed.

5. *Nescio an ars ulla.* « Difficilior hic ratio formulæ *nescio an*, « quum non protinus insequatur « *ulla* » [ut scilicet ope litteræ *n* in vocula *an* fiat *nulla*], « sed antevertatur *ars*. Non tamen audacia « videtur, vel hic reponere *nulla*. » Spald. Vide not. ad VI, 3, 6, et not. ad VII, 2, 41; IX, 4, 1; X, 1, 65. In omnibus his locis enim negationem e conjectura (nisi quod VII, 2, 41, unum Campanum auctorem habuit) satis facili sane post ipsum *an* emendatione, aut reposuit, aut reponendam suasit. Sane II, 1, 10; III, 1, 2; VI, 3, 8; VIII, 4, 8; XII, 11, 17, formulam *nescio an* secundum legem criticorum usurpatam a Quintiliano invenio:

quia[1] aliud in alio magis eminet, sed quod non una omnibus forma placuit, partim conditione vel temporum, vel locorum, partim judicio cujusque atque pro-
3 posito. Primi, quorum quidem opera non [2]vetustatis modo gratia visenda sunt[3], clari pictores[4] fuisse dicuntur *Polygnotus*[5] atque *Aglaophon*, quorum simplex

sed, quod probe observandum, in omnibus his locis (plura autem mihi quidem, qui, ea quæ editorem decet diligentia, huoc scriptorem non perlegi, non innotuerunt) is tantum vocum illarum usus prostat, quo junguntur verbis augentibus, laudantibus, asseverantibus « (nescio an *plurimum*, *minimæ*, « *efficacius*, etc.) »; negationi junctas easdem apud Nostrum non reperio. Neque tamen hoc eo dico, quod de aliorum auctorum usu satis certo (*haud scio an nemo* et sim. vide Duker. ad Flor. III, 12, Drakenb. ad Liv. XXXVII, 54.) dubitem: sed Quintiliani huic operi immittere meo arbitrio, quod libri ubique omnes (si unum ex tot, et uno loco, excipis) non agnoscunt, cujusque aliud exemplum apud eumdem non est; hoc, inquam, non sustineo, nollemque factum a Spaldingio. Quid enim si fluctuavit in hoc etiam usus? Quid si Quintilianus eam normam secutus est, ut *nescio an plurimum* et similia sensu affirmativo, *nescio an ullum*, *an enarrabile* (cujusmodi verba per se non asseverant, sed extenuant) negativo usurparet? Quin interest aliquid inter simplicem negationem, qualis est *nullus*, quamvis per *nescio an* diffidenter prolatam, et illam de *ullo* hæsitationem: atque ego illam pro hac ponendo sensum minuere verear. Cæterum *ars ulla*, post vocem *orator*, breviter dictum est loco ejus, quod plenius est *artifex in arte ulla*. — Vide quid de hac locutione (*nescio an*) dixerint DD. *Port-Royal* in Gramm. Lat. En.

1. *Quia*. Turic., *qui*. Turicens. Flor. Jens., *in alia* (tac. Gesn.) et edd. post. ante Ald. *Quod uno omn.*, Turic. Flor. *Cuique*, Turic. Flor.

2. *Vetustatis*. *Vetustis*, Turicens. Flor. *Viscenda*, Turic. *Miscenda*, Voss. 1, 3. (Dixeris fuisse qui darent *non vetustis modo miscenda*.)

3. *Sunt*; sic Turic. Flor. Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum editt. ante Leid. acc. Rollin. *Sint*, reliqui. *Tum sui*, Guelf. *Habeat*, Flor. cum Alm. — Nostri *sint*, exc. RR. 7, 11, qui *sunt*. Eo.

4. *Clari pictores*. In his et in statuariis qui mox recensentur, faciemus ut Gesner. et priores, studiososque ablegabimus ad Plinii libros XXXIV, XXXV, et ad Francisci Junii Catalogum Artificum; nisi ubi hæc etiam adminicula dubii aliquid relinquunt, ut statim in primis duobus.

5. *Polygnotum* filium fuisse *Aglaophontis* notum ex Simonidis Epigr. ap. Paus. X, 27, ex Plat. Ion. p. 532, E., et ex Dione Chrys. 55, init. qui simul narrat eum patre in pictura magistro usum. Quid igitur est cur priori loco Polygnotum memorat Quintilianus hic, ubi tem-

color tam sui studiosos adhuc habet, ut illa prope rudia [1], ac velut futuræ mox artis primordia maximis, qui post eos exstiterunt, auctoribus præferant [2], proprio quodam intelligendi [3], ut mea opinio fert, ambitu [4]. Post 4

poris ratio aliqoa habetur? Et ne hoc leve pntes, en Plinium etiam qui, lib. XXXV, c. 9, Polygnotum clarum fuisse tradit ante Ol. XC., Aglaophontem illa ipsa. Erunt qui hæc ita dirimant, ut duos fuisse Aglaophontes pietores statuant, patrem et filium; et hunc qoidem esse dieant, quem Dio Chrys. l. l. innuit his verbis: Πολύγνωτος δὲ ὁ ζωγράφος καὶ ὁ ἀδελφὸς ἄμφω (μαθηταὶ γεγόνασι) τοῦ πατρὸς Ἀγλαοφῶντος. Sed alium jam hujus filiom, nobilem et ipsum pietorem, *Aristophontem* novimus quum aliunde, tum ex Platonis Gorg. p. 448. B: Εἰ δέ γε ὥσπερ Ἀριστοφῶν ὁ Ἀγλαοφῶντος, ἢ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἔμπειρος ἦν τέχνης, τίνα ἂν αὐτὸν ὀρθῶς ἐκαλοῦμεν; Δῆλον ὅτι ζωγράφον. Quid, tres igitur filios nobiles pictores habuit Aglaophon? Concedam ita esse potuisse: sed hoc certissimum est, et Platonem et Dionem nonnisi duos in animo habuisse ita oobiles, nt altero nominato alter spoote cuique in mentem veniret. Quid multa? Noverant græci illi auctores non nisi Polyguotum et Aristophontem, filios Aglaophontis. Quid igitur fiat Aglaophonti apud Plinium et Quintilianum? Idem profecto qood Aglaophonti apud Athenæom. Is enim lib. XII, p. 534, D, pictum ab eo narrat Alcibiadem celeberrimorum ludorum victorem, qood in antiquum illum Polygnoti patrem per tempora non eadit. Atqui idem de *Aristophonte* narrat Plutarchus Aleib. p. 199, D. Vides igitur confusos pridem patrem et filium, pietorem utrumque; qood sæpius faetum, io tam similibus nominibus, et in Romanorum maxime libris, nemo mirabitur; quamvis noo facile decernas, ipsine scriptores ao doetiores etiam subinde librarii ita peeearint. Certe notatu dignum videtur, apud Plinium Aglaophontem quidem illum minorem inter artifiees memorari, sed nulla ejus opera recenseri mox cap. 11; contra Aristophootis tabolas indicari, cujos inter artifices antea nulla meutio. Quintilianum hæc nomina ipsum confudisse, nihil impedit.

1. *Illa prope rudia.* Turic., *illa pro rudia.* Flor., i. *prorudia* (unde nimium tamen foret effingere *prærudia*). *Prope prorudia*, Camp. *Futura*, Loeat. Ven. Bad. *Post hos*, Guelf. *Pictoribus*, Camp. cnm Goth. Voss. 2, Andr. Ald.

2. *Præferant*; sic Turic. Florent. Guelf. Camp. Exc. Sant. eum Alm. Voss. 2, Bern. Goth. Basil. *Præferantur*, reliqui: perperam. — Sic solus R. 11. Reliqui *præferant*. Eo.

3. *Intelligendi, ut.* Inserunt modo Guelferb. Jens. et edd. posterr. aote Ald. *Ut ex ea opinio est a.*, Turic. Flor. cum Alm. *Ut mea op. est a.*, Guelferb. *Ut m. est op. a.*, Voss. 1. Nostrum est in Goth. (tae. Gesn.) et edd. omnibus ante Gryph. *Ut m. fert. op. a.*, reliqui: nescio unde: oisi est in Voss. 2, 3, quos silet Burm.

4. *Intelligendi... ambitu.* Vide IV, 1, 18. Aptum de tali affecta-

Zeuxis[1] atque *Parrhasius* non multum ætate distantes, circa peloponnesia[2] ambo tempora[3] (nam cum Parrhasio sermo Socratis apud Xenophontem invenitur), plurimum arti addiderunt. Quorum prior luminum umbrarumque invenisse rationem, secundus[4] examinasse[5] subtilius lineas traditur: nam[6] Zeuxis plus membris corporis[7] dedit, id amplius atque augustius ratus, atque, ut existimant, Homerum secutus, cui validissima quæque forma etiam in feminis placet; ille vero ita circumscripsit omnia, ut eum *legum latorem* vocent, quia deorum atque heroum effigies, quales ab eo sunt

tione Gesner. affert Plinii locum lib. XXXIV, cap. 2, §. 3.

1. *Zeuxis*. Edd. antiquiores omnes *Zeusis*, cum ipsis Gibson. et Obr. *Zensius*, CAMP. bis.

2. *Peloponnesia*. Guelferb., *Peloponnessia*.—*ensia*, Gothan. (tac. Gesn.) CAMP. Jens. Vide IV, 2, 7: « Sunt qui *bella* substituant, et *tem*« *pora* deleant: sed nihil mutem. » Sic Bad. qui quosnam intelligat, ignoro. Sed judicium ejus utique probo, in mira sane, sed facili breviloquentia.

3. *Peloponnesia... tempora*. Vide supra not. 5, p. 512. Accuratius autem, ut ex Plinio aliisque patet, ita tradendum erat, floruisse hos circa finem peloponnesii belli et post: nam illi antiquiores quoque, certe Polygnotus, flagrante quum maxime eodem bello, clari fuerunt.—Locus *Xenophontis* est in Memor. III, 10 1.

4. *Secundus*. Flur., *secundum*.

5. *Examinasse subtilius lineas*, et mox *circumscripsit omnia*. Plin. XXXV, 10, de Parrhasio: « Primus « symmetriam picturæ dedit, ... « confessione artificum in lineis extremis palmam adeptus. Hæc est « in pictura summa subtilitas. Cor« pora enim pingere et media re« rum est quidem magni operis, et « in quo multi gloriam tulerint: » [huc refer Zeuxin] « extrema cor« porum facere et desinentis pictu« ræ modum includere rarum in « successu artis invenitur. Ambire « enim debet se extremitas ipsa et « sic desinere, ut promittat alia « post se, ostendatque etiam quæ « occultat. »

6. *Nam*. Ab hac inde paragraphu sigla illa *al* (vide ad X, 7, 14) in Turic. et Flor. sæpius recurrit, ut notabimus. Manifestu autem in quibusdam locis valet *alias* et cum ipsa lectionis varietate, ut statim, in textum migravit; aliis locis nondum de ea mihi quidem liquet.

7. *Corporis... id*. Turic. Florent., *Corporis al edidit dedit id*. Guelf., *aut augustius*, cum Voss. 3. *Quoque*, CAMP. *Qui deorum*, Turicens. *Qui ad d.*, Guelf. *Quod d.*, CAMP. Mox *sunt* omittunt Guelferb. Goth. (tacente Gesn.) Jens. cum Voss. 2. *Sectantur*, Voss. 1.

traditæ, cæteri, tamquam ita necesse sit, sequuntur.
Floruit autem circa Philippum, et usque ad successores 6
Alexandri pictura præcipue, sed diversis[1] virtutibus: nam
cura *Protogenes;* ratione *Pamphilus* ac *Melanthius;* facili-
tate *Antiphilus;* concipiendis visionibus[2], quas [3] φαντασίας
vocant, *Theon Samius;* ingenio et gratia, quam in se
ipse maxime jactat, *Apelles* est præstantissimus. *Eu-
phranorem* admirandum facit, quod et cæteris optimis
studiis inter præcipuos, et pingendi fingendique idem
mirus artifex fuit. Similis in statuis differentia : nam 7
duriora, et Tuscanicis[4] proxima *Callon*[5] atque [6] *Hege-*

1. *Sed diversis.* Guelf. Exc. Sant., *sed ex diversis*, cum Voss. 2, Goth. Jens. et edd. posterr. ante Gryph. *S. a. d.*, CAMP. *Cum* pro *cura* Guelf. Exc. Sant. Jens. cum edd. posterr. ante Ald. in qua scriptura mox *ratione* retrahitur interpunctione ad præcedens nomen, et sic sequentes etiam ablativi, ut Apelles tali finitione careat.

2. *Concipiendis visionibus.* Vide VI, 2, 29, 30. Apparet autem hunc artificem mirandum fuisse in pingendis iis quæ raro, aut plane non contingit videre. Quod confirmatur eo quod in paucissimis, quæ ejus memorantur, tabulis Orestes est matrem occidens. Plin. XXXV, 11; Plut. de aud. poetis, cap. 3.

3. Φαντασίας. *Phantasias*, CAMP. Vacuum spatium in Jens. Παντασίας, Tarv. Sed Locatellus primus recte. *Theo*, solus Tarv.; sed hæc nulla auctoritas omisso tantum apice. *Et ingenio et gr.*, Guelf. *Ipse in se*, Goth. Jens. (tacente Gesn.) et edd. posterr. ante Stoer. exc. Ald. *Ipsæ maximæ at jacta tapellis*, Turic. *I. m. at jactatapellis*, Flor. *Ceteris at optimis*, Turic. *C. aliis o.*, Flor. *Optimis et udis*, Guelf. *O. erudis*, Voss. 3. *Optimus erudis*, Voss. 1. *Et* ante *ping.* omittit Goth. (tac. Gesnero).

4. *Tuscanicis.* Turic. Flor., *tuscanis.* CAMP., *tuschaicis.*

5. *Callon;* sic Turic. Flor. *Callo*, Guelf. cum Voss. 3, Bern. *Calo*, marg. Basil. et (addito *que;* vide mox) Voss. 1. *Colon*, Voss. 2. *Calon*, reliqui. — Eadem nostri. ED.

6. *Atque Hegesias;* sic Guelferb. CAMP. Exc. Santen. *A. Hegeitas*, Bern. *Et egestus*, Voss. 3. Sed Voss. 1 præcedenti nomini ita adnectit *Caloque et egescas.* Reliqui, *atque Egesias.* Nos dedimus quod boni libri dant, optimi voluerunt. Sed quum ignotum inter statuarios nomen sit *Hegesiæ*, Broukhusius et Burmannus perquam probabiliter emendant *Hegias.* Hic enim inter antiquiores illos memoratur Plinio XXXIV, 8, et Pausaniæ VIII, 42, ubi Atheniensis dicitur. Aliunde tamen hæc etiam nominis forma non affertur; et apud Plinium quidem loco primario in antiquioribus editionibus est *Hegleas* et *Eglias;* alter ejusdem capitis locus in iis-

sias, jam minus rigida [1] *Calamis*, molliora adhuc supra dictis [2] *Myron* fecit. Diligentia ac decor in *Polycleto* supra cæteros, cui quamquam a plerisque tribuitur palma, tamen, ne nihil detrahatur, deesse pondus pu-
8 tant: nam ut humanæ [3] formæ decorem addiderit supra verum, ita non explevisse deorum auctoritatem videtur; quin' ætatem quoque graviorem dicitur refugisse, nihil ausus ultra leves genas. At quæ *Polycleto* defue-
9 runt, *Phidiæ* atque *Alcameni* dantur: *Phidias* tamen diis quam hominibus efficiendis [4] melior artifex credi-

dem scribitur ita: « *Hegiæ* Minerva « Pyrrhusque rex laudantur, et Celetizontes pueri; et Castor et Pol» lux ante ædem Jovis Tonantis « *Agesiæ*. » Ultimum nomen non immerito omiserant posteriores: sed Harduinus e MSS., ut ait, restituit *Hegesiæ*, nihil præterea de hoc nomine hic annotans; quod equidem e varietate lectionis irrepsisse puto. Ad priorem autem locum Quintilianei *Hegesiæ* meminerat Harduinus, eumque sibi visus erat reperire in inscriptione apud Reinesium, quæ est notissima illa in Borghesiano quem vulgo dicunt Gladiatore ΑΓΑΣΙΑΣ ΔΩΣΙΘΕΟΥ ΕΦΕΣΙΟΣ ΕΠΟΙΕΙ. Nomen tamen Ἀγασίας, si genuinum, derivandum est ab ἄγαμαι, miscendumque neque cum ionico Ἡγησίας, neque cum dorico Ἁγησίας. Sed adhuc fortasse diligentius inspiciendum marmor ipsum, ut sciamus, an liquida sit illa scriptura. Interim hoc quidem ex his omnibus apparet, nondum licere editori Quintiliani a libris in hoc nomine recedere. — Nostri Codices *Egesias*, exc. RR. 3, 5, qui *Egestas*, et Avic., qui *Hegestas*. Ed.

1. *Jam minus rigida*. Pro hisce dant *jam minu frigida*, Turic. Flor. (hic quidem junctim *minufr.*). *J. mulfrigida*, Guelf. *Lami frigida*, Jens. *J. m. frigida*, Goth. (tacente Gesn.) Camp. cum Alm. Voss. 1, 3, Tarv. et edd posterr. ante Gryph. *J. m. frigidus*, Vall. Recepta unde sumpta sit, nescio: sed esse videtur in Voss. 2. Deinceps loco nominis *Calamis* in Turic. Flor. est *at. calmus*. Sed *calamus*, Voss. 3. *Calinus*, Camp. Vall. Gothan. Voss. 2. *Polyclito*, hic et mox Guelf. cum Voss. 1, Bern. *Super cet.*, Guelf. *Tribuatur*, Jens. cum edd. ante Bad. acc. Ald. — Eadem nostri Codd. Ed.

2. *Supra dictis*. « His proxime « dictis. » Vide II, 1, 10. — Vocem autem *adhuc* quamvis postpositam (vide II, 19, 2) comparativo jungas oportet.

3. *Humanæ... decorem*. *Humane decorem*, omissa voce *formæ*, Guelf. *Explicuisse*, Goth. Camp. cum Voss. 3. *Auctoritate*, Florent. *Gratiorem*, Guelf. Exc. Sant. *Ulra levis*, Flor. *U. levas*, Guelf. *U. lenes*, Gothan. *Alcmeni*, Goth. (tac. Gesn.). *Alcimoni*, Camp.

4. *Efficiendis*. « Pro *effigiandis*,

tur[1], in ebore vero longe citra æmulum, vel si nihil nisi *Minervam Athenis*, aut *Olympium* in Elide *Jovem*, fecisset; cujus [2] pulchritudo adjecisse aliquid etiam receptæ religioni videtur; adeo majestas operis deum æquavit! Ad veritatem *Lysippum* ac [3] *Praxitelem* accessisse optime affirmant: nam *Demetrius* tamquam nimius in ea reprehenditur, et fuit similitudinis quam pulchritudinis amantior. In oratione[4] vero si [5] species intueri velis, totidem pæne[6] reperias ingeniorum quot corporum formas: sed fuere quædam genera dicendi conditione temporum horridiora, alioqui magnam jam

« ut cum Apuleio loquar, vel *effin-* « *gendis.* Macrob. V, Sat. 17: *hae* « *materia vel maxime in efficiendis* « *simulacris* utuntur. Cod. Theod. « leg. ult. de artific. *Efficiendos sa-* « *cros vultus.* » Colomesius. Vide V, 12, 21; item Dukerum apud Oudend. ad Sueton. Domit. 19, qui tamen malebat, hoc loco, *effingendis.* — Nostri Codd., *efficiendis.* Ed.

1. *Creditur;* sic Turicens. Flor. Camp. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Exc. Santen. cum Almel. Bern. Voss. 2, Colb. Ald. *Traditur,* reliqui. In solemni permutatione (vide X, 2, 20) illud prætuli non solum ob librorum auctoritatem, sed quoniam de Phidiæ arte et præstantia non traditio quædam, sed judicium etiam tum erat et persuasio. — Nostri Codices *creditur.* Ed.

2. *Cujus pulchritudo adjecisse.* Omittunt Turic. Flor. cum Almel. *Ideo*, Guelf.

3. *Ac Praxitelem;* sic Turicens. Flor. Guelf. Camp. et sic in superioribus bina semper nomina per *atque.* Reliqui *et P.* certe Goth. et edd. nam silentio de Codd. nulla in talibus fides. *Minus in ea*, Guelf. Exc. Santen. *In ea nimius*, Camp. *N. in eo*, Obr. (err. Burm.).

4. *In oratione.* Hic iterum ordiuntur Put. Prat.; hic etiam se offerunt RR. 14, 15. Sed hi quatuor Codd. §. 16 omnino deficiunt. Ed.

5. *Species.* Hæ *generibus* hic etiam opponuntur. Vide §§. 1, 2.

6. *Pæne... ingeniorum. Penæ* (Florent. *pœnæ*) *al. recipias ing.*, Turic. Florent. *P. recipias i.*, Alm. *P. reperies i.*, Jens. (tacente Gesn.) cum Voss. 3. *Quod corpora f.*, Flor. *Fuerunt*, Camp. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Gryph. *Conditione at corporum horr.*, Turic. Florent. *C. corporum h.*, Almelov. *Horridior*, Turic. *Alioquin*, Jens. (tac. Gesn.) et edd. aliquot posterr. *Magna alia ingenii præ*, Turic. Flor. cum Alm. omissa voce *vim*; ut pæne suspicere *magnalia* Tertulliani jam Nostro usurpata. *Vim ingenii*, Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.). *Præferentia*, Voss. 1, 3. — Nostri dant alii *reperias*, alii *reperies;* solus R. 13, *invenies.* Iidem *præ se ferentia*, exc. Poul., qui *præferentia.* Ed.

ingenii vim præ se ferentia: hinc sint[1] *Lælii*[2], *Africani*, *Catones*[3] etiam *Gracchi*que, quos tu licet *Polygnotos*, vel *Callonas*[4] appelles. Mediam illam formam
11 teneant *L. Crassus*, *Q. Hortensius*. Tum deinde[5] efflorescat non multum inter se distantium tempore oratorum ingens proventus: hic vim[6] *Cæsaris*[7], indolem

1. *Hinc sint;* sic Turic. Florent. quos deserere non poteram, quum hujus conjunctivi eadem sit ratio, quæ sequentium *teneaut*, *efflorescat*. Reliqui *sunt*, siquidem diligenter omnes sunt collati. — Sic quoque Poul. RR. 3, 9, 10. Cæteri *sint*. Ed.

2. *Hinc sint Lælii*. Id est, ex hoc numero (vide ad III, 6, 37) esse dicamus Lælios. — Conferantur autem in *C. Lælii* Sapientis et Scipionis *Africani* minoris eloquentia infra §. 39; item I, 1, 6; Cicer. Brut. 82. *Catonem* Censorium et *Gracchos* conjunctos habes etiam lib. II, cap. 5, §. 21.

3. *Catones etiam;* sic Turic. Flor. (nisi quod hi *canores*) Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm. Voss. 1, 2, Ald. Reliqui *etiam* omittunt; quos cur contra scriptos tantum non omnes sequerer non erat. Neque sine illo *etiam* in fine longioris seriei servari poterat *que;* quod *Catones* tantum *Gracchosque* nunc copulat. — Nostri omnes receptam. Ed.

4. *Callonas;* sic Flor. Camp. *Callones*, Tarv. *Calones*, Goth. Jens. et edd. posteriorr. ante Bad. acc. Basil. Gibs. Obr. *Calonas*, reliqui; nisi quod silentur manuscripti Burmanniani. *Tenent*, Gothan. *T. vel Crassusque Hortensius*, Flor. *T. L. Crassus Hortensiusque*, Guelferb.— Put. Prat. RR. 7, 11, *Calones*. Reliqui *Calonas*. Ed.

5. *Tum deiude*. Verba *Tum deinde..... proventus* omittit Guelf. *Distautium temporum* mendose Stoer. et edd. posterr. ante Burm. — Eadem omittunt RR. 3, 5, 10. Ed.

6. *Hic vim;* sic Turicens. Flor. Guelf. Camp. cum Bern. *Hinc v.*, reliqui. Quæ sequuntur, eo, quo nos, ordine daut Turic. Flor. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Sed Alm. omittit *Brutum*, *Sulpicium*, *Cassium;* Guelferb. cum Voss. 2, *Pollionem Messalam*, *Calvum*. Reliqui modo nominatos tres ultimo loco exhibent; ut appareat, omissos primo, mox ad marginem notatos, tandem non suo loco insertos esse. Nam, ut hoc unum memorem, quam male *gravitas*, interjectis dissimillimis, distracta sit a *dignitate* et *sanctitate*, nemo non sentiat. Nunc varietates singulorum verborum ponemus. *Calidii* vide ad X, 1, 23. Pro *Pollionis* Voss. 1 *polidis;* Turic. Flor., *calvi quis*, mire. Tum *nessalæ*, Turic. Flor. *Scantitatem*, Turic. Flor. *Calvii*, Camp. *Breviter* pro *Bruti* Turic. *Sulpitia*, Turic. Flor. *Cervitatem*, Turicens. Flor. *Reperimus*, Goth. (tac. Gesn). — Nostri Codd. habent receptam, nisi quod omittunt *indolem Cælii* atque *gravitatem Bruti*. Ed.

7. *Hic vim Cæsaris*, etc. Cum

Cælii, subtilitatem *Calidii*, diligentiam *Pollionis*, dignitatem *Messalæ*, sanctitatem *Calvi*, gravitatem *Bruti*, acumen *Sulpicii*, acerbitatem *Cassii* reperiemus. In [1] iis etiam, quos ipsi vidimus, copiam *Senecæ*, vires *Africani*, maturitatem *Afri*, jucunditatem *Crispi*, sonum
Trachali, elegantiam *Secundi*. At [2] *M. Tullium*, non 12
illum habemus *Euphranorem* circa plurium artium species præstantem, sed in omnibus, quæ in quoque laudantur, eminentissimum : quem [3] tamen et [4] suorum homines temporum incessere audebant, ut tumidiorem, et Asianum, et redundantem, et in repetitionibus nimium, et in salibus aliquando frigidum, et in compositione fractum, exsultantem [5], ac pæne, quod procul
absit, viro molliorem : postea vero quam triumvirali 13
proscriptione consumptus est, passim [6] qui oderant, qui

iis, qui in singulis viris verbo hic indicantur, characteribus conferantur judicia de iisdem supra X, 1, 113, usque ad finem capitis. Nam omnes ibi memorantur præter *Calidium*, de quo vide ad lib. X, cap. 1, §. 23.

1. *In iis;* sic Turic. (nisi quod uno *i*) Guelf. *His*, reliqui; sed silentur Burmann. *Videmus*, Stoer. Chonet. Leid. *Judicantem Crispi*, Florent.

2. *At M. Tullium*. Goth., *a M. Tullium* (tacente Gesn.). *Adam T.*, Flor. *Plurimum*, Flor. *Quæ tamen*, Flor. *Incessore audiebant*, Turic. Flor. *Timidiorem*, Jens. (tacente Gesn.). *Et Asianum et videbunt et red.*, Turicens. Flor. Sed ex Alm., *et videbitur* affertur. Facile quidem elicitur *et ridebant ut redundantem :* sed illepida hæc foret variatio, quum non appareat, cur *tumidior* quidem incessatur, *redundans* rideatur. Quare ex male repetitis syllabis *et redund.* natam credo stribliginem olim, quæ in verbum illud transierit. *Reddudantem*, Turic. *Et repetitionibus*, Voss. 2, non male : vide I, 11, 3. *Compositionem*, Turic. Flor. *Exsultantem* omittunt iidem.

3. *Quem... incessere*. Vide lib. XII, cap. 1, §. 22.

4. *Et suorum*. In locum alterius *et*, quod sequi debebat, successit mox *Postea vero quam*.

5. *Exsultantem*. Vide IX, 4, 108; X, 2, 16.

6. *Passim... etc. Passim at. qui oderant passim quid inviderant*, Turicens. *P. at qui oderant passim quod ederant qui viderant*, Flor. *P. quod erant q. i.*, Voss. 3. *P. quod oderant q. i.*, Voss. 1. *Inviderant*, Camp. quoque. *Quæ mulabantur*,

invidebant, qui æmulabantur[1], adulatores etiam præsentis potentiæ, non responsurum invaserunt : ille tamen, qui jejunus a quibusdam atque aridus[2] habetur, non aliter ab ipsis inimicis male audire, quam nimiis floribus et ingenii affluentia, potuit: falsum utrumque,
14 sed tamen illa mentiendi[3] propior occasio. Præcipue vero presserunt eum, qui videri Atticorum imitatores concupierant[4]: hæc manus, quasi[5] quibusdam sacris initiata, ut[6] alienigenam parum studiosum devinctum-

Turic. *Q. emulabant*, Guelf. *Responsum*, Flor.

1. *Qui æmulabantur.* Non æmoli illi virtutis et præstantiæ (ut X, 1, 62), sed famæ et gratiæ, ut Horteosius olim fuerat; vide XI, 3, 8.

2. *Atque aridus;* sic Alm. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. posterr. ante Stoer. *Et a.*, reliqui. *Habebatur*, Turic. Flor. quod verum fortasse; quamquam ab alterutro ad alterum facilis lapsus io compeodio *hēbatur*. Tum, omisso *non*, Turicens. Flor. ita : *aliter ab ipsis inimicis alia inimicis quam nimius flor.* Ex Almel. autem Burm. sic : « *Aliter ab inimicis.*] *Alia inimicis.* » quæ relatio ob omissum quidem iu lemmate *ipsum* suspecta, tamen origioem confusioois io illis Codd. præbere videtur. Mox *nimius* Alm. quoque. *Sit tamen*, Turic. Flor.

3. *Illa mentiendi propior occasio.* « Malim fere agnoscere neu» trum in *illa*. » Spald. Acute et vere. *Illa* enim respicit illud *jejunus... habetur*, quæ oon est occasio mentiendi, sed ipsum meodacium. « In illum » itaque « sensum men» tiendi propior est occasio. »

4. *Concupierant.* Turic. Florent. Camp. Jens. (tac. Gesn.), *concupiebant*, et edd. aote Ald. acc. Gryph. Gibs. Obrecht. Roll. *Cupiebat* (sic) Basil. *Concupierunt*, Goth. In vitioso *concupiebant* « fere omnes » conspirare Burmannos notavit. Nostrum, dant præter edd. aliquot recentiores, Guelf. et Bern. In quo acquievi, quamvis *concupiscebant*, vel *cupiebant* malim. — Io præfatione sua Buttmannos huic notæ addit hanc aonotatiooem : » Non « recte vel exiguam de verbo *con*» *cupierant* dubitatiooem expressi : « nam qui *concupivit* idem *cupit*, » qui *concupierat* idem *cupiebat*. « Iochoativa forma *concupiscebat* « minus hic esset idooea. » Nostri Codices *concupierant*, exc. Put. a sec. manu, qui *concupiebant*, et R. 9, qui *concupierunt*. Eo.

5. *Quasi.* Omittuut Turic. Flor. cum Almelov.

6. *Ut alienigenam parum studiosum;* sic Camp. *U. a. p. statiosum*, Tur. Flor. cum Alm. *Ut alienigena metrum superstitiosum*, Guelf. Exc. Sant. it. Bern. quamquam ex hoc vox *alienigena* noo ponitur. *Ut alienigenam et virum superstitiosum*, reliqui, præter Obr. qui effioxit *u. a. metrorum superstitiosum*, quod recte displicuit Burmanno. Mihi scri-

que[1] illis legibus insequebatur[2]; unde nunc quoque aridi, et exsucci[3], et exsangues : hi sunt enim, qui suæ imbecillitati[4] sanitatis appellationem, quæ est maxime con-

ptura Camp. a qua leviter recedit corruptela vetustorum, satis commoda visa est (vide IX, 4, 16) : inde autem conjecturis et mendis concretæ reliquorum scripturæ. Non multum autem repugnem, si quis *et* inde sumptum ante *parum* inserere velit; quamquam sine eo sequentia commodius fortasse voci *alienigena* ulterius explicandæ inserviunt. Sed vocem *eum* indidem exsculptam acceptiorem fortasse legentibus tradam. Quæ omnia ut incerta hic ponere malui. In ea autem ratione quam Burmannus et Gesnerus commendant, *et parum superstitiosum*, bene quidem habet superstitionis mentio (vide IV, 2, 85; IX, 4, 25), sed discrepat ab usu vox *parum*, quæ non satis valens, verbis sensus deterioris jungi non potest, nisi per ironiam, quæ hic non placeret. — *Alienigenam.* Id est, non atticum et tantum non barbarum.—*Illis*, id est, atticæ eloquentiæ. De cæteris hujus et seq. §. Vide not. seqq.

1. *Devinctumque.* Goth. (tacente Gesn.), *devictumque*, cum Voss. 1, 3. — Eadem nostri. Ed.

2. *Insequebatur.* Jens., *insequebantur*, et edd. posterr. ante Gryph. 1544, quod a Gesnero laudatum (vide Ruhnk. ad Rutil. Lup. II, 1) si scripti etiam tradant, nemo repudiet. — Nostri omnes Codd., *insequebatur.* Ed.

3. *Exsucci.* Flor., *exsuti.* Voss. 1, *exsucti.* Camp., *exucci.* Jens., *exuci*, et alii. — Buttmannus, qui alias *exsuccus*, *exsanguis* scribere solet, hic *exucci*, *exangues*, *s* non inserta, in editione sua scripserat, Spaldingio hoc in schedis jubenti obsequens. Nos vero, quam prætulimus non sine judicio, orthographiæ rationem hic quoque servare debuimus. Ed.

4. *Imbecillitati... maxime.* Quorum loco dat *imbecillitatis san. appellatione quæ ex max.* Guelf. *Obtendant* (Turicens. *optendant*) *qui quia*, Turic. Flor. Guelf. Exc. Saut. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Bern. et edd. ante Stoer. unde non dubium cæteros etiam Codices, quos Burmannus perinde ut editos tacet, ita exhibere. Reliqui, ex nescio cujus arbitrio, locum ita constituunt, ut omisso *qui*, et verbis *hi sunt enim... obtendant* parentheseos signo inclusis, verbum *delitescunt* ex superioribus *Unde nunc quoque aridi*, etc. pendere faciant. Qui non animadverterunt nullam in his esse logicam consecutionem. « Olim Attici qui sibi videbantur « Ciceronem insequebantur : unde « nunc quoque aridi oratores Atti- « corum nomine se tutantur. » Nam Atticos indicari hoc *magno nomine* (vide 21, 26) et illi viderunt; neque in Ciceronem (quem ratio sane logica requirit) quisquam hoc cogat. Et fac ad Ciceronem hæc quocunque modo redeant; quomodo « Ci- « cero ipse responderit illis, qui « nunc quoque » eum incessunt? Sed aridis illis omnium temporum pseudo-Atticis respondisse dici potest. Reduxi igitur antiquam et omnium Codicum scripturam, in qua

traria, obtendunt; qui quia clariorem vim eloquentiæ, velut solem, ferre non possunt, umbra magni nominis delitescunt: quibus quia multa, et pluribus locis[1] Cicero ipse respondit, tutior mihi de hoc disserendi brevitas
16 erit. Et antiqua quidem illa[2] divisio inter *Atticos*[3] atque *Asianos* fuit; quum hi pressi et integri, contra inflati illi et inanes haberentur; in his[4] nihil superflueret, illis judicium maxime ac modus deesset. Quod quidam, quorum et *Santra*[5] est, hoc putant accidisse, quod, paulatim sermone græco in proximas Asiæ civitates influente, nondum satis periti loquendi facundiam concupierint; ideoque ea, quæ proprie signari[6] poterant, circuitu cœperint enunciare, ac deinde[7] perseverarint.

ad *nunc quoque* mente repetendum est *Ciceronem insequuntur*. Tum novo spiritu infit oratio: *Hi sunt enim*, etc. Verum sic *obtendendi* et *delitescendi* verba ad unum eumdemque modum redigendu erant: quod contra Codices me fecisse nemo vitio vertet; eo minus, quod conjunctivi (*obtendant*) post illa *hi sunt* in tanta asseveratione plane nulla sit ratio. Fieri quidem potest, ut in duabus hisce paragraphis ipsa Quintiliani manus nondum usquequaque sit repræsentata: sed omnia tamen expuli quæ nulla auctoritate nitebantur, et præter indicativum *obtendunt*, non reposui nisi quod libris legitime firmatur, imo solam editionis principis scripturam, a qua antiquissimi Codices in levioribus tantum recedunt, reduxi.

1. *Cicero ipse respondit*. Vide, Gesnero indicante, Brut. cap. 82 seqq.; Orat. c. 7 seqq.

2. *Quidem illa*. Goth., *illa quidem* (tacente Gesnero).

3. *Atticos atque Asianos*; sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Bodl. et editt. ante Gryph. (nisi quod CAMP. *A. et A.*). Reliqui *As. atque Att.*, scilicet ob sequens *hi... illi*: vide XI, 3, 30. *Cum ii*, Guelf. Jens. (tac. Gesn.). — Hic deficiunt penitus Put. Prat. RR. 14, 15, qui modo §. 10 telam sæpius ruptam rursus texuerant. ED.

4. *In his*; sic Turic. Flor. Guelf. CAMP. cum Almelov. Goth. Jens. et edd. ante Gryph. 1544, acc. Obr. Reliqui *et* præmittunt. *Maximi*, Turicens. Flor. Guelf. *Maximum*, Jens. Locat. *Modus at denique quod*, Turic. Flor. *M. denique q.*, Almel. *Stantra*, Goth. *Sanctra*, Jens. Ald. *Sançta*, Flor. cum Kapp. Locat. Ven. *Satira*, Voss. 3. *Concupierunt*, CAMP. *Signa pot.*, Turic. Flor.

5. *Santra*. Nobilis grammaticus, quem laudat auctor vitæ Terentii, sæpiusque Festus et alii.

6. *Signari*. Solus R. 7, *significari*. ED.

7. *Deinde perseverarint*; sic Turic. Flor. CAMP. cum Alm. Reliqui

Mihi autem orationis differentiam [1] fecisse et dicentium 17
et audientium naturæ videntur: quod [2]Attici, [3] limati
quidam [4] et emuncti, nihil inane, aut redundans ferebant; Asiana gens, tumidior alioqui [5] atque jactantior,
vaniore etiam dicendi gloria inflata est. Tertium mox, 18
qui hæc dividebant, adjecerunt *genus rhodium*: quod
velut medium esse atque [6] ex utroque mixtum volunt:
neque enim attice pressi, neque asiane sunt abundantes; ut aliquid habere videantur gentis, aliquid

inserunt *in eo*, quod est scholinm. *Perseveraverint*, Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Bad. acc. Basil. *Perseverarent*, Guelf. cum Voss. 3. — *Perseverarint*. Hoc verbum hæret eidem, cui *cœperint*, infinitivo: vide VI, 4, 19, *perseverent adhibere*, it. III, 8, 19; VII, 1, 30.

1. *Differentiam*. Camp., *differentia*. Turic., *atti climati*.

2. *Quod Attici*. Vide lib. XII, cap. 9, §. 9.

3. *Limati quidam*. Notus hic pronominis *quidam* usus, quo additur vocabulis significationis translatæ, vel nimiæ, vel alia de causa excusandæ, et idem fere valet quod adverbia *quodammodo, quasi*, quorum posteriori sæpe etiam jungitur. Vide supra c. 3, 11. *Leguleii quidam*, item hic 19, et superius 14; et vide Goerenz. ad Cic. Acad. I, 5, 21; I, 10, 38; Fin. IV, 7, 16; V, 25, 74.

4. *Quidam;* sic Turicens. Flor. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) et, noli dubitare, scripti omnes: nam Burmannus, qui nullum memorat, indiligentiæ manifestus est. Edd. omnes inde a Jens. *quidem*, quod vel positione falsum se prodit, quum oppositio Asianorum post nomen *Attici* locum illi assignaret. Sed ibi etiam facile eo caremus. Genuinum *quidam* ignoratio sensus oblitteravit. *Enucti*, Turicens. *Alioquin et jactantior*, Jens. et edd. posteriorr. ante Bad. qui habet *alioqui et j.*, cum edd. posterr. ante Burm. qui primus dedit nostrum, unde sumpserit, ne verbo quidem monens: esse tamen in Spaldingianis certe MSS. (excepto Guelferb. qui habet *aliquid etiam jact.*) et in Camp. silentium in collationibus, quæ factæ sunt ad edd. Burm. et Gesn., demonstrat. Itaque formam *alioquin* ante vocalem spernere debui, idque eo confidentius, quod infra etiam §. 63, forma *alioqui* ante *et* optimis firmatur libris. Sed II, 17, 31, ante *ubi* Flor. habet *alioquin*, Guelf. *alioquim*. — Nostri Codices dant alii *quidam*, alii *quidem*. Mox alii *alioqui*, alii *alioquin*. Ed.

5. *Alioqui*. « Vide II, 15, 9; XII, « 10, 63. » Spald.

6. *Atque ex utroque*. E Gothan., *ac ex utroque*, enotavit Spalding., quum Gesn. posuisset *velut* tamquam varietatem vocis *atque*. Mox verba *mixtum volunt... ut aliquid* desunt in Turic. Flor. et Alm. *Aliquid ut haberé*, Camp. non male.

19 auctoris. *Æschines*[1] enim, qui hunc exsilio delegerat[2] locum, intulit eo studia Athenarum; quæ, velut sata quædam cælo terraque degenerant, saporem illum atticum peregrino miscuerunt: lenti[3] ergo quidam[4] ac remissi, non sine pondere tamen, neque fontibus puris, neque torrentibus turbidis, sed lenibus stagnis simi-
20 les habentur. Nemo igitur dubitaverit, longe esse optimum genus Atticorum: in quo ut est aliquid inter ipsos commune[5], id est, judicium acre tersumque; ita ingenio-
21 rum plurimæ formæ. Quapropter mihi falli[6] multum videntur, qui solos esse[7] Atticos credunt tenues, et [8]luci-

1. *Æschines.* Scholam rhetoricam Rhodi aperuisse Æschinem, non contemnendi auctores narrant, Plutarchus in Vit Demosth. p 857, B.; Philostr. de Vit. Sophist. I, 18, 2; Phot. Cod. 61 et 264, unde ludum litterarum fecerunt vulgares grammatici, memores patris ejus ludimagistri.

2. *Delegerat. Delegerit*, Turic. Flor. *Studio*, iidem. *Velud*, Turic. *Sita*, Turic. Flor. *Cælum terramque*, iidem cum Alm. in quo accus. Burm. ablegat ad Heins. ad Ovid. Pont. III, 1, 45, quem eo tantum fructu conferas, ut sentias diversissima esse, quæ prostant ibi exempla. *Sapore*, Flor., ubi sola apicis omissio structuram nobis poeticam protulit. *Peregrinum*, Guelf.

3. *Lenti... quidam.* Vide 17. Mitigatur autem hic pronomine nomen, quod videri possit nimiæ vituperationis. Vide XI, 3, 52.

4. *Quidam*; sic, nisi quod Vossianos et Alm. iterum silet Burm. (vide 17), MSS. non modo omnes, Bernensi etiam hic a collatore suo non neglecto, sed editi etiam ante Bad., ut dubium nemini esse possit, vulgatum *quidem* arbitrio sive hujus, sive Vallæ invectum esse. Quod quamvis hic sine reprehensione locum obtineret, consensui tamen librorum dandum erat, ut illud reponeremus, quod hic etiam legitima vi sua fungitur. *Hac remissi*, Turic. *Fontibus pluris*, Flor. *F. impuris* (en correctorem!), Guelferb. *Levis stagnis*, Camp. *Lentibus st.*, marg. Basil. (err. Burm.).—Nostri Codd., *quidam*, exc. Poul., qui *quidem*. Ed.

5. *Commune.* Turic. Flor., *communes.* Turicens. *idem* pro *id est.* Guelf., *item ing.* — Pro *ita* RR. 7, 10, 11 *item*. Ed.

6. *Falli multum.* Habet *falsum multum* Turic. *Fallum m.*, Flor. *Videtur*, Tur. Flor. Camp. *Tenuis et*, Camp. *Tenuisset*, Guelf. cum Voss. 3.

7. *Solos esse Atticos... tenues*, etc. Cave in subjecto et prædicato erres. Subjectum est *tenues* et seqq.

8. *Lucidos, et significantes.* Hæ virtutes propriæ sunt generis tenuis et simplicis et eloquentiæ illa frugalitate juvantur. Vide V, 14, 33; X, 1, 74.

dos, et significantes, et quadam [1] eloquentiæ frugalitate contentos, ac semper manum [2] intra pallium continentes : nam quis [3] erit hic Atticus? Sit *Lysias:* hunc enim [4] amplectuntur amatores istius nominis modum : non igitur [5] jam usque ad *Coccum* et *Andocidem* remit-

1. *Et quadam;* sic Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. *Sed q.*, reliqui. Particula *sed* locum hic non habet, quum ne a *lucido* quidem et *significanti* sermone recte tamquam diversa secernatur *eloquentiæ frugalitas;* vide not. super. Nunc ubi jam præcessit *tenuis*, ferri plane non potest particula adversativa. Unice verum *et*, quo annectitur id, quod prægressa tria velut una cogitatione complectitur. Leviores autem auctores sequi poteram, ubi vel conjectura agere licitum erat. Meursium vero (Spicil. ad Theocr. p. 84) proponentem *significantes se... contentos*, nemo audiet. Vide IX, 2, 44, *dilucida et significans descriptio. Fragilitate*, Guelf. *Inter pallium*, Camp. cum Voss. 1. *Amplectimur*, Goth. Voss. 2. *Ad cocum*, Guelferb. Kapp. *Ad colum*, Flor. *Remittentur*, Camp. cum Goth. Voss. 2.

2. *Manum intra pallium.* Vide ad lib. XI, cap. 3, §. 138.

3. *Quis erit hic Atticus?* Non pronomen *hic*, sed adverbium accipio, ita explicandum « hæc si ita sint; » ut in illo *Hic miramur*, apud Cic. Manil. 13, et alibi sæpius.

4. *Hunc enim... modum.* « Mensuram omnis ejus, quod Atticum vocari debeat, aiunt esse Lysiam. » Gesnerus. Recte : ut *amatores* respiciat Lysiam, et *nominis* pendeat a nomine *modum* : verbum autem *amplectuntur* et ad *Lysiam* et ad *modum* referatur : « Hunc tamquam modum et mensuram atticæ orationis venerantur. »

5. *Non igitur jam usque ad Coccum.* « Coccus, Atheniensis, Isocratis discipulus, teste Suida in v. Sed Quintilianus eum videtur antiquiorem statuere non solum Isocrate, sed etiam Lysia. Nisi forte locum subobscurum de Cocci et Andocidis contemptu interpretari malis. » Ruhnkenius in Hist. Oratt. Gr. p. 64. Similia Spaldingius in schedis, Ruhnkenii libro nondum inspecto. Sed idem, quum mox Pericles, illis etiam vetustior, inter indubitate Atticos recenseatur, vidit, de ætate hic non agi. Nimirum C. et A. hic ponuntur tamquam extremi tenuitatis fines, *ad quos* tamen nihil impediat quo minus *remittamur*, si Demosthenem jam et Isocratem relinquentes ad Lysiam nos contulerimus. *Non... remittemur?* id est, non manifestum est, nos, quando Lysiæ nos applicuerimus, ad C. etiam et A. remissum iri? Ita minime opus est Gesneriana correctione *Num*. In seqq. jam hoc agit Quint., ut quos illi inter vere Atticos admittant, multum tamen inter se et a Lysia diversos, imo plerosque copia et figuris ad asianum genus vergere demonstret; quos illi respuant, fontes tamen atticæ eloquentiæ fuisse moneat. De singulis autem inspiciendum esse eumdem illum Ruhn-

22 temur? Interrogare tamen velim, an *Isocrates*[1] attice dixerit; nihil enim tam est *Lysiæ* diversum: negabunt; at ejus schola principes oratorum dedit. Quæratur similius[2] aliquid. *Hyperides* Atticus? Certe[3]. At plus indulsit voluptati. Transeo plurimos, *Lycurgum*, *Aristogitona*, et his priores[4], *Isæum*, *Antiphontem*: quos, ut homines[5], inter se genere similes, differentes dixeris
23 specie. Quid ille, cujus modo fecimus[6] mentionem, *Æschines?* nonne his[7] latior[8], et audentior, et excel-

kenii libellum, vix est quod moneam.

1. *Isocrates.* Turic. Flor., *Socrates*, et edd. ante Ald. (err. Burm.) *Est* ante *Lysiæ* om. Turicens. Guelf. *Diversum alia negant*, Turic. Flor. cum Ald. in qua scriptura vox *alia* nata est haud dubie ex sigla *at*, cum qua toties in his Codd. variam lectionem, quæ in textum migraverat, deprehendimus. Sed præstat *negabunt* post illud *velim*. *Aliqua imperidis*, Turicens. Flor. *Aliquid*, *Pericles*, Camp.

2. *Similius aliquid.* Perstat in neutro post illud *nihil tam diversum*.

3. *Certe... plus*, omisso *At*, Turicens. Florent. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2. *C. aut p.* Voss. 3, Bern. Receptam contra vetustos illos defendo: nam aliter non recte procedit diverbii ratio.— Solus Poul., *certe. At plus*. RR. 3, 5, 7, 10 omittunt *certe* et dant *aut*. Ab Avicula abest tantum vel *at*, vel *aut*. En.

4. *Et his priores.* Jens. (tacente Gesn.) *et iis priores*, et edd. post. ante Basil. præter Tarv. qui lepide *et diis p.* Mox *iseneum antephosita* Flor. (unde miror ex Turic. non enotatum *Antiphonta*). Sed *is eum*, Guelferb., verbis deinceps *Antiph... similes* omissis. *Iseum*, Gothan. *Quo sunt hom.*, Voss. 1, 3. *Genere dissimiles*, Jens. (tac. Gesn.) et editt. post. ante Bad. qui ex Vall. correxit. *Dixerat*, Turicens. Flor.

5. *Ut homines.* « Sicut homines, « quatenus homines sunt, genere « similes (e. g. Attici) specie tamen (facie, corpore, ingenio, « etc.) differunt; ita illos, quatenus « oratores sunt, etc. » Minime difficilem sensum non perspexerunt tamen Badius et Gedoynus.

6. *Fecimus.* Guelferb., *facimus*.

7. *Nonne his... Demosthenes.* Omittit Guelf. *Iis*, Jens. (tacente Gesn.) et edd. aliquot. *Nonne cunctos*, Jens. et edd. post. ante Gryph. exc. Bad. qui nostrum ex Vall. *Num c.*, Camp. *Teretes* pro *tenues* Camp. *Sublimitate vi*, Gothan. Jens (tac. Gesn.) *In subl.*, Voss. 3. *Culto*, Turicens. Flor. *Non surgitio non f.*, Turicens. Flor. *N. surgit l. n. f.*, Camp. *N. ingurgit l. nec f.*, Guelf.

8. *Latior.* Vide XI, 3, 50; et notam 6, ad V, 14, 33. Quamquam non satis perspicio, qua mente ibi hunc nostrum locum laudaverit Spald. Nam quod illic pro *lato* ex

sior? Quid denique *Demosthenes?* non cunctos illos te-
nues et circumspectos, vi, sublimitate, impetu, cultu,
compositione superavit? non insurgit locis [1]? non figuris
gaudet? non translationibus nitet? non oratione ficta
dat [2] tacentibus vocem? non illud jusjurandum [3] per 24
cæsos in Marathone ac Salamine propugnatores reipu-
blicæ, satis manifesto docet, præceptorem ejus *Plato-*
nem fuisse? quem [4] ipsum num asianum appellabimus,

Obrechti conj. reposuit *læto*, probo id quidem, sicut eamdem mutationem e Codd. admisimus supra XII, 9, 2, sed neque hic propositam eam in schedis a viro optimo necessariam puto, neque in locis Ciceronis et Taciti, quos Nostro in nota illa ad V, 14, 33, adjunxit, de tali correctione cogitare potuit ipse. Sane in loco quem hic in margine notavit Spald. e Dialogo de corr. eloq. c. 14, conjungitur *læta et audentior oratio* : sed non minus commode *latior et audentior* hic; quum lætum opponatur *arido*, latum *angusto*.

1. *Locis.* Cave hunc ablativum eodem modo quo sequentes, *figuris*, *translationibus*, accipias et de locis oratoriis intelligas, uti fecit Gedoynus. Sic enim plane non apparet, cur *insurgere* potissimum *locis* dicatur orator. *Locis* dictum hic ut IX, 4, 83 de opportunitate. Demosthenes, orator alias minime tumidus, tamen, ubi opportunum est, et res poscit, insurgit. Fateor aliquanto negligentius Quintilianum hunc ablativum cæteris diversissimis miscuisse. Sed talem jam novimus Nostrum : et hic tamen positus verborum, tenure juvandus, ambiguitatem tollit. « Non *insurgit* locis? non *figuris* gandet? »

2. *Dat tacentibus vocem;* sic Turicens. Flor. CAMP. cum Goth. Bodl. Jens. et edd. ante Vascos. 1542, teste Gesnero, acc. Gryph. 1544, Gibs. Obr. Roll. *Datur* (sed ur per compend.) *Dicentibus*, Guelf. *Dat carentibus*, reliqui. Sed *tacentibus* esse etiam in MSS. Burmanni, ex eo patet, quod tam misere editos ille circumspicit, qui dent *carentibus;* patetque simul, quam nulla usquam sit silentio ejus de MSS. fides. Non negarim tamen *carentibus* in MS. quodam, a Gallandio fortasse inventum. Sed immerito prælatam hanc scripturam contendo. Nimirum capti sunt viri docti elegantia quadam, quæ illis videbatur, grammatica, qua verbum *carentibus* siue casu suo ante accusativum insertum est : quum tamen majori etiam elegantia *tacendi* verbum de voce carentibus usurparetur. Sed quid est cur proprium sensum hinc excludamus? Certe silentio hominum infacundorum, qui mœsti astant, silentio indignantium, mirantium callidus orator utitur tamquam loquentium voce. — Nostri Codices *tacentibus*. ED.

3. *Jusjurandum*. Vide ad IX, 2, 62. In enthusiasmo autem hujus Demosthenei loci, *Platonem* agnoscit Quint.

4. *Quem... num*, omissu *ipsum*,

plerumque instinctis divino spiritu vatibus comparandum? Quid *Periclea?* similemne credimus Lysiacæ gracilitati, quem fulminibus[1] et cælesti fragori comparant comici, dum illi conviciantur? Quid est[2] igitur, cur in iis demum, qui tenui venula per calculos fluunt, atticum saporem putent? ibi demum thymum redolere dicant? Quos ego existimo, si quod in his [3]finibus uberius invenerint solum, fertilioremve segetem, negaturos[4] atticam esse, quod plus, quam acceperit, seminis reddat; quia hanc[5] ejus terræ fidem Menander

Turicens. Flor. Camp. Ægre tamen hoc adjecto caream. *Appellavimus*, Turic. Flor. — *amus*, Camp. *Periclem*, Guelf. Camp. *Pericle afuisse nec credimus*, Turic. Flor. Vix dubitari potest, in antiquioribus, unde hæc fluxerunt, fuisse : *Quid Periclem ? afuissene credimus a Lysiaca gracilitate?* encliticа *ne* nota figura pro *nonne* posita. Sed hæc nolui lectoribus obtrudere, antequam de aliorum etiam Codicum scriptura constaret. Nam Burmanno de omnibus suis hic tacenti fidem habere nequeo. In forma accusativi nominis *Pericles* vide XI, 3, 178; XII, 2, 22; it. X, 1, 80, et ibi Turic. *Fragore*, Flor. Guelferb. *Convicientur*, Jens.

1. *Fulminibus.* Vide II, 16, 19; XII, 2, 22. Conferatur etiam Cic. de Orat. III, 34, unde, ut monet Spald., formam hujus observationis sumpsit Quint.

2. *Quid est.* Dant *Quod est* Turicens. Camp. *Quid enim*, Guelferb. Mox *quod in his*, Camp. Basil. *His* etiam Guelf. Sed *quod in iis*, Ald. et editt. plerique post. ante Stoer. *Venulæ*, Guelferb. *Pro calc.*, Camp. *Per calsus*, Turic. Flor. sed *callus* ex Alm. *Putant*, Guelf. *Ubi dem*, Turic. Flor. cum Alm. (nisi quod ex hoc junctim). *Sibi demum*, Voss. 1.

3. *In his finibus.* Turicens. Jens. (tac. Gesn.), *iis finibus*, et editt. posterr. ante Basil. *Fertiliorumve*, Turic. Flor. *Fertilitatem ve*, Camp. *Negaturis acticam*, Guelf. *Reddant*, Turic. Flor. *Hanc hujus ejus terræ*, iidem.

4. *Negaturos atticam.* « Recte « sane illi, » dicant tirones. Qui monendi sunt verbum *negare* hic in duo sua, ut plerumque, elementa resolvendum esse « *Dicent* (nec sine « contemptu illi), *non* tamen esse « hic atticam. »

5. *Hanc... fidem Menander.* « *Fi-* « *des certa segetis* ap. Hor. Od. III, « 16, 30, non minus quam *fundus* « *mendax* apud eumdem Od. III, « 1, 30, nota sunt. Sed et Plinius « Paneg. 32, 4, *Fallacem unius anni* « *fidem* de sterilitate Ægypti dixit. « Menander jocatus videtur in *fidem* « *terræ atticæ*, quæ depositum cum « fide, licet non cum fenore, red- « dat. Sterilem enim fuisse, et apibus « quam vervecibus, aut bubus opi- « mis commodiorem, eaque de cau- « sa πενίας non minus quam παιδείας

eludit. Ita nunc si[1] quis ad eas Demosthenis virtutes, 26
quas ille summus orator habuit, tamen[2] quæ[3] defuisse ei, sive ipsius natura, seu[4] lege civitatis[5] videntur, adjecerit, ut affectus concitatius moveat, audiam dicentem, *Non fecit hoc Demosthenes?* et si quid[6] exierit

« *συντρόφους* Atticos, pervulgatum « est. » Gesner. — Ipsum Menandri locum indicavit Buttmanno eruditissimus idem atque suavissimus senex, J. G. Schneider, prostantem inter fragmenta ex ejus Γεωργῷ, servatumque a Stob. Serm. 55, « Ἀγρὸν « εὐσεβέστερον γεωργεῖν οὐδένα Οἶμαι· « φέρει γὰρ ὅσα θεοῖς ἄνθη καλά, Κιττὸν, « δάφνην· κριθάς τ' ἐὰν σπείρω, πάνυ « Δίκαιος ἀπέδωκεν ἴσας ἂν καταβάλω. » Quorum varsuum ultimum posuit Buttm. ex emendatione Toupii in Epist. crit. p. 35, Lips. Paulo liberius autem Quintilianum, quod de suo agro dicit homo pauper in comœdia attica, in Atticam universam dilatavisse idem Buttm. recte monet. Ed.

1. *Ita nunc si quis ad;* sic Turic. Flor. Camp. Ald. *I. s. q. nunc ad*, Alm. Voss. 1, 3. *I. nunc s. q. nunc ad*, Jens. (tac. Gesn.) et edd. post. ante Ald. (in Locat. err. Burm.). *Itaque nunc s. q. ad*, Guelferb. Obr. *Itaque nunc s. q. nunc ad*, Bad. *Itaque s. q. nunc ad*, reliqui. In illis *Ita* et *Itaque* v. Gœrenz. ad Cic. Leg. II, 2, 5. (p. 111). In nostro loco forma *Ita* indignationem adjuvat. Neque ignavum est anteversum illud *nunc*. — Nostri dant alii *itaque nunc si quis*, alii *itaque si quis nunc*. Avic. Poul., *ita nunc si quis*. Ed.

2. *Tamen... sive*. Turicens. Flor., *tamen quæ de genere sive*, cum Alm. Mira variatio: in qua quid lateat, sive quomodo ex aptissima utique vulgata nasci potuerit, plane non assequor. Pro *ei* autem *et* Guelf. cum Voss. 3.

3. *Tamen quæ.* Transponere interpretando possis has voces: sed melius *tamen* solemni usu accipias pro *certe*, *saltem*.

4. *Seu;* sic Turic. Flor. Guelferb. *Sive*, reliqui. *Viderent*, Turic. Flor. cum Alm. *Audeat*, iid. *Audiat*, Camp. cum Voss. 2. *Si quid numeris exierit*, Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 3, nisi quod hi *muneris*. Ob homœoteleuton autem verba *aptius...* usque ad alterum *exierit* om. Guelf. cum Voss. 1, 3. Sed pro *exierit* bis *dixerit* Turicens. Flor. cum Alm. quod quamvis stare possit, e mendo tamen natum judico, tum incredulus cæco casui Persii imitatori (vide notam 6), tum variationem agnoscens in bifaria relatione: *adjecerit... fecit...* de oratore; *exierit .. erit...* de voce.

5. *Lege civitatis.* Vide lib. II, cap. 16, §. 4.

6. *Et si quid exierit.* Non de nihilo est quod Badius monet, alludere Nostrum ad illud Persii *Non ego quum scribo, si forte quid aptius exit: Quando hæc rara avis est: si quid tamen aptius exit, Laudari metuam.* Nam quem poetam illo, X, 1, 94, elogio ornat, cujusque et versus et verba toties in medium profert; quidni eleganti etiam allusione loco ejus memoriter omnibus noto utatur?

numeris aptius; fortasse non possit; sed tamen si quid exierit, non erit atticum? Melius de hoc nomine sen-
27 tiant, credantque *attice*[1] *dicere esse optime dicere*. Atque in hac[2] tamen opinione perseverantes Græcos[3] magis tulerim: *latina* mihi *facundia*, ut inventione, dispositione, consilio, cæteris hujus generis artibus similis græcæ, ac prorsus discipula ejus videtur; ita circa rationem eloquendi vix habere imitationis locum: namque est[4] ipsis statim sonis durior[5]; quando et jucun-

1. *Attice... optime dicere.* Dissimilis aliquanto, ut observat Valla, est Ciceronis sententia Brut. 84: *ita fiet, ut non omnes qui attice iidem bene, sed ut omnes qui bene iidem etiam attice dicant.* Sed Cicero priori loco siccos illos et jejunos Atticorum imitatores notat. Vide totum caput, et de Opt. Gen. Orat. 4.

2. *In hac tamen.* Nos diceremus *in illa*: respicit enim nimiam illam tenuitatis laudem. Sic paulo ante *hanc fidem* non respiciebat proxime præcedens *plus... reddat*, sed illud de terra attica judicium, ob quod dixerat *negaturos*, etc.

3. *Græcos magis.* Gothan., *magis græcos* (tac. Gesn.). *Disputatione consilio*, Guelferb. *Cæterisque*, Jens. (tac. Gesn.) et editt. posterr. ante Stoer. *Disciplina ejus*, Guelf. Exc. Santen. Gothan. Camp. *Mutationis locum*, Camp. cum Voss. 3.

4. *Est ipsis statim sonis*; sic. Tur. Et *ipsis* quidem est in omnibus et scriptis et edd. ante Obr. qui primus e conj. reposuit *ipsi*, quod ratio sane flagitabat; quum summo, præter Turicens., consensu omnes, qui quidem diligenter inspecti sunt; dent *sonus*; et correctio *dulcior* pro *durior*, qua ad Græcos hæc referuntur, mera sit correctio. Hanc Badius primus, sed tacitus, quod miror, invexit; ut ex Vallensi Codice, quem Valla correxerat, sumpsisse videatur: eamque servarunt editt. ante Stoer. accedente Gibson. Ita ferri quidem poterat sermo; inconcinnior tamen in his « est *ipsis*... « quando... non *habemus*. » Turicensis scripturæ præstantiam demonstrare supersedeo. Illud adhuc moneo, in Goth. Jens. (tac. Gesn.) hoc ordine scriptum esse *ipsis est statim*; et sic in omnibus meis ante Stoer. E scriptis nostrum ordinem servare Turic. Bern. diserte monemur: de cæteris non liquet. Florentini autem hic nulla omnino mentio, ut videri possit dare *ipsi*: nisi verisimilius esset hoc minutum effugisse magnam alias collatoris diligentiam. — Vall. lib. RR. 8, 9, *ipsis est statim sonus*. Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, 11, *est ipsis statim sonis*. R. 10 pro *est* dat ex. En.

5. *Durior; quando et jucundissimas.* Primaria forma cogitationis erat: « Latina facundia sonis durior « est: quandoquidem *et* jucundissi« mas Græcorum litteras non habe« mus, *et* tristes quasdam habe-

dissimas[1] ex Græcis litteras[2] non habemus, vocalem
alteram, alteram consonantem, quibus nullæ apud eos
dulcius spirant; quas mutuari solemus, quoties illorum
nominibus[3] utimur. Quod quum contingit[4], nescio 28
quomodo hilarior[5] protinus renidet oratio, ut in *Ephyris*[6] et *Zephyris*[7] : quæ si nostris litteris scribantur,

« mus. » Mox altera parte aliter constituta, prius illud *et ἀναπαπίδοτον* relictum est.

1. *Jucundissimas... litteras.* Has esse *υ* et *φ*, non per exempla tantum (quæ depravata hucusque lecta sunt, vide nott. seqq.), sed certius ex iis patet quæ de littera *f* mox ita subjicit Quint. ut necessario cum his vinculo conjungantur. Certe illis qui de littera *z* hic cogitabant, hoc etiam, ut recte monet Gesner., obstabat, quod hæc littera in latinam nullam, « qua Græ« cia careat, » transit.

2. *Litteras.* Gothan., *literis.* Ante *litteras* autem editt. aliquot ap. Burm. et Gesn., quibus adde Gryph. 1544, inserunt *υ et ζ* ex interpret. Mox *alteram* semel positum in Flor. Jens. et aliquot post. *Dulcis spirant*, Flor.

3. *Nominibus.* De propriis, non solis quidem, sed inprimis tamen cogitandum et hic et §. 33..

4. *Quum contingit.* Turic. Flor., *cum contigit*, cum Alm. levissimo inter apicem et punctum discrimine. Aptius autem præsens. Nam *dum pronunciantur* litteræ, effectus ille sentitur. *Necessio*, Turic. Florent.

5. *Quomodo hilarior;* sic Turic. Florent. Gothan. Camp. et edd. ante Gryph. *Velut* inserunt reliqui. Pro *renidet* Goth. *re* cum vacuo spatio, ut in Voss. 2; sed in illo spatium pro syllabis *nidet* nimium. At verbum receptum tuentur optimi libri. — Avic. Poul. RR. 3, 5, *renitet.* Cæteri *renidet.* Ed.

6. *Ephyris.* Populi nomen intelligo; quamquam nil impedit *Ephyras* etiam urbes cogitare.

7. *Ephyris et Zephyris: quæ;* sic, nisi quod utrumque nomen per *i*, Turicens. Flor. quorum posterior voculam *quæ* hac forma, *que*, alteri nomini annectit. *Zephyris zephirisque* ex Alm. Voss. 2, non referente Burmanno, an novum *quæ* sequatur: credo tamen; nam sic in Goth. *Zephyris zephirisque quæ* (tacente Gesn.). *Zeph. Zophyris quæ*, Guelf. *Zephiris zophyrisque. Quæ*, Camp. Gryph. 1544 (sed hic utrumque per *y*). *Z. zopyrisque quæ*, Jens. et editt. post. ante Gryph. 1544. Ex Voss. 3 *Zephyri* affertur pro priori nomine, altero non memorato. *Zephyris et Zopyris, quæ*, reliqui, ex edd. meis inde a Stoer. Apparet nomen *Zopyris* fere nulla niti auctoritate, nisi in uno alterove forte eorum MSS. qui silentur ita scriptum est. Fons autem corruptelæ manifestus. Nam nomine *Ephyris* in repetitis illis Zephyris semel oblitterato, sensim inde enati sunt *Zopyri*, juvante simul falsà opinione, alteram litteram esse *z*. Quod quum e seqq. non ita esse appareat, nihil ineptius fingi potest illis *Zopyris*, qui unam tantum ex illis litteris præ-

surdum[1] quiddam et barbarum efficient, et velut in locum earum succedent tristes et horridæ, quibus
29 Græcia caret. Nam[2] et illa[3], quæ est sexta nostrarum,

bent et similitudine tamen præcedentis nominis in errorem illum de littera z lectorem inducunt. Est itaque hic unus e splendidioribus locis, ubi e solis optimis illis libris insignis Quintiliano medela facta est. Spaldingins et ego, ante inspectos illos, nobis persuaseramns, *Zephyros* solos hic a Quint. nominatos esse. — Nostri Codd. dant alii *Zephyris et Zopyris*, alii *Zephyris Zophyrisque*. Ed. — *Quæ*, litteræ græcæ. *Nostris litteris*, *v* et *f*, sicut fit in *sue*, *mure*, *Cumis*; *fama*, *fure*, *ferendo*, etc.

1. *Surdum... efficient.* Turicens. Florent., *surdum quiddam et h. e. sonum*, cum Bodl. Voss. 2, Vall. Bad. Basil. et aliquot ap. Burm. et Gibs. acc. Camp. nisi quod hic dat *quidam*, unde Jens. et qui eum sequuntur, faciunt *quidem*. Primariam illam scripturam non male tuetur Bad. distinguendo post *quiddam*, et illud *et* interpretando *id est*. Inficeta tamen remanet compago: et longe rotundior sermo est in recepta, quæ bonis et ipsa nititur libris. Videtur itaque vox *sonum* vetus esse interpretamentnm. *Et velud*, Turic. *Sed v.*, Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cnm Voss. 2. *Succedere*, Turic. Flor. cum Alm. *Succedunt*, Guelf. Camp. Goth. Jens. et posterr. ante Gryph. exc. Ald. *Ex horride*, Camp. — Vall. lib. RR. 8, 9 addunt quoque *sonum* post *efficient*. Reliqui receptam. Ed.

2. *Nam et illa*; sic Turic. Flor. Camp. Jens. (tacente Gesn.) et edd. ante Basil. acc. Gryph. Gibs. Obr. Reliqui *et* omittnnt. Qnum tamen ratione hic non careat particnla, neque temere facile in optimos libros irrepere potuerit, reducendam putavi.— Nostri Codices *nam illa*, omisso *et*. Ed.

3. *Nam et illa*. Conjnnctio *et* respicere mihi videtur vocalem *v*, cujus surdum et tristem sonum quum extra omnem controversiam positnm censeret Quint., de sola *f* hæc addit, *et illam* ingratissimam esse dicens. — Nimia autem hæc vituperatió quum in hodiernam plnrimarnm gentium ejns litteræ pronunciationem minime cadat, apparet aliquid peculiare fuisse in *f* Latinorum; et in co solo fortasse qnærendum illud inter *ph* et *f* discrimen, quod hodie non observamus.— *Vocalem proxima accipit...*, consonantem *frangit*. *Frangi* dictam litteram r in hoc ipso verbo *frangi* ex hoc loco et altero illo I, 4, 11 liquido demonstrarunt Gesner. et ad illum locum Spaldingius. In eo autem errasse mihi videntur ambo, qnod sonum nescio qnem nobis incognitum, qnique in quibusdam modo talibus jnncturis accidat, hoc verbo indicatum putarunt. Veteres, ut ex grammaticorum lectione patet, nullam litteram integra sua vi et puram sonare censebant, nisi quæ ant inciperet vocem, ant proxime præmissam haberet *vocalem*; ut consonantes *r*, *t* in vocibus *re*, *te*; *ara*, *late*. Contra *consonans* quæque litteram seqnentem *accipere* credebatur, ita ut velut partem potestatis ejus in se reciperet, neque integra

pæne non humana voce, vel omnino non voce potius, inter discrimina dentium efflanda est : quæ, etiam quum vocalem proxima [1] accipit quassa quodammodo, utique [2] quoties aliquam consonantem [3] frangit [4], ut in hoc ipso *frangit*, multo fit horridior. *Æolicæ* [5] quoque litteræ, qua *servum cervum*que dicimus, etiamsi forma a nobis repudiata est, vis [6] tamen nos ipsa persequitur.

hæc sonaret. *Impuræ* itaque fiebant postpositæ illis litteræ, ut in vocalibus pervulgatum est : sed de consonautibus etiam dicebatur, eas vel *καθαρεύειν* vel non, hoc est vel ab alia consonante præcedi vel non. Hanc igitur a præcedente consonante velut imminutam potestatem exprimit Quintilianeum illud *frangi :* franguntur que e. g. litteræ *t* et *r* in vocabulis *ptera*, *pro*, *frango*. Hoc itaque dicit Quint. litteram *f* jam tum quassam quodammodo sonare, quum vocalem *proxima accipit*, id est, proxime antecedit; sed multo horridiorem fieri, quoties aliquam *consonantem frangit*, id est, quoties inter eam et vocalem alia consonans intercedit. — *Quæ est sexta;* sic Turicensis, Florentinus, Guelf. Goth. (tacente Gesn.) CAMP. *Q. s. e.*, edd. inde a Jens. *Non vocem*, Flor. *Afflanda*, Turicens. Flor. *Deflat*, Guelf. Exc. Saut. verba *est* ad sequentia relata. *Etiam cum non vocalem*, Goth. (tac. Gesn.) *E. non v.*, Guelf.

1. *Proxima;* sic Turicens. Flor. Voss. 3, Bern. et sic Gibson. (non Leid., err. Burm.) tacite, sed optimo judicio; reliquorum enim scriptura *proximam*, si recte attendis, sensu cassa est. — Eadem nostri. ED.

2. *Utique.* CAMP., et *utique.*

3. *Consonantem;* sic Turic. CAMP. cum Almel. Voss. 2, Jens. et edd. ante Ald. ace. Bad. Basil. Vidov. *Consonantium*, reliqui. — Nostri Codd., *consonantium.* ED.

4. *Frangit*, u. i. h. i. *frangit.* Pro his verbis ob homœoteleuton unicum verbum *frangit* legitur in Turic. Flor. (nisi quod hi *fringit*) cum Alm. et edd. inde a Locat. fere omnibus, exceptis Vascosan. 1542, Gesn. Bip. Vide ad lib. I, cap. 4, §. 11. — Nostri Codices habent receptam. ED.

5. *Æolicæ. Colicæ*, Guelf. *Si* pro *etiamsi* idem. *Vis tamen non sonus ipse persequitur*, Turic. cum Alm. it. Flor. CAMP. nisi quod hi *proseq.* et CAMP. *vix* pro *vis*. Sed *vix tamen nos ipsa*, Jens. Tarvis. Locat. Ven. *Vis t. ipsa nos*, Guelferb. *Vix t. nos sonus ipse* effecit Ald. quo sensu, nescio. Videtur fuisse : *vis tamen nos et sonus ipse persequitur.* — Nostri Codices *vis tamen* nos *ipsa persequitur*, exc. R. 7, qui *vix t. nos sonus ipse p.* ED.

6. *Vis... persequitur.* Vide not. super. In re autem vide I, 4, 7. Displicuisse autem videtur Quintiliano *v* consonantis sonus, nonnisi quum, ut in allatis exemplis, consonans alia proxime præcederet. — *Æolica* littera est digamma. Vide ad lib. I, cap. 4, §. 7, notam a pag. 83 hujusce editionis. ED.

30 Duras et illa[1] syllabas facit, quæ ad [2]conjungendas
demum subjectas sibi vocales est utilis[3], alias super-
vacua; ut *equos*[4] hac et *equum* scribimus; quum etiam
ipsæ[5] hæ vocales duæ efficiant sonum, qualis apud
Græcos[6] nullus est, ideoque scribi illorum litteris non
31 potest. Quid[7]? quod pleraque nos illa, quasi mugiente,

1. *Et illa.* Litteram *q* indicari exemplis patebat; addere opus non erat. Itaque obsequiosos nos non invenit imperium illud G. I. Vossii de A. G. I, 22 ipsam litteram loco pronominis *illa* reponere jubentis: satis pinguiter. — Inde patet error Rollini litteram u intelligentis. Ed.

2. *Ad conjungendas... alias supervacua.* Littera *q* sua ipsius vi nil differt ab illa c: supervacua igitur foret, nisi indicio esset, subjectam sibi *v* cum altera vocali conjungendam esse; ut in illis *qui* et *aqvam*; quæ si *c* littera scribantur, distinctis vocalibus sonent *cvi*, *acvam*.

3. *Utilis, alias.* Turicens. Guelf., *utilitas alias*, cum Voss. 1, 3, Bern. Quod autem vocem *utilis* in vet. Codice omitti notatur in marg. Bas. ad voculam *ut* referendum videtur. Hanc enim omittunt Turicens. Flor. Guelf. Goth. Camp. cum Voss. 1, 2, 3, sed est in Bern. et fortasse in Almelov. (vide mox) neque carere ea possumus.

4. *Ut equos hac et equum;* sic plene et diserte scriptum affertur ex Bern. *Equos h. e. ecum*, Turic. (e Flor. et *equum* tantum enotatum, sed ita ut incertum sit, *ac* præcedat, necne). *Equos hac ecum*, Guelf. *E. hæc et æcur*, Voss. 1, 3. *E. æque cum*, Camp. *E. æque cur*, Goth. Voss. 2. *Ut equos ac equum*, reliqui; sed nullus, opinor, MS.: nam quod Alm. in omnibus his *ut*... *equum* plane siletur, Burmanni, aut Almeloveni indiligentiæ tribuo. Mendoso autem illo *ac* ope nunc optimorum librorum levamur. Illud tamen incertum remanet, dederitne ut nos Quint., an *equos hac et æquum*. Sed quum diversæ tantum post u vocales ostendi debuerint, quod in uno nomine *equus* fieri poterat, nihil quod non opus esset novare volui.

5. *Etiam ipsæ;* sic Turic. Flor. Camp. Guelf. Goth. (tac. Gesn.); inverso ordine reliqui. *Hecales due*, Flor. *Hæc v. d.*, Guelf. *Vocales d.*, omisso pronomine Alm. Jens. (tac. Gesn.) et edd. post. ante Stoer. — Nostri Codd., *etiam ipsæ*. Cæterum eadem. Ed.

6. *Apud Græcos.* Nam Græci hunc sonum solent mutare in ου, nonnunquam quoque in *v psilon*. Turn.

7. *Quid?* Turic. Flor., *quidquid*, (uti et mox). *Quod*, Guelf. *Quasi ignorat vitam cludimus*, Turicens. Flor. cum Alm. *Cudimus*, Jens. et edd. ante Basil. exc. Ald. *Elidimus*, Basil. ex mala, ut videtur, emendatione. *In qua* (pro *m*, *qua*,) Turic. Flor. Guelferb. Goth. (a pr. manu err. Gesn.) Camp. cum Alm. Voss. 2, 3, Bern. Jens et post. ante Bad. Nostram præter Gothan. qui voci *in* superscriptum habet *s. m*, hoc est *sive m*, e scriptis solus dare videtur Voss. 1. — Nostri dant alii *m*, *qua*; alii *in qua*. Ed.

littera cludimus *m*, qua nullum græce verbum cadit:
at illi *ny*[1], jucundam, et in fine præcipue quasi tin-
nientem illius loco ponunt, quæ est apud nos rarissima
in clausulis. Quid? quod[2] syllabæ[3] nostræ in *b* litte- 32
ram[4] et *d* innituntur adeo aspere, ut plerique[5] non

1. *Ny;* sic Turic. *nr*, Flor. *N.T.* ex Bern. *ν* Guelferb. *Enim* (natum ex male intellecto *n*) Camp. Ven. *n* vel *N* reliqui, præter Jens. qui plane omittit (tac. Gesn.). Poterat videri utramque litteram non posuisse Quint. contentus illo mugitus et tinnitus indicio; qua ratione priori loco scribendum esset in *quam* (vide 33). Sed quum hunc accusativum nullus omnino liber præbeat, ablativus autem sine præpositione verbo *cadere* in hac terminandi significatione supra etiam IX, 3, 79 hæreat: a libris omnino standum est. *Illius colunt quæ*, Turic. Flor. cum Almelov. *Rarissimum clausulis*, Turicens. Flor.

2. *Quod*. Goth., *quid*.

3. *Syllabæ nostræ*. Hoc ne universe nimis dictum putes, observandum, ex ingenio linguæ latinæ ita etiam intelligi posse: « sunt nobis syllabæ quæ... »

4. *In b litteram et d innituntur*. Hanc receptam tuentur Turic. Flor. nisi quod ille dat *innii tuentur*, hic *innituentur*. Sed Guelf. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. *in* omittunt, servatis cæteris (in Locat. err. Burm.): eadem porro præpositione omissa Voss. 2, *littera... immittuntur;* Goth., *litteram... immittuntur*. *Antiquissimum*, Turic. Flor. *Antiquorum*, Jens. et post. ante Bad. *Molire*, Flor. *Molliore*, Guelf. cum Voss. 1, 3, Bern.

5. *Ut plerique... s subjiciendo*. Hæc scriptura, qua saniorem ex varietate librorum non expisceris, habet tamen in quo hæseris, hæseruntque revera viri docti: ut statim in eo, quod forma *aversus*, quæ vulgaris est, videtur veteribus tribui. At ego hoc dicere Nostrum existimo: antiquissimos quidem forma *abversus* usos esse; tamen jam veteres fuisse qui primi vocem illa ratione mollierint. Posterius porro exemplum quum nemo non de præpositione *abs* intellexerit, Gesner. miratur, quomodo ope *absonæ* litteræ molliri possit syllaba, et cur absona sit *s*. Verum hoc est nodos quærere, quamquam non fortasse in sirpo. *Absona* enim non per se dicitur *s*, sed in hac cum *b* conjunctione; quam tamen non ita asperam putarunt, ut asperior ille in *b* exitus ea non molliretur. Quod autem dicit *in præpositione*, quasi non etiam *a*, *ab*, sit præpositio, hoc ita explico. In priori illo exemplo non cogitabat Quint. nisi de compositis, in posteriori de ipsa dictione *abs*, hoc est, de præpositione. Nam grammaticis præpositio est pars orationis, non pars vocabuli. Porro varietatem *a*, *ab*, quatenus et ipsa est in parte orationis, non molliendi studio natam sed originariam, adjectionem autem litteræ *s* accessoriam credidit Noster. Quod autem in composito *aversus* studium molliendi agnovit, illud in causa erat, quod antiquissimos nonnu

antiquissimorum quidem, sed tamen veterum, mollire
tentaverint, non solum *aversa*[1] pro *abversis* dicendo,
sed et in præpositione *b* litteræ absonam et ipsam *s*
33 subjiciendo. Sed accentus quoque, quum rigore[2] quodam, tum similitudine ipsa, minus suaves[3] habemus; quia ultima syllaba nec acuta unquam excitatur, nec flexa circumducitur, sed in[4] gravem, vel duas graves cadit semper: itaque tanto est sermo græcus latino jucundior, ut nostri poetæ, quoties dulce carmen esse volue-
34 rint[5], illorum id nominibus exornent. His illa potentiora[6], quod res plurimæ carent appellationibus, ut eas

abversus dixisse aut sciebat, aut scire videbatur. Hanc certe loci nostri explicationem conjecturis virorum doctorum, quæ apud Burmannum et Gesnerum visuntur, omnibus præfero.

1. *Aversa pro abversis*. Hanc, quam in Leid. primum invenio, scripturam et ipsam tuentur Turic. Florent. *versa pro abversis* dantes, unam litteram omittentes, quam ratio supplet. Quin, si Burmanni (qui edd. hic tantum memorat) silentio fides, MSS. ejus integram dant receptam; præter Bern. ex quo *adversis* affertur; et sic (*aversa pro adversis*) Camp. etiam et Ald. *Adversa pro adversis* Guelf. Goth. 2, Jens. Tarv. Basil. (Locat. Ven. per sphalma om. *pro adv.*) *Asversa pro abversis* Bad. cum hac nota: « aversa pro adversis sic Aldus. Vallensis autem pro abversis: quod sequar. » Vides eum ex Vall. voluisse dare nostram. *Asversa pro adversis* de meis Gryph. Stoer. Chouet. Cæteros vide ap. Burm. et Gesn. *Præpositionibus litteræ*, Turicens. Flor. *Adsonam*, Goth. 2. *Ipsam f subjiciendo*, Flor. Guelf. cum Goth. 1, 2, Vall. Voss. 2, Bodl. Joann. Camp. et edd. ante Ald. acc. Basil. et aliquot ap. Burm. *I. P. s.*, Kapp. — Hanc, quam in Leid. primum invenit Buttm., scripturam (*aversa pro abversis*) habemus quoque apud Vall. lib. RR. 8, 9. Ed.

2. *Rigore*. Hunc in ipsa pronunciationis latinæ, quam hodie non audimus, natura situm puto. De cæteris vide I, 5, 30, 31.

3. *Suaves habemus*. Turic. Flor., *suaves at ab ejus*. Guelferb. *integra* pro *in gravem*. Turic. Flor., *dulce tamen esse*, cum Alm.

4. *Sed in... cadit semper*. An negligentius loculum Quintilianum dicamus? an *vox* inserendo post *graves* locum emendemus?

5. *Voluerint;* sic Turicens. Flor. Camp. *Voluerunt*, reliqui. — Nostri Codd., *voluerunt*. Ed.

6. *Potentiora*. Turic. Flor., *potentia*, cum Almel. *Quod* non *res*, Turic. Flor. cum Almel. (an *nobis?* Vide §. 38). *Quo res*, Voss. 1, 3. *Necessit*, Flor. *In his quæ*, Guelf. Jens. (tac. Gesn.) et edd. aliq. *Do-*

necesse sit transferre, aut circumire; etiam in iis, quæ denominata sunt[1], summa paupertas in eadem nos frequentissime revolvit: at illis non verborum modo, sed linguarum etiam inter se differentium copia est. Quare[2] qui a Latinis exiget[3] illam gratiam sermonis 35 attici, det mihi in eloquendo eamdem jucunditatem, et parem copiam: quod si negatum est, sententias[4] aptabimus iis vocibus, quas habemus, nec rerum[5] nimiam tenuitatem, ut non dicam pinguioribus, fortioribus certe verbis miscebimus, ne virtus utraque pereat ipsa confusione. Nam quo minus adjuvat sermo[6], rerum 36

minata, Turicens. Flor. *Damnata*, Jens. (tacente Gesn.) et post. ante Ald. *Differentiam*, Flor.

1. *Quæ denominata sunt*. Vide VIII, 2, 4. Male Gesner. videtur intellexisse de adjectivis *a nomine deflexis*. Sed bona exempla posuit ejusmodi copiæ vocabulorum Latinis negatæ e Xen. Mem. Socr. III, 1, 6; et III, 3, 9.

2. *Quare... Latinis*. Turic. Flor., *quare aliqui lationis*, cum Almel. *Q. qui latinis*, Vall. Apparet syllabas *ali* in vetustorum scriptura natas ex illo *at*, quibus remotis remanet scriptura fere Vallensis, quam non sequor tamen, licet exempla talis structuræ lexica nobis offerant.

3. *Exiget*. Camp. Gothan. Jens, *exigit*, (tac. Gesn.) cum edd. ante Stoer. *Loquendo*, Turicens. Flor. Guelferb. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum editt. ante Basil. acc. Gryph. 1544. Infra §. 39, eamdem varietatem præbent Flor. Guelf. Gothan. Camp. cum Voss. 1, 2, 3, et editt. ante Ald. acc. Bad. Colin. Sed *eloq.* verum utrobique, sicut supra §. 27, et VIII. Pro. 17, et aliis locis, ubi nulla varietas. — Nostri Codd., *exiget*, excepto R. 10, qui *exigit*. Omnes *loquendo*. Ed.

4. *Sententias*. Habent *sententiis* Turic. Flor. *Aptavimus*, Turic. *His*, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *Vocimus*, Turic. *Et non dicam*, Turic. *Fortioribus* om. Turic. Flor. cum Alm.

5. *Nec rerum...... ipsa confusione*. Latini penuria propriorum verborum translatis fere et fortioribus et tantum non pinguibus uti coguntur. His itaque si res et sententiæ nimium tenues proferantur, confusio quædam oriatur, qua utraque virtus, et proprietas sermonis et pondus sententiarum pereat.

6. *Adjuvat sermo*. Turic. Flor., *adjutoriam sermo*, cum Almel. Vereor ne non temere ita varietur; nam *adjutoris* et *adjutorii* vocabulis sæpius utitur Quint. Sed nihil exsculpere possum quod receptæ sit præferendum: ut si ne litterula quidem mutata ponerem: « Nam quo « minus adjutor jam sermo: » nisi *adjutorem esse* melius forte facultatem adjuvandi exprimit, quam verbum solum. Sed istis non confido.

inventione pugnandum est : sensus [1] sublimes variique
eruantur : permovendi omnes affectus erunt, oratio
translationum nitore illuminanda : non possumus esse
tam graciles ; simus fortiores : subtilitate vincimur ; va-
leamus pondere : proprietas [2] penes illos est certior ;
37 copia vincamus. Ingenia [3] Græcorum, etiam minora,

Inventio, Flor. *Inventione rerum*, Camp. *Minus* iterum, pro *rerum*, ponit Guelf. Exc. Sant.

1. *Sensus... eruantur.* Mutato ordine, *variique sens. subl.* er., Bern. *S. s. varii* e., Locat. Ven. Obr. perperam. *Illum. Est*, Goth. Jens. (de hoc tacente Gesn.) cum edd. ante Bad. acc. Basil. *Tamen graciles*, Turic. Florent. *Vincamur*, iid. *Valemus*, Guelf. cum Voss. 1, 3. Mox *proprietates*, Florent. *Proprietatis* Guelf. Almel. Jens. cum edd. post. (exc. Ald.) ante Stoer. in quibus totos locus, arrepta scriptora *ingenio*, (quæ tamen non est in Guelf.) ita constituitur : *proprietatis... certior copia : vincamus* ingenio. *Græcorum etiam minora suos portus habent*, etc. Hanc scripturam nostræ ideo præfert Badius, quod *copiam* paulo ante ejoraverit Quintilianus ipse. Sed quid ? Græcosne a Romanis vinci ingenio dixerit idem ? idque subabsurde in forma imperativa ? Ut taceam de hac cæterorum verborum explicatione : « Græcorum « etiam minora sc. opera, dicta aut « inventa : hoc est, Græcos etiam « tennia dicta decent. » *Certiore* (jungendum voci *copia*) Vall. Gothan. Voss. 1, 2, 3, quod habet quo se tueatur : vide not. seq. ; sed recepta scriptura fidejussores optimos habet Turic. Camp. Ald. nisi in Turic. forte mendum *proprietates* fugit diligentiam Ulrici. — Nostri Codd. dant alii *proprietas*, alii *proprietatis*. Mox alii, sine distinctione, *certior copia*, alii (cum puncto ? post *est*) *certiore copia*. Ed.

2. *Proprietas... vincamus. Proprietas* quum in laude oratoris ponitur, alia esse nequit nisi facultas utendi verbis cujusque rei propriis ; vide VIII, 2, init. Illa *certior* est, quando rarius destituimur ejusmodi verbis. *Copia vincamus*, idem est ac si dixisset « sit nobis certior copia. » Vide X, 6, 6. Quod ideo monemus, ne cui videatur e Codicum vestigiis reponendum *certior* : *certiore*.... Ita enim vel hoc ipsum *certiore*, vel illud *vincere* supervacuum esset, quod maximum est in ejusmodi antithetis vitium. *Copia* autem quum absolute in oratore nominatur, est *copia dicendi*, non copia verborum : nam paulo ante §. 35, ubi *copia* de copia verborum dictum erat, proxime præcesserat *in eloquendo*, quod ad verba spectat (vide §. 27), sicut *dicere* ad res. Quamquam solitam hic nostri scriptoris in talibus negligentiam non dissimulo. Cujus gratiam si feceris illi, aptissime utique *proprietas* et *copia* hic componuntur. Hæc enim certiores facit, *quid*, illa, *quomodo* dicamus.

3. *Ingenia.* Ex Alm., *ingenio*, et ita editt. multi : vide paulo ante. *Suos partas*, Turicens. *Movemur*, Turicens. Guelf. Camp. Stoer. quo admisso periret necessaria in tali-

suos portus[1] habent; nos plerumque majoribus velis moveamur, validior spiritus nostros[2] sinus tendat: non tamen alto semper feremur; nam et littora interim sequenda sunt: illis facilis per quælibet vada accessus; ego[3] aliquid, non multo tamen, altius, in quo mea cymba non sidat, inveniam. Neque enim, si[4] tenuiora 38
hæc ac pressiora Græci melius, in eoque vincimur solo, et ideo in comœdiis non contendimus, prorsus[5] tamen omittenda[6] pars hæc orationis; sed exigenda ut optime possumus[7]: possumus autem rerum et modo et judicio

bus concinnitas, tertia propositione inter duo antitheta inserta. — Nostri *movemur*, exc. Vall. lib. RR. 8, 9, qui *moveamur*. Ed.

1. *Suos portus habent:* non ubi tuta sint, ut male Gesner.: nam sic plane non appareret, quid sibi velit illud *etiam* in minoribus navigiis: sed portus hic sunt emporia, ubi ob merces quas advehunt acceptæ semper sunt naves, et acceptiores quo majores et locupletiores. Eatenus igitur recte Gesner., quod de « gloria, certo gratia » hæc interpretatur, quæ vel minoribus ingeniis non desit.

2. *Nostros... tendat.* Turic., *nostros si* non *tendat.* Gothan. Jens., *sinus n. t.*, (tac. Gesn.) et posterr. ante Stoer: *Feremus*, Florent. *Illi facilis*, Turic. Flor. Guelf. cum Bern. *Non dat*, Camp. *Non considat*, Jens. et posterr. ante Obr. exc. Ald. qui *considat non inveniam?* e conjectura nimirum. *Inveniat*, Tur. Flor.

3. *Ego... inveniam.* Romanis etiam licebit tenui illo orationis genere uti (littora sequi); ita tamen ut ob illa linguæ suæ impedimenta majore circumspectione et dexteritate utantur (non nimis prope accedant, paulo *altius* ad evitanda brevia et scopulos vehantur), quam necesse est naturali Atticorum gracilitati.

4. *Si.* Guelf., *se.* Gothan. (tac. Gesn.), *eo quo.*

5. *Prorsus tamen.* Particula *tamen* ad negationem referenda. « Nam, « si Græci melius, non tamen prorsus nobis omittenda... »

6. *Omittenda.* Ex Almelov. *non omittenda*, et ita (emendante, ut sibi videtur, Merula) Locat. Ven. Basil. Gryph. et al. ap. Burm. Sed illud attendendum, quod Pithœanus ille Dan. (v. ad VI, 2, 11) hic suadet *nobis* pro non (vide §. 34), fortasse e MS. vide not. ad X, 1, 124. — Poul. (a secunda manu) R. 11, *non omittenda.* Cæteri Codd., *omittenda.* Ed.

7. *Possumus.* Mox alterum *possumus* om. Turicens. cum Alm.: sed *possimus* affertur pro altero (priori opinor) e Florent., pro ambobus e Voss. 2. *Opus sumus autem*, Guelf. cum Voss. 3. *Rerum modo et in jud.*, Jens. et post. ante Bad. *R. modo et j.*, Obr. *Gratia* om. Turicens. Flor. cum Alm. *Qua in*, Goth. (tacente Gesnero). — Nostri dant alii *possumus a.*; alii *opus sumus a.* Ed.

esse similes; verborum gratia[1], quam[2] in ipsis non
39 habemus, extrinsecus condienda[3] est. Annon[4] in privatis et acutus[5], et non asper, et non indistinctus[6], et

1. *Verborum gratia... condienda est.* Sensus manifestus. Gratia, quæ verbis ipsis non inest, extrinsecus, id est, actione potissimum, illis concilianda, sive compensanda est. Hoc quam apte exprimatur *condiendi* verbo, sponte patet; et ipsum jam Quint. supra XI, 3, 182 de actione verba juvante, usum eo vidimus. Hæserunt tamen omnes hic in eo, quod ipsum condimentum hic videatur dici condiendum. Quare varie tentatus est locus: sed frustra: nam certissima est loci explicatio, in quam digitum mihi intendit Boeckhius meus, gratiam hic sibi videri dicens esse illud *quod efficitur condiendo*. Verissime. Est enim gratia neque cibus, neque condimentum, sed sapor. Jam *cibos* quidem *condire* dicitur coquus: sed quis non ferat eumdem etiam dicentem « ego tibi hodie hujus cibi « condiam saporem novum jucun- « dissimum? »

2. *Quam... habemus.* Rollinus conjiciebat: *quam ut ipsi non habemus.* Ed.

3. *Condienda.* Guelf. Jens. Tarv., *concidenda.* Locat. Ven. Bad., *condicenda.* — Nostri dant alii *condienda*, alii *concidenda*. Ed.

4. *Annon.* Guelf. Jens., *at non*, et post. ante Ald. *Aut non*, Bern. quod non displicet: esset enim redarguens illud *aut*, contra eos qui præcedentia negant: *non* autem solum, ut toties, interrogationem inchoaret.

5. *Et acutus.* Turicens. Flor., *ut acutus*, (an fuit in iis quæ mox in iisdem Codd. interciderunt *ita non asper?* Sic melius fortasse negativi sensus præcedentibus annecterentur). *Et acutis*, Jens. et post. cum ipso Ald. ante Bad. In seqq. proclivi errore varie omittitur *in* Codd. *Et non asper et non indist.* om. Turic. Flor. cum Alm. *Et non asper* omittere dicuntur Voss. 1, 3. (an 2? nam ex 3. ap. Burm. mox iterum affertur hoc: *acutus, indistinctus*). *Non asper et non* om. Guelf. cum Bern. (*acutus et indistinctus*). *Super modum*, Florent. Guelf. *Semper m.*, Turic. *Elevatus*, Turic. Flor. cum Alm. *Visionis* pro *insignis* Guelferb. *Cum Scipio*, Voss. 1. *In eloquendo* vide ad § 35. *Velud attico*, Turic. *V. actio*, Flor.

6. *Non indistinctus.* Quid sit oratio *distincta*, non petendum ex XI, 3, 35, ubi de pronunciatione tantum agitur, sed ex V, 14, 33, ubi ut præcipua argumentorum virtus ponitur « sermo purus et dilucidus « et distinctus »; et ex IV, 2, 36, ubi de narratione aperta et dilucida requiritur, ut sit « distincta rebus, « personis, temporibus, etc. » Contra « *inordinata aut indistincta* » VIII, 2, 23, in perspicuitate ponuntur ut contraria dilucidis et apertis. Apparet igitur hujus virtutis locum in tenui potissimum genere esse, cujus sunt causæ privatæ. Quum igitur in his *non indistinctum* Ciceronem prædicat Quint., non hoc dicit, *indistinctum* alias fuisse, qui Dial. de Orat. 18, hoc ipso nomine ut *distinctus* Graccho et Crasso opponitur; sed in illis causis demons-

non supra modum elatus M. Tullius? non in M. Calidio insignis hæc virtus? non Scipio, Lælius, Cato in eloquendo velut Attici Romanorum fuerunt [1]? Qui porro non satis est, quo nihil esse melius potest? Ad hoc [2] quidam nullam esse naturalem putant eloquentiam, nisi quæ sit quotidiano sermoni simillima, quo cum [3] amicis, conjugibus, liberis, servis [4] loquamur, contento [5] promere animi voluntatem, nihilque arcessiti [6] et elaborati requirente; quidquid huc sit adje-

trasse, se, quamvis romana lingua et eloquentia utentem, non ideo esse indistinctum, immo, nam hic est sensus formæ hujus negativæ, quam maxime distinctum. permutatione monere opus non est.

1. *Fuerunt.* Guelf. Bern., *fuerint.* Turic., *cuin porro.* Flor., *cui porro*, et mox *quod nihil* uterque. *Cui porro non satis esse*, *quo est melius nihil, potest*, Jens. (tacente Gesn.) et post. ante Ald. acc. Bad. *Cui p. n. s. est, quo esse melius nihil p.*, Ald. Basil.; item Gryph. nisi quod hic *melius esse.* Reliqui eodem quo nos ordine, sed cum voce *cui*, quam Obrechtus solus mutavit in *qui*. Certe mira est interrogatio: *cui non satis est?* quum non satis sit utique omnibus iis, qui hic refutantur. Huic incommodo aliquantum quidem sed non omnino medetur scriptura Jensoniana: verum hæc manifesta est correctionis, et multa præterea scabritie laborat. Unde pedetentim in antiquam redierunt scripturam editores: et ego secutus essem, nisi admodum se mihi commendasset Obrechti scriptura, quam unice aptam sensui fere persuasum est mihi invenisse illum in Cod. Argent. De solemni autem vocum *qui* et *cui*

2. *Ad hoc.* Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *adhuc*, cum Voss. 1, 2, Bern. Quis editorum primus habeat *ad hoc*, nescio: e meis dant illud Gryph. 1544, tum Leid. et posteriores omnes. Quos deserere nolui, addicentibus etiam, ut videtur, Alm. et Voss. 3. Quamquam enim non ita liquida mihi quidem ubique videtur decisio (vide VII, 1, 36, et IX, 3, 80, not.); hic tamen *ad hoc* unice aptum videtur. Vide VIII, 5, 22, et ad III, 6, 53, notam 4, pag. 481 hujusce editionis.— Nostri Codd., *adhuc.* Ed.

3. *Quo cum.* Camp., *quam cum.*

4. *Loquamur.* Goth. Camp. Jens., *loquimur*, et edd. ante Stoer. acc. Gibs. Obr.

5. *Contento;* sic Flor. cum Voss. 3. *Contemptio*, Guelf. *Contemtio*, Exc. Sant. Major autem et certior consensus in altero ablativo *requirente*, quem dant Turicens. Flor. Guelf. Exc. Sant. cum Voss. 1, 3. Reliqui *contenti* (*contempti*, Goth.) ... *requirentes*, præter Obrechtum, qui ex Argent. suo haud dubie ablativos reposuit, merito: nam a scriba esse non possunt.

6. *Nihilque arcessiti.* Turicens.

ctum, id esse affectationis, et ambitiosæ in loquendo jactantiæ, remotum a veritate fictumque, ipsorum gratia verborum, quibus solum natura[1] sit officium
41 attributum, servire sensibus: sicut athletarum [2]corpora etiamsi validiora fiant exercitatione, et lege quadam ciborum, non tamen esse naturalia, atque ab illa specie, quæ sit concessa hominibus, abhorrere. Quid enim, inquiunt[3], attinet circuitu res ostendere et translationibus, id est, aut pluribus, aut alienis verbis, quum
42 sua cuique sint assignata nomina? Denique antiquissimum quemque maxime secundum naturam dixisse contendunt[4]; mox poetis similiores exstitisse, etiamsi parcius, simili tamen ratione, falsa et impropria virtutes[5] ducentes. Qua in disputatione nonnihil veri est,

Flor., *nihilque et arcerti*. Ex Alm. *arcerti* solum. *Accersiti elaborati*, Camp. *Qui quid*, Turicens. *Adesse*, Guelf. Exc. Sant cum Voss. 1, 3. *Adfectatio et*, Turic. Flor. *Affectionis et*, Guelf. Jens. et postt. ante Ald. *Ambitiosæ et*, Flor. *Jactore remotum*, Turic. Flor. *Gratia verborum* omittit Guelf. cum Voss. 1, 3, Bern.

1. *Natura*; sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 2, 3, Bern. et edd. ante Bad. *A natura*, reliqui, sed editi tantum: nam Almelovenii diligentiæ in tam minuta re non nimis fidendum. Non « a natura rerum » officium aliquod verbis assignatum; sed « sua ipsorum natura » attributum, id est, proprium est. Hic enim hujus participii usus absolutus vel e lexicis notus est, maxime e Cic. Inv. I, 24, §. 34. *Aut tributum*, Guelferbytanus. — Nostri Codices habent *natura*. En.

2. *Corpora*: Turicens. Florent., *corporum*.

3. *Inquiunt*. Jens., *inquit attinet*, et postt. ante Bad. *Transl. idem aut pl. aut*, Turic. *T. idem pl. et*, Goth. *T. id est pl. aut*, Camp.

4. *Contendunt*. Turic. Florent., *contendant*. Iidem *nos* pro *mox*, cum aliqua specie, sed vana. *Etiamsi parum cujus*, Guelf.

5. *Virtutes ducentes*. Dat *virtute dicentis* Turic. *Virtute ducentis*, Flor. Guelf. *Virtute dicentes*, Camp. Goth. Jens. (de posteriori verbó tac. Gesn.) cum edd. postt. ante Ald. acc. Bad. E Voss. 1, 3, *virtute* tantum enotatur, sed ex Bern. diserte *virtute ducentes*. Ex omnibus autem hisce scripturis nil melius exsculpo nostra, quam Aldus primus recepit, quæque est in Voss. 2; hæc enim fides Burmanno 1, 3 memoranti. Vide I, 5, 19. *Disputationis*, Flor. *Disputationibus*, Camp. *A quibus*, Turic. *Communiis*, Turic.

ideoque non tam procul, quam fit a quibusdam, recedendum a propriis atque communibus. Si quis tamen, 43
ut in loco[1] dixi compositionis[2], ad necessaria, quibus nihil minus est, aliquid melius adjecerit, non erit hac calumnia reprehendendus: nam mihi aliam quamdam videtur habere naturam sermo vulgaris, aliam [3] viri eloquentis oratio; cui[4] si res modo indicare[5] satis esset, nihil ultra verborum proprietatem elaboraret; sed quum debeat delectare, movere, in plurimas animum audientis species impellere, utetur his[6] quoque adjutoriis, quæ sunt[7] ab eadem nobis concessa natura. Nam et 44
lacertos[8] exercitatione constringere, et augere[9] vires,

qui proxima omnia omittit usque ad *compositionis*, cum hoc ipso verbo socios habens in hac omissione Flor. et Alm. — Nostri Codd. habent alii *virtute ducentes*, alii *virtute dicentes*. Ed.

1. *Ut in loco*. Camp., *ut in illo loco*, cum Goth. Voss. 2, Basil. et edd. postt. ante Gibs. *Comp. si ad te nec. a quibus*, Guelf. cum Voss. 1, 3. *Non enim hac*, Turic. Flor. *Vulgaribus*, Turic. Flor.

2. *In loco... compositionis*. IX, 4, 3 seqq.

3. *Viri... oratio*. Basil, *viri periti ac eloquentis oratio*, interpolamentum ignotæ plane originis, sed suspectum vel sola forma *ac*.—Apud R. 10 solum reperimus lectionem Basil. Cæteri receptam. Ed.

4. *Cui;* sic Turic. Flor. Guelf. Goth. Camp. et edd. ante Gibs. acc. Obr. *Qui*, reliqui. — Nostri Codices, *cui*. Ed.

5. *Modo indicare;* sic Turic. (nisi quod *judicare*) Flor. Guelf. *I. m.*, reliqui. Sed *judicare*, Jens. quoque cum aliquot posterioribus. *Nihil citra*, Turic. Flor. Camp. *N. extra*, Alm. Illud ferri posset, sensu particulæ *sine* Nostro familiari. Sed longe aptius hic *ultra* maxime post illud *satis*. *Proprietate elabora sed*, Turic. In verbo *delectare* desinunt Codd. Voss. 1, 3, Bern. *Moveri*, Flor. *Plurimis animam*, Turicens. Flor. — In verbo *delectare* desinunt quoque Avic. RR. 3, 5. Ed.

6. *His;* sic Turic. Guelf. Camp. (sed hic *quoque his*). *Iis*, reliqui.

7. *Sunt ab eadem;* sic Turicens. Flor. Camp. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Ald. *A. e. s.*, reliqui jam inde a Tarv. in quo per sphalma mox *necessa natura*.

8. *Lacertos... trahere*. Vide VIII, Prooem. 19: « Corpora sana et integri sanguinis et exercitatione « firmata... et colorata et astricta et « lacertis expressa sunt: » ubi vide nott. 3 et 4. Adde VIII, 3, 10.

9. *Et augere vires*. Flor., *et age vires*. Camp., *aut a. v.* Guelf., *colorem contrahere*. Jens., *calorem t.*, et postt. ante Ald. acc. Bad. *Et loquendo*, Turic. Flor. (nisi quod hi

et colorem trahere, naturale est; ideoque in omnibus gentibus alius alio facundior habetur, et in loquendo dulcis magis: quod si non eveniret, omnes pares essent, et idem [1] omnes deceret; at loquuntur, et servant personarum discrimen: ita quo quisque plus efficit dicendo, hoc magis secundum [2] naturam eloquentiæ dicit. Quapropter [3] ne illis quidem nimium repugno,

loquenda) Camp. Gnelf. cum Alm. Goth. *In eloq.*, Voss. 2. *Et eloq.*, edd. inde a Jens. Nostruoı e conjectura.

1. *Idem... loquuntur.* Turicens. Flor., *idem omines alter decere allocuntur*, nisi quod hie *alter* per compendium *alt* cum lineola litteræ t superne adhærente. *I. o. d. alloquuntur*, Gnelf. In recepta mirum videtur verbum *loquuntur* ita nude positum et cum sequente, copula ita explicandum: *dum loquuntur*, scilicet *in loquendo*. Hæc consideranti accepta fortasse veniat Obrechti scriptura *At aliter loquuntur.* Sed usus vocis *aliter* pro *diversimode* alinnde, quod sciam, nondum probatus est. Exemplum euim quod ex ipsius Nostri loco, infra §. 70, peti possit, non admitto ex causis ibi exponendis. Neque illo *alter*, quod hic est in vetustis, tamquam vestigio uti aliquis possit; hoc eoim quum alieno loco positum sit, vix dubito natum ex sigla illa *at*, quæ cum varietate lectionis *deeere* in textum migraverit, quamque similes plane turbas fecisse vidimus supra §§. 22 et 35. Integram igitur rem felicioribus relinquo. *Salvant*, Turic. Flor. Gnelferb. Goth. Camp. et edd. ante Gryph. *Salutant*, Voss. 2. Receptum *servant* esse in Alm. vix crediderim: quis primus intulerit, et an inventum in Codice, olim patebit. Nunc utique retinendum ob motam illam pridem contra verbum *salvare* serioris, seu abjectioris latinismi suspicionem, de qua vide Gesn. in Thes. Quamvis enim aliis in locis, ubi manifesta est *salvum faciendi* notio, dubitationi locus relictus est: hic tamen per sensum etiam aliena videtur altera forma: et vide II, 17, 6, ubi est « ut Antonii persona servetur » sine ulla varietate. *Discriminum*, Flor. cum Alm. *Itaque quo*, Goth. (tac. Gesn.). — Nostri dant alii *at loquuntur*, alii *alloquuntur*. Iidem *salvant* pro *servant*. Ed.

2. *Naturam eloquentiæ;* sic Turicens. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Bodl. Voss. 2, Goth. *Naturæ eloquentiam*, edd. inde a Jens. omnes, præter Ald. qui nostrum. Vulgata quin sit a correctore aliquo, dubitari vix potest: ita feci, quod facere voluit jam Gesn.— Nostri *naturam eloquentiæ*, exc. Poul., qui *naturæ eloquentiam*. Ed. — *Naturam eloquentiæ*. Illis, qui naturam semper crepant, observari debet, naturaliter agere eos, qui secundum *naturam cujusque rei*. Itaque, siquidem est aliquid eloquentia, *naturaliter* etiam *dicunt* nonnisi qui secundum *naturam eloquentiæ*.

3. *Quapropter.* Turic. Florent.,

qui dandum putant nonnihil etiam[1] temporibus atque auribus nitidius[2] aliquid atque effectius[3] postulantibus: itaque[4] non solum ad priores Catone Gracchis-

quapropter te nc. Camp., *ne in illis.*

1. *Nonnihil etiam;* sic Camp. *N. est*, Turic. *N. esse*, reliqui. Ex compendio ẽt pro *etiam* nata erat scriptura *est*, et inde per correctionem vulgata.

2. *Nitidius.* Turic., *nitidus.*

3. *Effectius;* sic Goth. *Affectius*, Guelf. Camp. cum Vall. Voss. 2, Obr. *Affectibus*, Turic. Flor. Jens. et postt. ante Ald. *Affectatius*, reliqui, ex Aldi, opinor, conjectura. Nostram Gesnerus commendavit, recepit nemo. — Nostri Codd. alii *effectius*, alii *effectibus.* — *Effectius.* Magis curatum et elaboratum. Vide Gesn. in Thes., et supra VIII, 3, 88; X, 5, 23. Vide etiam XI, 3, 26, *nitida* et *curata vox.*

4. *Itaque*, etc. In seqq. vulgatum erat hucusque ita: *Itaque non solum ad priores Catonem Gracchosque sed ne ad hos quidem oratorem alligandum puto.* Quorum verborum loco in Turic. hæ repetitione turbæ: *i. n. s. ad priores cati me grachisque itaque sed ne ad hos q. o. a. puto atque affectibus postulantis itaque non solum ad prioribus catime grachisque sed ne ad hos quidem ipsis o. a. p.* In quibus inprimis attendendum *grachis* bis in ablativo, et pro Catonis mentione priori loco *cati me*, tum *catime*, post verba autem *ad hos quidem* altero loco additum *ipsis.* Ex Flor. nullæ hujusmodi turbæ, sed hæc mendosa tantum afferuntur *catime grachis itaque sed ne ad hos quidem ipsis o. a. p.* In Guelf. est *Catoni me Gracchisque:* in Camp. *grachisque* tantum, cætera ut in vulgata, quam et habet Jens. sed ita interpolatam: *ad priores me Catonem* (tac. Gesn.) cum postt. ante Ald. qui primus dedit vulgatum, ut posuimus supra et uti est in Goth. Voss. 2, Vall. Ex Alm. autem nil nisi *ipsos* post illa *ad hos quidem* enotatum; ut hic etiam in cæteris vulgatam habere videatur. Hanc igitur Gesner. ita explicabat, ut *hos* dictum putaret de illis « qui nuper fuere et nunc « sunt. » Quod per se hic durissimum (nam quis interjectis nominibus pronomen *hos* tam nude, ne vocabulo quidem *oratores* adjecto, ita intelligat?), ob adjectum illud *qui nuper* plane ferendum non est. Apparet enim, Gesnerum de Ciceronis potissimum ævo cogitasse: nam quis ad seriores illos « orato- « rem alligasse » putandus est? Aut, si hoc tantum est *alligare*, vetare ne quis nitidior et ornatior sit, reverane Quintilianus in hoc genere ultra sui etiam temporis declamatores procedere interim oratorem voluit? Et quomodo tandem his ita positis transitus per *Atque id* ad Ciceronem fieri potest? His saniora quum e vulgata effici non possint, Obrechtus solus hucusque reposuit *priores Catone Gracchisque*, sive diserte illud, sive tam manifesta ejus, qualia in optimis nostris, vestigia in Arg. etiam Codice invenit: eamque scripturam Spald. in schedis unice probavit. Cui nos in subjectis verbis pronomen illud *ipsos* addidimus, quod eo certius est, quo magis sensu caret in eorum, qui

que, sed ne ad hos quidem ipsos oratorem alligandum puto[1]: atque id fecisse M. Tullium video, ut [2] quum omnia [3] utilitati, tum partem quamdam delectationi daret[4]; quum et ipsam se rem agere diceret, [5] ageret autem maxime litigatoris : nam hoc ipso proderat, quod
46 placebat[6]. Ad cujus voluptates nihil equidem quod addi possit invenio, nisi [7] ut sensus [8] nos quidem dicamus plures : neque enim [9] fieri potest salva tractatione causæ

præbent illud, Codicum scriptura.

1. *Ad priores... alligandum puto.* Catonem et Gracchos conjunctos ita habes etiam II, 5, 21. Sed inprimis couferendus est locus VIII, 5, 33, ubi nimiis illis vetustatis amatoribus dicitur : « Quomodo po« test probare Ciceronem, qui nihil « putet ex Catone Gracchisque mu« taudum? Sed aute hos simplicior « adhuc ratio loquendi fuit. » Qui locus siuceritatem uostræ scripturæ egregie probat. Vides enim ibi etiam *priores Catone Gracchisque* indicari cascos oratores, quos hic tamquam exemplaria illorum simplicitatis sectatorum quasi per ludibrium memorat. Magis autem seriis verbis et hic et illic cum iis agit, qui aliquod quidem in eloquendo studium admittebant, sed nou ultra Catouem illud Gracchosque. Et ita demum ad Cicerouem, ut verum exemplar, hic pergit, a quo illic inverso argumentandi ordine inchoaverat.

2. *Quum... utilitati, tum... delectationi.* Legitime hic per *quum*, *tum* diversa junguntur. Sequens autem *quum*, negligentius fortasse adjectum, cum verbis suis ita accipiendum ac si esset *et tum... dicebat, agebat...* Tandem hæc *ageret autem* explicant et augent illud *ipsam rem*. Paulo plenius : « et tum « dicebat sè sic etiam ipsam rem « agere; agebat autem revera, et « maxime quidem rem litigatoris. »

3. *Omnia utilitati*. Scripti omnes et edd. aute Ald. acc. Basil., *omnium util.*, quod si e conj. correxit Ald. certissima illa fuit. — Nostri Codd., *omnium utilitati*. Ed.

4. *Daret*. Turic. Flor., *dare*.

5. *Ageret autem;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. *Agebat a.*, reliqui, et quidem ita, ut inde ab Ald. verba *agebat autem maxime* parenthesi includereut et vocem *litig.* præcedeutibus applicarent : male : nam qui dixit *rem ipsam*, omnia dixit. *Agebat autem rem litig.*, omisso *maxime*, Goth. Voss. 2. — Eadem nostri. Ed.

6. *Quod placebat.* Turic. Flor. Guelf. Exc. Sant. Camp., *quod placet.* — Eadem nostri. Ed.

7. *Nisi ut sensus.* Marg. Basil., *ne si sensus.* Turic. Flor. Exc. Sant. Camp. Leid., *sensus non quidem.* Alm., *s. n q.* Receptam tutautur, præter sensum, Guelf. Goth. Voss. 2. *Pluris*, Flor. Camp. *Salve*, Flor.

8. *Sensus... dicamus.* Vide XII, 10, 36; IX, 3, 74. In illo autem *nos quidem* excusatio quædam per tempora inesse videtur, vide 45.

9. *Neque enim... offecerint.* Hanc librorum omnium scripturam sa-

et dicendi auctoritate, si non crebra[1] hæc lumina et
continua fuerint et invicem offecerint. Sed me hacte- 47
nus cedentem nemo insequatur ultra: do[2] tempori,

nam non esse, recte viderunt mali illi medici, de quibus vide notam seq. Ex illis autem quæ sequuntur « Sed me hactenus cedentem nemo « insequatur ultra, » apparet, hæc nostra in defensionem adhuc illius licentiæ dici: verumque sententiarum nexum agnosces simul ac pro illo *neque* reponas *hoc*. Neque tamen hanc tibi medicinam propono, sed aliam, ut mihi quidem videtur, certiorem. Nimirum oblitterata hic fuit duplex negatio *neque... non*, cujus usus est, quoties non tam ipsi affirmare, quam aliorum negativam sententiam negare volumus. Intelligebat Quintil. severiores judices sibi objecturos « fieri hoc salva... « non posse; » quibus respondere occupat his verbis: *Neque enim fieri non potest*, etc. Ita Cicero ad Div. VI, 1, 5: « Nec enim is, qui « in te adhuc injustior, non magna « signa dedit animi erga te miti« gati. » Corn. Nep. IX, 2, 3: « Ne« que vero non fuit apertum. » Sed hæc pervulgata: vide Tursell. v. *Neque*. Illud autem *et* ante *invicem* servari posse credo, ut utrumque verbum (*fuerint*, *offecerint*) pendeat ab una negatione, *non invicem offecerint*, quod legitime sane pendere videbatur ab illo *neque... fieri potest*. Sed nemo observavit ab eadem phrasi pendere jam illud *salva tractatione*, etc., nullumque plane sensum inesse his verbis: « fieri non potest, ut hæc « lumina, salva tractatione causæ, « sibi invicem non offecerint. » Ergo pereunte causa fieri potest, ut sibi « non offecerint; salva vero causa utique sibi officient? Ut taceam de magno sententiæ hiatu inter illud *neque enim*, et quæ præcedunt; quem quomodo sarcire studeat Gesner., apud ipsum vide. Ita repudiata mera et vitiosa conjectura librorum scriptura reducenda erat, ut liberum cuique de loco sit judicium. *Effecerint*, Guelferb. Goth. Camp.

1. *Si non crebra*, et mox *et invicem*; sic Turic. Flor. Guelf. Goth. Camp. cum Alm. (nisi quod hic iterum ñ pro *non*) Vall. Voss. 2, et edd. ante Bad. qui primus locum ita correxit, ut *non* ante *crebra* tolleret atque deleto *et* poneret ante *invicem*, subaudire jubens *ut*, quod ipsum mox inseruerunt editores (de meis primus habet Gryph.) ita: *ut*

2. *Do tempori... annulos comptum*. Dial. de Or. 26: « Cæterum si « omisso optimo illo et perfectissi« mo genere eloquentiæ eligenda « sit forma dicendi, malim hercule « C. Gracchi impetum, aut L. Crassi « maturitatem, quam calamistros « Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis. « Adeo melius est oratorem vel « hirta toga induere, quam fucatis « et meretriciis vestibus insignire. « Neque enim oratorius iste, immo « hercule ne virilis quidem cultus « est, quo plerique temporum nos« trorum actores... utuntur. » In *gradibus* autem comarum, vide I, 6, 44... In his *non serica*, *non... comptum*, apparet deesse *ut*, quod mente repetendum est ex prægresso utrobique *ne*. Legitime hoc fieri

ne hirta toga sit; non serica: ne intonsum caput; non in gradus atque annulos comptum[1]: cum[2] eo quod, si non ad luxuriam ac libidinem referas[3], eadem spe-
48 ciosiora quoque sint, quæ honestiora. Cæterum[4] hoc, quod vulgo *sententias*[5] vocamus, quod veteribus, præ-

posse non dubito: tamen ipsum *ut*, quod priori loco præbent Codd., quamquam justo nonnisi unus positu, recepissem, ne eo quidem offensus, quod sic priori loco posita, posteriori omissa esset positiva conjunctio; ni in talibus meo solius judicio agere vererer. — *Tempori, ne hirta... serica.* Habet *tempori nihi rato gasit ut non seriga* Turic. *T. nichira toga sit non ut seriga*, Flor. *Ni hura toga sit* (*non serica*; sed hæc silentur) Alm. *Nigra toga situ non s.*, Guelf. Exc. Sant. *Ne nigra toga sit non s.*, Jens. Ald. *Ne crassa toga sit ut non serica*, Goth. Voss. 2, CAMP. et sic, sed omisso *ut*, reliqui. Nostrum est e certissima Burmanni conjectura, quæ nunc nostris Codd. tantum non comprobatur, satis certa jam antea ex comparatione loci gemini in Dial. de Or. 26 (vide not. super.). Recte autem *togas hirtas* Silio etiam (I, 613) vindicat Burmannus contra *comas* aliorum librorum.

1. *Atque annulos comptum*; sic Ald. et aliquot posterr. cum Obr. *Atque annullus comptum*, Turic. (sed hic *an nullus*) Flor. *A. anulos coptum*, CAMP. *A. an nullus certum*, Guelf. *A. a. totum comptum*, Goth. Vall. Bad. et reliqui (præter Jens., etc., quos vide mox) item Voss. 2, quem silet Burm. sed dubito de Alm. Quam facile *totum* nasci potuerit e *cōtum*, nemo non videt; sed molestum quoque hoc argumentum in re per se virum non decente. Quod tamen judicium non secutus essem, nisi gravissimos auctores habuissem.

2. *Cum eo quod.* Vide II, 4, 30; X, 7, 13. Sensus est: « quo accedit, quod hæc honestiora revera sunt speciosiora quoque, siquidem non ad libidinem et luxuriam referas pulchritudinem. »

3. *Cum eo quod, si non... referas*; sic Turic. Flor. Guelf. Goth. cum Vall. Voss. 2, Alm. (quamquam ex hoc *referas* non affertur) Bad. item ante hunc Jens. et postt. ante Ald. sed cum prava interpunctione. *Cum in eo, qui se non... referat*, reliqui, præeunte solo CAMP. nullo vero sensu. Atque nunc tandem ponemus miram illam horum omnium depravationem, quæ est in Jens. et postt. ante Ald., *non smaragdus atque annuli centum sint cum eo: quod si... referas:* quod nihil est nisi audacissima correctio ejus qui annulos in coma ignoraret.

4. *Cæterum hoc.* Id est, hoc ipsum, de quo agimus, *sensus*. Monemus hoc eorum causa, qui adverbio *cæterum* utuntur, quum ad alia transeunt; quum tamen antiquis non ponatur nisi in aliqua ad superiora oppositione. Reprehenderat nimias sententiarum delicias: nunc pergit: « Cæterum utiles esse... quis negat? »

5. *Sententias*. Turic. Flor. Guelf.,

cipueque Græcis in usu non fuit (apud Ciceronem enim[1] invenio), dum rem contineant[2], et copia[3] non redundent, et ad victoriam spectent, quis utile[4] neget?

sententiis. — Nostri Codices dant alii *sententias*, alii *sententiis*. Ed. — *Quod veteribus;* sic Turicens. Flor. cum Alm., et ita haud dubie in Arg. repetit Obr. qui inde fecit *quodque*. Reliqui *quod* omittunt et, inde ab Ald., verba *veteribus... invenio* parenthesis loco habent. Paulo negligentior sane, sed minime insolens, junctura *quod... quod....*

1. *Ciceronem enim invenio;* sic scripti et mei, et Burmanni omnes, et edd. ante Bad. acc. Basil. Reliqui *enim* omittunt, præeunte Badio, qui in notis tamen posuit illud cum hac observatione « redundat « enim. » Verum non redundat, sed causam potius reddit, cur sententiarum usum non suo tantum ævo tribuat Quintil. Sane Spaldingio etiam natum videbatur *enim* e vicinis utrinque litteris: sed tum consensum omnium librorum nondum viderat.

2. *Rem contineant. Rem* numero singulari vix est quin rem de qua agitur, sive causam intelligas; atque sic Noster VII, 1, 23, de principali in jure quæstione dicit, eam esse quæ *causam* fere *contineat;* et propius etiam Cic. Brut. 29, senatoris alicujus « non prudentiam so« lum, sed, quod maxime rem con« tinebat, fidem » laudat. Sed quis a sententiis, quibus carere etiam possimus, hoc poscat, ut illud contineant in quo maxime cardo vertatur? Nam hoc fere esse *rem continere* exemplis illis patet. *Spectare* quidem ad rem, *accommodatæ esse* ei debent: sed hoc non est *continere:* et si vel maxime ita intelligas, sentis, opinor, quam inconcinne dictum sit debere eas « ad « rem spectare, non nimis copiosas « esse, ad victoriam spectare: » ubi quod primo et ultimo loco positum est ad idem fere redit. Vix itaque aliud de sententiis primo loco requiri poterat, nisi ut *aliquid*, non mera verba, contineant, quomodo et accepit Gedoynus. Sed hoccine, quum de sententiis in universum loqueris, est *rem continere?* neque statim quisque *rem* illo altero sensu dictam credet? Quare hic etiam *m* in *s* mutato (vide not. 4, *utile*) *res contineant*, legendum censeo. — Verior loci emendatio occurrit Buttmanno, *dum re contineantur* serius conjicienti: illam enim quam de concinnitate moverat difficultatem non magni esse momenti ipse intellexit. Heindorfius conjecit *dum rem contingant*, quod suo idem Buttmannus commento minime postponebat. Ed.

3. *Copia non redundent.* Habent *copia dum redundent* Turic. Flor. Camp. *Copia redundent*, Jens. et postt. ante Bad. qui primus nostrum ex Vall. inventum deinde in reliquis etiam certe in nostris. *Redundare* semper est in vitio, vide IX, 3, 74. — Vallæ lib. RR. 8, 9, *copia non redundent.* Cæteri *dum* pro *non*. Poul. utrumque omittit, et pro *redundent* dat *redundant*. Ed.

4. *Utile neget.* Turic., *utilem negent*, cum Alm. *Utilem neget*, Flor. et, nescio quo errore, Ald. Malim *utiles:* nam displicet singularis in-

Feriunt animum, et uno ictu frequenter impellunt, et ipsa brevitate magis hærent, et delectatione[1] persua-
49 dent. At sunt[2] qui hæc excitatiora[3] lumina, etiamsi dicere permittant, a componendis tamen orationibus excludenda arbitrentur. Quocirca mihi ne hic quidem locus intactus est omittendus[4], quod plures eruditorum aliam esse dicendi rationem, aliam scribendi putaverunt; ideoque in agendo clarissimos quosdam nihil posteritati mansurisque mox[5] litteris reliquisse, ut *Periclem*, ut *Demaden*[6]: rursus alios ad componendum optimos[7], actionibus idoneos non fuisse, ut *Isocratem*:
50 præterea in agendo plus impetum[8] posse plerumque,

ter hæc ipsa *spectent, feriunt.* Flor., *Freq. pellant.*

1. *Delectatione;* sic nos certa emendatione: vide 52; item VIII, procem. 7. *Delectiane*, marg. Basil. *Deiectione*, Turic. Flor. Guelferb. Goth. CAMP. *Dictione*, reliqui, manifesta correctione, quam (nisi est in Voss. 2, quem silet Burm.) egregio illo Jensonianæ procuratori debemus, quem in smaragdis illis et centum annulis jam cognovimus. — Nostri Codd., *dejectione*, exc. Poul., qui *dictiane*. ED.

2. *At sunt;* sic CAMP. Bad. *Ac s.*, reliqui.

3. *Excitatiara.* Vide VI, 1, 2, et, ne forte suspiceris legendum *excitantiara*, IX, 3, 10, obi schema quoddam Horatiauum duabus communibus loquendi formis *excitatius* dicitur.

4. *Omittendus.* Turic. Florent., *omittendos.* Turic. Flor. Guelferb., *om. a pluribus eruditorum*, cum Alm. Mira varietas. An fuit in primo horum omnium autographo etiam *putari*? Sed hoc displiceret. *Quo plures*, Voss. 2. *Mansuris quæ*, CAMP.

5. *Mox.* Uncis incluserat Gesner.; quod recte improbat in schedis Spald. illudque explicat per « *deinceps*, h. e., postquam detonuerunt verba et voces. »

6. *Ut Demaden;* sic Toric. Flor. Guelf. CAMP. (nisi quod duo postremi *Demadem*). *Et Demadem*, reliqui. — Nostri Codd., *Demadem.* Pro *ut* Poul. R. 9 *et.* ED. — *Demaden.* Vide II, 17, 13.

7. *Optimos.* Turic. Guelf., *aptimis.*

8. *Impetum posse plerumque;* sic CAMP. Obr. *Impetum plerum*, Turic. Guelf. *Impetum plerumque*, Flor. cum Alm. Voss. 2, Goth. Jens. et edd. postt. ante Ald. acc. Bad. *Impetus pl.*, Ald. Basil. *Impetus posse pl.*, reliqui. Manu exaratorum qui quidem diserte memorantur Codicum scriptura a Badio explicatur subaudiendo verbo *facere*: qualis tamen omissio non sapit Nostri stilum: Aldina manifesta est correctionis, ut *impetus* sit ge

et petitas[1] vel paulo licentius voluptates; commovendos enim esse ducendosque[2] animos imperitorum: at quod libris[3] dedicatur[4], et in exemplum editur, tersum ac limatum, et ad legem ac regulam compositum esse oportere; quia veniat in manus doctorum, et judices artis habeat artifices. Quin illi subtiles, ut [5]simi- 51

nitivus subaudiaturque *esse*: male profecto: sed hinc apparet receutiorem scripturam, uti nunc quidem est, non esse e Codice: nam verbum *posse* undeunde acceptum insertum fuit in scripturam Aldinam ita ut *impetus* fieret pluralis. Restituendus itaque erat utique singularis, et sic ambigi poterat, quod verbum *et ubi* inserendum esset. Nam Spaldingius in sua Campani collatione illud *posse* non diserte posuit, sed posito verbo *impetum* de omissione verbi *posse* nil monuit. Sed confidendum censui ejus diligentiæ, qualem toties cognovi. Non igitur e Gallandii, ut forsitan suspiceris, conjectura, sed ex libris derivatum mihi quidem hoc verbum videtur. — Nostri Codd., *plus impetum plerumque*, omisso *posse*. Camp. eamdem præbet lectionem, omisso pariter *posse*. Buttmannus igitur Spaldingii schedas non satis perspexit, aut Spalding. Campani omissionem notare neglexit. Ed.

1. *Petitas vel paulo*. Camp., *vel petitas paulo*. Guelf., *voluptatis*.

2. *Ducendosque*. Libri omnes, *docendosque*, præter Voss. 2, qui *decendosque*. Nostrum e conj. Burmanni, quæ satis firmatur re ipsa, ut vix opus sit exemplo infra 74, et quæ attulit Burm. ad Ov. Met. XI, 2. — Nostri Codd., *docendosque*. Ed.

3. *Libris dedicatur*. Fateor mihi non liquere de hac formula: in qua vel hoc ambigo, dativumne an ablativum illud *libris* accipiam. Sed neque scriptura certa est. Malim saltem *in libris*; sicut *in templo* signum, vel tabula dedicatur.

4. *Libris dedicatur*, etc. *Ad quis libris dedicator in exemplum edantur et tersum*, Turic. *Ad quis l. dedicatorum et i. e. edantur et t.*, Flor. *Ad quis libros dedicatorum i. e. dedantur et t.*, Guelf. Reliqui nostram, nisi quod pro *editur* Jens. *redditur*, cum postt. ante Ald. *Et regulam*, Goth. (tac. Gesn.). *Venient*, Flor. *Judicis artis*, Camp. *Judicis artes*, Goth. *Judices artes*, Jens. et postt. ante Ald.

5. *Ut similes ac multos persuaserunt*. Hæc est constans manu exaratorum omnium scriptura (nisi quod Goth., tac. Gesn., et alii fortasse, vide Burm., *et*), quam servarunt Camp. et Ald. Reliqui omnes præeunte Jens. dant *multi*, e conjectura, ut apparet, quæ tamen satisfacere non potest. Ego sanius nihil extundo illa Burmanni emendatione: *Quin illi subtiles (ut sibi ac multis persuaserunt) magistri... tradiderunt*, quæ aliquanto etiam probabilior fit Gesneriano additamento *sibimet*. Tamen latinitatem hujus locutionis « subtilis (ut sibi « persuasit) magister » pro eo quod planius esset « ut sibi videtur » præ-

les ac multos persuaserunt magistri, παράδειγμα [1] dicendo, ἐνθύμημα scribendo esse aptius [2], tradiderunt. Mihi unum atque idem videtur *bene dicere*, ac *bene scribere;* neque aliud esse oratio scripta, quam monumentum actionis habitæ. Itaque [3] nullas [4] non, ut opinor, debet habere virtutes dico [5], non vitia: nam im-

stare non ausim. Rem integram itaqne relinquo.

1. *Παράδειγμα... ἐνθύμημα.* Vide ad lib. V, cap. 11, §. 2.

2. *Esse aptius.* Scripti et editi omnes ante Obr., *esse altius*, nisi quod Jens. solus præclare *esse a tuis*. Recepta, qua certius nihil, in Leid. primum prolata est cum sigla Dan. (vide §. 38) Stribligines pro græcis afferre nil attinet. *Ac idem*, Goth. *Et bene*, Guelf.

3. *Itaque... opinor. Itaque non illas modo ut opinor*, Turic. Flor. (nisi qnod hic *opinior*) Guelf. Camp. In Exc. Santen. *non illas* tantum notatum est. *I.* non *illas* ne *u. o.*, Alm. *I. non ullas* non *u.* o., Vall. *I. nullas* non *o.*, Voss. 2. Quum satis certa sit prima hæc sententiæ pars, servavi vulgatam, ex qua facillime nata est illa quæ est in Turic. confusione compendiornm *nō* et *mō*, et coalitione vocum *n illas*. — Ponl. Vall. lib. RR. 8, 9 habent vulgatam. RR. 7, 10, 11, *i. non illos modo*, *u.* o. Ed.

4. *Itaque nullas non... non vitia.* Impedita hæc utique oratio et, ut videtur, corrnpta (vide not. super). Omnem autem ratiocinationis seriem reputanti hoc verisimillimum mihi videbatur, geminandam esse vocem *virtutes*. Quippe quum subtiles illi abesse quædam voluerint ex oratione scripta, quæ tamen probarent in ipsa actione; Quintil. unam eamdemque esse ponens et scriptam et actam, hinc infert, in scripta omnia esse debere, quæ vicerint ipsa actione. Nam si vicerunt, *virtutes* illæ erant, neque iis carere debet scripta in exemplum oratio. Addit autem, se probe scire imperitis *vitia* quoque placere aliquando, ipsisque itaque vitiis vincere interdum oratorem. Tamen ideo non hoc se dicere, vitia quoque inserenda esse illi actionis monnmento. Cujus rei causam mox reddit. Hæc itaque, quæ exposni, omnia contineri puto his verbis: « Itaque (oratio scripta) nullas non, « ut opinor, debet habere virtutes: « virtutes dico, non vitia: nam im- « peritis placere aliquando quæ vi- « tiusa sunt, scio. » In qua sermonis forma *nom* causam reddit, cur de *vitiis* vel cogitari hic a quoquam possit. Nihilominus autem veniam daturus aliqnibus etiam vitiis ejusmodi voluntariis, et in hoc discrimen aliquod tamen inter scriptam orationem et habitam ponens, illo quasi per pudorem circuitu utitur, quem continent §§. 52-55.

5. *Virtutes dico, non vitia;* sic scripti et editi omnes (parum diligente iu Gothan. et Jens. Gesnero) ante invectnm illud qno recentiores præferunt, quodque ex edit. Rob. Steph. 1542, primum affert Gibsonus: *virtutes. Non dico nulla vitia.* Sponte autem patet illud esse

peritis placere aliquando quæ vitiosa sunt[1], scio. Quo 52
different igitur[2]? Quod si[3] mihi des consilium[4] judicum sapientum, perquam multa recidam ex orationibus non Ciceronis modo, sed etiam ejus, qui[5] est strictior multo, Demosthenis: neque enim affectus omnino movendi erunt, nec aures delectatione mulcendæ, quum etiam procemia supervacua esse apud tales Aristoteles[6] existimet; non enim trahentur his illi sapientes: proprie et significanter rem [7] indicare, [8] probationes
colligere, satis est. Quum vero[9] judex detur aut popu- 53

ex mero corrigentis arbitrio. Secundum quod hæc esset mens Quintiliani: « Oratio scripta, quæ eadem est ac habita, ob id ipsum « vitiis plane immunis esse non potest; quum ad imperitos directa « esse potuerit, quibus placent aliquando vitiosa quoque. » Atqui diserte vetat Quint. §. 55, talia relinquere *in* oratione scripta, « ne « videantur propositi esse, *non* « temporis. » Aliter igitur difficultas antiquæ scripturæ, quam ideo reduxi, solvi debet. — Nostri Codices receptam. Eo.

1. *Sunt.* Turic. Flor., *sint.*

2. *Igitur.* Guelf., *ergo.*

3. *Quod*, etc. *Qui si mihi*, Camp. *Si m.*, Goth. Voss. 2. *Misericordes* pro *mihi des* Flor. suaviter. *Judicium sapientium*, Turicens. Flor. Guelf. *J. sapientium*, Camp. *Judicium s.*, Jens. (tacente Gesnero). *Recitem*, Guelf.

4. *Consilium... sapientum.* Vide II, 17, 28; III, 8, 2; IV, 1, 21.

5. *Qui est strictior.* Turic. Flor., *quis est fictior.* Camp., *fictior*, etiam et Jens. (tac. Gesn.) correctum jam in Tarvis. *Demosthenes*, Camp. *Prophemiæ supervacuæ*, Flor. *Prohemio supervacuæ*, Camp. *Procemium supervacuum*, Jens. cum posterr. ante Bad. *Aristoteles esse ex.*, Guelf. *His illis absentes*, Guelf. cum Alm. *H. illi absentes*, e Flor. *Iis i. s.*, Goth. Jens. (tac. Gesn.).

6. *Aristoteles.* Vide IV, 1, 72.

7. *Indicare.* Florent. Guelferb., *indignare.*

8. *Probationes.* Turicens. Florent. Guelferbyt., *probationis.* Reliqui, *probatione.* Sed quamvis in probatione formam fere indagandi et colligendi sequimur, tamen *probatione* rem non *colligimus*, sed perspicuam aliis reddimus; vide II, 20, 5; X, 1, 84. Sed *colligere probationes* idem est quod V, 7, 18: « Sparsa colligere argumenta, quo« rum congregatione factum con« vincimus. »

9. *Vero judex.* Turic. Flor., *vero alia judex*, cum Alm. *Alia* natum ex *at* (vide §. 44) videturque varietas aliqua hic olim fuisse pro *judex.* *Decilr*, Flor. *Aut exemplo*, Turic. Flor. Guelf. cum Almel. *Sentiam*, Turic. *Quæ intendimus*, Jens. cum aliquot posterr. *Credimus*, Goth. Voss. 2, Jens. et editt. ante Basil. acc. Stoer. et aliquot apud Burm.

lus, aut ex populo, laturique sententiam indocti sæpius, atque interim rustici, omnia, quæ ad obtinendum quod intendimus prodesse credemus, adhibenda sunt; eaque[1] et quum dicimus[2] promenda, et quum scribi-
54 mus[3], ut doceamus quomodo dici oporteat. An *Demosthenes*[4] male sic egisset ut scripsit, aut *Cicero?* aut eos præstantissimos oratores alio quam[5] scriptis cognoscimus? Melius egerunt igitur, an pejus: nam si pejus, sic potius oportuit dici, ut scripserunt; si melius, sic
55 oportuit scribi, ut dixerunt. Quid ergo? Semper sic aget orator, ut scribet[6]? Si licebit, semper. Quod si impediant brevitate tempora a judice data, multum ex eo quod potuit dici, recidetur; editio habebit omnia:

1. *Eaque et;* sic Ald. *Ea quæ et,* Jens. cum posterr. ante Ald. *Eaque etiam*, reliqui, mendo manifesto. — Nostri Codd., *eaque etiam*, exc. Poul. qui *eaque et.* Ed.

2. *Dicimus;* sic omnes et scripti et edd. ante Leid. exc. Basil. qui *dicemus* cum reliquis. — Nostri *dicimus.* Ed.

3. *Scribimus;* sic Turic. Florent. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. inde a Jens. ante Leid. acc. Gibs. Obr. *Scribemus*, reliqui. — Nostri *scribimus.* Ed.

4. *An Demosthenes male sic egisset ut s. n. Cicero;* sic Lugd. 1538 (male enim apud Gesn. bis impressum 1528) Obr. Gesn. Bip. et ita plane Turic. Flor. nisi quod *egisse* uterque. *A. D. m. s. e. vel scripsit aut Ciceronem*, Voss. 2, Goth. nisi quod ex hoc Gesn. (tacens ille quidem de voce *vel*) pro *male* affert *vellem*, non obloquente in collatione Codicis Spald. *An Demosthenem male... Ciceronem*, Camp. *An Demosthenem m. s. egisse... Ciceronem*, Guelf. Exc. Santen. *An Demosthenem malle sit egisse... Ciceronem*, Jens. et (sed correcto *sic* pro *sit*) posterr. ante Ald. *An Demosthenem mallem sic egisse... Ciceronem*, Vall. Ald. et reliqui mei omnes: de aliis vide Gesn.

5. *Alio quam.* Dant *alia qua*, Turicens. Flor. Camp. *Alia quam*, Guelf. Exc. Sant. Jens. (tac. Gesn.) et posterr. ante Gryph. exc. Ald. *Egeruntur igitur*, Florent. Camp. *Si* ante *pejus* omittit Guelferb. *Potius* ante alterum quoque *oportuit* inserunt Turic. Flor.

6. *Scribet;* sic Turic. Flor. Camp. cum Goth. probante Gesn. *Scriberet*, Guelf. *Scribit*, reliqui. *Semper quæ pediant*, Turic. Flor. *S. quæ imp.*, Guelf. *Ac judice*, Flor. *Reciderunt*, Turic. Florent. Guelf. Exc. Sant. Camp. et edd. ante Bad. cum ipso Ald. Sed hic modo *multumque*, ut verbum pendeat ab illo *tempora*: male

quæ[1] autem secundum naturam judicantium dicta sunt, non ita posteris tradentur, ne videantur propositi[2] fuisse, non temporis. Nam id quoque plurimum 56
refert, quomodo audire judex[3] velit; atque ejus[4] vultus sæpe ipse rector est dicentis, ut [5]Cicero [6]præcipit: ideoque instandum iis, quæ placere intellexeris, resiliendum ab iis, quæ non recipientur. Sermo ipse, qui facile judicem doceat, optandus[7]: nec id mirum sit, quum etiam testium personis aliqua mutentur. Pru- 57
denter enim, qui quum interrogasset rusticum [8]testem,

1. *Quæ autem.* Turic. Flor. Guelf. Exe. Sauten. CAMP., *quædam*, cum Alm. *Dici sunt*, Turic. Flor.

2. *Propositi.* Vide XI, 1, 42.

3. *Audire judex*; sic scripti omnes et CAMP. Jens. *J. aud.*, reliqui. *Velud*, Turic. Flor.

4. *Ejus... rector est dicentis;* sic Obr. usus haud dubie talibus in Cod. Arg. vestigiis qualia sunt in nostris hæc: *jus vultus*, Flor.; *iis v.*, Turic. Guelf.; *reetos est docentes*, Turic. Flor.; *ei vultus... rectus e. d.*, reliqui. — Poul. Vall. lib. RR. 8, 9, *ei... rectus est dicentis*. Pro *ei* RR. 7, 11 *his*, et R. 10 *iis*. Ed.

5. *Cicero præcipit.* Locum nondum quisquam indicavit.

6. *Præcipit.* Omittit Flor. *Præcepit*, Tarv. Locat. Ven. et alii apud Burm. *Instandum his*, Turic. CAMP. Jens. (tacente Gesn.) Basil. *Resilendum*, Jens. *Re silentium*, Flor. *Ire* (Turic. *iræ*) *silentium*, Turic. Guelf. cum Alm. *Ab his*, Turicens. CAMP. Basil.

7. *Optandus.* « Hoc est, eligen« dus et studiose consectandus. » Gesnerus. Vide eumdem in Thes. Hoc quamvis in tali quidem sententia rarum ejus significationis exemplum nemo tamen cum mera, qualem esse puto, conjectura Obr. *aptandus* mutaverit; præsertim quum hæc etiam insolita sit structura « aptare sermonem, qui do« ceat. »

8. *Testem... detraxit.* Turic. Flor., *Testem ad amphinionem negant et detraxit*, et sic Guelferb. nisi quod *amphiona* dat. *T. ad amphinionem gantem d.*, CAMP. *T. ad Amphionem negant et detraxisset*, Gothan. (err. Gesn.) Voss. 2. *T. at Amphion negat et detraxit*, Jens. *T. an Amphiona nosset negat et detraxit*, Tarv. Locat. Ven. Nostram Aldus primus dedit, secutique cæteri omnes, nisi quod inde a Basil. prætulerunt formam *Amphiona*; non bene, ut observat Badius (an in edit. 1519? vide Burm.), quum res acta sit in foro romano. Necessarium illud *an... nosset* e MS. quidem nondum allatum est: sed in Tarv. nulla conjecturæ suspicio. Verba *negante eo* an sint ex Aldi emendatione, nescio. Dixeris, esse eadem in Almel. quum ex hoc apud Burmann. nil notatum sit nisi verbi *nosset* defectus. — Poul. Vall. lib. (hic a sec. m.), *an... nosset*. Rell. omittunt. Ed.

an Amphionem[1] *nosset*, negante eo, detraxit aspirationem[2], breviavitque secundam ejus nominis syllabam, et ille eum sic optime norat. Hujusmodi casus efficiunt, ut aliquando dicatur aliter quam scribitur; quum dicere, quomodo scribendum est, non licet.
58 Altera est divisio, quæ in tres[3] partes et ipsa [4]discedit, qua discerni posse etiam recte dicendi genera inter se videntur: namque unum *subtile*, quod[5] ἰσχνὸν vocant; alterum *grande* atque *robustum*, quod ἁδρὸν[6] constituunt[7]; tertium alii *medium* ex duobus, alii *floridum*
59 (namque id[8] ἀνθηρὸν appellant) addiderunt. Quorum tamen ea fere ratio est, ut primum *docendi*, [9]secun-

1. *Amphionem*. Burmannus observat, hoc nomine Amphionis multos in lapidibus occurrere inter libertinos præcipue et vilioris sortis homines.

2. *Aspirationem*, etc. *Spiratione brevi aut que* (Turic. Guelf. Voss. 2, *quæ*; Goth., *autque*), Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Gothan. Voss. 2. *Secundum*, Flor. *Secunda est e. n. sillaba*, Camp. *Quam scribatur*, et mox *scribendum sit*, Camp. *Non licet* omittit Guelf.

3. *In tres partes et ipsa*. Respicit §§. 16, 18. Eamdem autem divisionem in ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον habes apud Gellium VII, 14. Ex aliis alias generum dicendi, sive χαρακτήρων divisiones profert Capperonnerius. In his est etiam *floridum* apud Macrob. V, 1; ἀνθηρὸν apud Proclum in Chrestom. (Phot. Cod. 239), cui adde auctorem Vit. Hom. apud Galeum p. 315. Genuina itaque sunt haud dubie græca in nostro contextu. Sed e Codicum vestigiis apparet τῷ ἰσχνῷ et τῷ ἁδρῷ addita fuisse per ᾗ cognata quædam vocabula, difficilia tamen illa conjectu. Nam λεπτὸν, quod Capperon. proponit, de subtili maxime quidem est proprium, sed nimium recedit a librorum scriptura; ut fortasse verius sit λιτόν; vide Dionys. Hal. de Demosth. p. (Sylb.) 184, 18: Τὴν λιτὴν καὶ ἰσχνὴν φράσιν.

4. *Discedit*. Turic. Flor. Guelf. Camp., *descendit*, cum Goth. Voss. 2. — Nostri Codd., *descendit*, exc. Poul., *qui discedit*. Ed.

5. *Quod... vocant*. Quorum loco, *quod non vocant*, Turicens. Flor. Guelf. *Quod ἰσχνὸν ἢ λιτὸν voc.*, Tarv. Locat. Ven. Ἰσχνὸν solum est jam in Camp.

6. *Quod ἁδρὸν constituunt*; sic Camp. *Q. ad ponus dionter e.*, Tur. Flor. Guelf. *Q. e.* ἁδρὸν, reliqui.

7. *Constituunt*. Vide IX, 4, 54.

8. *Id... appellant*. Quorum loco, *Id anæ pœnim appell.*, Turic. Flor. Guelf. (hic *anepœnim*). *I. anerannr a.*, Camp. Ἀνθηρὸν, in Tarv. primum comparet. In Gothan. ejus loco lacuna.

9. *Secundum movendi*. Turicens.

dum *movendi*, tertium illud utrocunque nomine *delectandi*, sive aliud[1] *interconciliandi* præstare videatur officium; in docendo aùtem *acumen*, in[2] conciliando *lenitas*, in movendo[3] *gravitas*[4] videatur: itaque illo subtili præcipue ratio narrandi[5] probandique[6] consi-

Flor., *sec. amovendi*. Guelf. CAMP., *s. admonendi*. Toric. Flor. Guelf., *illud est ultrocumque*. Verbum *est* habet CAMP. quoqoe. *Videtur officium*, Jens. quod mendum hinc omnes, præter Badii, editiones insedit ante Gesn.

1. *Sive aliud interconciliandi*. Hoc verbum, quod nusquam præterea occurrit, Gesnero eo tantum tutum videbatur, quod his hic positum esset, lectum nimirum hucusque altero etiam post aliquot verba loco. Nuoe itaque, ubi ope optimorumCodicum manifestorumque in cæteris vestigiorum ab altera tamen sede deturbatum est, integra de eo redit quæstio. Jam quum Quint., qui supra etiam III, 5, 10, *tria* posuit, *quæ præstare debeat orator, ut doceat, moveat, delectet*, postea XI, 1, 6, eamdem divisionem memorarit his verbis, *quid conciliando, docendo, movendo judici conveniat*: quis credat eom hic potissimum insolito illo et sesquipedali verbo usum, cujus ne ratio quidem coostat? Nam *interconciliare* quid esse potest, nisi alios conciliare inter se? Quaotilla aotem hæc pars operis oratorii? Senserunt hæc alii etiam, et quum vox quoque *aliud* otiosa videretur, Heumanuus proposuit *auditores conciliare*; quæ tamen ingeniosa alias conjectura eo maximo incommodo premitur, quod noo apparet, cur huic potissimum verbo præmissum sit quod eodem jure ad tria etiam cætera pertinet. Equidem servem illud *aliud*, quo diversum ejusdem generis officium indicatur: et, *ne* nihil contulerim, criticorum judicio submitto hoc: *delectandi, sive aliud item conciliandi... officium*.

2. *In conciliando*; sic Turicens. Flor. cum Alm. Basil. *Interconciliando*, Guelf. cum Goth. Jeos. et edd. posterr. ante Bad. *Interconciliandi*, CAMP. *In interconciliando*, reliqui, ex Badii aut Vallæ correctione. — Nostri Codd., *interconciliando*, omisso *in*, exc. Vall. lib. (a sec. manu) et R. 3, qui in *conciliando*. ED.

3. *Movendo*. CAMP., *monendo*.

4. *Gravitas*. Omittunt scripti et mei et Burmanni omoes cum CAMP. Sed habet jam Jens. qui e Codice hausisse putandus est, donec aut verius, aut commodius aliud verhum iuveniatur. Quod fortasse fuerit *vis*, subjecto verbo etiam alio io locum illius *videatur*, quod oou ob ingratam solom repetitionem (quam non semper curat Noster) sed ob ipsius ioertiam plane non ferendum videbatur Spaldingio quoque. In Guelf. est *movendo moveatur*. — Omittunt quoque *gravitas* nostri, exc. Poul. ED.

5. *Narrandi*. Turic. Flor. Guelf., *narrandi quæ cons*. Totum hoc *probandique* omittere oarratur Alm.

6. *Consistet*; sic Tur. Flor. Guelf. (a pr. manu) Goth. Jeos. (tacente

stet; sed quod[1] etiam detractis cæteris virtutibus, suo
60 genere plenum[2]. Medius[3] hic modus[4] et translationi-
bus crebrior et figuris erit jucundior, egressionibus
amœnus[5], compositione aptus[6], sententiis dulcis, lenior
tamen[7], ut amnis[8] lucidus quidam et virentibus utrin-
61 que silvis inumbratus. At ille, qui saxa devolvat et
pontem[9] *indignetur*[10] et ripas sibi faciat, multus et tor-

Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et editt. ante Leid. Vide mox *erit jucundior*, et *feret cogetque*. *Sed quæ id etiam*, Turic. Flor. Guelf.

1. *Sed quod... plenum*. Recte Gesner. ita hæc interpretatur « totas etiam in hoc genere orationes, « pro materiæ nimirum ratione, « probabiles esse posse, etiamsi « nihil neque *floridum* habeant ne« que *grande*. »

2. *Plenum;* sic Turicens. Flor. Guelf. Camp. cum Voss. 2, Goth. et edd. ante Gryph. *Plenum sit*, reliqui. — Τὸ *sit* omittunt nostri. Ed.

3. *Medius hic modus*. Pronomen *hic* respondet suo *ille* in præcedentibus et subjectis: *illo subtili...; medius hic...; at ille qui saxa...*

4. *Medius hic modus*. Quorum loco, *medius hic medius*, Turic. Flor. Guelferb. *Medius hic*, omissa tertia voce, Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. qui nostrum ex Vall. *Medius his modus*, Bip. ex nescio cujus correctione, prava illa quidem, altero, quo referatur *his*, in hac quidem serie nondum posito. — Eadem nostri, nisi quod nullus *hic* in *his* mutat. Ed.

5. *Amœnus*. Turic. Flor. Jens., *amœnis*, et posterr. ante Ald. per se non male, sed contra concinnitatem. — Nostri *amœnus*, exc. R. 7, qui *amœnis*. Ed.

6. *Aptus*. Jens., *captus*, cum posterr. ante Ald.

7. *Tamen... quidam*. Quorum loco, *tamen nam nis et lucidis quidem* (Turic. *quide*) *est virentibus*, Turicens. Flor. *T. nam vis et l. qui deest v.*, Guelf. *T. et amnis lucidus quidam est et v.*, Jens. in qua scriptura statim Tarv. mutat u*t amnis*, et meorum primus Gryph., 1544, *est* omittit, quam nostram invenit etiam in suis Merula, dantque Gothan. certe et Camp. nisi quod hic *quidem;* vide §§. 17, 19. *Utrimque sibi si verberatus*, Flor. *Sibi sin* est etiam in Guelf.

8. *Ut amnis*. Pungunt me diversæ in optimis libris scripturæ vestigia, maxime illud *nam*, cujus prima littera ex proximo *tamen* adhæsit. Hinc non mutata serie verborum et nonnisi necessariis mutationibus fit, *lenior tamen amnis* et *lucidus quidam et... inumbratus;* ut ipse hic dicendi modus dicatur amnis, sicut ἐναργέστερον longe mox tertius ille, eamque locutionis audaciam mitiget adjectum *quidam*. Vide laudata ad §. 17.

9. *Pontem indignetur*. Verba sunt Virgilii VIII, 728: « Nimirum præ« cepta hic simul sunt exempla, » ut vere Gesner.

10. *Indignetur*. Tur. Flor. Guelf., *indignatur*. Flor., *mittentem*. Tur.,

rens judicem vel nitentem contra feret, cogetque ire qua rapit[1]. Hic orator et defunctos excitabit, ut *Appium Cæcum*[2]: apud hunc et patria[3] ipsa exclamabit, aliquandoque[4] *Ciceronem*[5] in oratione *contra Catilinam* in senatu alloquetur. Hic et[6] amplificationibus extollet 62
orationem, et in superlationem[7] quoque erigetur: *Quæ Charybdis*[8] *tam vorax?* et *Oceanus medius fidius ipse.* Nota sunt[9] enim jam studiosis hæc lumina: hic deos ipsos in congressum [10] prope suum sermonemque

cogilque ire quarta pite hic (nisi quod *iræ*, *pitæ*), Flor. — *Ripas sibi faciat.* Novas videlicet, non curans moles obstantes.

1. *Rapit.* Omittit Guelferb. nimia lacuna relicta. *Defunctus*, CAMP. *Excitavit*, Turic. Flor. *Exclamabit*, Turicens.

2. *Appium Cæcum.* Vide III, 8, 54.

3. *Patria... exclamabit.* Cic. Catil. lib. I, cap. 7.

4. *Aliquandoque Ciceronem;* sic omnes et scripti (nisi quod Turic. Flor. Guelferb. *quæ* diremptim) et editi, mei quidem, ante Gryph., 1544. Ab illo autem inde lectum est *aliquemque ut apud Ciceronem*, nisi quod Obr. omisit vocem *apud.* Quæ omnia ut arbitrarias correctiones merito abjecit Gesn. antiquamque restituit. *Aliquando Cic.* e solo Voss. 2 affertur. Mox *alloquantur*, Turic. Flor. *Alloquatur*, Guelf. Exc. Sant. — Nostri Codd., *aliquandoque.* Mox alii *alloquetur*, alii *alloquatur*, alii *alloquitur.* En.

5. *Ciceronem... alloquetur.* Catil. I, 11. Mira tamen videri potest ratio hujus sermonis: « apud hunc oratorem (universe cogitatum) patria aliquando Ciceronem alloquetur; » quum mens scriptoris sit « patria aliquando ipsum, qui dicit, alloquetur. » Sed ideo adjectum est hoc « in oratione contra Catilinam; » quod alias dixeris esse scholion. Nunc perinde est ac si dixisset: « in hoc genere patria aliquando Ciceronem in ipsius Ciceronis oratione alloquetur. »

6. *Et. Etiam*, CAMP. *Et insuper latiniorem quoque erigetur*, Turic. Flor. *Et insuper latiniorem q. eriget*, Guelf. *Et in superlationem q. eriget*, Jens. et posterr. ante Bad. *Et vi superlationum q. e.*, CAMP. *Et vi superlationum q. eriget*, reliqui. Nostra est ipsa illa vetustiorum librorum cum necessaria e cæteris correctione. In vulgata hucusque putida certa erat sermonis variatio, « orationem amplificationibus extollet et vi superlationum eriget. »

7. *Superlationem.* Vide IX, 2, 3.

8. *Quæ Charybdis...*, *Oceanus...* Cic. Phil. II, 27, ubi vox *ipse* non legitur. *Vos enim Albani...* Hæc etiam memoriter recitata ex Orat. pro Mil. 31.

9. *Sunt... jam.* Tur. Flor. Guelf., *sunt enim etiam*, cum Almel. *Sunt etiam*, CAMP.

10. *Prope.* Guelf., *quoque.* Mox bis *nos* pro *vos* CAMP.

deducet: *Vos enim Albani tumuli atque luci: vos, inquam, Albanorum obrutæ aræ, sacrorum populi romani sociæ et æquales.* Hic iram, hic misericordiam inspirabit[1]; hic dicet[2], *Te vidit*[3], *et appellavit, et flevit*: et per omnes affectus tractatus[4] hic itaque[5] illuc[6] sequetur,
63 nec doceri[7] desiderabit. Quare si ex tribus his generi

1. *Inspirabit.* Turic. Flor., *inspiravit. H.* (sic, una littera) *dicit*, Turic. *Hic dicit*, Guelf. Goth. (tac. Gesn.). *Hic dicunt*, Flor. *Dicet hic*, CAMP. — Nostri Codd. alii *hic dicet*, alii *hic dicit*. En.

2. *Hic dicet... doceri desiderabit.* Hæc quum nonnisi corrupta dare potuerim, posui ut sunt in vetustissimis, aliquot emendandi conatibus in not. super. allatis. Sed hæc etiam *Te vidit... flevit*, quæ neque apud Ciceronem neque alibi hucusque inventa sunt, suspicione apud me quidem non carent: neque fortasse errem, si e Turicensi scriptura unica littera in simillimam mutata hæc effecerim: *Te, judex, appellavit et flevit*. Quæ ad miserum aliquem et a potentioribus oppressum clientem relata, scriptor ipse ita finxerit.

3. *Te vidit et appellavit et flevit*; sic CAMP. *Te judet a. e. f.*, Turic. *Te videt a. e. f.*, Flor. cum Goth. Voss. 2. *Te vidit a. e. f.*, Guelferb. Bad. *T. v. et flexit et app.*, reliqui præeunte Jens.

4. *Tractatus*; sic Turic. *Tractatur*, reliqui.

5. *Hic itaque*; sic Turic. Flor. Guelf. Voss. 2, Gothan. Jens. (tac. Gesn.) et posteriorr. ante Gryph. 1544. *Hinc i.*, reliqui, præeunte jam CAMP. — Nostri Codices, *hic itaque*. En.

6. *Sequetur*; sic Turicens. Flor. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tacente Gesn.) et editt. omnes ante Burm., ut hujus suspicer sphalma merum *sequitur*, quod Gesn. et Bip. repetierunt, Capper. non item. — Nostri *sequetur*. En.

7. *Doceri*; sic omnes et scripti (nisi quod Goth. *deceri*, non *decere*, err. Gesn.) et editi, quos equidem viderim, præter Burm. qui *docere*; quod tamen sphalma typographi non est, quum *doceri* tamquam, v. l. appictum sit. Hæc omnia quum manifesto sint corrupta, Obr. ita in textu suo posuit: *et per omnes affectus auditor huc atque illuc sequetur, nec doceri desiderabit*, quod illum dedisse e conjectura vel sola vox *auditor* et neglectum *tractandi* verbum prodit. Burm. itaque conjiciebat *et ita per omnes affectus tractatus judex huc illuc sequetur, nec d. d.* in qua loci constitutione certe illud *tractatus* nunc ab optimo Codice confirmatur. Utriusque autem conjecturæ virtutes ita fortasse commodissime conjunxeris: *et per omnes affectus tractatus judex huc atque illuc sequetur n. d. d.* ut sola vox *judex* exciderit in vetusta scriptura et verba *huc atque* leviter sint corrupta; quam postremam emendationis partem certissimam judico, de oblitterato verbi *sequetur* subjecto aliorum judicia provoceans. Adde at notam superiorem.

bus necessario sit[1] eligendum unum, quis dubitet hoc præferre omnibus, et validissimum alioqui[2], et maximis quibusque causis accommodatissimum? Nam et 64
Homerus[3] *brevem* quidem cum *jucunditate*[4], et *propriam*, id enim[5] est *non deerrare*[6] *verbis*, et *carentem supervacuis eloquentiam* Menelao dedit, quæ sunt virtutes generis illius primi; et[7] *ex ore* Nestoris dixit *dulciorem melle profluere sermonem*, qua certe delectatione nihil fingi majus potest: sed[8] summam aggres-

1. *Sit eligendum.* Goth., *elig. sit* (tac. Gesn.). *Qui dub.*, Turic. Flor. *Hunc præf.*, Guelf. Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. — Nostri Codices *hunc præferre.* Ed.

2. *Alioqui.* Turic. Flor. Guelf., *aliqui.* Camp., *aliquo.* Jens., *alioquin*, et posteriorr. ante Bad. *Ex maximis*, Turic. *Quibus*, abjecto *que*, Turic. Flor. Guelf.

3. *Homerus.* Deeantata hæc de tribus dicendi generibus in tribus Homericis regibus. Vide Gell. VII, 14, Clark. et Heyn. ad Iliad. γ, 213 seqq. Placet autem versus Homericos hic ponere, ut cum nostri scriptoris verbis comparentur: Ἤτοι μὲν Μενέλαος ἐπιτροχάδην ἀγόρευε, Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως, ἐπεὶ οὐ πολύμυθος Οὐδ' ἀφαμαρτοεπής. Et de Ulysse, v. 221: Ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ὄπα τι μεγάλην ἐκ στήθεος εἵη Καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίῃσιν· Οὐκ ἂν ἔπειτ' Ὀδυσῆΐ γ' ἐρίσσειεν βροτὸς ἄλλος. Et de Nestore Iliad. α, 249: Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

4. *Cum jucunditate;* sic Gothan. Camp. (nisi quod in hoc *eum*) cum Alm. Voss. 2. *Cum jocunditatem*, Turic. Flor. *Animi jocunditatem*, Guelf. et sic (sed per u) Tarvis. et posterr. ante Basil. ex quo sphalmate (confusis tantum compendiis *eũ* et *aĩi*) Philander, quem sequitur Basil., fecit *amoris jueuuditatem.* Reliqui utramque voeem conjuuxerúot: *cum animi jucunditate*, quod patienter hucusque tulerunt viri doeti. — Nostri Codices, alii *eum jueunditate*, alii *animi jucunditatem.* Ed.

5. *Id enim.* Camp., *non enim.*

6. *Deerrare;* sic Cod. Palat. teste Gebh. io Crepund. 3, 18. *Derrare*, Turic. Flor. cum Almelov. *Errare*, reliqui.

7. *Et.* Omittunt Jens. (tae. Gesn.) et post. ante Bad. *Dulciore... sermone*, Flor. *Qua cerit*, id. *Magis*, Guelferb.

8. *Sed... junxit. Sed summa regressus est inutilæ facundiam et magn. illi vicisset*, Turicens. Flor. Guelf. (nisi quod hic *inutile*). Et ita Goth. etiam (non satis accurate referente Gesn.), nisi quod habet *in Ulyze*, et ue ex Spaldingii quidem notatis appareat, an *ut* etiam post *est* ibi insertum sit, quod tamen credere me facit Voss. 2 (vide mox) et monstra hæc Jensoniana: *sed si in mare gressus estet ut in Ulixe fac. et magn. illi junxisset.* Sed Camp. ita: *sed ad summam re-*

sus in Ulixe facundiam, *magnitudinem*[1] illi junxit; [2] cui *orationem nivibus hibernis*, et copia verborum, atque
65 impetu [3] *parem* tribuit: *cum hoc* igitur *nemo mortalium contendet*; *hunc* [4] *ut deum homines* [5] *intuebuntur.* Hanc vim et celeritatem in Pericle[6] miratur Eupolis, hanc fulminibus Aristophanes comparat; hæc est [7] vere
66 dicendi facultas. Sed [8] neque his tribus quasi formis

gressus est in Ulixe fac. et magn. illi vicisse. Recepta autem inde a Badio erat hæc: *sed summam aggressus, ut in Ulysse facundiam, magn. illi junxit*, quam quum in Vall. et Ald. esse dicit Badius, in posteriori quidem eatenus errat, quod ibi non *ut* legitur, sed *est*, servato mox *et* ante *magn.* Ex Alm. nihil refertur nisi *inutile* (pro *ut in Ulixe*) et *jucisset*, ut, nisi indiligentissimus fuerit Almelovenus, in cæteris Codex credendus sit receptam dare. Sed e Voss. 2, quum hæc tantum proferat Burmann. *sed summa regressus est ut in Ul.* (sic), vix mihi persuadeo in reliquis hunc a Goth. recedere. Sat bonis tamen auctoribus nititur recepta, et facile potuit in illam vetustorum scripturam corrumpi; ut statim verbum *iunxit* in Codd. multum simile est *nicisset*. Quare quum sensus etiam receptæ sit accommodatissimus rei, ut veram, certe veræ proximam eam servavi, ejecto unico *ut*, quod alienissimum erat, quum præter Ulyssem nemo tali laude apud Homerum mactetur. — De hisce nihil novi afferunt nostri. Ed.

1. *Magnitudinem illi junxit.* Pronomen non respicit *delectationem*, ut videbatur Heynio l. l. sed *facundiam*, ἔπεα μεγάλην.

2. *Cui... et copia. Cum orationi similibus et copia*, Turicens. Flor. Guelf. *Cum oratione simili nimbus* etc., Camp. *Cum orationi n. h.* e. c., Goth. Qui silentur, Alm. et Voss. 2, receptæ favere putandi sunt. — *Et copia... atque.* Serius Buttm. in præf. observavit, aut voculam *et* abjiciendam, aut pro *atque* iterum scribendum esse *et*; nisi altius latet corruptela, cujus index est diversa etiam scriptura in libris vetustis. Ed.

3. *Impetu.* Camp., *impetum*. Ed.

4. *Hunc... intuebuntur.* Locus Homer. ex Odyss. θ, 169-173, ubi ipse Ulysses de homine facundo hæc, Ἐρχόμενον δ' ἀνὰ ἄστυ θεὸν ὥς εἰσορόωσιν. Ed.

5. *Intuebuntur.* Flor., *intuebantur*. Id., *fluminibus*.

6. *In Pericle.* Vide ad II, 16, 19; et X, 1, 82.

7. *Vere*; sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. (qui *u.* supra posito e) Goth. Jens. et edd. ante Bad. Reliqui *vera*. Sed illud fortius: neque metuendum, ne *vere dicendi* jungatur: nam *vere dicere*, non adjecto vel intellecto, quid dicatur, in usu esse non credo, sed *verum* sive *vera dicere*; ut in ambiguitatis vitium vulgata potius cadat. — Nostri Codd., *vere*, excepto Poul., qui *vera*. Ed.

8. *Sed.* Om. Camp. *Iis*, Jens. (tac. Gesn.) *Eloquentiæ est*, Flor. *Inter*

inclusa eloquentia est: nam ut inter gracile validumque tertium[1] aliquid constitutum est, ita horum intervalla sunt, atque inter hæc ipsa mixtum quiddam ex
duobus medium est eorum: nam et *subtili* plenius ali- 6
quid atque subtilius, et[2] *vehementi* remissius atque vehementius invenitur; ut illud *lene* aut ascendit ad fortiora, aut ad tenuiora summittitur: ac sic[3] prope innumerabiles species reperiuntur, quæ utique aliquo momento inter se differant; sicut quatuor ventos[4] generaliter a totidem mundi cardinibus accepimus flare, quum interim[5] plurimi medii eorum, varie etiam

se vallidâ sunt, Flor. *Inter se valla s.*, Guelferb. Exc. Sant. cum Alm. marg. Basil. Mira varietas, cujusmodi nihil tamen ex *Turic.* refertur. *Medium est quorum nam*, Turicens. Flor. Guelf. et, omisso *nam*, CAMP. cum Goth. Voss. 2.

1. *Tertium aliquid.* Medium illud et lene.

2. *Et. Ut*, Turic. Guelferb. Exc. Sant. *Vehementi remissius* omittere refertur Florent. (mirum ni *atque etiam*). *Ascendet*, Turicens Flor. Guelf. *Aut tenuiora*, Turic. Flor. Guelf. cum Goth. Voss. 2. *Sumitur*, Jens. (tacente Gesn.).

3. *Ac sic prope.* Turicens., *ac si propriæ*. Flor. Jens., *ac si p.* (tac. Gesn.) et post. ante Bad.

4. *Ventos generaliter.* Jens., *generaliter ventos*, et edd. post ante Gesn. exc. Obr. Proximum autem *a* omittunt scripti omnes, et editt. ante Bad. *Carminibus*, Flor. *Plurimum*, CAMP. *Quum interim plures sint intermedii*, sic in lexicis v. *Interim*, et quidem, quantum reperire potui, in Rob. Stephani primum thesauro, locus hic citatur, nostra tamen scriptura simul posita. Nihilominus priorem non e Codice, sed ex alicujus memoriter laudantis observatione derivatam puto.—Τὸ *a* ante *totidem* omittunt nostri. En.

5. *Interim.* Hoc sensu hanc particulam habuimus IV, 1, 64. De formula ipsa *quum interim* (pro *quum tamen*) v. Bud. ad Pand. lib. XXII, 3, (de probationib.) lib. XXVIII. (Si arbiter), ubi locus allatus Ciceronis est pro Sull. V, 16; Gronov. ad Liv. IV, 51. Quod autem huic formulæ junximus indicativum *deprehenduntur*, factum auctoritate omnium librorum, quum conjunctivus editoribus tantum deberetur de grammatica sollicitis. Atqui editoris est non utique regulas sequi, sed usum antiquorum indagare, qui non semper illis astringitur. Ita haud rari sunt loci, ubi usus particulæ *quum* causalis delabitur in alterum temporalem, nec apud poetis tantum, ut Hor. I. Od. 29 extr.: *Quis neget, etc. quum tu coemptos... libros Panæti .. mutare loricis Iberis, pollicitus meliora, tendis*; sed apud Ciceronem quoque, ut in loco quem C. Schneider. mihi indicavit, ad Div. XV,

regionum[1] ac fluminum [2] proprii, [3] deprehenduntur.
68 Eademque musicis ratio est, qui quum in [4] cithara quinque constituerunt[5] sonos[6], plurima deinde varie-

12, 3: *Quam mihi facultatem quum hic... casus eripuit, tamen... peto*, etc. Quid igitur mirum, fieri illud nostro etiam loco, ubi adjecto interim formam temporalem plane induit oratio.

1. *Medii... Regionum*. Turicens. Flor. Guelf. Exc. Sant. Camp., *medii et eorum varia etiam reg.*, cum Goth. Voss. 2 (nisi quod hic et pro etiam). *M. et eorum varietate r.*, Jens. cum post. ante Ald. *Medii eorum*, *varietate* r., reliqui impressi omnes. Sed quum non appareat, quid sit « proprii varietate regionum » et valde verear, ne Jensonianum illud *varietate* nullo scripto nitatur, Codicum scripturam cum facillima Gesneri correctione, omissoque *et*, cujus nulla utique ratio est, reposui. *Regum*, Turic. Guelf. Exc. Sant. cujus mendi fons deprehenditur in Flor. ubi *regiūm*. Alm. in his omnibus « turbare » tantum narratur. Mox *proprie*, Jens. cum editt. post. ante Burm. exc. Ald. Nimirum opposita hæc vox videbatur illi *generaliter*; sed neque loco suo posita, neque sic etiam admodum latina, et nullo scripto nitens (nam ex Alm. etiam et Voss. diserte *proprii* affertur) merito rejecta est.

2. *Varie... proprii*. Vide not. super. Venti autem *fluminum proprii* intelligendi sunt, qui proprietatem habere putantur a flumine aliquo regionis ejus, unde flant, derivatam.

3. *Deprehenduntur*; sic Turicens. Florent. Guelf. Goth. (err. Gesn.) Voss. 2, et edd. ante Gryph. *Deprehendantur*, reliqui.

4. *In cithara*. Florent. *in* omittit.

5. *Constituerunt*. Camp., *constituerint*. Guelferb. Camp., *atque iis*. Turic. Flor., *atque iis atque huc*.

6. *Quinque... sonos*. Sonos hoc numero primarios quum nusquam apud antiquos memoratos invenirem, Vitruvius autem et Boethius, ad quos Badius nos remittit, quinque tetrachorda nominent, quorum hic nulla ratio; Boeckhium adii, qui in usum lectorum Quintiliani hæc mecum communicavit. « Ut « Quintilianus sonos musicos (φθόγγους) illustrandis dicendi generi« bus adhibet, ita Dionys. Halic. « περὶ τ. Δημοσθ. δεινότ. c. 2, genus « grave et subtile cum ὑπάτῃ et νήτῃ « octavam (διὰ πασῶν) comple« ctentibus comparat. Verba autem « Quintiliani ad Sectionem Canonis « secundum systema perfectum ex « binis octavis consistens, quod in« de ab Aristoxeneis usitatissimum « erat, referenda sunt. In eo octo « quidem sunt *soni immobiles*, qui « ante cæteros designantur, quippe « quinque tetrachordorum termini, « iisque inseruntur *mobiles*, quo« rum descriptio vulgo καταπύκνωσις « appellata est: cujus loco Quinti« lianus verbo utitur *complendi*, ut « Plato (Tim. p. 36. a.) dixit ξυνε« πληροῦτο τά τε διπλάσια καὶ τρι« πλάσια διαστήματα. Sed ex immo« bilibus illis *quinque soni* totum « systema in maxima intervalla di« spescunt, νήτη ὑπερβολαίων, μέση « et προσλαμβανόμενος, quibus chor« dis binæ constituuntur octavæ, ut « apud nos sonis c̄, c, C. et νήτη

tate complent spatia illa nervorum, atque his quos interposuerunt, inserunt alios, ut pauci illi transitus multos gradus habeant. Plures igitur etiam eloquentiæ 69
facies; sed stultissimum quærere, ad quam se [1] recturus sit orator, quum omnis species, quæ modo recta est, habeat usum, atque id ipsum [2] omne sit oratoris, quod vulgo *genus dicendi* [3] vocant: utetur enim, ut res exiget, omnibus, nec pro causa [4] modo, sed pro [5] partibus causæ. Nam [6] ut non eodem modo pro reo capitis, 70
et in certamine hereditatis, et de interdictis [7] ac spon-

« *διεζευγμένων* atque *ὑπάτη μέσων*, « quæ singulas oetavas in quartam « et quintam dividunt, ut nobis T̄ et « f. Hos itaque quinque sonos ut « principes secrevit Quintilianus; « reliquosque tres, quoniam illis mi- « nora jam uuius toni intervalla na- « seuntur, cum proxima *καταπυκνώ-* « *σει*, qua oeto immobilium inter- « valla, secundom genus diatoni- « enm, omninm simplieissimum, « tonis et hemitoniis complentur, « his verbis eomplexus est: *plurima* « *deinde varietate complent spatia* « *illa nervorum*. Superest desigua- « tio minorum intervallorum generi « ehromatieo et enharmonio pro- « priorum, ex qua novi oriuntur « soui prioribus interpositi. Hue « speetaut verba: *Atque his quos...* « *alios*, atque ita sonorum varietas « eadem reperitur, quam in dicendi « generibus agnoseit scriptor §. 66, « ita horum... est eorum. » Noti- « tiam autem sonorum et interval- « lornm veteris systematis eætera- « que huc spectantia pete in eom- « mentatione mea de Conformatio- « ne animæ mundanæ in Platonis « Timæo, inserta Studiis a Daubio « et Creuzero editis T. III. P. I; et « in libro de Metris Pindari III, « eap. 7. »

1. *Se recturus* sit; sic Turicens. Flor. Camp. *R. sit*, Guelf. *Sit se r.*, Goth. (tac. Gesn.). *R. se sit*, reliqui. — Eadem nostri. Ed.

2. *Id ipsum omne sit*. Tur. Flor. Guelf., *id ipsum non sit*, eom Alm. Goth. Voss. 2, Jens. et edd. ante Basil. exe. Ald. Ita librorum antiquorum unus Camp. habet reeeptam. Neque tamen in hoe hærendum, recte moneute Gesn. de confusione notarum ō et ōe. — Nostri Codd., *id ipsum non sit*. Pro *ipsum* Poul. *ipse*. Ed.

3. *Genus dicendi*. Camp., *dic. genus*. Flor., *tutetur*.

4. *Pro causa*, id est, ut eausa exiget.

5. *Sed pro*; sie Turie. Guelferb. Jens. (tae. Gesn.) et edd. ante Bad. et inserunt reliqui.

6. *Nam* ut *non*. Turicens. Flor. Guelf. Camp., *nam non ut*. Turic. Guelf. Camp., *et de internis*, eum Goth. Voss. 2. *Et de intms.*, Alm. *Et internis*, Flor. — Nostri *et de internis*, exc. Poul. et Vall. lib. (hie a see. m-), qui *et de interdictis*. Ed.

7. *De interdietis ac sponsionibus*.

sionibus, et de certa[1] credita dicet; sententiarum in senatu, et concionum, et privatorum consiliorum servabit discrimina; multa[2] ex differentia *personarum, locorum, temporumque* mutabit; ita in eadem oratione aliter conciliabit[3], non ex iisdem[4] partibus iram et

Vide II, 10, 5; *de certa credita* v. IV, 2, 61.

1. *Certa credita*. Vide nott. ad IV, 2, 61; VIII, 3, 14. Addatur autem Codicibus priori loco nominatis Florent. *Sententiam*, Guelf. Exc. Sant. *Sententiarum quoque*, Flor.

2. *Multa*; sic Obr. neque dubium mihi quidem, quin e Cod. *Vita*, Turic. Flor. *Vitam*, reliqui, præter Alm. qui *utram*.

3. *Conciliabit*. Turic., *conciliavit*.—*Aliter conciliabit*. Plane meum facio judicium Rollini alterum membrum hic excidisse consentis, ut scripserit Quint. in hunc fere modum: « aliter inflammabit, aliter « conciliabit. » Burmannus quidem ad defendendam vulgatam provocat ad Gronovii not. ad Liv. III, 37; Tac. Ann. I, 63; sed ibi alienissima invenias. Agit enim Gronovius de voce *alius* semel tantum in altero membro posita, ut in Liviano *virgis cædi, alii securi subjici*. Hic autem unum *aliter* loco geminati cum uno eodemque verbo positum esset; ut sit « aliter atque aliter, id est, di- » versimode, conciliabit. » Cujus formæ nullum exemplum affertur. Sed fac latinam esse, sensus tamen non admitteret. Tam minutæ enim dicendi generis diversitates, quæ in una eademque parte, ut in conciliando, conspiciantur, locum hic non habent, quum statim diversissimæ *docendi* et *movendi* partes sibi opponantur. Hoc itaque tantum dicit Quint., non modo diversarum causarum diversa esse dicendi genera; sed in eadem oratione mutandum esse genus, quum in eadem judex sit et docendus et movendus et conciliandus. Jam his tribus hic quidem absolvi res poterat; nec male hæc ipsa *aliter... alias... alias artes* inter se referrentur; nisi intercederet illud *non ex iisdem... petet*, quod indicio est, diversas jam in eo quod præcedit artes indicatas esse, quæ responderent et iræ et misericordiæ provocandæ. Et profecto iræ inflammatio, quamvis in adversarium, non est pars conciliationis. Ita sic etiam manifestum est, quod per se patet, bis positum a Quint. fuisse *aliter*, sicuti mox bis *alias*.

4. *Iisdem*. Turic., *hisdem*. Leid. Burm. Gesn. Bip., *eisdem*. Nostra in omnibus MSS. nisi quod Flor. et Voss. 2 in re minuta silentur. Sed loco verbi *partibus* in Turic. Flor. legitur *huastibus*; in Almel. *hic astibus*, et simile quid reperisse videtur Obr. in Arg. unde effecerit suum *eventibus*, quod ipsum tamen, si vel fuerit in Codice, nemini probabitur; requiritur enim aliquid, quod in potestate et arte oratoris situm sit. Ita quod cæteri Codices præbent minime est incommodum: « ex iis- « dem (artis suæ) partibus », eoque acquiescendum putavi, donec probabilius aliquid e stribliginibus illis excudatur. Mox *alios... aliis*,

misericordiam petet; alias ad docendum, alias ad movendum adhibebit artes: non unus color prooemii, 71
narrationis, argumentorum, egressionis, perorationis servabitur: dicet idem graviter, severe, acriter, vehementer, concitate, copiose, amare, comiter, remisse, subtiliter, blande, leniter, dulciter, breviter, urbane; non[1] ubique similis, sed ubique par sibi. Sic fiet quum 72
id, propter quod maxime repertus est usus orationis, ut dicat[2] utiliter et ad efficiendum quod intendit potenter; tum laudem quoque, nec doctorum modo, sed etiam vulgi consequetur[3]. Falluntur enim [4]plurimum, 73

Turic. *Aliis* e Flor. etiam, sed incertum utro loco. *Ad monendum*, Camp. (sed junctim) Jens. et post. ante Basil. exc. Ald. *Artis*, hic raro consensu Flor. Guelf. Goth. Camp. et edd. ante Ald. qui solus *arteis*.

1. *Non... quum.* Alm., non *ubique simul sed ubique par sibi sic fiet cum*, et, nisi quod *pars : ibi*, Guelf. *N. u. simul sed ubicunque p. s. s. f. c.*, Goth. Voss. 2. *N. u. simul sed ubicunque par sibi fiet. tum*, Camp. Gryph. Gibs. *N. u. simul sed ubi pars ibi sic fiet cum*, Jens. (non plene ref. Gesn.) cum post. ante Ald. et sic, nisi quod *par*, Bad. *N. u. simul sed ubicunque par sit : sic fiet tum*, Stoer. Chouet. Leid. Roll. Alios vide ap. Burm. Nostram Aldus primus, sed prava distinctione (*par sibi sic fiet, cum*); tum recentiores inde a Burm. eamque nunc demum Codd. firmant Tur. Flor. — Nostri Codd., *sed ubicumque par sibi. Sic fiet, cum id*, nisi quod pro *ubicumque* Poul. RR. 7, 10 *ubique*; et R. 7 *id* omittit. Ed.

2. *Ut dicat utiliter*; sic Turicens. Flor. Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *Ut et d. u.*, Jens. (tac. Gesn.) et post. ante Bad. *Ut d. et u.*, reliqui. *Intendi*, Flor. *Non doctorum*, Jens. et post. ante Bad.

3. *Consequetur*; sic Camp. Basil. et post. ante Burm. *Consequatur*, reliqui, præter Tarv. Loc. (err. Burm.) Ven. qui mendose *consequantur*. In Codicum illa et a recentioribus adoptata scriptura ingrata erat, et præter Quintiliani morem turbata oratio « fiet *quum* id, *ut*... dicat, « *tum*... consequatur. » Aut igitur excidit in his alterum *ut* post *tum*; aut vera est Campani scriptura: in qua et ipsa quidem decessum est aliquantum a logica consecutione, sed longe gratiori modo. Naturalis enim forma erat « quum... dicet, tum « consequetur: » hæc in priori parte ob inserendum illud *propter quod* mutata est in « fiet quum id, ut... « dicat...: » neque tamen hæc forma nunc nimis sollicite continuanda erat, sed in naturalem illam redire potuit scriptor. Reduxi igitur priorum, et in his illius qui instar scripti est, scripturam; idque eo confidentius, quod C. Schneid., nescius illam exstare, conjectura assecutus erat.

4. *Plurimum*. Jens. (hic per sphal-

qui vitiosum et corruptum dicendi genus, quod aut verborum licentia exsultat[1], aut puerilibus sententiolis lascivit, aut immodico tumore turgescit, aut inanibus locis[2] bacchatur, aut casuris, si leviter excutiantur, flosculis nitet, aut præcipitia pro sublimibus habet, aut specie libertatis insanit, magis existimant popu-
74 lare atque plausibile. Quod quidem placere multis nec infitior[3], nec miror: est enim jucunda[4] auri ac favorabilis qualiscunque eloquentia, et ducit animos naturali voluptate vox omnis; neque[5] aliunde illi per fora atque aggerem[6] circuli: quo minus mirum est, quod

ma *fallunt*) et post. ante Bad., *plurimi*. — Sic quoque solus Poul. Ed.

1. *Exsultat*; sic nos ex Turicens. Flor. in quibus tamen *exultet* scriptum. *Resultet*, Guelf. Camp. *Resultat*, reliqui; vide IX, 4, 28. *Tum oretur gestit*, Flor. *Leniter... floribus*, Camp. *Avet* pro *habet* Jens. (tac. Gesn.) et post. ante Ald. *Existiment*, Goth. Voss. 2, Camp. Bad. *Existimet*, Turic. Flor. Guelf. Jens. et post. ante Bad. Vides indicativum nullo (nisi quod Alm. siletur) scripto niti. Conjunctivum tamen neque exemplis destitutus reponere, neque nimis festinato judicio damnare ausim. Quid enim si pro eo quod plenius esset « Falluntur, « si qui sunt, qui existiment » Quintilianus pressius dicere potuit, aut voluit « Falluntur, qui existiment? » — Nostri Codd. alii *existiment*, alii *existimet*. Ed.

2. *Locis bacchatur*. Non displicet observatio Badii, alludi hic ad loca terræ, per quæ Bacchæ vagantur.

3. *Infitior*. *Infinitior*, Flor. *Jucundioris et favorabilis qualiscunque eloquentiæ*. Hæc est constans plerorumque librorum scriptura cum hac tantum varietate: *jucundi oris* in Voss. 2, et in aliis Badio visis divisim scriptum; *favorabili*, Flor.; *favorabilioris*, aliquot editt. apud Burmann. acc. Gryph. 1544. *Eloquentia*, Goth. Voss. 2. Mihi Gesneri conjectura ab longo inde tempore in notis prostans matura tandem videbatur, quæ in contextum reciperetur. — Nostri Codices nihil novi afferunt. Ed.

4. *Jucunda auri*. Vide not. super. *Favorabile* autem esse cui favetur, e lexicis notum; vide VII, 1, 43; XI, 1, 42.

5. *Neque*. Camp., *nec*.

6. *Aggerem*. Comparant VV. DD. versum Juvenalis VI, 588: *Plebeium in circo positum est et in aggere fatum*; de plebe hariolos et agyrtas in illis locis consultante. Utroque autem loco aggerem Tarquinii significari Burmannus censet, quem merito Gesnerus audiri vetat, donec ostendatur, ibi quoque ejusmodi circulos fuisse. Ipse tamen aggerem intelligens spinam circi, immo confidenter hoc in Thes. Lat.

nulli non agentium parata vulgi corona est. Ubi vero 75 quid exquisitius[1] dictum accidit auribus imperitorum, qualecunque id, quod modo se ipsi posse desperent, habet admirationem; neque immerito; nam ne illud quidem facile est: sed evanescunt hæc atque emoriuntur[2] comparatione meliorum, *ut lana[3] tincta fuco citra*

proponens, hanc appellationem non magis probat; nam ex ipso Juvenalis loco profecto hoc nemo efficiat. Restat ut eo redeamus, unde non minus abegit lectores Gesner., *viamque publicam* omnem intelligamus utroque loco. Vide Hor. I, Sat. 8, 15: *Aggere in aprico spatiari* (via publica in Esquiliis significatur). Juven. V, 153: *Tu scabie frueris mali, quod in aggere rodit, Qui tegitur parma et galea*, etc. (Simia describitur plebeculam per plateas oblectans.) Quod autem Gesn. ait, *aggeres* potius dictum fuisse hoc sensu Nostrum; primum, si ita reponere suadeam, non ita magnum facinus suadeam; dein singularis etiam numerus in talibus quæ universe enunciantur ratione carere non videtur: nam fora plura et singula, viæ urbis continuatæ et quasi una.

1. *Exquisitius dictum. Exquisitus dictu*, Camp. *Impeditorum*, Flor. *Neque merito*, idem. *Nec immer.*, Camp. *Hæc* omittit Guelf.

2. *Emoriuntur.* Guelferb. Camp., *moriuntur*, cum Goth. Voss. 2, et edd. meis ante Gryph. 1544. *A. morantur*, Turic. Flor. *cum* Alm. *Suco*, Locat. Ven. *Succo*, Bad. Basil. — Nostri Codd., *fuco*. Ed.

3. *Ut lana... Ovidius ait.* Ovidiana hæc esse Quintiliano credendum est: sed unde sumpta non facile est conjicere. E tragœdia esse volunt VV. DD. Et Heinsius quidem (non Colomesius, ut falso Gesn. ait) corrigendo quædam senarium inde eum duobus phalæciis efficit: quod metrum mirarentur sane sibi affixum tragici veteres. Sed neque argumentum ipsum lacernæque mentio tragœdiam sapit: nisi dixeris forte, nos tragicos quidem, sed Ovidium tragicum non nosse. Ita hæc quidem relinquo. Correctiones autem quas tetigi Heinsii sunt vox *fuco* omissa, et *etiam* mutatum in *eam*. Quorum illud nemini sane persuadebit, ut ne Gesnero quidem, cui totum tamen conamen mire placebat. Alterum speciem non caret, quum vocis *etiam* locus esse nullus possit: sed *eam* nimis est pedestre, et rectius in corruptela *etiam* latere dicas appositum aliquod *lacernæ*. Non enim audiendi sunt neque Ferrarius, qui, quum purpureæ fere fuerint honestiorum lacernæ, hic ipsam pro purpura positam esse putat; neque Gallæus, qui mendum Vallensis libri, *lacenæ*, arripiens, *Lacænam* sic nude pro Laconica purpura (Horat. II, Od. 18, 7) ab Ovidio nominatam credit. Vix autem aptius quicquam excogitari posse puto eo quod Aldrovandus (de Testaceis III, 5) dudum proposuit *Tyriæ lacernæ*: nisi quod ille vocem *etiam* non eliminabat, quam equidem ex scriptura *tiriæ* natam existimo; salvo tamen

purpuras[1] *placet; at si contuleris etiam lacernæ, con-*
76 *spectu melioris obruatur*, ut Ovidius ait. Si vero judicium his[2] corruptis acrius adhibeas, ut fucinis[3] sulfura,

eo quod de metro hoc peritiores statuent.

1. *Purpuras;* sic omnes scripti (non mem. tamen Almel.) et edd. ante Gryph. acc. Obr. *Ac si*, Turic. Flor. Guelf. *Aut Ov.*, Flor. — Nostri Codd., *purpuras*. Ed.

2. *His. Iis*, Guthan. *Is*, Jens. *Ut fucinus sulphura*, Turic. Flor. cum Almel. (nisi quod hic *facinus*). *Ut sucinus sulphura*, Guelf. *Ut succinis s.*, Jens. et posterr. ante Gryph. *Ut buccinis purpura*, marg. Basil. *Ut buccinum purpura*, Goth. Vall. *Ut bucinum purpuram*, Voss. 2. *Ut buccinis purpuram*, Gryph. et recentiores præter Obrecht. Apparet, opinor, scripturas *sucinus*, *succinis* eadem, quamquam in MSS. corruptionis via provenisse, qua in superioribus *sucum* et *succum; buccina* autem esse correctionem. Repræsentanda itaque erat vetustorum librorum scriptura, non tamen cum manifesto indocti librarii mendo *succus*, sed in ea, quam nexus sententiarum et comparatum illud *succinis* prius fuisse docent, dativi forma *fucinis*. Quæ vox an latina sit, an aliud quid verius, sic demum rite investigabitur.

3. *Ut fucinis sulfura*. Quæ horum loco hucusque lecta sunt, ex sola scripturæ varietatum collatione tantum non manifesta fiunt aut corruptelæ, aut arbitrariæ correctionis. Neque melius eadem procedebant re ipsa. Nam contra scripturam *ut buccino purpuram* recte hoc movit ex Plinio Gesnerus, quod in pretiosissimis erat buccinum et ad purpuras ipsum referebatur. Immerito tamen idem probavit Ferrarii conjecturam *ut buccini purpuram*, id est, « ut si fuco tinctis pretiosissimam illam buccini purpuram « admoveas; » quod per se inficetum, corruit ea sola observatione, quæ contra vulgatam illam etiam valet, quod illis Ovidianis de conferenda fuco purpura, non hoc ipsum iterum per *Si vero* subjici potuit. Hæc reputanti statim exploratum esse debuit, scripturam *sulfura* alteram veritatis partem continere. Neque tamen *succinis* ideo, quæ in aliquibus libris juncta illis erant, adhærescendum erat, quum ob illepidum in aliud genus digressionem, tum ob rem ipsam; nam corruptum aliquid, aut vile memoratum requirebatur, quale non est succinum; neque pro mangonizato nescio quo succino (vide Gesner.) succinum ipsum nominaverit Quintilianus. Ita verum sensum haud dubie unicus adhuc Obrechtus repræsentavit, qui conjectura rem assecutus posuit *ut fuco tinctis sulfura*. Jam hoc ipsum alia forma hodie nobis præbent Codices optimi levissime tantum ope cæterorum librorum emendati, *fucina* neutro genere, ut in aliis coloribus sæpe, e. g. in illo Martialis II, 89: *Coccina famosæ donas et ianthina mœchæ*. Quod autem non adhuc lectum est aliis locis adjectivum *fucinus*, neque in græcis φύκινος, huc in talibus nullius fere est momenti. Qui enim dixerunt *coccinus*, *crocinus*, *faginus*, φήγινος, φύκινος, eosdem

jam illum[1], quo fefellerant, exuant mentitum colorem, et quadam vix enarrabili fœditate pallescant. [2] Luceat igitur hæc citra solem, ut quædam exigua animalia igniculi videntur in tenebris. Denique mala multi probant, nemo improbat bona. Neque[3] vero omnia 77
ista, de quibus locuti sumus, orator optime tantum, sed etiam facillime faciet; neque[4] enim vis summa dicendi est admiratione digna, si infelix usque ad ultimum sollicitudo[5] persequitur, ac oratorem[6] mace-

illo abstinuisse nescio qua religione doctos credis? Præsertim quum alia adjectivi a fuco derivati forma huic usui non exstet: nam *fucata* prosa certe oratione aliud sonant. Quod si cor minus probavero, illi sane hoc unum relictum est, ut hoc ipsum *fucatis* e Codicum scriptura, parum utique probabiliter, extundat.

1. *Jam illum, quo fefellerant, exuant... pallescant*; sic nos e certis Codicum vestigiis, quum antea fuisset *jam illud, quod fefellerat, exuat... pallescat*. Nam *quo se fefellerat*, Turic. Flor. *Quo fefellerat*, Goth. Voss. 2, Vall. In Alm. pronomen omissum. *Palescant*, Turic. Flor. His adde CAMP. qui omissis illis *ut fuc. sulf.* Sic hæc continuat: ... *adhibeas, jam illum, quo fucus fefellerat*, servata tamen in sequentibus quoque forma singulari; ubi veri vestigiis correctio est immissa. Præterea in CAMP. est *enarrabilis*, in Turic. *feditante*. Mox *et ut quædam*, Turic. Flor. Guelferb. CAMP. Jens. (non Gothan., err. Gesn.) et edd. ante Gryph. *Ut et q.*, Gryph. Stoer. Chouet. Gibs. Obr.

2. *Luceat... hæc*. Buttmannus in præfat. *luceant* scribendum jubet, ut *hæc* sit neutr., quia femininum non habere, quo referatur, animadvertit. At Wulfius et Gedoynus pronomen *hæc* ad τὸ *eloquentia* jure referunt: quippe ea vox, hic et alias omissa, ubique mente concipitur, quum de eloquentia agatur, et ad eamdem signandam adhibeantur omnes hæ similitudines. ED.

3. *Neque vero*. CAMP., *nec vero*.

4. *Neque... infelix*. *Neque enim vim summam dicendi eos admirationem dignum infelix*, Tur. Flor. Guelf. Eadem in Alm. nisi quod *est admirationem signum*. In recepta habent esset pro *est* Goth. Voss. 2, Jens. et edd. ante Gryph.

5. *Sollicitudo*. CAMP., *sollitudo*. Goelf., *prosequitur*.

6. *Ac oratorem*. Turicens. Flor. Goelf., *nec oratorem*, cum Almel. quod certe legitimi *atque* vestigium non est. Intactum itaque reliqui *ac*, indicium fortasse turbati ordinis; nam magis placeret *persequitur ac macerat oratorem et coquit*. Remanet autem suspicio, in corrupta vetustorum scriptura vestigia esse antiquioris cujusdam, receptam autem nonnisi correctionibus natam. Spaldingius in schedas hæc conjecerat: *Neque enim vim summam*

modum[1]; sine quo nihil nec laudabile, nec salutare est; et nitor ille cultum virilem, et inventio judicium. Sic erunt *magna*, non nimia[2]; *sublimia*, non abrupta; *fortia*, non temeraria; *severa*, non tristia; *gravia*, non tarda; *læta*, non luxuriosa; *jucunda*, non dissoluta; *grandia*[3], non tumida[4]. Similis in cæteris ratio[5] est, ac

1. *Copia habet modum*. Heindorfius suspicatur fuisse *habeat* (idem quoque placet Rollino); non quod hic indicativus commodus non sit, sed quod non commode repetatur idem in sequentt. *et nitor ille cultum*, etc. Verissima autem ejusdem est observatio in proximis distinctionem post *magna, sublimia*, etc., delere jubentis, ut, quod primo ubique loco positum est, instar subjecti sit : *magna erunt non nimia*, et sic porro.

2. *Nimia; sublimia*. Jens., *nimium sublimia*, et posteriorr. ante Ald. *Abruta*, Guelf. *Stristicia*, Flor. *Jucunda non lux dissoluta*, Turic. Flor. Apparet scribam autographi horum Codicum per errorem relapsum ad *luxuriosa*, inceptum jam verbum non delevisse. Hinc tamen natum *non luxu dissoluta* in Guelf. (quod notatu dignum ad genesin hujus Codicis) Ald. Basil.

3. *Grandia, non tumida*. Vide not. infra. Videntur autem *magna* quidem ad res spectare, *grandia* ad oratorem ipsum et ad verba animum patefacientia sive, in tumido, ostentantia. Vide præter loca in not. infra laudata, II, 11, 3; X, 1, 65, 77; XII, 10, 58.

4. *Grandia, non tumida*; sic Gothan. Voss. 2. *Fortia n. t.*, Turic. Flor. (nisi quod hic *tumidia*) Guelf. cum Alm. Jens. Bad. *Fortia n. timida*, Tarv. Locat. Ven. *Plena non tumida*, reliqui præeunte Camp. Quum *fortia* nescio quo corruptionis casu huc venerit, apparet alterutrum certe eorum, quæ ejus loco leguntur, correctione suffectum esse. Prætuli *grandia* non ideo solum quod esset e scriptis, sed aliqua etiam rei ipsius ratione habita. Nam primum *tumidum* supra etiam X, 2, 16 (ubi hæc sunt nostro loco congrua : *fiunt pro grandibus tumidi... fortibus temerarii, lætis corrupti...*) cum *grandi* ita compositum habuimus, et VIII, 3, 18, cum *magnifico*, quod idem est. Contra *plenum*, quod XI, 1, 31 opponitur presso et XII, 10, 66 subtili, cognatum vitium Quintiliani certe sermone non *tumorem* habet, sed *redundantiam*. Fateor non satis apparere, cur *grandia* a cognatis illis *magnis, sublimibus*, etc. tam longe distineantur : sed valeret idem de omni verbo quod tumori recte adjungeres. Quare subnasci possit contra utrumque verbum suspicio, et non inepte proponas *mitia, non timida*, vel si quod aliud commodius timori adjungatur. — Nostri Codices *fortia, non tumida*, excepto R. 9, qui *grandia*, et Poul., qui *forcida*, utrumque loco τοῦ *fortia*. Ed.

5. *Ratio*, omisso *est*, Goth. Jens. et posteriorr. ante Basil. — Τὸ est omittunt quoque Vall. lib. RR. 8, 9. Poul. Ed.

tutissima[1] fere per medium via, quia[2] utriusque ultimum vitium est.

1 CAP. XI[3]. His dicendi virtutibus usus orator in judiciis, consiliis, concionibus, senatu, in omni[4] denique officio boni civis, finem quoque dignum et optimo viro et opere sanctissimo faciet; non quia prodesse unquam satis sit, et illa mente atque illa facultate prædito non conveniat operis pulcherrimi quam longissimum tempus; sed quia decet hoc quoque prospicere,
2 ne quid pejus, quam fecerit, faciat. Neque enim scientia modo constat orator, quæ augetur annis, sed voce, latere, firmitate; quibus fractis, aut imminutis ætate, seu valetudine, cavendum est, ne quid in oratore summo desideretur, ne intersistat[5] fatigatus, ne quæ dicet, pa-
3 rum audiri sentiat, ne se[6] quærat priorem. Vidi

1. *Ac tutissima*; sic Ald. CAMP. Obr. *Acutissima*, Turic. *Acutissima*, Flor. *Tutissima* sine *ac* reliqui. (In Aldiois turbæ: *dissoluta; non tumida. S. i. c. r. est plena ac tut.*) — Nostri *tutissima*, alii cum *ac*, alii sine *ac*. ED.

2. *Quia utriusque*. Turic., *quod utriusque*. Sed CAMP. conjunctionem omittit.

3. Novi capitis in Flor. Guelf. nulla inscriptio. *Conclusio*, Turic. *Quæ post finem studia*, Goth. Jens. et reliqui.

4. *In omni*. Flor., *nomini*. CAMP., *offero boni cujus*. Mox *ille* bis pro *illa*, Turic. Flor. Guelf. Exc. Sant. *Prodito*, Guelf. Pro illis autem *non conveniat* Turic. Flor. Guelf. *non quod candem*; ex Almel. *inq candem*, mira varietate. *Qua long.*, Turic. Flor. Guelferb. *Perspicere*, Guelf. *Ne quid id*, Jens. Tarv. *Ne quis id*, Locat. Ven. Valde placeret *ne qua id*. Mox *faciet*, Florentinus.

5. *Ne intersistat*. *Non interstat*, Toric. Flor. Guelf. (hic *inter stat*). In Exc. Sant. *interstat* solum notatum. *Non intersistat*, Goth. et edd. ante Ald. acc. Bad. *Neque dicet*, Turic. Guelf. *Nec quæ d.*, Gothan. Jens. (tac. Geso.) et posterr. ante Ald. acc. Bad. *Nec quæ dicat*, CAMP. *Aud. sententia*, Turic. Flor. Guelf. *Nec se*, Turic. Flor. Guelferb. cum Bodl. Goth. et edd. ante Ald. acc. Bad. *Queratur perire*, Goth. Voss. 2, Jens. et posterr. ante Ald. acc. Bad. Obr. Roll. *Queratur pejorem*, Ald. Colin. *Quæratur* (sic) *priorem*, Basil. 1541. *Queratur priorem*, Gryph. (1544) Stoer. Chouet. Leid. Gibsonus.

6. *Ne se quærat*. « Id est, desi« deret, sentiat se immutatum et « plane alium. Illustrarunt hanc « formulam laudati hic Burmanno « Grævius Lectt. Hesiod. cap. 9;

ego[1] longe omnium, quos mihi cognoscere contigit, summum oratorem, *Domitium Afrum* valde senem, quotidie aliquid ex ea, quam meruerat, auctoritate perdentem: quum agente illo, quem principem fuisse quondam fori non erat dubium, alii, quod [2] indignum videatur, riderent, alii erubescerent; quæ occasio [3] fuit dicendi, *malle* [4] *eum deficere, quam desinere*: [5] neque

« Broukh. ad Tib. II, 3, 26; Barth. « ad Stat. Achil. II, 211. Cæterum» [vide nos ad XII, 10, 48] « quod « suadet hic Fabius aliis, id se fe- « cisse ipsum testatur II, 12, 12. » Gesnerus.

1. *Vidi ego*. Florent., *vide ego*. Camp., *vidi eo*. Flor., *afræ*. Flor., *quod mer*. *Aliquid indignum*, Flor. *Aliquod i.*, Guelf. *Alii i.*, Camp., *Videbatur*, Ald. et post. ante Obr.

2. *Quod indignum videatur*. Vide lib. II, cap. 16, §1: *Quidam... invehi solent, et, quod sit indignissimum... utuntur*.

3. *Quæ occasio*. Turic., *occasio alio fuit*. Flor., o. *illo f.*, cum Alm. *O. aliis f.*, Camp. *O. illi f.*, Guelf. cum Gothan. Voss. 2, Jens. Tarv. Basil. *O. illis f.*, reliqui (edd. tantum, duce Merula) præter Obr. qui mediam vocem omisit. Eum autem nos secuti sumus; non quod nimium ei fideremus, sed propriis rationibus ducti. Nam quum vulgata, per se inepta (qui enim sunt *illi*? ridentes? erubescentes? utrique?) nullaque auctoritate nitens, abjicienda esset; nihil tamen porrigebant meliores libri, quod ejus loco suffici posset. Nam putidum esset, *aliis* scribendo tertium quasi genus addere duobus quæ præcedunt. Neque ullo modo, si *illi* scribamus et mox cum Guelferb. Exc. Sant. *enim* pro *eum*, credibile est, hæc ipsum Afrum mira pertinacia dixisse, quum scilicet videret alios ridere, alios erubescere. Admodum autem probabile est cæteras scripturas omnes prodiisse ex una *alio*, quæ mihi quidem videtur nata ex illo *al* appicto olim his *fuit dicendi* sive ob aliam quam nunc ignoramus scripturæ varietatem (vide XII, 10, 44) sive ob illam quæ est in Goth. *fuit dicendo*. Pro *malle* autem *male* Camp. Mox *quam de se venire* Turic. Flor. Guelf. cum Alm.

4. *Malle... desinere*. « Seneca « Controvers. I, 8: *Optimus vir-* « *tutis finis est, antequam deficias* « *desinere*. » Spaln.

5. *Neque... qualiacunque mala, sed minora*. Mala hic sunt illæ irrisiones et amicorum rubor. Quod non vidit Gedoynus. *Qualiacunque* autem hic notatu dignum. Nam quum alias imminuendi potestatem in hac formula agnoscere videmus (vide 74 et 75); hic intensionem manifestam habemus. Enimvero revera neque minuit illa, neque auget: non enim quantitatis est, sed qualitatis: sed ubique in *deterius* vergit. Ita ad pessima etiam significanda adhibetur. Cic. in Pis. 12, « quum tamen ille, qualiscunque « est, qui est ab uno te improbitate « victus, collegit ipse se. » Tacit.

4 erant illa qualiacunque mala, sed minora. Quare antequam in has ætatis veniat insidias, receptui canet [1], et in portum integra nave perveniet; neque enim minores eum, quum id fecerit, studiorum fructus prosequentur [2]: aut ille monumenta rerum posteris, aut [3], ut L. Crassus [4] in libris Ciceronis destinat, jura quærentibus

Histor. IV, 8, « bonos imperatores « voto expetere, qualescunque to- « lerare. » Quod autem ubique in deterius, id malo si affigitur, in pejus necessario vergit. Sensus itaque est : « Neque tamen quæ Afer « passus est ultima erant illa malo- « rum, sed quæ tolerari udhuc po- « terant. Longe itaque graviora illi, « qui est minore ingenio, evenire « possunt. Quare, etc. » — Buttmannus in præfatione cum Gedoyno in gratiam redit, eumdemque *illa qualiacunque mala* intellexisse fatetur, hoc uno nomine reprehendendum, quod vocem *qualiacunque* non expressit : *cependant on ne pouvait pas lui reprocher qu'il plaidât mal, mais seulement moins bien.* Ex his patet Gedoynum *mala* adjective et prædicati loco recte cepisse; sic pronomen *illa* transit in substantivi vicem, eique adhæret hoc *qualiacunque*, non jam a pervulgata sua significatione recedens: « neque illa in quibus deficiebat, « qualiacunque fuerint, erant mala, « sed minora. » Ed.

1. *Canet.* Turicens. Flor. Guelf., *canet in portui int.* (nisi quod *portiu*, Flor.; *portu*, Guelf.).

2. *Prosequentur*; sic Flor. Camp. Basil. Gryph. (1536, non 1544) Obr. *Persequentur*, Turiceus. Guelf. cum Vall. Almelov. Goth. Voss. 2. *Sequentur*, reliqui præeunte Jens. Apta quidem simplex forma et Quintiliano familiaris de iis quæ sponte proveniunt, aut facile fiunt (vide X, 2, 26; XII, 9, 18): hic tamen, ubi scriptus eam nullus firmat, retinere non debui. Neque *prosequi* male fructus dicuntur, qui e vita publica decedentem quasi comitantur, nec in otio deserunt. Vide I, 1, 36; I, 11, 19; VI, 2, 30. — Nostri Codd., *persequentur*, exc. Poul., qui *sequentur*. Ed.

3. *Aut.* Omittunt Voss. 2, Jens. (tac. Gesn.) et posterr. ante Basil. qui *aut* habet, omisso *ut*.

4. *Crassus.* Flor., *grassus.* Tum novum *aut* Turic. Florent. inserunt ante *in libros;* nam sic iidem. *Libros*, Guelf. *Destinatur a q.*, Turic. Flor. Guelf. *Destinat a. q.*, Almel. *Destinabat q.*, reliqui præter Obr. qui non dubium est quin eadem illa, quæ in nostris sunt, in Arg. etiam repererit vestigia et inde effecerit *jura*, servato tamen imperfecto, quod nos iisdem iudiciis freti Spaldingique jussu mutavimus. — *L. Crassus... destinat.* Id est, facturum se dicit. Ita sentiens unice aptum esse hic præsens tempus. Nam quamquam memoriam aliquam secutus de Crasso ita tradiderit Cicero; addito tamen *in libris C.* inceptum esset tempus præteritum. Locus autem Ciceronis esse creditur de Orat. I, 42, §. 190. Quamquam ibi de componenda juris civilis arte loquitur Crassus : ut Quin-

tradet [1], aut eloquentiæ componet artem [2], aut pulcherrimis vitæ præceptis dignum os dabit. Frequentabunt 5
vero ejus domum optimi juvenes more [3] veterum [4], et veram dicendi viam velut ex oraculò petent. Hos ille formabit quasi eloquentiæ parens, et ut vetus gubernator [5] littora et portus, et quæ tempestatum signa, quid secundis flatibus, quid adversis ratis poscat [6], docebit, non humanitatis solum communi ductus officio, sed amore quodam operis. Nemo enim minui velit id, 6
in quo maximus fuit. Quid porro est honestius [7], quam docere quod optime scias? Sic ad se Cœlium [8] dedu-

tilianus hæe quoque memoria falsus aliquautum immutaverit.

1. *Tradet. Reddet*, Turic. Flor. Guelf. Almel. Jens. (tac. Gesn.) et posteriorr. ante Ald. acc. Bad. — Poulan. RR. 7, 10, vel 11, *reddet*. Vall. lib. (a sec. manu) RR. 8, 9, *tradet*. Eo. — *Jura... tradet*. Spaldingio placebat illud *reddet* notum sibi tunc e Guelferbytano tantum : qui nou offensus est itaque ejusdem verbi ad superiora *monumenta rerum posteris* relatione. Sane « quærentibus » jura « tradere » non satis congruum videtur; solentque scriptores, quum duo sensus ad unum verbum referunt, propiori illud magis accommodare quam remotiori. Ita zeugma hic, iu verbo *reddere* (vide I, 10, 47; VIII, 3, 51), non adeo durum sit : et equidem addicentibus nunc optimis Codd. plane transeo in Spald. sententiam.

2. *Artem*. Flor., *arte*. Camp., *artem componet*. Florent., *hos dabit*, eum Alm.

3. *More veterum*. Vide Cic. de Sen. 8, 9; et Nostrum X, 5, 19.

4. *Veterum*. *Votorum*, Flurent. *Vere dicendi*, Turic. Flor. Guelf. *Formavit*, Turic. Florent. *Quæ* pro *quasi* Turie. Flor. Guelf. *Qua etate pestatium*, Flor. *Quod adv.*, Turic. *Ratus*, Turic. *Ratum*, marg. Basil. *Ratim*, Guelf. *Nam hum.*, Goth. (tac. Gesn.). *Amoris*, Camp.

5. *Gubernator littora*. Quintilianus ad illustrandam ornandamque orationem aptis amœnisque similitudinibus abutitur : aliquoties tamen easdem, parvis distantibus intervallis, cóngerit, atque longius producit. Vide lib. II, cap. 4, §. 7; totum procem. XII. Ed.

6. *Quid... ratis poscat*. « Num « *rate* vehetur gubernator? » Spaldingius quærebat; merito. Nam poeticum hujus vocis usum de nave apud bonæ notæ scriptores non invenias : alterum proprium habes supra X, 2, 7, *ratibus adhuc navigaretur* : adde VI, 3, 96; III, 8, 23. Verissima itaque mihi quidem videtur ejusdem Spaldingii emendatio : *quid... ratio poscat*.

7. *Honestius*. Florent., *honestus*. Turic. Flor. *vero* pro *Cicero*, cum Alm. *Do tabellam*, Tur. Deinceps *in* omittunt Tur. Flor. Guelf. cum Alm.

8. *Cœlium*. « De *Cœlio* ad Cice-

ctum a patre Cicero profitetur; sic Pansam, Hirtium, Dolabellam in morem præceptoris exercuit quotidie
7 dicens audiensque. Ac nescio an eum tunc beatissimum[1] credi oporteat fore, quum jam secretus et consecratus, liber invidia, procul contentionibus[2], famam in tuto collocarit, et sentiet vivus eam, quæ post fata præstari magis solet, venerationem, et quid apud poste-
8 ros futurus sit, videbit. Conscius sum mihi, quantum mediocritate valui, quæque antea scierim, quæque operis[3] hujusce gratia potuerim inquirere, candide me atque simpliciter in notitiam eorum, si qui forte cognoscere voluissent, protulisse[4]: atque[5] id viro bono
9 satis est, docuisse quod sciret[6]. Vereor tamen, ne aut magna nimium videar exigere[7], qui eumdem virum

« ronem a patre deducto vide Cic. « in Orat. pro eodem, cap. 4. De « *Hirtio*, *Pansa*, *Dolabella* disci- « pulis suis ad Familiar. IX, 16, » [quamquam nihil ibi de Pansa] « et « alibi. » Gesnerus. Vide de iisdem Nostrum VIII, 3, 54; Sueton. de clar. rhet. non procul. ab initio; Sen. Controv. I, procem.

1. *Eum tunc beatissimum*. Flor. Guelferb. Exc. Sant., *eum turbatissimum*. Omittunt *fore* Jens. (non Goth. err. Gesnero) et posteriorr. ante Ald.

2. *Procul contentionibus*; sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Reliqui *a* inserunt. *Fama*, Turic. Jens. et posteriorr. ante Bad. *Collocavit* e Jens. enotavit Gesn. Sed in meo ex liquido *r* legitur. *Et sententia et vivos*, Turicens. Flor. *Et sententiat et vivas*, Camp. *Et sententia vivus*, Almelov. *Et sentiat et vivus*, Guelferb. *Et sentiat v.*, reliqui. Nostra est e certa Gesneri emendatione. *Ea quæ*, Flor. *Facta*, Turic. Flor. *Solet et*, Flor. Guelf. Camp. *Videbat*, Guelf.

3. *Operis hujusce gratia*. Camp., *opere h. gratie*. Guelf., *ac simpl.*

4. *Protulisse*. Flor. Guelf., *protulissent*.

5. *Atque*. An *atqui?* Vide IV, 2, 10, vol. II, p. 58, not. 1.

6. *Quod sciret*; sic Turic. Guelf. Camp. *Scieret*, ex Alm. *Scierit*, reliqui, quod legitimum non credo. Alia enim ratio est verbi *scierim* in præcedentibus, ubi sermo finitus erat « docui et quæ *antea* scivi, et « quæ... potui. » Hic autem sermo finitus est « docuit quod sciebat. » —Nostri dant alii *quod scierit*, alii *quod sciret*. Ed.

7. *Exigere*. Flor., *exire*, superscripto *e* solo. *Quæ eundem*, Goth. (tac. Gesn.). *Esse dicendi*, Camp. *Aut iecerim*, Flor. *Qui quæ hæc operi*, Guelferb. *Quique operi*, Jens. Tarv. *Quæque op.*, Ald. Bad. Basil. Gryph.

bonum esse, et dicendi peritum velim; aut multa[1], qui tot artibus in pueritia discendis, morum quoque præcepta, et scientiam juris civilis, præter ea quæ de eloquentia tradebantur, adjecerim: quique hæc operi nostro necessaria esse crediderint[2], velut[3] moram [4]rei perhorrescant, et desperent[5] ante [6]experimentum. Qui primum renuncient[7] sibi, quanta sit humani ingenii vis, quam potens efficiendi quæ velit; quum

1. *Aut multa*. Repete *nimium*. Totam autem hanc paragraphum facilius mente capias ita sensus contrahendo: «Vereor, ne nimium «videar exigere, quique hæc ne«cessaria crediderint, desperent.»

2. *Crediderint;* sic liquido Turic. Ediderunt autem ita Obrecht. Bip. *Crediderim*, reliqui. — Nostri *crediderint*, exc. Vall. lib. a sec. manu antiqua, qui *crediderim*. Rollinus *crediderint* legendum censet. Ed.

3. *Velut moram rei*. Tur. (sed suo more *velud*) Flor., *velut morum rei*. Ex Alm. *v. mox rei*, littera *x* nata ex simili terminationis *rum* compendio. *V. pondus r.*, rell. præter Obr. qui dedit *velut remoram perhorr.* Ita sine dubio e conjectura corrigens eamdem in Arg. inventam scripturam, quam vetusti nostri exhibent; quamque nos simplicius multo emendare non dubitavimus.

4. *Moram rei;* sic *mora* passivo significatu genitivo jungitur haud raro. Cic. Verr. V, 64, §. 165, *crudelissimi tæterrimique judicii aliquam parvam moram... afferre.* 166, *si non effugium, ne moram quidem mortis.* Pro Rab. perd. III, §. 8, *quum ad judicii moram excusatio quæreretur.* Flor. IV, 9, *scopulus et nodus et mora securitatis publicæ Antonius.*

5. *Et desperent;* sic Turic. Flor. (sed hic *desperet*) Guelf. Camp. *Ac d.*, reliqui.

6. *Experimentum*, etc. *Experimentum. tum qui primum*, Turic. Flor. (nisi quod hic *tu qui*) Guelf. Exc. Santen. Camp *Experimentum. hi pr.*, Alm. *E. namque pr.*, Goth. Voss. 2. *E. namque qui pr.*, Jens. Tarv. *E. Sed hi pr.*, ex emend. Merulæ reliqui, except. Obrecht. qui nostram, quam manifesto indicant libri optimi. *Quantum*, Flor. *Humani generis*, Alm. Jens. et editt. posterr. ante Stoer. acc. Gibs. *Demetiri*, Flor. Camp. *Minores et d.*, Guelf. Voss. 2, Goth. Jens. (tacente Gesn.) et posterr. ante Bad. *Cogitant*, Guelf. *Quanquam*, Guelf. cum Voss. 2.—*Namq. primum*, Vall. lib. (a sec. *m.*) R. 9. *Qui pr.*, Vall. lib. R. 8. *Tum qui pr.*, RR. 7, 10, 11. Ed.

7. *Renuncient sibi.* «Cogitent, «considerent, ad animum revo«cent» sic Gesner. in Thes. non immerito observatu dignum hunc usum dicens, cujus simile aliunde nondum allatum est. Nam aliis quoque non *renunciatur* nisi quod nesciunt. Hinc neque illud satisfacit, quod annotavit Spaldingius, esse pro *respondeant*. Quare mihi quidem veritas hujus scripturæ nondum in tuto est.

maria transire, siderum cursus numerosque cognoscere, mundum ipsum pæne dimetiri, minores sed difficiliores artes [1] potuerint: tum cogitent, quantam rem petant, quamque nullus sit hoc proposito præmio labor
11 recusandus. Quod si mente conceperint, huic quoque parti facilius accedent [2], ut ipsum iter neque impervium, neque saltem [3] durum putent: nam id, quod prius, quodque majus est, ut boni viri simus, voluntate maxime constat: quam qui vera fide induerit, facile
12 easdem [4], quæ virtutem docent, artes accipiet. Neque enim aut tam perplexa, aut tam numerosa sunt quæ premunt [5], ut non paucorum admodum annorum intentione discantur: longam [6] enim facit operam, quod repugnamus; brevis est institutio vitæ honestæ beatæque, si credas [7]: natura enim nos ad mentem opti-

1. *Artes.* Nescio quid acciderit Burmanno accusativum hic videnti et in formula *possum artes* hærenti. *Artes* aliæ, *minores* illæ dignitate nec tantum ingenium sibi poscentes, quamquam *difficiliores* perceptu, *maria transire*, etc. *potuerunt.*

2. *Accedent. Accendent*, Florent. *Quod pejus*, Turic. Flor. Guelferb. Exc. Saut. *Viri simul*, Flor. Guelf. *Voluntatem*, Tur. Guelf. *Constant*, Turic. Guelf. *Artis*, Flor.

3. *Neque saltem.* Vide ad I, 1, 24.

4. *Easdem.* Plane nullam video hujus pronominis rationem: nam virtutes nondum memoratæ sunt, sed homo. Quare scribendum puto *eas idem, quæ.*

5. *Premunt.* Turic., *premuntur.* — *Quæ premunt.* Corrupta utique scriptura. Neque tamen *petuntur*, quod Obrechtus reposuit, satisfacit: quamquam formam passivam Codex optimus nunc præbet. Aptius ad sensum videtur *præcipiuntur*, sicut I, 10, 29, dictum est *præcipere studium* aliquod. — Apud R. 13 reperimus optimam, quam Buttmann. proposuit, lectionem: *quæ præcipiuntur.* Cæteri *quæ premunt*, exc. R. 11, qui solus *quæ promunt nomen.* Si τὸ *premunt* servatur, supple *discentem*, et sic intellige: « quæ instant, quæ ante omnia sunt « oratori ediscenda. » Ed.

6. *Longam... operam.* Turicens. Flor. Guelferb. Exc. Sant., *legem meam facit op.*, cum Alm. *Instituto*, Flor. *Instituti*, Guelf. Mox *intuendi*, Flor. *Magis* omittit Camp.

7. *Si credas.* Mirum, viros doctos apud Burmannum tantum desudare in mutando verbo aptissimo. An veriti sunt, christianam esse sententiam? Sed certa est scriptura oppositione verbi *repugnamus*: apteque Gesner. affert illud socra-

mam genuit; adeoque discere meliora volentibus
promptum est, ut vere intuenti mirum sit illud magis,
malos esse tam multos. Nam ut aqua[1] piscibus, ut 13
sicca terrenis, circumfusus nobis spiritus volucribus
convenit; ita certe facilius esse oportebat, secundum
naturam, quam contra eam vivere. Cætera[2] vero,
etiamsi ætatem nostram non spatio senectutis, sed tem-
pore[3] adolescentiæ metiamur, abunde multos ad di-
scendum annos habent: omnia enim breviora reddet
ordo, et ratio, et modus. Sed culpa est in præceptori- 14
bus prima[4], qui libenter detinent quos occupaverunt,
partim cupiditate diutius exigendi mercedulas, partim
ambitione, quo difficilius sit quod pollicentur, partim
etiam inscientia tradendi, vel negligentia[5]; proxima in
nobis, qui morari in eo quod novimus, quam discere
quæ nondum scimus, melius putamus. Nam ut[6] de 15

ticum apud Cicer. de Orat. I, 47: « Quibus id persuasum esset, ut « nihil mallent se esse quam bonos « viros, iis reliquam facilem esse « doctrinam. »

1. *Ut aqua. Ut atque*, Flor. *Torrenis*, idem. *Circumfusum*, Flor. Guelf. *Cerit* pro *certe* Flor. *Cætero* pro *cætera* Guelf. *Etiam scietatem*, Flor. *Sed corpore adulescentiam*, Tur. Flor. (nisi quod ex hoc *corpore* tantum affertur) Guelf. marg. Basil. *Motiamur*, Turic. *Ad dicendum*, Goth. (tac. Gesn.). *Ratio et mundos*, Flor. *R. e. mundus*, Guelf.

2. *Cætera*. Respicit ad *prius* illud et *majus*, §. 11.

3. *Tempore adolescentiæ. Tempus*, quum opponitur quasi spatio τὸν καιρὸν significare acute in schedis monet Spaldingius.

4. *Prima... occupaverunt*. Turic. Flor. Guelf., *prima qui libenter detineut occupaverunt*, eum Almelov. *Prima libenter detinentes puerum*, Voss. 2. *P. l. detinentibus puerum*, Goth. Camp. et edd. ante Obr. ace. Capper. Nostra in marg. Basil. notata ab Obr. primo recepta est. *Cupiditatem*, Flor. *Divitiis*, Florent. Guelf. *Mercedulam*, Camp. *Ambitio*, Turic. Flor. Guelf. *Quod diff.*, Turie. Flor. *Sit* omittunt Turieens. Flor. Guelf. *Insipientiam*, Turie. Flor. *Insipientia*, Guelf. *Inscitia*, Goth. (tac. Gesn.) Camp. Ald. Basil. et posteriorr. ante Obr. *Tradenti*, Turicens.

5. *Vel negligentia. Vel neglegendi*, Turie. Flor. Guelf. (sed hic per *i*). *Proximam in nobis*, Turic. *Proximam nobis*, Camp. *In eo quod nobis discere*, Turic. Flor. Guelf.

6. *Nam ut de*. Guelf., *nam et de*.

nostris potissimum studiis dicam, quid attinet tam multis annis, quam in more est plurimorum (ut de his, a quibus magna in hoc pars ætatis absumitur, taceam) declamitare in schola, et tantum laboris in rebus falsis consumere, quum satis sit modico tempore imaginem veri discriminis, et dicendi leges [1] comperisse?
16 Quod [2] non dico, quia sit unquam omittenda dicendi exercitatio, sed quia non sit in una ejus specie consenescendum. Cognoscere [3], et [4] præcepta vivendi perdiscere, et in foro nos experiri potuimus, dum schola-

Goth. Jens. (tac. Gesn.) Ald., *de iis a.* Sed nostra scriptura digitum intendere videtur in quosdam. *Partis ætatis*, Turic. Flor. *Discrimine sed*, Flor. Guelf. In Exc. Saut. *Discrimine* tantum notatum.

1. *Comperisse.* Ignotum mihi hac *addiscendi* potestate verbum. An fuit *combibisse?*

2. *Quod. Quæ* pro *quod* Camp. *Non dico qua*, Tur. Flor. *Discendi*, Turic. *Sed quia ima sit ejus specie consenescendum*, Turic. item Flor. nisi quod hic *in ima*. Sed Guelf., *sed quia una ejus sp. c.* (nisi quod Spald. enotavit tantum usque ad vocem *una*, ut fere suspicer, fugisse illum verbum *sit* post vocem *una*). *Sed quia non sit una ejus sp. c.*, Camp. Colin. Vidov. *S. q. n. sit ejus specie c.*, Goth. Voss. 2, Jens. et posterr. ante Basil. qui primus nostram, incertum e Cod. an e conjectura. Ipsane Quintiliani verba habeamus, dubium: sed sensum, credo, habemus. Nam vocem *una* si omittas, *speciem dicendi* dictum sit pro *imagine dicendi*. Quod falsum. *Discriminis* quidem *imaginem* tantum declamationes illæ præbebant; sed dicebatur revera. Ita vox *una*, quæ latet etiam in mendo *ima*, recte adoptata est, ut sensu logico, sicut toties, dicta sit *species:* neque abjicienda vocula *in*, quam firmat Flor. — Nostri *sed quia non sit ejus specie*, exc. RR. 7, 10, 11, qui *non* omittunt. Ed.

3. *Cognoscere.* Rollinus adjectum aliquid desiderabat; cui Burmannus non dubitabat tradere sequens *præcepta:* adeo nulla interdum viris illis doctis cura fuit vel simplicissimarum verba ordinandi legum. Verum bene *cognoscere*, quod spectat *rerum* in vita *cognitionem* (§. 17), absolute primum positum est, quo efficacius opponatur usui *declamitandi*, *exercendi*, et omni scholasticæ vitæ.

4. *Cognoscere, et;* sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. acc. Bad. *Enim*, inserunt reliqui, ex Aldi, ut videtur, correctione minime necessaria. *Præcepti vivendi*, Turic. Flor. *P. dicendi*, Goth. quod alienissimum hinc probat tamen Gesn. *In forones ex periuri*, Flor. *In forensibus experiri*, Camp. *Possimus*, idem. — Nostri *cognoscere, et*, omisso *enim*. Solus B. 9 *videndi* pro *vivendi*. Ed.

stici sumus. Discendi[1] ratio talis, ut non multos annos poscat[2]: quælibet enim ex iis artibus, quarum [3]habui mentionem, in paucos libros contrahi solet; adeo[4] infinito spatio ac traditione opus non est[5]. Reliqua est, quæ vires cito facit, consuetudo[6]. Rerum [7]cognitio 17

1. *Discendi ratio*. Locat., *dicendi ratio*, quod sphalma transiit in posteriores, exc. Ald. Veram omnium Codd. scripturam primus restituit Gesn. — Nostri Codd., *discendi ratio*. Ed.

2. *Poscat*. Omittunt Turic. Flor. Guelf. *Quelibet enim plus ex his partibus*, Turic. Flor. *Q. e. plus ex his urtibus*, Guelf. Camp. *Quantumlibet e. plus ex his a.*, Gothao. (de *plus* tac. Gesn.). *Q. e. plus ex iis a.*, Voss. 2, Jens. (de *plus* tac. Gesn.) Tarv. *Q. e. ex iis partibus*, Bodl. Andr. Illud *plus* unde irrepserit, non perspicio, nisi natum forte e voce *prius* margini adscripta; vide mox: sed inter *artibus* et *partibus* fluctuari potest. Præfero tamen *artibus* vel ob relationem ad §. 9. — *Quælibet enim plus ex iis* (aut *his*) *artibus;* sic Poul. Vall. lib. a sec. manu, RR. 8, 9. Reliqui pro *artibus* dant *partibus*. Ed.

3. *Quarum habui*; sic Turicens. Florent. Guelf. cum Goth. Voss. 2, Jens. Tarv. *Prius* inserunt reliqui. — Tò *prius* omittunt nostri. Ed.

4. *Adeo... opus non est*. Cave *ideo* reponas, quod fecit Badius, vel, quod pejus etiam, *adeo* pro *ideo* dictum existimes, quod commissum est in indice Gesneriano non in hoc tantum loco, sed in longe faciliori §. 12. *Adeo... est* in tali compositione valet *adeo certum est, ... esse*. Vide I, 12, 7, *Adeo facilius est multa facere, quam diu*.

5. *Non est*. Omittunt Turic. Flor. Guelf cum Alm. Voss. 2, Gothan. Jens. Sed Camp. Tarv. Ald. solum *non* omittunt. Goth. autem et Camp. modo *finito*: scilicet sic sensui medentes. Equidem quo casu duæ voculæ, quibus tamen sensus carere plane nequit, exciderint nescio: nisi fuit forte olim *non opus est*, sigla autem ō absorpta est a voce *opus*.

6. *Consuetudo*. Turic. Flor., *confetitur*, cum Alm. *Conficitur*, Guelf.

7. *Rerum cognitio*, etc. Totus hic locus impeditus, et valde incertæ adhuc est scripturæ. Apparet proxime superiora respicienti, Quintilianum ea quæ scholarum sunt, disciplinam et exercitationem, secernere ab iis quæ sunt insequentis vitæ, rerum cognitione, studio, usu. Scholastica non ita longi temporis esse prædicat; improbat diutinam illam exercitationem (§§. 15, 16); et ne quis objiciat, ipsas artium disciplinas multum temporis absumere, hæc verba addit: *Discendi ratio*, etc. Jam rerum cognitionem vel sine studio adipiscimur usu quotidiano: concedit tamen Quintil. opus esse simul assidua lectione. Hic itaque statim offendor illo *et tamen quam multorum...!* Sentis enim, hoc non esse ex sermone quo respondeatur illi querelæ. Fatentis et mox responsuri erat simplex *tamen*. Quare quum aliquot libri, minoris sane illi aucto-

quotidie crescit; et tamen[1] quam multorum ad[2] eam librorum necessaria[3] lectio est, quibus aut rerum

ritatis, omittant voculam *quam;* vide an leviorem alteram *et*, post similem vocis proximæ exitum, itidem ejicere liceat. Mox « lectio librorum, *quibus* ab historicis et « ab oratoribus exempla petuntur » habet aliquid scabri; quod tamen non urgeo. Illud autem, quod « *re-* « *rum* cognitio « complecti dicitur « exempla *rerum* » et « exempla *di-* « *cendi*, » gravius videtur; ita tamen ut hoc etiam solitæ Nostri in talibus negligentiæ condones. *Res* enim priori loco *penum* omnium eorum significant, quæ post ipsam oratoris institutionem historice, ut nos loquimur, discit idem, et in his etiam multifaria, quæ apud oratores prostant, *dicendi* exempla, quæ per se *rebus* angustiori sensu recte opponuntur. Sed omnium impeditissima sunt verba « Philosopho- « rum... omnia, » quæ in scriptis, quos quidem novimus, libris non ita leguntur. Quare Obrechtus quidem e Codicum scriptura solum ne vel *non* omitteus ita reposuit: « Philosophorum... opiniones, sic- « uti alia, velimus legere, quod « quidem potest, omnia: sed breve « nobis tempus nos facimus. » Quæ ratio quot titulis displiceat, ne longus sim, exponere supersedeo. In recepta quidem, si ab his « sicuti « alia, velimus » recedas, cætera tam bene congruunt, ut, quamvis verba *necessarium est* e scripto nullo allata sint, et hæc *quæ... possumus* Merulæ videantur deberi, tamen ex meris virorum non sane doctissimorum conjecturis hæc conflata credere non sustineam. Enimvero solet levissimus ille homo, quoties manifesta menda e notissimis exemplis corrigit, ita loqui, quasi ex ingenio hæc depromat. Quare e scriptis libris derivata hæc omnia credo. In reliquis autem emendandis a vero proxime, judice me, abest Gesner. proponens *si uti alias velimus.* In qua ratione una vox *alias* non recte adhibita videtur. Quare aut *aliquando* legendum, aut plane delendum *alia*, quod eodem quo toties modo irrepserit: vide not. ad §. 3. Neque hoc « opi- « niones legere » admodum placet. Quare ope optimorum Codd. Flor. et Guelf. ita fortasse scribendum: « Philosophorum quoque consulto- « rumque opinione si uti velimus, « legere necessarium est. Quæ, etc. » In illis autem *sed... nos facimus*, pronomen *nos* fortiter pronunciandum; est enim pro *ipsi*. Plane nullam rationem haberet hoc *nos*, si non vera esset in proximis scriptura *quæ... possumus.*

1. *Tamen... multorum.* Omittunt *quam* Goth. Voss. 2, Camp. et edd. ante Obrecht. — Τὸ *quam* omittunt quoque Poul. Vall. lib. RR. 8, 9 En.

2. *Ad eam;* sic Turic. Flor. Goth. (tacente Gesn.) Camp. *Ad earum*, Guelf. *Ad eas*, reliqui. — Eadem nostri, nisi quod *ad* earum non reperimus. En.

3. *Necessaria. Necessario*, Flor. *Historiis*, Turic. Flor. Guelf. *Hystoreis*, Camp. *Opinione*, Flor. Guelf. *Velimus legere ne quod quidem potest omnia*, Turicens. Guelf. Goth. Jens. (err. Gesn.). *V. l. quidquod potest* o., Voss. 2. *V. l. non* (Almelov. n) *quod quidem potest* o., Flor. cum Almelov. *V. l. necessarium est*

exempla ab historicis, aut dicendi ab oratoribus petuntur. Philosophorum quoque consultorumque opiniones, sicuti alia, velimus legere necessarium est. Quæ quidem possumus omnia : sed breve nobis tempus nos facimus[1]. Quantulum enim studiis impartimur[2]? Alias 18
horas vanus salutandi labor[3], alias datum[4] fabulis otium, alias spectacula, alias convivia trahunt. Adjice tot genera ludendi, et insanam corporis curam; [5]trahat inde peregrinatio[6], rura[7], calculorum anxiæ[8] sollicitu-

quod quidem potest o., CAMP. Tarv. Vulgata in Locat. primum comparet corrigente Merula.

1. *Facimus*. Turic. Flor. Almel. Guelf Voss. 2, Guth. Jens. (tac. Gesn.), *fecimus*, et posterr. ante Gryph. 1544. Receptam solus e vetustis CAMP. habet. — Nostri Codices *fecimus*. ED.

2. *Impartimur*. *Partimur*, Turic. Flor. Goth CAMP. Locat. Ven. Ald. *Patimur*, Guelf. Jens. Tarv. *Impertimur*, Bad. Basil. Obr. Nostrum in Gryph. primum invenio, neque servare dubito, quum o sit in scriptis omnibus, et aliunde quoque nota forma. *Varius*, CAMP. *Saltandi*, Guelf. *Adiciet ut*, Turicens. Flor. Guelf. (sed hic per *ji*). — Nostri Codices *partimur*, excepto Poul., qui *patimur*. ED.

3. *Salutandi labor*. Nota res de salutationibus Romanorum, quæ mane fiebant in atriis potentiorum.

4. *Datum fabulis otium*, præsertim ante spectaculorum mentionem, de theatro intelligi nequit. Referri possit ad inanem nugalemque, qualis hodieque viget, lectionem, collato Cicer. de Fin. V, 19: « Quid, quum fictas fabulas, e quibus utilitas nulla duci potest, cum voluptate legimus. » Sed unice vera videtur de *confabulationibus* interpretatio. Petron. 39 init. : *Interpellavit tam dulces fabulas Trimalchio*. Plin. Ep. VIII, 18, *Habes fabulas urbis*.

5. *Trahat*. Majores olim distinctiones ante hoc verbum et post vocem *animus* ponebantur. Sed *trahat* protasin esse eorum quæ sequuntur *ne ea quidem*, etc. Gedoynus recte, opinor, vidit. Equidem præcedentem quoque imperativum eidem protasi inclusi.

6. *Trahat... peregrinatio*. *Trajam peregrines rura*, Turic. Flor. *Trajom peregrinatio jura*, Guelf. *Trajani peregrinatio jura*, Goth. (non plene Gesnero) Voss. 2. *Terrarum peragratio rura*, CAMP. *Jura* habent etiam Vall. Jens. et posterr. ante Ald. — Nostri *jura*, exceptis Poul. R. 7, qui *rura*. ED.

7. *Rura*. Negabat Burmannus studium ruris honestissimum inter occupationes vanas et inutiles poni potuisse. Quasi non plurimi Romanorum solius voluptatis desidiæque causa rus secessissent.

8. *Anxiæ sollicitudines*. *Ausia sollicitudine*, Turic. Flor. *Eam* pro *causæ* Turic. Flor. *Causa*, Voss. 2.

dines [1], multæ causæ libidinum, et vinum, et flagitiosus
omni genere voluptatum animus: ne [2] ea quidem tem-
19 pora idonea, quæ supersunt. Quæ [3] si omnia studiis
impenderentur [4], jam nobis longa ætas et abunde satis
ad discendum spatia viderentur, vel diurna tantum
computantibus [5] tempora; et noctes, quarum bona pars
omni somno longior est, adjuvarent: nunc computa-
mus annos, non quibus studuimus, sed quibus vixi-
20 mus. Nec [6] vero, si geometræ et grammatici cæterarum-
que artium professores omnem suam vitam, quamlibet
longa fuerit, in singulis artibus consumpserunt, sequi-
tur, ut plures [7] quasdam vitas ad plura discenda deside-
remus: neque illi didicerunt hæc usque in senectutem,
sed ea sola didicisse contenti fuerunt, ac tot annos [8] in

Flagitiis omni, Turic. Flor. (nisi quod hic *flagitus*) Guelf. Jens. *Flagitiosis o.*, Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2, CAMP. (qui tamen mox *animus*) Tarv. et posterr. ante Bad. *Animis*, Turic, Flor. Guelf. Goth. Voss. 2, Jens. et posterr. ante Bad. Nostram (*flagitiosus... animus*) Badius primus e Vall.

1. *Calculorum... sollicitudines*: cura peculii, fenus, etc.

2. *Ne... supersunt.* « Propter habitus malos desidiamque nihil agendo contractam, et perturbationes animi, vel negotia adeo orta ex his, quæ enumerata sunt. » Gesnerus.

3. *Quæ... omnia.* Vix opus observare, hæc non ad proxima illa « quæ supersunt tempora » referenda esse, sed ad omnia quæ præcedunt.

4. *Impenderentur. Impedirentur*, Guelf. *Ætatis et*, Flor. CAMP. *Dicendum*, Jens. Tarv. *Ut diuturna... tempora, ut noctes*, Turic. *Et diuturna... temporet ut n.*, Flor. *Ut diurna... t. at n.*, Guelf. CAMP. *Ut d. ... t. aut n.*, Goth. *Et d. ... t at n.*, Jens. *Et d. .. t. et n.*, reliqui inde a Tarv. E Voss. 2, *ut diurna* affertur tantùm. Nostrum e conjectura, quum toties *vel* et *ut* in Codd. permutata sint, vulgata autem ob continuatum illud sensu diverso et ferenda non videatur.

5. *Computantibus. Computationibus*, Goth. Voss. 2. *Una pars*, Goth. *Est* omittunt Guelf. Goth.

6. *Nec... geometræ. Nec viros in geometre*, Turic. Flor. *Geometri*, Guelf. *Viam*, Flor. *Quantumlibet*, Goth. (tacente Gesnero). *Plura dicendi*, Turicensis. *Pluras dicendi*, Florent.

7. *Plures quasdam vitas.* Vide XII, 11, 17, 60.

8. *In utendo.* Omittunt Turicens. Flor. Guelf. Goth. (tacente de hoc Gesn.) CAMP. et edd. ante Bad. qui tacite nostram e Vall., ut videtur,

utendo, non in percipiendo [1] exhauserunt. Cæterum 21
ut de *Homero* taceam, in quo nullius non artis aut præcepta [2], aut certe non dubia vestigia reperiuntur; ut *Eleum Hippiam* [3] transeam, qui non [4] liberalium modo disciplinarum præ se [5] scientiam tulit, sed vestem, et annulum, crepidasque, quæ omnia manu sua fecerat, in usu habuit, atque ita se præparavit, ne cujus alterius ope egeret ullius rei [6]; *Gorgias* quoque summæ

reposuit. — Nostri Codd. *in utendo* male omittunt. Eo.

1. *Percipiendo*. Jens. et edd. posterr. ante Ald., *præcipiendo*.

2. *Aut præcepta*; sic Jens. et posterr. ante Ald. *Aut perfecta*, reliqui (*ut perf.* Florent.) cui scripturæ quid præter auctoritatem librorum faveat, plane non video. *Artem perfectam*, artis *perfectum exemplum* novi; sed *perfecta vestigia*, quæ plus quidem sint quam *non dubia vestigia*, meræ sunt nugæ. Manifestissimum itaque hic habemus exemplum optimæ scripturæ in antiquis illis editionibus servatæ, cujus in nostris Codicibus nullum vestigium. Nam *præcepta* tantum non omnium doctrinarum apud Homerum reperiri quis veterum non dixit? *Aut certa*, Turic. Flor. Guelf. *Helium*, Flor. Guelf. Exc. Sautep. Voss. 2, Goth. Jens. (tac. Gesn.) et postere. ante Ald. *Elium*, Camp. *Æleum*, Ald.

3. *Hippiam*. « Nemini ignotum ex « Cic. de Or. III, 32, luxurie Afri« cana descriptum ab Apuleio Flo« rid. p. 546. Elmenh. » Gesnerus.

4. *Qui non*. Omittunt Turicens. Guelf.

5. *Præ se scientiam*. *Scientiam præ se*, Camp. *Per se*, Alm. Goth Voss. 2, et aliquot apud Burmann. *Crepidas quoque omnia tullit manu*, Turic. Flor. *Crepidas quæque o. tulit m.*, Guelferb. *Crepidasque quæ o. tulit m.*, Goth. *Crepidasque quæque o. m.*, Camp. *Crepidas quoque o. tulit m.*, Jens. *Crepidasque quæque o. tulit m.*, Tarvis. Locat. Ven. Sed Voss. 2 hæc omnia *sed... omnia* omittit; nimirum per homœoteleuton, quum in ejus quoque autographo verbum *tulit* bis legeretur. Nostra in Ald. primum comparet. Non displiceret autem *crepidas quoque, quæ... fecerat*: abjectiores enim crepidæ. Sed quo casu alterum *tulit* irrepserit, divinare nequeo. *In usa*, Flor. *Atqui*, Camp. *Ad quæ*, Goth. marg. Basil. *Alteris*, Flor. *Opere geret*, Turic. cum Alm. *Ope regeret*, Flor. *Opere e.*, Camp.

6. *Ullius rei*; sic Voss. 2, Camp. Ald. *Nullius rei*, Gothan. Jens. et posterr. ante Ald. *Inlusire*, Turic. Flor. Guelf. *Neve ullius rei*, reliqui, tacite præeunte Badio. Quæ scriptura falsum sensum præbet: nam non id egit Hippias, ut nullius rei ope egeret; quod ne intelligi quidem recte potest; sed ut in omni re sibi ipse sufficeret. Ita simplicissimum foret reponere *in ulla re*: hoc tamen quum nimium recedere videretur ab illo vetustorum Codi-

senectutis[1] quærere auditores, de quo quisque vellet,
22 jubebat[2]. Quæ tandem ars digna litteris *Platoni*[3] defuit? Quot seculis *Aristoteles* didicit, ut non solum quæ ad philosophos atque oratores pertinent, scientia complecteretur, sed animalium satorumque naturas omnes perquireret? Illis enim[4] hæc invenienda fuerunt, nobis cognoscenda sunt. Tot nos præceptoribus, tot exemplis instruxit antiquitas, ut possit videri nulla sorte[5] na-

eum *inlusire;* revocavi principis editionis scripturam, luxatam orationem præferens et stribligini in vetustis et caligini in vulgatis. Proxime post illud *inlusire* in Turic. legitur *tot quod summa senectutis*, in Florent. Guelf. *totque summa s.*, in quibus latet ignotum scribis nomen.

1. *Senectutis quærere auditores;* sic Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2, Camp. Ald. Bad. Obrecht. *Senectutis habet quod quere auditoris*, Turic. *Senect.* (vacuum hic spatium) *quere auditoris*, Flor. *S. habetque quærere a.*, Guelf. *S. quærere audituros*, Alm. et aliquot edd. apud Burm. *S. hic quærere auditores*, Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. *S. id q. a.*, reliqui inde a Basil. *Quisque disputari vellet*, Camp. Ald. *Jubeat*, Florent. *Videbat*, Camp. — Nostri Codices *senectutis quærere auditores.* Ed.

2. *Gorgias...jubebat.* Sincera nos Quintiliani verba in hisce non habere, patet tum ex mira lectionis varietate, tum ex ipso sententiarum nexu. « Ut de Homero taceam...; ut « Hippiam transeam... : Gorgias « quoque... » Quænam quæso in Gorgia tanta gravitas, ut illos præteriens in hunc quasi impetum faciat Quint.? Apparet itaque locum ita constituendum esse, ut Homerum et sophistas transeuntes, in Platonem et Aristotelem deveniamus. Ita ex parte quidem veram videar Quintiliani manum restituere, si vestigia Codicum sequens ita scribam : *ut Gorgiam* (scilicet transeam), *qui summæ senectutis... jubebat* : *quæ tandem... Platoni defuit? quot seculis Aristoteles*, etc. Sed remanent male sarta quædam. Nam huc « quærere, de quo quisque « vellet » nimis breviter dictum videtur : neque tamen verbum *disputari*, quod princeps editio inseruit, adoptarim : sed illud *habetque*, seu *habet quod*, quod in vetustis libris conspicitur ante verbum *quærere*, indicio est, aliter plane hæc olim lecta esse; quorum causa ad meliores libros, aut ad feliciora ingenia provoco.

3. *Platoni. Platonis*, Turicens. Flor. Guelf. Goth. (tacente Gesn.). *Fuit*, Guelf. *Quot scilicet*, Guelf. marg. Basil. *Quod sæculis*, Camp. Jens. (tacente Gesn.). *Didicit ait ait non*, Turic. Flor. *Aut ad oratores*, Camp. *Onus perquireret*, Flor. *Omnis perquirerent*, Guelf.

4. *Enim.* Omittunt Turic. Flor. *Illi enim inv.*, Camp. — *Illis enim.* Conjunctio causam indicat, cur tam immensa sibi videantur, quæ præstiterint illi.

5. *Sorte.* Flor., *forte*, cum Alm.

scendi ætas felicior, quam nostra, cui docendæ priores elaboraverunt[1]. *M. Censorius*[2] *Cato*, idem orator, idem 23
historiæ conditor, idem juris, idem rerum rusticarum peritissimus, inter tot operas militiæ, tantas domi contentiones[3], rudi seculo, litteras[4] græcas[5] ætate jam declinata didicit, ut esset hominibus documento, ea quoque percipi posse, quæ senes concupissent. Quam 24
multa, immo[6] pæne omnia tradidit *Varro*? Quod instrumentum dicendi *M. Tullio* defuit? Quid plura? quum etiam[7] *Cornelius Celsus*[8], mediocri vir ingenio, non solum de his omnibus conscripserit artibus, sed amplius rei militaris, et rusticæ etiam, et medicinæ

Voss. 2, Goth. et edd. ante Gryph. — Nostri Codd., *forte*, exc. Poul., qui *sorte*. Ed. — *Sorte nascendi*. Id est, non omni sorte, sed ea qua nascimur.

1. *Elaboraverunt*. Guelf., *elaborarunt*.

2. *M. Censorius Cato*. Turicens. Flor., *mense igitur Cato*. Prænomen integrum scriptum in edd. inde a Stoer. *Oratorum*, Camp. *Peritissimus fuit*, libri mei omnes et scripti, et edd. ante Stoer. acc. Gibs. Burm. Revocare verbum non sustineo. Sed vide an fuerit olim *fuit interque*. Mox *operis*, Turic. Flor. Guelf. *Opera*, Goth. (tac. Gesn.) Camp. — Nostri Codices *fuit* post *peritissimus*. Ed.

3. *Contentiones*. Florent. Camp., *conventionis*. — *Contentiones*. « *Accusator assiduus malorum Galbam octogenarius accusavit : ipse quadragies quater accusatus, gloriose absolutus*. Aur. Vict. Vir. ill. 47 ; eadem Plut. in vita, et Plinius, lib. VII, cap. 27. » Gesnerus.

4. *Litteras græcas*. « Vide Cicer. Academ. II, 2 (§. 5) et Hieron. Epist. select. II, 12. » Almelov.

5. *Græcas*. Omittunt Turic. Flor. cum Alm. *Ut esse*, Flor. *Omnibus*, Camp. *Præcipi*, Jens. et post. ante Ald. *Possunt*, Turic. Flor.

6. *Immo*. Omittunt scripti et mei et Burmann. omnes, et edd. ante Gryph. Carere tamen voce non possum. *Bene omnia*, Flor. *Varra*, id. *Instrumenta*, Turic. Flor. Guelf. Goth. *Didicimus tullio*, Turicens. Flor. Guelf. Goth. (non monente Gesnero de omisso M.). In Camp. mira scriptura hæc : *quod quo instrumento in Tullio defuit*. Mox *quis multa*, Guelf. *Quod m.*, Camp.

7. *Quum etiam*. *Quam etiam*, Guelf, *De iis*, Jens. et posterr. ante Basil. *Circumscripserit*, Camp. *Regi*, Turic. *Militari sed*, Turicens. Flor. *Sed* est etiam in Guelf. *Rustice et præcepta*, Turic. Flor. *Rustice etiam p.*, Guelf. cum Almel. *Rustice p.*, Camp. Dixeris *medicinæ* mentionem a recentiori homine intrusam. Sed plene omnia leguntur in Guth. certe.

8. *Celsus*. Vide X, 1, 124.

præcepta reliquerit? dignus vel ipso proposito, ut eum
25 scisse omnia illa credamus. At[1] perficere tantum opus, arduum[2]; et nemo perfecit. Ante omnia sufficit ad exhortationem studiorum[3], non cadere in rerum naturam, ut quidquid[4] non est factum, ne fieri quidem possit; tum[5] omnia, quæ magna sunt atque admirabilia, tempus aliquod, quo primum efficerentur, habuisse.
26 Quantum enim[6] poesis ab Homero et Virgilio, tantum fastigium accepit eloquentia a Demosthene atque Cicerone; denique quidquid est optimum, ante non fuerat. Verum etiamsi quis summa desperet, (quod cur faciat, cui ingenium, valetudo, facultas, [7] præcepto-

1. *At.* Guelf., *od.* — *At... perfecit.* Objectio. *Ante omnia,* etc. Responsio.

2. *Arduum;* sic Turicens. Flor. Guelf. Goth. CAMP. *Est* adduut reliqui. *Perficit*, Turic. Guelf. Goth. (tacente Gesn.). *Ad exorcitationem*, Turic. *Ad exercitationem*, Guelf. *Ad hortationem*, CAMP. et, junctim, Gothanus.

3. *Studiorum, non cadere in rerum;* sic Bad. tacite; inventum, ut videtur, in Vall. et sic Gryph. Gibs. et alii apud Burm. *St. copere id. r.*, Turicens. Flor. Guelf. Exc. Sant. cum Alm. (nisi quod ex hoc *caperid id*) Basil. *St. non eupere r.*, Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2 (ut suspicor, vide Burm.) CAMP. *St. non capere r.*, Jens. (tacente Gesn.) et posterr. ante Bad. *St. non capere id r.*, reliqui. Vide mox 26. *Id* pro *in* in Turic. *Non capere* non videtur referri posse nisi ad res nimium magnas, quod hinc alienum; nostram formam habes etiam II, 17, 34, *hoc quoque in naturam rerum cadit, ut duos sapientes aliquando justæ causæ in diversum trahant.*

4. *Ut quidquid.* *Eo quicquid*, Turic. Flor. Gueif. *Nec fieri*, CAMP. Obr. *Quod* pro *quidem*, Guelf. — Nostri *ne fieri quidem*. ED.

5. *Tum... habuisse;* sic CAMP. *Cum... habuisse.* Turic. Flor. Guelf. cum Almel. *Quin... habuisse*, Obr. *Cum... hobuerint*, reliqui, nisi quod *habuerunt*, Goth. Voss. 2. *Aliqua quo*, Turicens. *A. quod*, Guelf. — Eadem nostri Codd. ED.

6. *Enim... Homero. Nam et poetos ab homero*, Turic. (nisi quod *omero*) Florent. et in ratura Guelf. cum Almel. *Nam et poesis ab H.*, CAMP. *Nam quantum poesis ab H.*, Guelf. (a manu sec.). *Vastidium*, Flor. *Accipit*, Goth. Jens. et post. ante Basil. *A* omittunt Turic. Flor. CAMP. cum Alm. *Qui summo*, Turic. Flor. Guelf. (a pr. manu). *Quod* in Guelferb. a secunda manu lacunæ inscriptum.

7. *Præceptores;* sic Flor. quamquam per *e*, qui superscriptum *s.* *Præceptore*, Turic. *Præceptor*, reliqui.

res non deerunt?) tamen est[1], ut Cicero[2] ait, pulchrum *in secundis tertiisque consistere*. Neque [3]enim 27
si quis Achillis gloriam in bellicis consequi non [4]potest, Ajacis aut Diomedis laudem aspernabitur; neque qui Homeri non, Tyrtæi. Quin immo si hanc cogitationem homines habuissent, ut nemo se meliorem fore eo, qui optimus fuisset, arbitraretur, hi ipsi[5], qui sunt optimi, non fuissent; neque[6] post Lucretium ac Macrum Virgilius, nec post Crassum et Hortensium Cicero, [7]sed

1. *Est.* Omittit CAMP. *Pulchrum id secundis*, Turic. *P. est sæculis*, CAMP. *Certisque*, Turic. Flor.

2. *Ut Cicero ait.* Orat. I, §. 4: « Prima enim sequentem honestum « est in secundis tertiisque consi- « stere. »

3. *Enim* omittit Flor. spatio relicto. *Inbecillis*, Flor. et (per *m*) Guelf. CAMP. cum Voss. 2, Jens. *Imbellis*, Tarv. Ven. Ald.

4. *Non potest. Non possit*, CAMP. *Neque qui homeri non fuerunt quin*, Turic. Flor. Guelf. Goth. cum Alm. Voss. 2, unde per meram, ut apparet, conjecturam CAMP. *Neque Hesiodi et Theocriti qui Homeri non fuerint. Quin*, cum Ald. et aliquot apud Burmann. Veram scripturam Jens. primus exhibet, nisi quod *Tyrrei;* veram autem distinctionem Bad.: ut mireris Burmannum alia tentantem. *Qui nimio*, Guelf. *Hominem*, Flor. *Eoque*, Turic. *Fuisse*, Turic. Flor. Guelf.

5. *Hi ipsi;* sic Turicens. Guelf. CAMP. *Ii ipsi*, reliqui præter Jens. et posterr. ante Ald. qui dant *ii qui ipsi sunt.* Sed *que sunt*, Flor. *Sunt* omittit Guelf. *Lucretio*, Flor. *Aut Macrum*, Guelferb. *Ac Marcum*, CAMP. cum Voss. 2.

6. *Neque post.* Turic. Flor. Guelf. CAMP. Goth. Jens., *nec post* (tacente Gesn.) et posterr. ante Gryph. *Neque post*, reliqui. *Ciceronem sed*, Turic. Flor.

7. *Sed... vicerint. Sed nec illi post eos vicerunt*, Turic. Florent. Guelf. cum Almel. (nisi quod ex hoc pro *post* affertur *p* cum lineola inferius transversa, quod alias est *per*). *S. n. alii post eos vicerunt*, Bodl. CAMP. Andr. Ald. *S. n. a. postea vicerunt*, Goth. Voss. 2, CAMP. et edd. ante Ald. — Nostri Codd., *sed nec alii postea vicerunt*, nisi quod pro *alii* RR. 7, 10, 11 *illi*. En. — *Sed nec alii postea vicerint.* Hæc corrupta esse mirum tot viros doctos non vidisse, certe non dixisse. Nam si verbum *vicerint* commune est præcedentibus etiam; quid? vicerintne revera, judice Quintiliano, aliqui Virgilium et Ciceronem? Sed ne recte quidem hæc junguntur « non « fuissent, neque... vicerint. » Quare hoc, opinor, certum est, sententiam absolutam esse in nomine *Cicero*, menteque repetendum *optimus non fuisset*. Ita verba *sed... vicerint* futurum tempus spectent. At hic sensus superioribus per *sed* nullo modo annecti poterat. Solum

28 nec alii postea vicerint. Verum ut[1] transeundi spes non sit, magna tamen est dignitas subsequendi. An Pollio et Messala, qui, jam Cicerone arcem tenente eloquentiæ, agere cœperunt, parum in vita dignitatis habuerunt, parum ad posteros gloriæ tradiderunt? Alioqui pessime de rebus humanis perductæ in summum artes mererentur, si, quod[2] opti-
29 mum fuisset, defuisset[3]. Adde quod magnos modica quoque eloquentia parit fructus; ac, si quis[4] hæc studia utilitate sola metiatur, pæne illi perfectæ par est: neque erat difficile, vel veteribus, vel novis exemplis palam facere, non aliunde majores opes[5], honores, amicitias,

nec locum haberet; et quum hæc ex parte essent concedentis, ita fere dixisset Quintilianus : « et sic « sane neque alii postea vicerint. » Veriora itaque e scripturæ varietate exsculpenda : quod mihi tamen non successit. Nisi objectionis forte loco hanc aliquot librorum scripturam admittas : *Sed nec alii post eos vicerunt :* aut, quod haud, dissimile vero Boeckhius suadet, *postea hos.* Cui objectioni respondeatur his verbis *Verum ut*, etc. Sed neque illa objectio, neque hæc responsio mihi quidem satisfaciunt. Quare viderint acutiores.

1. *Ut.* Omittunt Turicens. Flor. Guelf. Goth. (tacente Gesn.) Camp. cum Voss. 2. *Ciceronem*, Guelferb. *Tenentem*, Flor. Guelf. *Alioquin*, Florent. Jens. Tarv. Ald. *Si quid*, Camp. Ald.

2. *Si, quod optimum fuisset, defuisset.* Hæc mendosa esse omnes agnoverunt. Sed neque Obrechti scriptura *effecissent*, neque Rollini Gesnerique conjectura *defecisset* sensum aptum præbent. Immo opera omnis perdita in hoc verbo emendando, quod e sola nescio cujus conjectura in Jensonianam venit. Hoc itaque ejecto facile me persuasurum intelligentibus spero legendum *si, quod optimum, idem ultimum fuisset.*

3. *Defuisset.* Omittunt scripti omnes cum Camp.— Omittunt quoque nostri, exc. Pool. Ed. ·

4. *Ac, si quis.* Goth., *at si quis.* Omittit *hæc* Florent. spatio relicto. *Nobis*, Turic. Flor. Guelf.

5. *Opes, honores;* sic Camp. *Opus h.*, Turic. Flor. *H. o.*, reliqui. *Futurum*, Turic. Florent. *Conticessent sint d.*, Turic. Flor. Guelf. *Litteres essent*, Flor. *Litterescent*, Guelferb. *Passio*, Turicens. Flor. Guelf. Exc. Sant. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *Voluntatem*, Turic. Flor. Guelf. *Quæ sit*, Flor. *Virtutimus*, Flor. *Virtute*, Camp. quod placet, correcto in superioribus *virtutem*. *Petus dicunt*, Florent. *Speties d.*, Guelferb. *P. dicuntur* (non *dicantur*, errante Gesn.), Jens. — RR. 7, 11, *potius ducunt.* Reliqui *peti dicunt.* Ed.

laudem præsentem, futuram, hominibus contigisse;
si tamen dignum litteris esset, ab opere pulcherrimo,
cujus tractatus atque ipsa possessio plenissimam stu-
diis gratiam refert, hanc minorem exigere mercedem,
more eorum, qui a se non virtutes [1], sed voluptatem,
quæ fit ex virtutibus, peti dicunt. Ipsam igitur orandi 30
majestatem, qua nihil dii [2] immortales melius homini
dederunt, et qua remota muta [3] sunt omnia, et [4] luce
præsenti ac memoria [5] posteritatis carent, toto [6] animo
petamus, nitamurque semper ad optima; quod fa-
cientes, aut evademus in summum, aut certé multos
infra nos videbimus.

Hæc erant [7], Marcelle Victori, quibus præcepta di- 31

1. *Virtutes... virtutibus.* Ascripsit Gesner. Ciceronis locnm Off. III, 33: « Ab Aristippo Cyrenaici atque « Annicerii philosophi nominati « omne bonum in voluptate posue- « runt, virtntemqne censuerunt ob « eam rem esse laudandam, quod « efficiens esset volnptatis. Quibus « obsoletis floret Epicurus ejusdem « fere adjutor auctorque senten- « tiæ. » — *Ipsa;* mera; per se, mercede non respecta. Ed.

2. *Dii immortales.* Flor., *dü mortales.* Turic., *dum mortales*, correctum ita *di imm.* a manu sec. quod unum fere (præter exigui quædam momenti in seqq.) secundæ manus in libris posterioribus vestigium, nisi quod paulo ante eadem manus vitiosnm *exigege* (quod est etiam in Flor.) correxit *exigere*.

3. *Muta sunt*, omittnnt Turic. cum Alm. Goth. Voss. 2 (non Locat. certe non in meo exemplo: vide Burm.). *Sunt* solum omittunt Flor. Guelf. Camp. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, 11, 13 *muta sunt* omittunt. Ed.

4. *Luce.* Turicens. Florent., *lucent.* — *Luce præsenti*, quæ eos, qui se dant eloquentiæ, quasi illustrat vivos. Ed.

5. *Ac memoria;* sic Turic. Flor. Guelf. *Et mem.*, reliqui.

6. *Toto.* Flor., *tota.* Flor., *autem vademus.* Guelferb., *aut vademus.* Camp., *autem ev.* Guelf., *multa.*

7. *Hæc... victori.* Turicens., *hæc meus vitori.* Sed a manu sec. correctnm *habes.* Sed in Florent. ita: *Hæc erat m̄s vitori.* Reliqui *Habes M. V.* Nostra e manifestis Codicum vestigiis. Pro *Marcelle* autem Guelf. in rasa charta solnm *M.* a manu recentiori. *Mi Victori*, Camp. — Poul. Vall. lib. RR. 8, 9, *habes.* Ed. — Vide, si placet, quæ de hoc Marcello Victorio prima nota continentur, ad pag. 37, tom. I hujus editionis. Ed.

cendi pro virili parte adjuvari posse per nos videbantur: quorum cognitio studiosis juvenibus si non magnam utilitatem afferet[1], at certe, quod magis petimus, bonam[2] voluntatem.

1. *Afferet;* sic plerique nostri, exc. RR. 7, 10, 11, 13, Jens., qui qui *afferret*. Iidem *petimus*. Goth. solus *optamus*. Ed.

2. *Bonam voluntatem*. Præcepit enim Fabius, ut orator sit *vir bonus;* et id, ut dixit Noster XII, 11, 11, *voluntate maxime constat*. Vide XII, totum cap. 1, ubi « non posse « oratorem esse nisi virum bonum » contendit Fab.; et alias passim: nam ea est totius illius operis summa: « Sit idem vir et bonus et di- « cendi peritus. » Ed.

LIBRORUM

QUI IN HOC QUARTO VOLUMINE CONTINENTUR

ANALYSIS.

LIBER DECIMUS.

Bassus; 96. Accius, Pacuvius, Varius, Ovidii Medea, Pomponius Secundus; 97-98. Plautus, Cæcilius, Terentius, Afranius; 99-100. Historici: Sallustius, Livius, Servilius Nonianus, Aufidius Bassus; 101-104. Oratores: Cicero; 105-112. Pollio, Messala; 113. Jul. Cæsar; 114. Cælius, Calvus; 115. Serv. Sulpicius, Cassius Severus; 116-117. Domitius Afer, Julius Africanus; 118. Trachalus, Vibius Crispus; 119. Julius Secundus; 120-122. Philosophi: Cicero, Brutus, Celsus, Plancus, Catius; 123-124. Seneca; 125-131. — Cap. II. Imitatio necessaria; 1-3. Nec tamen satis imitari; contendendum etiam ad melius faciendum; 4-13. Judicio opus, ne omnia imitemur, et ne in pejus vertamus; 14-18. Vires etiam consulendæ; 19-21. Suo quodque loco imitandum; 22-26. Imitatio non fit in verbis tantum; 27-28. — Cap. III. Utilitas scribendi; 1-4. Scribendum cum mora et diligentia; 5-10. Neque tamen nimia morositate; 11-15. Sed ratione adhibita; 16-18. Non dictandum; 19-22. Secretum studiis quærendum: lucubratio; 23-30. Ceris optime scribitur; 31-33. — Cap. IV. De emendando; 1-4. — Cap. V. Quæ scribenda præcipue; 1. Vertenda græca in latinum; 2-3. Latina etiam convertenda et varianda; 4-9. Quæstiones, θέσεις; loci communes; 10-13. Declamationes, Dialogi, Carmina; 14-16. In veris causis exercendum; 17-20. Ratio declamationum; 21-23. — Cap. VI. De cogitatione; 1-7. — Cap. VII. Quam necessaria facultas dicendi ex tempore; 1-4. Quomodo paretur; 5-23. Quomodo conservetur; 24-33.

LIBER UNDECIMUS.

Cap. I. Apte dicendum esse: in diversis causarum generibus; in singulis orationis partibus; 1-7. Quid deceat, ante omnia spectandum. Non revera diversum hoc ab utili; 8-15. Inprimis dedecet jactatio eloquentiæ; 16-17. An Ciceronis hoc vitium fuerit; 18-24. Concedendam nonnunquam fiduciam; 25-26. Suam auctoritatem oratori vel non, vel parce esse interponendam; 27-28. Alia morum vitia; 29-30. Ipsa eloquentiæ genera pro personis diversa; 31-38. Neque pro personis oratorum tantum, sed eorum etiam pro quibus et de quibus dicunt; 39-42. Sed interesse etiam, apud quem dicamus; 43-

45. Habendam rationem temporis et loci; 46-48. Conditionis causarum; 49-56. Eorum contra quos dicimus; 57-67. Quomodo interdum cavendum, ne offendas eos contra quos dicere cogeris; 68-74. Quomodo judex captandus; 75-77. Quomodo tractanda in aliis ea, quorum nos ipsi nobis conscii; 78-83. Quomodo res pudendæ; 84. Ratio minuendæ invidiæ; 85-91. Diversissima dicendi genera merito laudari; 92-93. — Cap. II. Memoria excolenda; 1-3. Causa et natura memoriæ; 4-10. Simonides artis memoriæ auctor; 11-17. Ejus artis ratio; 18-23. Ejusdem tamen in ediscendis iis, quæ sunt orationis, nullus usus; 24-26. Simplicior ediscendi ratio; 27-39. Omnium maxime confert exercitatio; 40-43. An ad verbum sit ediscendum; 44-49. Celebria memoriæ exempla; 50-51. — Cap. III. Pronunciatio, sive Actio; 1-9. An rudis actio sufficiat; 10-11. Naturæ vitia; 12-13. Vocis virtutes et vitia; 14-18. Cura vocis; 19-23. Exercitatio; 24-32. Pronunciatio dilucida; 33-34. Distincta; 35-39. Ornata; 40-42. Æqualis eadem et varia; 43-52. Spiritus ratio; 53-56. Cantandi vitium; 57-60. Pronunciatio apta; 61-64. Gestus ratio; 65-68. Decor; 69-70. Significatio; 71. Vultus; 72-81. Cæteræ corporis partes; 82-87. Nimia imitatio; 88-91. Recepti quidam manuum et digitorum gestus; 92-115. Vitiosi gestus; 116-130. De aliis quibusdam quæ inter orandum fieri et agi solent; 131-136. Cultus et amictus ratio; 137-149. Actionis diversitas pro personis et pro rebus, cum promiscuis quibusdam ad actionis decorem præceptis; 150-176. Non omnia tradi et doceri posse, quum alia alios deceant, et naturam suam quisque consulere debeat; 177-184.

LIBER DUODECIMUS.

Prooemium. Gravitas argumenti; 1-4. — Cap. I. Oratorem esse debere virum bonum; 1-2. Malum ne posse quidem oratorem fieri, quum idem careat sapientia; mente libera; ipsorum, quæ tractet, scientia; fide; 3-13. Quid respondendum iis, qui Demosthenem et Ciceronem tamquam malos viros objiciant; 14-22. Malos destitui eo, quod in quacunque re optimum sit et efficacissimum; 23-32. Malas tamen etiam artes rhetori tractandas esse, ut noscantur; 33-35. Fieri item posse,

ut contra veritatem agat vir bonus, malasque causas defendat; 36-45. — Cap. II. Mores oratori excolendi. Naturam ad virtutem non sufficere; 1-3. Philosophiæ opera danda, 4-10. Dialecticæ; 11-14. Ethicæ; 15-19. Physicæ; 20-23. Oratorem nulli se addicere sectæ debere, sed optima quæque exercitatione et studio complecti; 24-31. — Cap. III. Jus civile noscendum; 1-12. — Cap. IV. Exemplorum copia paranda; 1-2. — Cap. V. Plurimum valere animi, et quibus data sit, corporis præstantiam; 1-6. — Cap. VI. Qua ætate initium agendi faciendum; 1-7. — Cap. VII. Quales causæ potissimum suspiciendæ; 1-7. An gratis agendum; 8-12. — Cap. VIII. Summam in discenda causa diligentiam esse ponendam, litigatorem sæpius audiendum, instrumenta inspicienda; 1-15.— Cap. IX. Nimia laudis cupido reprehenditur; 1-7. Maledicentiam nocere fere et causæ et actori; 8-13. Quænam scripto sint præparanda et quomodo improvisis occurrendum; 14-21. — Cap. X. Plurimum differre dicendi genera exemplo docetur pictorum et scriptorum; 1-9. Recensentur oratores latini; 10-11. Ciceronis laus et defensio; 12-15. Divisio inter Atticos, Asianos, Rhodios; 16-19. Demonstratur vera Atticorum virtus, contra affectatores ejus; 20-26. Latinos elocutione tantum a Græcis vinci; quod linguæ inopia fieri in elementis maxime et accentu docetur; 27-35. Huic incommodo sententiis et luminibus medendum; 36-39. Refelluntur qui omnem ornatum repudiant; 40-48. An discrimen servandum in agendo et in scribendo; 49-57. Alia divisio inter subtile, grande et floridum genus; 58-65. His multa interjacere mixta; 66-68. Usum esse omnium; 69-72. Longe diversum esse corruptum licentiosumque genus; 73-76. Bona illa facilia etiam fieri studio: sed modum servandum esse in omnibus; 77-80. — Cap. XI. Finem orandi faciendum esse antequam anni deficiant; 1-7. Peroratio operis; 8-11. Non magnam nimis et arduam esse tot artium conjunctionem; 12-13. Tempus, modo recte utaris, non deficere; 14-20. Quid præstari possit, exemplis virorum illustrium docetur; et modicæ quoque eloquentiæ uberrimos fructus esse monetur; 21-30. Conclusio; 31.

TABULA

RERUM QUÆ IN HOC QUARTO VOLUMINE

CONTINENTUR.

N. B. Analysis librorum quam cuique tabulæ voluminum quatuor proxime præfigendam curavi, sigillatim describit quæcunque variis omnium librorum capitibus continentur : hanc consulere poteris, amice lector, ut facilius quærenda quæque ad manum habeas. Ed.

FINIS INSTITUTIONIS ORATORIÆ ET VOLUMINIS QUARTI.